DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ZEKİ ÖZCAN

Dil Felsefesi IV

(Austin'de Eylemsel Paradigma)

SENTEZ

Sentez Felsefe Kitapları: 53
Referanslar Dizisi: 26

Dil Felsefesi IV: Austin'de Eylemsel Paradigma
© Prof. Dr. Zeki Özcan
Sentez Yayıncılık 2020

ISBN 978-605-9922-93-7

1. Basım Sentez Yayıncılık
Bursa Mart 2020

Kapak ve İç Düzen
Sentez

Baskı
STAR AJANS MATBAACILIK
Alaaddin Bey Mh. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi
2. Bölge Ayaz Plaza No:24 Nilüfer / Bursa
Tel: 0. 224. 249 33 20 Faks: 0.224. 245 18 09
Sertifika No: 15366

SENTEZ
YAYIN VE DAĞITIM EĞİTİM ve
ÖĞRETİM KURUMLARI TİC. ve SAN. A. Ş.
Cumhuriyet Cad. Eski Tahıl İçi Sokak No:5 BURSA
Tel: (0 224) 225 11 80 (pbx) Faks: (0 224) 225 02 00
http://www. sentezdagitim. com. tr
e-mail: bilgi@sentezdagitim. com. tr
Sertifika No: 14399

Prof. Dr. Zeki Özcan

Dil Felsefesi IV

Austin'de Eylemsel Paradigma

SENTEZ YAYINCILIK®

ZEKİ ÖZCAN

Prof. Dr.; 1952 yılında Uşak'ta doğdu. Emekli öğretim üyesidir. Akademik kariyeri boyunca çeşitli konularla ilgilendi; telif kitaplar yayınladı; klasik ve modern filozoflardan çeviriler yaptı. Son zamanlarda çalışmalarını dil felsefesi üzerine yoğunlaştırdı. Çevirilerini kesintisizce sürdürmektedir. Evlidir ve iki çocuğu vardır. Türkiye Felsefe Derneği tarafından verilen 2020 yılı Prof. Dr. Necati Öner Felsefeye Hizmet Ödülü'nü almıştır.

Telif Kitapları:
Dil Felsefesi I: Mantıkçı Paradigma,
Dil Felsefesi II: Gündelik Dil Paradigması,
Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması,
İnsan ve Toplum Bilimleri I: Genel Bakış,
İnsan ve Toplum Bilimleri II: Epistemolojik ve Kavramsal Sınırlar,
Augustinus'ta Tanrı ve Yaratma,
Teolojik Hermenötik.

Çevirileri:
Özgürlük ve Nörobiyoloji: John Searle,
Nikomakhos'a Etik: Aristoteles,
Ruh Üzerine: Aristoteles,
Dokuzluklar I: Plotinus,
Dokuzluklar V: Plotinus,
Dokuzluklar (Seçme Metinler): Plotinus,
Viyana Çevresi Üzerine: (Giriş Yazısı ve Seçme Metinler),
Görecelilik: Raymon Boudon,
Din Felsefesi Yazıları I (Derleme),
Din Bilimleri Yazıları I (Derleme),
Din Dilinin Anlamı: Friedric Ferré
Wittgenstein'da Din Felsefesi: Jean Greisch,
Din Felsefesi: Paul Tillich,
İnsan ve Tanrı: Georges Gusdorf.

Makalelerinden Bazıları:
Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme: Doğu Batı 33. Sayı,
Sosyo-Kültürel Fenomen Olarak Entelektüeller: Doğu Batı 36. Sayı,
Aristoteles'te Noûs Kavramı: Cogito Felsefe Dergisi 77. Sayı,
Din Felsefesinin Felsefesi: Din Felsefesine Dair Okumalar, İz Yayınları, 2012.

Üzerinde Çalıştığı Kitaplar:
Dil Felsefesi V: Hintikka,
Dil Felsefesi VI: Searle'de Eylemsel Paradigma
Politika: Aristoteles (Çeviri).
Frazer'ın Altın Dalı Üzerine Düşünceler: Wittgenstein

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **9**
AUSTIN ÜZERİNE **13**
GİRİŞ **23**

BİRİNCİ BÖLÜM
BİRİNCİ VE İKİNCİ AUSTIN 47

I. Birinci Austin: Sözce Düalizmi 49
II. İkinci Austin 51
II.1. Austin Felsefesinin Oluşmasında Yanılsamaların Etkisi 56
A. II.1.1. Betimsel Yanılsama 57
B. 1I.1.2. Mantıkçı Pozitivizmin Yanılsaması 69
C. II.1.3. Zihinciliğin Yanılsaması 72
D. II.1.4. Metafizik Yanılsama 75
III. Austinci Yöntem: Lengüistik Fenomenoloji 81

İKİNCİ BÖLÜM
AUSTIN'DE FELSEFE VE DİL 91

I. Felsefe 91
II. Austin'de Dil 97
II.1. Dilin Doğası 97
II.2. Dil Bilim 122
II.3. Kelimeler 130
Coşkuculuk 135

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AUSTIN'DE PERFORMATİF AUSTINCİ KEŞFİN ORTAYA ÇIKIŞI 139

II. Performatifin Doğası 147
III. Uylaşımsallık 156
IV. Prosedüre Uygunluk 156
E. PERFORMATİFLERİ İFADE YOLLARI 160
V. Doğruluk/Yanlışlık 161
VI. Performatifin Ölçütü 168

VII. Vaat: Performatifin Paradigması 172
VIII. Performatiflerin Parazitli Kullanımı 178
IX. Performatif Türleri 181
IX. Açıklık Bakımından 181
IX.1. Açık Performatifler 181
IX.2. Örtük ya da Birincil Performatifler 188
X. Başarı Bakımından 192
X Başarı Başarı Koşulları 193
XI. Başarısız Performatifler 196
XI.1. Başarısızlık Nedenleri 199
XI.2.Performatif Fiiller 206
XII. Bildirimler 217
XIII. Eleştiriler ve Karşı Eleştiriler 226

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SÖZ EDİMLERİ 235

I. Söz Edimleri Nedir? 235
II. Sözedim Türleri 253
II.1. Düzsöz Edimi 254
II.2. Edimsöz Edimi 264
II.3. Etkisöz Edimi 270
III. Edimsözel Güç 283
IV. Austin Sonrası Söz Edimleri 288
Söz Edimleri Kavramının Yararı 290
V. Söz Edimleri Evrensel midir? 292
VI. Uylaşım 293
VII. Yönelimlik 303
VIII. Bağlam 306

BEŞİNCİ BÖLÜM
AUSTIN'DE ANALİZLER 313

I. Austin'de Eylem 314
II. Anlam Nedir? 340
III. Önermede Doğruluk 357
IV. Gerçek Kelimesinin Analizi 378
V. Tümeller Kavramlar 394
VI. Başkasının Açıklanması 401
VII. Duyu Organlarının Dilsizliği 424
SONUÇ 453
KAYNAKÇA 457

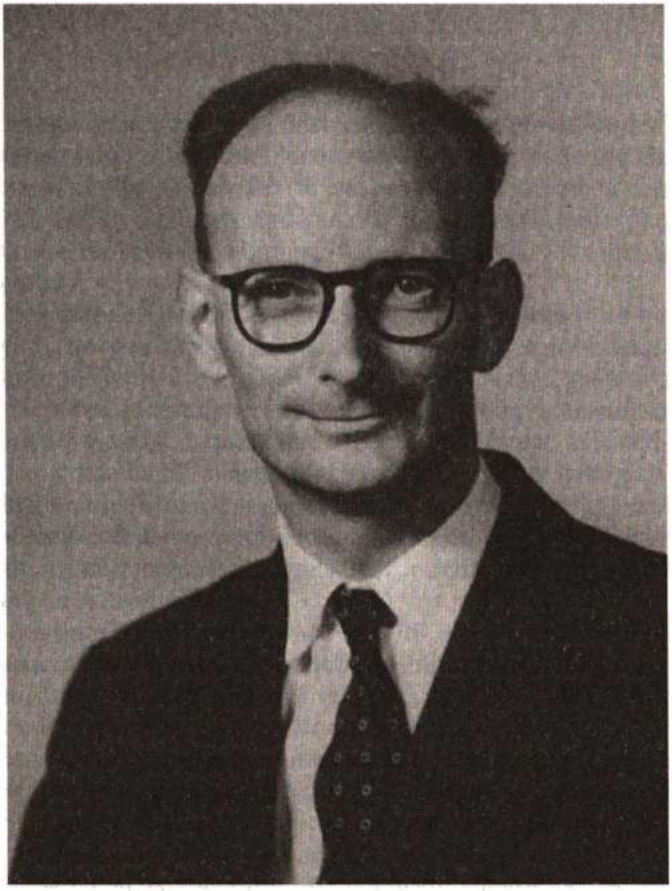

John Langshaw Austin (1911 –1960)

ÖNSÖZ

Kitabımızın konusu dil felsefesinde ***eylem paradigması***'dır. Paradigmanın iki önemli filozofu vardır: Austin ve Searle. Bu kitapta Austin'i ele aldık. Searle ise, beşinci kitabımızda incelenecektir. Austin dil felsefesinde en çok söz edilen filozoflardandır; ama eserleri pek de bilinmez; felsefeden bir meteor gibi gelip geçmiştir.

Söz edimleri, iki bin beş yüz yıllık felsefe tarihinde en büyük keşiftir; ***gerçek bir devrimdir.*** Austin bu keşfiyle dile bakışımızı kökten değiştirmiştir; günümüz felsefesini açıkça, haklı olarak ve derinden etkilemiştir; etki Anglo-Sakson dünyanın sınırlarını aşmıştır; giderek artmaktadır. Onun etkisi sadece felsefeyle sınırlı değildir. Dilbilimciler, bilgi teorisyenleri, antropologlar, hukukçular, ahlâkçılar, iletişimciler, görsel sanatlarla ilgilenenler, etnometodolojistler, hatta din filozofları onun etkisinde kalmışlardır. Günümüzde onun dil felsefesi pek çok açıdan ve yoğun biçimde araştırılmaktadır.

Austin'e göre iletişim aracı olan dil, sosyal ve kurumsal bir araçtır; olguları betimlemez; dilde betim, bir "yanılsama"dır. Her konuşma bir söz edimidir ve bir gücü vardır. Bu güç sayesinde söz edimi bir şey yaptırır. Söz edimi doğru veya yanlış değildir; prosedüre uygunsa başarılıdır; değilse, başarısızdır. Austin bu görüşüyle mantıkçı pozitivizmin yol açtığı bütün tartışmalara son vermiştir.

Austin'in dile ilişkin saptamaları teorik değildir; dil analizinden çıkardığı sonuçlardır. Bu sonuçlar sadece belirli dillere uyarlanmaz; gelişmişlik derecesi ne olursa olsun hem yaşayan dillere hem de tarihteki dillere uygundur. Kısaca söylersek Austin'in söylediklerine uymayan hiçbir dil yoktur ve olamaz. Kuşkusuz dilde belki daha sonra başka keşifler olabilir; ama bu keşifler Austin'in saptamalarını yanlışlamaz; dilin sadece yeni bir özelliğini ortaya koymuş olur.

Austin, dil felsefesini bir yönteme göre yapar. Bu yönteme de ***Lengüistik fenomenoloji*** adını verir. Lengüistik fenomenoloji şudur: Bir olgu durumunu ya da söylemi betimlemek için soyut kelimeler kullanmamak; bu duruma en uygun uylaşımsal kelimeyi bulmak; bunun için önce anlamları birbirine yakın kelimelerin bir sayımını-dökümünü yapmak; sonra da bu olgu durumunu en iyi niteleyen kelimeyi belirlemek.

Austin ister dili, ister bilgiyi, ister eylemi, isterse hukuki problemleri ele alsın; bütün açıklamaları felsefe tarihinde hiç yapılmamış analizlerdir; özgündür; çünkü dildeki kelimelerin nüanslarına dayanır.

Austin sadece dil filozofu değildir; kelimenin asıl anlamında filozoftur. O, dil ve eylem problemlerini ele almakla yetinmemiştir, ayrıca felsefe tarihinde çokça tartışılan epistemoloji konularıyla da ilgilenmiştir; ***Les écrits philosophiques*** (Felsefî Yazılar) ve ***Le langage de la perception*** (Algılamanın Dili Adlı) kitaplarında başta "doğruluk", "kesinlik", "başkasının bilinmesi", "realite", "septisizm", "duyumlama", algılama "algının anlamı", "yanılma" gibi bazı önemli, problemleri lengüistik fenomenoloji yöntemiyle ele almıştır; epistemik yargılara dair ölçütler ortaya koymuştur; çok özgün sonuçlara ulaşmıştır.

Austin'i bu kitabı daha yazmadan tanımıştım ve çalışmalarını Paris'ten 1990'lı yıllarda almıştım; fırsat buldukça okumuştum; görüşlerini zaman zaman konferanslarda dinleyicilerle paylaşmıştım. Onun üzerine bir kitap yazmayı düşünmüştüm. Çeşitli nedenlerle bu projemi ertelemek zorunda kaldım. Bu fırsatı ancak dil felsefesi serisini yazmaya başladığımda bulabildim.

Bir sözün etkisinin sınırları önceden görülemez. Belli bir amaçla söylenen bir söz kişilerde amaçlanmayan etkiler yaratabilir. Bu etki farklı alanlarda yepyeni açılımlara yol açabilir. "Faust'un "Başlangıçta eylem vardı." cümlesi buna örnektir. Bu cümle Wittgenstein'da ve Austin'de felsefi; ama farklı etkiler yapmıştır. Austin'in epistemolojik bağlamda söylediği bir söz felsefe tarihine yeni bir gözle bakmamı ve çok önemli bir sonuç çıkarmamı sağlamıştır. Austin demektedir ki "Bir şeyi bildiğini söyleyen, bunu nereden öğrendiğini de açıklamalıdır; aksi halde söz, açıklama değildir." Bu cümle benim üzerimde ***Faust etkisi*** yapmıştır. Felsefe tarihine bu cümle ışığında baktım ve şunu gördüm: Felsefe tarihi Platon'la başlar; çünkü Platon öncesine dair

söylenenler ***temellendirilmiş açıklamalar*** değildir; iddialardır. ***İddialar ise belge değildir.*** Antik felsefe bu gözle ve yeniden okunmalıdır, diye düşünüyorum.

Ülkemizde felsefe kamuoyu Austin hakkında çok sınırlı bilgiye sahiptir. Kitabımız dilimizde Austin'in ***bütün felsefesinin*** anlatıldığı ilk ve tek çalışmadır. Kitabı yazarken Austin'in dil felsefesi dışında örneğin epistemolojiye, mantığa, eylem felsefesine dair düşüncelerini de yazmaya çalıştım. Filozofun bu görüşleri de çok özgündür; araştırma yönteminin zorunlu sonuçlarıdır. Bu sonuçlar ilgili oldukları alanlara önemli katkıdır; problemlerin teorik olmayan çözümüdür. Beşinci bölümü sadece bu konulara ayırdım. Bu bölümde yazdıklarımdan başka konuları da ele almak isterdim. Ancak o zaman doğal olarak kitabımın sayfa sayısı daha da artacaktı; bu da okuyucuda bıkkınlık duygusu uyandıracaktı. O nedenle sayfa sayısını sınırlı tuttum. Bu bölümü yazarken açıklamalara belli bir perspektiften bakmadım; yorumdan olabildiğince uzak durmaya; Austin'in söylediklerini olduğu gibi aktarmaya özen gösterdim.

Yazım sırasında terminoloji konusunda tereddütler yaşadım; örneğin ***acte*** kelimesine ***eylem*** ya da edim karşılığı verip vermemekte kararsız kaldım. Tereddütlerimi görüşlerine değer verdiğim okuyucularla ve felsefecilerle paylaştım; onların görüşlerini de aldım. Sonunda ilgili yerlerde açıkladığım gibi tercihimi kullandım ve nedenlerini de gösterdim.

Şunu da memnuniyetle belirtmeliyim: Ülkemizde dil felsefesine ilgi giderek artmaktadır; dil felsefesinin önemi gittikçe anlaşılmaktadır. Öte yandan üniversitelerde seçmeli olsa da dil felsefesi dersleri verilmektedir; ayrıca dil ve anlam konularında sempozyumlar vb. bilimsel toplantılar yapılmaktadır. Çağdaş felsefeye dair kitaplarda ve ansiklopedilerde sınırlı olsa da dil felsefesine yer almaktadır. Umarım dil felsefesi layık olduğu değere er veya geç kavuşacaktır.

Bu kitap başlangıçta İkinci Wittgenstein'ın ve Searle'ün dil felsefeleriyle birlikte tek bir kitap olarak düşünülmüştü. Değer verdiğim bir okuyucunun beş yüz sayfalık bir kitabı okumanın zor olacağı itirazı üzerine üç filozofu ayrı ayrı ve daha az sayfalı kitaplar şeklinde yazmayı düşündüm. Ancak İkinci Wittgenstein'ı yazmaya başlayınca filozofun bir buz dağı olduğunu gördüm. Bu nedenle Wittgenstein'ın dil felsefesi dışındaki çok

önemli görüşlerini ve onun etrafındaki tartışmaları da ele almak zorunda kaldım. Sonuçta elinizdeki bu kitap hacminde bir kitap ortaya çıktı. Aynı şeyi Austin'i yazarken de yaşadım. Kuşkusuz ***Austin'in bilinenin ötesinde ve dil felsefesinin dışında çok önemli görüşleri vardır. Bu görüşler çağdaş felsefede önemli açılımlardır ve teorik tartışmalara son veren açıklamalardır.*** Bu nedenle Austin'i Wittgenstein kitabıyla aynı hacimde bir çalışmayla tamamladım.

Son olarak şunu belirtmeliyim: Metafizik bir doktrini ya da metafizikçi bir filozofu izlemenin ve okumanın zorunlu bir nedeni yoktur. Bu, kişinin kendi isteğine bağlıdır. Bu duruma ***paralojizm*** sözünden esinlenerek ***psişi-lojizm*** diyorum ve bu kelimeyi ***nedensiz tercihcilik*** diye anlıyorum. Dil felsefesine gelince; bu felsefe nedensiz tercihciliğe yani psişi-lojizme karşıttır; dil felsefesini tercih etmek yani okumak ve yazmak için zorunlu ölçtüler vardır. Bunu ilk dil felsefesi kitabımdan itibaren nedenleriyle açıkladım. Okuyucunun bu önemli noktayı dikkate alması gerektiğini düşünüyorum

Beşinci kitabımızda buluşmak dileğiyle...

Zeki ÖZCAN
Eylül, 2019 MUDANYA

AUSTIN ÜZERİNE

> Bir insan hipotezlerini araştırmaya değer buluyorsa, bedeli ne olursa olsun araştırmalıdır; araştırmanın mantıksal sonuçlarına kadar da gitmelidir; eksantrik gibi görülmeyi göze almalıdır; fanatik gibi görünmekten ürkmemelidir; insanların ikiyüzlülüğünden korkup araştırmadan vazgeçmemelidir [...] Bütün olumsuzluklara ve eleştirilere rağmen seçtiği yolda yılmadan ilerleyen iradesi güçlü bir insan, coşku ve hayranlık uyandıran gerçek bir filozoftur. O, fanatizme ve hayal dünyasında yaşamaya karşıdır (Austin)

Austin 26 Mart 1911'de İngiltere'nin Lancaster kentinde doğdu; 8 Şubat 1960'ta Oxford'da öldü. Babası mimar Geoffrey Langshaw Austin'dir ve annesi Mary Bowes-Wilson'dır; ailenin beş çocuğundan ikincisidir. Ailesiyle birlikte 1922'de İskoçya'ya yerleşti. Klasik diller eğitimini 1929'da Oxford'un 1263 yılında kurulan Balliol Koleji'nde tamamladı. 1933'te Oxford'da All Souls College üyeliğine seçildi. 1935'te üniversitedeki görevine Oxford Magdalan Kolej'de başladı. Burada sonradan düşüncesini etkileyen Klasik Grekçe ve Latince üzerine araştırmalar yaptı.

Austin kariyerinin başında felsefeden hoşlanmıyordu; gündelik hayatın daha pratik sorunlarıyla ilgilenmediğine pişman oluyordu. O, sık sık kendine şunu soruyordu:

> Mühendislik ya da mimarlık araştırmaları yapacağıma zamanımı niye felsefe klasikleriyle heder ediyorum?[1]

Öyle görünüyor ki, Austin felsefe eğitiminin etkileri konusunda düş kırıklığı yaşıyordu; çünkü ona göre felsefi araştırmalar öğrencilere eleştiri alışkanlığı kazandırmalıydı ve onların

---

[1] Aubert Lou, "Introduction", dans ***Écrits philosophiques***, p. 8.

rasyonel düşünceyi içselleştirmelerini sağlamalıydı; oysa bunu hiç de yapamamıştır.

Austin 1931'de Grekçe makalesiyle Gaisford ödülünü aldı; böylece klasik diller araştırmalarına ilk adımını attı. Bu ödül ona önemli klasik metinleri inceleme kapısını açtı; Aristoteles'le sürekli ilgilenme ihtiyacı doğurdu. Klasik dillerdeki ve lengüistikteki derin bilgisi onun sonraki felsefi çalışmalarına önemli bir etki yapmıştı. Bu etkiyle Austin, kelimelerin kullanımlarını dikkatle betimledi; bu betime ilişkin açık düşünceye sahip oldu; dilin inceliklerine vakıf olmanın verdiği derin hazzı yaşadı. 1936'da Isaiah Berlin'le birlikte C. I. Lewis'in Mind and the World Order: Outline of a Theory of Knowledge (Zihin ve Dünya Düzeni: Bir Bilgi Teorisi Taslağı) adlı çalışmasına dair bir seminer yaptı. Bu seminer Oxford'da çağdaş felsefe dünyası üzerine yaptığı ilk çalışmasıydı. Bu seminere katılan pek çok kişiye göre Austin'in açıklamaları çok yararlı olmuştu ve kendisi de yüksek performans göstermişti. O, pek çok ünlü filozofu eleştiriyordu; Berlin'e göre bu, Austin'in kariyerine bağımsız bir düşünür olarak başladığını gösteriyordu. 1937'de Berlin, her hafta toplanan bir tartışma grubu organize etti. Grubun diğer üyeleri A. J. Ayer, D. G.C. MacNabb, A.D. Woozley, S.N. Hampshire ve D. MacKinnon idi. Tartışma konuları algılama, ***a priori*** doğruluk, olgu karşıtlığı ve kişisel kimlikti; bu müzakereler 1939 yazına kadar sürdü. Bu küçük grup Savaş sonrası Oxford analizinin iki kaynağından biri oldu. Bu sırada Austin fenomenalizme* karşı düşünceler taşımaya başladı; çünkü şunu fark etmişti: Başta fenomenalistler olmak üzere pek çok ünlü filozofun teorilerinde belirsizlikler vardır; bunun nedeni şudur: Onlar gündelik dilin çok ince ayrımlarına dikkat etmezler ve kelimelerin kullanım farklarını ihmal ederler. Austin gene bu dönemde mantıkçı pozitivistlerin felsefi jargonlarına, "doğrulanabilir/anlamsız" gibi dikotomilerine karşı çıktı. Bu grubun paylaştığı felsefi bir doktrin yoktu. Austin ve Ayer sürekli birbiriyle karşı karşıya geliyordu. Berlin'in belirttiğine göre onlar yine de tartışmayı samimi olarak ve büyük bir istekle sürdürüyorlardı. Ayer sürekli Austin'in tezlerine karşı çıkıyordu; Austin görüşlerini sakin ifadelerle ayrıntılı biçimde

* Bilginin görünenle sınırlandırılması gerektiğini savunan felsefe görüşü.

anlatıyordu. Tartışma bir çıkmaza girmiyordu; felsefede en ilginç, en verimli ve en özgür görüş alış verişine dönüşüyordu.

Austin İkinci Dünya Savaşı'ndan önce felsefe tarihiyle, Aristoteles'le ve Leibniz'le ilgili dersler verdi. Bu dönemde tek bir makale yayınladı: ***A priori kavramlar var mıdır?*** (1939). Austin'in bu makalesi felsefi dünyada ses getirdi; ünü artık iyice duyulmaya başladı; güçlü eleştirel düşünceleri yakından tanındı. Austin 1941 yılında Jean Coutts (doğum tarihi 1918) ile evlendi. Eşi daha sonra felsefi kariyerine başladı. Oxford St. Hilda Koleji'nin üyesi oldu (1964 -1986). Austinlerin bu evlilikten ikisi erkek ikisi kız olmak üzere dört çocukları oldu. Austin felsefi kariyerinde olduğu kadar aile reisliğinde de başarılıydı; iyi bir aile babasıydı.

Austin askerliğini İkinci Dünya Savaşı sırasında yaptı. Normandiya Çıkarması'nın organizasyonunda önemli rol oynadı. 1945'te yarbay rütbesiyle ordudan ayrıldı. Devlet onur nişanı ödülü aldı. Savaştan sonra Oxford'a geri döndü; bütün kariyeri boyunca Oxford'dan hiç ayrılmadı. Onun geri döndüğü Oxford, Savaş öncesi Oxford'dan çok farklıydı. Politik hava daha çok solcuydu ve gelecekten umut hâkimdi. Oxford'un felsefesine kolektivist virüs bulaşmıştı. Özgür irade ve görünüş/gerçeklik ayrımı konusundaki geleneksel sorunlara pek ilgi yoktu. Yeni model felsefenin ilkesi şuydu: Geleneksel felsefenin az veya çok şatafatlı retoriğini terk etmek, amaçları ortak filozofların problemlerini çözmek.

Austin 1952'den 1960 yılında vefat edene kadar Oxford'da ahlâk felsefesi profesörlüğü yaptı; üniversitenin çeşitli idari kademelerinde görev aldı. 1953-1955 yılları arasında felsefe fakültesi dekanlığı, 1956-1957 yıllarında Aristoteles topluluğu başkanlığı yaptı. 1955 yılında Harvard'da William James konferansları verdi. Bu konferanslar 1962 yılında ***Söylemek Yapmaktır*** adıyla yayınlandı.

Austin Grekçeyi ve Latinceyi iyi biliyordu; felsefenin klasik metinlerini yorumluyordu. O, felsefi yöntemini derinden etkileyen Aristoteles'le, Platon'la (özellikle ***Theaitetos***'la) ilgilenmişti; kendini Platon'un ve Aristoteles'in mirasçısı sayıyordu; ayrıca Leibniz ve Kant felsefeleriyle de ilgilendi. 1949 yılında Leibniz üzerine verilen konferanslar yayınlanırken editörlüğü yaptı.

Frege'den 1950 yılında ***Aritmetiğin Temelleri***'ni İngilizce'ye çevirdi yine de metafiziğe olduğu gibi matematik mantığa ilgi duymadı; tam tersine karşı çıktı. Lukasiewicz'in Aristoteles'te tasımlar ve Ryle'ın ***Zihin Kavramı*** adlı çalışmalarıyla ilgili eleştiri yazıları yayınladı. Daha sonra çağdaş filozoflardan G. E. Moore'u, John Cook Wilson'ı ve H.A. Prichardt'ı okumuştur; Cook Wilson'dan ve Prichardt'dan etkilenmiştir. Prichardt'ın etkisi Wilson'ın etkisinden çok daha fazladır. Prichardt Austin'in hocasıydı; ona öğrenciyken vaat sözcelerinin analizi ödevini vermişti. Austin çok başarılı bir ödev hazırlamıştı. Bu nedenle söz edimlerinde vaat sözcelerini prototip kabul etti. Austin eğitimini bitirdikten sonra da hocasının konferanslarına katılmıştır Prichardt da her zaman öğrencisine değer vermiştir. Austin bu değeri hak ediyordu. O, Cook Wilson ve Prichardt'la birlikte Oxford'un realist filozoflar grubunu oluşturur.[2]

John Cook Wilson'ın ve H.A. Prichardt'ın Austin üzerindeki etkisi metodolojiyle sınırlı kalmadı. O, hangi problemlerle ilgilenmeliydi? Bunu da söz konusu filozofların etkisiyle belirledi. Austin problematiklerini belirlerken ayrıca G. E. Moore'dan da etkilendi. Peki, dil felsefesi dışında Austin hangi konularla ilgilendi? Doğruluk, ötekinin bilinmesi, etik eylemlerin analizi gibi sorunlar. Austin problemlerin belirlenmesinde sözü geçen filozoflardan etkilenmişse de onun bunları inceleme yöntemi ve ulaştığı sonuçlar tümüyle farklıdır. Onun 1946 yılında yayınladığı "Öteki Zihinler" adlı makalesi bu yeni felsefenin açık ifadesiydi.

Austin'in felsefe yapma tarzında modeli Sokrates'ti. O, yazmaktan çok felsefi problemleri tartışıyordu; bu nedenle çok az yayın yaptı; hayatında yedi makale yayınladı. Öte yandan onun çok yayın yapmamak için bir başka nedeni daha vardı: Köklü Oxford geleneği. Oxford'da çok yayın yapma biraz da konuları vülgarize etmek gibi görülüyordu."[30] Austin çok az yazsa da İngiliz ve bazı Amerikan filozofları derinden etkiledi. Konferansları ve hayatının son on yılındaki çalışmaları, genç meslektaşı Geoffrey Warnock tarafından büyük bir titizlikle yayınlandı.

O, kitaplarını oldukça açık ve anlaşılır bir dille yazmıştır ve

---

2 Bix, Brian, ***Stanford Encyclopedia of Philosophy***.

3 ***Loc. cit.***

konuları şöyle veya böyle, kelimelerle ilgilidir. Austin kelimelerle lengüistik ögeler olarak değil; onlarla ne yaptığımızı incelemek için ilgilenir; kelimelerle yaptığımız şeyi dikkate alarak hayatımızdaki rollerini düşünme yolunu açar.

Austin'in biyografisini açıkladığımız bu satırlarda Oxford'la ilgili bir paragraf açmak gerekir; çünkü Austin için Oxford bütün kariyer hayatını yaşadığı, düşüncelerinin filizlenip geliştiği bir ortamdı. Austin Oxford'un en sıkı ve en titiz düşünürüdür. Onun felsefesini anlamak için bu entelektüel ortamı tanımalıyız. Bilindiği gibi Oxford dünyanın en eski üniversitelerinden biriydi. 1930'lu yıllarda Oxford tüm geleneksel felsefeye karşıydı; çünkü geleneksel felsefe evrene ilişkin bilgimizin kaynağı gibi görülüyordu. Bu felsefeye karşı çıkanların başında Ayer, Ryle, Wisdom gibi metafizik karşıtı deneyci filozoflar ve Joachim Joseph ve Prichardt gibi ılımlı kıta Avrupası idealistleri geliyordu. Oxford 1930'lu yılların başından 1940'lara kadar çok dinamik bir ortamdı; çok çeşitli konularda; farklı doktrinler ve sistemler hakkında tartışmalar ve yeni yorumlar yapılıyordu. Bütün bunlarda Cambridge Okulu'nun ve Amerikan pragmatistlerinin de etkisi vardı. Austin böyle bir ortamda bulundu; Oxford ortamı sistematik ve analitik temellendirmelere önem veriyordu; spekülasyonlara uzak duruyordu. Austin bu ortamın etkisiyle felsefe tarihine, büyük felsefe sistemlerine ilgi duymuyordu; daha çok karmaşık problemlerin analiziyle ilgileniyordu. Onun ilgilendiği bu problemler, karmaşık olmanın yanında her zaman yeniden ele alınan sorunlardır. O, sorunları tarihsel çerçeveden görmek yerine; çağdaş felsefe açısından ele alıyordu; cevabını bir felsefi sistemin ifadesi olarak değil; fakat yeni bir açıklama şekli olarak sunuyordu.[4]

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Oxford'da felsefede çok değişiklikler oldu. Genç kuşak Oxford'u hızla Analitik Felsefe dünyasının merkezine dönüştürdü. Bu süreçte Austin Ryle'dan sonra ikinci önemli kişi oldu. Ryle ve Austin dünyanın İngilizce konuşulan bölümünde Oxford'u felsefenin merkezi haline getirdi.

Onların her ikisi de "gündelik dil felsefesi" diye nitelenen felsefe yapma tarzlarıyla çok etkili oldu. "Oxford Okulu" terimi daha sonra kullanıldı.

---

[4] Aubert, Lou, "Introduction", dans ***Écrits philosophiques***, p. 9.

> Ryle "felsefede devrim"i" (onun BBC'de 1956 yılında yaptığı radyo konuşmaları programının adı) yönetti; Austin ise genç devrimcileri farklı yollardan; ama öncekilerle uyumlu yollardan götürdü.[5]

Kısa süre içinde Austin kendi özgün felsefesini ortaya koydu.

Oxford'da pek çok genç felsefeci Austin'in ve Ryle'ın etrafında toplanmıştı. Bunlar Cambridge'ten, Londra'dan, İskoçya'dan, Galler'den, İrlanda'dan ve ABD'den gelmişlerdi. Austin ve Ryle bu gençlerle iyi ilişkiler kurarak İngiliz idealizminin gücünü kırmıştı.

Oxford da o zaman en çok tartışılan dört problem vardı:

1. Algılama,
2. ***A priori*** hakikatler,
3. Olgusal olmayan önermelerin mantıksal doğası,
4. Başkasını bilmenin doğası ve ölçütleri.

Austin çeşitli felsefe derneklerinde aktif olarak görev aldı. Örneğin Ryle'ın 1920'li yılların ortasında kurduğu felsefe kulübü ***Wee-Teas***'ta toplantılara katıldı; 1936-1939 yıllarında ***Perşembe Toplantıları***'nı organize etti, 1950'li yıllarda ***Cumartesi Toplantıları***'nı düzenledi.

Austin'in Oxford'da yazılarından ve öğretim üyeliğinden çok Saturday Mornings'deki* çabaları daha etkili olmuştur. Oxford Üniversitesi'nin başarısı öğrenci sayısının ve dolayısıyla öğretim üyelerinin ders yüklerinin çok artmasına yol açtı. Bu durum Austin'i felsefi çalışmalarını üniversite dışında felsefi birikimi çok fazla, küçük bir topluluk içinde sürdürmeye yöneltti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan bu grup düzenli bir yapıya sahip değildi. Austin bu grubu kurumsal bir yapıya dönüştürdü. O, toplantılara hep katılırdı ve ortam çok resmi olmasa da toplantılara başkanlık ediyordu; oldukça seçkin meslektaşlarının katıldığı bu toplantılara damgasını vuruyordu.

Onun sesi metalikti; konuşması oldukça yavaştı; ama hayranlık uyandırıyordu; üslubu hep sakindi, alaycıydı ve her zaman

---

[5] Al-Saleh, Cristophe, ***J. L. Austin et le problème du réalisme***, Thèse pour obtenir le grade de docteur de L'université de Picardie, 2003, p. 63.

* İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Oxford'da oluşturulan tartışma grubu.

eleştirildi. Karşı çıktığı kişilerin doktrinlerini dikkatle dinliyordu ve mükemmel biçimde betimliyordu. Bu toplantılar onun için görüşlerini ifade etme fırsatı bulduğu ideal ortamdı. Burada felsefedeki geleneksel problemlerin dışına çıkma imkânı buldu. Austin bu grupta kendi görüşlerini test etti; diğer filozofların eleştirilerini ve çekincelerini öğrenme fırsatı buldu. Meslektaşları bu tartışmalarda onun entelektüel birikimini ve görüşlerindeki haklılığı kabul etmek durumunda kalıyorlardı. O, felsefede yaygın ve basmakalıp açıklamalardan hoşlanmıyordu; kendine makul gelen önermeler ortaya koymaktan zevk alıyordu.

Bu toplantılarda sözlükler ve Aristoteles'in kitapları sık sık başvurulan kaynaklardı. O, tartışma sırasında ideal bir açıklık ve kesinlik peşinde koşuyordu ve muhatabına şöyle diyordu: "Bunu söylediğinizde ne demek istiyorsunuz?"

Tartışmalar çok samimi ortamda gerçekleşiyordu. Oxford'da, Paris'teki Marksizmin çeşitli versiyonları olan kısır tartışmalar yoktu. Aynı zamanda Cambridge'te Wittgenstein salonlarında yapılan ve Wittgenstein'ın görüşlerini taklit etmeye çalışanların Oxford'a yabancı düşünceleri de tartışılmıyordu.

Bu toplantılara düzenli olarak katılan filozoflar şunlardı: Grice, Strawson, Hampshire, Pears, Hart, Hare, Nowell-Smith, Urmson ve Warnock. Bütün bu filozoflar Saturday Mornings'teki etkinlikleriyle Oxford Okulu'nu oluşturdular.

Saturday Mornings sadece üç beş filozofun toplantısından ibaret değildi; toplantılarda yalnız onların entelektüel merakları tartışılmadı; felsefe tarihinin en önemli problemleri de ele alındı. Tartışılan problemler her ne kadar çok eskiden beri biliniyor idiyse de, tartışma tarzı çok yeniydi; problemle ilgili kelimelerin kullanımlarını analiz etme şeklindeydi; kabul edilen sonuçlar üzerinde büyük ölçüde konsensüs vardı.

Saturday Mornings'te tartışmaların yanında önemli felsefe metinlerinin eleştirel okumaları da yapılıyordu. Örneğin Aristoteles'in ***Nikomakhos'a Etik***'i, Frege'nin ***Aritmetiğin Temelleri***, Chomsky'nin ***Sentaksın Yapısı***, Wittgenstein'ın ***Felsefi Soruşturmalar***'ı, Merleau-Ponty'nin ***Algının Fenomenolojisi*** müzakere edilen metinlerdi. Ayrıca Wittgenstein'ın "Dil oyunları", "Gramer", "Kelimeler ve âletler arasındaki benzerlik" gibi doktrinleri de bu toplantılarda ele alınıyordu.

Austin de bu konularla ilgilendi; ama onun yöntemi bu konuları gündelik dil aracılığıyla analiz etmekti. Ona göre bu konuları ele alırken önceden ileri sürülmüş düşüncelere dayanamayız. Gündelik dil kılavuz değilse, düşünceler kapalı ve belirsiz olur; bu durum kaçınılmazdır.

Bu toplantılara katılanlar için seanslar çok önemlidir. Onlar felsefî çalışmalarında bu tartışmalardan yararlanıyorlardı; öte yandan hepsinde az veya çok ortak felsefe anlayışı oluşmuştu. Böylece Oxford Okulu denen felsefe okulu doğdu.

Austin'in dil felsefesi son yıllarda mantıkçıların felsefe yapma biçimine bir alternatif oluşturmaktadır. Austin felsefesinin epistemolojik bir modeli vardır. Fakat bu felsefe söz konusu modelden ibaret değildir. Bu model doğrudan realizmdir, hem insanların dilsel uygulamalarını hem de betimsel bilgilerini oluşturma biçimini açıklar; böylece objektif bir bilgi modelini düşünmeye izin verir. Objektif bilgi modeli, gündelik bilginin kesinliğini ve bilimsel bilginin kesinliğini ayırmaz; şunu kabul eder: Dünyayı dolaylı olarak değil; belli bir bağlamdaki ifadelerle kavrarız. Austin bilme biçimlerimizi, algılarımızı, dilimizi sosyal ve ahlâki hayatımızı ifade eden kullanımlarımızı objektif biçimde betimlemeyi amaçlar. Onun felsefesi ortak duyu düşüncesinden ayrılamaz.

Austin hem geleneksel felsefenin hem de Oxford'da Ayer'in temsilciliğini yaptığı mantıkçı pozitivizmin felsefe yapma biçimlerini doğru bulmuyordu. O özellikle felsefedeki dikotomilerden rahatsız oluyordu; çünkü dikotomiler Austin'e göre felsefî problemleri çözmek yerine aşırı derecede basitleştiriyordu; dogmatik ve ***a priori*** kabul edilmiş düşünce şemaları ortaya koyuyordu. Austin böylece gündelik dil felsefesinin paradigmaları olan yeni bir metodoloji ve yeni bir felsefe yapma tarzı geliştirdi. O, bu yöntemin kabul edilmesi gereken tek doğru yöntem olduğunu iddia etmez; daha çok şunu söyler: Bu yöntem özgürlük, sorumluluk, algılama gibi batı felsefe geleneğinde çok tartışılan bazı problemlerin çözümüne yardım edebilir. Austin'e göre felsefenin hareket noktası gündelik dilin kavramlarını ifadelerini analiz etmek, dilimizin işleyiş biçimini ortaya koymaktır. Bu, bir yandan filozofların gündelik dilimizi kullanırken düştükleri hataları ortadan kaldıracaktır; diğer yandan dünyayı betimlemek

için ifadeler yardımıyla dünyanın özgün niteliklerini kavramamıza izin verecektir.

Austin Darwin ve Freud gibi o dönemin etkili teorisyenlerine hayranlık duyuyordu. Bu hayranlığın nedeni onların teorilerini onaylaması değildi. Onun bunlarda hayran olduğu şey, görüşlerini savunmada her ne pahasına olursa olsun ısrar etmeleriydi.

Austin çağdaşları arasından en çok şu iki filozofa hayrandı: Russell ve Prichardt. Russell'ı dehasının orijinalliğinden, bağımsız düşüncesinden, açıklamasının güçlü oluşundan dolayı takdir ediyordu. Ona göre Prichardt ise Oxford'un en sıkı düşünürüdür. Austin, otorite kabul edilen hiç bir filozofa gözü kapalı hayranlık duymuyordu; hem eski felsefedeki hem de modern felsefedeki karanlıkçılığı* reddediyordu; bu felsefelerdeki fikirlere bağlanmıyordu.

Fransız filozof Gabriel Marcel Oxford felsefe kulüplerinden birinde şöyle bir açıklama yapmıştı: "İnsan özgürlüğü ölümün ontolojik olarak karşı kutbudur." Austin onu bu görüşünü açıklamaya davet etti; bu isteğinde samimiydi ve Marcel açıklamaya yaparken Austin pek çok defa ek açıklama istedi. Marcel sözüne dair en son şunu söyledi: Öleceğimiz gerçeği dünyadaki tüm eylemlerimizi sonunda anlamsız yapar; fakat özgür irademizi kullanarak bazı eylemleri bilinçli biçimde yapmayı sürdürüyoruz. Bu sorun en azından akla uygun biçimde ortaya konabilirdi.

Austin felsefenin doğasına ve amacına ilişkin Marcel gibi böyle soyut açıklamalar yapabilirdi ve bu açıklamaları da akla uygun şekilde sunabilirdi. Ama o, bunu yapmadı. Ona göre gençler isterlerse kendilerini entelektüel olarak eğitebilirler. Bu konuda filozoflar gençlere yardım edebilir; gençler bu yardım sayesinde rasyonel bir düşünceyi benimseyebilir. Rasyonel düşüncenin biri sürekli biri de bazen gerekli iki ögesi vardır: Eleştirel tutum ve kuşkucu tutum. Eleştirel tutum düşüncenin olmazsa olmazıdır. Kuşkucu tutum ise her zaman değil; gerektiğinde takınılmalıdır. Austin demektedir ki, felsefede bir şeyler yapmak için az bir çaba yeterlidir; bu nedenle çaba göstermek son derece önemlidir. İngiliz şair ve filolog bunu şu cümlesiyle özetler: Daha

---

* Karanlıkçılık: Bilginin ilerlemesinden yani bilimsel bilgilerin bütün sosyal sınıflara yayılmasından ve bu yayılmanın sonucu olan rasyonalist tutumdan korkma.

önce yaşamış kişilerin hatalarını ortaya çıkarmak için "üç dakika" düşünmek yeterlidir. Fakat düşünmek can sıkıcıdır ve üç dakika uzundur. Oysa Austin'e göre gerçeği keşfetmek asla can sıkıcı değildir; entelektüel savaşı kazanmak için yapılan çalışma dikkatli ve ihtiyatlı olmalıdır. Paris İkinci Dünya Savaşı'nda ontolojik alternatiflerle özgürleştirilmedi.

Austin, genç denebilecek yaşta ölümünden sonra meslektaşlarının düşüncelerinde yaşadı. Meslektaşları onu dikkatle analiz ettiler; yeniden okudular: Austin dönemindeki Oxford öğrencileri daha sonra diğer hocalarından hiç söz etmediler; ama Austin'i unutmadılar. Ondan sık sık şöyle bahsettiler: "Austin derdi ki..." Kuşkusuz öğrencilerinin hepsi Austin'den aynı derecede etkilenmedi. Onlar hocalarının farklı görüşlerini kendilerine göre içselleştirdiler. Ama bazı öğrencileri onun bütün düşüncelerini benimsediler ve yaydılar. Austin'in önemli düşüncesi şuydu: ***Kişilerin kelimeleri ihtiyatlı ve sorumlu biçimde kullanmaları gerekir.*** Bu düşünce Austin karşıtları tarafından bile haklı görülmüştür. Austin'in alaycı ses tonuyla konuşması meslektaşlarının süper egolarının konuşmasına dönüştü. "Bu cümleni Austin okuduğunda, yanlış çıkma olasılığı var mıdır?" sözü, "Bu, gerçekte yapman gerekenlerin en iyisi midir?" demenin bir başka biçimiydi.

GİRİŞ

Metafizik, ***Logos***'un (akıl) söylemdeki etkinliği diye anlaşıldı. Söylem, bu etkinliğin dile yansıması gibi kabul edildi. Felsefenin söylemden başka ifade aracı yoktu. Platon bunu şöyle dile getiriyordu:

> Söylemimiz olmasaydı, felsefemiz de olamazdı; sonuçta asla en önemli şeyi ifade edemezdik.[1]

Metafizik söylem sadece gramere uygundur; ama referansı yoktur. Bu söylemin konusu, gerçek ya da kültürel bir obje değildir; logosa ilişkin sübjektif bir postulattır***; çünkü logos (akıl) her filozofta farklı farklı işler. Logos bu nedenle asla bir organon (düşünmenin yasası) değildir.*** Filozofun kavramları uylaşımsal kullanımdan yoksundur, psişizmin ürünüdür; dünyada var olan gerçek obje değildir; sadece obje kabul edilen bir şeydir.

Gündelik dilde kelimeler, zihnimizin ürünü değildir; dünyanın nesneleri gibidir ve dilde verilmiştir. Metafizikçi filozoflar buna rağmen kelimelerimizin dildeki kullanımlarını terk etmişlerdir; söylemin gerçekten söz etme özelliğini yok saymışlardır; kısaca söylersek, dili unutmuşlardır. Dilin unutulması ise bir tasavvurculuktur.*

---

1 Platon, ***Sophiste***, 260 a.

* İki tür tasavvurculuk vardır: Kognitif tasavvurculuk ve lengüistik tasavvurculuk. Descartes'ın tasavvurculuğu kognitiftir. Buna göre fikirler, kanılar, inançlar, düşünceler, bilgiler ve istekler gibi bilincin fenomen durumları, tasavvurlardır yani tasavvur edilen entitelerin özellikleriyle açıklanır.

Lengüistik tasavvurculuk: Bu Alman dilcilerine aittir. Onlara göre dil, bağımsız bir organizma gibidir; dil ve söz birbirinden ayrıdır. Dil, bir ileti-

Dilin unutulması Descartes'ta en uç noktaya kadar gider; çünkü Descartes, algıyı tümüyle dışlar; hatta düşünmeyi, sadece düşünen tözün dolayımsız kavrayışı diye anlar. Ona göre bilgi, idelerin düşünülmesinden ibarettir ve onlar tarafından belirlenmiştir. Bu nedenle denebilir ki, Descartesçılık, duyusal algıyı tümden dışlama anlamında saf tasavvurculuktur.

Descartes tasavvurculuğunun dört tezi vardır. Bunlar:

A) Düşünce, düşünülen şeyden, nesneden üstündür ve ona önceliklidir; çünkü düşüncenin konusu nesneler değildir; idelerdir. İnsan hem kendini hem de nesneleri ideler yardımıyla düşünür. İdelerin kaynağı ne cümledir ne de dildir; tersine, düşünen zihnin objeleridir.

B) Bilgi, sübjektiftir; kaynağı da kişinin kendini düşünerek yaptığı ilk deneyimdir. Zihin kendini kavrar. Bu kavrama biçimine saf sezgi denir. İki tür bilgi vardır: Basit, açık ve seçik idelerin bilgisi ve çıkarımsal-tümden gelimsel bilgi. Bunların her ikisi de zihnin saf sezgisinin onayından geçer.

C) Tasavvurun aracı idelerdir. Dünyayı ideler yardımıyla düşünebiliriz. Metafizikteki ontolojinin yerini, bilgi teorisi almalıdır. Bilgi teorisi her hakikati temellendirebilmelidir ve idelere dayanmalıdır.

D) İdeler epistemolojisinde dilin rolü ikincildir; çünkü bilgi gerçekte, idelerin tasavvurundan ibarettir. İdeler dünyayı da temsil eder. ***İdelerin dile getirilmesi, tasavvurun tasavvurudur.*** Dil, düşüncelerin, idelerin yerine dünyayı ön plana çıkarır; bizi bedene ve dünyaya hapseder, sayısız ve değişen nesnelerle

---

şim aracıdır. Söz ise iletişim, tasavvur ve anlamlandırma eylemidir. Tasavvur tümüyle sübjektif değildir; özneller arasıdır ve diyalojiktir. Anlama tasavvur kadar önemlidir. Tasavvur sadece anlamada tamamlanır. Lengüistik tasavvuruculuğu, Wegner, Bühler ve Bernhardi gibi yazarlar eleştirmiştir. Wegner'e göre dilin fonksiyonu, düşünceleri tasavvur etmek değil; başkasını etkilemektir. Bu etki belli bir bağlamda gerçekleşir. Emir cümleleri bir dilin özsel edimidir. Cümleler ya emir cümlesidir ya da dinleyiciye bir durumu hatırlatan bir bilgilendirme cümleleridir.
Bernhardi'ye gelince; onun dile bakışı şöyledir: Dil, düşünceleri tasavvur etmeye yarayan kullanışlı bir göstergeler sistemi diye görülemez. Dil dediğimiz şey gerçekte, bir dış eylemdir. Bu telaffuz konuşan ve dinleyen arasındaki ilişkiyi kurar.

karşı karşıya getirir. Oysa dünyaya başvurmadan, idelerle düşünmek, bizi melekler gibi düşünmeye yaklaştırır.[2]

Diğer metafizikçiler gibi Descartes'ın dili unutması, bilgiyi ideleri düşünmekle sınırlaması büyük yanılsamasıdır. Yanılsama Kant'ta da vardır. Descartesçı ve Kantçı yanılsamanın bugün farkına vardık. Artık şunu iyice anladık: Düşünme, dilin kullanımına ilişkin pratik kurallara sıkı sıkıya bağlıdır. Düşünen ve var olduğunu söyleyen insan, konuşan insandır. ***Descartesçılık, ötekinin varlığını yok sayan bir solipsizmdir.*** Oysa düşündüğünü söyleyen insan dili kullanmaktan kaçınamaz; düşündüğünü birine söyler. Descartes düşündüğünü ya kendine ya Tanrı'ya ya Kötü Cin'e ya da okuyucuya söyler. Muhatabı bunlardan hangisi olursa olsun; ona düşündüğünü söylemek için Descartes dile muhtaçtır; her insan gibi, dilden dışarı çıkamaz.

Dil felsefesi XIX. yüzyılın sonunda Frege'yle ve XX. yüzyılın başında Russell'la ve Moore'la birlikte başladı; metafiziğin ve Descartesçılığın dili unutmasına tepki olarak ortaya çıktı. Deyim yerindeyse, dil felsefesi baştan beri bir ***lengüistik anamnesis*** (dilin hatırlanması) oldu.

Kuşkusuz dil filozoflarının her biri farklı tarzda felsefe yapar. Yine de onların ortak tezleri vardır. Bu tezler şunlardan ibarettir:

1. Anlamlı bir önerme açıklayıcıdır; dünyadaki gerçek nesnelere ilişkindir ve doğruluk koşullarına sahiptir. Doğruluk koşulları, bir önermenin anlamlı olması için bulunması gereken koşullardır. Bu doğruluk koşullarından biri de, önermeyi oluşturan kelimelerden her birinin anlamlı olmasıdır. Önerme ayrıcalıklı, lengüistik bir birliktir. Felsefenin konusu, önermelerin analizidir.
2. Bir ifadenin anlamı kendini oluşturan bölümlerin yani kelimelerin anlamına bağlıdır.
3. Zihinsel imgeler, tasavvurlar ve diğer entiteler, ifadelerin anlamı değildir.
4. Gündelik dil, kapalıdır, belirsizdir ve felsefi analizler için yetersizdir. Bu nedenle onun yerine mantıksal açıdan mükemmel, yeterli, açık ve sembolik bir dil kullanmalıdır.

---

[2] Vernant, Denis, ***Du discours à l'action***, PUF, Paris, 1997, p. 7.

5. Felsefi etkinlik mantıksal sentaksa ve gramere uygun önermeleri, anlam teorisi ışığında mantıksal açıdan analiz etmektir.

Bu filozoflarda anlam teorisinin merkezi bir yeri vardır. Kuşkusuz onların anlam teorileri birbirinden farklıdır; dile aynı fonksiyonu yüklemezler, önermeleri analiz biçimleri birbirine benzemez. Ama yine de hepsi saf bir anlamı* araştırırlar. Onlar saf anlam teorisyenleridir; mantıkçıdırlar.

Mantıkçı filozoflar* Hobbes, Locke, Hume ve Mill gibi deneyci geleneğe mensup filozoflardan çok farklı bir tutuma sahiptir. Deneyci filozoflar dille, sadece geleneksel felsefenin problemlerini ele almak için ilgilendiler. Onlara göre dil, yalnız kavramların elde edilmesinde ve düşünülmesinde bir araçtı; kendi başına felsefi bir değer taşımıyordu.

Oysa mantıkçı filozoflara göre dil, kendi başına ele alınacak bir obje gibidir; filozofun görevi dilin yapısını, işleyişini, gerçekle ilişkisini açıklamaktır; dünyadan söz eden önermelerimizin anlamlılık koşullarını belirlemektir; anlamın bağlama bağlılığını göstermektir; referansla ilişkisini dikkate alarak önermeleri analiz etmektir. Austin'in mantıkçılık konusundaki görüşleri aşağıda Betimsel Yanılgı başlığı altında açıklanacaktır. Burada mantıkçılığı dil felsefesinin tarihsel sürecindeki yerine işaret etmekle yetineceğiz.

Dil felsefesi, ikinci Wittgenstein'la köklü bir değişim geçirmiştir. Bu değişimde mantığın yerini gramer almıştır. Wittgenstein'a göre göre ***mantıkçılar, dilimizin fonksiyonunu sınırlarlar; dilin sadece dünyadan söz etmeye yarayan bir araç olduğunu iddia ederler; dilimizin karmaşıklığını dikkate almazlar.*** Onların her birinin dili, kendi dünyalarını yaratır. Mantık bir sistemdir; bu nedenle dilimizden söz edemez; sadece kanıtlayabildiği şey hakkında konuşur; kanıtladığından daha fazla bir şey söyleyemez.[3] Oysa Wittgenstein şunu gördü: Dilimiz çok karma-

---

* Doğru veya yanlış olabilen, sentaksa uygun anlam. Örneğin "Türkiye'nin başkenti Bursa'dır." sözcesi yanlış olsa da anlamlıdır; çünkü sentaksa uygundur.

* Frege, Russell, Carnap, Birinci Wittgenstein, Tarski, Kripke ve Quine.

3 Wittgenstein, ***Remarques philosophiques***, Gallimard, Paris, 1975, §

şıktır. Felsefi analizler, mantığın diliyle, dilin mantıksal hesaplamasıyla* yapılamaz. Analizin aracı gündelik dil olmalıdır. Felsefî analiz, gündelik dilin çeşitli kullanımlarını, farklı dil oyunlarında analizden ibarettir; sonuçta bu ifadelere dair bir "gramer" oluşturmaktır.

Gramer, doğa bilimlerindeki doğa yasalarının rolünü oynar. Doğanın işleyişi için doğa yasaları ne ise, dilin fonksiyonunu yerine getirebilmesi için gramer de odur. Bu yüzden ***gramatikal dönemeç*** ifadesi Wittgenstein'ın sevdiği kelimelerden biriyle söylersek bir "özetleyici bakış"tır (synopsis).

Wittgenstein'a göre felsefi problemler gerçekte hayatın değil; dilin; gündelik dilin ve gramerin problemleridir; daha doğrusu gündelik dilde ve onun sınırlarında ortaya çıkar. Bu problemler şu üç nedenle doğar: Dilin mantığının iyi bilinmemesi; dilsel biçimlerin kötü yorumlanması ve kelimelerin gündelik hayattakinden farklı anlamda kullanılması.

Dil-dünya ilişkisini mantık kuralları değil; gramer kuralları yönetir. Bu ilişki artık dilde kurulur; gramatikal sözcelerde somut biçimde görünür.

> Düşünce ve dil arasındaki uyumu dilin gramerinde aramalıdır.[4]

Bu dönemeçte gramer, felsefi sözcelerin varlık nedenidir; anlamada belirleyici bir rol oynar; dil oyunlarında normatifliğin temelidir; eylemleri görünür kılar.

Wittgenstein'a göre gündelik dille hayatımızı sürdürürüz, eylemleri gerçekleştiririz. Dil, fonksiyonel bir araç gibidir. Felsefe dili organize etmeye; tasavvurlarımızın tutarlı bir imgesini oluşturmaya çalışır. Bu imgeyi de hayat biçimlerimizde görünen şeyi gramer kurallarımızla elde edilebiliriz. Pratik hayatımızın dışında hayatımız yoktur. Felsefe yapmak, nesneleri "oldukları gibi" bırakarak pratik hayatımızı betimlemektir.

Gündelik dil, imkânları sınırlı olsa da bazı belirsizlikler içerse de güvenebileceğimiz tek dildir. Dille çeşitli betimler yaparız.

154.

* Mantıktaki sembolik işaretler yardımıyla önermelerin anlamını analiz etme.

4 Wittgenstein, ***Fiches***, Gallimard, Paris, Éditions 2008, p. 27.

Gündelik dille yaptığımız ***betimler belli bir hayat biçimine dayanır. Betimin temeli olan gündelik hayat biçimleri pek çoktur. Gündelik hayat bilimsel hayattan daha temeldir.***

Gramatikal paradigmanın ortaya çıkışı 1933 yılına kadar gider. Wittgenstein ***Mavi Defter***'i bu tarihte yazmıştır. Bu kitabın ilk bölümünde gündelik dilin felsefedeki rolüne işaret eder. O, gündelik dil konusunda demektedir ki,

> İnanıyorum ki, sadece bir dilimiz vardır; bu, gündelik dildir. Yeni bir dil icat etmeye veya bir sembolizm oluşturmaya ihtiyacımız yoktur. Gündelik dilimiz, içerdiği belirsizliklerden kurtulmamız koşuluyla kullanacağımız dildir.
> Dilimizin, sembolize ettiği şeyi açıkça bilirsek, düzenli olduğunu da anlarız.[5]

Gramatikal paradigmada resim-dil anlayışının* yerini dil oyunları aldı. Bundan sonra artık dilimiz dünyayı yansıtan bir resim değildir; bir araçtır; bu araçla çeşitli bağlamlarda çeşitli dil oyunları oynarız; dil oyunlarının oynandığı her bir bağlam otonom ögelerden oluşur.

Wittgenstein "dil oyunu" kavramında yeni bir hareket noktası aradı. Dil konusunda şu düşünceleri ortaya koydu: Dilin dünyayı açıklamaktan başka pek çok fonksiyonu vardır. Bir dili konuşmak bir dil oyunu oynamaktır. Dil oyunlarımız çok çeşitlidir ve keşfedilmeyip öğrenilir. Bir dil oyunu yapısal bir birliktir ve bu birlik lengüistik göstergelerden, insan etkinliklerinden oluşur. Bundan böyle dil, anlamını insan etkinliğinden alır. Bir ifade anlamını sadece hayat hamlesinde kazanır.

Wittgenstein'ın etkisiyle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir başka paradigma daha ortaya çıktı: "Gündelik Dil Felsefesi". Gündelik dil filozoflarının en önemlileri şunlardır: Grice, Ryle, Austin, Searle, Dummett, Putnam, Travis, Reinhard. Bu filozoflar Wittgenstein'ın "felsefe gündelik dille" yapılmalıdır" ilkesine bağlı kaldılar; ama bu ilkeyi kendilerine göre uygulayarak gün-

---

[5] Waismann, Friedrich, ***Wittgenstein et le Cercle de Vienne :*** Bilingue TER, Paris, 1991, p. 45.

* Wittgens'ın ***Tractatus***'daki dil anlayışı. Buna göre dilin rolü tıpkı bir resim gibi dünyadaki olguları yansıtmasıdır. Cümle, dile getirilen bir resimdir ve böylelikle resim, cümlenin anlamı sayılır.

delik dilin çok farklı özelliklerini keşfettiler. Onlar ayrıca filozofun "Anlam kullanımdır." ilkesini; "dil oyunları"na ve hayat biçimleri"ne dair görüşlerini kendilerine göre yorumladılar ve felsefelerine entegre ettiler.*

Bu filozofların dille ilişkileri de aynı değildir; onlar gündelik dile ilişkin farklı tespitler yaparlar; farklı problemler oluştururlar. Bu farklılıklara rağmen gündelik dil filozofları ailesinden söz edebiliriz. Bu filozoflara göre gündelik dili öğreniriz; sorgulamadan kullanırız. Onun sayesinde düşüncemizin akla uygunluğundan kuşku duymayız. Bu dil, deneyimlerimizin aracıdır, eylemlerimizin ve konuşma biçimlerimizin temelidir. Biz gündelik dil içinde hareket ederiz ve yaşarız; dünya ile ve insanlarla iletişimimizi onunla kurarız. Gündelik dilden kurtulamayız.

"Gündelik dil filozofu" ve "gündelik dil felsefesi" ifadelerini kullanırken az veya çok ihtiyatlı olunmalıdır. Bu filozofların hiçbiri kendi felsefelerini "gündelik dil felsefesi" diye nitelemedi. Onlar sadece kendi anladıkları tarzda felsefe yaptılar; problemlerini belirlediler, tartıştılar ve görüşlerini ifade ettiler; felsefelerini kategorize etmediler. Açıktır ki, "gündelik dil felsefesi" sınırlı bir nitelemedir. Biz yine de bu ifadeyi kullanmak durumundayız; çünkü benzerleri sadece gruplayarak açıklayabiliriz ya da gruplamak insani yapımızın bir özelliğidir. "Gündelik dil felsefesi", ne bir doktrinler toplamıdır ne de bir özel yöntemdir. Al-Saleh'in dediği gibi

> Gerçekte gündelik dilin ne felsefesi ne de filozofu tektir. Homojen ve tek bir gündelik dil felsefesinden söz etmek bir ***don kişotçuluktur*** (farklılıkları ve özgünlükleri yok saymaktır). Pek çok gündelik dil filozofu ve bir o kadar da gündelik dil felsefesi vardır. En fazla şu denebilir: Gündelik dil felsefesini nasıl anlarsanız anlayın; o, son tahlilde bir paradigmadır.[6]

Bu paradigmada pek çok ve önemli ortak nokta vardır. Bunlar: Mantıkçı analizlerin reddi, metafizik spekülasyona başvurmama, felsefeyi gündelik dildeki sözcelerin analizden ibaret kabul etme, bir anlam teorisi ortaya koymama, anlamın bağlama ve kullanıma bağlı olduğu ilkesini savunma. Bütün bunlar Austin

---

* Bu filozofların görüşleri konusunda bkz. ***Dil Felsefesi II: Gündelik Dil Paradigması*** adlı kitabımız, Sentez Yayınları 2016.

6 ***Al-Saleh***, p. 25.

felsefesinde de vardır. O nedenle Austin'i "gündelik dil" paradigmasına yerleştirmek hiç de yanlış değildir.

Gündelik dil, sahip olduğumuz en şeffaf araçlardan biridir;[7] tarihten günümüze geldiği şekliyle dikkate alındığında realiteyi bütün detaylarıyla gösterir; en önemli ayrımları yani insan hayatında önemli olan ayrımları yapmaya yarar.

Gündelik dille yapılan felsefe bir ortak duyu felsefesidir. Bunun anlamı şudur: Dilin ve kelimenin kullanım kurallarına diğer deyişle yüzeysel ve derin gramerlere* uygun davranıldığında hiçbir problem ortaya çıkmaz. Filozofun görevi bunun böyle olduğunu göstermektir.

Dil değiştiğinde doğal olarak felsefenin fonksiyonu da değişir. Wittgenstein bunu şöyle ifade eder:

> Felsefe yeni ve ideal bir dil yaratmak yerine var olan kullanımımızı açıklamalıdır.[8]

Felsefenin amacı anlamı keşfetmek değildir; bazı yanlış anlamaları ortadan kaldırmaktır. Kanıt nasıl kendi ötesinde bir şeye göndermezse, göstergeler de kendilerinin ötelerindeki bir şeyi ifade edemezler. Kelimenin dilde kullanımı, anlamıdır.[9] Anlamadığımız bir şey, önerme değildir.

Gündelik dil filozoflarına göre dilin fonksiyonu betimle sınırlı değildir; gündelik dil, doğru kullanıldığı takdirde yetkindir. Kognitif önermelerden çok farklı türde sözceler içerir. Metafizikçinin dili, boşa dönen çarklar gibidir; metafizik kavramlar referans değildir. Mantıkçı ise dilin dünya ile uyumunu göz ardı eder. Onun dili fakir bir dildir, sözcelerimiz için kaygan zemindir; sadece betimsel ifadeler için geçerlidir. Oysa gündelik dil ne referanssızdır ne fakirdir ne de kaygandır. Dünyada yaşamamızı ve dünya ile uyumlu yaşamamızı sağlayan dildir. Gündelik dili kullanmak, dünyada içkin bir davranma kapasitesini kullanmaktır.

---

[7] Austin, "La vérité", dans ***Écrits philosophiques***, Éditions du Seuil, Paris, 1994 p. 92.

* Yüzey grameri: Kelimenin kullanımını yöneten okulda öğrendiğimiz gramer; derin gramer: kelimenin bağlama, dil oyunlarına uygun kullanımı.

[8] Wittgenstein, ***Grammaire philosophique***, Folio essais, Gallimard, Paris, 1980, p. 55.

[9] ***Ibid.***, p. 85.

Gündelik dille ilgilenmek, ideal dil filozoflarının önerdikleri mantığa sırtını dönmek demektir.

Gündelik dil nesnelerin realitesini kanıtlamaz; bildirir. O nedenle teorik hiçbir şey içermez. Betim doğru mudur? Daha doğrusu betim için kullanılan kelimeler uygun mudur? Gündelik dil sadece bu sorunu ele alır. O, sanki "lengüistik yüzey"de hareket eder; kelimelerin anlamlarını koruyalım ister; anlam değişikliklerine karşı bizi uyanık tutar. Gündelik dilimizde bir kelimenin anlamı otantiktir ve uylaşımsaldır; gizemli güçlerle değil; doğal kapasiteyle kavranır. Doğal kapasitemiz ise, kelimenin anlamını bir hayat biçiminde ve değişik durumlarda kullanabilme gücümüzdür.

Gündelik dil, önermeleri, dilin işleyiş mekanizmasına göre üretir; bu bakımdan gündelik dil filozofları ideal dile olduğu kadar metafizik dile de karşıttır; çünkü metafizikçi kendi zihninin kavramlarına gerçeklik gözüyle bakar; anlamın objektifliğini dikkate almaz.

Gündelik dilimizin kelimeleri, kristal nesnelere benzer. Kristal nesnelerin değerleri kişilere bağlı değildir; onların değerini bir dizi faktör belirler. Kelimelerin ***a priori*** ve kendi başlarına anlamları yoktur. Onlara anlam veren, biz kullanıcılar da değiliz. Hangi kelimemiz olursa olsun, istisnasız hepsi anlamlarını dilden alır. Onlar kullanımlarımızın ve eylemlerimizin ağında anlamlıdır. Bütün diller için geçerli, tek ve değişmez bir kullanım biçimi olamaz. Kullanımlarımız çeşitli anlam mitlerinin* bir parçasıdır.

Gündelik dilin kullanımı alçakgönüllüdür yani metafizikteki derin anlam denen bütün kullanımları dışlar. ***Dilde özel anlam da derin anlam da yoktur; sadece gündelik anlam vardır;*** "dünya", "deneyim", "realite" gibi ayrıcalıklı kelimeler de yer almaz. Hepsi bu kadar da değildir. Dilde ayrıcalıklı kelimelerin belirleyici bir düzeni de olamaz. Kelimelerimizden hiçbirinin ne statüsü ne de değeri diğerlerinden farklıdır.

Gündelik dil filozoflarına göre felsefi problemler tıpkı ikinci

---

* "Anlam miti" Quine'ın anlam ilkesidir; buna çevirinin imkânsızlığı doktrini de denir. "Anlam miti"ne göre bütün dillerde ortak anlam yoktur; anlam dil toplumlarının özel kullanımlarında ortaya çıkar. Bir dilden başka bir dile çeviri yaparken kaynak dildeki kullanımı dikkate almadan hedef dile aktarmak doğru değildir.

Wittgenstein'da olduğu gibi, gündelik dilde ortaya çıkar. Bu problemleri çözmek ya da onların ortaya çıkmalarını önlemek için gündelik dilin işleyişi analiz edilmelidir. Söz konusu filozoflar dilin iletişimdeki rolünü vurguladılar; dilin karşılıklı konuşmada nasıl kullanıldığını incelediler ve sözcelerle gerçekleştirilen çeşitli söz edimlerine yoğunlaştılar; özetle dilin pratik boyutuyla ilgilendiler. Dilin pratik boyutuna ilişkin görüş, Austin tarafından daha da geliştirildi ve dilin esas özelliğinin eylem olduğu kabul edildi.

Gündelik dil filozofları saf bir "anlam teorisi" ortaya koymaya çalışmazlar; çünkü anlamda teorik hiçbir şey yoktur. Dil, anlamın taşıyıcısıdır; iletişim aracıdır ve sosyal bağlamın bir parçasıdır. Dildeki anlam dil felsefesinin temel konusudur.

> Gündelik dil felsefesine göre anlam, bir öz değildir; kelime bu özün yani anlamın dublörlüğünü yapamaz; anlam her kullanımda aynı şekilde görünmez. Dilin işleyişinin dışında, anlam yoktur.[10]

Gündelik dil felsefesinin özellikleri kısaca bunlardan ibarettir. Şimdi kitabımızın asıl konusu olan Austin'in dil felsefesini, "eylemsel dönemeç" diye nitelenen görüşlerini açıklayacağız. Açıklamalarımıza temel olması bakımından Giriş'imizde bazı önemli hususlara işaret edelim.

Kitabımızın başlığında belirtildiği gibi, Austin'in dil felsefesi "eylemsel paradigma"dır. Bu terminoloji Denis Vernant'a aittir. Vernant ***Du discours à l'action*** (Söylemden Eyleme) [11] adlı kitabında kullanır. "Eylemsel paradigma" gerçekte Austin felsefesinin temel özelliğini çok iyi nitelemektedir. O nedenle biz de bu ifadeyi kullandık.

Eylemsel dönemecin ayırt edici özelliği söz edimleri olgusudur. Austin'e göre "dil bir etkinliktir ya da bir şeyler yaptırmaya yarar." Kuşkusuz bu düşünce yeni değildir; Aristoteles'te[12] ve Ortaçağ filozoflarında da vardı. Ancak yine de onların eylemsel

---

[10] Le grand, Michel, "Langage ordinaire, historicité et science", dans ***Revue philosophique de Louvain***, tome: 72, p. 540.

[11] Vernant Denis, ***Du discours à l'action***, chap. IV, PUF, 1997.

[12] Bu konuda bkz. Séguier, M., ***La Philosophie du langage d'après d'Aristote***, Paris, 1838, pp. 133-142.

dönemeci savundukları söylenemez; onlarda dilin bir şey yaptırma özelliği kanıtlayıcı özelliğinin yanında ikincildir; felsefe açısından bir değer taşımaz. Onlara göre dilin asıl rolü kanıtlamadır. Dil kanıtlama aracıdır.

Dilin gerçek doğasının eylemsel olduğu düşüncesi modern zamanların bir anlayışıdır. Dilin asıl özelliğinin bir şey yaptırmak olduğunu ilk defa XVIII. ve XIX. yüzyıl İskoç filozofları fark etmişlerdi. Bu filozofların hareket noktaları Thomas Reid'in "ortak duyu"sudur.[13] Modern zamanlarda İngiltere'de Charles Bally, Gardiner[14] ve Malinowski, Almanya'da Bühler ve Reinach bu tezi savundular. Austin'in görüşlerini daha iyi anlayabilmek için dil-eylem ilişkisinin tarihine kısaca bir göz atalım.

Aristoteles'e göre felsefi olarak analiz edilebilen tek cümle, yargı cümlesidir. Reid, Aristoteles'in bu düşüncesini eleştirir. Reid'e göre örneğin vaat, uyarı ve özür dileme cümleleri de vardır. Yargı sadece kişinin zihninde olup biter. Oysa vaatler, uyarılar ve özürler, dilin sosyal işlemleridir. Bu sosyal edimler, dilin ikincil işlemleri olmak şöyle dursun, önceliklidir. Dil, düşüncenin değil; anlama isteğinin ifadesidir.[15]

Reid'in dil felsefesi İngiltere'de özellikle Cambridge'te çok iyi biliniyordu. Oxford'da Grice, bu felsefeyi okutuyordu. Olasılıkla Austin de Reid'i biliyordu. Bu ortak duyu felsefesi Reinach'ta hukuk felsefesini ve söz edimi olarak vaat felsefesini esinlemiştir.

Söz edimlerinin öncülerinden biri de Charles Bally'dir. Bally'nin önemi şuradan gelir. O her sözcenin içeriğini bir ***dictum***'a* uygulanan bir ***modus***'a dönüştürür. Bunu sonradan Searle, önerme içeriğinin edimsözel değeri şeklinde teorileştirdi.

Sözün eylemsel boyutuna önem veren dilcilerden biri de Searle'ün öncüsü Gardiner'di. Gardiner 1930'lu yıllarda çok etkili olmuştu. O, şu görüşleri ileri sürüyordu: Dil, asla düşüncenin bir aynası değildir; başkalarının davranışlarını etkileme aracıdır. Söz edimleri gündelik hayatın işleyişini belirler. Dili konuşmak,

---

13 Nerlich, Brigitte; Clarke, David D. "La pragmatique avant Austin: fait ou fantasme?", ***Histoire, Épistémologie, Langage***, Année 1998 Volume 20, Numéro 2 pp. 112.

14 Gardiner, Alan Henderson, ***Langage & acte de langage. Aux sources de la pragmatique***, Presses universitaires de Lille 1989, pp. X-44.

15 ***Nerlich; Clarke***, David, pp. 113

* Söylenen şey, sözce, önerme.

dinleyenle işbirliği yapmaktır. Dil, konuşanın ve dinleyenin aktörlük yaptıkları bir sahne gibidir.[16]

Gardiner dildeki birlik olan kelimeyi ve referansı, söylemdeki birlik olan cümleden ayırıyordu. Ona göre dil yetisi söz edimlerinde konuşulan dil haline gelir. Söz edimleri hem sosyal hem de bireysel bir özellik taşır. Gardiner, bu konudaki görüşlerini prototip şu cümleyle temellendirir: "Yağmur yağıyor." Bir dil, semboller sistemiyse, söz de insani bir etkinliktir. Bu etkinlik aynı dili konuşan ve aynı durumdaki en az iki kişiyi gerektirir.[17]

Gardinere'e göre söz edimi (konuşma) sosyal hayatta gerçekleşen bireysel bir eylemdir. İnisiyatif konuşandadır; fakat dinleyen de pasif değildir; konuşan kadar aktiftir ve yaratıcıdır.[18] Söylem, konuşanın ve dinleyenin ortak üretimidir; onların karşılıklı etkileşimine dayalı bir etkinliktir. Gardiner daha sonra anlamı ve anlamlandırılan şeyi; biçimi ve fonksiyonu ayırdı. Ona göre kelime sadece anlaşılır bir amacı ifade eden söylemde fonksiyoneldir. Dört türlü cümle vardır: Hitap eden, soru soran, emir veren ya da bildirimde bulunan cümle.[19]

Gardiner, Russell'ı ve Ryle'ı tanır. Gardiner'ın gündelik dil felsefesine ve gündelik dil felsefesinin ona etkisi oldukça zayıftır. Gardiner Wittgenstein'ı sadece ikinci el kaynaklarla tanımıştır. Öyle görünüyor ki, Austin'i hiç bilmiyordu.

Dilin eylemsel boyutuna dikkat çekenlerden biri de antropolog Malinowski'dir. Malinowski 1920-1930 yıllarında Yeni Gine'nin Trobriand adalarında gözlemler yapmıştır. Bu gözlemlerden dille ilgili sonuçlar da çıkarmıştır; sonuçları örneklerle açıklamıştır. Onun dile yaklaşımı etnoğrafiktir. O, dilin eylem olduğunu çok sık vurgulamıştır: Malinowski diyordu ki,

> sözceler eylemleri kendi kendilerine gerçekleştirebilir. Her toplumda edimleri gerçekleştirebilme gücüne sahip kelimeler vardır.[20]

Malinowski'nin dilin eylemsel boyutuna ilişkin vurgusunu, 1923 tarihli şu ifadesinde daha açık görebiliriz:

---

16 Gardiner, ***Actes de langage***, p. 11.
17 ***Ibid.***, p. 13.
18 ***Ibid.***, p. VIII.
19 ***Ibid.***, p. 14.
20 Malinowski, B, ***Jardins de corail***, Mapéro, Paris, 1974, p. 297.

> Diyebiliriz ki, dilin ilk ve başlangıçtaki fonksiyonu tutumla ilgilidir; insanların yaptıkları eylemin kaçınılmaz ögesidir. Dil düşüncenin dışavurumu diye nitelenebilir mi? Kuşkusuz hayır; çünkü böyle bir niteleme dili en basit ve en sınırlı fonksiyonuyla özdeşleştirmektir.[21]

Malinowski sözle ilgili şunu sorar: Söz ne işe yarar? Cevap şudur: Günlük hayatımızda kolektif olarak gerçekleştirmemiz gereken her şeyi yapmaya. Bu durum hem modern toplumlar hem de ilkel toplumlar için geçerlidir.

Malinowski bunu ***Jardins de corail***'da çok mükemmel açıklamaktadır:

> Parçası olduğu etkinlikten ayrı bir söz anlamsızdır. Kelimeler eyleme katılır ve kendileri de eylemlerdir. Ben, açık kapıları kapamakla suçlanıyorum. Fakat antropolojik düşüncenin genellikle açıklığı terk etmesi kaçınılmazdır. Filolojik incelemeler bana göre dil hakkındaki yanlış anlayıştan çok etkilenmiştir. Bu yanlış da dili konuşanın beynindeki düşünceleri iletme aracı gibi görmektir. Oysa dil, insanın etkinliklerine sıkı sıkıya bağlıdır ve her sözce belli bir durumda anlamlıdır ve bu, lengüistik verilere bakışımızı kökten değiştirir.[22]

Fakat Malinowski dilin iletişim dışında da kullanıldığını göz ardı etmez. Örneğin dil, büyüde, yardım çağrısında, savaş sırasında emirler vermede vs. kullanılabilir. Gardiner'in ve Malinowski'nin bu görüşleri dilde davranışçılık denen akımın esin kaynağı olmuştur.

Gündelik dile ilişkin Austin öncesi dönemde önemli görüşlerden biri de Bühler'e aittir. Onun dil anlayışı "araçsalcı bir model."dir O, demektedir ki, dil, tıpkı eski çağlarda belli bir amaçla şekillendirilmiş taş gibidir. İnsanlar tarih öncesi çağlarda taşa gündelik hayattaki kullanımlarına göre çeşitli şekiller vermiştir; cümlelerimizin fonksiyonları da kullanımlar gibidir; cümlelerimizin söz dizim biçimlerini belirler. Dilsel iletişimin üç ögesi vardır: Konuşan, dinleyen ve dünya. Dilin üç fonksiyonu bulunur:

---

[21] Malinowski, B., "The Problem of meaning in primitive languages", in C. K. Ogden and I. A. Richards, ***The Meaning of meaning***, 1923, A Harvest Book, p. 313.

[22] Malinowski, ***Jardins de corail***, p. 243.

Tasavvur, ifade ve konuşmaya çağrı. O, ***Sprachtheorie*** (dil teorisi) tasavvur gibi anlaşılan dilin yerine eylem gibi olan dili koyar. Ona göre tasavvur kendi başına var olan bir şey değildir; konuşan süjenin eyleminin bir sonucudur. Eylem dili kullanan aktörün dille ilişkisini en iyi biçimde yansıtır.[23]

Kısaca söylersek dilin başlıca fonksiyonu düşünceyi ifade etmek değildir. Dil, esasen bir davranma aracıdır; dilin bu özelliği davranma sırasında ortaya çıkar. Davranışçılığa göre anlamın mekanizması uyaran-cevap ilişkisine bağlıdır.

Söz edimleri öncesi durum kısaca böyledir. Şimdi Austin'de söz edimlerini görelim.

Dilin eylemsel boyutuna ilişkin bu satırlar şu soruyu akla getirebilir: Dilin eylemsel boyutu önceden keşfedildiğine; "Söz söylemek yapmaktır." tezi önceden bazı dilciler ve antropologlar tarafından ileri sürüldüğüne göre Austin'in eylemsel dönemecinin özgünlüğünden söz edebilir miyiz? Edebilirsek bunu neye dayanarak yapabiliriz?

Cevap şudur: Sözünü ettiğimiz dilciler ve antropologlar dilin sadece eylem özelliğine işaret ettiler. Dilsel eylem konusunda sistematik ve derin analizler yapmadılar; sınıflamalar ortaya koymadılar; söz edimleri teorisi ileri sürmediler; prototipler belirlemediler; bağlam ve kullanım gibi ilkeleri söz konusu etmediler; dilin sadece iletişim özelliğine dikkat çektiler. Hepsinden önemlisi dilin analizini felsefi problemlerin çözümünde bir araç gibi görmediler. Onlarda söz ediminin türlerine ve birbirleriyle ilişkisine dair açıklamalar yoktur.

Austin ne bir antropologdur ne de lengüistikçidir. Onun temel kaygısı felsefidir; felsefi sorunları belirleyip çözmektir ya da problemlerin ortaya çıkmalarına engel olmaktır. Ona göre, gündelik dil bir iletişim ya da bildirişim aracından daha fazla bir şeydir; felsefi analizin; felsefi problemlerin çözümünün aracıdır. Dilin temel özelliğinin eylem olduğuna ilişkin teorik, ayrıntılı ve sistematik açıklamaları Austin'de buluruz.

Oxfordlu filozof, dilin eylemsel boyutuna dikkat çekmekle yetinmez; sözcenin eylem olması ve bir eylemi gerçekleştirmesi

---

[23] Bühler Karl, Théorie du langage, La fonction représentationnelle, Paris, 2004, p. 142.

için koşullarını da belirler. Austin'in söz edimleri prosedür kavramından ayrılamaz. Prosedür, söz ediminin (konuşmanın) gerçekleştirilmesi için gerekli bir dizi sözler ve eylemler bütünüdür. O, dilin özelliğinin performatif sözceler üretmek olduğunu kabul eder. Öte yandan ileride göreceğimiz gibi Austin söz edimlerini sınıflar, bu sınıflara ilişkin ayrımlar yapar; bu söz edimleri arasındaki ilişkileri, bağlılıkları ayrıntılı biçimde inceler; sözlerin sadece anlamlarından değil; etkilerinden de söz eder. Performatif kavramı ilerideki bölümlerde açıklayacağımız gibi sözcelerin temel özelikleridir. Austin felsefesinin en önemli özelliği performatif sözcelere ilişkin tespitleridir. O sözceleri düzsözel, edimsözel ve etkisözel diye üçe ayırır. Austin'de sözceler doğru veya yanlış değildir; başarılıdır veya başarısızdır; söyledikleri şeyi gerçekleştirebilir veya gerçekleştiremez. Oxfordlu filozof sözcelerin hangi durumda başarılı hangi durumda başarısız olduklarını ortaya koyar.

> Bu, Austin'in teorisini bir lengüistik performans teorisini sosyal objeler teorisinden ya da ontolojisinden ayırmaya izin verir.[24]

Austin, "performatifler" ve "söz edimleri" kavramlarıyla gündelik dil felsefesine yepyeni ve çok etkin iki paradigma kazandırmıştır. Bu iki kavram dil felsefesinde Austin'in çok az görüştüğü Wittgenstein'ın, kullanım ve dil oyunları kavramları kadar önemlidir. Bütün bunlara dayanarak diyebiliriz ki, gerçek anlamda sadece Austin dil filozofudur. Bu nedenle Austin söz edimlerinin gerçek mucididir.

Bu önemli konuyu aydınlattıktan sonra şimdi Austin'de eylemsel dönemecin açıklanmasına geçebiliriz

Eylemsel dönemeç Faust'un şu sözünü sloganlaştırdı: "Başlangıçta eylem vardı."[25] Dil felsefesinde bu sloganı ilk kullanan Wittgenstein'dır. O, bu sloganı iki yerde kullanır: İlk defa 21 Ekim 1937'de bir elyazmasında Im Anfang war die Tat (Başlangıçta eylem vardı.) diyordu. Son defa ise 19 Mart 1951 tarihinde ***Kesinlik Üzerine***'de kullanır. Wittgenstein'da eylem kavramının

---

[24] Laugier, Sandra "Actes de langage et états des choses: Austin et Reinach", ***Les études philosophiques***, 72, 1, 2005, p. 73.

[25] Goethe, Jean-Wolfgang ***Faust***, tr. fr. Gérard de Nerval, Gallimard, Paris, 1964, p. 67.

ortaya çıkışı aşağı yukarı "hayat biçimleri"yle eş zamanlı gibi görünüyor:

> Dil oyunun kaynağı ve ilk biçimi, bir tepkidir. Daha karmaşık hayat biçimleri sadece bu ilk biçimden hareketle gelişebilir. Demek istiyorum ki, dil bir rafine olmadır. Başlangıçta eylem vardı. Dil oyununun ilk biçimi güvenin yokluğu değil; güvendir. Güvenin yokluğu gerçekte eyleme götüremez. [...] Şöyle diyorum: Hayat biçimlerine dayanmak dilimizin ayırt edici özelliğidir.[26]

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Wittgenstein bu görüşleriyle Austinci eylemsel dönemecin ilham kaynağı olabilir mi? Buna "evet" demek pek doğru görünmüyor; çünkü Austin eylemi Wittgenstein'dan farklı anlamaktadır. Wittgenstein'da eylem, süjelerin karşılıklı etkileşimleridir. Bu karşılıklı etkileşimlerle ne tür bir dil oyunu oynandığını anlayabiliriz. Wittgenstein demektedir ki, "Söylediğimiz şey, anlamını eylemlerimizde kazanır."[27]

Oysa Austin'e göre eylem, söz edimidir; söyleme edimdir. Söz edimi amaçlı bir eyleme yol açmanın yanında amaçlanmayan etkiye de sahiptir. Dinleyen sözceden, konuşanın hiç kast etmediği sonuçlar da çıkarabilir. Buna etkisöz edimi denir. Austin'in eserlerindeki sözün eylemsel boyutu çok açıktır. Söz edimiņin gerçekleşmesi için belli prosedürler gereklidir. Bu prosedürler gerçekleşmişse söz edimi başarılıdır. Oysa dil oyunlarının uyacağı prosedürler, sonuçta başarılı olmasının koşulları yoktur. Dil oyunları anlaşılmıştır veya anlaşılmamıştır. Dinleyen konuşanın ne tür bir dil oyunu oynadığını anlamışsa ona uygun davranır. Kısaca söylersek Wittgenstein'da sözün eylem boyutu yoktur. Wittgenstein'ın az önce alıntıladığımız bölümde kastettiği eylem, hayat biçimlerini gerçekleştirdiğimiz sırada yaptığımız eylemdir; diğer deyişle söz eşliğinde yaptığımız eylemdir; söz söylemekten ibaret eylem değildir. Oysa Austin'de söz söylemenin kendisi eylemdir.

Austin eylemsel dönemecin hem ilk hem de en önemli filozofudur. Austin'de eylem hem sözcelemenin kendisidir hem de

---

[26] Rigal, Élisabeth" au commencement était l'action: Wittgenstein et Husserl" ***Noesis*** n°5 2006, p. 167.

[27] Wittgenstein, ***Recherches philosophiques***, § 229.

sözcelemeyle gerçekleştirilen şeydir. Bu nedenle asıl anlamda eylemsel dönemeç onunla başlamıştır. Austin'e kadar olgulara ilişkin yani saptayıcı sözceler, betimsel diye kabul ediliyordu. Austin'e göre bunların betimsellikleri bir yanılsamadır ve o, bunu kesin olarak kanıtlamıştır. Austin'in felsefesini niteleyen, "söz edimleri"dir. Söz edimleri,

> bütün mümkün edimsözel güçlerin mantığının yapısına; edimsözel edim türlerinin başarı ve tatmin koşullarına ilişkin genel, mantıksal bir yapıdır.[28]

Söz ediminin başlangıcı yani amacı, kişinin belli bir anda belli bir şeyi söyleme ya da muhataba belli bir şeyi yaptırma isteğidir; dil aracılığıyla bir davranış projesini, iletişimde bulunma isteğini bildirmektir. Bu projenin ve bu isteğin varlığı yine de konuşanın baştan sona kadar sözceleme prosedürünü kontrol altında tuttuğu anlamına gelmez. Bu iki boyut daha çok cereyan biçimi ve sonuçlanması önceden görülemeyen dilsel iletişimin karmaşık mekanizmasını ortaya çıkarmaya yarar.[29]

Austin'e göre söz edimleri ilk anlamlı birliktir. Bu birlik hem kavramsal düşüncenin ifade edilmesinde hem de iletişimde kullanılır; sözü dilsel bir olgu gibi sayar. Sözü dilsel bir olgu olarak ele almak için minimal iletişim birliklerini ortaya çıkarmalıdır. Karşılıklı konuşmada sözel olan ve sözel olmayan ögeler birbirlerine nasıl bağlanır? İletişim birlikleri olmadan bu, analiz edilemez.

Onun lengüistik analizleri bir doktrin değildir. O, sadece gündelik deneyimlerin anlamının betimsel fenomenolojisinin bir biçimini ele almak istiyordu. Onun yazıları "büyük sorunlar" karşısında bile betimsel ve deflasyonist[30] bir tarzı benimser.

Austin'in eylemsel dönemeci Frege'nin, Russell'ın ve Birinci

---

[28] Vanderveken, D., ***Les actes de discours***, Mardaga, Bruxelles, 1988, p. 7.

[29] Pavelin, Bogdanka, ***La geste à parole***, Presses Universitaires du Mirail, Toulouse, 2002, p. 50.

[30] Hakikatin deflasyonist teorisi P'nin doğru olduğunu söylemek ve P'dir demek arasında hiçbir fark olmadığını söylemekten ibarettir. Bu açıdan hakikat iddia ettiğimiz hiçbir şeye katkıda bulunmaz. "P doğrudur." "P'dir."in anlamına bir şey katmaz. Gerçekte Gökyüzü mavidir dersem, bu, Gökyüzünün mavi olması gerçek durumdur, demektir (Z.Ö).

Wittgenstein'ın objektif anlam idealini sürdürür; ama farklı açıdan temellendirir. Austin anlamın objektifliğini sağlayan şeyin uylaşım olduğunu söyler; bu açıdan mantıkçı filozoflarla aynı şeyi düşünür; sübjektif tasavvurları anlamlı sözceler saymaz; tersine sözcelerle olgular arasında ilişki kurar. Tıpkı mantıkçı filozoflara olduğu gibi Austin'e göre de anlamın kaynağı, düşünen süjenin fikirleri değildir; fakat sözcelerin olgularla ilişkileridir. O zaman anlam sorunu, referans sorunundan ayrılamaz.

Austin'e göre önermeleri doğruluk değeri belirleyemez; bütün sözceler realiteyi betimlemekten çok edimsözeldir. Eylemsel paradigma ya da dönemeç Wittgensteincı çizginin farklı bir yönde geliştirilmesinden ibarettir ve Aristoteles'in retoriğine[31*] tepkinin bir sonucudur. ***Edimsözel kavramıyla Austin, Aristoteles mantığını tartışmalı hale getirir; mantık ve retorik arasındaki farkı ortadan kaldırır.*** Emir, soru ve istek sözceleri gibi sözceler Aristoteles'ten beri retoriğe ait sayılmışlardı; bu yüzden felsefede ihmal edilmişlerdi. Bu sözce türleri eylemsel dönemeçle felsefenin asıl konusu olmuştur. Eylemsel dönemeç dilin

---

* Retorik Antikite'den beri çeşitli filozoflarca ele alındı; kanıtlama mantığını kullanarak söylemin dinleyeni etkilemesi diye anlaşıldı. Platon'dan ve Aristoteles'ten Cicero'ya kadar pek çok klasik filozof bir retorik modeli belirledi. Bu modeller konuşma biçimlerinin ve geleneklerin bilgisine dayalıydı.

Aristoteles iki tür söylem kabul ediyordu: "Diyalektik" söylem ve "retorik" söylem. Diyalektik, soyut insana hitap ediyordu; retorik söylem ise yargılar ortaya koyabilme yetisine sahip tutkuları ve kültürel alışkanlıkları olan insana hitap ediyordu.

Aristoteles'te üç tür retorik vardır:

1. Yargılayan retorik: Konusu geçmiş edimlerdir.
2. Epidiktik retorik: Şimdiki olguları kınayan ya da öven retoriktir.
3. Düşünüp taşınma retoriği: Gelecekle ilgili kararları konu edinir

31 Platon ve Aristoteles retorikleri, doğal olarak farklıdır. Platon'da retorik, etik düşüncenin evrensel bir ögesidir. Oysa Aristoteles'e göre retorik, söylemi kullanan pratik bir araçtır; dinleyenin itirazlarının, kuşkularının ve dirençlerini nasıl önceden görebileceğini ve ortadan kaldırılabileceğini açıklar. İyi bir retorikçi, monolog biçiminde olsa bile muhatabının eleştirilerini dikkate alır. Günümüzde yaygın diyalog kavramının kaynağı Aristotelesçi retoriktir.

Retoriğe ilişkin model, özellikle Aristotelesçi model XIX. yüzyıla kadar Batı düşüncesinde egemen oldu. Günümüzde ise eylemsel dönemece ilham kaynağı oldu (Blanchet, Philippe, ***La pragmatique***, Bertrand-Lacoste, Paris, 1995, pp. 10-11).

iyileştirilmesi projesidir. Austin'e ve onu izleyen filozoflara göre dilin eylemsel özelliği tek ve gerçek özelliğidir.

Eylemsel dönemecin konusu dilsel olgulardır. Dilsel olgular, gündelik hayatta karşılaştığımız, ortak dünyamızda gerçekleşen ve herkesle paylaştığımız olgulardır.

Austin'in eylemsel dönemecinin gündelik dil felsefesine katkıları şunlardır: Kullanımın anlama, uygulamanın niyetlere, söz edimlerinin bu edimlerin içeriklerine üstünlüğünü vurgulamak; dilin sosyal kullanımına dikkat çekmek; dil felsefesini bilgi teorisi olmaktan kurtarmak.

Eylemsel dönemeçte söyleme, iletişimde gerçekleşen bir edimdir. Dilin doğru kullanımı otantik bir edimdir.[32] Eylem paradigması iletişimi yönetir; eyleme ilişkin temel bir tasavvuru gerektirir. Fakat bu tasavvur çeşitli açılardan geliştirilebilir. İleride göreceğimiz gibi Batı dillerinden farklı diller de dikkate alınarak zenginleştirilebilir.

Austin başlıca eseri ***Söylemek Yapmaktır***'da şunu kanıtlar: Bir cümleyi söylediğimizde, örneğin "vaat ediyorum", "özür diliyorum", "tuzluğu bana veriniz" dediğimizde bazı eylemleri gerçekleştiririz.[33]

Austin şunu hatırlatmayı da unutmaz: Kelimeler ve cümleler tüm kullanım bağlamının dışında kesinlikle hiçbir şey belirtmez ve anlam, bağlamların fonksiyonuna göre değişir.

Burada önemli bir noktaya işaret edelim. Kuşkusuz Austin, dilin bir etkinlik olduğunda ısrar eder; bazı kelimelerin sadece nesneleri temsil etmediklerini; tersine kimi eylemleri gerçekleştirdiklerini söyler. Ama yine de o, lengüistik yapmakla yetinmez; ***eylemler***'imizin türleriyle de ilgilenir. Konuşurken etkili olabilmemizden ve bazı edimleri gerçekleştirebilmemizden hareketle, eylem kavramına ilişkin sonuçlar çıkarır. Örneğin bir sonucu şöyledir: "Vaat ediyorum" derken aynı şekilde betimlenen iki eylemi-belli bir sözceyi söylemeyi ve belli bir vaatte bulunmayı- yapıyorum ve yine de bu iki eylem birbirinden ayrılmaz. Hangi koşullarda iki şeyi aynı anda yapabiliriz? İki eylem- bir cümleyi söylemek ve bir vaatte bulunmak- özdeş midir? Ve iki eylem ne zaman özdeştir? İleride göreceğimiz gibi, bunlar, Austin'in

---

[32] ***Vernant***, p. 174.

[33] Bu konuda bkz. J. L. Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, çev. Levent Aysever, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, ss 77-79.

önemli problemlerindendir. Bu sorulara cevap olarak yaptığı açıklamaları Austin'in dil felsefesine olduğu kadar eylem felsefesine de önemli katkısıdır. Onun eylem felsefesini Beşinci Bölümde ayrı bir başlık altında inceleyeceğiz.

Birinci bölümde açıklayacağımız gibi Austin mantıkçıların betimsel yanılsamalarına karşıttır. Austin'e göre mantıksal analizciler dilin olguyla ilişkisini göz ardı etmeye çalışırlar. Oysa

> Gündelik dilden hareket etmek yani bir şey söylerken ne demek istediğimizden yola çıkmak, en azından felsefi bir yöntemdir. Bizim kelime stokumuz insanların kuşaklar boyunca yapmayı yararlı buldukları ayrımları; kurmayı değerli gördükleri ilişkileri somutlaştırır; daha duyarlı ve daha uyumlu yaşamamızı sağlar; çünkü bu ilişkiler hayatta kalmak için, her zamanki ve pratik bütün konularda daha uyumlu daha hassas deneyimleri destekler. Onlar sizin veya benim bir öğleden sonra koltuğumuzda saptadığımız ilişkilerden daha çok ve daha önemlidir.[34]

Gündelik dil, zihne hapsolmaktan kurtulmamızı sağlar. Austin söylemin intersübjektif yani sosyal boyutu üzerinde ısrar eder. Öte yandan Austin'e göre dilimiz bizden öncekilerin ve bizim ortak deneyimimizin tümünü içerir; bireysel kapasitelerimizi kullanmadan önce dil aracılığıyla bu deneyimlere sahip oluruz.

Gündelik dilimiz sayesinde bilincin ya da kavramın ayrıcalıklı bir özellik taşımadıklarını fark ederiz; dilin kullanımıyla yetiniriz; sadece "biz"in sesini dinleriz; "biz"e güveniriz. Diğer yandan Austin kullanımlarımızın çok çeşitli olduklarının da farkındadır. Bu, onun önceden belirlenmiş hiçbir kesinliği kabul etmemesine yol açmıştır.

Austin olguları betimlerken ve tanımlarken mümkün olan en açık düşüncelere dayanır; yanlış yaptığında da hatasından dönmekten çekinmez. O, demektedir ki,

> Tanımlama, amaçlarımız arasında ayrıcalıklı bir yer tutar. Kuşkusuz pek çok belirsizlikle karşı karşıyayız. Bunu göste-

[34] Austin, J. L., "Pour les excuses", ***Écrits philosophiques***, p. 144.

rebiliriz. Ama bu, araştırmadan uzak durmamızı gerektirmez.[35]

Her şeye rağmen, el yordamıyla da olsa felsefi problemleri ele almaktan uzak duramayız; açıkça betimlemekten kaçınamayız; onların soyut ve derin olduklarını ileri süremeyiz.

Kısaca söylersek, Austin'e göre felsefede şu tutumlar kesinlikle terk edilmelidir:

1. Tembel karanlıkçılık,
2. Problematik olguların tüm ***görünüşlerini*** araştırma gerekli değildir, önyargısı,
3. Gerçeği araştırırken, özelliğini ***bozan ve basitleştiren*** çözümler sunma ya da teoriler ortaya koyma eğilimi.

Bu üzücü durumu iyileştirmeliyiz ve dile ilişkin Atina'da kısmen keşfedilmiş, metodolojimizi düzeltmeliyiz.

Bu söylenenlerden anlaşılıyor ki, Austin, açıklamalarını sağlam bir zemine dayandırmak ister. Bu, onun Descartes'la ve Husserl'le ortak paydasıdır. Burada şöyle sorabiliriz: Austin niye hareket noktasının kesin olmasını istemektedir? Cevap şudur: Çünkü onun amacı, ***genel kabul*** gören bir sonuca ulaşmaktır.[36] Böylece Austin ***cogito***'dan (düşünüyorum) çok ***cogitamus***'a (düşünüyoruz) dayanır. Yalnız bu ***cogitamus*** önceki filozoflarla birlikte düşünmek, onlarla ortak noktaları bulunmak değildir; Austin önceki filozoflarla değil; kendi döneminin filozoflarıyla uylaşımı araştırır. Ona göre, evrenin muammalarını çözmeye çalışmak, realiteden kopuk düşler görmektir. Filozof bu tür düşler görmemelidir;[37] önce genel bir kabulün dayanacağı bir veriyi bulmalıdır.

Oxford Okulu'nun "dil bir etkinliktir" tezini en sistematik biçimde Austin ifade etmiştir. Austin ileride göreceğimiz gibi, dilde çok ince ve önemli ayrımlar yapar; kelimelerin gündelik kullanımlarını titiz biçimde analiz eder ve sınıflar; dil hakkında şunları ısrarla vurgular: Dil, düşünceleri ifade etme aracıdır. İnsan anladığı her düşünceyi dille ifade eder. Dili kullanmak ise, söz edimlerini gerçekleştirmektir. Dili kullanmaya ilişkin semantik,

---

35 Austin, "La vérité", p. 105.

36 Austin, Austin, "Performatif-Constatif", dans ***Cahiers de Royaumont. La Philosophie analytique***, Minuit, Paris, 1962, p. 334.

37 Austin, ***Cahiers de Royaumont***, p. 335.

mantıksaldır; felsefidir ve aşkındır. Bunun anlamı şudur: Düşünülebilen şeyin sınırları vardır. Bu sınırları deneyimleyebiliriz. Söz konusu sınırların deneyimini de dilin semantiğiyle yaparız. Dilin semantiği ise düşünceyi ve dünyanın biçimlerini birbirine bağlar.[38]

Austin dille üç nedenle ilgilendi. Ona göre

1. Dili kullanmak insanın en temel eylemidir; sadece dili kullanarak etkin oluruz ve bu nedenle dil, kendi başına ele alınmalıdır.

2. Dili inceleme, bazı önemli ve öncelikli felsefesi sorunları incelemeye katkıdır.

3. Austin'in problemleri, yalnız dilde görünen sorunlardır; örneğin, söylemin doğası, eylem oluşu, sözcelerdeki nüanslar, eylem olarak söylem gibi. O, bir şey söyleyen insanın zihnindeki kognitif süreçlere ilgi duymamıştır; gündelik dil felsefenin en önemli temsilcisi olmakla birlikte gündelik dil felsefesi ifadesini kullanmamıştır.

Burada şöyle sorulabilir: Austin'in felsefi analizleri lengüistik çalışmalar gibi görülemez mi? Bu soruya "evet", denemez. Kuşkusuz Austin felsefesinde bazı araştırmalar lengüistik için yararlıdır; buna itiraz edilemez. Yine de gündelik dil felsefesi, felsefeyi sözlük bilimine veya lengüistiğe indirgemez.

Gündelik dil felsefesi ve lengüistik arasındaki temel fark şudur: Lengüistik, dili bir sistem olarak ele alır; gramer, sözdizim, semantik, fonoloji gibi bölümlere ayrılır; dilin dünyadan söz etme tarzını ele almaz; Oysa gündelik dil felsefesine göre, dil ve dünya arasında karşılıklı ilişki vardır. Felsefe bu ilişkileri aydınlatmalıdır; sözü ve iletişim kavramını iyileştirmelidir; insanın dille gerçekleştirdiği şeyleri analiz etmelidir.[39]

Austin felsefi problemleri diğer filozoflardan farklı bir yöntemle analiz eder. Bu yöntem de, terimleri gündelik dilin ifadelerinde verildikleri şekliyle analiz etmektir; dildeki ayrımlara sıkı sıkıya bağlı kalmaktır.

Söz edimlerinin felsefi açıdan değeri nedir? Bunu Warnock'un Austin'in ölümünden üç yıl sonra yazdığı şu cümleyle cevaplandırabiliriz:

---

38 Vanderveken, p. 10.

39 Bracops, Martine, ***Introduction à la pragmatique***: les théories fondatrices: actes de langage, Duculot, Paris, 2010, p. 97.

Son on yılda eserleriyle felsefeyi etkileyen Austin'den daha büyük ve daha orijinal filozof yoktur.[40]

Günümüzde her ne kadar felsefesi üzerinde yeterince durulmasa da Austin'in eserlerine çokça referansta bulunulması bunu kanıtlar. Austin bir Oxford filozofu olduğundan ortaya koyduğu görüşler kendi dilinden ve kültüründen hareketle ifade edilmişti. Onun görüşleri daha sonra pragmatik lengüistikçiler tarafından geliştirildi; farklı dillerden ve kültürlerden seçilen örneklerle onun performatiflik kavramı zenginleştirildi. Ancak yanlış oldukları gösterilmedi. Bugün onun söz edimleri dile ilişkin en önemli bir keşif olma özelliğini korumaktadır.

Sıkça ileri sürülen bir tez vardır: Zihin felsefesi, Austin'in söz edimlerinin yerini almıştır. Felsefe artık günümüzde zihin felsefesidir. Bu tezi ileri sürenler Austin'in Oxford'da öğrenciliğini yapan Searle'ün söz edimlerini terk ederek zihin felsefesi yapmasını kanıt gösterirler. Bilindiği gibi zihin felsefesi, zihnin, zihinsel olayların, fonksiyonlarını ve özelliklerini; bilincin doğasını ve bedenle ilişkilerini inceleyen felsefe dalıdır. Zihin felsefesi duyumlamalar, tasavvurlar, inançlar, yargılar gibi zihinsel olayların kendilerini ve süreçlerini ele alır.

> Bize göre "zihin felsefesi" bugünkü haliyle çelişkilidir; çünkü zihin, ontolojik bir realite değil; Antik Yunan'da Şamanizm'in etkisiyle kabul edilen ruh postulatının Kartezyen felsefedeki adıdır; dolayısıyla sadece Batı kültürünün bir kavramıdır. İnsanın beyni gibi bir parçası değildir; hipotetiktir. O nedenle zihinle ilgili her tür söylem Ryle'ın ifadesiyle makinedeki hayâlete ilişkindir ve fiktif bir söylemdir. Ontolojik gerçekliği olmayan zihne ilişkin çıkarımlar zihnin gözleminden değil; beyindeki reaksiyonlardan hareketle yapılmaktadır. Bu durumda zihin konusunda söylenenler bir betim değildir. Zihin filozofları gözlemleyemediğimiz ve nasıl olduğunu görüntüleyemediğimiz bir ilişkiyi varsayarlar. Bütün bunlar zihin felsefesinin temel çelişkisidir. Zihin felsefesi bilim değildir; çünkü bilimdeki nedene benzemeyen bir neden araştırır; felsefe de değildir; çünkü felsefe deneysel yöntemleri uygulayamaz. O nedenle zihin felsefesi denen araştırmanın gündelik dil felsefesinin yerini aldığı iddia edilemez.

---

[40] G. J. Warnock, ***English philosophy since*** *1900*

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ VE İKİNCİ AUSTIN

> Faust açtığı İncil sayfasında şunu okuyordu: "Başlangıçta Söz vardı." Bunu "Başlangıçta ruh vardı." diye yeniden çeviriyordu ve "Başlangıçta güç vardı." diye düzeltmeyi düşünüyordu; fakat hemen sonra şunu ekledi: Yine de bunu yazarken bir şey bana diyor ki, bu anlamla yetinmemeliyim Sonunda ruhum aydınlandı ve ilham geldi ve teselli edici şu sözü yazıyorum: "Başlangıçta eylem vardı." [1]

Austin felsefesi tıpkı Wittgenstein felsefesi gibi iki döneme ayrılır. Bilindiği gibi Wittgenstein felsefesinde birbirinden köklü olarak farklı iki ayrı dönem vardır. Wittgenstein birinci döneminde zihinci, tasavvurcu bir tutumu benimsemişti; ikinci döneminde ise felsefeyi gramere dayandırmıştı. Wittgenstein'daki dönemlerin farklılığı felsefe yapma tarzındaki karşıtlığın sonucuydu. Kuşkusuz Austin'de yöntemlerin karşıtlığı anlamında iki ayrı Austin'den söz edemeyiz. Onda iki ayrı dönemden söz etme nedenimiz sözce türlerinin farklılaşmasıdır. Austin ilk döneminde şunu kabul ediyordu: Sözceler iki türlüdür: Saptayıcı sözceler ve performatif sözceler. Saptayıcı sözceler doğrudur veya yanlıştır. Onun bu saptayıcı sözce anlayışı mantıkçı pozitivistlerle ve mantıkçılarla aynıydı. Performatif sözceler ise bir şey yaptırmaya yarar; başarılıdır veya başarısızdır. Austin ikinci döneminde bu ikili sözce anlayışını terk eder ve bütün sözcelerin

---

[1] Jean-Wolfgang Goethe, ***Faust***, Paris, Gallimard, 1964, tr. fr. Gérard de Nerval, p. 67.

örtük ya da açık, performatif olduklarını söyler. Saptayıcı sözceler kategorisini reddettiğinden, onlara uygulanan doğru/yanlış ölçütünü de kullanmaz; bütün performatif sözceler için yeni bir ölçüt belirler; bu ölçüt de başarılı/başarısız ölçütüdür. Bu değişikliğe bağlı olarak Austin, "dilde betim yoktur." ilkesini kabul etmiştir.

Austin felsefesini anlamak için düşüncesindeki evrimi dikkate almalıdır. Austin'in dil felsefesinde iki ayrı dönemin varlığı kesindir. Buna itiraz edilemez. Söz konusu ayrım yapılmazsa filozof gerçekten yanlış anlaşılır ve bunun çok örneklerini de görüyoruz. Bu yanılgının nedeni bazen bir bilgisizliktir; bazen de Austin hakkında bilerek yanlış bir kanaat oluşturma çabasıdır. Bu açıdan Austin Wittgenstein'la aynı kaderi paylaşmaktadır. Bilindiği gibi Wittgenstein da iki farklı döneminde iki ayrı felsefe tarzı kabul etmesine rağmen önemli bazı Kıta Avrupası filozofları Wittgenstein'daki bu evrimi görmek istemediler; onu terk ettiği ilk dönem düşüncelerine dayanarak eleştirdiler. Onu eleştirenler felsefi bir kaygıdan yola çıkmıyorlardı; onların asıl amaçları kendi felsefelerinin meşruluğunu korumaktı. Austin hakkında da bilinçli ya da bilinçsiz şöyle bir düşünce vardır: O, sözceleri saptayıcı ve edimsözel diye ikiye ayırır. Bu görüş doğru değildir; çünkü Austin'in bütün kariyeri boyunca tezlerinde hiçbir değişiklik olmadığını varsayar. Kuşkusuz Austin aşağıda göreceğimiz gibi uzun bir süre şunu kabul ediyordu: Dilimizin sözcelerinin bir bölümü betimseldir; dünyadaki nesne durumlarını betimlemeye yarar; bir kısmı da dünyada yeni olgular ortaya çıkarır yani performatiftir. Ancak Austin kariyerinin ilerleyen dönemlerinde bu görüşünü terk etmiştir; dilin fonksiyonu hakkında köklü değişiklik yapmıştır ve bütün sözcelerin performatif olduklarını açık bir dille ifade etmiştir. Bu durum Austin'in dil felsefesinde çok önemli bir değişikliktir. Bu değişiklik Austin'i "dilde betim yoktur." ilkesini koymaya yöneltmiştir. Aşağıda açıklayacağımız betimsel yanılsama konusundaki yanlış anlamaları önlemek için bu konuyu açıklamalıyız. Açıklamalarımızı Wittgenstein modelini izleyerek Birinci Austin ve İkinci Austin başlıkları altında yapacağız:

I. Birinci Austin: Sözce Düalizmi

Söylediğimiz gibi Austin, başlangıçta mantıkçıların etkisiyle saptayıcı/performatif ayrımını kabul eder. Ona göre saptayıcı ifadelerin hem gramatikal yapıları hem de fonksiyonları performatif ifadelere karşıttır. Performatif ifadeler saptayıcı ifadelerden kesinlikle ayrıdır. Doğrulanamayan ya da yanlışlanamayan "Sana emrediyorum.", "Oturumu açıyorum." "Buna ...adı veriyorum." gibi performatif ifadeler ile doğrulanabilen veya yanlışlanabilen "Yağmur yağıyor.", "Kedi paspasın üzerindedir." gibi saptayıcı ifadeler birbirinden kesinlikle farklıdır.[2]

Austin bunu şöyle açıklar:

> Saptayıcı/performatif ayrımından hareket edelim. Bu ayrım doğruluk/mutlu ayrımına karşıttır. "O, koşuyor" saptayıcı sözcesinin doğruluğu, onun koşması olgusuna bağlıdır. Buna karşılık [...] "Özür diliyorum." performatif sözcesinin mutluluğu (başarısı y.n.) özür dilememi sağlar ve özür dilememin başarılı olması "Özür diliyorum." performatif sözcesinin mutluluğuna bağlıdır. İşte performatif/saptayıcı ayrımını- yapmak ve söylemek arasındaki ayrımı onaylamanın bir aracı.[3]

Bu dönemde Austin'e göre saptayıcı önermeler ve performatif önermeler arasında bir asimetri vardır.[4] Bir şeyi öne sürmek, kelimeleri dünyaya uydurmaktır. Kelimeler olup bitene uygunsa bildirim doğrudur; aksi halde yanlıştır. Oysa performatif bir önermeyi söylemek, dünyayı kelimelere göre düzenlemektir; bir nesne durumu gerçekleştirmektir; saptayıcı, nesne durumlarını rapor eder; oysa performatif, nesne durumlarına yol açar.

Saptayıcılar, bir olguya ilişkindir; onların performatif sözcelere karşıtlığı açıktır; bu durum inkâr edilemez. Karşıtlığın gramatikal bir temeli vardır. Saptayıcı/performatif karşıtlığının

---

[2] Austin, "Les énoncés performatifs" traduit par Bruno Ambroise, revue par Sandra Laugier, dans ***Philosophie du langage***, Textes réunis par B. Ambroise et S. Laugier, Vrin, Paris, 2011. p. 236. Austin'in bu makalesi 1957 yılında 23-30 Nisan tarihlerinde Fransa'da Royaumont 'da yapılan Felsefe Kolokyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

[3] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, Traduction et introduction de Gilles Lane, Seuil, Paris, 1991, p. 75.

[4] ***Ibid.***, p. 47 sq.

gramatikal ölçütleri şunlardır:

I. Yardımcı fiildeki şimdiki zaman/geçmiş zaman karşıtlığı:

A. "Doğruyu söyleyeceğime yemin ediyorum".

B. "Doğruyu söyleyeceğime yemin ettim."

"Yemin etmek" A sözcesinde şimdiki zaman olduğundan, performatiftir; B sözcesinde ise geçmiş zamanda olduğundan saptayıcıdır.

II. Asıl fiillerdeki şimdi zamanın geniş zamanla karşıtlığı:

A. "Genellikle doğruyu söylerim."

B "Şu an doğruyu söylüyorum."

A sözcesi benim tutumuma başvuran bir betimlemedir; ama performatif değildir. B sözcesi ise şimdiki zaman kipinde olduğundan, performatiftir.

III. Şahısların karşıtlığı:

"Yemin ediyorum ki, o, doğruyu söylüyor."

"Yemin ediyorum ki, doğruyu söylüyorum."

A sözcesi beni işin içine karıştırmayan bir betimdir. Kimse benim adıma doğruyu söylediğime yemin etmez. B sözcesi sadece benim gerçekleştirdiğim bir edimdir. Bu nedenle de performatiftir.

IV. Ben/Siz karşıtlığı:

A. "Boğa ipten kurtulacak" sözünüze inanıyorum.

B. Sizi uyarıyorum ki, boğa ipini koparacak.

A Sözcesi sizle doğrudan ilgili değildir. Sizin sözünüzle ilgilidir. Bu nedenle performatif değildir. B sözcesi sizle doğrudan bir ilişkiyi içerir. Bu nedenle performatiftir. Her performatif ötekiyle/sizle bir ilişkiyi içerir.

V. Fiil tipleri: Performatif fiiller saptayıcı fiillere açıkça karşıttır. Örneğin, yemek, atlamak, koşmak saptayıcı fiillerdir. Oysa emretmek, öğütlemek, vaat etmek sormak performatif fiillerdir.

Bu dönemde Austin'e göre her performatif sözce bir bildirim sözcesi gibi yazılabilir. Onun bu konuda mantıkçı filozoflardan etkilendiğini söyleyebiliriz. Bilindiği gibi mantıkçılar "Ağaç yeşildir." önermesini "'Ağaç yeşildir.' doğrudur." diye ifade ederler.

Saptayıcılığın problemleri şunlardır:

a) Söz ediminin yaptırma ve etki etme özelliklerini dikkate almamak; sadece düz sözden yani söylemekten ibaret olmak;

b) Olgularla uyuşma konusunda aşırı basitleştirilmiş ifade ol-

mak; sadece doğru veya yanlış olmayı sözcelerin anlamından çıkarmak;

c) Bütün sözceler için geçerli ideal bir durumu var saymak; sözcenin hangi amaçla; kimin için söylendiğini dikkate almamak.

Birinci Austin'in görüşleri özetle böyledir. Bu açıklamaların Austinci evrimin ilk aşamasını anlamak için yeterli olduğunu düşünüyorum; şimdi ikinci ve nihai aşamanın açıklamasına geçiyorum.

II. İkinci Austin

Önemle belirtelim ki, birinci Austin'den ikinci Austin'e geçiş birden bire değil; bir kararsızlık ya da tereddüt döneminden sonra olmuştur. Beşinci konferansında Austin'in bu tereddütlerini açıkça görebiliriz. Burada saptayıcıları ve performatifleri birbirinden ayırmak için henüz bir ölçüt yoktur. Performatif ve saptayıcı ifadeleri ayırmak pek de kolay değildir; çünkü bazı performatif fiiller, saptayıcı ifadelerde kullanılabilir.

Austin demektedir ki,

> Bunları birbirinden açıkça ayırmak için gramatikal ya da sözlüksel ölçütler olmadığı gibi, kesin testler de yoktur; çünkü aynı cümle iki farklı durumu ifade edebilir.[5]

Örnekler:

Bana sigarayı bırakacağını vaat etmiştin.

Ahmet bana üzüntülerini bildirdi.

Bazı cümleler hem saptayıcı hem de performatif olabilir.

Örnek:

Oturum açıldı.

"Otururum açıldı." diyen, oturum başkanıysa cümle performatiftir; gazeteciyse saptayıcıdır.

Öbür yandan performatif ve saptayıcı ifadeler bazen iç içe geçebilir. "Sizi uyarıyorum; boğa saldırmak üzere." sözcesini alalım; boğa kesinlikle saldıracaksa, diğer deyişle boğanın saldırması doğru bir bildirimse sözce uyarıdır. Boğanın saldırdığı doğru değilse, "sözce uyarı değildir." denemez. Uyarı niyeti bulunabilir hatta uyaran samimi de olabilir. Bu durumda uyarının

---

[5] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 89.

yanlış olduğu ve yanılsamadan kaynaklandığı söylenebilir. Saf saptayıcı bir idealdir ve bu ideali veren de bilimdir.

Austin bu tereddütlerinden onuncu konferansında kurtulmuştur; bazı sözcelerin hem saptayıcı hem de performatif olabileceklerine ilişkin görüşlerini terk etmiştir.[6] Filozof bunu onuncu konferansında açıkça belirtmiştir. Austin bu konudaki nihai görüşlerini on birinci konferansta ortaya koyar ve ikinci Austin'den söz etmemize izin veren de bu görüşleridir.

Austin bu Konferansı'nda saptayıcı denen sözcelerin aslında bildirim sözceleri olduğunu söyler. Bildirim sözceleri için şu çok önemli tespitleri yapar:

> Hiç kuşku yok ki, "bildirmek" de en az sözgelişi "uyarmak" ya da "ilan etmek" kadar edimsöz ediminde bulunmak demektir.[7]

Austin On Birinci Konferansı'nın sonunda şunu söyler: Başlangıçta kabul ettiğim saptayıcı/performatif ayrımı bir soyutlamanın sonucudur. Bu ayrımı sürdürmenin bir yararı yoktur; çünkü sözün, edimsözel görünüşünü ihmal ederek düzsözel görünüşünü kabul edemeyiz. Austin artık problemi farklı bir düzlemde düzsöz edimi ve edimsöz edimi çerçevesinde tartışır.

Austin acaba niçin saptayıcı/performatif ayrımını terk etmiştir? Filozof bunu BBC'ye verdiği röportajda açıklar. O, söz konusu konuşmasında demektedir ki,

> Düşünüyorum ki, bütün anlamsız* biçimlere tıpa tıp uyan sınıflamamız olduğu doğru değildir; çünkü anlamsız sayılan ifadeler anlamsız olmayabilir. Doğrulayıcı hareket, anlamlı olmaları mümkün ifadeleri anlamlı saymamıştır.[8]

Performatif bir sözce, olgularla uyumlu olmak zorunda değildir. Onun sadece edimsözel değeri vardır. Saptayıcı/performatif ayrımı çok aşırı soyutlamadan doğar. Gerçek daha karmaşıktır. Doğru/yanlış ayrımından çok düzsözel/edimsözel ayrımı yapmalıyız. Edimsöz edimlerinin hangi anlamda doğru olduklarını belirlemeliyiz.

---

6 ***Ibid.***, p. 129.

7 ***Ibid.***, p. 149.

* Deneysel olarak doğrulanamayan veya yanlışlanamayan.

8 ***Ibid.***, p. 52.

Bundan sonra Austin, sadece söylemin saf edimselliğiyle ilgilenmiştir. Artık edimsel bir özellik taşımayan ifadeleri dışlamıştır; saptayıcı/edimsel ayrımın yerine düzsözel/edimsözel birlikteliğini koymuştur. Bundan böyle onda düzsöz edimi edimsöz edimiyle karşıt değildir; bunların her ikisi de edimsöz ediminde birlikte bulunur.

Bildirimler dünyanın durumlarına dair sözcelerdir. Performatif sözceler biçimsel olarak bildirimlere benzer; yine de hiçbir şey betimlemez; tersine dünyada yeni bir durum yaratır. Onların sayıları da pek çoktur. Her performatif sözcede özel bir fiil vardır. Performatif fiillere şunlar örnek verilebilir: Vaat etmek, söz vermek, bahse girmek, miras bırakmak, eş olarak kabul etmek. "Bayramda gelmeyi vaat ediyorum.", "Borcumu gelecek ay ödeyeceğime söz veriyorum."; "Bu bayanla evlenmeyi kabul ediyorum"; "Yarışı bu atletin kazanacağına yüz lirasına bahse giriyorum." gibi sözceler, betimlemez; bir şey yapar.

Bütün bu sözceler bildirimin gramatikal biçimine sahiptir. Yine de onlar başarısız olduklarında bildirimler gibi yanlış değildir; sadece başarısızdır. Varsayanız ki, bulaşık yıkamak için, "Bulaşık yıkamayı vaat ediyorum." diyorum. Bu sözce gerekli koşul varsa başarılıdır, yoksa başarısızıdır. Örneğin bulaşık daha önceden yıkanmadıysa bir vaatte bulunurum; bu nedenle sözce başarılıdır; eğer bulaşık önceden yıkandıysa bir vaatte bulunamam; sözcem başarısızdır. Ancak doğru veya yanlış değildir.

Austin'in "Bütün sözler performatiftir." düşüncesini anlayabilmek için iki söz edimi düzeyini, düzsöz edimini ve edimsöz edimini dikkate almalıyız. Düzsöz edimi bir anlamlı sözceyi gramere uygun biçimde ifade etmekten ibarettir. Edimsöz edimi ise bir sözceyi söyleyerek yani düzsöz ediminde bulunarak bir şey yapmaktır. Bir şeyi söylediğimizde iki eylemde bulunuruz. Bir şey söyleme eylemi ve bir şey yaptırma eylemi; diğer deyişle bir söz edimi hem düzsöz hem de edimsöz edimidir. Bunun zorunlu sonucu şudur: ***Austin de saptayıcı ve performatif ayrımı yoktur.*** Bir saptayıcı (örneğin bildirim) bir şey söylemekten daha fazla bir şey yapar ve bir edimsöz edimi oluşturur.

Edimsöz edim düzsöz olmadan söylenemez; düzsöz edim söylendiği anda edimsöz edimine dönüşür. Düzsözel edim, saptama fonksiyonu olan önerme değildir; fakat bir bildirim sözce-

sidir. Düzsözelin bildirim oluşuna ilerideki satırlarda değinilecektir. O nedenle burada ayrıntıya girmiyoruz.

Bu dönemde Austin Cook Wilson'dan esinlenerek "performatif bilgi kavramını geliştirdi. Bu kavrama göre "Biliyorum." demek, özel bir söz edimini gerçekleştirmektir. Bazı özgün koşullar varsa, sözce başarılıdır; bildiğim şeye inandığımı garanti eder.[9]

Gerçekte sözceler saptayıcı ve performatif diye ayrılmaz. Bu ayrımın haklı nedeni yoktur; onu tarihsel durumlardan dolayı yaparız. Örneğin önce fizik kitaplarındaki matematiksel sözceleri saptayıcı sayarız; yöneticilerin emirlerini, ad vermeleri performatiflere örnek gösteririz; sonra da bunların gerçek hayatta geçerli ayrımlar olduklarını söyleriz. "Kedi paspası üzerindedir." gibi saptayıcı yani doğru veya yanlış olduğu ileri sürülen bir sözceyi alalım. Bu sözce pek çok durumda ve pek çok nedenle söylenir. Örneğin soruya cevap, bir uyarı, müjde vs. olabilir; hatta duruma göre haklı, yerinde, uygundur veya değildir denebilir. Eğer bu sözce saptayıcıdır, dersek bütün bunları göz ardı ederiz; sonuçta performatif olduğunu unuturuz.

Austin, ikinci döneminde "Bu doğrudur." gibi bazı cümlelerin performatif olduklarını söyler. Ona göre bu tür cümleler, "Doğrudur ki, .." diye yazılabilir ve ***"Doğrudur ki, ...", bir bildirim cümlesi gibi değil; bir katılma, bir onaylama cümlesi diye anlaşılmalıdır.*** Bu konu Beşinci Bölümde ele alınacaktır. Austin'e göre ***doğruluk yükleminin kullanımında önemli olan, gerçekleştirmeyi vaat ettiği edimdir; öne sürdüğü şey değildir.***

Bütün bunlar Austin'de şu düşünceyi uyandırmıştır: Saptayıcı/Performatif karşıtlığını temellendirmek kolay değildir.

> Dilde saptayıcı/performatif ayrımı yoktur. Saptayıcı sözcelerin doğru ya da yanlış oldukları iddiası bir fetiştir.[10]

Doğru/yanlış düalitesini reddeden Austin, göreceliliği savunmaz. Austin doğruluğu betimlerden başka bir şeye dayandırır. Bir performatif sözce, örneğin "Vaat ediyorum." "Miras bırakıyorum." gibi sözceleri alalım. Bunların mutlu yani geçerli olmaları için temel koşul şudur: Konuşan bu sözceleri uylaşımsal bir pro-

---

[9] Ambroise, Bruno, "Langage, J. L. Austin, et le langage: ce que le parole fait", ***Philopsis***, Revue numérique, p. 14.

[10] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 153.

sedüre göre söylemelidir; sözlerinin başarılı olmasını düşünmelidir. Sonuç olarak kabul etmeliyiz ki, performatif sosyal terimlerle ifade edilir; kurumsal bir özellik taşır.

Peki, "olgu sözceleri de performatiftir" tezi nasıl kanıtlanabilir? Saptayıcıların başına, performatif ifadeler ekleyerek. Örneğin, Yağmur yağıyor." veya "Kiraz ağaçları çiçek açmıştır" sözcelerini düşünelim. Bu sözcelerin başlarına saptayıcıların iddia ettikleri gibi ***betimliyorum ki, ileri sürüyorum ki,*** ifadeleri eklenemez; çünkü aşağıda göreceğimiz gibi İkinci Austin'e göre dilin betim görevi yoktur ve dilin bütün sözceleri performatiftir. O zaman olgu sözcelerinin performatif özelliklerini göstermek için onları nasıl yazmalıyız? Şöyle yazabiliriz: "***İddia ediyorum ki,*** yağmur yağıyor."; "***İddia ediyorum ki,*** kiraz ağaçları çiçek açmıştır."

Yalnız burada önemli bir konuyu vurgulayalım. Aşağıda göreceğimiz gibi Austin'de tek bir performatif değil; iki tür performatif vardır. Bunlar örtük ve açık performatiflerdir. Örtük performatif, performatif denen fiillerin bulunmadığı sözcelerdir. Oysa açık performatiflerde kesinlikle bir performatif fiil bulunur. "Üç gün sonra seni ziyaret edeceğime söz veriyorum." açık bir performatif sözcedir; çünkü "söz vermek" performatif bir fiildir. Oysa "Cam kırılmıştır." gibi bir sözce, performatif bir fiil içermez. "Cam kırılmıştır." dâhil, bütün olgu sözceleri örtük performatiftir; çünkü olgu sözcelerinin başında ***iddia ediyorum ki,*** gibi ifade yoktur. Onların performatif olduklarını bir "***iddia ediyorum ki***" öneki varsayarak anlayabiliriz.

"Bütün sözceler, ister örtük isterse açık olsun; performatiftir." düşüncesi Austin felsefesinin en temel ilkesidir.

Performatif/saptayıcı ayrımının yokluğunun önemli bir sonucu vardır: Artık bundan böyle sözcelerin anlamlılık ölçütü, doğrulama ilkesi değildir; çünkü dilin sözceleri saptayıcı değildir; performatiftir. Performatif sözceler doğrulanamasalar da anlamlıdır.

Burada şöyle sorulabilir: Performatif sözcelere doğrulama ölçütü uygulanamazsa, diğer deyişle onların bir ölçütü yoksa, o zaman bu sözcelerde bir kaos ortaya çıkmaz mı? Dil felsefesinin en büyük keşfi gibi görülen bu kavram mutlak bir belirsizlikle karşı karşıya kalmaz mı? Kuşkusuz bu sorular sorulabilir; ama kesin-

likle haksızdır; çünkü Austin performatifler için doğruluk ölçütünün yerine yeni bir ölçüt kabul etmiştir. Bu yeni ölçüt performatiflerin doğasından doğar ve doğasına uygundur. Peki, performatif sözcelerin doğası Austin'e göre nedir? Pragmatik olmalarıdır. Her performatif sözcenin pragmatik bir boyutu vardır. Bu nedenle onlara sadece Austin'in kabul ettiği şu ölçüt, başarılı veya başarısız ölçütü uygulanabilir. Anlamsız sözce yoktur; sadece başarılı veya başarısız sözce vardır; çünkü onlar sosyal ve uylaşımsal bir edimin sonucudur.

Sözcelerdeki fiillerin şahısları ya da zamanları saptayıcı ve performatif farkını belirlemeye yetmez. Haber kipinde şimdiki zaman birinci tekil şahsın bütün kullanımları hem performatif hem de saptayıcı gibi görünmektedir.[11]

Edilgen çatı ikinci ya da üçüncü çoğul şahısları içeren performatifler de vardır. Örneğin, "...e davet edildiniz."; "Yolcular ...konusunda uyarılmışlardır." gibi.[12]

> Felsefede performatiflerin filozoflarca her zaman betimsel ya da saptayıcı sözcelerle karıştırılma riski vardır.[13]

II.1. Austin Felsefesinin Oluşmasında Yanılsamaların Etkisi

Her felsefe gibi Austin felsefesi de tarihsel ya da aktüel birtakım yanılsamalara tepkidir. Bu yanılsamalar hiç de önemsiz değildir, hoş görülemez; düzeltilecek büyük yanlışlıklardır. Austin Oxford'da Antik felsefeyi ve dil felsefesini araştırırken şunu belirledi: Felsefede çeşitli dönemlerde yapılan büyük hatalar vardır. Bu hatalar dilimizi belirsiz; dünya ile ilişkimizi bulanık hale getirmiştir. Artık yeni bir felsefe gerekir. Bu yeni felsefeyle sağlıklı bir iletişim kurabiliriz; olguları, indirgemeden, özgün ve tekil entite olarak kavrayabiliriz. Austin niye böyle düşünmüştür? Bu bilinmeden, filozofunamacı ve "performatif devrim"in başarısı tam anlaşılamaz. O nedenle şimdi Austin'i yeni bir felsefe

---

[11] Austin ***Quand dire, c'est faire***, p. 87-88.
[12] ***Ibid.***, p. 81-82.
[13] ***Ibid.***, p. 97.

oluşturmaya motive eden yanılsamaları açıklayacağız; önce onları betimleyeceğiz; sonra da Austin'in bunlara eleştirilerini vereceğiz. Bu yanılsamaları şu dört başlık altında ele alacağız: Betimselci, mantıkçı pozitivist, zihinci ve metafizik yanılsamalar. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım.

II.1.1. Betimsel Yanılsama

Austin'e göre betimsel yanılsama, mantıkçıların yanılsamasıdır; dil felsefesinde yanılsamaların en yaygınıdır; çok yanıltıcıdır ve belirsizlik kaynağıdır.

"Betimsel yanılsama"nın temeli şu düşüncedir: Dilin ilk fonksiyonu sadece nesne durumlarını betimlemektir; kelimelerin biçimi bir sözcenin hakikatini belirler. Felsefede bütün önermeler doğrudur veya yanlıştır.

Austin betimsel yanılsama konusunda demektedir ki,

> Filozoflar uzun zaman şöyle düşündüler: Bir sözcenin rolü sadece bir nesne durumunu betimlemektir. Bu filozoflar, doğru ya da yanlış olmayan sözceleri dikkate almadılar; sadece anlamsız saydıkları önermeleri sahte önermeler ilan etmek ile yetindiler.[14]

Tarihsel olarak betimsel yanılsama mantıkçılarla birlikte XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyılın başında ortaya çıkmıştı; kavramcılığa tepkiydi. Kavramcılık, bütün felsefe tarihine hâkimdi, düşünme zihindeki ideleri tasavvurdan ibarettir, diyordu. Mantıkçılığa göre ide düşünce konusu olamaz; idenin düşünülmesi bilgi değildir; bir görecelilikti; bir psikolojizmdir; sözcelerin ilk fonksiyonu realiteyi betimlemektir. Mantıkçılığın çerçevesini çizen, temel problematiğini belirleyen üç filozof vardır: Frege, Russell ve Birinci Wittgenstein. Bu üç filozof Aristoteles'in mirası olan klasik mantığı eleştirdi; anlamı referansa bağladı ve tasavvurların sübjektifliğinden kurtardı. Onlar ide tasavvurunun yerine "referans tasavvur"u koydular.

Burada Frege konusunda bir parantez açalım. Frege'nin dil felsefesinde tasavvur karşıtlığından başka önemli ve özgün bir

[14] ***Ibid.***, p. 37.

nitelik daha vardır. O, anlamı ve referansı ayırır.* Anlamın koşulları, anlamın doğruluk koşullarından ayrıdır. Ona göre anlamlılık koşulu bir sözcenin doğru veya yanlış betim olması demektir. Önerme sadece ve sadece doğru veya yanlışsa yani betimi realiteye uygunsa veya değilse anlamlıdır. Örneğin "Everest Türkiye'dedir." önermesi anlamlıdır; çünkü yanlış da olsa bir betimdir. Betimin yanlış olması önermeyi anlamsız yapmaz. Bu önerme anlamlılık koşulunu içerse de doğruluk koşulunu içermez; çünkü doğruluk koşulu şudur: Bir önermenin doğru olması için yerine getirmesi gereken koşul. "Everest Türkiye'dedir." önermesinin doğru olması için gerekli doğruluk koşulu "Everest'in Türkiye'de olmasıdır. Oysa bu koşul yoktur. Ama Uludağ Bursa'dadır." önermesi doğruluk koşulu içermektedir; çünkü Uludağ Bursa'dadır. Mantıkçıların anlam anlayışlarına "saf anlam teorisi", felsefe anlayışlarına da ***uygulamalı felsefe*** denir.

Mantıkçı-betimci filozoflar şunu gösterdiler: Bilgi, dünyaya ilişkin olguların betiminden ibarettir. Betim yaparken dilin kullanım kurallarına uyulur ve mantıksal biçimler kullanılır. Dil, bizi dünyaya bağlar. Felsefe yapmak, ideleri düşünmek değildir; dilin bizi dünyaya nasıl bağladığını açıklamaktır. Dilin rolü, saptayıcı önermeler ortaya koymaktır. Mantıkçılara göre gündelik dilin ifadeleri analiz edilemez; çünkü çoğu zaman belirsizdir; analiz için uygun değildir. Bu nedenle gündelik dilin yerine ideal veya sembolik dil konmalıdır. Frege ***Begriffschrift***'te (kavramsal yazı), Russell ***Principia Mathematica***'da (Matematiğin İlkeleri) ve Wittgenstein ***Tractatus***'ta ideal dil ortaya koydu. İdeal

---

* "Anlam bir ifadenin referansının verilme biçimidir; zihinsel bir fonksiyondur. Bu fonksiyon şudur: Kelimeden hareket ederek kelimenin neden söz ettiğini bulmadır. Böylece anlam kelimeler ve cümleler gibi dil evreniyle dil dışı nesneler evreni arasındaki bağı kuran şeydir. Anlam, fikirlerin özgür ve sübjektif çağrışımı değildir. Tersine objektiftir; konuşanlar topluluğu tarafından paylaşılan uylaşımsal özellik taşır. Dilin kodunda yer alır.

Bir lengüstik ifadenin referansı (Bedeutung) bu ifadenin belirttiği ya da konuşanın bu ifadeyle belirtmeye çalıştığı realitedir. Adların ve özel adların referansları, dünyanın bir nesnesidir ya da algılanabilir adla özdeşleştirilebilir ve tekil bir nesnedir. Frege'nin bu kavramı aydınlatmak için verdiği örnek şöyledir: "Akşam yıldızı" ve "Sabah yıldızı" iki farklı ifadedir; fakat onların referansları aynıdır yani Venüs gezegenidir. "Venüs"e bazen de çoban yıldızı denir.

dil, konuşan süjelerden, gerçek söz edimlerinden bağımsızdır; "arıtılmış" bir dildir; gündelik dile karşıttır.

Bu filozoflara göre sembolik dilin konusu göstergelerdir; göstergeler kavramları temsil eder. Felsefenin iki görevi vardır: Felsefenin geleneksel sorunlarını çözmek ve önermelerin kognitif içeriklerini analiz etmek. Felsefi yöntem, mantıksal-matematiksel analiz olmalıdır. Felsefi analiz içlem mantığı (logique intentionnelle)* ve kanıtlayıcılar mantığı (logique des démonstratifs)** kullanılmalıdır. Bu analize ilişkin formül de şudur: F(x) veya R(x, y).[15] Düşünce, göstergelerde ve göstergeler yardımıyla kavranabilir. Felsefe bunları sadece mantıksal-matematiksel yöntemle yapabilir. Filozof, mantığı kullanırken sözcenin temel doğruluk koşullarını dikkate almalıdır. Sözcenin doğruluk koşulları ise anlam, referans ve zamandır.[16]

Bu tasavvurcu filozoflara yani Frege'ye, Russell'a, Birinci Wittgenstein'a Viyana Çevresi filozofları da eklenebilir. Mantıkçılığın en mükemmel modeli ***Tractatus***'ta Wittgenstein tarafından şöyle ifade edilmiştir:

1. Dünya olguların toplamıdır.[17]
2. Olgulara ilişkin bir imge elde ederiz.[18]
3. Olguların imgesi, düşünce olan mantıksal bir imgedir.[19]
4. Düşünce, doğru mudur, değil midir? diye sorabildiğimiz anlamlı önermedir.[20]
5. Etik önermeler yoktur.[21]

Bu nedenle betimcilik yani mantıkçılık, etik ya da estetik yargıları dilden dışlamıştı. Austin bunu ***Söylemek Yapmaktır***'ın başında açıkça belirtir. Mantıkçılığa göre etik ve estetik sözceler, analiz edilemez; çünkü önerme değildir. Viyana Çevresi filozofları ise şu sözleriyle biraz daha ileri giderler: Mantıksal analizler

---

** Kavramları ve önermeleri inceleyen mantık.

* Kavramları ve önermeleri inceleyen mantık.

[15] Vernant Denis, ***La philosophie contemporaine du langage***, Université Pierre-Mendès-France, Grenoble II, 2009, p. 59.

[16] Vanderveken, p. 7.

[17] Wittgenstein, ***Tractatus***, 1.1.

[18] ***Ibid.***, 2.1.

[19] ***Ibid.***, 3.

[20] ***Ibid.***, 4.

[21] ***Ibid.***, 6.42.

yaparak etik ve estetik sözceleri eleyebiliriz ve onların anlamsız olduklarını gösterilebiliriz.[22]

Betimcilik, dil felsefesinde 1940-1960 yılları arasında gündelik dil felsefesiyle birlikte, çok etkin iki paradigmadan biriydi. Betimcilik açısından, mantığa uygun ifadeler, tümeldir ve zorunludur. Mantıksal dil, dil dışı ögelerden oluşan, biçimsel bir sistemdir; yapay bir dildir; oluşturma ve yorumlama kuralları* denen kurallar bütünündür.

Mantıkçı filozoflarla birlikte düşünce ve dil ilişkisi kökten değişti. Bu değişikliğe ***lengüistik dönemeç*** denir. Değişikliğin felsefi açıdan pek çok önemli sonucu oldu. En önemli sonuç da Leibniz'in ideali olan felsefede sembolik dilin kullanılmasıdır. Mantıkçı filozoflara göre gündelik dilin biçimsel bir semantiği vardır. Bu semantik temeli ortaya çıkarmalıdır ve geliştirmelidir. Onlara göre düşünce, düşünce olarak kavranamaz; onu göstergelerde ve mantıksal hesaplamada kavrayabiliriz.

Böylece idelerin düşünümsel kontrolü gibi anlaşılan sezgi, mantıksal göstergelerin kullanılmasıyla artık terk edildi;[23] düşüncenin konusu, aşkın bir konu yani referans oldu. Anlam sübjektif görecelilikten kurtarıldı; anlamın doğru olması için gerekli koşullar belirlendi; bu koşullar sayesinde düşüncenin objektifliği garanti altına alındı.

Mantıkçı-betimci filozofların tezleri kısaca böyledir. Şimdi Austin'in betimciliğe yönelttiği eleştirileri verelim. Austin'in bütün felsefesi "Dil betimlemez." saptamasının zorunlu sonuçlarını göstermesinden ibarettir. Ona göre mantıkçı filozofların anlamsız saydıkları sözceler gerçekte çok önemlidir ve hayatımızı yöneten sözcelerdir. Bu sözcelerin fonksiyonlarını çok iyi analiz etmelidir ve bu sözceler hakkında çok ince ayrımlar yapmalıdır ve onları çeşitli sınıflara ayırmalıdır. Austin'in felsefi projesi budur.

Austin'e göre

> Betimsel sözceler maskeli balodaki kişiler gibidir. Oysa olgu

---

[22] Carnap, "Metafiziği Dilin Mantıksal Analiziyle Aşma", ***Viyana Çevresi Üzerine***, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2012.

* Oluşturma kuralları: Bu kurallar temel alfabeden hareketle ortaya konur; göstergelerin (harflerin ve kelimelerin) anlamlı olabilmeleri için nasıl

[23] Vanderveken, p. 7.

> bildirimi ister betimleyici isterse saptayıcı olsun; bu bildirimlerin maske takmaları asla zorunlu değildir. Ancak onlar her zaman betim ya da saptama maskesi takar. Tuhaf olan da şudur: Onlar en belirtik biçimler olduklarında bile maskelidir. Zannediyorum ki, dilbilgisi uzmanları bu "maske"nin ardındakini göremiyorlar; filozoflar ise olsa olsa bir rastlantı sonucu ve kısmen görebiliyorlar. Bu nedenle söz konusu sözcelerin karakteristik özelliklerini ortaya çıkarmak için yapmama gereken şudur: Betimsel sözcelerin taklit ettikleri olguyu, iyi bildiğim olgularla karşılaştırmalıyım. Bunun için öncelikle bu yanıltıcı biçimleri incelemek uygun olacaktır.[24]

Felsefe, doğru veya yanlış olabilen önermeler ileri süremez; gerçekte sözcelerin çoğu betimsel değildir; fakat onlar, vaat sözcelerinde olduğu gibi, özel fiiller yardımıyla bir edimi gerçekleştirmeye yarar. Dilin temel özelliği başarılı sözceler ortaya koymaktır.

Şu sözleri düşünelim:

1. Papaz çocuğu vaftiz etti;
2. Tanık mahkemede doğruyu söyleyeceğine yemin etti;
3. Onun komşusu satranç oynuyor.

Bu sözceler saf eylemlerdir ve betimin yanılsama olduğunu anladığımızda onların edimselliklerini fark ettik.

Konuşanlar yani papaz, tanık ve komşu, bu sözcelerle bir olgu durumunu aktarmazlar; tersine bildirirler. Bu sözceler betim değil; bildirim (statement) sözceleridir. Onlar belli koşullarda belli sınırlar içinde üretilmişlerdir. ***Bildirimler gerçekte performatiflerin bir türüdür yani düzsöz edimidir. O nedenle düzsöz olarak performatiflerin doğruluğundan veya yanlışlığından söz edemeyiz. Onlar doğru veya yanlış değil; açık performatifler gibi başarılıdır ya da başarısızdır.***

Austin, iddia edildiğinin tersine, doğruluk kavramını ihmal etmez; fakat onu genişletir; performatif bir sözcenin başarılı olma koşulu yapar. Örneğin, "Buz kırılmak üzere." sözcesini alalım. Bu sözce bir uyarıdır. Bu uyarı sözcesinin uyarı olabilmesi için doğru olması yani gerçekten buzun kırılmak üzere olması

---

[24] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 41-42.

gerekir. Buzun kırılmak üzere olduğu gerçekten doğruysa, o zaman uyarı başarılıdır. Görülüyor ki, Austin'e göre dil felsefesinde en önemli problem, doğruluk kavramının genişletilmesi problemidir; bu genişletilme de başlangıçta kabul ettiği saptayıcı/performatif dikotomisinin yerine başarılı/başarısız kategorisinin geçeceği şekilde olmalıdır. Austin için önemli olan, söylemi söz ediminin bütünlüğü içinde ele almaktır. Ona göre dilde bir edim boyutu vardır; performatifin gramatikal bir ölçütü yoktur. İlk bakışta saptayıcı gibi görünen sözceler gerçekte performatif olabilir. Bu nedenle saptayıcı/performatif dikotomisinin yerine düzsözel/edimsözel dikotomisi geçmelidir.

Performatifin betimsel olmadığını anlamak bir ahlâk sorunudur. Bunu Austin ilk konferansından itibaren fırsat düştükçe söyler. Pek çok teorisyene göre bir performatif, örneğin bir vaat, dil alanının dışında açıklanabilen bir yönelimi ifade eder. Sanki söz edimini gerçekleştirmek, bir yönelimi ifade etmek gibidir. Fakat Austin, bu görüşe karşıdır. Ona göre performatif bir yönelimi ifade eder, demek onu betime indirgemektir; aynı zamanda ahlâki bir değer taşıdığını söylemektir ve kötüye kullanılmaya müsait hale getirmektir; çünkü belli bir niyet dışa vurulduğu halde bunu söyleyen samimi olmayabilir; kişi yerine getiremeyeceği bir şeyi vaat edebilir. Bu, sahte bir vaattir. Sahte bir vaatle bir yalan arasında dikkat çeken bir benzerlik vardır.[25]

Sözcelerin temel özellikleri bir edimi gerçekleştirmektir. "Bu köprüye ... adını veriyorum." demek bu köprüye ad vermeyi gerçekleştirmektir. Nikâh dairesinde nikâh memurunun "...i eşliği kabul ediyor musun?" sorusuna "Evet." diye cevap vermekle evliliği betimlemem, evlenirim. Bu örnekler gösteriyor ki, ne yapmakta olduğumu söylemek, bir bildirim (statement) değildir.

Performatif ne empirik nesne durumlarını ne de coşku durumlarını betimler. Öte yandan dil, kelimelerin kullanımlarının doğruluk koşullarını da gerektirmez; dilin ifadeleri ***gerekli başarı koşullarını taşıdığı takdirde fonksiyoneldir***.

Artık şu düşünce yaygındır: Betimlere benzeyen pek çok

[25] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 54.

> sözce, hiç de olgular üzerine saf ve basit açıklamalar ve betimler değildir.[26]

Görünüşte betimsel önermelerdeki pek çok kelime, realiteye ilişkin ek bir özellik belirtmez, sadece bildirimin yapıldığı durumları ifade eder. Sözcelerdeki kelimelerin bağlamla ilişkisini koparmak yani betim olduklarını söylemek yanılsamadır.[27]

> Doğru ya da yanlış tüm bildirimler yine de betimler değildir.[28]

Anlamsız ya da başka amaçlar için ifade edilmiş sözceleri, olgulara ilişkin saf ve basit betimler gibi görmek hatadır.[29] Betimsel yanılsamayı en iyi gösteren sözcelerden biri de "Lanet olsun" sözcesidir. Bu sözce asla bir betim sözcesi değildir.

Betimsel sözceler, olgularla uyuşma konusunda aşırı basitleştirmedir, daha doğrusu olguları çok basitleştirir; bildirimlerdeki edimsözelliği dikkate almaz; sözcenin söylendiği durumun özgünlüğünü göz ardı eder; sözce için tek ve ideal bir durum kabul eder. Oysa gerçekte böyle ideal bir durum yoktur.

Dilin betimsel özelliği olmamasından üç sonuç çıkar:

1. Anlam ve nesne durumları arasında bir ilişki kurulamaz.
2. Doğru/yanlış dikotomisi yoktur.
3. Olgu/değer ayrımı gerçekçi değildir.

Sadece empirik olguların değil; duyusal ya da psikolojik bir realitenin de betimi yoktur. Dilin bir şey betimlemediğini en iyi anlatan ifadeler vaat sözceleridir. Bir vaadi oluşturan söz edimi, fizik ya da mental realitenin bir betimi olamaz. Dilin betimsel olmaması performatif/saptayıcı ayrımını dışlayan, önemli bir noktadır.

Austin'e göre pek çok dilsel ifade realiteyi betimlemekten başka amaçlar için kullanılır; ***sözceler temsil etmez.*** Bu tez onun Wittgenstein'ın ***Tractatus***'unu eleştirdiği "Öteki" adlı makalesinde şöyle ifade edilir:

---

[26] ***Ibid.***, p. 38.
[27] ***Ibid.***, p. 39.
[28] ***Loc. cit.***
[29] ***Loc. cit.***

> Varsayınız ki, "Biliyorum." sadece felsefede çok yaygın betimsel hatanın bir bölümüdür. Dilin bir bölümü günümüzde betimsel olsa bile, başlangıçta böyle değildi. Her zaman da çoğunlukla betimsel olmayacaktır. Açıkça ritüel ifadeleri uygun durumlarda sözcelemek, yapmakta olduğumuz eylemi betimlemek değildir; yapmak'tır; diğer durumlarda sözceleme uyarı, istek, niteleme gibi özel amaçlar için kullanılır. "Uyarıyorum", "istiyorum" "niteliyorum." gibi ifadeler yalanlar olamaz; yine de onlar (vaatte olduğu gibi) bazen yalanlar olmaya müsaittir.[30]

Daha açık konuşursak, Austin'e göre kelimelerimizin fonksiyonlarını nasıl yerine getirdiklerini anlamak için doğruluğa ya da doğruluk koşullarına başvurmak zorunda değiliz. ***Austin kelimelerle doğruluğun ilişkilerini tersine çevirir. Buna göre kelimelerimiz sadece bazı şeyleri yapmaya yararlarsa doğru olabilir.*** Kelimelerimizin doğruluklarına ilişkin sorunun ortaya konabilmesi için bildirimler olan özel söz edimlerini gerçekleştirmeyi başarmaları gerekir.

Betimsel yanılsama konusunda bir başka önemli dil filozofu Reinach da Austin gibi düşünür ve o, performatif sözcelerde sosyalliği Austin'den daha çok vurgular:

> "Korkuyorum." ya da "Bunu yapmak istemiyorum." dersem, burada iletilen bir deneyim vardır; bu deneyim kişisel olarak gerçekleştirilmiştir. Sosyal edim tersine, bireyler arasında gerçekleştiğinden, iletilmesi düşünülüp taşınılan ve iletilebilen diye ikiye ayrılmaz. Sosyal edimde, gerçekleştirme ve sözceleme birbirinden ayrılamaz. Sözceleme gelişi güzel bir söz sarf etme değildir; fakat sosyal edimin emrindedir. Sözceleme, dilin iletişim fonksiyonunu gerçekleştirebilmesi için gereklidir.[31]

Performatif sözceler gramatikal açıdan bildirimlere benzeseler de hiçbir olguyu temsil etmez; doğru da yanlış da değildir. Onlar bağlama uygun sözcelerdir. Onların sözcelenmesi bir edimin gerçekleştirilmesine eşdeğerdir.

> Belediyede ya da Kilise'mihrabında "Evet" dersem, bir evlilik

---

[30] Austin, "Autrui", p. 72.

[31] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 153.

röportajı yapmam, evlenirim. Bu örnekten açıkça anlaşılıyor ki, böyle konuşarak yaptığım şeyi betimlemek ya da öne sürmek değildir; yaptığım şeyi yapmaktır.[32]

Bu son alıntıdan anlaşılıyor ki, Austin'in betimsel yanılsamaya ilişkin görüşleri dilin sosyalliğinden doğan bir sonuçtur.

Kuşkusuz Austin felsefesi pratik hayatla ilgilidir. O, her ne kadar olgu/değer ayrımını reddetse de hakikati pratik hayattan dışlamaz; onu bir alt-ürün daha doğrusu performatif sözcelerin özelliği yapar. Bunu ***Söylemek Yapmaktır***'da şöyle açıklar:

Olgu/değer ayrımının imkânsızlığından kuşkusuz çıkarılacak pek çok sonuç vardır. Bu sonuçlar şunlardır:

A. Aydınlatılacak tek fenomen, uygun koşullarda söylenen söz ediminin bütünüdür.
B. Öne sürmek ve betimlemek sadece edimsözel edimi belirten iki terimdir. Onlar edimsözel edim olma dışında hiçbir ayrıcalıklı konuma sahip değildir.
C. Öne sürmenin ve betimlemenin olgularla ilişki konusunda hiçbir ayrıcalıkları yoktur. Onlar doğru ve yanlış olanı söyleyemez. ***Gerçekte doğruluk ve yanlışlık ilişkileri ve nitelikleri değil; fakat bir değerlendirme boyutunu belirten kelimelerdir.*** Normatif, değer biçen ve olgusal arasında yapılan ayrımları da dikotomiler olarak elemelidir. Sözcelerdeki "normatif", "değerlendirici" ve "olgusal" ayrımları da yanlıştır.
D. Mantıkçıların "anlam" ve "referans" teorisini arıtmalıdır ve yeniden formüle etmelidir.
E. Anlamla ilgili açıklamalar sayesinde "anlam"ı ve "referans"ı belirsizlikten kurtarmalıdır ve yeniden formüle etmelidir.[33]

Çağdaş felsefede özellikle mantıkçı dil felsefesinde hep "mantıksal garmer"e, "mantıksal sentaks"a başvuruldu; sanki bunlar gündelik dilin gramerinden ve sentaksından farklı şeylermiş gibi davranıldı. Fakat bugün şunu iyice anladık: Gramerimiz sürekli

---

[12] ***Ibid.***, p. 41.

[13] Laugier, Sandra, "Acte de langage ou pragmatique?", ***Revue de métaphysique et de morale***, 2004/2 (n° 42), p, 285.

değişmektedir; elliyi aşkın yıldan beri, çok çeşitli şekillerde sorgulanmaktadır. Trakyalı Dionysos'un* Grekçe hakkında doğru diye düşündüğü şey gerçekte doğru mudur? Değil midir? Diğer bütün dillere genişletilebilir mi? Genişletilemez mi? Bu konular tartışılmaktadır. "Mantıksal gramer" ile zenginleştirilip yeniden gözden geçirilen bir gramer arasında bir sınır var mıdır? Bunu bilmiyoruz.[34]

"Betimci sofizm"i savunan[35] mantıkçılar uylaşımsal gramer kurallarını; gündelik dilin uygulamalarını ve kullanımlarını dikkate almazlar; yapay dilin normlarına uyarlar; gündelik dili ideal dilin kurallarıyla ve mantıksal açıdan aydınlatmaya çalışırlar; böylece gündelik dildeki belirsizlikleri giderebileceklerini düşünürler.

Mantıkçı filozoflara göre mantıksal önermeler soyut entitelerdir; bildirim biçimindeki ifadelerdir. Onların içerikleri de kognitiftir. Dil dünyadan nasıl söz eder? Bunu mantıksal önermeler sayesinde anlayabiliriz. Mantıksal analiz felsefenin tek yöntemidir. Bu analiz, biçimsel sistemi önermelere uygular.

Mantıkçıların önermesi biçimsel bir açıdan ele alınır; bu biçimsellik açısından doğrulanır veya yanlışlanır. Mantığın önermelerinin amacı bir yargıya varmaktır; yargı ise sözcenin; gerektiğinde bir amaç için kullanmaya izin veren bir sözcenin üretilmesidir.

Mantıkçılara göre felsefede doktrin ortaya konamaz. Doktrin karşıtlığı, bu yeni felsefenin önemli özelliklerindendir. Filozofun rolü doktrin ortaya koymak değil; dilin yanlış kullanımlarını saptamaktır. Wittgenstein bunu ***Tractatus***'ta şöyle açıklar:

> Felsefenin amacı, düşünceleri mantıksal açıdan aydınlatmaktır. Felsefe bir teori değil; bir etkinliktir.[36]

---

* Antik Yunan'da Aristoteles söylemi şu bölümlere ayırmıştı: Harf, hece, bağlaç, belirlilik takısı, ad ve fiil. Trakyalı Dionysos (İ.Ö. 170-90) söylemi sekiz bölüme ayırdı. Ortaçağ'da Yahudi ve Arap gramerciler de bu sınıflamayı kabul etti. Dionysos, Aristoteles'in ilk iki sınıfını terk etti ve şu sınıfları kabul etti: Belirlilik takısı, ad, zamir, fiil, ortaç, zarf, prepozisyon, bağlaç.

34 Austin, "Si et Pouvoir", p.205.

35 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 39.

36 Wittgenstein, Tractatus logico-philosophicus, 4. 112.

Oysa Austin'e göre mantıkçıların "dil betimleme aracıdır." şeklindeki tezleri doğru değildir. Dilimiz hiçbir şeyi betimlemez; çünkü betimlemek için icat edilmemiştir. Bütün sözcelerimiz performatiftir. Performatif sözceler ne yapmakta olduğum şeyin betimidir ne de bildirimdir; ne doğrudur ne de yanlıştır.

Biçimsel dil, çok çeşitli sözcelerimizin analizinde yetersizdir; keyfi bir dildir. Biçimsel dildeki oluşturma ve yorumlama kurallarının uylaşımsal temeli yoktur. Dil dışı biçimsel kurallar dilimizin tüm zenginliğini yansıtamaz. Bu biçimciliğin hiçbir yararı yoktur; çünkü mantıkçı filozoflar sadece nesneleri yani olguları dikkate alırlar; dilsel olguları, dünyada değişiklik yapan lengüistik ifadeleri göz ardı ederler.

Mantıksal analiz dilimizin alternatifini araştırır. Oysa dilimizin alternatifini araştırmak yerine dilimizde içkin kuralları keşfetmelidir. Dil analizi, mantıksal hesaplamadan ibaret değildir; felsefi etkinlik, sadece önermelerin doğruluk değerini araştırma gibi anlaşılamaz. Bu nedenle söz edimlerimiz gündelik dille analiz edilmelidir.

> Gerçek dil açısından ideal dilde pek çok yetersizlik vardır. Bunlar kısaca şöyledir: İdeal dilde ayrımı yanıltıcıdır; formüle edilmiş kurallara ve uylaşımlara güvenilemez; bunların uygulama alanları kesin biçimde sınırlanamamıştır. Gerçek dilde, mantıkçıların anladıkları anlamda açık uylaşımlar çok azdır; hatta hiç yoktur. Mantık kurallarının uygulama alanları sınırlanamaz; semantik ve sentaks arasına bir sınır çizilemez.[37]

Varsayalım ki, bir kişi şöyle desin. "Dün, kedim birden vaaz etmeye başladı." Bu sözce semantik açıdan doğru mudur yanlış mıdır? Mantık kuralları bunu söyleyemez. Vaaz eden gerçek bir kedi midir? Değil midir? Buna uygun mantıksal sentaks yoktur. Denebilir ki, kedinin vaaz ettiğini söyleyen, halüsinasyon görüyordur; ama buna haklı olarak şöyle itiraz edilebilir: Bu kişinin halüsinasyon görüp görmediği asla mantıkla açıklanamaz. Oysa gündelik dili konuşan biri, bu sözcenin lengüistik açıdan ayrıntılı betimini yapacaktır. O, diyecektir ki, bu sözcenin kullanımı bir betim değildir; "vaaz etme" sözü ancak bir din adamının eylemi için kullanılabilir. "Kedi vaaz ediyor." sözcesi, gündelik dilden

[37] Austin, "La signification d'un mot" dans ***Écrits philosophiques***, p. 67.

dışlanabilir; ama ideal dilden dışlanamaz;[38] yani gündelik dil bunun yanlışlığını gösterebilir; ama ideal dil gösteremez.

Felsefe Austin'e göre mantıksal önermelerle değil; cümlelerle ilgilenir; önerme ele almak istediği konuyu bloke eder yani cümlenin ve bildirimin nesne durumuyla ilişkisini incelemeye izin vermez. Oysa cümleler nesne durumlarına uygundur ya da onları betimler.

Gündelik dilde temelsiz bir öge yoktur. Russell'ın, "düzeltilemez sözceler" (énoncés incorrigibles)* anlamına gelebilecek ***epistemolojik öncüller***'i kabul edilemez.[39]

"Vaaz eden kedi" gibi anlaşılmaz durumlara dair sözcelerden uzak durmalıyız; bunun için de, gerçek dilin olgularına dikkat etmeliyiz. ***Gündelik dili önceden kabul edilmiş bir modelle uyumlu olmaya zorlamak doğru değildir ve onda artık keşfedilecek bir şey yokmuş gibi davranmalıdır.***

> Betimleri, yeni ve daha iyi dili gerektiren pek çok şey ortaya çıkabilir. Ayrıca sokaktaki insanın dikkatini çekmeyen çok olağanüstü olgular keşfedilebilir.[40]

Bu görüşlerini açıkladıktan sonra Austin şu sonuca ulaşır: Çağdaş felsefe hep "mantıksal sentaks"a ve "mantıksal gramer"e referansta bulunur; bunlar sanki ***gündelik dilin gramerinden ve sentaksından ayrıymış gibi yapar.[41] Oysa mantıkçıların mantıksal sentaksı ve kullanımlarımızın gündelik gramerini ayırmaları yanlıştır. Austin'e göre bu filozoflar, sözcelerin doğruluğunu sözcenin doğruluk koşullarını belirleyerek açıklamaya çalışırlar. Oysa bu, bir yanılsamadır; çünkü sözcelerimizin doğruluğu ve doğruluk koşullarının belirlenmesi filozofların düşündükleri kadar kolay değildir. Onun bu konudaki temel tezi şudur: Kelimelerimizin nasıl etkin olduklarını anlamak için, doğruluğa ya da doğruluk koşullarına başvurmamız gerekmez. Kelimelerimiz sadece bazı şeyleri yap-***

---

[38] ***Loc. cit.***

* Mantıkçı pozitivizm tarafından savunulan, "Temel sözcelerde değişiklik yapılamaz."şeklindeki tez.

[39] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.44.

[40] ***Ibid.***, p. 37.

[41] Austin, "Pouvoir et Si", p. 204.

tırmaya ya da bildirimde bulunmaya yararlarsa doğru kullanılmışlardır. Kelimelerimiz özellikle doğruluk sorununu ortaya koyabilmek için bildirimler olan özel söz edimleri oluşturmayı başarmalıdır. Austin bunu "Öteki" adlı makalesinde yaptığı ünlü "Biliyorum" sözcesinin analizinde açıkça gösterir. Burada demektedir ki, "Biliyorum." deyimi, bir nitelik yüklemek için ya da bazı olguları betimlemek için kullanılmaz. "Biliyorum."u daha çok başka bir şey yapmak için örneğin, çoğunlukla başkalarına bir konuda bilgisiz olmadığımızı anlatmak için kullanırız.[42]

Görüldüğü gibi Austin'in felsefesi, bir eleştiridir; özellikle de söz edimleri, ideal dilin (mantıkçı paradigmanın) eleştirisidir. Bu, kesinlikle doğrudur; ama en az bunun kadar şu da gerçektir: Austin ideal yani sembolik dili ve mantığı ayırır. Onun eleştirdiği şey mantıksal analizler değil; sembolik dildir; daha doğrusu dil analizinin ideal dille sınırlandırılmasıdır. Yoksa Austin mantığa karşı değildir; mantıkçıların felsefeye katkılarını açıkça kabul eder. Bunu Austin'in bir makalesinde, "Performatif Sözceler"de açıkça görebiliriz:

> Mantıkçı yaklaşım felsefeye olumlu bir etki yaptı; [...] Mantıkçıların doğrulayıcı hareketi kendi tarzında mükemmeldir.[43]

Austin sadece mantık çalışmalarını takdir etmekle yetinmez; şunları da ekler: Mantıkçılar takdirden daha fazlasını yaparlar; sözceleri mantıksal açıdan analiz ederler; bu analizleri sürdürürler hatta radikalleştirirler.

Ancak bu değerli çalışmalarına rağmen mantıkçılar dilimizin doğasını iyi kavrayamamışlardır; sözcelerimizin yalnız betimlemeye yaradığını söyleme yanlışlığına düşmüşlerdir. Önermeleri sadece doğru/yanlış diye nitelemekle hata etmişlerdir.

II.1.2. Mantıkçı Pozitivizmin Yanılsaması

Austin'in betimciliğe eleştirileri kısaca böyledir. Şimdi onun mantıkçı pozitivizme bakışını ortaya koyalım.

Austin Frege, Russell ve Birinci Wittgenstein gibi mantıkçı filozoflara olduğu gibi mantıkçı pozitivizme; mantıkçı pozitiviz-

---

[42] Austin, "Autrui", p. 73.

[43] Austin, "Les énoncés performatifs", p. 237.

min doğrulamacılığına karşıttır.

O, Mantıkçı Pozitivizm karşısında en kesin tavır takınan filozoflarından biridir. Austin bu tavrını şöyle açıklıyordu: "Ben, bir mantıkçı pozitivist değilim."[44] O, mantıkçı filozoflara tepkiden dolayı söz edimlerini sistematik tarzda ele almıştı.

Bu karşıtlık onun ikinci dönemdeki görüşlerinin zorunlu bir sonucudur. Austin kariyerinin ileri döneminde şunu savunur: Bütün sözceler performatiftir; betimsel denen sözceler örtük bir performatif fiil içerir. Oysa mantıkçı pozitivizm ifadelerin sadece kognitif içeriklerini dikkate alır. Bu yüzden Austin mantıkçı pozitivizmi eleştirir. Onun eleştirisi felsefede çok etkili olmuştur. Bu eleştiriyle dil, kognitif alana hapis olmaktan kurtulmuştur; eylemleri gerçekleştirme, insanlarla iletişim kurma aracı olmuştur. Şimdi Austin'in mantıkçı pozitivizm eleştirisini görelim.

Yukarıda gördüğümüz gibi mantıkçılık dili mantıksal analizlerle aydınlatmak ister. Oysa Viyana Çevresi filozofları empirik analizlerle anlamlı olanı ve olmayanı belirlemeye ve dili arıtmaya çalışır.

Mantıkçı pozitivizmin amacı, anlamlı olanı betimlemektir; bir olgu durumunu anlatan ifadelerin anlamlılık ölçütlerini ortaya koymaktır. Bu pozitivizme göre anlamlı bir önerme doğru ya da yanlış olabilen bir iddiadır.

Austin mantıkçı pozitivizmi eleştirir. Bu eleştiri mantıkçı pozitivizmin en temel doktrinine yani anlamlılık konusundaki ölçütlerine yöneliktir; daha doğrusu anlamlılığı doğrulamadan ibaret görme yanlışlığını hedef alır.

Austin'e göre mantıkçı pozitivizmin anlamlılık ölçütü gündelik dilimizin pek çok sözcesini dışta bırakır. Oysa doğru da yanlış da olmayan yine de anlamlı pek çok önerme vardır. Bu nedenle anlamlılık doğru ya da yanlış olmayla özdeş değildir. Örneğin birine ad vermeyi, miras bırakmayı, vaat etmeyi ifade eden sözceler bunlardan sadece bazılarıdır.[45] Bu sözceler empirik tarzda ne doğrulanabilir ne de yanlışlanabilir, yine de onlar anlamlıdır. Onlar gerçeğin taşıyıcısı olmaktan çok yeni bir gerçeklik yaratan sözcelerdir.[46] Gündelik dil, önermelerimizi yönetir.[47] Ancak şu

---

[44] Ryle, G., ***The Revolution in philosophy***, Macmillan, London, 1956.

[45] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 39.

[46] ***Ibid.***, p. 41.

[47] Thomas-Fogiel Isabelle, Référence et autoréférence: étude sur la mort

da kesindir: Gündelik dilde, tüm sorunlar ortaya konamaz ve çözülemez.

Austin açısından dil bir etkinliktir. Dilin, mantıkçı pozitivistlerin öne sürdükleri ***doğrulama koşulları yoktur; etkili olma koşulları vardır.*** Örneğin "Senden özür diliyorum." ya da "Seni affediyorum." Bu tür sözceler performatiftir yani dille bir şeyi yapmamızı sağlar. Mantıkçı pozitivist, olgu durumlarını betimleyen sözcelerle performatif sözceler arasına kesin bir çizgi çizerler; performatif sözcelerin anlamsız oldukları ileri sürerler. Oysa aşağıda göreceğimiz gibi betimleyici önermelerle performatif sözceler arasında kesin sınır yoktur; birçok betimsel önerme aynı zamanda performatif bir özellik de taşır. Kısaca söylersek dilin sadece epistemik bir araç olduğu fikri savunulamaz.

Mantıkçı pozitivistler gündelik dili iyileştirmeyi ve onu betimlemeyi düşünmediler. Oysa dilin gerçek doğasının ortaya çıkarılması ve sözcelerin realiteyle uyumluluklarının gösterilmesi gerekir.

Austin'in keşfi şundan ibarettir: Söz edimleri, dilin parçasıdır; söz edimlerinde kognitif ve coşkusal ayrımı yoktur. Onlar dilin bütünlüğünü temsil eder.

Bu nedenle söz edimlerinin sadece mantıkçı pozitivizme tepki olarak ortaya çıktığını söylemek doğru değildir. Austin söylenebilir ve söylenemez arasındaki sınırları yeniden düzenleyerek mantıkçı pozitivizmi eleştirmekle yetinmez; dil alanını genişletir; dili yeniden tanımlar.

Burada şöyle sormak uygundur: Austin'e göre mantıkçıların ve mantıkçı pozitivistlerin haklı oldukları noktalar hiç yok mudur? Onların felsefeye katkıları asla olmamış mıdır? Austin sorulara olumlu cevap verir. Söyledikleri şunlardır: Tıpkı mantıkçı filozoflar gibi mantıkçı pozitivizmin felsefeye üç önemli katkısı olmuştur.

1. Felsefeyi tarihinden kurtarmak: Bu her iki akım, felsefede çok harika bir devrimi gerçekleştirdiler; felsefeyi tarihinden kurtardılar.[48]
2. Anlamı psikolojiden arındırmak ve anlamın objektifliğini kabul etmek.

---

de la philosophie dans la philosophie contemporaine, Vrin, Paris, 2006, p. 78.

[48] ***Ibid.***, p. 238.

3. Metafiziği elemek.[49]

Austin'in mantıkçı pozitivizm hakkındaki değerlendirmeleri böyledir. Şimdi planımızın üçüncü aşamasına geçelim ve filozofun zihincilik hakkındaki düşüncelerini açıklayalım.

II.1.3. Zihinciliğin Yanılsaması

Öncelikle belirtelim ki, Austin'in eleştirdiği zihincilik metafizik veya kognitif zihincilik değildir. Onun eleştirilerinin hedefi lengüistik zihinciliktir.

Peki, lengüistik zihincilik nedir? Austin'in de karşı çıktığı önemli görüşleri nelerdir? Récanati bu zihinciliği şöyle açıklar:

Bu zihincilik şunları savunur: Sözcelerin fonksiyonlarını nesne durumlarından izole etmeliyiz;[50] sözceler sadece tasarlamaya yarar; bir sözcenin anlamı bir olgu durumunun tasarımıyla özdeştir.[51] Sadece nesne durumlarını betimleyen sözceler anlamlıdır. Anlamlı bir sözce doğrudur veya yanlıştır yani nesne durumlarını temsil edebilir ya da temsil edemez.[52] Sözcelerin bir doğruluk değerini deneyim belirler ya da belirleyebilecek durumdadır; "Mutlak, oluşla ilgisizdir." gibi sözceler anlamsızdır ve hiçbir olgu durumunu temsil etmez; gerçek önerme değildir; sadece sahte bildirimdir.[53] Dil, realitenin imgesidir; dünyadaki bir durumun imgesi olan düşüncenin taşıyıcısıdır. Dünyamız ve dünya hakkındaki düşüncemiz; zihnimiz ve dilimiz birbirine uygundur. Gökyüzünün mavi olması dünyadaki bir durumdur. "Gökyüzü mavidir.", düşüncedir. Bu düşünce içeriğini dünyanın durumundan alır. "Gökyüzü mavidir." anlamlıdır; çünkü Gökyüzünün mavi olduğunu söyler ve dünya ile uyumludur. Dil, dünyadan konuşur; çünkü dünyayı temsil eder. Bu nedenle realiteye uygun olduğunda, realiteden doğru biçimde söz eder.

Zihinciliğin en önemli temsilcilerinden biri ***Tractatus***'taki

---

[49] Auatin, "Les énoncés performatifs", traduction Bruno Ambroise, dans ***philosophie du langage***, Vrin, Paris, 2011, p. 238.

[50] Récanati, François, ***LLa transparence et l'énonciation***, Seuil, Paris, 1979, p. 95.

[51] Récanati, ***LLa transparence et l'énonciation***, p. 91.

[52] Laugier, Sandra, "Adolf Reinach; philosophie du langage", ***Les Études philosophiques*** n° 72, 2005/1 pp. 73-97.

[53] Récanati, LLa transparence et l'énonciation, p. 91.

görüşleriyle Wittgenstein'dır. Wittgenstein'a göre biz nesnelerden bir imge, daha doğrusu düşünce olan mantıksal bir imge elde ederiz. Düşünce doğru veya yanlış olabilen anlamlı bir önermedir.

Kuşkusuz başlangıçta zihincilik olguları temsil etmeyen sözceleri dışlamak istiyordu; anlamsız önermelerin prototipi olan "metafizik" sözceleri reddediyordu. Zihincilere göre sorun şuydu: Söylenen şeyin olguya uygunluğunu göstermek.

Austin her ne kadar zihinciliğe karşı çıksa da zihinciler gibi şunu kabul eder: Bir olguyu temsil eden sözceler hiçbir şey betimlemeyen sözcelerden farklıdır. O, demektedir ki,

> gramatikal açıdan doğru bazı bildirimler, mantıksal açıdan anlamsızdır ve hiçbir şey öne sürmez.[54]

Fakat Austin bundan sonra zihincilerle yollarını ayırır; dilin sadece kognitif boyuttan ibaret görülmesine itiraz eder; Anglo-Sakson felsefesinde çok etkin bu eğilime karşı radikal bir tepki gösterir.

Zihincilik dilin sadece hatalı olabileceğini ileri sürer; örneğin söylenen şey olgu durumuyla uyuşmuyorsa ifade hatalıdır. Austin'e göre dilin tek kusuru yanlış sözcelere izin vermesi değildir. Dille aynı zamanda başarısız sözceler de ortaya konabilir. Başarısız sözceler, bir eylemi gerçekleştirmeyi sağlamayan sözcelerdir. Gerçekte başarısızlık yalnız bir eylemi ilgilendirir; çünkü dil, aynı zamanda belli bir amacı gerçekleştirmeye yarar. Söylemek, bir şeyi gerçekleştirmedir; bu gerçekleştirme de belli bir normatiflik fonksiyonuna bağlıdır; normatiflik fonksiyonu ise eylem terimini belirler. Eylem, amaca ulaşmazsa, başarısızdır.

Austin zihincilik karşıtlığında Frege'den etkilenmiştir. Frege şöyle diyordu: Yargıya varmak bir etkinliktir. Bir iddianın doğru olması da yargılama etkinliği sonunda, diğer deyişle bir eylem sonunda ortaya çıkar.[55] Austin olasılıkla Frege'den yargılamanın eylem olduğu düşüncesini almıştır.[56]

Bu düşünce Austin'in zihincilik eleştirisinde hareket noktası-

---

[54] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 43.

[55] 10. Bkz. G. Frege, ***Recherches logiques***, trad. Fr. de Cl. Imbert, Seuil, Paris, 1971.

[56] Ambroise, Bruno, "Langage, J. L. Austin, et le langage: ce que le parole fait", p. 3.

dır; çünkü zihincilik olgu durumuna ilişkin doğru veya yanlış yargının eylem boyutunu dikkate almaz. Zihinci paradigmada eylem önceden tasarlanmış bir projenin gerçekleştirilmesinden ibarettir ve ikincil bir önem taşır; düşünceyi de tasarımı da etkilemez [57] Oysa Austin'in kabul ettiği eylemsel dönemeçte sözceleme de bir eylemdir. Austin hukuk felsefesine ilişkin çalışmalar yaparken şunu görmüştür: Sözceleme, tasarımlamadan daha farklı ve önemli bir şeyi yapar; konuşanın, kullandığı kelimeler yardımıyla çevresi üzerinde etkin olmasını sağlar. Konuşan, dille muhatabını ya da muhataplarını şu veya bu davranışı yapmaya; onlara sorular sormaya, vaatte bulunmaya; onları ikna etmeye vs. çalışır. Onun zihinciliğe karşıtlığının temelinde eylem olan bu dil anlayışı vardır.

Austin'e göre zihinciliğin anlam kavramına uymayan hiçbir sözce "anlamsız" diye nitelenemez. Bir sözceye "Herhangi bir şey betimlemediği için anlamsızdır." demenin kabul edilemez iki sonucu vardır: a) Açıklayıcı olmayan emirler ve sorular dilden dışlanmalıdır; b) gramatikal açıdan doğru olsalar bile ahlâki sözceler olgulara ilişkin bilgi vermez, daha çok coşkuları ifade etmeye; sadece başkalarını etkilemeye yarar. Oysa olgu durumlarına ilişkin oldukları halde tam betim olmayan sözceler de vardır. Örneğin "Onun geldiğini biliyorum." veya "Onun geldiğini sanıyorum." sözceleri gibi. Bu sözceler tam bir betim değildir; kısmi betimdir; fakat ***biliyorum*** ya da ***sanıyorum*** tasarımlanan realiteye hiçbir ek betimde bulunmaz.

Tractatus'a göre dil, dünyanın aynasıdır. Oysa Austin'e göre sözceler bir şeyi temsil etmez. Dil dünyanın aynası değildir; ne onu yansıtabilir ne de temsil edebilir; hatta dil olgulardan söz ederken bile dünyayı temsil etmez; ondan söz etmez.[58] Bu tez, Austin'in çok açık biçimde ortaya koyduğu bir görüştür. Bu görüşünü Austin, Wittgenstein'ın ***Tractatus***'unu açıkça eleştirdiği ***Hakikat ve Diğer Zihinler*** adlı makalelerinde açıklar.

Austin'e göre felsefi bir problem, sadece çözümün filozofun zihninde olmadığını düşündüğümüz anda anlamlıdır. Bilinç, kavram ya da mantık realiteyi zihne ya da mantığın biçimsel düşünme kurallarına hapseder ve bizi bir Robinson Cruoze yapar.

---

[57] ***Vernant***, p. 13,

[58] Austin, "La vérité", pp. 101-102.

II.1.4. Metafizik Yanılsama

Yanılsamalara ilişkin son açıklamamızı metafizik konusunda söyleyeceklerimizle bitirelim. Austin'e göre metafizik "özcü"dür ve "genelleştirici"dir; olguların çeşitliliğini göz ardı eder; indirgenemez farklılıkları yok sayar; bir sürü imgesel entite kabul eder ve çözülemez problemlere yol açar. Onun metafiziğe bu bakışı ile Wittgenstein'ın ve diğer gündelik dil filozoflarının bakışları arasında fark yoktur.

Ona göre metafizikçiler çözülemeyecek sorunlarla ilgilenirler. Örneğin "hakikat nedir?" diye sorarlar. Oysa bu soruda bir sürü belirsizlik vardır. Böyle soran metafizikçiye göre "hakikat" bir töz müdür ya da bir ilişki midir? Bu, belli değildir. Austin'e göre felsefenin öncelikli işi, felsefi bir sorunu açıkça ortaya koymaktır.[59]

Klasik felsefi problemleri nasıl tartışmalıyız? Austin'e göre bu konuda uylaşımı sağlamak için önceki filozoflara başvurmak doğru değildir. Austin bu nedenle en önemli görüşlerini ortaya koyduğu "Özürler için" adlı makalesinde Platon, Aristoteles ve Kant gibi filozoflara dayanmaz ya da onlardan söz etmez. Ona göre kendi dönemindeki filozoflarla diyaloga girerek uzlaşmak daha kolaydır.

Austin metafizik hakkında şunu der:

> Metafizik sınırları sürekli aşar ve komşu alanlara girer; bilimlerin kendi yöntemlerini uyguladıktan sonra, çözülmez oldukları için bilim dışına attıkları tüm tortu problemlerle ilgilenir. Bu tortu problemlerin bir bölümünü incelemek için değerli ve güvenli bir yöntem bulduğumuz anda, yeni bir bilim ortaya çıkar. Bu yeni bilim felsefeden ayrılır; onun objesi daha iyi tanımlanmıştır ve otoritesi kabul edilmiştir. Örneğin matematik, fizik, psikoloji ve sentaks bilimleri böyle ortaya çıkmıştır. Matematik fizikten, psikolojiden ve matematiksel mantıktan kopuştur. Sanıyorum ki, önerdiğimiz dilbilim gramerden ve lengüistikten de kopacaktır. Ve başlangıçtaki durumdan çok daha ileri gidecektir.[60]

---

[59] ***Ibid.***, p. 92.

[60] Austin, "Performatif-Constatif", p. 292-293.

Felsefi problemler niye çeşitlidir? Çünkü olgular çok farklıdır. Metafizikçi problemlerin çeşitliliğinden kurtulmak için olgulardaki farklılıkları göz ardı eder; olguları ortak, genel kavramlarla açıklamaya çalışır. Oysa ortak ve genel kavramlarla ne olgular açıklanabilir ne de felsefi problemler belirlenip çözülebilir. Kısaca söylersek metafizik kendini çözülmez sorunlara hapsetmiştir. Metafizik ne bir yöntemdir ne de bir yöntemler toplamıdır. O, gerçekte daha çok problemler bütünüdür.

Austin, bilimle metafizik arasında şöyle bir farklılık görür: Bir metafizik konu, konu olmasını bir yönteme borçlu değildir. Metafizikte uygulanacak hiçbir yöntem yoktur; yine de filozoflar pek çok problemi belirlemişler ve tartışmışlardır; bu tartışmalar sonunda başkalarının paylaşmadığı sonuçlar ortaya koymuşlardır; kısaca söylersek şimdiye kadar yapılagelen felsefe üzerinde uylaşmamız mümkün olmamıştır.

Bilime gelince; bilimde daha önce belirlenmiş bir yöntem olmadan bir inceleme konusu belirlenemez ve araştırılamaz; bilimsel yöntemle elde edilemeyen bir sonucun bilimsel olduğu söylenemez. Bilim, üzerinde uylaşmayı başardığımız bir şeydir.

Metafizikçiler bir sistem kurmaya ya da düşüncelerini sisteme benzer biçimde ifade etmeye çalışmışlardır; sınırlı sayıda olgulara dayanarak felsefi problemler oluşturmuşlardır. Onların sistem oluşturma ve felsefi problemleri bu sistem içinde çözme çabaları boşunadır; çünkü onların sistemleri soyutlayıcıdır ve indirgeyicidir. Metafizikçiler bir problemi ele almadan önce ilgili ***olguların bütün zenginliğini*** dikkate almazlar; sadece kavramları düşünürler; bu nedenle neyi tartıştıkları da belirsizdir. Üstelik bunun da farkında değillerdir.

Austin'e göre metafizikte pek çok yanılsama veya önyargı vardır.[61] Felsefe tarihi ve çağdaş filozoflar çok yetersizdir. Metafizikçi filozofların ortak hataları şunlardır: Felsefi sorunları açık bir şekilde ortaya koymadan tartışmak; olguları olgu olarak ve kendi başlarına ele almamak; olguların yerine kavramları koymak; olguları sisteme ya da sistematik açıklamaya kurban etmek; olguları yorumlarken çok acele davranmak ve olguları çok basitleştirmek. Bu önyargılar felsefî problemlerin, hem çözümlerinin keşfine zarar verir hem de yanlış ortaya konulmalarına

---

[61] Austin, ***Le Langage de la perception***, pp. 4-5.

yol açar. Dolayısıyla metafizikçiler problemleri ne iyi belirlemişlerdir ve ne de çözmüşlerdir.

Metafizikçi filozof, referansı, zihnindeki ideyle özdeşleştirir; anlamı bu idenin doğrudan sezgisinden ibaret kabul eder. O, bu sezgiyle elde ettiği bilginin, deneylemediği tüm nesneleri ve vuku bulmamış olgu durumlarını da açıkladığını iddia eder; söylemi bir betim olmadığı halde bir betim yaptığına inanır; nedenselliği meşru olmayan bir şekilde kullanır. O, kendini dünyasızlaştırır; daha doğrusu onun dünyası hiçbir olgu durumun bulunmadığı ve dünyamız olmayan bir dünyadır. Sonuçta metafizikçi "ezeli bir şimdi"de yaşar. Bunun nedeni filozofun dili unutmasıdır ve zihin/dünya totolojisini savunmasıdır; dünyanın ve zihnin karşılıklı olarak birbirini yansıtan aynalar gibi olduklarını iddia etmesidir; dünyanın zihni, zihnin de dünyayı yansıttığını kabul etmesidir. Bir terminolojiyle ifade edersek, metafizik, bir tasavvurculuktur. Buna antropolojik tasavvurculuk diyebiliriz.

Austin, şunu tekrar etmeyi severdi: Acelecilik ve basitleştirme, filozofların iki meslekî yanılsamasıdır ve bu yanılsama o kadar yaygındır ki, onların mesleklerinde yetersiz olduklarını bile düşündürmektedir.[62]

> Tarih, olguları anlamak için şimdiye kadar fenomenolojik olmayan bütün açıklama girişimlerinin, boş ve tehlikeli olduğunu göstermiştir.[63]

Acelecilikten ve basitleştirmekten doğan yanılsamalar o kadar yaygındır ki, sanki filozoflar bizimkinden farklı bir dünyada yaşıyorlar gibidir; sanki dünyamızda gözlemlediğimiz olgular onların dünyalarında vuku bulmuyor gibidir. Onlar, olgu betimlerini terk ederler, kavrama dayalı açıklamalar yaparlar; bu yüzden boş ve tehlikeli bir çaba gösterirler. Onların ürettikleri teoriler, felsefi problemlerin çözümlerini imkânsız kılar.

Austin bir konferansının tümünde şunu gösterir: Kuşkusuz bazı problemlere ilişkin çözüm önerileri bizi tatmin etmez.

---

[62] Kşz. ***Le Langage de la perception***, p. 3. Austin burada pek de anlamlı olmayan ve sınırlı sayıda örneklere dayanarak incelenen ***bazı*** olgulardan söz eder. 134. sayfada professor Warnock'u tek bir örneğe dayanarak sonuç çıkardığı için eleştirir. Austin burada basitleştirici bakış açısına sahip ve yüzeysel analiz yapan filozofları suçlar.

[63] Austin, ***Philosophie analytique***, Cahiers Royaumont, p. 349.

Bunun nedeni şudur: Problemin çok sınırlı olgusal bilgiye dayanarak tartışılması. O, önce sorunların ortaya konuldukları ya da konulabildikleri durumları daha titiz incelediğimiz takdirde, pek çok sorunun çelişkili özelliğini yitireceğini düşünüyordu.

Filozoflar kelimeleri gündelik kullanımlarını değiştirirler ya da belirsizleştirirler. Bu nedenle onların kelimeleri bizimkiyle aynı anlamda değildir. Onlar gündelik dilin kelimelerine metafizik rol yüklerler.

> Metafizikçiler bildiğimiz ve kullandığımız kelimeleri saptırarak gündelik dil açısından hiçbir anlamı olmayan yeni anlamlar üretirler.[64]

Tüm metafizikçilerin yorumlarına metafizik yargıların bütün bu kusurları yansır. Bu nedenle metafizikçiler, realiteyi belirsizleştirir. Realiteyi belirsizleştirme metafizikçilerde ortak, mesleki bir tutumdur.

Kuşkusuz metafizik düşünceyi eleştiren başka filozoflar grubu da vardır. Bunlar yapısökümcü denen filozoflardır. Yapısökümcü filozoflarla Austin'in metafizik eleştirisi arasında iki önemli fark vardır. Birincisi sosyallik ve tarihsel süreklilik açısından. Yapısökümcüler şunu iddia ederler: Sosyalliğin ve tarihsel sürekliliğin her türü reddedilmelidir ve metafizik yerine yeni bir paradigma, görelilik paradigması konulmalıdır. Onların önerdikleri bu paradigma Fabrice Moracchini'nin ifadesiyle sosyal mesihçiliğin çelişkili ve çok saldırgan bir biçimidir.[65] Oysa Austin metafiziğin yerine yeni bir paradigma koymaya çalışmaz ve sosyalliğin sınırları içinde kalır; dildeki tarihsel sürekliliği terk etmez. İkinci olarak üslup bakımından farklılıklar: Yapısökümcüler analizlerinde çok tumturaklı ve metaforlarla dolu bir üslup kullanırlar. Oysa Austin'in metafizik eleştirileri çok yalın ifadelerden oluşur; üslubu basittir ve sadedir.

Parantez içi kabilinden açıklamaları burada bitirelim; Austin'in metafizik eleştirilerini sürdürelim. Ona göre metafizikçiler felsefeyi hasta etmişlerdir.

---

[64] ***Loc. cit.***, p. 299.

[65] Moracchini, Fabrice, "Eléments pour une civilisation européenne", 110, 2003, p. 73.

> Filozoflar çoğunlukla herhangi bir kelimeye istedikleri anlamı verebileceklerini iddia ederler. Bu, gerçekte bir abrakadabradır.[66]

Kuşkusuz metafiziğin bütün hastalıkları iyileştirilemez. Yine de Austin felsefenin en önemli hastalığının iyileştirilebileceğine yani dilin doğası ve anlam probleminin çözülebileceğine inanır.

Fakat biliyoruz ki, dilimizin kullanımlarını yok sayan metafizik ifadeler, çoğunlukla geçerli değildir. Austin'e göre filozofun görevi bir kelimenin doğru kullanımını belirlemekle bitmez. Filozof anlamlar haritasını okuyan biri gibi olmalıdır yani bu kullanımın anlam haritasındaki yerini diğer deyişle sınırlarını belirlemelidir. Bu kullanımın sınırlarına da diğer kelimelerle sınırlarını göstererek işaret etmelidir. Kısaca söylersek bu kullanımlar arasında ayrımlar yapmalıdır.[67]

Metafizikçiler olgular için kullandığımız ve nüansları ifade eden kelimelerin çoğulluğunu dikkate almazlar; onları genel bir ad altında, eylem adı altında incelerler. Austin filozofların kendi sistemlerinin içinden konuşmalarından çok ayrıntılara ve ayrımlara dikkat etmemelerini eleştirir. Onlar tikel durumların özgünlüğüne ve indirgenemezliğine dikkat etmeden her şeyi "kavramsal genellik" ilkesine göre bir ortak öze dayanarak düşünürler. O zaman bir felsefe sistemi, özgünlükleri ve tikellikleri yok sayar. Bu durum felsefi sistemin hastalıklı olduğunu gösteren semptomdur.

Metafizikçileri düş kırıcı bulan sadece Austin değildir; bir başka Oxford filozofu Ryle da tıpkı Austin gibi düşünmektedir. Ryle, İngiliz filozofların bu yetersizliklerini oldukça sert ifadelerle ve kesin bir dille şöyle ifade etmişti: "Okumalarımdan ve son zamanlarda katıldığım toplantılardan şu izlenimi aldım: Pek çok filozof, ödevlerinin, olabildiğince tutarlı bir sistem kurmak olduğunu düşünür. Onlar kendi sistemlerinin uygulamasıyla ilgili pek çok şey söylemişlerdir; ama bu söyledikleri şeyler olgulara dair somut açıklamalar değildir ve baştan sonra totolojiktir; bu yüzden onları bir kenara bırakabiliriz. Metafizikçilerin ifadelerinin durumunu şu örnekle daha iyi anlayabiliriz: Bize bahçı-

---

[66] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 86.
[67] ***Ibid.***, p. 86.

vanlık yapmak istediğini söyleyen bir kişi olsun. Bu kararını uygulamaya koyduğunda onun hangi tohumları ekmesi gerektiğini ve üstelik bahçeyi bellemeyi de bilemediğini saptayalım. Bu durumda onun ucuz bir şöhret peşinde koştuğunu düşünürüz. Her ne olursa olsun, kırmak istemeden söylüyorum ki, filozoflarda buna benzer eğilim vardır ve bu eğilim Manş'ın bu yanında, Anglo-Sakson dünyada da ortaya çıkmıştır. Hasta tedaviye bazen cevap vermese de metafizikçi yine de iyileşeceğine inanır."[68]

Kuşkusuz metafizikçi filozoflar olguları doğrudan deneyimde değil; kavramlarda gördüklerini iddia ederler. Bir başka grup filozof daha vardır ki, bunlar olguların doğrudan deneyimini dikkate aldıklarını söylerler. Örneğin Austin'in eleştirdiği Ayer ve Warnock böyledir. Austin'e göre bu iki filozof metafizikçilerin hatalarına düşmeseler de başka bir yanlış yaparlar. Bunlar Austin'e göre yorumlanacak olgulara ilişkin kararlarında çok acele davranmaktadırlar ve bu olguları çok basitleştirmektedirler.[69]

Austin'e göre metafizikçiler, bir problemin anlamını anlamadıkları halde, anlamış gibi yaparlar; ele aldıkları olguların tüm görünüşlerine dikkat etmezler veya teoriler peşinde koşarlar. Bu da felsefi problemler konusunda önemli bir önyargıya neden olur. Önyargının sonuçları da felsefe açısından çok olumsuzdur. Metafizikçilerin önyargıları tembel bir karanlıkçılıktır. Günümüz metafiziği Atina'daki metafiziğe az veya çok benzer ve onun kadar karanlıkçıdır. Her ne olursa olsun, metafiziğin üzücü durumuna yani karanlıkçığına bir çare bulmalıdır.[70]

Metafizik karanlıkçılıktan kurtulmanın üç koşulu vardır: Gündelik dilin, a) yapısını dikkate almak; b) söylemlerini felsefi açıdan analiz etmek; c) felsefi problemin gündelik dildeki basit bir görünüşünü ortaya çıkarmak. Bu üç koşul sağlanırsa, metafizikçilerin paradokslarına düşülmez; inatçı önyargıları kırılabilir; onlara gerçek felsefi problemin doğası gösterilebilir; gerçek problemle sahte problem ayrılabilir; metafiziğin sözüm ona sorunlarından kurtulmak mümkün olur; o zaman sadece gerçek problemlerle ilgilenmek fırsatı doğar.

Felsefî problemleri gündelik dille çözmeye çalışma güvenli ve akla uygun bir tutumdur. Ne var ki, filozoflar felsefi sorunları ele

---

[68] Sandra Laugier'den naklen, ***Du reel à l'ordinaire***, p. 99.
[69] Austin, Philosophie analytique, ***Cahiers de Royaumont***, p. 368
[70] Austin, "Performatif-Constatif", p. 349.

alırken gündelik dile dayalı analizler yapmak yerine, yeterince düşünmedikleri çözümler ürettiler; formülasyonlarında, bildirimlerinde ve yargılarında nüansları dikkate almadılar. Gündelik dilimizdeki nüansları ihmâl etmeleri, onların çözümlerini çok sınırlı olma riskiyle karşı karşıya getirir. Öte yandan metafizikçi filozoflar dilimizin imkânlarını kullanamadıklarından alternatifler arasında kabul edilemez tercihler yapmak zorunda kalmışlardır. Bu konuda Austin demektedir ki,

> Şunu hatırda tutmalıdır: Karmaşık durumlar için basit çözümler bulmayı ummamalıdır. Her ne olursa olsun dilimiz, tüm mümkün durumların ne olduklarını önceden bildiremez; bir olgu bir formülden daha zengindir.[71]

III. Austinci Yöntem: Lengüistik Fenomenoloji

Yukarıda demiştik ki, dil felsefesi ister mantıkçı tarzda isterse gündelik dil analizi şeklinde yapılsın, yöntem olmaktan çok bir paradigmadır. Oysa Austin kendi felsefe yapma tarzını yöntem diye niteledi. Austin dil felsefesini bir yöntemle ilişkilendiren tek filozoftur.[72] Onun nihai amacı bir dilbilim kurulmasına katkıda bulunmaktı. Bu ise felsefi araştırmaların bir yönteme göre yapılmasını gerektiriyordu. Austin'de "yöntem" bilime basit bir öykünme değildir; onun belirleyici bir rolü vardır. "Yöntem", uylaşımı garanti eder; hem araştırma tarzları hem de araştırma sonuçları üzerinde uylaşmamız, yöntem üzerinde uylaşmamıza bağlıdır.

Austin, dili sorgulama biçimine teknik ya da teknikler demeyi tercih eder.[73] Bu teknikler, doğru uygulandıklarında bir sanata dönüşür; onların yardımıyla geleneksel felsefî problemleri çözebiliriz; şimdiye kadar ihmal edilmiş; bu yüzden keşfedilmemiş yeni alanları keşfedebiliriz.[74]

Peki, felsefede inceleme yöntemi ya da tekniği ne olmalıdır?

---

[71] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 159.
[72] ***Ibid.***, p. 143.
[73] Austin, "Performatif-Constatif", p. 348.
[74] ***Ibid.***, p. 332.

Bu, kesinlikle fizik gibi bir bilimin yöntemi olmamalıdır. Fizikçi doğal problemlerle ilgilenir ve problemlerin nasıl çözüleceğine ilişkin yöntem belirlendiğinde, fizik vardır. Oysa dil için durum fiziktekinden farklıdır; pek çok araştırmacı dili kendi özel disiplinleri açısından ele alır. Bu kişilerin açıklama biçimlerinin gündelik dile uygulanabilen bir yöntem olabilmesi ve söylediklerinin bir telkin olmaması için, şu veya bu şekilde sınanmaları gerekir. Austin'in metodoloji konusunda söyledikleri Oxford Okulu'nun amaçlarına uygundur. O, bu görüşlerini Royaumont Kolokyumunda Apostel'in düşüncelerini eleştirirken ortaya koyar. Apostel'in hatası Austin'e göre semantik alanı sınırlamaya çalışmaktır. Apostel'e göre gündelik dil felsefesinde uygulanacak yöntemi belirlemek için bu sınırlama kaçınılmazdır; çünkü sözcelerimiz o kadar çok çeşitlidir ki, onlara ilişkin metodolojik bir açıklama yapabilmek için örneklerden hareket etmeliyiz. Bu yüzden örneklerin seçimi kaçınılmazdır. Peki, bu örnekler nasıl seçilecektir? Semantik alanı belirlemekle. Semantik alanın belirlenebilmesi için bu alanın sınırlanması gerekir. Austin'e göre semantik alanı ***a priori*** sınırlayamayız; tüm farklı durumlara uygulanabilen ve genel bir açıklama yoktur. Genel açıklama olmadığından, dil felsefesi yaparken sınırlı örneklere dayanmak da doğru değildir. Analiz yöntemleri, semantik alanı aydınlatmak için belirli örnekler yerine çok farklı örnekleri dikkate almalıdır. Semantik alanın sınırlanamaz oluşu ortaya konan yöntemin bilimsel olmadığı anlamına gelmez. Austin bunu kimya örneğinden hareketle şöyle açıklar:

> Bir kimyacıya "Araştırmaya başlarken önce deney alanınızı nasıl sınırlarsınız?" diye sorduğunuzda, kuşkusuz benim verdiğim gibi size şöyle cevap verebilecektir: "Yapılabilecek tek şey, olayların nasıl cereyan ettiklerini görmek için beklemektir. Alanı sınırlayıp ortaya çıkan sonucun kesin olduğuna inanmak değildir."[75]

Austin'e göre dil felsefesinde uygulanacak yöntem, başlangıçta semantik alanı sınırlamak yerine lengüistik, uygun ve yeterli verileri belirlemektir. Bu amaçla sözlükten yararlanmak, kelimelerin bir listesini yapmak, bu kelimelerle ilgili olan diğer

---

[75] Austin, ***Cahier royamumont*** p. 233.

kelimeleri belirlemek, analojileri, uygunlukları ve eş anlamlıları dikkate almak gerekir. Bütün bu işlemlerin hepsi lengüistik fenomenoloji yapmaktır. Kısaca söylersek dil felsefesinin uygulayacağı yöntem, lengüistik fenomenoloji olmalıdır. Bu nedenle Austin, kendi felsefesi için "gündelik dil" nitelemesini uygun bulmadı; Austin bunu şöyle açıklar:

> Dil felsefesinde "gündelik dil" sloganı; "lengüistik", "analitik felsefe" veya "dil analizi" gibi ifadeler hâkimdir. Bunlar çeşitli yanlış anlamalara yol açmaktadır. Yanlış anlamalardan kaçınmak için özellikle bir şey üzerinde ısrar etmeliyiz. Söylediğimiz şeyi incelediğimizde, hangi kelimeyi hangi durumlarda söylediğimize dikkat etmeliyiz. O zaman hem kelimeleri hem de kelimelerle konuştuğumuz realiteleri düşünürüz; kelimelere dair bilincimizden yararlanarak, fenomenlerin nihai yargıcı olmayan algımızı hassas hale getiririz. Bu nedenle şöyle düşünürüz: Bu felsefe yapma amacını nitelemek için yukarıda belirtilenlerden daha az aldatıcı bir adı, örneğin "lengüistik fenomenoloji"yi kullanmak daha doğrudur.[76]

"Lengüistik fenomenoloji" sayesinde Austin gündelik dil felsefesine hem layık olduğu saygınlığı hem de orijinal bir yöntemi, kazandırmıştır.

"Lengüistik fenomenoloji" ifadesi Austin'i diğer dil filozoflarından açıkça ayırır. Peki, Austin niçin felsefeyi "lengüistik fenomenoloji" diye niteledi? Cevap şudur: O, şöyle düşünüyordu: Dili, yetersiz olduğu noktalarda bilimsel gelişmelerden yararlanarak tamamlamalıdır. Bilimsel bilgileri kullanarak dilde yeni keşifler ve yeni ayrımlar yapmalıdır; fakat bu yeni kullanımlar doğrulanabilmelidir ve test edilebilmelidir. Bütün bunların yapılabilmesi için de bir yöntem olmalıdır. Söz konusu da yöntem de "lengüistik fenomenoloji"dir.

Burada şunu sorabiliriz: Austin'in yeni bir dilbilim kurmak için gerekli bu yöntemi "fenomenoloji" diye nitelemesi uygun mudur? Şimdi buna kısaca değinelim. Bilindiği gibi fenomenoloji Husserl'in XX. yüzyılın ilk yarısında ortaya koyduğu bir yöntemdi. Onun amacı felsefeyi doğalcılığın ve psikolojizmin etkisinden kurtarmaktı ve kesin bir bilim statüsüne ulaştırmaktı. Husserl'in önerdiği "fenomenoloji" çizdiği sınırların ötesine

[76] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 144.

taştı; onun fenomenolojisine az veya çok benzese de farklı fenomenolojiler orta çıktı; bunlardan kimileri felsefi doktrinlerin yöntemleri kimileri de psikolojide, sosyolojide, antropolojide uygulanan yöntemler oldu. Kısaca söylersek, iki tür fenomenoloji vardı: Husserl'in "özgün fenomenoloji"si ve ondan esinlenen farklı, "öykünmüş fenomenolojiler." Fenomenolojinin bu kadar yaygınlaşması bir rastlantı mıdır? Değildir. Bunun nedeni onun teorik ve kavramsal olmayan, doğrudan gözlemlere dayanmayı önermesidir. Her ne kadar bu fenomenolojiler sonunda saf zihinsel bir görüye, özün sezgisine dönüşse de hem filozoflar hem de insan ve toplum bilimcileri fenomenolojinin saf betim olma idealini güttüğünü düşündüler; felsefelerine veya bilim alanlarına fenomenolojiyi uygulamaya çalıştılar.

Austin'in fenomenolojisine gelince; bütün fenomenolojilerde ortak olan doğrudan kavramayı ve teoriden uzak durmayı kabul eder. Ama onun fenomenolojisi diğer fenomenolojilerden iki temel noktada ayrılır:

1. Fenomenolojinin konusu bakımından: Husserl'in fenomenolojisi "genetik" fenomenolojidir. Bilindiği gibi Husserl'in fenomenolojisi fenomenleri yani bir süjenin doğrudan deneyimini analiz eder, süjenin yaşanmış zihnin durumunun anlamını fenomenolojik sezgiyle belirlemeye çalışır; daha doğrusu bu deneyimi açıklayan süjenin gözünden deneyimin anlamını ortaya çıkarır. Husserlci fenomenoloji konstrüktivist bir paradigmadır; realitenin çokluk olarak göründüğü bir dünya görüşünü içerir. Husserl'den esinlenen bütün fenomenolojiler de onun fenomenolojisi gibi genetiktir; doğal ve insani olguların anlamını ortaya çıkarmaya çalışırlar.

Austin'de fenomenolojinin konusu dilsel ifadelerdir. O, sadece dilsel ifadelerdeki anlamı belirlemeye çalışır. Austinci fenomenoloji, söyleyerek yapılan şeyi titiz biçimde analiz etme yöntemidir. Lengüistik fenomenoloji yapmak, kelimelerin kullanılma biçimlerini incelemektir. İncelemenin amacı, şunu anlamaktır: ***Konuşan herkes, bir başkasının durumuyla aynı olmayan bir duruma gönderir. Her duruma özgü sadece bu durumda anlam kazanan özel sözceler vardır. Austin'e göre sadece sahip olduğumuz kelimelerimiz vardır; sadece yaptığımız şeyleri söyleriz.***

2. Fenomenolojinin uygulanması bakımından: Diğer fenomenologlar, nesnelerin ya da olguların anlamlarını doğrudan sezgiyle elde etmek isterler. Oysa lengüistik fenomenoloji sezgiye başvurmaz; dilsel ifadelerin analizini yapmaya; dünyaya ilişkin deneyimimizi sadece dilsel ifadelerin sınırları içinde anlamaya çalışır; söylemde fenomenolojik bir özün varlığını kabul etmez. Anlam problemlerini gündelik dilin hangi kelimeleriyle ve hangi yapılarıyla çözebileceğimizi belirlemek ister. Bu kelimelerden ve yapılardan her birinin hangi durumlarda ve hangi amaçlarla kullanıldıklarını ortaya koymaya çalışır.

"Lengüistik fenomenoloji" ve Wittgenstein'ın fenomenolojik dili arasında önemli bir fark vardır. Wittgenstein'ın "fenomenolojik dil"inde fenomenoloji, dilin işleyişiyle ilgili teorik olmayan bir betimi ifade eder.[77] Oysa "lengüistik fenomenoloji"de fenomenoloji, ontolojik değil; epistemolojik bir değer taşır; dilsel ifadelerin içeriklerinin performatif özelliklerinin ortaya çıkarılması demektir.

Lengüistik fenomenoloji Russell'ın mantıksal atomculuğuna ve Birinci Wittgenstein'ın tablo-dil anlayışına kökten karşıttır. Austin sözceleri ideal dilin aksiyomlarıyla değil; lengüistik fenomenolojiyle analiz eder. Bu yöntemle dilin gerçek içeriğini ortaya çıkarmak ister.

Russell ve Gellner lengüistik fenomenolojiye çok kuşkuyla bakarlar. Oysa fenomenoloji, filozofu sanıldığı ya da korkulduğu gibi sokaktaki insanın zorbalıklarına boyun eğdirmez. Bu fenomenolojinin amacı sadece şunu hatırlatmaktır: Her birimiz dilimizi bildiğimizden; birtakım doğru sonuçlara ulaşabiliriz; dünyaya ilişkin soruları cevaplayabiliriz; bazı yanılsamaların farkına varabiliriz.

Burada bir soru akla gelebilir? "Lengüistik fenomenoloji" dilsel ifadelerin analiz yöntemi olduğuna göre bu, bir lengüistik analiz olabilir mi? Kuşkusuz hayır; çünkü bir lengüistik analiz, anlamı sözlük bilimin imkânlarını kullanarak ve kelimeler düzeyinde analiz eder. Oysa Austin analizini sözceler düzeyinde ve söz edimleri çerçevesinde yapar. Ona göre lengüistik fenomenoloji dilsel analiz için akla uygun lengüistik bir araçtır yani bir yöntemdir. Bu yöntem sözcelerimizi incelemek için uygundur ve

---

[77] Ludwig Wittgenstein, ***Remarques philosophiques***, § 1, p. 52.

gereklidir. Lengüistik yöntem, araştırmayı yönetir; sonuçları tutarlı ve uyumlu yapar.

Austin bu çok özgün yöntemi sonuna kadar uyguladı. Onu ilkin çok mükemmel bir makalesi olan "Pour les éxcuses" de ortaya koydu.[78] Bu yöntem, sözcelerin analizinden deneyimin analizine geçer. Bu nedenle Austin

> yöntemini "lengüistik fenomenoloji diye nitelemekle biraz risk almıştır.[79]

Lengüistik fenomenoloji öncelikle Austin'e yeni bir hareket noktası verir. Bu yöntem objektiftir; hangi durumda, ne zaman hangi kelimeleri kullandığımızı incelemekten ibarettir.[80]

> Gündelik hayatın pratik sorunlarını ele almak için kelimelerimiz arasındaki ayrımlar gerçekten yararlıysa onlarda gerçekten değerli olan bir şey vardır.[81]

Austin lengüistik fenomenoloji konusunda "Plaidoyer pour les exuses" adlı makalesinde şunları söylemektedir:

> Bu yöntemi kabul edersek, şunları açıkça görürüz: Bu yöntem zaman gibi soyut bir alanda değil; dilin zengin ve çok ince ayrımlar içeren pratik alanında örneğin özürler alanında uygulanabilir. Fenomenolojik yöntem sayesinde, geleneksel felsefenin bataklıklarına saplanmayız; patikalarda yolumuzu kaybetmeyiz; çünkü gündelik dil bizi kaybolmuş teorilerdeki jargonların bulaştıkları ifadeleri kullanmaktan kurtarır; ön yargılarımız teorik bakış açılarının kabul edilmesinden doğar ve konuşmalarımıza kolayca, biz farkına varmadan girer.[82]

Lengüistik fenomenoloji tarihte pek çok filozofun dikkate almadıkları, ihmal ettikleri önemli niteliklerin hiç de öyle olmadıklarını kabul eder. Örneğin onlar eylemde başarısızlık, beceriksizlik, dikkatsizlik, doğallık, düşünüp taşınma ve kendine hâkim

---

78 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 143.

79 Ricœur, Paul, "Phénoménologie du vouloir et approche par le langage ordinaire", dans ***Pfänder-Studien***, Springer, 1982, p. 88.

80 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 143.

81 ***Ibid.***, p. 147.

82 ***Ibid.***, p. 144.

olma gibi nitelikleri dikkate almazlar. Oysa Austin'e göre bu nitelikler eylemin fenomenolojik betiminde kesinlikle önemlidir. Onun görüşlerini eylemi açıkladığımız ilerideki sayfalarda ayrıntısıyla vereceğiz.

Austin'e göre, insanların ne söyledikleri felsefe açısından önemlidir. İnsanlar belli bir durumu nasıl oluştururlar? Onun farklı yönlerini nasıl görürler? Konuşma ortamında çok az da olsa bir değişiklik, konuşanların kelimelerini nasıl değiştirir? Bütün bunları insanların konuşma biçimlerinin analizinden, diğer deyişle lengüistik fenomenolojiden hareketle cevaplayabiliriz; çünkü insanların konuşma biçimlerinden, insanların dili kullanma tarzlarını da anlarız.[83]

Bu yöntem sayesinde şunu belirleyebiliriz: Kelimelerimiz ne zaman anlamlıdır? Onlar sözcelendikleri bağlamda neyi doğru ve kesin olarak ifade eder? Kısaca söylersek ***kelimelerin kullanılma biçimleri dünyanın ve dünyada yaşama biçimimizin pek çok özelliğini ortaya çıkarır.*** Gerçekte Austin'in yöntemi bu anlamda kavramlarımızın sınırlarını gösterir.

Lengüistik fenomenolojiyi uygulamak, üç şeyi içerir:

1. Fenomenleri ya da gerçeğe ilişkin deneyimimizi anlamak;
2. Durumlarımız farklı değilse, her birimizi belli bir duruma gönderen şeyi temellendirmek;
3. Her duruma özgü sözceler olması gerektiğini açıklamak.

Bu üç etkinliği gündelik dilden yararlanarak; onun imkânlarını kullanarak gerçekleştirebiliriz. Ancak şuna da dikkat etmeliyiz. Gündelik dil tuzaklarla doludur. Bu tuzaklara düşmemek için yeni, işitilmedik ve farklı durumları dikkate almalıdır; çok tuhaf ya da çok sıradan durumlardan; çeşitlilikten korkmamalıdır. Asıl olan, bu durumlarda kendimize ne dediğimizi sormaktır. Austin şuna inanıyordu: Böyle bir tutumun yol açtığı deneyimler konusunda başkalarıyla anlaşabiliriz.

Austin'e göre lengüistik fenomenoloji yapmak, tıpkı bir mikroskobu kullanmaya benzer; çünkü dil, nesneleri ve olayları daha iyi görme araçları verir; çünkü metafiziğin pratik kullanımla ilgisi yoktur.

---

[83] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***: la contribution de J.L. Austin, à une théorie contextualiste des actes de parole, thèse de doctorat en ligne, p. 19.

> Felsefe için en değerli ve en mantıklı alternatifi araştırıyorsak, uygulayacağımız yöntem, dil analizidir.[84]

Austin açısından lengüistik fenomenoloji, alternatif yöntemlere oranla hem alçakgönüllüdür hem de kesindir; dili ve gerçeğe dair söylediklerini ciddiye almalıdır; çünkü dilimiz gerçek hakkında, kesin amaçlarımıza cevap verecek şekilde yıllar boyunca hazırlanmıştır; kelimelerimiz zamanla değişir ve işimize yaramadıklarında terk edilir.

Felsefi bir araştırmanın aşamaları şunlardır:

1. Problemle ilgili dilde kullanılan kelimeleri ve lengüistik yapıları toplamak; akla uygun lengüistik aracın mümkün ve olabildiğince tam bir sayım dökümünü yapmak.
2. Sayımını-dökümünü yaptığımız ifadeleri hangi durumlarda ve hangi amaçlarla kullandığımızı kesin biçimde belirlemek; bir şey söylediğimizde "dalgınlıkla", "istemeden", "içgüdüsel olarak", "bilinçsizce," "kazara", "hataen" gibi kullanım farklılıklarını dikkate almak.[85]

Stroll Austin'in 1958'de Berkeley'de verdiği derslere dinleyici olarak katılmıştır. O, bu derslerde lengüistik fenomenolojinin nasıl uygulandığını anlatır. Stroll demektedir ki, "Benim katıldığım derslerin konusu "neden", "etki", "sonuç" kavramları arasındaki farkları ortaya çıkarmaktı. Öğrencilerden biri tahtaya "Patlamanın etkilerini kilometrelerce öteden hissetmek mümkündü." gibi bir cümle yazdı. Sonra cümledeki "etki" kelimesinin yerine "neden" ve "sonuç" kelimesi yazıldı ve bunların ne ölçüde uygun birer kelime değişikliği olduğu soruldu. Bunun üzerine herkes ne düşündüğünü söyledi. Cümleye göre bazen uygun bazen de aykırı bir değişiklik olduğu saptandı. Uygun olmadığı saptandığında nedenleri uzun uzun tartışıldı. Tahtaya yeni cümleler yazıldı. Bu cümlelere birtakım sıfatlar bir takım zarflar eklendi. Sözgelişi "etki" kelimesinin önüne "talihsiz" ya da "önceden hesaplanmış" gibi sözler eklendi; sonra da bütün bu müdahalelerin bir anlam değişikliği; tartışılan konu açısından önemli bir fark yaratıp yaratmadığına bakıldı. Bu tür dilsel güdümlemelerle geçen haftalardan sonra birtakım kelimelerin bu terimlerin belli

---

[84] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 144.

[85] ***Ibid.***, p. 144.

biriyle hep yan yana oldukları diğerleriyle ise hiç yan yana olmadıkları keşfedildi. En sonunda böyle kelime dizileri oluşturmak suretiyle baştan beri üzerinde durulan terimlerin içerdiği anlamlar ortaya çıkarıldı.[86]

Austin'in fenomenolojik yönteminin sınırları var mıdır? Fenomenolojiye dair sözlerimizi buna cevap vererek bitirelim. Yukarıdaki satırlardan anlıyoruz ki, Austin, yönteminin uygunluğundan çok emindir; bu konuda hiçbir kuşkusu yoktur. Eğer o, yöntemim gündelik dil felsefesi yapmak için uygun değildir, diye düşünseydi, onu sonuna kadar uygulamakta ısrar etmezdi. Yine de Mates ve Gellner lengüistik fenomenolojin sınırlı bir yöntem olduğunu ileri sürer. Onlara göre bu yöntem sadece bir grubun ya da bir sosyal topluluğun sözcelerini analize izin verebilir, dolayısıyla bu fenomenolojinin sınırlarını sosyal koşullar belirler. Bir şey söylediğimizde, sözcelerimizin anlamlı olmasını belirleyen koşullar sadece Oxford filozofları için geçerlidir; Oxford filozofları her konuda her zaman anlaşmış da değillerdir. Bu eleştiri tümüyle yanlıştır, denemez. Doğrusu, lengüistik fenomenolojinin sonuçları sadece onları üreten grup için geçerlidir. Üstelik bu yöntemi uygulayanlar, Oxford filozoflarıdır ve bu, hiç de önemsiz değildir. Burada şöyle sorabiliriz: Mates'in ve Gellner'in eleştirileri daha ileri götürülebilir mi? Bize göre bu, imkânsızdır. Bunu anlamak için şu üç şeyi birbirinden ayırmalıdır:

1. Sosyal-tarihsel koşulların betimi: Bu betim, şu ya da bu bireyin şu ya da bu kolektif yönelimliliği gerçekleştirmesinin koşullarını bildirir.
2. Bu yönelimliliğin nasıl gerçekleştiğinin gösterilmesi.
3. Bir topluluğun sözceleriyle ilgili koşulların başka toplulukların sözcelerine de yaygınlaştırılması.

Söylediğimiz gibi, gündelik dil felsefesinin başarısı II. Dünya Savaşı sonrasındaki sosyal-tarihsel koşulların ürünüdür. Ama gündelik dil felsefesinin başka dillerin sözcelerine uygulanmasının önünde bir engel yoktur. Bu nedenle lengüistik fenomenoloji sadece belli bir grubun sözcelerinin analizine uygundur, denemez. Giriş'te belirttiğimiz gibi söz edimleri ister ilkel olsun, isterse gelişmiş, her toplumun diline uygulanabilir. Eğer Mates ve

[86] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 15.

Gellner ciddi olmak isteselerdi, şunu göstermeleri gerekirdi: Lengüistik fenomenolojinin analiz ettiği bütün ifade biçimleri, sadece Oxford filozoflarının belli bir toplum için ölçütler koyduklarını kanıtlar. Oysa ne Mates ne de Gellner bunu yapmadılar. Austin gerçekte gündelik dilin sınırlarının olduğunu biliyordu. Dürüst olmak gerekirse, bunu kendi kendine keşfetmedi, diğer Oxford filozoflarıyla birlikte keşfetti. Sonuç olarak

> Kimse bir felsefeyi kendi felsefi ilgilerini geliştirmediği ve kendi problemlerini ele almadığı için eleştirmeyi düşünemez.[87]

Lengüistik fenomenoloji konusunda son olarak bu yöntemin uygulanma aşamalarına değinelim. Urmson Austin'in lengüistik fenomenoloji yöntemini dört aşamada uyguladığını söyler. Bunlar:

1. Söylem alanını seçmekten ibarettir. Bu alan da genellikle metafizikçilerin çok ele aldıkları konuların dışındaki bir problemdir.
2. Bu alanda kullanılan bütün kelimelerin ve terimlerin mümkün olduğunca tam bir envanterini çıkarmak.
3. Birtakım olası olayları imgelemek ve bu olaylarda hangi kelimelerin kullanılmasının uygun olduğunu belirlemek. Bu kelimelerin kullanılabilecekleri uygun durumları imgelemek. Bu aşama, bir şey söylediğimizde söylediğimiz şey üzerinde anlaşmamızı sağlar.
   Birinci ve üçüncü aşamalarda önceden bir teori kabul edilmemelidir; çünkü teori bizi lengüistik olgulara karşı kör yapabilir.
4. Sonuçların formüle edilmesi: Bu aşama kullanımlardan hangisinin başarılı ve hangilerinin başarısız; hangilerinin uygun hangilerinin yanlış; hangilerinin kullanımın mümkün hangilerinin imkânsız olduğunu söylemekten ibarettir.

---

[87] ***Al-saleh***, p. 98.

İKİNCİ BÖLÜM

AUSTIN'DE FELSEFE VE DİL

I. Felsefe

Şimdi planımıza uygun olarak ilk önce Austin'in felsefeye bakışını açıklayalım.

Austin felsefe anlayışını bazı makalelerinde ve özellikle "Pouvoir et si" (...e bilmek ve Eğer) adlı makalesinde ortaya koyar. O, görüşlerini sadece kendi ülkesinde yazılı olarak ifade etmekle kalmamıştır. Farklı felsefe geleneğine mensup filozofların huzurunda sözlü olarak da savunmuştur. Buna örnek olarak ***Royaumont Tartışmaları***'n* verebiliriz. Bu tartışmalara o dönemde çok etkin ve farklı ülkelere mensup filozoflar katılmıştı. Austin burada felsefeye dair görüşlerini ortaya koymuştu; Kıta Avrupası filozoflarının ve özellikle Jean Wahl'in eleştirilerini açık ve kesin dille cevaplamıştı. Bu tartışmalara aşağıda değineceğiz.

Austin'e göre felsefeyle ilgilenme zahmetine değen üç şey vardır: Felsefenin ulaşmaya çalıştığı uylaşım; felsefi problemlere getirdiği açıklık ve bunun verdiği haz. O, büyük problemler konusunda kıta Avrupası filozofları gibi düşünmez. Ona göre bu problemler çabucak, hemen ve kolayca çözülemez. Bunun için uzun zaman ve yorucu çaba gerekir.

Austin ***philosophia perennis***'i* kabul etmez. Ona göre son,

---

* Fransa'da Royaumont'da 13 Nisan 1958 yılında yapılan Kıta Avrupası filozoflarıyla analitikçi filozoflar arasında yapılan ünlü tartışmalar.

* ***Philosophia perennis***'e (ezeli felsefe ya da İslam filozoflarının ifadesiyle Hikmet-i hâlide (ezeli bilgelik) göre büyük filozoflar arasındaki

kesin ve değişmez tek bir felsefe yoktur; felsefe hep yeni araştırmalar sonucunda gelişir. O, felsefeden söz ederken dille ilgilenen iki Anglo-Sakson akımın, mantıkçı pozitivizmin ve lengüistik felsefenin* dile ilişkin görüşlerini değerlendirmez. Yine de ***"lengüistik felsefe"yi** felsefe tarihinin en büyük devrimi sayar.*[1]

Austin 1950 yılında verdiği "Doğruluk" adlı konferansında şunu söyler:

> Felsefi hataların çoğu, filozofların birtakım olağanüstü kelimeler kabul etmelerinden kaynaklanır. Bu olağanüstü kelimelerden bazıları şunlardır: "Gerçek", "gerçeklik", "bir", "vardır", "iyi".[2]

Metafizikteki bu olağanüstü kelimeler tıpkı Skolastikteki aşkın kelimelere benzer. Austin'e göre ***Skolastik felsefe bir kelimeler kültüdür*** (onomatolatri); bu kült, Tanrı'yı nitelemek için birtakım aşkın kelimeler kullanır; ***unum, verum, bonum*** (bir,

---

karşıtlıklar ve farklılıklar sadece görünüştedir; ***philosophia perennis*** inancı Antikite'ye kadar geri gider.

** Bu iki akım hakkında doğru bir fikir edinmek için, XX. Yüzyıl İngiliz felsefesi tarihine başvurmalıdır; özellikle Bradley'in Russell'ın, Birinci Wittgenstein'ın, Ayer'in ve Ryle'ın eserleri okunmalıdır.
Burada sadece şunu belirtelim: Genel olarak "doğrulama teorisi" yanlıları, bir dilin önermelerini yeniden formüle etmeye çalışırlar; bu formülleştirmeyi de, Russell'ın "mantıksal konstrüksiyonlar" dediği "bütünler" olan "objeler" terimleriyle değil; fakat ***doğrulanabilir*** olan ***duyusal veriler*** terimleriyle yaparlar. Mantıkçı pozitivizm şunu savunur: Empirik önermeler gibi formüle edilemeyen ve doğrulanamayan önermeler, ihmal edilebilir ya da anlamsız önermelerdir. Buna karşılık mantıkçılık, realitenin temel doğasının mantıksal analizlerle belirlenebileceğini kabul eder. Wittgenstein'ın ***Felsefi Soruşturmalar***'ından esinlenen ve dilin kullanımlarını temel alan filozoflar ise şunu kabul eder: Dili biçimselleştirerek, anlamı belirgin hale getiremeyiz. İfadeleri ***anlamak*** için, onların fonksiyonunu kavramalıdır. Bir ifadenin fonksiyonunu anlamayı başarırsak, bu ifade problematik olmaktan çıkar.
Öyle görünüyor ki, Austin, Wittgensteincılara yakın durmaktadır; ancak felsefenin temel amacı ve yöntemleri konusunda ayrılmaktadır.

* Dil felsefesinde Frege'yle birlikte ortaya çıkan ve felsefeyi mantıksal analizlerden ibaret gören felsefe anlayışı.

* Dil felsefesinde Frege'yle birlikte ortaya çıkan ve felsefeyi mantıksal analizlerden ibaret gören felsefe anlayışı.

1 Austin, "Les énoncés performatifs", p. 232.

2 Austin, "Vérité", p. 44.

gerçek, iyi) bu aşkın terimlerdendir. Tıpkı bunun gibi metafizikçi filozoflar için de "Gerçek", "gerçeklik", "bir", "vardır", "iyi" gibi kelimeler olağanüstü kelimelerdir. Bunlar felsefe yapmanın hem amacıdır hem de aracıdır. Felsefe hep bu olağanüstü kelimelerle yapılmıştır. Fakat filozoflar bu olağanüstü kelimelerin yer aldıkları ifadelerin anlamsız olduklarını fark etmediler. Austin'e göre felsefede olağanüstü kelimeler yoktur; kelimelerimiz bir şey yap(tır)mak amacıyla kullandığımız sözcelerin sıradan ögeleridir. Felsefenin görevi de olağanüstü kelimelerin insan zihnine hâkimiyetini kırmaktır. Bu, Austin'in Frege'yle birlikte güttüğü amaçtır.

Gündelik dilimizin kelimeleri, konuşmamıza yarayan, bildiğimiz kelimelerdir; ***oysa filozofların olağanüstü kelimeleri, bizi söylediğimiz şeyin ötesine, bilmediğimiz fantastik bir alana gönderir.*** Bildiğimiz kelimeler ve olağanüstü kelimeler arasındaki farkları düşünme Austin felsefesinde "gündelik" kelimesinin değerini ve önemini anlamaya izin verir.

Oxfordlu filozof, dil felsefesinde o zamana kadar etkin yaklaşımı tümüyle geçersiz hale getirmiş, metafizikçi filozofların dile yaklaşımını kökten değiştirmiştir. Özellikle başta Condillac olmak üzere diğer filozofların tasavvura dayalı dil analizlerinin yanlışlığını açıkça göstermiştir.

Austin'in asıl amacı, dil felsefesine yeni bir ivme kazandırmaktır. O, bunu da gerçekten başarmıştır; çünkü onun sayesinde şunu anladık: Dil, bir eylem biçimi gibidir. Günümüzde bu dil anlayışına ilgi gittikçe artmaktadır.

Austin'in felsefesi tıpkı Wittgenstein'ın dil felsefesi gibi çok özgündür; sınırları iyi çizilmemiş gündelik dilin gerçek doğasını ortaya koymuştur; bir şey yaptırma özelliğinin sonuçlarına işaret etmiştir. Onun nihai amacı, aşağıda açıklayacağımız gibi birleşik bir dilbilim kurmaktı.

Austin felsefi problemleri yeniden tanımlar; önceki ve çağdaşı filozoflardan farklı şekilde çözer. O, problemler konusunda şunları söyler: Felsefi problemleri Descartes bilince, metafizikçi filozof kavrama ve mantıkçı filozoflar da mantığa hapsetmişlerdi. Bu problemleri bilinçten, kavramdan ve mantıktan kurtarmalıdır; gündelik dili kullanarak titiz analizlerle çözmeye çalışmalıdır. Filozof gündelik dili kullandığında Robinson Cruoze olmaktan kurtulur; kendini entelektüel kapasitesiyle felsefe

yapma hakkı olan biri gibi görmez; dilde verilen ortak deneyimlerin mirasçısı sayar.

Austin şöyle düşünüyordu: ***Gözlemlediğimiz olgulara, gündelik dile ve anlama dair bir teori, bir hipotez ya da bir doktrin ortaya konamaz; çünkü hem olgular hem onlarla ilgili kelimelerimiz hem de anlamı ifade ettiğimiz bağlamlar çok çeşitlidir***. Sözceleri anlamak için hiçbir anlam teorisi gerekmez, düşüncesi onu mantıkçı filozoflara açıkça karşıt yapar. Austin teori karşıtlığını ***Söylemek Yapmaktır***'da ve "Edimsel Sözceler"de açıkça ortaya koyar.

Austin, felsefi problemleri yepyeni tarzda ele alır. Onun dil felsefesini değerli yapan da budur. Filozof doğruluk, kesinlik, anlam; fiziksel eylem ya da dilsel eylem; bütün bunlara ilişkin sorunları sadece dil analizleriyle aydınlatmaya çalışır. Ona göre filozoflar felsefi problemleri çözerken dilimizin doğruluğa ve kesinliğe ilişkin normlarına saygı göstermelidir.[3] Kuşkusuz bu tez, metafizikçi olan ve olmayan ayrımı yapmadan bütün filozoflara bir eleştiridir; haklı bir eleştiridir. Bir filozof ister bildirim sözcesi ortaya koysun, isterse bir yargıda bulunsun, bunları formüle etmek için gündelik dilin vokabülerini ve kavramlarını kullanmaktan kaçınamaz. Austin bir sözcelemenin sahip olduğu değerle, güçle ve ifade ettiği olgu durumuyla ilgilenir. Ona göre "performatiflik" iletişimin özelliğidir. Bu nedenle Austin doğruluk değerini belirlemeyi amaçlayan semantik bir içeriğin ölçütlerini araştırmaz.

O, felsefede kavramsal genellemeleri doğru bulmaz; çünkü olgular tekil durumlarda ortaya çıkar; bu nedenle olgularla ilgili sözcelerimiz sadece bu tekil durumlara dair olmalıdır. Gündelik dille felsefe yapmak, felsefi problemleri alçakgönüllü ve gerçekçi bir zeminde ele almaktır.

Austin'in dil felsefesi Kıta Avrupası'nın anladığı anlamda bir sistem değildir; sistem olmamak açısından diğer gündelik dil felsefelerine benzer. Austin, metafizik sorunlarla ilgilenmedi. Felsefe yapma biçimi onu, birbirinden ayrı, derinleştirilmiş soruşturmalar yapmaya yöneltti. Austin felsefede pek çok konuda önemli görüşler ortaya koydu: Bunlardan şu ikisi hepsinden

---

[3] Bix, Brian, ***Stanford Encyclopedia of Philosophy***.

daha önemlidir: Edimsözel güçler* doktrini ve algı doktrininde duyu verilerinin eleştirisi.** Bu ikisi kendi dönemlerindeki dil felsefesini ve sonraki dil felsefesi araştırmalarını sürekli olarak etkiledi.

Dil felsefesi, dil filozoflarına göre ilk felsefedir; Austin de bu düşüncededir, ancak onun açısından dil felsefesinin ilk felsefe olabilmesi için temel bir koşul vardır: Bir dil felsefesinin var olan hakkında ne söylediğimizi ve ne düşündüğümüzü belirlemeye izin vermesi.[4]

Dil felsefesi dili pasif biçimde izleyerek felsefe yapmak değildir. Dil filozofu dilin işleyiş biçimini gözlemleyerek felsefi problemleri belirler, çözer. Felsefi problemler anlam problemleridir. Austin'e göre anlamı önce mantıkçı filozoflar sonra da gündelik dil filozofları araştırdılar. Mantıkçı filozoflar anlamı araştırırken önermelerin kognitif içeriklerini analiz ettiler. Gündelik dil filozoflar ise, dilimizin işleyişine dikkat ederek ve sözce türleri sınıflandırarak anlama ilişkin görüşler ileri sürdüler.

Austin'in tüm eserlerinde dil analizi vardır; fakat o, felsefi problemlerin dil problemleri olduğunu öne sürmez. Aynı şekilde bu problemlerin dilin mantıksal analizinin terimleriyle çözülmesi ya da ele alınması gerektiğini de savunmaz. Ona göre dil felsefesi yapmak, konuştuğumuz şeyden nasıl ve nerede konuştuğumuzu konuşmaktır.

Austin, tarihteki filozoflara ve çağdaş "Kıta Avrupası" filozoflarına çok uzak durur; çünkü onların çalışmaları Austin'i hiç de tatmin etmez. Bu tatminsizlik, birçok İngiliz meslektaşı gibi onu dil felsefesine yöneltmiştir; çok orijinal bir felsefe ortaya koymasını sağlayan süreci başlatmıştır. Austin çağdaş bir filozoftur ve bu nedenle ilerideki etkilerini gözlemleme fırsatımız yoktur. Yine de şunu açıkça söyleyebiliriz. Austinci felsefe, gelecekte de etkisini sürdürecektir; çünkü söz edimleri Giriş'te söylediğimiz gibi, evrensel olgulardır.

Austin göre metafizik pek çok tarzda yapılmıştı; ama metafizikçilerin hiçbiri gerçek problemlerle yani anlam sorunlarıyla il-

---

* Edimsözel güç, bir sözcenin dinleyeni etkileme gücüdür.

** Austin'in duyu verilerinin eleştirisi Beşinci Bölüm'de ele alınacaktır.

4 Ambroise, Bruno, "Langage, J. L. Austin, et le langage: ce que le parole fait", p. 2.

gilenmediler. Kavramları totolojik tarzda analiz etmekle yetindiler. Oysa her felsefi araştırma, ilkin söylenebileni ve söylenemeyeni araştırmalıdır ve bunların bir dökümünü yapmalıdır.

Austin sözce olmayan ifadelerle örneğin ruhsal durumları, coşkuları anlatan ifadelerle ilgilenmez. O, ***Söylemek Yapmaktır*** adlı kitabının başında üç problematik belirler 1. İletişim durumu 2. Sosyal edim 3. Sözceyle gerçekleşen ilişki. O, burada dil felsefesinde yepyeni bir fenomenden, "söz edimleri" kategorisinden söz eder.

Austin'in tezleri sayesinde çağdaş felsefe, aktüelliğini korumuştur. Onun felsefi projesi bir takım temel öncüllere dayanır. Bu öncüller, çağdaş dil filozoflarını hayran bırakmıştır ve Austinciliğin yeniden ele alınmasını sağlamıştır.

Austin felsefenin temel problemlerini yeniden ele alır. Bunu yaparken idelere ve kavramlara başvurmaz; kelimeleri değil; kelimelerin dildeki kullanımlarını analiz eder; dikkatini realitelere ve dünyaya yöneltir; konuşulan dili ve kullanımları inceler; dilin etkin kullanım koşullarını belirlemeye çalışır. Ona göre felsefe gerçekte sadece dilin işleyişini, kelimelerin kullanım biçimlerini aydınlatarak yapılabilir. O nedenle Austin sadece gündelik dilin sözcelerini ve kelimelerin kullanım biçimlerini aydınlatmakla ilgilenmiştir; metafiziğin kavramlarını kullanmayı terk etmiştir. ***"Dilin etkin kullanımı"nı kabul etmesi, Austinci devrimin özüdür.***

Austin felsefesi, dil felsefesinde bir sapma değildir; fakat dil felsefesinin saf biçimidir; başlangıçtaki ilkenin sürdürülmesidir. Bilindiği gibi dil felsefesi anlamı psikolojileştirmeye; grameri ve sentaksı göz ardı etmeye tepkiydi ve şunları kabul etmişti: Anlam objektiftir; söylemlerimizin içeriğini gramer ve sentaks belirler; kelimeler tek başlarına değil; sadece cümle içinde anlam kazanır. Austin bu ilkelere uyar; metafizikçilerin kavramlarını nesneler gibi görmez; kelimelerin hangi bağlamlarda kullanıldıklarına dikkat eder; gramere uyulmasını ister.

Austin felsefesi doğrudan verilerin yani dilsel ifadelerin yöntemli araştırılmasıdır. Onun felsefi araştırmalarını motive eden şey, bazı felsefi problemlerin bir gün daha iyi ele alınacağına olan inancıdır.

Austin, felsefesini yavaş ve çok titiz araştırmalarla oluşturmuştur; felsefede önemli problemler kesin olarak çözülemez,

diye düşünür. O, böyle düşünmekte gerçekten haklıdır; haklılığını da ***Söylemek yapmaktır***'da görüyoruz. Austin burada ortaya koyduğu ve sayıları az da olsa bazı problemlere tatmin edici çözümler getirememiştir. Yine de, bu problemleri sürekli incelemeyi hayatının amacı saymıştır. Ona göre titiz bir analiz bir hazdır; bu haz onu mutlu ediyordu.

II. Austin'de Dil

II.1. Dilin Doğası

Yukarıdaki satırlarda Austin'in felsefe anlayışından söz ettik; dil konusundaki görüşlerine zaman zaman kısa değinilerde bulunduk; ama gerekmediği için ayrıntıya girmedik. Şimdi konuyu bir başlık altında ele alalım.

Açıklamalarımızın başında şu soruyu soralım: Austin'e göre dil ve dilin özellikleri nelerdir? Cevap şudur: Dil, doğru ya da yanlış bir olguyu saptama aracı olmaktan çok, bir sosyal etkinlik türüdür; daha doğrusu bir etkinliktir, ancak dil, gizemli bir etkinlik değil; özel bir etkinliktir. ***Dilin bir etkinlik olduğunu kabul etmek, tüm felsefi gelenekten kopmaktır. Austin bu kopuşu gerçekleştirmiştir. Onun en özgün; ama en az anlaşılan yanı budur.***

Austin ne natüralist ne de evrimci modelde bir dil anlayışına sahiptir. Ona göre dil, insanlar arası iletişimde kullanılan, bir araçtır. Bu araç iddia edildiği gibi banal; sanıldığı kadar basit değildir; çok mükemmeldir; çok esnektir.

Pek çok açıklamayı dille yaparız. Demek istediğimizi ve demek isteneni dille anlatırız ve anlarız. Dil, farklı konuşma biçimlerini içerir. Dili kullanarak eylemlerimizi onaylarız. Austin felsefenin önemli sorunlarını çözmede dilin kılavuzluğundan yararlanır. Ona göre ***dil, uzun süre kullanıldığında bir sanata dönüşür. Söz konusu sanatla felsefenin hem geleneksel problemleri çözülür hem de felsefenin sınırlarında yer alan, şimdiye kadar fark edilmemiş problemler keşfedilir.***[5]

Austin başlangıçta dilin ve sosyal kurumun kesiştiği noktayla ilgilendi; bir sözle gerçekleşen kurumsal edimlere ilgi duydu;

---

[5] Austin, "Performatif-Constatif", p. 332.

sonra şunu fark etti: Dil çok geniş bir kurumdur ve sözlerimizden her biri sosyal bir edimi, onun terminolojisiyle konuşursak, edimsözel bir edimi gerçekleştirmeye yarar.

Ona göre dil,

A. Teorik olmaktan çok pratik durumlar için uygundur.
B. Bilim öncesi bir özellik taşır.
C. Bazen de yanlış inanışları, hataları ve fantazmaları içerir.
D. Sahip olduğumuz her şeyi içinde barındırır.

Dilde ifadelerin hangi durumlarda kullanılacağı ve bunlara karşı nasıl davranılacağı bellidir. İfadelerin kullanım yerleri ve onlara gösterilecek reaksiyon konusunda bireylerin tasarrufu yoktur; fakat bir lengüistik ifadenin hangi durumlarda kullanılacağını belirlemek her zaman kolay değildir. Bu belirleme çabası bazen tartışmalara yol açabilir. Örneğin "büyücü", Şeytan'la işbirliği yapan kadın(lar) ya da şu veya bu tür davranan kadın(lar) mı ya da başka bir şey mi demektir? Bu konuda hemen kesin bir karar verilemez. Eğer dilimizi kullanırsak, uylaşamasak bile, niçin uylaşamadığımızı dilde biliriz; dilimizde sınıflamalar yapabiliriz.[6]

Austin'e göre olguları ve gerçeği ele almanın en doğru biçimi gündelik dilden yararlanmaktır; çünkü dil onları en iyi biçimde inceleme aracıdır.[7] Gerçek doğrudan değil; dille verilir.[8]

Austin'e göre dilin olguları anlama aracı olduğu doğrudur; ama yeterli değildir. Cavell'in dediği gibi

> Austin dili sadece bir eylem aracı gibi görmez; fakat aynı zamanda bir coşkuyu taşıma vasıtası gibi de kabul eder. Austin'in söz edimleri "tutkulu bir sözceleme"nin de kaynağıdır; diyaloga ve karşılaşmaya çağrıdır; daha doğrusu çağrıya yönelten şey gibidir.[9]

Gündelik dil her zaman açık ve doğrudan kavranabilecek bir

---

6 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", dans ***Écrits philosophiques***, p. 147.

7 Austin, "Performatif-Constatif", dans ***Cahiers de Royaumont. La Philosophie analytique***, Minuit, Paris, 1962, p. 349.

8 Austin, Philosophie analytique, 349.

9 Cavell, Stanley "La passion", trad. P.-E. Dauzat, dans ***Quelle philosophie pour le XXIe siècle? L'Organon du nouveau siècl***e, Paris, Gallimard-Centre Pompidou, coll."Folio-Essais", 2001, p. 379.

dil değildir. O, keşfedilecek bir şeydir. Austin'in titiz analizlerinin kendine belirlediği görev budur. Gündelik dile çağrı, felsefi problemleri çözmenin kolay olduğu anlamına gelmez; ne ortak duyuya ne de sağduyuya çağrıdır.

Gündelik dilin ifadeleri hepimizin yaygın olarak kullandığı sözcelerdir. Gündelik dil bütün felsefi açıklamanın kullanacağı araçtır; eğer gündelik dile başvurulmazsa çok ciddi hataların ortaya çıkmaları kaçınılmazdır.

Austin'de gündelik dilin kuralları, mantıkçılarda mantık kurallarının rolünü oynar. Ona göre eğer gündelik dili aydınlatırsak bilim dilini ve gerçeğe ilişkin söylemlerimizi düzeltebiliriz; doğru bir bilimsel dil ve olgu söylemi ortaya koyabiliriz. Bilim açısından bakıldığında bilimle gündelik dilin ilişkisi, sanıldığı gibi yeterince açık değildir; aynı şekilde gündelik kullanımlarımız bilimsel kullanımlarımız kadar net olamaz.

Austin'e göre dil uylaşımsal veridir.

> Filozoflar için problem kuşkusuz, genellikle, inanılanın tersine bir kanı ya da bir tez üzerinde anlaşmak değildir; problem daha çok bir hareket noktası üzerinde yani veri üzerinde uylaşımı başarmaktır. Bu veri, dil'dir; kelimelerden ve sözcelerden oluşan ifadeler değil; fakat söylediğimiz şey üzerinde anlaşmamızın yeri gibi olan dildir; empirik bir veri olan dildir.[10]

Dil gerçekte fonksiyonu kesin bir âlettir. Bu âletin kullanımı üzerinde uylaşım yeterlidir. Dilimizde uylaşırız; bu uylaşım anlaşmamızın olmazsa olmaz koşuludur. Uylaşımın temeli ise kullanımlarımızdır. Dilde uylaşmak, kullanımlarda uylaşmaktır.

Kişiler aynı bağlamda aynı şekilde konuşmuyorlarsa, nedeni, genellikle aynı durumu ve doğru biçimde düşünmüyor olmalarıdır. Onlardan durumun bir betimi istendiğinde, biri genellikle diğerlerinin gözlemlemediği özellikleri söyleyecektir veya diğerlerinin dikkat etmediği eylemi öne çıkaracaktır. Bu durum, akla uygun özelliklerin açıklanmasında bir ayrılıktır. Söz konusu özellikler ve betim ölçütleri üzerinde uylaşıldığında anlaşmazlıklar giderilir.

---

[10] Laugier, Sandra, ***Du réel à l'ordinaire***, p. 95.

Kullanımlar değişirse açıkça farklı şeylerden konuşuruz. Fakat bunun hemen farkına varamayız.
Çoğunlukla şöyle düşünürüz: ***Bir ve aynı durumda her birimiz tümüyle farklı şeylerden konuşmayı istediği için farklı şeyler söyleriz. Oysa durum hiç de böyle değildir. Gerçekte sadece konuştuğumuz durumu farklı şekilde imgeleriz; bu nedenle farklı düşünürüz ve konuşuruz. Bu farklılıklar kolayca giderilemez; çünkü incelediğimiz durumlar asla tümüyle ve kesin olarak betimlenmemiştir. Anlaşmazlıkları tümüyle yok edemeyiz; ama olabildiğince azaltmaya çalışabiliriz.*** Peki, bu nasıl olabilir? Cevap şudur: Farklı düşündüğümüz konuyu olabildiğince ayrıntılandırmak; imgelerimizi uyandırmak ve disipline etmek. Yalnız imgelerimizi uyandırmak ve disipline etmek kolay değildir. Bunun için çok büyük çaba harcamalıyız, hatta gerektiğinde can sıkıcı yollara girmeliyiz. Bütün bunlara rağmen bazen anlaşamayız; bazen belirli bir kullanım hatalı olsa da etkin olmayı sürdürür. Bazen iki betimden birini veya her ikisini kullanırız. Bu, niçin cesaretimizi kırmamalıdır? Şurada olan şey tümüyle açıklanabilir. Eğer kullanımlarımız uyuşmazsa ya benim Y'yi kullandığım yerde siz X'i kullanırsınız ya da sizin kavramsal sisteminiz tutarlı ve uygun olsa da benimkinden çok büyük olasılıkla farklıdır. Kısaca söylersek niçin anlaşamadığımızı keşfedebiliriz. Sizin ve benim sınıflama biçimlerimiz farklıdır. Eğer kullanım belirsiz ise hangi hatanın buna neden olabildiğini ve hangi farkların göz ardı edildiğini anlayabiliriz. "Alternatif" betimler varsa, o zaman ya iki farklı biçimde betimlenmiştir veya yapılandırılmıştır ya da alternatifler aynı şeyi söyler. Dememiz gereken şey üzerindeki anlaşmazlık hoş görülemez; tersine bu durumun üzerine gitmelidir. Onu açıklamak her zaman aşağı yukarı keşiftir. Eğer yörüngede tersine dönen bir elektron görürsek bu, fiziği terk etmek için bir sebep değil; keşfedilmesi gereken bir zenginliktir. Aynı şekilde belirsiz ya da eksantrik biçimde konuşan biri, dikkate alınması gereken önemli şeyler söyleyebilir.[11]

Austin ifadelerin analizinde şöyle bir yeter sebep ilkesi kabul eder: Her ince ayrımın temelini gündelik dilde araştırmak. Austin yeter sebep ilkesine bir başka ilke daha ekler: Dilde süreklilik

[11] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 146-147.

ilkesi: Dil kuşaklar boyu kullandığımız ve kullanmaktan vazgeçemeyeceğimiz bir araçtır. Gündelik dilin ifadeleri alışılmış ve yaygın oldukları için değerlidir; çünkü geçmişin tüm önemli ve değerli deneyimlerini içerirler; dünyayı nasıl algıladığımızı bildirirler; dünya ile ve birbirimizle ilişki kurma tarzımızı gösterirler, kısaca, bizim için yararlı olan ne varsa hepsini dilde buluruz.

> Her ne olursa olsun gündelik dil, dünyanın ve dilin içten birbirine bağlı olmalarından söz eden dildir; tek analiz aracımızdır.[12]
> Çünkü anlayabildiğimiz şey, aynı zamanda analize katılan herkesin kabul edebildiği şeydir.[13]

Gündelik dil pragmatik düzendedir ve dünyadaki olgulardan bağımsız değillerdir; bizim dünyadaki eylemlerimizi mümkün kılar; söz edimlerini gerçekleştirmemizi sağlar. Bu nedenle felsefe gündelik dilimizin sözcelerine dayanmalıdır. Gündelik dilimizi kullanmayı becerebildiğimiz için hepimiz söylediğimiz şeyi az veya çok düşünerek az veya çok ayrıntılı biçimde söyleyebiliriz; uylaşabiliriz; kelimelerimizin kullanımlarının, sözünü ettiğimiz duruma uygun olup olmadıklarını görebiliriz. Dilimizi konuşmayı ve onun yardımıyla realitedeki farkları ayırt etmeyi bildiğimizde, realitenin özelliklerinden söz edebiliriz; aynı dili konuşanlarla uylaşabiliriz. Farklı betimler yapsak bile aynı dili konuşuruz. Bunun nedeni dilimizin çok büyük ölçüde esnek olmasıdır; betimde aynı ögeleri ya da aynı ölçütleri kullanmamızdır.[14]

Gündelik dil sayesinde,

> keşfedeceğimiz şey üzerinde anlaşabiliriz.[15]

Gündelik dil, tarihseldir, sosyaldir yani bir dil toplumunun paylaştığı dildir. Bu dili paylaşmak, anlamlar ve ayrımlar üzerinde uylaşmaktır.

Biliyoruz ki, gündelik dildeki ayrımlar, dünyaya ilişkindir; dünyada var olan durumların farklı oluşundan kaynaklanır; tarihteki ve dildeki evrimin ürünüdür; tarihsel ve aktüel uylaşım-

---

[12] Austin, "Vérité", p. 102.
[13] ***Ibid.***, p. 300.
[14] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage*** p. 24.
[15] Austin, "Vérité", pp. 90-93.

lar tarafından verilmiştir, kanıtlanmıştır. Bu nedenle dildeki ayrımlar en güvenli analiz aracıdır. "Doğru"yu analiz ederken alçakgönüllü davranmalıyız yani bu ayrımlara güvenmeliyiz ve onları kullanmalıyız.

Dildeki ayrımları kullanarak analiz yapmak, özel kullanımlarımızı analiz etmektir; ortak ve paylaştığımız kullanımlarımızın ölçütlerini belirlemektir; böylece "doğru" kelimesini kullanma biçimimizi keşfetmektir.

Mantıksal analizle ortaya çıkartılacak daha derin ayrımlar ve doğruluklar yoktur. Dil iletişim aracımızdır; demek istediğimiz şeyi onunla söyleriz. Dilin görevi iletişimi gerçekleştirmektir. İletişimde bulunabilmemiz için semboller stoku gerekir. Bu stoku iletişimde bulunan kişi yani konuşan bilerek kullanabilir ve dinleyen de anlayabilir. Bu semboller kelimelerdir.

> "Kelimeler" adını verdiğimiz bir semboller stoku vardır ve kelimelerden başka ve kelimeleri kullanarak bildirebildiğimiz bir şey de olmalıdır: Ona "dünya" diyoruz. Dünyanın kelimenin tüm anlamlarıyla, kelimeleri içermemesi için sebep yoktur.[16]

Kelimeler dünyadaki her şeyin karşılığı lengüistik karşılığıdır. Kelimelerle iletişimde bulunabilmemiz için kelimelerden başka bir şey yani dünya da var olmalıdır.

Austin gündelik dil felsefesini niteleyen bu durumu kendi çalışmasının ideali olarak görür. Buradan hareketle ünlü "Her değişiklik bir saptırmadır" ilkesini koyar.[17] Buna göre ***bir ifadeyi anlamak, için şu sorulmalıdır: Dilin kullanımında değişiklik var mıdır? Yok mudur? Bunu belirlemek için fiile bir zarf eklenmelidir, ek bir açıklama yapılmalıdır ve ifadenin sınırları çizilmelidir; çünkü ifadenin belirttiği realite sadece gündelik dilin açık ve doğru kullanımlarına uygun olduğu takdirde realitedir.***

Nesneler hakkında konuşurken çoğu zaman toplumda standart bir kullanım vardır. Kullanıma riayet edilmiyorsa ve o saptırılıyorsa, bunların sebepleri olmalıdır. Kullanımdaki farklılık-

---

[16] Austin, "La vérité", p. 97.

[17] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 152.

ları belirtmek, realitedeki farklılıkları da ifade etmektir. Görülüyor ki, gündelik dil kullanımı iyi belirlenmiş bir araçtır.[18]

> Konuşurken hangi kelimeleri hangi durumda kullanıyoruz? Bunu bilmek için, iki şeyden yararlanırız: Kelimeler ve kelimelerle ifade ettiğimiz realiteler. Şunu iyi biliyoruz: Fenomenlere ilişkin nihai yargıç gibi olmayan algımızı kelimelerle saflaştırabiliriz.[19]

Bir sorunu incelerken "böyle durumlarda ne söylediğimizi", "niçin" ve "hangi anlamda" söylediğimizi hatırlamalıyız.

Gündelik dil, tamamlanmış bir yapı gibi değil; deneyimlerimizin zenginliğini ve çokluğunu ifade etmeye yarayan mükemmel bir araçtır. Dilimizin zenginliği bize sağladığı ifadelerin çokluğuyla doğru orantılıdır. Diğer deyişle ifadelerimiz ne kadar çoksa, dilimiz o kadar zengindir. ***Deneyimlerimiz***'in çokluğunu ve zenginliğini fark edebilmek için ifadelerimizin çokluğundan yararlanırız.

Deneyimimiz ***yaşayan olgular***'dır. Bu olguları gözlemlerken dilimizi kullanırız; bu gözlemlerin sonuçlarını da dille ifade ederiz.[20] Bir başka vesileyle Austin şöyle der:

> "Biz, kelimeleri olduğu gibi, haklarında konuştuğumuz realiteleri de inceleriz ve fenomenlere ilişkin algımızı daha anlaşılır hale getiririz.[21]

Kelimelerden başka bir aracımız yoktur. Nasıl bir dünyada yaşadığımızı anlamak, anladıklarımızı da bildirmek için onları kullanmaktan da kaçınamayız:

> Sözünü ettiğimiz nesnelere dair bilgi edinmek için kelimeleri kullanırız veya bu düşünce çok naiv bulunursa şunu deriz: Kelimeleri, onları kullanmak zorunda olduğumuz tüm durumları daha iyi anlamak için kullanıyoruz.[22]

Bergson'a göre dil, bize bir şeyi keşfettirmekten çok, realiteyi bizden gizleyen bir perdedir. Austin'e göre dile bu güvensizliğin

---

[18] Ambroise, Les pouvoirs du langage, p. 25.
[19] ***Ibid.***, p.144.
[20] Austin, "Performatif-Constatif", p. 333.
[21] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 147.
[22] Austin, "Performatif-Constatif, p. 334.

temeli yoktur. Austin dilin tanıttığı realiteyi bazen çarpıttığının bilincindedir; fakat o şunu da çok iyi bilmektedir: Çarpıtma gündelik dili ihlal eden filozofların her zaman yaptıkları şeydir, her şeye rağmen gerçek şudur: O, sadece metafizikçilerin uydurdukları kelimelere; onların gündelik dilin kelimelerini keyfi biçimde kullanmalarına karşıdır; çünkü ona göre bu kullanımlar birer savı kanıtsamadır ve dili kullananların yabancı oldukları kullanımlardır.

Austin şu hipotezden hareket eder: Dilimize çok bilgili ve danışmamız gereken bir üstada güvenir gibi güvenmeliyiz. Dile danışmakla pek çok avantaj elde ederiz. O görüşünü şöyle temellendirir: Dilimizi nesnelere uyguladığımızda hemen şunu fark ederiz ya da şu hipotezi kolayca formüle ederiz: Hiçbir şey nedensiz değildir; dilde iki farklı kullanım biçimimiz varsa hemen anlarız ki, bunlardan hangisini seçersek seçelim, seçimimizi açıklamayı gerektirecek bir kullanım durumuyla yüz yüze kalırız. Fakat seçimimiz keyfi gibi görünebilir; yine de gerektiğinde, şundan çok bunu seçme nedenimizi belirtebiliriz ve bu konuda şu hipoteze dayanırız: Böyle bir tercih varsa, bu kullanım durumunda öyle bir şey olmalıdır ki, onu keşfettiğimizde birinciyi niçin ikinciye tercih ettiğimizi açıklarız [...] Bu demektir ki, dilimiz hayatımızın karmaşıklığını anlatır.[23]

Dil Austin'de doğrudan ve tek araştırma konusudur. Yalnız o, kendi dilinin örtük olarak içerdiği şeyi ortaya çıkarmak ister; çünkü gündelik dil gördüğümüz gibi gerçeğe ilişkin deneyimimizi atalarımızın deneyimiyle zenginleştirmeye izin verir.

Dil araştırması bir amaç değildir; araçtır. Unutmayalım ki, Austin Oxford Üniversitesi'nde ahlâk kürsüsünde profesördü; amacı, dilin etkililiğini analiz ederek, bir genel "eylem doktrini" ortaya koymaktı.

Gündelik dili araştırmak, bu dilde ifade edilmiş dünya görüşünü de ortaya çıkarmaktır; çünkü her dilde örtük biçimde bir dünya görüşü vardır; ancak bir dili konuşmak bir dünya görüşünü kabul etmekle aynı anlama gelmez; çünkü kişiler farklı dilleri konuşabilir; ama o dilleri ana dili olarak konuşanların dünya görüşlerini kabul etmek zorunda değildir.

Dilimiz önceki insanlardan bize intikal eden kullanılabilir

---

[23] ***Ibid.***, p. 333.

kaynaklardır; ancak günümüzde iki alan, hukuk ve psikoloji, dilimizin yenilenmesini zorunlu kılar. Hukukta gerçek durumlar sürekli çeşitlenir; bu durum şu veya bu şekilde yeni formüller bulmayı gerektirir. Yeni formüller ararken gündelik dilin doğal yapısı korunmalıdır.

Psikolojiye gelince; o da yeni durumlar üretir; fakat fenomenleri gözlemlemek ve incelemek için yeni yöntemler de sağlar. Üstelik hukukun tersine, bu yeni durumları yansız biçimde ele alma fırsatı verir; bizi objektif yargılar ortaya koymaya, hukukun değer içeren yargılarından uzak durmaya zorlar. Psikoloji sayesinde gündelik hayatı mükemmel biçimde sınıflayabiliriz ve hukukun kategorilerini tamamlamak fırsatı; yeniden oluşturmak ve düzenlemek imkânı bulabiliriz.[24]

Austin gündelik dilde bilinç kavramının ayrıcalıklı konumunu reddeder; sadece "biz"in sesine kulak verir; çünkü "biz"in sesi fiktif olmaktan çok açıkça işitilir. Diğer yandan Austin kelimelerimizin kullanımlarının çok çeşitli oluşuna da güvenir. Bu kullanımlar çeşitli olsalar da görecelilik değildir ve bağlamsaldır; kesinlik içerir. Kesinlik empirizme göre iki idea arasındaki benzerliktir; metafizikçiye göre ise yargının realiteyle tam uygunluğu demektir. Oysa ***Austin'e göre kesinlik ne empiristin benzerliğidir ne de metafizikçinin uygunluğudur; tam tersine dilde verili ve uylaşımsal olanın bilinmesidir. Filozof algısıyla ve spekülasyonuyla yeni bir hakikati keşfetmez; sadece dilde verilmiş olanı analizle açığa çıkarır.***

Austin dile ilişkin ***a priori*** ve zorunlu kurallar vermez ve hiçbir özel metafiziğe dayanmaz; nesne türlerine ilişkin ayrıntılı bir tipoloji oluşturmaz; dilcilerin gramatikal konstrüksiyonlarını da ölçüt yapmaz. O, daha çok kelimelerin belirli bağlamlarda kullanımlarına dayanır; daha doğrusu kendi zamanına kadar yeterince dikkat edilmeyen kullanımları ele alır. Ona göre dilsel bir ifadeyi anlamak için bağlama yerleşmeliyiz; bağlam dili kullananları anlamaya izin verir; onların farklı kullanımlarını yansıtır. Örneğin bir vaadin ne olduğunu anlamak mı istiyoruz? O zaman doğru vaat biçimine dikkat etmeliyiz; vaadin geçerli ve geçersiz prosedürlerini gözlemlemeliyiz.

Austin'de örnekler, metafizikçilerdeki teorinin yerini alır.

---

[24] Austin, "Plaidoyer les excuses", p. 148.

Onun realiteye dair verdiği örnekler çok iyi seçilmiştir ve son derece açıktır. Austin'e göre örnekler vererek ifadelerin ayırt edici özelliklerini belirtebiliriz; nüansları ortaya çıkarabiliriz. ***Örnekler gerçek olabildikleri gibi fantezi de olabilir; bu, hiç de önemli değildir. Dilin ifadelerini soyutlama yoluyla basitleştirme hakkımız yoktur; metafizik kavramların kullanımlarını da meşru göremeyiz. Burada şöyle sorabiliriz: Austin'in en önemli konuları bile örneklerle açıklaması, söylediklerinin önemini azaltmaz mı? Buna "evet" denemez; çünkü onun örneklere başvurma nedeni şudur: Realitenin çok kesin bir görünüşünü ortaya çıkarmak; bilim dışında maksimal bir kesinlik araştırmak. Örneklerle açıklama konuyu hiçbir zaman basitleştirmez; fakat en büyük kesinliği araştırırken alçakgönüllü bir tutum takınmadır.***

Örnekler, bağlamda anlaşılabilecek ifadelerdir ve realitenin karmaşıklığını giderir; fenomenlerin özgün niteliklerini ortaya çıkarır; nüanslarını gözümüzün önüne serer; bütün açılardan görmemizi sağlar.

Kelimeleri kullanarak dünyadan söz ettiğimizde ve kelimelerimizle ayrımlar yaptığımızda şunu görmelidir: Bunlar gerçek ayrımlardır; dünyadan söz etmek için kelimeleri kullanırız ve kelimelerimizle yaptığımız ayrımlar dünyanın durumuna gönderir. ***Gündelik dil böylece, dünyaya ilişkin kavramsal organizasyonumuzun ve anlayışımızın imkânlarını keşfetmenin bir aracı gibidir.***[25] Bu imkânlar, semboller, resimler, haritalar, fotoğraflar ya da tutumlardır. Bu araçlara dair ifadeler kendilerine özgü nitelemeyi içerir; bunların niteliklerini değiş tokuş edemeyiz. Örneğin "Bu resim aslına uygundur" diyebiliriz; ama "Bu resim doğrudur." diyemeyiz. Aynı şekilde bir yol haritasının çok iyi çizildiğini söyleyebiliriz; ancak doğru olduğunu söyleyemeyiz. Bir yol haritası yanlış değildir; fakat iyi çizilmemiştir. Tıpkı bunun gibi ***bir soruya verilen cevap da kesin olabilir; lakin zorunlu olarak doğru olması gerekmez. Bu örnekler göstermektedir ki, gündelik dilimiz, dikkate alınması gereken pek çok nüans içerir; ortadan kaldırılamaz farkları tanımamızı sağlar.***

---

[25] Austin "La vérité", p. 92.

Bu nedenle gündelik dilimizin kelimelerinin söylemek istedikleri ya da ifade ettikleri şeyin analizi dünyayı daha iyi anlamaya yarar. Kuşkusuz dünyaya ilişkin bazı kelimelerimizin teorik bir özelliği vardır. Fakat bu teorik kelimelerimizi eleştirmeden kabul etmek yerine, dünya hakkında doğru biçimde konuşmamıza izin veren şeyle karşılaştırmasını yaparak eleştirmeliyiz; konuşmalarımız için uygun olup olmadıklarını belirlemeliyiz. Felsefi analize gündelik dilimizin kelimeleriyle başlamalıyız; çünkü onlar ince ve daha kesin ayrımlar yapmak için icat edilmişlerdir.

Dilde dünya görünmez; bunda kuşku yoktur; ama bunun kadar kesin bir şey daha vardır: Dil sayesinde gerçeğin detaylı görünüşlerini ortaya koyabiliriz. Dil, nesneleri göstermek için çok uygun bir araçtır; çünkü farklılıkları belirtme kapasitesine sahiptir.

Dil toplumunu dildeki farklı kelimelerimizi kullanarak oluştururuz. Dilsel ayrımlar dili bir veriye dönüştürür; bu verinin gözlemlenmesi ve sözceler sayesinde dünyaya doğrudan nüfuz ederiz.

Austin'e göre dil bir sistemdir. Her sistem gibi kendine özgü bir işleme biçimi vardır. Dili doğru kullanmak için, bu işleyiş biçimi iyi analiz edilmelidir. Austin bu nedenle dilin işleyiş biçimini analize önem verir; analiz yaparken dilin gerçek kullanımından hareket eder; kelimelerin yanlış kullanımlarından doğan problemleri çözmek amacıyla bazı kelimelerin (örneğin gerçek) semantik analizinden yararlanır.

Dilde dünya ile ilişkilerimizi belirsizleştiren parazitler de barınamaz. Austin dili, iyileştirmeye çalışmaz; sadece felsefe yapmaya uygun hale getirmeyi düşünür.[26]

Gündelik dilimiz realiteyi, nüansları, ayrımları ve kesinlikleri içerdiği için günümüze kadar gelmiştir. Onun dile dair analizlerini anlayabilmede bu nokta önemlidir. Kuşkusuz dil, çoğunlukla bir felsefe için uygundur, yine de dille yapılan bu felsefe bir doktrine dönüştürülemez. Austin şunun bilincindeydi: Dil analizi pek çok tartışmaya yol açabilir; ama bu durumu dram diye düşünmek hatadır; dilin felsefe için önemi göz ardı edilemez.

---

[26] Austin, "La signification d'un mot", p. 35.

Dil zararlı ve kurtulmamız gereken sahte kavramlar deposu değildir; tam tersine felsefenin ölçütüdür; felsefi olanı ve olmayanı ayırmaya yarar.

Dil, pratik hayatı ifade etmeye ve insanların karşılaştıkları problemleri çözmeye yarar.[27] Bu nedenle dilin ifadeleri değerlidir. Bu ifadeler insanların yüzyıllar boyunca doğru diye yaptıkları ayrımları somut biçimde gösterir.

Kuşkusuz dil, her konuda başka disiplinlerin söylediklerine basit ekleme yapan bir araç değildir (mantıktan sonra gelmeyi kabul edemez).

> O, birilerinin* söyledikleri gibi Taş Devri metafiziğinden ibaret gibi de görülemez[...]; hayatın görünüşlerine yoğunlaşır.[28]
>
> Dilin ifadeleri düşünebildiğimiz her şeyi hem incelik hem de değer bakımından aşar.[29]

Felsefi sorunları incelemek için ne söylediğimizi düşünmeliyiz. Bunun için de deneyimlerimizin ne kadar çok ve çeşitli olduğuna dikkat etmeliyiz; dilimizin zenginliğinin bize sağladığı pek çok ifadeyi kullanmalıyız. Dil bize, deneyimimizi oluşturan ***canlı olgular***'ı gözlemlemede ***aracılık*** eder.[30]

Austin'in felsefesi, realizmdir. Ancak Austinci realizmin, bildiğimiz realizmlerle yani metafizik ve lengüistik realizmlerle* ilgisi yoktur; realiteyi düşünen ve algılayan dilsel ifadelerinde kavramaya çalışır.

Bu realizm sokaktaki insanın, daha doğrusu onun zihninin re-

---

[27] Austin, "Performatif-Constatif", dans ***Cahiers de Royaumont. La Philosophie analytique***, Minuit, Paris, 1962, p. 349.

* Austin, 'in burada kastettiği filozof Russell'dır. Giriş'imizde belirttiğimiz gibi Russell gündelik dil felsefesini Taş Devri felsefesi diye niteler (y.n.)

[28] Austin, ***Écrits...*** p. 147.

[29] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 143.

[30] Austin, "Performatif-Constatif", p. 333.

* Metafizik realizm kendini dünyanın aşkın bir vizyonu olarak, dilden bağımsız objelerin bir bütününe ilişkin vizyon olarak sunar; terimler ve kaplamları arasında bir ilişkinin kurulması diye niteler.
Lengüistik realizm ise şunu savunur: Dilin, bir kişinin reel söyleminden bağımsız, Platon'un idealarına benzer olguları ya da özellikleri vardır. Platoncu bir dil ve onun gölgeleri olan insan dilleri vardır.

alizmidir; temeli de şudur: Dil, bilincimiz ve realite arasında bulunan, yarısaydam bir örtü değildir; realiteden söz etmek için kullandığımız tasavvurları da taşımaz. Realiteyi anlamak mı istiyoruz? Bunun tek yolu, gündelik dilin ifadelerini analiz etmektir. Bir şeyin realite olduğunu nasıl belirleriz? Ona dair bir şey dediğimizde, dediğimiz şey üzerinde uylaşmamız var mı? Yok mu? Bunu saptamakla. Dilde uylaşım, lengüistik kullanımın ölçütüdür; insanın hangi durumda olduğunu bildirir. İnsanın durumu teoriyle ve doğal olgularla değil; sadece uylaşımla açıklanabilir.

Austinci realizm benzerliklere ve farklılıklara dayanır ve her şeye rağmen empirizmin bir türüdür ya da görünüşüdür. Austinci realizmde benzerlikler ve farklılıklar, verilerdir. Austin'e göre farklı olmayan şey değildir. Farklılıklar dili veri yapar; dil ve dünya topluluğunu oluşturur. Austin'in, farklılıklar söylemi mümkün kılan veridir, diye düşünmesi Wittgenstein'la ortak yönüdür.

Dilde doğal olarak benzerlikler vardır, demek anlam hem benzerlikleri hem de farklılıkları içerir, demektir. Bu nedenle bir kelimenin anlamı kendine özgü tasavvurlar içerir ve bu özgün tasavvurların farkına benzerlikler sayesinde varabiliriz.

Farklılıklar çok önemli olsalar da, Austin bunları kavramlaştırmaz ve yapılar olarak da görmez. Gerçek anlamda veri sadece farklılıklardır ve farklılıklar olmasaydı hiçbir şey söyleyemezdik. Nesneleri algılamamıza izin veren, farklılıkları görmemizdir. Görülüyor ki, Austin realizmi, bir resim realizmi yani sözceleri realitenin doğru bir resmi gibi gören realizm değildir. Dilimizin kullanımına bağlı "doğal" realizmdir.

Bazı mantıkçı filozoflar Austin'in realizmini Wittgenstein'ın "birinci naivliği"nin ardından "ikinci naivlik" diye görürler. Bilindiği gibi mantıkçılar hakikatin gündelik dildeki kullanımlarını göz ardı ederler. Bu durum onların Austin'i yanlış değerlendirmelerine yol açmıştır. Oysa bugün kabul edilmektedir ki, Austin, gündelik dilimize daha yakın, spontane, konuşma biçimlerimize uygun bir realizmi savunmaktadır. Bu nedenle Austin realizmini naiv diye nitelemek doğru değildir. Bize göre bu realizm için en uygun ifade "doğrudan realizm"dir. Austin realizmi, gündelik dilde ifade edilen bir epistemolojik modeldir. Bu modele göre bilgi, dili kullananların realiteye ilişkin uylaşımsal ifadelerine

dayanarak açıklanır; bilimsel kesinlikle gündelik bilginin kesinliği karşıt değildir; ortak duyunun biçimleri ve normlarını olabildiğince kesin biçimde betimlemeye çalışılır. Austin realizmi dil felsefesinde ve bilgi felsefesinde "bağlamcılık" denen yöntemin esin kaynağıdır.

Austin'inci realizm mantıkçıların idealist dil anlayışını kesinlikle dışlar; çünkü dilin kullanımları pragmatiktir ve ideal bir kullanım değildir; zihnin konstrüksiyonları dili aşmaya izin vermez. Bu realizme göre dil her zaman gerçekten söz ed'er. Dilin çok zengin bir yapısı vardır; dilsel ifadeler, realiteyi keşfetme gücüne sahiptir; çünkü dil aktiftir. Felsefe gündelik dilin ciddiyetine gerekli dikkati göstermezse, yanıltıcı konstrüksiyonlarda yolunu kaybeder; gerçeğin özelliklerini açık biçimde göremez ve yeni karışıklıklar yaratır. Her zaman dilin kılavuzluğuna güvenmeliyiz. Ona güvendiğimizde dünyayı gerçek haliyle bilebiliriz. Austin ister kendi düşüncelerini açıklasın, isterse başka düşünceleri eleştirsin; yöntemi aynıdır: Gündelik dilin ve düşüncenin karmaşık yapısını sabırla analiz etmek. Öte yandan Austin'in dile dayalı analiz yöntemi sağlamdır; çünkü teorik ve kavramsal çıkarımlar değildir.

Austin'le "İkinci Wittgenstein" arasında dilin yetkinliği bakımından önemli fark vardır: "İkinci Wittgenstein"a göre gündelik dil ilk ve son sözdür yani tamamlanmıştır; yeni bilimsel gelişmeler dil tasavvurumuzda değişiklik yapmaz. Oysa Austin'e göre dil, felsefenin bütün hakikati keşfetmesine yarayan merdivenin tümü değildir; merdivenin sadece ilk basamağıdır; felsefi çalışmada hareket noktasıdır. Austin bunu şöyle ifade eder:

> Dil "ilk söz"dür; ama "son söz" değildir yani onu tamamlayabiliriz ve düzeltebiliriz; ilke olarak, daha biçimsel ve daha nüanslı bir dil sayesinde iyileştirebiliriz veya bu ikinci dili onun yerine koyabiliriz.[31]

Bu da gösteriyor ki, Austin dile gözü kapalı güvenmez. Yine de gündelik dil, insanların gündelik hayatta karşılaştıkları problemleri akla uygun biçimde ele alabilmenin en pratik ve en uygun aracıdır.[32]

---

[31] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 148.

[32] ***Ibid.***p. 147.

Gündelik dil, gündelik deneyimlerin toplamından ibarettir.

> Onu bilimsel araçlarla ve bilim adamlarının araştırmalarıyla elde etmedik.[33]

Gündelik dilimizde batıl inançlar, hatalar, fantazmalar (örneğin "Güneş batıyor." ifadesi) vardır. Bu nedenle gündelik dil yetkindir, dersek yanılırız.

Filozofların ve sokaktaki insanların konuşma biçimleri aynı mıdır? Austin bunu sormaz; sadece şunu söyler: Gündelik dili kullanarak felsefede problemler görülebilir; sözcelerdeki akla uygunluk belirlenebilir.

Austin'e göre gündelik dil sadece iletişimde kullanılan sözceleri analize yaramaz; ayrıca duyularımızı ifade eden terminolojilerimizin uygunluğunu belirlemeyi de sağlar; çünkü bu terminolojilerin hepsi mükemmel değillerdir. Onların kimileri iyi oluşturulmamıştır, kimileri duyuları tam anlatamaz, kimileri de yanıltıcıdır. Bu nedenle ifade güçlerinin denetlenmesi ve gerektiğinde iyileştirilmesi zorunludur. Bunu da gündelik dil sayesinde yapabiliriz. Bu konuyu beşinci bölümde duyuların dilsizliği başlığı altında ele alacağız.

> Konuşan kişinin, bir şey söylemek için, normal durumlarda özel bilgilere ihtiyacı yoktur. Onun, bir şey söylemek için dilinin uygun olduğunu bilmesi yeterlidir.[34]

Burada şöyle sorabiliriz: Bir konuşma doğruysa anlamlı, yanlışsa anlamsızdır, denebilir mi? Denemez. Konuşan konuşurken sadece şunları düşünür: Bu sözü bir şey yapmayı sağlar mı, sağlamaz mı? Diğer deyişle bir şey yaptırmaya hakkı var mı, yok mu? O, bir şey söyleme hakkı varsa söyler. Önemli olan, sözcelerin doğru ya da yanlış olması değildir; konuşanın, böyle söylemeye hakkı var mıdır? Yok mudur? Bunu bilmesidir.

Gündelik dil analizinin alternatifi var mıdır? Yoktur. Bunu anlamak için Austin'in fenomenolojik analizleriyle Kant'ın güzel üzerine söylediklerini karşılaştırmalıyız. Austin önce dinleyici huzurunda, "güzel"le ilgili gibi görünen ve ortak betimleri ol-

---

[33] ***Ibid.***, p. 148.
[34] ***Al-saleh***, p. 47.

duğu varsayılan bütün ifadelerin, kelimelerin bir sayımını dökümünü yapar; sonra dinleyicilere görüşlerini ifade etme ve sorularını sorma fırsatı verir. Dinleyiciler pek çok diyalog durumlarını düşünerek, bunlarda güzelle ilgili çeşitli ifadelerden hangisinin söz konusu olduğunu sorarlar. Bugünkü akademik terminolojiyi kullanırsak, Austin'in görüşleri ifade etmesi ve soruları cevaplaması, bir "atölye çalışması"dır. Bu atölye çalışmasında dinleyiciler yanlarında fotoğraflar ve ünlü resimlerin röprodüksiyonlarını getirirlerdi; bunları dikkate alarak sorular sorarlardı. Sonuç kesinlikle şuydu: ***Güzel/çirkin dikotomisi, filozofların icat ettikleri ve kötüye kullandıkları hatalı dikotomilerden ibarettir.***[35]

Atölye çalışmasına katılanlar şunu kesin olarak anlıyorlardı: Kant'ın ve diğer filozofların "Güzel" üzerine söyledikleri bir değer taşımaz; çünkü onların açıklamaları spekülatiftir; indirgemecidir ve yöntemsizdir. Aynı mahzur politik tercihlerin değerlendirilmesi için de söylenebilir. Sanat eserleri gibi politik tercihler de Austin'in uyguladığı şekilde gündelik dilin ifadelerinin sayımı dökümü yapılarak analiz edilmelidir.

Gündelik dilde yapılan bir analizi isterse herkes yapabilir ve analizin sonucu üzerinde anlaşabilir. Dilimizde uylaşmanın temeli var mıdır? Yok mudur? Austin için uylaşmanın temeli sorunu yoktur. Sadece bu uylaşmaya dayanarak bir şeyler söylememiz yeterlidir.

> İlke olarak gündelik dili tamamlayabiliriz, düzeltebiliriz; problemli ifadelerin yerine doğrularını koyabiliriz.[36]

Dilin ayrıntılı betimleri sayesinde, fizik realiteye indirgenmemiş realitenin, özellikle eylemin, fotoğrafçılık terimiyle konuşursak pek çok nüansını ortaya çıkarabiliriz. Örneğin "sakarca" zarfını alalım. Bu zarf, pek çok eylemin betiminde kullanılabilir. Bir kişiden söz ederken, o,

(a1) salyangozun üzerine sakarca yürüdü.
(a2) sakarca salyangozun üzerine yürüdü.
(b1) üzerine, sakarca yürüdü salyangozun.
(b2) sakarca üzerine yürüdüğü, salyangozdur.[37]

---

[35] ***Ibid.***, p. 48.
[36] Austin, "Plaidoyer pour les excusess", p. 148.
[37] ***Ibid.***, p. 163.

şeklinde dört ayrı sözce ifade edilsin.

(a1) ve (a2)'de bir kişinin salyangoz üzerine beceriksizce yürüdüğünü betimleriz. Buradan anlarız ki, "sakarca davranma" bir eylemi gerçekleştirirken vuku bulmuştur. Oysa (b1)'de ve (b2)'de sakarca yürüme çok büyük olasılıkla düşünüp taşınarak gerçekleştirilmiştir ve bu son iki önermede "sakarca" zarfı yeterince güçlü değildir. Pek çok zarf bu iki özelliği yansıtacak biçimde kullanılır.

Dilin kullanımı doğru olabilir veya olmayabilir. Bir dil, bildirim veya sözceleme koşullarını yerine getirmelidir; çünkü pratik ihtiyaçlarımızı karşılamak zorundadır. Söz konusu koşullar metafizikçiler tarafından belirlenemez. Bu koşullar sayesinde örneğin "istemli /istemsiz" arasında; "rastlantısal" ve "istemeden olan" arasında gerçek ve önemli ayrım yapabiliriz; davranış biçimlerinin ve sorumluluklarımızın derecelerini belirleyebiliriz.

Önermelerimizin doğruluk koşulları sadece mantıkçı pozitivistlerin ölçütleriyle belirlenemez. Dil pratik hayatla ilgili olduğundan, tarihte pek çok doğrulanma yöntemi olmuştur. Öbür yandan Austin Platoncu ideali izleyen geleneksel felsefi yöntemi de kabul etmez. O, şöyle düşünmektedir: Felsefe dile yeterince ya da hiç dikkat etmezse belirsizliğe düşebilir; gerçeğin özelliğini açıklayamaz; çok büyük hatalar yapabilir ve yeni karışıklıklara yol açar. Oysa gündelik dilin işleyişine dikkat ettiğimizde, dili analiz ettiğimizde, anlamın sınırlarını belirlediğimizde, kimi düğümleri çözebiliriz; hatalardan kimilerini giderebiliriz; kimilerine de düşmeyebiliriz.

Görüldüğü gibi Austin'in bu görüşleri Wittgenstein'la karşıttır. Dil Felsefesi III'te gösterdiğimiz gibi, Wittgenstein felsefeyi dilin hastalıklarını tedavi etme diye anlıyordu. Austin ise "tedavi edici dil"i kabul etmez.

Söylediğimiz gibi dilin pek çok fonksiyonu vardır. Onunla dünyayı keşfederiz. Dünyada nelerin olup bittiğini, nelerin kesin, nelerin belirsiz olduklarını dilde görürüz.[38] Dil sayesinde dünya ile kurduğumuz ilişkiler çok nüanslıdır; bu nüanslar önemlidir; göz ardı edilemez.[39]

Austin'e göre dünyayı sadece kelimelerle kavrayabiliriz. Bu

---

[38] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 63.

[39] Austin, "La vérité", p. 94.

anlamda dünyayı yalnız dilde anlayabiliriz. Kelimeleri kullanarak her zaman ve özellikle felsefe yapmak istediğimizde dünyadan söz ederiz. Dilimiz dünyadan söz etmeseydi, hiçbir anlamı ifade edemezdi. Bunun anlamı şudur: Dil ve dünya birbirine ayrılmaz şekilde bağlıdır. Bir kelimeyi örneğin "fil" kelimesini söylediğimizde dünyadan söz ederiz; çünkü bu, filden söz ederek dünyadan söz etmemiz anlamında değildir. "Fil"i betimlemek istediğimizde hem "fil" kelimesini hem de "hayvan"ı içeren kesin ve tam bir dilsel eylem gerçekleştiririz.[40] Sonuç olarak "fil" kelimesini kullanarak dünyadan söz ederiz. Gerçek filden söz etmek için filden söz etmeye yarayan kelimeyi yani "fil" kelimesini kullanırız. Burada bir totoloji olduğu açıktır. Ama bu totoloji bizi lengüistik idealizmin* herhangi bir biçimine götürmez.

Austin demektedir ki, ***dil ve dünya ilişkilerini aydınlatmak; bu, ifadenin mantıksal açıklığını göstermekle olamaz; ancak olguyu anlatırken en uygun kelimenin ne olduğunu söylemekle mümkündür. Böyle bir tutum, realizmin yeni bir biçimidir.***

Sadece olgular değil; ifadeler de çok farklıdır. Dildeki bu farklar üzerinde uylaşım, dilin mükemmel bir araç olmasına ve ince ayrımlar yapmaya izin vermesinin sonucudur.

> Kelimeler araçlarımızdır, onları özel araçlarımız olarak kullanırız.[41]

Kuşkusuz bu bazen pek de elverişli olmayan araçlar gibi olabilir. Örneğin bir mikroskop gibi gözle göremediğimiz realiteyi . bize gösteremeyebilir. Yine de dil, bir kesinlik içerir. Kelimelerin araç olmasının ve araçlar gibi kullanılmasının pek çok avantajı vardır. Araç olan dil, geçmişten miras olarak alınan deneyimi ve sürekliliği temsil eder; fakat bu süreklilik hayatın pratik tarafına yoğunlaşır.

Dille dünyayı tasavvur etmeyiz; dünyada etkin oluruz. Dilin incelenmesi dünyaya nasıl nüfuz ettiğimizi anlamaya izin verir.

---

[40] ***Ibid.***, p. 100-101.

* Lengüistik idealizme göre, dünya hakkında, dünyaya ilişkin kavramlarımızı kullanarak ve dünyaya başvurmadan konuşabiliriz.

[41] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 143.

Austin'e göre dil, "dünyanın bir aynası" gibi görülemez. Lengüistik fonksiyonların özü, dünyayı tasavvur etmekten ibaret değildir; hatta dil dünyadan söz etse bile bunu, dünyayı yansıtarak yapmaz;[42] ***veri olarak dil, ihtiyaç duyduğumuz her şeyi içerir.*** Austin, fark edilmeyen ve önemli olan dil olgularını keşfeder.

Gündelik dili, eylemlerimizi onaylamak için de kullanırız. Dil sayesinde dünya ile kurduğumuz ilişki başarılı mıdır? Yoksa başarısız mıdır? Bunu gene dil yardımıyla belirleriz; açıklarız. Kelimeler söylemek, genellikle dünyanın nesnelerinden söz etmektir. Bunlardan konuşurken ne söylediğimizi incelemek mi istiyoruz? O zaman yapacağımız şey, şudur: Sözcelerle eş anlı olan dilin nüanslarına; kelimelerin farklı realitelerle sürdürdükleri ilişkiye çok dikkat etmek.

Dille dünya hakkında konuşuruz, dünyayı keşfederiz ve ayrıntısıyla inceleriz. Bir şey söylediğimizde bunu niye söylediğimizi açıklama ihtiyacı duymayız. Austin şunu savunur: ***Dil, günümüze kadar geldiği şekliyle insanlığın hayatta kalmasını sağlamıştır; felsefi sorunların çözümünde bize yardım edecek en iyi uzmandır; felsefe yapmanın en yetkin aracıdır.*** Dil bize dünya ve kendisi hakkında ne söyler? Felsefe yaparken önce buna bakmalıyız. Onun kendisi ve realite hakkında ne söylediğini bilmek için de önce onu incelemeliyiz. Bu demektir ki, dil, "ilk kelime"dir; başka disiplinler yardımıyla değil; kendinden hareketle anlaşılır.

Dil, insanın kendi bilinci ve realite arasına yerleştirdiği bir perde değildir; realiteyle karşılaşmamız sırasında etkindir. Austin'e göre göre felsefenin öncelikli ve en önemli konusu, dilimizin pratik hayatla ilgili ifadelerini ve onları nasıl kullandığımızı incelemektir. Dili anlamak, dili kullananların onu nasıl kullandıklarına dikkat etmektir. ***Dili nasıl kullandığımıza dikkat etmeliyiz; onu gözlemlemeliyiz; ama idealize etmemeliyiz ve ideal dil yardımıyla aşmaya da çalışmamalıyız.***

Dünyaya ilişkin deneyimimiz, dilimizde içkindir. Dili hiçbir açıklama ihtiyacı duymadan kullanırız ve kullanımlarımızın sosyal bir çerçevesi vardır. Öte yandan Wittgenstein'ın dediği gibi her açıklama bir hipotezdir. Dil dünyadan nasıl söz eder? Bu

---

[42] Austin, "La vérité", pp. 101-102.

soru sorulamaz; çünkü dilin betim görevi yoktur. Aynı şekilde gramer insan eylemlerinden ve doğal olgulardan söz etmemizi nasıl başarır? Bunlar da sorun değildir. Öbür yandan Austin felsefenin geleneksel problemleriyle, örneğin anlam, hakikat, realite, dış dünya, algılar ve kavramlar gibi konularla ilgilenir. Ancak Austin bu problemleri başka biçimde ele alır; dilsel ifadelerin analizine dayanarak inceler.

Rorty ***Lengüistik Dönemeç*** adlı antolojisinin önsözünde Austin'e ironik tarzda bakar. Ona göre Austin felsefesi son yanılsamadır; çünkü dilin kapasitesini açıklamaz; sadece bize gerçekten söz etmeyi tercih eder; lengüistik fenomenlerin lengüistik olmayan fenomenleri keşfettiğine değinmez; dünyada dilden başka şeylerin olması gerektiğini söylemekle yetinir; dilimizin dünyadan söz etmeyi nasıl başardığını araştırmaz; dünyadan söz eden önermelerimizin anlamını, olguyla ilişkisini analiz eder.[43]

Rorty'nin bu görüşüne katılamıyoruz. Bir an şöyle düşünelim: Austin Rorty'nin istediği gibi davransın yani dilimiz dünyadan söz etmeyi nasıl başarır, problemiyle ilgilensin. O zaman Austin gündelik dil felsefesi değil; zihin felsefesi yapardı, sonuçta teorik bir etkinlikte bulunurdu. Bu durumda Austin kendi temel ilkesini terk ederdi. Onun ilkesi şuydu: Teorik hiçbir şey söylememek. Bu açıdan bakıldığında Austin'in görüşlerinde bir iç çelişki yoktur. Öte yandan bu düşünce lengüistik fenomenolojiye uygundur; daha doğrusu onun zorunlu bir sonucudur.

Gündelik dil bizi her tür spekülasyondan korur; çünkü kelimeleri ya da sözceleri analiz etmek için bize her tür materyali ve ölçütü verir; yargılarımızın uylaşımsal zemini oluşturur; göreceliliği dışlar; deneyimlerimizin ve bunları ifade eden kullanımlarımızın çok çeşitli olduklarını görmemizi; indirgemecilikten, özcülükten ve kavramcılıktan uzak durmamızı sağlar.

Bilimler, gündelik dilimizi geliştirmede bize yardım eder; bilimsel gelişmeler sayesinde dilde yeni keşifler ve ayrımlar yapabiliriz; yeni kullanımlar belirleyebiliriz; fenomenleri mükemmel biçimde anlayabiliriz ve açıklayabiliriz. Fakat bunları yapabilmenin temel koşulu şudur: Bilimin bildirdiği yeni durumların gündelik dille doğrulanmaları ve test edilmeleri. Burada şunu

---

[43] Rorty, ***the Linguistic Turn: Essays in Philosophical Method*** University of Chicago Press, 1892, p. 131.

sorabiliriz: Bu sınama ve deneme niye gereklidir? Cevap şudur: Yeni kullanımın doğru olduğu ve olmadığı durumları önceden belirlemek için; çünkü ortaya çıkması muhtemel öyle durumlar olabilir ki, bunlarda yeni kullanım uygun olmayabilir. Diğer deyişle sınama ve deneme kullanımlarımızın sınırları belirler.

Bu yöntemin iki önemli sonucu vardır:

1. Her tür genellik araştırması terk edilmelidir. Austin bu konuyu çeşitli makalelerinde ısrarla vurgular. Buralarda kelimelerin kullanımlarını ve olgu durumlarıyla ilişkilerini ele alır; genel bir açıklama yapmayı kesinlikle reddeder. O, şu fikri ileri sürer: ***Genel açıklamalar yapma tutkusu, felsefede karışıklığa götürür.*** Bu nedenle Austin, açık ve kesin bağlamlarda kullanılan özel kelimelere odaklanır. Onun analizi sayesinde anlarız ki, kelimeler sadece özel kullanımlarda ve bağlamlarda etkin olur ve böylece kelimelerin anlamlarını genel bir kullanımda değil; ancak belirli bir bağlamdaki kullanımlarına dayanarak açıklayabiliriz.[44]

2. Kelimeler eylemin araçlarıdır ya da âletleridir. Dil her şeyden önce dünyada ve dünyaya etki etmenin bir aracıdır. Austin bunu konferanslarında olduğu gibi makalelerinde ve özellikle özürlerle ilgili makalesinde açıklar. O, demektedir ki, bir şey söylemek, her zaman bir şey yapmaktır ve konuşarak yaptığımız şeyler de çok farklıdır. Kelimelerimiz dünyada değişiklik yapmaya yarar.

Gündelik dille yaptığımız uylaşımsal bildirimleri bilimsel açıklamalar gibi görmemelidir. Kuşkusuz bilim adamları topluluğu da bilimsel açıklamalar üzerinde uylaşırlar. Ancak onlar realite hakkında dilsel verilere dayanarak değil; doğa yasalarına bağlı kalarak açıklama yaparlar. Bilimsel açıklamanın yasaya uygunluğunun yerini gündelik dil felsefesinde bağlama, prosedüre, başarı koşullarına uygunluk alır.

Dilin, mantıkçı filozof nasıl olması gerektiğini; Austin ne olduğunu düşünür. Austin'e göre verili olan şey ve sahip olduğumuz her şey, ortak dilimizdir; gündelik sözcelerimizdir.

Gündelik dil tıpkı bir mikroskop gibidir. Nasıl mikroskop çıplak gözle göremediğimiz organizmaları görmemize izin verirse,

---

[44] Bu konuda bkz. "La signification d'un mot", in ***Écrits philosophiques***, pp. 22-29.

gündelik dil de dikkat etmemiz gereken incelikleri pratik hayatla ilgisiz metafizik dilden daha iyi anlamamızı sağlar.

Austin Wittgenstein'a karşıt olarak şöyle düşünür: Gündelik dil, felsefede elenmesi gereken yanlış ve zararlı kavramların taşıyıcısı değildir; fakat felsefe yine de gündelik dili elekten geçirmelidir. Gündelik hayatta çeşitli genellemeler yaparız ve bunu da dilimizle ifade ederiz. Bu genellemeler dilimizin yanlış kullanımlarıdır. Felsefe bu yanlış kullanımların ayrıntısını verir.

Gellner'e göre gündelik dil, niteliksiz halk filozoflarının felsefeyi ortadan kaldırma aracıdır; gündelik dil felsefesi de ***sıradan insanların*** sözcelerinde hakikati aramadır. Austin'e göre bu iddia doğru değildir; çünkü açık, anlaşılır ve uylaşımsal sözcelerimizin dışında başka bir söylem yani bildirim yoktur. Austin'e göre gündelik dilimizden üstün bir analiz aracımız olmadığı gibi, gündelik dilimizin doğru ifade edilmiş sözcelerinden kuşkulanmak için hiçbir neden yoktur.

Dilimize, kullana kullana alışırız; alışkanlığımız iyice pekiştiğinde, problemsizmiş gibi davranırız. Özel ve karmaşık durumlardan söz ettiğimiz halde bunun hiç de farkında olmayabiliriz. Bu durumlarda dilimizin realiteyle ilişkisi ya iyi kurulmamıştır ya da açık değildir. Bazen de sözlerimiz ve eylemlerimiz muhataplarımızca iyi anlaşılmyabilir. Bunun nedeni de dilde çeşitli kapalılıkların varlığıdır. Dildeki kapalılıklar inkâr edilemez; dilin kullanıldığı şekliyle her zaman yetkin olduğu ***a priori*** savunulamaz. İster dilimizdeki karmaşıklığı gidermek; isterse sözcelerimizi ve eylemlerimizi aydınlatmak söz konusu olsun; bütün bunları yaparken dildeki çok ince ayrımlara dikkat etmek zorunda kalırız. Gündelik dilimizin kelimeleri filozofların yapmadıkları çok ince ayrımlar yapmaya izin verir; çok ayrıntılı kullanımlar içerir; çünkü olgular sanıldığından daha çok çeşitlidir.[45] Dil daha titiz biçimde incelenirse belirsizlikler fark edilebilir, nüanslar görülebilir; böylece dil iyileştirilebilir veya düzeltilebilir.

Dildeki ayrımların bir başka önemli fonksiyonu daha vardır: Hayatın pratik sorunlarını çözmek. Kabul etmek zorundayız ki, gündelik hayat çok karmaşıktır. Karmaşıklığı olabildiğince azaltmaya çalışmalıyız. Dilimizdeki ayrımlar bize

[45] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 23.

bunda yardım edebilir.

Austin'in dediği gibi, eğer bir ayrım gündelik hayatın pratik sorunları için gerçekten yararlıysa onda önemli bir şey vardır.[46]

Ayrımın görevi gündelik hayatın pratik sorunlarını çözmek olduğundan, onda teorik hiçbir şey yoktur. Austin'in yaptığı ayrımlar çoğunlukla eylemlerle ilgilidir. Austin eylemleri gruplayarak ya da farklarını göstererek ele alır. Ona göre eylemlerimizin pek çok kategorisi vardır; örneğin isteyerek, zoraki olarak, dalgınlıkla, bilmeden, gönülsüz, seve seve yapılan eylemler gibi. Bu konuyu beşinci bölümde eylem felsefesi başlığı altında ele alacağız.

> Durumları düşünmek ve onlara dair sözcelerimizde uyuşmaya çalışmak zorundayız. Eğer uyuşursak, o zaman verilere sahip oluruz; onları ***"farklılık" ve "uyum" kavramlarını dikkate alarak açıklayabiliriz. Kavramlarımız çok uzun sürede evrimleşmişlerdir; kaybolan kelimelerimizden pratik için daha uygundur ve güç durumların analizinde daha yararlıdır.***[47]

Dilimizdeki ayrımları ya da nüansları, bazen göz ardı ederiz. Bu, bazen bilgisizlikten bazen de anlatımda ekonomi sağlama isteğinden kaynaklanır. İster hata, ister ihmal, isterse ekonomi olsun; nüanslar yok sayılamaz; çünkü sözceleri belirsiz; olguları flu hale getirir. Olguların üzerindeki sisi dağıtmak, anlamaya çalıştığımız hayat tablosunu açıkça görmek; bu, nüanslara dikkat ettiğimizde mümkündür. Nüanslar sadece söz edimlerimizin analizine yaramaz. Onlar, etik ve estetik ifadeleri de daha iyi anlamamızı sağlar. Etikte ve estetikte başlıca hangi kelimeleri kullanırız? Onların yer aldıkları cümleleri hangi durumlarda söyleriz? Söz konusu kelimeler ve cümleler arasında ne gibi nüanslar vardır? Bütün bunları gündelik dilimiz sayesinde keşfedebiliriz. Austin bunu özellikle ***Les écrits philosophiques***'te (Felsefi Yazılar) örneklerle çok iyi açıklar. Bu açıdan diğer filozoflardan çok farklıdır.

Dil gerçeğe uygun olmalıdır; aksi halde terk edilmelidir. Dilde

---

[46] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 147.

[46] ***Ibid.***, p. 147.

[47] Austin, "Trois manières de renverser de l'encre", dans ***Les Écrits philosophiques***, p. 242.

gerçeği anlamaya engel hiçbir öge yoktur; gerçekte içkin olduğu için gerçekten söz etmeye izin verir; tersi doğru değildir; kelimeler, filozofların düşündüklerinden çok daha fazla nüanslı biçimde ve çok daha fazla ayrımlar yapmak için kullanılır.[48]

Austin'in dilde ve özellikle kelimelere dair yaptığı ayrımlar, metafizikçilerinki gibi soyut, mantıkçılarınki gibi biçimsel değil; doğaldır; özellikle kelimelerin mantıksal analizlerinden üstündür; realiteyi, mantıkçıların biçimsel ifadelerinden daha iyi anlatır.[49]

Yakınlarda ölen Amerikalı filozof Stanlay Cavell, Austin'deki bu dilsel doğal ayrımlar, konusunda demektedir ki,

> Açıktır ki, Austin hep kelimelerin farklarını göstermeye çalıştı; bu ayrımlar ne kadar inceyse, ifadelerimiz o kadar yetkindir; aynı şekilde doğal ayrımların değerlerini, bizzat kendimizin yaptığı ayrımları dikkate alarak belirler [...] Austin'in sahip olduğu en güçlü algılardan biri filozoflar tarafından yapılan geleneksel ayrımların özensiz, saçma ve değersiz özelliklerinin farkına varmasıdır. Sonuç olarak Austin'in araştırma biçimlerinden biri, en iyi ayrımları göstererek filozoflarda rastlanan ayrımları reddetmektir. Austin'in ayrımları hem en iyidir; çünkü daha incedir hem de çok daha zengin verilere dayandıkları için çok daha doğaldır. Filozofların ayrımları keyfi, çarpıtılmış, realiteden uzak ve verimsizdir. Oysa Austin'in ayrımları kaçınılmazdır, yararlıdır ve verimlidir. Bu, Russell ve Moore gibi filozoflarla Austin arasında en önemli farktır. Onlarda ayrımlar karşılaştırmaya ve farklılıkları belirlemeye yaramaz; fakat daha çok belirlenen farklar için şu ya da bu biçimde etiketler sağlamaya yarar.[50]

Austin analizlerinde dilin gerçekten söz ederken pek çok nüansı ifade etmesini; nüanslar içermesini; kısaca gerçekten söz etme kapasitemizi somut örneklerle gösterir; dilin hayran olunacak yapısını fark etmemizi sağlar. Ona göre felsefi bir çalışma, dilin yaptığı ayrımları dikkate alarak kullanımların bir haritasını çizmektir.

---

[48] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 12.

[49] Laugier, Sandra, ***Du réel à l'ordinaire***, p. 98.

[50] Cavell, Stanley, ***Must We Mean What We Say?*** Cambridge University Press, 20015, p. 102, 103. Sandra Laugier'den naklen, ***Du réel à l'ordinaire***, p. 98.

Dildeki ayrımlar ve ilişkiler, kabul edebildiğimiz her şeyi, sayı, gelişmişlik ve değer bakımından aşabilir (çünkü bu ayrımlar ve ilişkiler en güçlü kalıntıların sürekli sınamasından geçer.)[51]

Austin'in yönteminin doğruluğuna inancını şu anekdotta okuyabiliriz:

> Bir misafir profesör Austin'e yüksek sesle şöyle sorar: "Fakat Profesör Austin! Bu yöntemle felsefede hangi önemli problemleri aydınlatabilirsiniz? Austin bir an düşünür ve sonra şu cevabı verir: "Aşağı yukarı, tümünü!"[52]

İnce ayrımlara çok dikkat etmesi, Austin'in İkinci Wittgenstein'la ortak özelliğidir. İkinci Wittgenstein "benzerliklere değil; farklılıklara bak!" şeklinde özetlenebilecek bir tezi savunur. Tıpkı bunun gibi Austin de, dilimiz farklılıkları ifade ettiği ölçüde doğru kullanılmıştır, diye söyler. Ona göre farklılıklar hem kelimelerde hem de nesnelerde bulunur; onlar veriye empoze edilmiş değillerdir. Dildeki farklılıklar üzerinde anlaşmak, lengüistik aracın mükemmelliğini ve hassaslığını gösteren dikkat çekici bir olgudur.

Bilindiği gibi mantıkçı filozoflar felsefi analizi şöyle anlarlar: Bir kelimeyi başkasıyla değiş tokuş yapmak. Onlara göre önermenin doğruluk değeri değişmediği takdirde bir kelimenin yerine başka bir kelimeyi koyabiliriz. Oysa Austin'e göre bir kelimenin yerine başka bir kelime konamaz; çünkü bir olgu durumuna en uygun sadece tek bir kelime vardır. Bu nedenle Austin Quine'dan önce analitiklik kavramını* ve terimler arasında eşdeğerlik ve ikame edilebilirlik kurma imkânını reddetti. Ona göre araştırdığımız açıklığa, ne metafizikçilerin ne de mantıkçıların analizleriyle ulaşabiliriz; çünkü bu analizler, sonuçta bir totolojidir. Aynı şekilde bir kelimenin yerine başka bir kelimeyi ya da kelimeleri koyarak anlamı aydınlatamayız; çünkü bu "yerine koyma" sonsuza kadar geri gider; ***üstelik bu ikame kelimeler araştırdığımız alandaki açıklığı ifade etmek için***

---

[51] Austin, Philosophie analytique, p. 351.

[52] https://aeon.co/essays/how-the-thought-acts-of-the-oxford-don-j-l-aus tin-live-on

* Yüklemi mantıksal olarak konuda içerilen "Bütün seksenlikler seksen yaşından büyüktür." gibi sözceler.

icat edilmemiştir. Dilin ifadesinin aydınlatılması için geriye tek bir yol kalmaktadır: Bilinç alanlarındaki açıklığı göstermek. Bilinç alanlarındaki açıklığı ise atmosferik bir aydınlığı gösterdiğimiz gibi gösteremeyiz; onu sadece uygun kelimeyi belirleyerek ifade edebiliriz.

II.2. Dilbilim

Yukarıda Wittgenstein'ın ve Austin'in dil anlayışlarının farkını belirtirken demiştik ki, Wittgenstein'a göre dil olmuş bitmiş, tamamlanmış bir yapıdır. Oysa Austin'e göre dilde bilimsel gelişmelere bağlı olarak yenileşmeler ve gelişmeler olabilir. Özellikle psikoloji dil konusundaki anlayışlarımızın geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Dilin gelişmeye açık olmasını Austin bir bilim, dilbilim oluşturma projesine dönüştürür. Şimdi bu başlık altında filozofun bir dilbilim oluşturma projesini ele alacağız. Buna dair açıklamalarımızı şu soruların cevabı olarak yapacağız: Austin niçin böyle bir bilime ihtiyaç duymuştur? Bu bilimi oluşturma koşullarını nasıl belirlemiştir? Felsefenin bunda bir katkısı var mıdır? Şimdi bu soruların cevaplarını araştıralım.

Austin'in amacı bir dilbilimi kurmaktır. Austin bu açıdan Husserl'e benzemektedir. Bilindiği gibi Husserl de felsefeyi natüralizmin ve psikolojizmin egemenliğine karşı bir bilim statüsüne kavuşturmak istiyordu. Austin de bütün araştırmalarını bu amaçla yapmıştır. Bu amaçla fenomenolojik yöntemi önerdi. O, kendini iç içe geçmiş olguları birbirinden iyice ayıran bir bilim adamına benzetir; dili öncüller sağlayabilecek bir kaynak gibi görür; dille olguları titiz biçimde incelemeye çalışır. Ona göre filozoflar öncelikle dilbilim oluşturmaya çalışmalıdır; bunun için de önce felsefenin imkânları belirlenmelidir; alan temizliği yapmalıdır. Dilbilim oluştururken, çok özenli davranmalıdır; aydınlatılması gereken her konu aydınlatılmalıdır. Bu takdirde dile dair bir mitoloji oluşturma hatasına düşmeyiz.

Onun felsefeye verdiği statüyü ve gerçek bir dilbilim oluşturma çabasını bu düzeyde anlayabiliriz. Ona göre felsefi bir çalışma dildeki gelişmelere öncelikli değildir. Lengüistik olguları dikkate almayan bir felsefi keşiften söz edilemez. Bir dilbilim yalnız dilin, kullanımlarının ve dildeki çok ince ayrımların uzun

uzun ve dikkatli biçimde incelenmesiyle mümkündür. Bu durum, bilim yerine mitoloji ortaya koymamıza engel olur.[53]

Austin'in dilbilim oluşturma konusunda Chomsky'yle görüşmesinin etkisi olduğunu düşünebiliriz. Austin 1955'te William James Konferansları vermek için gittiği Amerika'da Harvard Üniversitesi'ni ziyareti sırasında Chomsky'yle tanışmıştı. Bu tanışmadan her ikisi de karşılıklı olarak etkilenmişti.

> Chomsky, Austin'in dilin kullanımı ve doğruluk hakkındaki düşüncelerinin merkezi yönlerine derhal bir yakınlık duymuştur. Özellikle doğruluğa ilişkin alışılageldik değerlendirmenin, konuştuğumuz durumların belli özelliklerine –örneğin konuşurken var olan niyetlerimiz ve amaçlarımıza- bağlı olduğu görüşünde Austin'e katılır.* Austin felsefe ediminin daha müşterek) ve dolayısıyla daha iyi dağılımlı olmasını uzun bir süre boyunca umut etmiştir (veya en azından dilemiştir). Öte yandan onu, niyet ettiği dil çalışmasının önünde sonunda felsefeden bilimin kapsamına düşüp düşmeyeceği konusunda bir değerlendirmeye Chomsky ile tanışması itmiş olabilir.[54]

Bu görüşmenin Austin'de yeni bir dilbilim oluşturma düşüncesini uyandırdığını ***a priori*** reddetmek için nedenimiz yoktur. Ancak Austin'in bu düşünceye daha önce sahip olduğunu ve Chomsky'yle görüşmenin bunu projeye dönüştürdüğünü de düşünebiliriz. Chomsky'nin etkisi nasıl anlaşılırsa anlaşılsın kesin olan şudur: Austin kendi çalışmasının yeni bir dilbilim için başlangıç olmasını istiyordu; ama bunun sadece felsefeye dayanarak yapılamayacağını da görüyordu. Bu dilbiliminin oluşturulmasında pek çok bilimin katkısının olabileceğine inanıyordu.

Ona göre felsefe aşağıda göreceğimiz gibi, bir tür ilk ve temel bilimdir. Austin şöyle düşünmektedir: Felsefenin bir dilbilim oluşturmada büyük yardımı olabilir. Gündelik dil bilimle karşıt değildir. Dil olgularının bilimsel olarak açıklanmasındaki kaos

---

[53] Austin araştırmaların aceleye getirilmesine ve bazı verilerin ihmal edilmesine karşı uyarır (***Quand dire, c'est faire***, p. 122.)

* Chomsky, ***New horizons in the study of language and mind*** Cambridge University Press, 2000, p. 132'de Austin'in kendi üzerindeki etkisinden söz eder.

[54] Longworth, Guy, "Austin", çev. Mert Ay, ***Dil Felsefesi***, editör Barry Lee, Fol Yayınları, Ankara 2019, S. 149-150.

ve yetersizlikler; bu olgulara yakından bakılınca görülür ki, bunları açıklamaya çalışan pek çok yaygın şema, teori ve genelleştirme vardır; bunların hiçbiri dilsel olguları açıklayabilecek güçte değildir. O yüzden bir dilbilim oluşturmalıdır. Bu ideali tek bir kişi gerçekleştiremez; ama hiç olmazsa dilbilim oluşturmaya bir yerden başlamalıdır. Austin bunu başlatmayı da kendisinin yapabileceğini düşünür. Onun bütün araştırmalarını motive eden şey budur.

Austin'e göre konusu dil olan disiplinler birbirinden bağımsız değildir; birbirinin ortaya koydukları sonuçlardan yararlanır. Nasıl ki, fizik matematikten, mantık da psikolojiden yararlanıyorsa dilbilimleri de birbirinden yararlanmalıdır. Kuşkusuz bu, teknikterimle söylersek, bir interdisiplinaritedir; ancak insan ve toplum bilimlerindeki geniş interdisiplinariteyle karşılaştırıldığında oldukça sınırlı ve özel bir interdisiplinaritedir. Austin insan ve toplum bilimcilerinin interdisiplinarite konusunda ihmal ettikleri bir mahzura, bilgilerin heterojenliğine dikkat çeker. Ona göre gramer, lengüistik, mantık ve psikoloji gibi disiplinler gelecekte yeni bir karışım oluşturabilirler. Austin bunu öngördüğünü söylemekle yetinmez; umut ettiğini de ekler.

Dilbilimlerinin verilerinden oluşan ***yeni karışım***'ı "Pouvoir et Si"de ele alır.[55] Ona göre gramerin ve dili inceleyen bilimlerin işbirliği sayesinde tam, ayrıntılı ve gerçek bir dilbilimi doğmalıdır.

> Sonunda bir dilbilimi ortaya çıkacaktır ve günümüz felsefesinin ilgilendiği pek çok sorunu içerecektir [...] Alan, oraya gitmek isteyen insan için boştur. Bir şey bulacak ilk kişiye iyi şanslar.[56]

Yukarıda söylediğimiz gibi Austin kelimelere, anlama, olgu betimlerine ilişkin teori veya hipotez olamayacağını söyler; ama teoriyi ve hipotezi araştırma alanında yararlı görür. Dili ister bilimsel, isterse felsefi açıdan inceleme söz konusu olsun; Austin bu incelemelerin teorik olmalarına karşı değildir. Ancak o ısrarla şunları ister: Teorinin temeli sağlam olmalıdır; gündelik dili kul-

---

[55] Austin, "Pouvoir et Si", p. 191.

[56] Austin, ***Cahiers de Royaumont***, p. 293.

lanırken yaptığımız ayrımlara dikkat edilmelidir ve böylece başlangıçtaki başarısızlık önlenmelidir.

Austin'e göre metafizik felsefe birçok problem üretmiştir; ama ne yazık ki, bunları çözmeden bırakmıştır ve yakın zamanda çözeceği de kuşkuludur. Austin bunu şöyle açıklar:

> "[...] Bana göre felsefe, her zaman şimdiye kadar çözülemez önemli problemleri biriktirmiştir. O, diğer bilimler açısından nasıl kullanacağımızı bilemediğimiz eski püskü şeylerin ılış tıkış doldurulduklarıardiyedir. Kimse bu problemlere ilgiye değer gözüyle bakmaz; onları herkesi tatmin edecek şekilde inceleyecek bir yöntem araştırmamıştır.[57]

Felsefi problemlerin çözülebilmeleri için bir dilbilim gereklidir; çünkü bir dilbilim belli bir tekniği uygulamalıdır. Bilimsel teknik problematiğe belli bir açıklık ve biraz da bir düzen getirmeye izin verir. Bu nedenle dilbilimin sonuçları üzerinde hiç istisnasız uylaşabiliriz.

Austin felsefeye bilimler alanında önemli; ama biraz da değeri bilinmeyen bir rol verir.

> Felsefenin konusunu açık olarak tanımlanın tek biçimi, şunu söylemektir: O, başka yerlerde uygulanmış tüm yöntemleri denedikten sonra çözülmez olarak kalan tüm problemlerle ve onların tüm tortularıyla meşgul olur.[58]

Unutmayalım ki, Austin için iyi bir analizin ölçütü bir şeyi söylediğimizde o şey üzerinde anlaşmaktır. Söylediğimiz şey üzerinde bu anlaşma belli bir veriyi belirleme tarzı üzerinde, olguları belli bir biçimde betimleme ve kavrama şekli üzerinde anlaşmadır. Anlaşma olup biten şeylerin betim modalitelerine dayanmalıdır.

> Nihayet en sıradan olsalar bile keşiflerimiz üzerinde anlaşmaya çalışmalıyız; bu anlaşmayı nasıl başaracağımız konusunda çaba göstermeliyiz; böylece kendimizi rahatlatmalıyız ve gerginliğimizi gidermeliyiz.[59]

Felsefe anlayışı kıta Avrupası felsefelerinden çok farklı olsa

---

[57] ***Ibid.***, p. 355.
[58] ***Ibid.***, p. 293.
[59] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 145.

da Austin yine de filozoftur. Onun felsefesi kıta filozoflarının soyut açıklamalarından çok daha açık ve akla uygun görünüşler içerir. Örneğin kıta Avrupası filozoflarının şu ifadelerini alalım: "Bize konuşan, bizzat dildir." "Varlığa kulak vermek gerekir.", "Bilinç dışı söylem", "Dil bize sahiptir." Bu ifadeler kuşkusuz anlamsız değildir; fakat bunları kullanan filozoflar sabırsız biçimde davranırlar. Onlar çoğunlukla bu doğru örnekleri bir bağlama yerleştirmeyi ihmal ederler. Bu durum Austin'i hayrete düşürür.

Yukarıda demiştik ki, Austin'in felsefe anlayışını aydınlatmak için Royaumont kolokyumunda Fransız filozof Jean Wahl'la polemiğini dikkate almak gerekir. Bu polemik önemli açıklamalar içerir. Peki, bu polemik nedir? Şimdi bunu açıklayalım.

Öncelikle belirtelim ki, bu polemik Kıta Avrupası Felsefesiyle Analitik Felsefe arasında karşılıklı etkileşime yol açmamıştır. Buradaki tartışmalardan anlıyoruz ki, metafizikçi filozoflar analitikçi filozofları yanlış anlamışlardır ya da hiç anlamamışlardır.[60] Bu polemikte felsefenin ne olduğundan çok saptayıcı/performatif sözceler düalitesi ele alınmıştır.

Polemik Austin'in bu toplantıda sunduğu "Saptayıcı/Performatif Sözceler" başlıklı bildirisini müzakere eden Jean Wahl'ın soruları üzerine başlar. Wahl'ın Austin'e soruları şunlardır:

> Size göre felsefe bir ada mıdır ya da denize çıkıntı olan bir burun mudur?[61]

Görüldüğü gibi bu sorunun iki bölümü vardır: Birinci bölümde Wahl felsefenin ne olduğuna ilişkin bir problem ortaya koyar. İkinci bölümde ise, Austin'in saptayıcı/performatif ayrımının ortaya çıkardığı sorunları ima eder.

Wahl, her ne kadar ilk bakışta cevaplanmak üzere bir soru sormuş gibi görünmekteyse de, aslında soruyu kendi görüşlerini açıklamak için bir başlangıç cümlesi yapar ve ardından şunu ekler: "Saptayıcı sözcelerle performatif sözcelerin ne olduklarına dair problem, sahte problemdir.

Wahl'a göre Austin sadece lengüistik alanın dar bir bandında hareket etmektedir; öteye gitmeye çalışmaz; fakat gene de bili-

---

60 ***Al-saleh***, p. 106.

61 Austin, ***Cahiers de Royaumont***, p. 291.

yoruz ki, lengüistik alanın ötesinde olan şeyler vardır. Fransız filozof Austin'e eleştirisini şöyle sürdürür: Siz örtük biçimde diyorsunuz ki, dilin ötesinde olan hakkında bir bilincimiz vardır; ancak bu bilincimiz fludur ve sınırlıdır. Ben de diyorum ki, bilinci flu ve sınırlı kabul ettiğiniz için, sizin felsefe yapma tarzınız da sınırlıdır. Oysa felsefe yapmak sınırlı bir etkinlik değildir. Siz ve sizin gibi filozoflar felsefeyi lengüistik alana hapsetmektedirler. Gerçekte bu, imkânsız bir şeydir; felsefe dar bir lengüistik alana hapsedilemez.

Al-Saleh, Wahl'in eleştirilerinden şu iki problematik ortaya çıktığını söyler:

1. Wahl'in sözünü ettiği "öte"nin doğası nedir?
2. Dil felsefenin, felsefeye bilinçli biçimde yabancılaşmasını nasıl açıklayabiliriz?

Wahl, ikinci soruyla ilgili olarak şunu söyler: Bu yabancılaşmayı örneğin filozofun zihninin psikanalitik analiziyle veya Marksizm'in yabancılaşma kavramıyla açıklayabiliriz. Ancak görülmektedir ki, yabancılaşmayı neyle açıklayabileceğimizi söylemek bir açıklama değildir.

Wahl'in birinci problemle ilgili sözleri daha anlamlıdır:

> "Bir kol saatim var." gibi bir önermeyi alalım. Burada iki şey vardır. Önce saat fikri ve bu fikirden hareket eden, zamanın ölçüsü fikri kabul edilir; sonra zamanın ve kategorilerin gerçekliğinden söz edilir. Diğer yandan "sahip olmak" kelimesi vardır. İnanıyorum ki, bu yönlerin her birinde kategorilere rastlarız ve yine inanıyorum ki, Oxford filozofları bu kategorileri incelemektedir; fakat şimdilik kendimi Austin'in iddialarını incelemekle sınırlıyorum. Yine de "sahip olma" fikrine ya da "zaman" fikrini bağlanırız.[62]

Wahl'in eleştirilerinden çıkan sonuç şudur: Dil felsefesi bildirimlerin ötesine geçemiyor; sözceleri ifade ederken kullandığımız idelere ilişkin sorun olduğunu fark edemiyor ve bu idelerin ötesinde kategoriler probleminin varlığını göremiyor. Ayrıca Analitik felsefe, metafiziği de tanımazlıktan geliyor; onu görme alanından çıkarmak için çok dar bir bakış açısı kabul ediyor. Peki, bu sınırlı alanda felsefe yapmaktan nasıl kurtulabiliriz?

---

[62] ***Ibid.***, p. 292.

Wahl'a göre görüş alanını genişletmekle ve yeni metafizik sorunların var olduklarını göstermekle.

Jean Wahl'ın Kıta Avrupası filozofu olarak Austin'e eleştirileri kısaca böyledir. Austin bu eleştirileri nasıl cevaplamıştır? Şimdi bunu görelim. Önce şunu belirtelim: Onun cevap verirken dayandığı fikirler, spontane düşüncelerden ibaret değildi; çeşitli makalelerinde ifade edilmişti. Bu da ona, cevapta ekonomi sağladı; eleştirileri nasıl cevaplayacağını düşünmekle zaman kaybetmedi; çünkü konuya ilişkin görüşlerini yazılarında uzun uzun düşünmüştü ve onların her birinin hesabını her ortamda verebilecek durumdaydı. Austin cevap hakkını kullanırken sadece görüşlerini savunmadı; ayrıca kendi tezlerini daha da güçlendirdi. O, cevaplama sırasında kuşkusuz bir ölçüde bütün felsefi birikimini kullandı; makalelerindeki görüşlerinden yararlandı; ama en çok da şu iki makalesine dayandı: "Plaidoyer pour les excuses"' ve "Si et Pouvoir" Cevaplar şöyleydi: Felsefi yöntem, kelimeler üzerine spekülasyon yapmak değildir; fakat realitelerle ve dünya ile ilgilenmektir; gündelik dil, bu açıdan sahip olduğumuz mükemmel araçlardan biridir.

Analiz hiç de sözcelerle sınırlı değildir. Saptayıcı/performatif karşıtlığının amacı, söz ve eylem ilişkisini dikkate alarak lengüistiğin dar sınırlarından çıkmaktır. Söz edimlerini dikkate alırsak Jean Wahl'in sözünü ettiği lengüistiğin dar sınırlarını aşarız; aynı zamanda ve her şeyden önce yalnız sözcelerle ilgilenmemiz gerektiğini kabul ederiz; sözceleri ilk birlikler diye düşünürüz. Bu durum, cümleyi oluşturan ögeleri dikkate almaya engel değildir. Bu arada önemle belirtmeliyim ki, "metafizik" problemler hiç de Jean Wahl'in incelediği tarzda ele alınamaz.

Austin burada bir dizi imada bulunmaktadır. Bu imalar şunlardır: Lengüistiğin bilimsel doktrin olarak doğuşu; tümellerin incelenmesinden ve özellikle bütün diller için geçerli gramatikal yapıların araştırılmasından doğan problemler; analitik felsefe hareketi. Austin'e göre Wahl'ın sözlerinden anlaşılmaktadır ki, o, felsefedeki ve lengüistikteki değişmelerin hiç de bilincinde değildir. Bu durum Wahl'ı pek de açık olmayan ve savunulması zor bir duruma düşürmüştür. Örneğin her şeyden önce "Bir kol saatim var." sözcesinde "var"ın anlamı açık değildir. Sözceyi anlamak için "var"ı analiz etmeliyiz; daha doğrusu "var"ın kullanıl-

dığı farklı durumları dikkate almalıyız ve burada bunlardan hangisinin söz konusu olduğunu belirlemeliyiz. Oysa bu analizler ve saptamalar Wahl'in kategoriler dediği şeylerle yapılamaz.

Yine de Austin bunların ayrıntısına girmez; onları ima ile yetinir; sadece Wahl'in az önce söz konusu ettiği "ada" ve "kıyıdaki burun" imgelerine değinir:

> Felsefe bir ada mıdır? Yoksa bir denize bakan bir burun mudur? Bu tür bir imge bulmam gerekirse, sanıyorum ki, "felsefe daha çok güneşin yüzeyine benzer" diyeceğim.[63]

Austin Güneş imgesini "Si et Pouvoir"in sonunda yeniden ele alır.

> İnsanlığın soruşturma tarihinde ilk merkezî güneş, ufuk açıcı ve coşkun felsefe olmuştur: Felsefe güneşi, zaman zaman bir bilim olmak istedi, düzenlenmiş, soğumuş ve hep bu uzak amacına doğru ilerledi; aydınlatan bir gezegen olmak uğruna bazı bölümlerini safra gibi attı. Matematiğin doğuşunda ve sonra fiziğin doğuşunda aynı şey oldu... Önümüzdeki yüzyılda felsefecilerin, dilbilgisi uzmanlarının ve diğer araştırmacıların birbirini destekleyen çabalarıyla doğru ve kapsayıcı bir dilbilimin doğumuna şahit olmak mümkün değil midir? "Evet" ise, o zaman felsefeden geri kalan bir parçasından (yine de birçoğu kalmaya devam edecektir), felsefeden kurtulabileceğiniz tek yolla, yani onu terfi ettirerek kurtulmalıyız.[64]
>
> İnsani olanı araştırmanın tarihinde felsefe merkezdedir ve sonraki bütün gelişmeleri belirler; deyim yerindeyse çok uğultulu ilk güneş gibidir. Bilim ise sakin, çok düzenli, uzak, nihai bir ereğe doğru ölçülü biçimde ilerleyen bir gezegen gibidir. Güneş yani felsefe zaman zaman gezegenin yani bilimin yerini alır. Matematiğin ve ardından fiziğin doğuşuyla birlikte ortaya çıkan mükemmel gelişme, sadece son yüzyılda olmuştur; bu gelişme hem uzun sürede hem de fark edilmeyen biçimde gerçekleşmiştir. Gelecek yüzyıl, filozofların, gramercilerin ve dili inceleyen herkesin çalışmaları sayesinde tam, ayrıntılı ve hakiki bir ***dilbiliminin*** doğduğu yüzyıl ola-

---

[63] ***Ibid.***, p. 292.

[64] Austin, "Si et Pouvoir", p.205.

> maz mı? Kuşkusuz olabilir. O zaman felsefenin bir başka bölümünü, metafiziği (diğer bölümü var olmakta devam edecektir) ardiyeye göndererek sanki hiç var olmamış gibi yapabiliriz.[65]

Bu imge Austin'in felsefe kavramını ve felsefenin dilbilimleriyle ilişkisine dair görüşlerini geliştirme fırsatı verir. Austin Kolokyum sırasında bu imgeyi olgunlaştırmıştır. Oysa önceki imge, ardiye imgesi daha yukarıda söylediğimiz gibi yer aldığı makale yazılırken düşünülüp taşınılarak ortaya konmuştur. Bu nedenle diyebiliriz ki, onun felsefe anlayışında bir evrim vardır. Austin bilgi alanında felsefeye bir rol verir; fakat bu rol biraz sevimsizdir.

"Doğrusu bu iki imge, Kolokyumdaki ardiye imgesi ve "Si et pouvoir"'daki Güneş imgesi hem ton hem de içerik bakımından farklıdır. Bir ardiye olmak ve tohumsal, uğultulu bir merkez olmak, doğan nesneler olmanın dışında birbirinden çok farklı şeylerdir. Bir döngünün sonu, genel kural olarak bir başka döngünün başlangıcıdır. Fakat Austin'in kafasındaki fikirler tam olarak bunlar değildir.[66]

Austin'in ***Royaumont Kolokyumu***'ndaki bu görüşleri önemlidir; çünkü hem kendi felsefesini hem de genel anlamda lengüistik felsefeyi metafizikçilerle yüz yüze karşılaşması sırasında savunma fırsatı bulmuştur.

II.3. Kelimeler

Yukarıda demiştik ki, Austin olgu durumlarının genel bir betimini yapmaz; kelimelerin kullanımlarını analiz eder. Ona göre kelimeler her tür eylemin araçlarıdır; kelimelerle dünyada ve dünya üzerinde etkin oluruz. Kuşkusuz yukarıda kelimelere dair söylediklerimiz doğru olmakla birlikte yeterli değildi. Konuyu dağıtmamak için Austin'in düşüncelerini derinleştirmemiştik. Şimdi filozofun kelimeler konusundaki görüşlerini verelim.

Austin fenomenlerle değil; sadece kelimelerle, daha doğrusu insanların söyledikleri kelimelerle ilgilenir; çünkü kelimelerin

---

[65] ***Loc. cit.***, p.205.
[66] **Al-Saleh**, p. 110

kullanımları nesnelere ad vermemizi ve onları birbirinden ayırmamızı sağlar. Sadece sahip olduğumuz kelimelerimiz vardır. Dili konuşmakdan başka konuşma biçimimiz yoktur. Dünya farklı olsaydı, olasılıkla farklı biçimde konuşurduk.

"Kelimeler araçlarımızdır."[67] Onlar bazı amaçlara hizmet eder. Bu durum onları yararlı olmaya ve elde etmeyi iddia ettikleri şeyi gerçekten elde etmeye zorlar. Dilin kelimeleri metafizik kavramlarla tam bir karşıtlık içindedir; çünkü metafizik kavramlarla gerçekleştirilen felsefi söylemin hiçbir pratik uygulaması yoktur. Metafizikçi "zorunlu hakikat"ten söz ettiğinde, bu ifadenin kullanımı doğru mudur? Değil midir? Bilemeyiz.

Austin'e göre kelimelerin betim değil; yaptırma güçleri vardır. Örneğin "Evlenmek bazı kelimeleri söylemektir." veya "Bahse girmek sadece herhangi bir şeyi söylemektir." Kelimelerin bir şey yaptırma gücü olduğunu söylemek, kuşkusuz ilk bakışta tuhaf gelebilir ve yadırganabilir; hatta daha öteye gidilerek bu düşünce eleştirilebilir. Eleştiriler şu tarzda yapılabilir: Bir şey yapmak her zaman bazı kelimeleri söylemek değildir. Örneğin evlenmeyi alalım. İnsanlar evli olmak için her zaman nikâh masasında "Onu eş olarak kabul ediyorum." demeyebilirler. İki kişi resmi bir nikâh olmasa da birlikte yaşayabilir. Bahse girmek için illa "Seninle... lirasına bahse giriyorum." demek zorunlu değildir. İnsan isterse bir makinenin deliğinden para atarak makine ile bahse girebilir. Austin bu olası itirazları şöyle cevaplar: Sözle gerçekleştirilen eylemler sosyal ve kurumsal eylemlerdir. Onların gerçekleştirilmeleri için uygulanacak bazı prosedürler vardır. Eğer bir söz edimi bu prosedürlere göre gerçekleştirilmemişse söz edimi değildir. Örneğin iki kişinin birbirine "Birlikte yaşayalım." sözleri bir evlenme edimini gerçekleştirmez ve makinenin deliğinden para atarak "Seninle bahse giriyorum." diyemem; çünkü bunlarda sosyal veya resmi prosedürler uygulanmamıştır. Dilin ya da kelimelerin bir şey yaptırabilmeleri için telaffuz kaçınılmazdır. Vaat etmeyi ve bahse girmeyi düşünsek bile söylemeden bahse giremeyiz. Hele makineyle asla bahse giremeyiz; çünkü bahis, iki insan arasında olur.

Kelimeler dünyanın parçasıdır; semantiğin ya da referansın

---

[67] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 143.

mucizevi araçları değildir. Onlar sözünü ettikleri şeye olağanüstü özellik kazandırmazlar; sadece kelimeler olarak dünyamıza aittirler:

Austin demektedir ki, kelimeler objelerimizin örnekleridir. Bu görüş Quine'ın şu tezine benzer: "Kelimeler, çarşıda pazarda gördüğümüz nesneler gibidir." Fakat Austin'in kelime anlayışı Quine'ınki gibi fizikalist değildir. Kelimeler diğer nesnelere benzemez. Austin nüansların göz ardı edilmesine karşıdır.

Kelimeleri kullanırız ve bu kullanım kelimeleri yararlı nesneler yapar. Yalnız kelimelerin kullanımları karmaşıktır ve nüanslarını ortaya çıkarmak gerekir. Nesneler dünyasını incelemek için kelimelerin kullanımlarını iyi analiz etmelidir.

Austin kelimelerin fonksiyonlarını açıklarken araç ve âlet ayrımı yapar; kelimeleri âletler gibi görmez. O, âleti belli bir amacı gerçekleştirmek için uygun bir araç gibi görür. Her araç mükemmel olmayabilir. Kelimeler bazen maksadı iyi ifade etmeye yaramayabilir. Bu nedenle kelimeler araçlardır; ama âletler değildir. Austin bunu şöyle açıklar:

> Örneğin ameliyat masasında bayılmadan önce, operatörün "Tamam şimdi âletlerimi araştıracağım." deyip demediğini düşünün.[68]

Bir ve aynı dildeki yakın fikirleri ifade eden bütün kelimeler birbirlerini karşılıklı olarak sınırlar. Bu nedenle anlamları ne kadar birbirine yakın olursa olsun adlar ve fiiller değiş-tokuş edilemez. Örneğin ...i andırmak, ... gibi görünmek, ...iyormuş gibi gelmek değiş tokuş edilemeyen kelimelerdendir.

Kelimeler gündelik hayattaki bir durumu bildirir ve çağrıştırır. Biz sadece kelimelerle imgeleyebildiğimiz şeyi bildirebiliriz.

Gündelik dilimizin kelimeleri deneyimimizin sınırlarını aşmaya izin vermez; bizi kendi kapasitemizin sınırlarında tutar. Kapasitemizin sınırları içinde kalmak Austin için önemlidir. Filozoflar kendi kapasitelerini aşan problemlerle ilgilenmişlerdir. Örneğin "Hakikat kendi başına anlaşılabilir mi? Yoksa onu ilinekler yardımıyla mı biliriz? Hakikat nesnelerin ve olguların bir özelliği midir? Bu sorunlar bizim deneyimlerimize dayanarak

---

[68] ***Ibid.***, p. 99.

çözülebilecek sorunlar değildir. "Deneyimimizin ve dilimizin sınırlarında kalmak"; bu, Austin'in yöntemidir.

Sadece kelimeleri incelemeliyiz; kelimeleri incelediğimizde söz konusu ettiğimiz realiteleri de inceleriz. Kelimelerin keskin bir bilinci sayesinde fenomenlere ilişkin algımızı akla uygun biçimde açıklarız.

Kelimeleri incelemek, dünyanın nesnelerini incelemek gibidir. Kelimeleri incelemek, gelişigüzel değil; belli bir tekniğe göre olmalıdır. Bu teknik yeni değildir; Sokrates'ten beri hep var olagelmiştir; fakat bu teknik şimdiye kadar pek de başarılı biçimde kullanılmamıştır. Austin, bu tekniği, dilin imkânlarını kullanarak uylaşım temelinde ilk defa (belki de son defa) kendinin uyguladığını söyler.

> Söylediğimiz şeyi ne zaman hangi kelimelerle ve hangi durumda söylediğimizi incelediğimizde sadece kelimelere bakmayız; fakat aynı zamanda konuşmak için haklarında kelimeleri kullandığımız realiteleri de görürüz.[69]

Kuşkusuz bu, lengüistik bir fenomenoloji için şaşırtıcıdır.[70]

> Kelimeleri kullandığımızda, nesneleri bilmek için kelimeleri kullanırız. Bu düşünceyi çok naiv bulabilirisiniz. Peki, şöyle dersem: "Kelimeleri kullandığımız durumu tümüyle anlamanın bir aracı olarak kelimeleri kullanıyoruz."? Kusura bakmayın buna da naiv diyemezsiniz:[71]

Kelimeler maddi nesnelerin değil; fakat dünyanın bir parçasıdır. Onlar objelerle aynı şekilde gerçek olan hayat biçimimize sıkı sıkıya bağlıdır. Wittgenstein ve Austin arasında ilişki minimum düzeydedir (Cavell Austin'in Wittgenstein adını Ouitgenstein diye telaffuz ettiğini söyler). Onlar birbirine etkilemez; tek ortak noktaları gündelik dili temel almalarıdır. Onların her ikisi de dil felsefesi üzerinde büyük etki yapmışlardır.

Kelimeleri hangi durumlarda kullanıyoruz? Hangi konularda uylaşıyoruz ya da uylaşamıyoruz? Ne olursa olsun, bunu belirle-

---

[69] Austin, "Plaidoyer pour les Excuses", p. 144.
[70] ***Al-Saleh***, p.284.
[71] Austin, "Performatif-Constatif", p. 334.

mek, saptamak, bilmek ve analiz etmek farklı kavramsal şemalarla uyumludur;[72] aydınlatıcıdır. Sonuç olarak

> kelimelerin kullanımını düşünmeliyiz, olguları felsefi açıdan araştırırken, araştırma düzeyini değiştirmeliyiz yani kavramlardan ve özlerden kelimelere geçmeliyiz. Bu geçişin pek çok avantajı vardır. Bu avantajların en önemlisi de dünya görüşlerine dayalı anlaşmazlıkları ortadan kaldırabilmektir. Bu açıdan dil felsefesi "Carnap'ın "biçimsel model"inin ve Quine'ın semantiğinin idealini benimser.[73]

Kelimelerin kullanımlarını analizden sonra şunu anlarız: Kelimelerimizden oluşan cümlelerin ve nesnelerin durumları yani dünyadaki olaylar arasında bir korelasyon vardır. Bu korelasyonun temeli, bildirimsel uylaşımlar dediğimiz şeydir.

> Austin sözünü ettiği uylaşımların hangi tür kelimeleri hangi tür eyleme bağlamaktan ibaret olduklarını asla söylemez. Ona göre bunu söylemek, edimsözeli inkâr etmek demektir ve bir tür betimcilik olacaktır.
> Dikkat etmelidir ki, Austin'de uylaşım kelimelere değil; belli durumlarda kullanılan kelimelere dayanır.[74]

Peki, bu uylaşım hangi konudadır? Uylaşım, ileride göreceğimiz gibi, veride uylaşımdır. Bu veri ona göre dildir. Dil ise, sözcelerden ve kelimelerden oluşan yapı değil; bir şey söylediğimizde söylediğimiz şeyde anlaşmadır.

> Başlangıçta asıl olan, bir şey söylediğimizde ne dediğimiz üzerinde anlaşmaya varmamızdır. Bana göre deneyim şunu kanıtlamaktadır: Genellikle uzun ve zor bir çabayı gerektirse de şu ya da bu şeyi söylediğimizde, dediğimiz şey üzerinde anlaşırız.[75]

Söylediğimiz şeyde anlaşmak, doğal olarak olgular üzerinde de anlaşmaktır. Bu ise, hakikati keşfetmektir. Her konuda her hakikati değil; sadece bazı olguları keşfedebiliriz; keşfettiğimiz bu olguları dili inceleyenler ihmal etmişlerdir. Dilimizin evrimini

---

72 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 146.
73 Bruno, ***Les pouvoirs***...p. 51.
74 ***Ibid.***, p. 50.
75 Austin, "Performatif-Constatif", p. 334.

dikkate aldığımızda bunları fark edebiliriz.[76]

> Fakat her şey hakkında var olan tüm hakikati keşfettiğimizi öne süremeyiz. Sadece dilimizi çağlardan beri kullananların dikkati çeken, belirtmeye değer gördükleri ve dilimizin evrimi sırasında korudukları hakikati keşfederiz.[77]

Uylaşım konusu dmrdüncü bölümde ayrıntısıyla ele alınacaktır.

II.4. Coşkuculuk

Austin'in söz edimleri betimsel olmadığı gibi, coşkusal da değildir. Austin'in dil felsefesi aynı zamanda coşkuculuğa da karşıdır. Bu, Austin'i anlamak için önemli bir noktadır.

Coşkuculuk dilde iki fonksiyon kabul eder. Kognitif boyut ve coşku boyutu. Coşku boyutu özellikle ahlâki ifadelerin özelliğidir. Ogden ve Richard ilk defa 1923'te yayınladıkları ***The Meaning of Meaning***'de (Anlamın Anlamı) ahlâkı coşkuyla açıklamışlardır. Coşkucu ahlâk teorisine göre "iyi" kavramı deneysel belirlenimlerin veya çeşitli kullanımların toplamı olamaz. Wittgenstein'ın söylediği gibi etiğin tanımı doğal olgulara dayanarak yapılamaz.

> "İyi" kelimesinin etikteki özel kullanımı tümüyle coşkusaldır. Kelime bu şekilde kullanıldığında doğası ne olursa olsun, hiçbir şeyi temsil etmez ve sonuç olarak sembolik fonksiyonu da yoktur. "Bu iyidir." cümlesinde sadece "bu" kelimesine referansta bulunuruz ve "iyidir" referansımıza olgusal hiç de bir şey eklemez; iyi" dediğimiz objelere karşı coşkusal tutumumuzu ifade eder. Güzel için de aynı şey geçerlidir.[78]

Bu teori dilde iki rakip fonksiyonun, sembolik ve coşkusal fonksiyonların ayrılmasına dayanır. Sembolik fonksiyon, betimseldir; coşkusal fonksiyon, duyguları ya da tutumları ifade etmek ya da uyandırmak için kelimelerin kullanılmasıdır.[79] Anlam,

---

[76] ***Ibid.***, p. 335.

[77] ***Ibid.***, p. 335.

[78] C. K, Ogden; Richards, E., ***the Meaning of Meaning***. A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism. London, Routledge & Kegan Paul, 1960 [first edition 1923]. P. 125.

[79] ***Ibid.***, p. 234.

sembolik düzende olan kognitif içeriktir; önermenin anlamı değildir; dildeki her şeyin, niyetin duyguların anlamıdır.

Richards'ın ve Ogden'in sözceleri kognitif ve coşkusal diye ayırmasının etik teorisinde çok önemli bir etkisi oldu. Bu teori etik sözcelere kognitif değil; coşkusal bir değer yükledi ve etikte doğalcılık sezgicilik ikileminden kurtulmayı sağladı ve üçüncü bir durum kabul etti. Bu üçüncü duruma göre "iyi" gibi etik terimler ne doğal özellikleri ne de analiz edilemez nitelikleri belirtmez; "iyi", bir şeye yüklediğimiz özellik değildir; bir şey karşısında belli bir onaylayıcı tutumu ifade etmektir. Etikte coşku teorisinin başka avantajları da vardır. Bu teori yeni pozitivistlerin her sentetik önerme empirik olarak doğrulanabilir tezinin doğru olmadığını gösterir. Etik önermelerin doğrulanamayan önermeler olduklarını ortaya koyar. Bu teoriye göre etik önermeler ünlem ifadeleriyle aynı statüdedir. Etikteki coşkusal teori ile birlikte kognitif olmayan alan metafizikçilerin anlamsız sözceleri sayılmaktan çıktı ve bir saygınlık kazandı.

Pek çok pragmatik teorisyenine göre Austin'in söz edimlerini icadı bu coşkucu teorinin devamıdır. Aynı şekilde Récanati'ye göre Ogden ve Richard "anlamsız"ı ve "kognitif olmayan"ı iyileştirerek mantıkçı pozitivizm ve gündelik dil felsefesi arasında bir köprü kurmuştur; coşkuculuk sayesinde mantıkçı pozitivizmden gündelik dil felsefesine geçebildik. Austin'in performatif teorisini bu bağlama yerleştirmek gerekir:

> Ogden'in Richards'ın sözcelerdeki kognitif boyutun yanında coşkusal boyutun da keşfi, mantıkçı pozitivizmden gündelik dil felsefesine geçişi hazırlamıştır; çünkü mantıkçı pozitivizmin anlamsız saydığı bir takım sözcelerin değerini keşfetmiştir; coşkusal önermeler, betimsel yanılsama olsalar da önerme olma özelliğini korurlar. Ogden'in ve Richards'ın amaçları şunu kanıtlamaktı: Etik önermeler, tıpkı bilimsel önermeler gibi, analiz edilebilir.[80]

Fakat bu iddia Austin'in felsefesi açısından hiç de doğru değildir; çünkü Austin'de söz edimi kavramı, coşkuculuğa karşıttır.

"Austin'in söz edimleri coşkuculuğun etkisiyle ortaya çıkmıştır." tezinin yanlışlığını göstermek için coşkuculuğa yönelttiği eleştirileri görmek yeterlidir. Şimdi bu eleştirileri görelim.

---

[80] Laugier, Sandra, "Actes de langage ou pragmatique?", p, 283.

İlk olarak şunu belirtelim: Ogden'in ve Richards'ın teorileri, ahlâki sözceleri önermeler olarak kabul ederler. Oysa Austin yukarıda söylediğimiz gibi dilin betimsel boyutunu kabul etmez; ister kognitif isterse etik olsun hiçbir sözcenin hiçbir şeyi betimlemediğini söyler. Ona göre performatif olmayan sözceler betimsel yanılsamalardır. Yanılsama olmak bakımından etik sözcelerle mantıkçıların ya da mantıkçı pozitivistlerin önermeleri arasında bir fark yoktur. Austin kendi ilkesinin gereği olarak bütün yanılsamacılara olduğu gibi etik yanılsamacılara da karşıttır. Bu nedenle Ogden'in ve Richard'ın "anlamsız"ı ve "kognitif olmayan"ı iyileştirdiklerini ve gündelik dil felsefesine giden süreci başlattıklarını söylemek doğru değildir; Austin'in açısından iyi yanılsama kötü yanılsama ayrımı olamaz.

Austin'e göre coşkuculuk ahlâki eylemlerle ahlâki sözlerin ilişkisini açıklayamaz. Coşkuculuğun hatası dışa vurum gibi çok belirsiz bir kavramı kullanmasıdır; ahlâkla ilgili söz edimleri konuşanın duygularını ya da tutumlarını dile getirmez. Coşkuculuk ahlâki sözcelerin fonksiyonunu sorgulayarak analizini doğalcılarda ve sezgicilerde gördüğümüz tümüyle ele avuca sığmaz ve gizemli bir şey üzerine yoğunlaştırır.

Coşkuculuk, tıpkı betimsel yanılsamada olduğu gibi sözceye bitişik ya da eklenmiş bir gücü, coşku gücünü varsayar; Coşkunluk meta etik bir kavramdır. Coşkuculuğa göre her ahlâki yargı bir tercihin bir tutumun ya da bir yargının dışa vurumundan ibarettir. Coşkuculuğun meta etik olarak ortaya çıkardığı en önemli problem şudur: O sanki bir sözceye eklemlenmiş bir duygu, bir dışa vurum gibidir; fakat söz edimleri açısından böyle bir sözce ve duygu bileşimi bir değer taşımaz; çünkü söz edimleri saf bir eylemdir ve eylem, hem betimi hem de duyguyu da dışlar. Coşkuculuk sözcelerin sosyal ve uylaşımsal boyutunu göz ardı eder; karikatüral bir dışa vurumculuktur.

Bunlara ek olarak diyebiliriz ki, coşku kavramının her zaman olumlu çağrışımları yoktur. "Hoşlanmama" ve "utanç" gibi negatif coşkular da vardır. Negatif coşkular pek de dışa vurulmaz. Kişi bunları kendi içinde yaşar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AUSTIN'DE PERFORMATİF

I. Austinci Keşfin Ortaya Çıkışı

Birinci bölümde demiştik ki, Austin'in dil felsefesinin temeli "performatif" doktrinidir ve bunun somut uzanımı olan "söz edimleri"dir. Bu ikisinin dayandıkları zemini yukarıdaki satırlarda betimlemiştik; ancak onların ayrıntısına girmemiştik. Çalışmamızın asıl amacı ise onları açıklamaktı. Şimdi asıl konumuzu, "performatif"i ve "söz edimleri"ni ayrıntılarıyla ele alacağız. Açıklamalarımızı iki ayrı bölümde yapacağız. Bu bölümde "performatif"i ve dördüncü bölümde ise "söz edimleri"ni açıklayacağız.

Performatif konusunu açıklamaya çalışırken bir dizi sorunun cevabını vermeye çalışacağız. Bu sorular şunlardır: "Performatif" kelimesiyle ilgili dikkate alınması gereken hususlar nelerdir? Performatif hangi entelektüel koşullarda ve neye tepki olarak ortaya çıkmıştır? Austin'in "Performatif"i keşfinin felsefe tarihi ve çağdaş felsefe açısından değeri nedir? "Performatif"i nasıl açıklayabiliriz? Betimleyen bir performatif olabilir mi? Performatifler için gramatikal açıdan değişmez ölçütler var mıdır? Onların uylaşımsal temellerinden söz edebilir miyiz? Onların değişmez ve bağlamdan bağımsız anlamları olabilir mi? Performatiflerin anlamları bağlama göre değişir mi? Performatif sözcelerin sayısı sınırlı mıdır? Ya da sınırsız mıdır? Bu sözcelerin coşkusal bir değeri var mıdır? Yoksa onları tümüyle eylemlerden mi ibarettir? "Performatife yöneltilen eleştiriler nelerdir ve bunlar haklı eleştiriler midir? Performatif sözcelerin yapıca çok çeşitli olmalarına rağmen bir prototipten söz edebilir miyiz? "Evet" ise

bu prototip hangi tür performatiftir? Açık ve örtük performatiflerin özellikleri nelerdir? Dillerin gelişmişlik durumları dikkate alındığında ilk performatifler örtük mü yoksa açık mıdır? Bunlar arasına açık ve kesin sınırlar koyabilir miyiz? Örtük performatiflerin performatif olduklarını nasıl biliriz? Austin niye performatiflerin doğruluk/yanlışlık ölçütlerinin yerine başarılı/başarısız ölçütünü kabul etmiştir? Bir performatif sözce hangi koşullarda başarılıdır ve hangi durumlarda başarısızdır? Şimdi bu soruları cevaplayalım.

"Performatif" Austin'in dil felsefesinde en önemli keşfidir; daha doğrusu ***gerçek bir devrimdir.*** Bu keşifle dilin fonksiyonuna ilişkin düşüncelerimiz kökten değişmiştir. Austin bunu şöyle ifade eder:

Bir kişi şöyle desin: Performatif uyanış felsefe tarihinde en büyük ve en köklü dönüşümdür; iyi düşünülürse bu söz aşırı bir iddia değildir.[1]

Performatif, dilin sosyal boyutunun ihmal edildiği bir ortamda kullanıldı. Performatif sözcelerin keşfi, izole ve gizemli bir fenomenin keşfi değildir. Bu keşifle anladık ki, dil hakkında konuşma betim olamaz. Felsefenin görevi dilin fonksiyonlarını ortaya koymaktır;[2] söylemin empirik anlamını açıklamaktır yani konuşmakla ne yaptığımızı belirlemektir. Austin Viyana Çevresi filozoflarının önerme anlayışlarındaki bir boşluğu görmüştü. Bu boşluğu doldurmak için performatif sözceler kavramını önerdi. 1930'lu yıllarda Mantıkçı pozitivist filozoflar şunu diyorlardı: Bir olgu sözcesi empirik bir önermedir. Metafizikçilerin açıklayıcı kabul ettikleri pek çok sözce gerçekte sahte sözcedir. "Sahte sözce" kavramının keşfine giden süreci önce Kant başlatmıştı. Kant şunu açıkça kanıtlamıştı: Pek çok sözce gerçekte sözce değildir; çünkü onlar gramatikal açıdan doğru olsalar da, doğru veya yanlış sözcelerden farklıdır. "Aşkın diyalektik"te Kant, şöyle diyordu: "Dünya zamanda ve mekânda sınırsızdır." gibi metafizik bir sözce olsun. Bu sözce görünüşte çok derindir ve önemlidir; oysa gerçekte "X, yakın." şeklindeki eksik sözcelere benzer yani onlar gibi anlamsızdır. Metafizik sözcelerin ve eksik

---

1 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 39.

2 ***Ibid.***, p. 63.

sözcelerin anlamsızlık nedenleri farklı olsa bile her ikisi de anlamsızdır.

Mantıkçı pozitivistler Kant'tan daha ileri gittiler; anlamlı ve anlamsız sözceler için ölçütler getirdiler; empirik doğrulamayı da anlamlılığın ölçütü yaptılar. Onlar betimsel olmayan bütün sözceleri anlamsız saydılar; duyguların ve coşkuların ifadesi gibi gördüler; dilimizin, anlamı bildirme fonksiyonu sınırladılar; iletişim boyutunu, sosyal boyutunu tümüyle dışladılar. ***Austin dilimizin fonksiyonunun betimle sınırlanmasına tepki olarak "performatif sözceler" görüşünü ileri sürdü.***

"Kuşkusuz performatiflerin keşfi gerçekte bir "deha" ürünü değildir; çünkü "deha" daha çok doğa bilimciler için kullanılır. Ancak yine de şu söylenebilir: ***Galileocu keşif doğa bilimlerinde ne ise Austin'in "performatif"i keşfi dil felsefesinde odur.***

Austin deyim yerindeyse, dilin Arkhimedes'i ya da Newton'ı gibidir. Nasıl ki, Arkhimedes ve Newton, herkesin her zaman gördüğü yüzme ve düşme fenomenlerinin doğasını keşfetmişse, Austin de dilin, o zamana kadar konuşulan; ama hiç fark edilmeyen performatiflik özelliğini keşfetmiştir.

Kuşkusuz ilk bakışta durum biraz tuhaf gibidir; çünkü herkesin bildiği, hep gerçekleştirdiği bir şey yani konuşma söz konusudur. Ne kadar tuhaf olursa olsun; keşif açıktır. Austin dile farklı bir gözle bakmış ve yepyeni bir özelliğini, performatiflik dediğimiz özelliğini keşfetmiştir.

Austin'in performatifleri ve "söz edimleri"ni keşfi realisttir yani bir teori gibi görülemez ve spekülasyon ürünü değildir; dilin gündelik kullanımlarını dikkatle inceleme sonucudur. Bu bakımdan Wittgenstein'ın "kullanım"ı ve "dil oyunları"nı keşfetmesine benzer ve dil felsefesini Wittgensteinci keşif kadar derinden etkilemiştir. Her iki keşif arasında bir başka benzerlik daha vardır: Onların her ikisi de filozofların ikinci dönemlerinin ürünüdür. Dil oyunları İkinci Wittgenstein'ın; "bütün sözceler performatiftir." düşüncesi de İkinci Austin'in anlayışıdır. Yalnız ikinci Austin'in ikinci Wittgenstein'dan farkı şudur: İkinci Wittgenstein'ın birincisiyle ortak yönü yoktur. Dil oyunları ve hayat biçimleri birinci Wittgenstein'da yer almaz; filozofun sadece ikinci döneminde kabul ettiği doktrinlerdir. Oysa Austin her iki döneminde performatifleri kabul etse de yukarıda gördüğümüz gibi

ilk döneminde performatif sözcelerin yanında saptayıcı sözceleri de kabul ediyordu. İkinci Austin'de birinciden farklı olarak saptayıcı sözceler reddedilmiştir; bütün sözcelerin örtük ya da açık, performatif oldukları düşünülmüştür.

Performatiflik, dilin ilk defa fark edilmiş zenginliğidir ve felsefe için yeni bir veridir. Bu veri sayesinde artık şunu anladık: Dil, sözceler ya da kelimeler üretmeye yarayan bir araç değildir; fakat dünyada yeni bir durum ortaya çıkarır.

> Bana göre başlangıçta en önemli şey, bir şey sorduğumuzda, ne sorduğumuz üzerinde uylaşımdır. Felsefeye başlarken, önce bahçemizin bir köşesi gibi olan bu veriyi ve dilin kazanımını iyi analiz etmeliyiz. Şunu da söylemeliyim ki, bu, felsefede çoğunlukla yapılmaz. Başlangıçta üzerinde uyuştuğumuz bir veri gerekir.[3]

Austin sadece performatifleri keşfetmedi; ayrıca doğrulukla, anlamlı bir şey söylemekle veya bir şey söylemeyi istemekle ilgili önemli noktalara da işaret etti. Ona göre performatif sözceler sayesinde kelimeler ve dünya ilişkisini kavrarız; çünkü dil, dünya ile bağlantılıdır; kelimelerimiz bizi dünyaya gönderir.

Austin kendi keşfinin değerine ve önemine inanmaktadır; tüm diğer keşifler gibi herkesçe kabul edilmesini ummaktadır. Ona göre büyük küçük keşif yoktur; sadece keşif vardır. Bir keşif ne kadar küçük olursa olsun, konuşulmayı, başarısını fark etmeyi ve herkesçe onaylanmayı hak eder. Austin demektedir ki,

> Şimdi çok değersiz bile olsa, keşifler üzerine yoğunlaşmaya; anlaşmaya ve bu uyuşmayı başarma tarzı üzerinde uyuşmaya çalışmalıyız.[4]

Austin keşifler arasında bir hiyerarşi kurar. Bu hiyerarşi kronolojiye göre oluşturulmuştur. Önemli keşifler ilk keşiflerdir; bu ilk keşiflerden başka keşifler de doğabilir. Ancak ilk keşif bir disiplinin ya da kültürün kendi iç dinamiklerinden doğmaz; farklı alanlardan ya da yerlerden gelen bir etkilenme sonucudur.

---

3 Austin, "Performatif-Constatif", dans ***Cahiers de Royaumont. La Philosophie analytique***, Minuit, Paris, 1962, p. 334.

4 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 145.

> İlk keşifler süreksizliğin ürünüdür; yepyeni bir anlayışın ortaya çıkmasıdır ve yabancı motivasyonlardan hareketle gerçekleşir; devrimlerin çoğunda durum böyledir.[5]

Peki, Austin için bu yabancı motivasyon nedir? Aristoteles'in bazı önemli sözceleri dışlamasıdır. Bu durum Austin'de performatif dönüşümün temelidir. Austin'e göre Aristoteles'in retorik konusu diye dışladığı sözceler felsefede çok önemlidir. ***Performatif sözceler, dil felsefesinin gerçek objeleridir.***

Bilindiği gibi Aristoteles'e göre, her cümle (logos) her durumda açıklayıcı (apophantikos) değildir. Cümle sadece ve sadece doğruluk değerine sahipse açıklayıcıdır; açıklayıcı bir cümle doğrudur ya da yanlıştır. Oysa her cümle böyle değildir. Örneğin bir dua ve bir soru ne doğrudur ne de yanlıştır. Bunlar dünyaya dair bilgi vermez; ama akla uygundur ve yararlıdır, yine de Aristoteles ***Yorum Üzerine***'de dua ve sorular gibi ifade biçimlerini ele almaz; çünkü bunlar ona göre retoriğin konusudur; felsefi açıdan işlevsizdir. Aristoteles görüşlerini ***De Interpretation***'de (Yorum Üzerine) şöyle açıklar:

> Her söylemin bir anlamı vardır; anlam doğal bir araca benzemez; fakat söylediğimiz şekilde uylaşımsaldır, yine de her söylem bir önerme değildir; ancak doğru ve yanlış olabilen söylem önermedir. Doğruluk ve yanlışlık her durumda olamaz. Örneğin dua bir söylemdir; ama ne doğrudur ne de yanlıştır. Söylemin dua gibi doğru veya yanlış olmayan diğer bölümlerini bir kenara bırakalım. Onların incelenmesi retorik (hitabet) ya da poetik (şiir) konusudur.[6]

Austin, Aristoteles'in işlevsiz, retoriğe ait diye kabul ettiği sözcelerin gerçekte ne kadar önemli olduklarını fark etmiştir. O, bu sözcelerde ***Aristoteles'in görmediği özelliği; dilin dünyayı değiştirme gücünü görmüştür yani dış dünyada olgular ortaya çıkarma gücünü keşfetmiştir. Peki, dil realiteyi nasıl değiştirir? Sözle bir şey yaparak. Konuşmak, uygun durumlarda bir sözceyi gerçekleştirmektir. Konuşan kişi bir sözce-***

---

5 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 39.

6 Aristote, ***de l'interprétation***, 17 a 1-5.

lemede bulurken yaptığı şeyi betimlemez ya da bir şey söylediğini söylemez, sadece söylediğini yapar.[7]

Öte yandan bir şey söylemenin nitelik bakımından bir şey yapmaya çok benzediği durumlar vardır. Örneğin birine hakaret etmek, birini azarlamak böyledir. Ancak "Sana hakaret ediyorum." diye bir performatif yoktur.[8]

Charles Travis performatif keşfin bir başka sonucuna daha işaret eder:

> Sözcelerin performatif ve edimsözel özellikleri olduğunun keşfi, kelimeler ve dünya arasındaki ilişkinin tek anlamlı olmadığını görmeye izin vermiştir.[9]

Performatif, dilin betimsel olmayan; ama çok farklı görünüşlerini ifade eder. Kuşkusuz gramerciler dilin betimsel olmayan özelliğini önceden biliyorlardı; tüm sözceleri bildirim sözceleri gibi kabul etmiyorlardı. Bu konuda Austin ilk konferansında demektedir ki,

Gramerciler çoğu kez şuna dikkatimizi çektiler: Bütün "cümleler" zorunlu olarak bildirimler değildir ya da zorunlu olarak onları üretmeye yaramaz.* Üstelik (gramercilerin anladıkları anlamda) bildirimlerden başka, çok geleneksel olarak, sorular ve hitaplar olan; aynı şekilde buyrukları, istekleri, çekinceleri ifade eden cümleler de vardır."[10]

Austin ilgili yerde bir konunun daha altını çizer. Tıpkı gramerciler gibi filozoflar da dilin sadece dünyadan söz etmediğini kabul etmekteydiler. Onlar, "cümle" kelimesini biraz da kötü biçimde "bildirim" yerine kullanıyorlardı, yine de önermelerin dışında soru ve buyruk cümlelerinin olduğunu inkâr etmiyorlardı; fakat filozoflar şöyle düşünüyorlardı:

> sahip olduğumuz yetersiz, birkaç gramatikal gösterge yardımıyla, soruları, buyrukları vs. bildirimlerden ayırt etmek

---

7 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 41.

8 Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 96.

9 Travis, Charles, ***Les liaisons ordinaires***, Vrin, Paris, 2003, p. 63.

* Bir cümlenin her zaman bir bildirim ***olabildiğini*** söylemek, kuşkusuz, gerçekten doğru değildir; daha çok onun ***kullanım***'ı ***bir bildirim*** ortaya koymaktır ve bildirimin kendisi, bildirimlerin ortaya konmasından hareketle hazırlanan "mantıksal bir yapı"dır.

10 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 46.

güçtür.[11]

Kısaca diyebiliriz ki, bildirim olmayan sözceler önceden biliniyordu; ama onları bildirim sözcelerinden ayıracak uygun bir yöntem yoktu. Bu nedenle bildirim olmayan sözceler ihmal edilmişti; onların açık tanımları da yapılmamıştı. Austin bu sözceleri bir kategori altında toplamıştır; onları ***performatif*** diye nitelemiştir; ***performatif sözcelerin tanımlarını yapmıştır ve sınırlarını çizmiştir; bildirim sözcelerinden ayrılmaları için bir yöntem geliştirmiştir; kurumsal özelliklerini göstermiştir; onları felsefenin asıl konusu yapmıştır; çeşitli performatifleri birbirinden nasıl ayırt edeceğimizi belirlemiştir; başarılıları başarısızlardan; açıkları örtüklerden ayırmıştır.***

Austin'in performatif ifadeleri ya da önermeleri keşfi, referans ve etki gücü arasındaki yapay ayrımı ortadan kaldırmıştır. Austin sayesinde şunu anladık: Referansı belli olan bir ifade ya da önerme belli bir etki gücüne sahiptir. Bu yüzden de performatiftir. Performatif ifadeler, semantik-sembolik bir özellik taşır yani anlamlı ve gramere göre düzenlenen kelimelerden dizisinden oluşur; potansiyel olarak bir şeyi yaptırma gücüne sahiptir. Bu potansiyel güç performatif ifadeye önceden yerleştirilmiştir; ifadede, daha telaffuz edilmeden önce bulunmaktadır ve iletişimde ortaya çıkar.[12]

Şimdi bu keşfi yani performatifleri daha yakından tanıyalım. Önce Cambridge'li ve daha sonra Oxfordlu filozoflar doğrulanma koşulunun sınırlarını genişlettiler ve şöyle bir problematik ortaya koydular: Ahlâki ifadeler de kognitif içeriğe sahip midir? Empirik önermeler gibi önermeler midir? Bu filozoflar soruya olumsuz cevap verdiler ve etik sözcelerin önermeler olmadıklarını söylediler. Onlara göre örneğin "Hırsızlık yapmak kötüdür." gibi sözceler gerçekte kılık değiştirmiş buyruklardır ya da tavsiyelerdir. Bir buyruk bir sözce değildir; çünkü ne doğrudur ne de yanlıştır; bundan dolayı doğrulanamaz ya da yanlışlanamaz. Bunlara itaat edilir ya da edilmez. Aynı şekilde mantıkçılar, dilin sosyal etkileşim boyutunu felsefe dışında tutuyorlardı. Bu yıllardan itibaren yukarıda gördüğümüz gibi, analitik felsefede ideal dile bir tepki doğdu; mantıksal analizler "betimsel yanılsama"

---

[11] ***Ibid.***, p. 47 sq.

[12] Apel, ***Le logos propre au langage humain*** L'éclat, 2000, p. 36.

diye nitelendi.

Bütün bu filozofların ve ahlâkçıların hatası şudur: Önerme kavramını betimleyici ya da saptayıcı olmakla sınırlamak. Onlar şunu ileri sürüyorlardı: Saptayıcı önermeler haber kipinde fiil içerir; sadece haber kipindeki sözceler yani betimler doğrudur ya da yanlıştır. Oysa haber kipindeki her sözcenin doğru ya da yanlış olmadığını, diğer deyişle betim sayılamayacağını gördük. Örneğin "Hırsızlık yapmak kötüdür." gibi haber kipindeki sözceler mantıksal açıdan saptayıcı değildir. O nedenle bu yıllarda "Dilin tek fonksiyonu nesne durumlarını betimlemektir", düşüncesine karşı çıkıldı; realiteyi betimlemeyen, bu yüzden doğrulanamayan ya da yanlışlanamayan sözceler yoğun biçimde incelendi. "Mantıksal analizler betimseldir." tezine gösterilen tepkinin merkezi Oxford'du. Austin de bu "merkezin merkeziydi."[13] Dil felsefesinden betimsel paradigmanın elenmesi performatif keşfe giden yolun başlangıcı olmuştur.

Austin 1939'da şunu keşfetti: Görünüşlerine rağmen saptayıcı olmayan ve gramercilerin buyruk, istek vs. sınıflamalarına girmeyen haber kipinde bazı cümleler ve fiiller vardır. Austin o zamana kadar bilinmeyen bu sözceleri ortaya çıkardı ve bu meçhul kategoriye daha sonra ***performatif*** adını verdi; performatifliğin, tüm sözcelerimizin özelliği olduğunu kabul etti. Austin bu terimi ilk defa 1946 tarihli "Outher Minds" (Öteki Zihinler)[14] adlı makalesinde kullanmıştır. O, kariyerinin ilerleyen dönemlerinde performatif sözcelerin özelliklerine dair araştırmalar yaptı; bu araştırmalarının sonuçlarını 1955 yılında Harvard'da verdiği konferanslarda paylaştı; bazı görüşlerinde kamuoyu önünde düzeltmeler yaptı. Austin'in "performatif"e ilişkin bu görüşleri sonradan ***Söylemek Yapmaktır*** adlı kitapta yayınlandı. Kitabın özellikle 2-7. konferansları performatiflerle ilgilidir.

Burada şu soru akla gelebilir: Dilin en temel özelliği olan performatiflik sadece bazı dillere mi özgüdür? Ya da tüm dillerde var mıdır? Austin'e göre ister ölü diller isterse yaşayan diller ol-

---

[13] Strawson, P. F, "Intention et convention dans les actes de langage"dans ***Études de logique et de linguistique***, Éditions du Seuil, Paris, 1971, p. 173.

[14] Bu makale Fransızcaya "Autrui" (***Öteki***'i adıyla çevrilmiş ***Écrits philosophiques***, Éditions du Seuil, Paris, 1994, pp. 45-91'te yayınlanmıştır.

sun; bütün dillerdeki ifadeler performatiftir. Performatifi içermeyen bir dil yoktur ve olamaz; hatta fiktif bir toplumun dili olsa bile bu, imkânsızdır.

II. Performatifin Doğası

Performatifin ortaya çıkışıyla ilgili söyleyebileceklerimiz bunlardır. Şimdi "performatif"in hakkında ayrıntılı açıklamalara geçelim; önce bu kavramla ilgili akla gelebilecek bir hususa işaret edelim. Okuyucunun büyük olasılıkla şu dikkatini çekmiştir: Giriş'imizden itibaren Austin'in "performatif" dışındaki "söz edimleri", "düzsöz edimi," "edimsöz edimi" vs. gibi bütün terimlerinin Türkçesini kullandık; ama performatif kelimesini dilimize çevirmedik. Batı dillerinde değişik imlalarla yazılan bu kelimeyi niye Türkçeleştirmedik? Ya da bazı araştırmacıların edimsel şeklindeki kullanımlarını neden tercih etmedik? Bu, bir dalgınlık ya da dikkatsizlik sonucu mudur? Okuyucu bunu merak edebilir. Performatif konusunu açıklamadan önce bu konuları açıklamak gerekir.

Aşağıda görüleceği gibi bu kelimenin orijinali İngilizce ***performative***'dir ve Fransızcaya performatif olarak geçmiştir. Yararlandığımız kaynaklarda hep Fransızca sıfat olan performatif kullanılmaktadır. Burada bizim açımızdan problem şuydu: Diğer terimler gibi performatifi de yapıla geldiği gibi "edimsel" diye Türkçeleştirebilir miyiz? Bize göre "perfotmative"i veya "performatif"i edimsel diye çevirmek doğru değildir; çünkü edimselin türediği edim, eyleme anlamına gelen action'a karşıt olarak ***acte***'ın karşılığıdır. O nedenle "actes de parole", "actes de discours" ifadelerindeki acte'ı edim diye çevirmek doğrudur. Ancak performatif'i edimsel diye çevirdiğimizde hem acte'ı hem de performatifi aynı kelimeyle karşılarız. O zaman şunu sormadan edemeyiz: Niçin dilimizdeki bir kelime için batı dillerinde iki ayrı kelime vardır? Bu sorunun cevabı yoktur. Sözü uzatmadan söylersem, performatifin türediği performans, edimden çok daha farklı bir anlam taşır; eylemin bir etkinlik olmasından çok sonuçlarıyla, başarısıyla ilgilidir. Örneğin yüksek performans, düşük performans gibi. Dilimizde bunu karşılayacak kelime yoktur, diye düşündük ve performatifi olduğu gibi kullandık. Bu gerekli açıklamalardan sonra asıl konumuza dönelim.

"Performatif" (performative)*, İngilizce to perform fiilinden türemiştir; bir eylemi gerçekleştirmeyi sağlayan bir sözce üretmeyi ifade eder. Kelimeleri sözcelemek gerçekte, edimi gerçekleştirmedir (perform), bir ***olaydır*** hatta başlıca ***olaydır.***[15]

Austin Birinci Konferans'ında performatif kavramının alternatifi olup olamayacağını tartışır. Bu konuda özetle şunları söyler: Betimsel olmayan ne türden ifadeler sözcelerdir? Bunun için pek çok kelime önerilebilir. Örneğin betimsel olmayan sözceler için ***anlaşmayla ilgili*** (contractuel) "Bahse giriyorum), ***açıklamayla ilgili*** (savaş ilan ediyorum) yargılayıcı (mahkûm ediyorum) gibi kelimeler kullanmayı önerebiliriz. Ancak bu öneri doğru değildir; çünkü performatif sözcelerin pek çok türü; her bir sözce türünün ifade ettiği bir olgu durumu vardır. Teklif edilen ya da aklımıza gelen bu nitelemeler tüm farklı görünüşleri nitelemek için uygun değildir. Sonuç olarak ***bütün mahzurlarına rağmen performatif sıfatını kullanmak zorundayız.***[16]

Performatifte olay fikri temeldir; çünkü performatiflik gerçekte ***olaysallığın*** taşıyıcısıdır. Olaysallık, yapılmakta olan bir eylemi söz konusu eder; olaysallığa vurgu önemlidir; çünkü performatifle süreklilik ortadan kalkar; yeni bir şimdi ortaya çıkar.

Performatiflik yani yeni bir durum ortaya çıkarma, cümlelerin ya da sözcelerin özelliğidir. Bu nedenle performatif cümleden ya da sözceden söz edebiliriz. Ancak Austin ifadede ekonomi sağlamak için çoğu yerde sadece performatif demekle yetinir.[17]

Austin "Performatif Sözceler" adlı makalesinin başında "performatif" kelimesiyle ilgili olarak şunu söyler:

> Sizin "performatif" kelimesinin demek istediği şeyi bilme hakkınız var. Bu, yeni ve pek de maksadı iyi ifade etmeyen bir kelimedir; belki de önemli bir şey söylemek istemiyor. Fa-

---

* Austin bu kavramın yerine daha önce ***performatory*** (edici) terimini kullandığını; fakat daha kısa olduğu, kulağa daha hoş geldiği, daha kolay takip edildiği ve geleneksel yapıya daha uygun olduğu için ***performatif*** kelimesini kullanmayı tercih ettiğini söyler.

15 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, pp. 41-42.

16 ***Ibid.***, p. 42.

17 ***Loc. cit.***

> kat kesin olan bir şey vardır ki, onun derin bir anlamı yoktur.[18]

Performatif, kuşkusuz Austin'in maksadını tam ifade edemez. Austin de bunun farkındadır, ancak yerine koyabileceği bir kelime de yoktur; başka hiçbir kelime performatife yüklenen fonksiyonu yerine getiremez. Buna en yakın kelime, hukuki anlamda "dispozitif"tir (hukuksal düzenleme konusu). "Saatimi erkek kardeşime miras bırakıyorum." dispozitiftir ve performatiftir. Dispozitifin başka anlamları da vardır ve performatifi tam ifade etmez.[19] "Performatif" Austin'in kullandığı şekliyle bir neolojizmdir ve her neolojizmde olduğu gibi yadırganabilir; ama "performatif" daha iyisi olmadığından kullanmak zorunda olduğumuz bir terimdir.

Performatif her ne kadar bir dil felsefesi terimiyse de felsefe dışında pek çok alanda; antropolojide, etnolojide, hukukta, sosyolojide, ekonomide, sanat alanında da kullanılır; örneğin performatif sinemadan, performatif tiyatrodan[20] söz edilir. Dil felsefesi dışındaki özellikle sanat alanındaki kullanımlar vülgarize edilmiştir. Terim vülgarizasyondan zarar görmüştür; daha doğrusu belirsiz hale gelmiştir; bir anlam ya da tasavvurla gerçekleştirilen eylem diye anlaşılmıştır. Performatifin sınırları oldukça genişletilmiştir; imgelerin, görünüşlerin, sonuçların ve başarıların performatifliğinden söz edilmiştir.[21] Bu kavramsal karışıklığı önemle belirtmeliyiz; çünkü göz ardı edilirse, Austin'i yanlış anlarız.

Bütün diller, dilin tek özelliği olan performatif ifadelerle doğmuşlardır. Kuşkusuz diller tarih boyunca evrimleşmiştir. Ancak bu, dilin performatiflik özelliğini ortadan kaldırmamıştır; sadece onu geliştirmiştir. Başlangıçta dil, tek kelimelik cümlelerden ibaretti ve performatif ifadeler sadece tek kelimelik cümleler olarak kullanılıyordu; çok çeşitli ayrımlar yapılmıyordu. Ne yaptığımız yeterince açık değildi. Belki bu

---

[18] Austin, "Les énoncés performatifs", p. 236.

[19] ***Ibid.***, p. 239.

[20] Bovier, François, "Le théâtre performatif", dans ***Décadrages***, 20/2012, p. 8-30.

[21] Ambroise, Bruno, "Performativité et actes de parole", Intervention à la journée d'études "Situations pragmatiques", organisée par J. Arquembourg à l'IF. 2009.

şeyler henüz birbirinden ayırt edilemiyordu. Örneğin "Yıldırım!", "Boğa!" "Yapacağım." gibi bir ve aynı kelimenin uyarı, öndeyi, vaat gibi çeşitli fonksiyonu vardı. Austin bu tek kelimelik ifadelere örtük performatif adını verir. Kuşkusuz dilimiz evrimleştiğinde pek çok ayrımlar yaptık; bu ayrımlar sayesinde ne yaptığımızı daha iyi anlattık. Dillerin gelişmesiyle farklı performatif türleri kabul edildi. Bu yeni performatiflere açık performatifler diyoruz. Fakat dilimiz evrimleştiğinde bile belirsizlik ve bulanıklık tamamen giderilemedi:

> Bu arada şunu da belirtelim: İlkel dilin sözce biçimlerindeki bu "belirsizlik" "çok anlamlılık" ya da "bulanıklık" daha sonra bütünüyle ortadan kaldırılamamıştır; onlar varlıklarını şöyle veya böyle sürdürmüştür; bütün sözcelerin taşıdıkları güç tamamen açık hale getirilememiştir.[22]

Açık performatifler birbirinden kesin farklarla ayrılır ve onların neyi yaptırmak istedikleri açıkça bilinir. Açık ve güçleri iyi bilinen performatiflerin ortaya çıkmaları bir zorunluluktu; çünkü toplum biçimleri ve toplumsal gelişmeler yeni durumlara, yeni ilişkilere yol açtı; yeni durumlar kaçınılmaz olarak performatiflerde farklılaşmayı gerektiriyordu. Açık performatiflerin ortaya çıkışı, dillerin gelişmesiyle ortaya çıkan kayda değer, büyük bir başarıdır. Kuşkusuz açık olmamanın bazı yararları vardır; örneğin bir kelimeyle pek çok şeyi yaptırabiliriz; sakındırabiliriz, tehdit edebiliriz, emredebiliriz; yine de toplum biçimlerinin ve toplumsal süreçlerin karmaşıklaşması ve gelişmesi açıklığı gerekli kılmıştır. "Sana gelmeni emrediyorum."; "Seni suçlu ilan ediyorum."; "Bu davranışını takdir ediyorum." gibi açık performatifler ortaya çıkmıştır. Bunların "emretme", "suçlama", "takdir etme" güçleri açıktır.

> Unutmamalıdır ki, bir şeyi açık hale getirmek, buluş yapmak ya da betimlemek kadar yaratıcı bir edimdir. Bu, açık seçik ayrımlar yapma meselesi olduğu kadar, var olan ayrımları açık hale getirme meselesidir de.[23]

Açık performatifler, örtük performatiflerin yanında; onlarla ilgisiz, hiç bilinmeyen ve ilk defa keşfedilen ifade türleri değildir.

---

[22] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 92.

[23] ***Loc. cit.***

Onlar sadece daha önce var olan edimlerin daha ince betimleri gibi görülemez; yeni eylem biçimlerinin ortaya çıkışıdır; onlar örtük performatiflerin lengüistik açıdan geliştirilmiş biçimleridir. Örneğin, "Yıldırım!", "Boğa!" "Yapacağım." gibi örtük performatiflerden "Dikkat! Yıldırım düşebilir."; "Seni uyarıyorum! Boğa saldırabilir." ve "Bunu yapacağıma söz veriyorum." gibi açık performatifler türemiştir.

Austin'e göre performatiflerle ilgili bir dizi problem vardır. Onların saptayıcı olup olmadıkları, başarı ve başarısızlık koşullarını belirleme, başarısızlık türleri vs. bu problemlerdendir. Bunların yanında birincil ya da örtük performatiflerin nasıl açık performatife dönüştürülebilecekleri de Austin'i uğraştırmıştır. Austin bu konuyu Altıncı Konferans'ında ele alır. Ona göre açık hale getirilmiş performatiflerle ilgili sorun onların ne tür eyleme yol açtıklarının belirlenmesidir. Bir örtük performatifi açık hale getirmekle sorun çözülmez. Tıpkı örtük performatiflerde olduğu gibi açık performatifle yapılacak eylemin türü belirsiz olabilir. Örneğin "Orada olacağım." Örtük performatifini "Orada olmayı vaat ediyorum." şeklinde yazabiliriz. Ancak bu performatifle hangi tür eylemin gerçekleştirileceği belli değildir. Bu bir vaat, bir uyarı, bir bildirim olabilir.[24]

Performatif kavramının orijinalliği şundan ibarettir: Performatif, bir eylemi ifade eder; ama bu eylem fiziksel eylem değil; dille yapılan bir eylemdir yani söylemedir. Dilin performatif sözceleri gramercilerin ve filozofların sözcelerine de benzemez. Performatif eylemde kelimeler, olguları düşünmeye yarayan semboller olmaktan çıkar; selâmlama, vaat etme, bahse girme aracı olur. Eylemler, sosyal alanda gerçekleştirilen bir etkinliktir; sözceye yapılmış bir yatırımdır. Performatif sözceler bir jeste belirli bir sınır çizerler; bu sınır olmasaydı bu jest sol da sağ da olmayan bir ele benzerdi.[25]

Performatif sözceleri performatif yapan, fiillerdir. Her performatif sözcenin hangi amaçla üretildiğini içerdiği fiilden anlarız. Örneğin emretmek, ilan etmek, mahkûm etmek, tahmin etmek, söz vermek, vaat etmek gibi filleri içeren sözceler perfor-

---

[24] ***Ibid.***, p. 93.

[25] Gauchet, Paul, "Performatif et force illocutionnaire", 1967, ***Logique et analyse*** 8, 157.

matiftir; daha doğrusu açık performatiftir; Austin'in bu yeni kategori dediği sözceler sınıfını oluşturur.

Austin bir filozoftu. Dil felsefesinin pratik sonuçları olduğunu iyi biliyordu; yine de dili sadece pragmatikçiler gibi uygulamalı bir teknik diye görmedi.

Bu köprüyü trafiğe açıyorum.

Seçim kampanyasını başlatıyorum.

Yıl sonunda borsanın ...puan olacağına bahse giriyorum.

Sizin görevinize son veriyorum.

İşinizde başarılar diliyorum.

Çalışmalarınıza karşılık sizi ödüllendiriyorum.

En geç 15 yıla kadar büyük depremin olacağını tahmin ediyorum.

Bu örnekler performatifin sürekli ve özgün niteliklerini çok iyi açıklar. Örneklerden çıkarılan sonuç şudur: Cümleyi söylediğimde yaptığım şeyi ne betimlerim ne de açıklarım; sadece sözle ifade ederim. Söylediğim cümle basit bir telaffuz değildir; daha fazla bir şeydir. Cümleyi söyleyerek bir şey yaparım. Kuşkusuz örneğin "Köprüyü hizmete açıyorum." demekle kalmam; köprüyü trafiğe açarım.

"Performatif" kavramı bazı bakımlardan belirsizdir ya da eksiktir. Buna itiraz edilemez. Bunlara kimi filozoflar değinmişlerdir. Her şeye rağmen günümüz dil filozofları açıkça kabul etmektedirler ki, performatif kavramı felsefeyi dönüştürmüştür:

> Austin felsefeyi performatif kavramı sayesinde açıklayıcı uykusundan uyandırmıştır.[26]

Performatiflerle ilgili şu önemli soruyu sorabiliriz: Performatifler tıpkı davranışçılığın kabul ettiği gibi uyaran- cevap sürecinde mi gerçekleşir? Yani bir performatif sözceyi duyan ona mekanik tarzda mı cevap verir? Söyleyen kişinin, cevabı açık bir sözceyi söylerken yaşadığı kognitif süreç tek tip bir süreç midir? Bu süreçler çok ise farklı süreçler sonunda nasıl oluyor da hep aynı sonucu ortaya çıkarmaktadır? Bu problemler gerçekte Austin araştırmalarında üzerinde durulmayan; ama bize göre çok önemli sorunlardır. Grice'ın "Sözün anlamı, sözcelemeden daha

---

[26] Cassin, Barbara, "La performance avant la performative ou troisième dimension du langage", dans ***Genèse de l'acte de parole dans le monde grec, romain et médiéval***, 2012, p. 83.

fazla bir şeydir yani anlam ima edilen bir şeydir." tezine karşıt olarak Austin zihinsel durumların olasılığını dışlar. Örneğin "tebrik etme" performatifini alalım. "Tebrik ediyorum." sözcesi "İyi bir şey yaptın." ya da "İyi davranmayı hak ettin." duygusunun sonucu olabilir. Performatifte duygunun varlığı, vaat sözceleri için de geçerlidir. Bir kişi bir şey vaat ettiğinde "Söz verdiğim şeyi yapmak niyetinde olmalıyım." duygusunu taşıyabilir. Ayrıca söz veren sözünü tutmanın kendinin ya da muhatabının yararına olacağını düşünür.

Performatif sözceler tıpkı mantıkçıların önermeleri gibi değiş-tokuş edilebilirler. Bunun temel koşulu şudur: Sözcenin edimsözel türünün ve gücünün değişmemesi. Örneğin, "Hemen gelmeni emrediyorum." yerine "Derhal gelmeni istiyorum." yazabiliriz. Bu iki cümle emir cümlesidir ve buyurma gücüne sahiptir.

Performatif kavramı bize göstermektedir ki, Austin dilin realiteyi nasıl temsil ettiğiyle ya da edebildiğiyle ilgilenmedi. Ona göre bu, felsefenin gerçek problemi değildir. En önemli felsefi sorun, dilin işleyiş biçimini anlamaktır ve formüle etmektir.

Austin ahlâk sorunlarıyla da yakından ilgileniyordu; dilin normatif boyutunu araştırıyordu; dilin sadece kognitif boyutunu analiz etmeyi doğru bulmuyordu. Bu yüzden performatif sözcelerin bir şey yapma gücünde ısrar etti.

Bazı performatifler günlük konuşmada biçimsel olmayan tarzda da gerçekleştirilebilir. O zaman bir başka düzlemde, söz edimleri düzleminde bulunuruz. Varsayınız ki, size kahve ikram ederken kahveyi elbisenize döküyorum ve hemen durumu düzeltmeye çalışıyorum, özür diliyorum ve elbisenizi temizlemeyi vaat ediyorum. Burada özür dilemek ve vaat etmek biçimsel olmayan şekilde, basit söz edimi olarak gerçekleştirilmiştir.

Performatifler sözdizim açısından, "Size yağmur yağıp yağmadığını soruyorum."; "Başkan tarafından gelecek oturuma davetlisiniz."; "Onun gelişini size haber veriyorum." gibi açıklayıcı ifadelere benzer; ama onların açıklayıcı ifadelerden farklı, kendilerine özgü bir fonksiyonları vardır. Performatif sözceler bir

eylemi gerçekleştirmeye yarar.[27] Onların etkileri, belli bir etkileri olan söz edimleridir yani sözünü ettikleri şeyi gerçekleştirmeleridir. Büyü, sözün etkili olmasının iyi bir örneğidir. Performatifler sayesinde dünyayı etkileriz;[28] herhangi bir şeyi söylemekten ibaret olmayan bir eylemi gerçekleştiririz. Performatif sözcelerin realitesi saf semantik değildir yani onlar sadece doğru ve anlamlı sözceler gibi görülemez. Onlar doğru ve anlamlı olmaları yanında başarılıdır. Başarılı bir performatif sözce amaçlanan şeyi gerçekleştirebilen sözcedir. Performatif sözcelerin başarı koşulları aşağıda göreceğimiz gibi, bu sözcelere özgüdür.

Performatifler,

A. Nezaket ifadelerinden ayrıdır. "... dan onur duyarım." törensel bir ifadedir; içtenlikle söylenmeyebilir; dar kapsamlıdır; duyguların ifadesi olmakla sınırlıdır.

B. Eylemin söze uydurulduğu davranışlar söz edimi değildir. Avukatın "Savunmamı bitiriyorum.", "Seni selâmlıyorum." Satranç oynarken "Düzeltiyorum." ya da alıntı yapmadan önce "Alıntı yapıyorum." diyebiliriz. Bu ifadeler performatif değildir.

Kuşkusuz eylemi söze uydurma durumları kendi başlarına alındıklarında bir performatif sözce değildir; ama yine de performatif yaratabilir. Örneğin, "Kapıyı bu şekilde çarparım." demek kapıyı çarpmaya yol açar. "Seni selâmlarım." selâmlama gibi sonuçlar yaratırlar. Burada "Seni selâmlarım.", selâmlama yerine geçen dolayısıyla da saf performatif sözce olabilir. "Seni selâmlarım." demek, artık seni selâmlamaktır; fakat eylemi söze uydurmak ile saf performatif arasında birçok geçiş evresi vardır ."Pişti", bunu uygun koşullarda söyleyerek pişti yapmaktır. Yoksa pişti denmezse pişti olmaz. Şu an uygun koşullarda "Şah!" demek, "Şah çekmek"tir. Peki, "Şah!" denmediyse Şah çekilmiş olur mu?[29]

Austin gerçek performatif sözceyle performatif görünümlü sözce arasında bir ayrım yapar. Gerçek performatif sözce gerçek bir iletişim bağlamında söylenen sözcedir. Oysa bazı sözceler vardır ki, bunlar sanki bir ilk bakışta performatif

---

[27] Austin, "Edimsel-Saptayıcı", çeviren, Atakan Altınörs, ***Anlam, Doğrulama ve Nedensellik*** içinde, Alfa Yayınları, İstanbul 2000, s. 73.

[28] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 41.

[29] ***Ibid.***, p. 44.

gibi görünseler de gerçekte performatif değildir. Örneğin sahnede aktörün söylediği, bir şiirde geçen ya da içsel bir konuşmada söz konusu olan söylemler performatif değildir. Austin bunlara özel biçimde hükümsüz ya da sahte performatifler adını verir.[30] Ve bu ***kullanım asalaklığı*** dediği sözcelerle ilgilenmediğini söyler. Austin'in parazitli söylemler dediği bu sahte sözceler, ileride açıklanacaktır.

Performatife ilişkin açıklamalarımızı onların bazı problemlerine işaret ederek bitirelim. Austin bu problemlere altıncı konferansında değinir. Austin demektedir ki, açık performatiflerin varlığı ve hatta kullanılması yine de bütün can sıkıntılarımızı gidermez. Bunun nedenleri şunlardır:

> 1) Felsefede performatifler her zaman betimsel ya da saptayıcı sözcelerle karıştırılma riski içerir.
> 1a) Performatifin her zaman örtük performatiflerdeki kapalılığı içermediği ve çoğunlukla da başarılı olduğu açık değildir. Burada şunu da dikkate almalıyız: Öyle durumlar vardır ki, şöyle sormadan edemeyiz: Bu durumlarda açık bir performatif mi ya da açık olmadığı halde performatiflere benzeyen sözceler mi söz konusudur?
> 2) Görünüşte öyle açık durumlar vardır ki, onlarda bir ve aynı formül bazen açık bir performatife bazen de betimsel bir sözceye benzer. Örneğin "Anlaştık.", "Onaylıyorum" bir onayın performatif değerine ya da bir betim anlamına ("Bunu tercih ediyorum") sahip olabilir.

Austin göre tıpkı bilimsel sözcelerin sınanması gibi performatif sözceler de sınanabilir. Dört türlü sınama yolu vardır.

1. Konuşanın gerçekten söz edimini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini sormak. Örneğin "Ona sahiden hoş geldin dedi mi?", "Onu sahiden eleştirdi mi?" sorularını sormak.
2. Kişi performatifi söylemeden eylemi yapabilir miydi? Bunu belirlemek.
3. Kişi eylemi yapmayı istiyor olabilir miydi? sorusunu cevaplamak.
4. Farklı sözce veya söz kalıbı kullanmak. "Onaylıyorum." yerine "Uygun buluyorum."un gelip gelemeyeceğini belirlemek.

---

[30] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 57.

II.1. Uylaşımsallık

Performatif Austin'de sadece söz söyleyerek gerçekleştirilen bir eylemdir; söylemenin kendisi de bir eylemdir. Bütün performatifler uylaşımsaldır. Bir şey söylediğimizde söylediğimiz şey üzerinde dille uylaşırız. Performatifin edimsözel ve etkisözel değeri ancak uylaşımsal bağlamla belirlenebilir. Bu tür edimler insani bir uylaşıma başvurmadan betimlenemez.

Performatiflerin uylaşım özelliklerini en iyi anlatan örneklerden biri de şapkayla selâmlamadır. Bir kişi, bir tanıdığını bazen şapkasını çıkararak selâmlar. Şapka çıkararak selâmlamak uylaşımsaldır; ama bu eylem betim değildir. Bir lengüistik sözce, örneğin "Yarın gelmeyi vaat ediyorum" sözcesi de şapkayla selâmlamak gibidir yani uylaşımsal bir eylemdir; betim değildir. Birini selâmlamak için şapkamı çıkarmam, başımı öne eğmem veya bazen selâmladığım kişinin duyacağı bir sesle "Selâm!" demeliyim. Oysa "Selâm!" demem eylemimi betimlemez veya bir selâmlamayı gerçekleştirdiğimi öne sürmez. Aynı şekilde bir vaat sözcesi de bir betimlemek değildir. Kuşkusuz bu iki eylem farklıdır. "Şapkayla selâmlamak" sadece fiziksel bir eylemdir ve bir vaat sözle gerçekleştirilen bir eylemdir, yine de ortak noktaları vardır: Uylaşım olmak.[31] Performatiflerin uylaşımsal olmaları normatif özelliklerini güçlendirir.

II.2. Prosedüre Uygunluk

Bir performatif uylaşımsal olarak tanımlanmalıdır. Performatifi oluşturan lengüistik ögelerin anlamı onu tek başına aydınlatamaz. Uylaşımsal biçimde tanımlamak, yapılacak eylemin hangi koşullarda yani hangi prosedüre göre gerçekleştirileceğini belirlemektir; çünkü performatif eylem belli ve uylaşımsal bir prosedüre göre gerçekleştirilir. Üstelik bu prosedür kabul edilen ve bilinen bir uylaşımdır. Bir edimi gerçekleştirmek isteyen, bu uylaşıma uygun davranmalıdır. Bu prosedür sayesinde performatif bir söz edimi olur; söz edimiyle amaçlanan sonuç elde edilir. Bir edim kendisini edim olarak niteleyen prosedüre göre gerçekleştirilir.

---

[31] ***Ibid.***, p. 110.

Performatif bir sözcenin gerçekleştirilmesinde önemli olan, uylaşımsal prosedüre saygıdır ve bu prosedürün bilinmesidir. Bu bilgi sözcelemenin kendisiyle değil; uylaşımsal değerinin anlaşılmasıyla oluşur. İmgelerin, tasavvurların ya da anlamın, performatifi gerçekleştirmede hiçbir rolü yoktur. O, tümüyle sosyal bir eylemdir.

Austin şuna da dikkat çeker: Doğru prosedürü genellikle bilsek bile bazı prosedürlerin sınırlarını belirlemek, hangi tür söz edimlerini içerdiğini söylemek zordur. Bu belirsizlik onların doğasında olan bir özelliktir; örneğin vaftiz töreniyle köpeklere bir ad verilebilir mi? Bunu söylemek kolay değildir. Hukukta buna benzer pek çok sorun vardır.[32]

Performatifin gerçekleştirilmesi için uygun koşullar yani prosedür yoksa "Sizi birbirinizin eşi ilan ediyorum" demekle, kişileri evlendiremem. Evlendirebilmem için, nikâhın hangi şartlarda yapılacağına ilişkin önceden tanımlanmış, belli uylaşımsal bir prosedür de olmalıdır. Bu prosedür beni söylediğim şeyi yapmaya zorlar; onun sayesinde yapmam gerekeni yaparım.

> Bu sözceler kurumsal edimleri yani sadece insani bir kuruma bağlı olarak var olan edimleri gerçekleştirmeye yarar; uylaşımsal, kurumsal bir edimin gerçekleştirilmesine uygundur. Örneğin "Sana... i vaat ediyorum." ancak vaadin nasıl ve hangi koşullarda gerçekleşeceğine ilişkin uylaşım olduğunda yerine getirilebilir.[33]

Bu prosedürün aşamaları vardır. Sonuca ulaşmak için izlenecek prosedürün aşamalarına uyulmalıdır. Prosedürün aşamalarının neler oldukları önceden bellidir. Bu aşamaların izlenmesi, yani prosedürün uygulanması tıpkı rugby maçında topu ilk kapan oyuncunun hemen koşmaya başlamasına benzer.

Performatif prosedür, büyük bir çoğunlukla dilsel ifadelerin kullanımıyla uygulanır. Sözle uygulanan bu prosedürler, toplumun üyeleri tarafından ve yanılmadan gerçekleştirilir. Prosedürün uygulanması sırasında kullanılan ifadelerde bir gösterici yer alır. Örneğin "Bu köprü.", "Bu gemi", "sizi" vs. gibi, . Bu yeni uylaşımsal öge lengüistiktir. Bir gösterici, bir dilin vokabülerinin bir parçasıdır; bazen başka bir düzen de olabilir. Örneğin kilisede

---

[32] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 65.

[33] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 48.

evlilik törenlerini düşünelim. Burada evlenecek bayanın beyaz elbise giymesi çok önemlidir. Rahibin evlilik sözcesini ve evlenen bayanın durumunu (iffetini, saflığını vs. aydınlatır). Ancak beyaz elbise evlenme töreninin gerçekleşmesinin olmazsa olmaz koşulu değildir.

Austin demektir ki, bazı eylemler ve sözceler bazen saf ritüele dönüşürler yani performatif olabilirler; böyle basit fiziksel hareket olma ya da semantik önemlerini hemen hemen kaybederler.

> Bildirilen eylem türleri ritüel olduğunda, bu ifadeler saf performatif olabilirler. Böylece sözel olmayan başını eğme edimi "Sizi selâmlıyorum." veya sözel bir ifade olarak "Bravo", "Sizi alkışlıyorum." anlamına gelebilir.[34]

Bazı performatif eylemlere bazı fiziksel eylemler eşlik edebilir. Örneğin bir köprü açılışında "Bu köprüyü trafiğe açıyorum." cümlesinden sonra dinleyenler bunu alkışlayabilirler. Fakat bu fiziksel eylem yani alkış performatifin gerçekleşmesi için yani köprünün trafiğe açılması için zorunlu değildir.

Açık performatiflerde "Sana emrediyorum.", "Vaat ediyorum." gibi lengüistik ögelerin bulunuşu zorunlu mudur? İlk bakışta bir şeyin yapılmasını emretmek için "... i yapmanı emrediyorum." yerine "...i yap." deme yeterli görülebilir. Ancak Austin bunu "sözlükçü bir tutum" diye niteler. Dilbilimciler bu ögeleri gerekli görmeyebilirler. Austin dilbilimcilerden farklı düşünür. Ona göre "... i yap." bir emirdir. Ancak bu, yaptığım şeyi betimlemez. Oysa "... i yapmanı emrediyorum." yaptığım şeyi betimler.

> "Bahse giriyorum.", "Vaat ediyorum.", "Miras bırakıyorum." çok anlamlı değildir ve onların gerçekleştirdikleri edimler çok açıktır; onlar hangi amaçla söylendiklerini hepimizin anladığı sözcelerdir.

Burada betimleme, yaptığım şeyin ne olduğunu söylemedir. Örneğin yaptığım şey bir emir, bir uyarı vs. olabilir. Lenguistik ögeler bunu belirtir.

Söylediğim kelimelerin, onları kullanarak gerçekleştirdiğim eylemle ilgileri yoktur. Dilin kelimelerini kullanmadan, örneğin

---

[34] ***Ibid.***, pp. 102-103.

"abrakadabra" diyerek bir emri gerçekleştirebilirim. Bu açıkça gösteriyor ki, performatif sözce sadece kendini tanımlayan uylaşımdan doğar. Böyle bir tanım, dilin pragmatik özelliğini güçlendirir; eylemin yapılmasında standart kelimelerin kullanılamayacağını gösterir; semantik görünüşün eyleme sonradan eklendiğini belirtir.

Performatifler istemlidir. Gerçekleştirilen eylemler kendilerini ifade eden kelimelerin anlamından doğmaz; fakat insanların kelimelerle yapmaya karar verdikleri şeyin sonucudur. Performatifler gerçekte sadece uylaşımsal biçimde vuku buldukları için ortaya çıkar. Bu uylaşımlar kelimelere, anlamlarında bulunmayan yeni bir güç ekler. Kelimeler, performatifleri söyleme güçlerinin yanında yapma gücüne de sahiptir; çünkü onlara kararla yeni bir boyut, pragmatik boyut eklenmiştir. İnsanlar kelimelere anlamları dışında bazı güçler vermekte uylaşırlar. Bu güçler sadece uylaşımdan dolayı etkindir. Bu güçler bir performatifin, örneğin evliliğin harici ve duyulur işaretleri değildir.

Performatife dair açıklamalar sadece felsefi açıklamalar bütününden ibaret değildir; bazı hukuk sistemlerinde adil hüküm verilmesinin gerekli koşullarından biridir. Austin buna örnek olarak Amerikan mahkemelerini gösterir: O, İkinci Konferansı'nda demektedir ki,

> Şunu belirtelim ki, bana bildirildiğine göre Amerikan tanıklık yasasına göre bir başkasının sözünü aktarmanın bir tanıklık değeri vardır. Ancak aktarılan söz performatif tarzda bir sözce oluşturmalıdır. Bu, gerekli koşuldur. Sözlerin tanıklık kabul edilme nedeni, kişinin sözü olmaları değildir; fakat söylediği şeyin kişinin yaptığı şey yani bir eylem olmasıdır.[35]

Az önce Austin'den yaptığımız alıntıda demiştik ki, bazı performatif sözceler kurumsal prosedüre uygun söylendikleri için etkindir. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Bütün performatifler kurumlarla mı gerçekleşir? Cevap, "Hayır!"dır; çünkü evlenmek ve miras bırakmak gibi kurumsal performatiflerin yanında kurumsal olmayan performatifler de vardır. Örneğin öğüt vermek, soru sormak, uyarmak, teşekkür etmek gibi. Bu sonuncular bireysel performatiflerdendir. Bunlar biçimsel olmayan şekilde

---

[35] ***Ibid.***, p. 48.

gerçekleştirilirler; bunlar miras bırakma kadar performatiftir.

Bu açıdan pek çok edim, ya dil dışı bir tarzda yani bir kurumun belirlediği biçimlere uygun tarzda yapılır ya da gündelik hayatta biçimsel olmayan bir şekilde gerçekleştirilir. Performatif sözceler bileşik sözceler değildir; o nedenle daha basit sözcelere indirgenemez. Onlar anlaşılabilir ve akla uygun sözcelerdir. Gramatikal açıdan betimsel sözcelerden hiçbir farkları yoktur.

III. Performatifleri İfade Yolları

Şimdi şöyle soralım: Performatif sözcelerin ortak ifade biçimleri var mıdır? Buna "Evet" diyebiliriz. Performatif ifadeleri bilmemizi sağlayan dilsel ögeler vardır. Bunları ikiye ayırabiliriz.

I. Performatifin performatif olmasını sağlayan ifadeler:

a. Fiilin kipi: Kip ifadenin performatif olduğunu anlatan en açık ögedir. En yaygın kip, emirdir. Emir kipi çok fonksiyonludur. Bir emir duruma göre bir "buyruk", bir "çağrı" "bir izin", bir rica, bir yalvarma, bir uyarı (git de gör) bir koşul veya bir durdurma (...olsun) ifade edebilir. Örneğin "Al!" emri birine bir şey teslim etmek, hediye etmek, ödünç vermek, kiraya vermek, emanet etmek vs. anlamına gelebilir. "Onu kapatın" sözcesini pek çok bağlamda söyleyebilirim. "kapat" bağlama göre çeşitli anlamlara gelebilir.

"Çabuk kapat", "Onu kapatmanızı emrediyorum." demek olabilir.

"Bana kalırsa kapat." "Sana kapatmanı tavsiye ederim." anlamına gelebilir.

"İstersen kapat" "Onu kapatmana izin veriyorum." gibidir.

"Tamam, öyleyse kapat", "Kapatmana rıza gösteriyorum." gibidir.

"Cesaretin varsa kapat!", "Hodri meydan! Kapat bakalım." anlamına gelir.

b. Ses tonu: Ses tonuyla uyarı yapılabilir; soru sorulabilir, protesto edilebilir.

Bir boğa için kullanılan

"Saldıracak" (Uyarı)

Saldıracak mı? (Soru)

Saldıracak! (Protesto)

c. Sözcelere eşlik eden jestler: Birtakım jestler örneğin göz kırpmak, parmakla işaret etmek, kaş çatmak performatif etki yapabilirler.
d. Sözü söyleme koşulları: Bu koşullar performatifin anlaşılmasına çok yardım edebilir. Örneğin "Nitekim istek ondan gelince rica değil; emir saydım." diyebiliriz. Aynı şekilde belli bir bağlamda söylenen "Ölürken saatimi sana bırakacağım." sözün performatif olduğunu anlayabiliriz.[36]

II. Performatifin etki gücünü artıran ifadeler:
a. Zarflar ve zarf nitelikli ibareler: Bunlar yazı dilinden çok konuşma dilinde yer alır. "Muhtemelen" ya da karşıtı "muhakkak" zarflarını ekleyerek yapacağım şeyi güçlü şekilde belirtebilirim. "Asla unutmazsan iyi edersin." diyerek hatırlatmamı pekiştirebilirim. Kullandığım zarflarla pek çok ve farklı şeyi açığa vurabilirim; örneğin ihsas ettiririm, sezdiride bulunurum; eleştiririm, anlamaya fırsat veririm, çıkarımda bulunmaya izin veririm, bir sözü naklederim, ifade edebilirim.
b. Bağlantı kelimeleri: Bunların kullanımı biraz karmaşıktır. "Gene de" bağlantı kelimesi "Israr ediyorum ki," gücünde; "Öyleyse"yi "Öyle sonuç çıkarıyorum ki" gücünde, "rağmen"i "Teslim ederim ki," gücünde kullanırız. Bunların dışında bağlantı kelimesi olarak kullandığımız başka kelimeler de vardır. "Hâlbuki" "işbu ... ile", "üstelik" bunlardandır.[37]

IV. Doğruluk/Yanlışlık

Austin saptayıcı sözcelerin doğru ya da yanlış; performatiflerin de başarılı ya da başarısız olduklarına kesin inancını Beşinci Konferansı'nda yeniden ifade eder.[38] Austin her ne kadar performatif sözcelerdeki doğruluk/yanlışlık ayrımını reddetse de sözcelerin başarılı olup olmadıkları söz konusu olduğunda bu ayrım

---

[36] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, ss.100-101.
[37] ***Ibid.***, s. 103.
[38] ***Ibid.***, s. 85.

işin içine yeniden girer. Mutlu yani başarılı sözce doğruluk koşulu altında ortaya çıkar:

> Böylece şunu kabul etmek zorunda kalırız: Performatif bir sözcenin mutlu/başarılı olması için bazı bildirimler doğru olmalıdır.[39]

Ona göre saptayıcı/performatif karşıtlığı siyah/beyaz karşıtlığı gibi çok keskin ve büyük karşıtlık değildir. Onlar arasında az veya çok bir yakınlık vardır Austin bunu özür dileme sözcesiyle şöyle açıklar:

> Performatifin ve saptayıcının doğrulukları hakkında diyebiliriz ki, "Özür dilemekte olduğum" doğruysa, "Özür dilerim." performatifi başarılıdır. Öte yandan "John koştu" ya da "John koşuyor." saptayıcısı da doğrudur. Bunları karşılaştırdığımızda şunu görürüz: Bunların arasında kuvvetli bir karşıtlık yoktur.[40]

"Özür diliyorum", sözcesi "özür dilemekteyim" şeklinde bir bildirim cümlesi gibi yazılabilir. "Özür diliyorum." başarılı bir özür dilemeyse aynı zamanda doğru bir bildirimdir. Performatifin doğru olmasının koşulu başarılı olmaktır. Başarılı olması içinde temel bir koşul yani samimiyet olmalıdır. Performatifi samimiyet başarılı, başarı da doğru bildirim yapar.

Kısaca söylersek

1. Eğer "Özür dilerim." performatifi başarılıysa, o zaman özür dilemekte olduğum olgusu da doğrudur.
2. Eğer "Özür dilerim." performatifi başarılı olacaksa, o zaman işin içine birtakım koşulların da dâhil olduğu bildirim de doğru olmalıdır.[41]

Öbür yandan "John koşmaktadır." bildirimini de başarılı sayabiliriz. Ancak bunun koşulu şudur: John'un koşmakta olduğunun doğru olması. Eğer bu bildirim doğru değilse, başarısızdır.

Bir performatif tıpkı bildirim gibi yanlış da olabilir. Örneğin "Seni uyarıyorum; boğa saldırmak üzere." performatifini alalım. Eğer boğa saldırmak üzere değilse, o zaman "Seni uyarıyorum;

---

[39] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 73.
[40] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 85.
[41] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 79.

boğa saldırmak üzere." söylemi başarısızdır; bu nedenle hükümsüzdür ve uyarı başarısızıdır;[42] çünkü yanlıştır ya da yanılsamadan kaynaklanır.[43] Buradan hareketle diyebiliriz ki, bildirimlerde "başarılı olma"dan, başarılı bildirimden performatiflerde "doğruluk"tan söz edebiliriz. Doğruluk ve başarı birbirini dışlamaz; tam tersine karşılıklı olarak içerir.

Bu ikisi arasında karşıtlığın olmadığını fark etmek için iki şeye dikkat etmelidir:

1. Bildirimin doğruluğu ile performatifin doğruluğu arasında fark yoktur. Örneğin "John koşuyor." bildirimi nasıl "doğru" ise "Özür diliyorum."un başarılı bir performatif olduğu öyle "doğru "olabilir.
2. Performatif, başarılı olmak için doğru olmalıdır. "Boğa saldırmak!" üzere başarılı olmak için doğru bir olgu olmalıdır. Eğer boğa saldırmak üzere değilse, o zaman "Seni uyarıyorum! Boğa saldırmak üzere." sözce hükümsüzdür.

Burada şöyle sorulabilir: Austin'in performatifin başarılı olmasını doğru olmasına bağlaması bir çelişki değil midir? İlk bakışta bu soru haklı gibi görülebilir; yine de Austin'in çelişkili olduğu söylenemez; çünkü doğru/yanlış ikilisinin koltuğunda bir ***sea cahnge*** (köklü değişiklik) vardır. Austin performatiflerde doğruluğu ve yanlışlığı reddederken saptayıcı sözcelerin varlığını reddetmek amacı güdüyordu. Oysa performatifin başarılı/mutlu olması doğru olmasına bağlıdır, derken sözce türünün değil; sadece başarının koşulunu söz konusu eder. Barbara Cassin bu konuyu daha farklı bir noktadan hareketle şöyle açıklar:

> Doğruluğun başarılı sözceyle ilişkisi saptayıcı sözcelerle ilişkisine benzemez. "Doğruluk" sözceyi saptayıcı yapar, diğer deyişle sözce doğru olduğu için saptayıcıdır. Oysa başarı sözceyi doğru yapar yani sözce başarılı olduğu için doğrudur. Öte yandan saptayıcı sözcelerde doğruluk olguya ilişkindir; oysa başarılı/mutlu sözcelerde doğruluk pek çok motivasyonla ilgilidir; örneğin doğru olan evlenme niyeti, bahse

[42] ***Ibid.***, p. 80.
[43] ***Ibid.***, p. 80.

girme niyeti, emretme niyeti vs.dir.[44]

O nedenle başarılı sözcelerin doğru olmaları koşulu Austincilikte bir çelişki anlamına gelmez.

Bu koşulların sonucu şudur: Bir söz edimi, bir etkinin gerçekleşmesidir; bu etki sadece belirli bir toplulukta gerçekleşir; etkinin ortaya çıkması için söz edimi değerli gibi görülmelidir. "Sizi vakfımıza katkınızdan dolayı plaketle ödüllendiriyorum." söz edimini alalım. Bu söz edimi korkutma ya da uyarma biçimine değil; bir ödül biçimi biçimine sahiptir. Sözcenin yaptığı şeyi yani ödüllendirmeyi belirleyen, sözcenin içeriği yani kelimeleri değildir; fakat daha çok, insanların bu şekilde söylenen sözü ödül biçimine sahip söz gibi kabul etmeleridir; bu sözün ödüllendirmeyi gerçekleştirecek bir söz olduğunu düşünmeleridir. Bunu şöyle formüle edebiliriz: X, ("Sizi plaketle ödüllendiriyorum.") bir C bağlamında (Resmi törende) Y (ödül) olarak geçerlidir. Bu formül, X'in (sözün) Y'ye (ödüle) dönüşmesini ve dünya realitesinde Y'nin yaratılmasını açıklar.

X'in Y'ye dönüşmesinin yani Y'nin kullanılan prosedürle gerçekleşmesinin tek koşulu şudur: Herkesin Y'nin gerçekleştiğini kabul etmekte anlaşması. Gerçekte burada söz konusu olan etkililik, sosyal etkililiktir yani X sözcelemesini Y'nin gerçekleşmesi olarak kabul eden sembolik etkililiktir; fakat X, sadece Y olarak geçerlidir; çünkü lengüistik topluluğun tüm üyeleri, X'in Y olduğunu kabul ederler.

Performatif bir sözcede kelimeler sıradan bir gösterge değildir; onları söylemek de amaçsız, sıradan bir konuşma gibi görülemez. Kelimeler söylendiklerinde sesli semboller olmaktan çıkar; selâmlama, özür dileme, vaat etme vs. gerçekleştirme aracı olurlar.

Bir sözcenin performatif yani bir şey yaptıran sözce olabilmesi için sözün;

1. Hangi durumda söyleneceği önceden belli olmalıdır.
2. Önceden bilinen bu prosedüre uygun olarak söylenmelidir.

---

[44] Cassin, Barbara, ***Genèses de l'acte de parole: Dans le monde grec, romain et médiéval***, Brepols, Paris, 2012, p. 143.

Bu durumda söz edimi başarılıdır yani mutludur ve "anlamlı"dır. Bir sözceleme durumu dışında söz edimi yoktur. "Söz edimdir"in başka kaynağı olamaz.

> İncelenecek objeyi kavradığımız anda, bu obje cümle değildir; fakat söylem durumunda bir sözcelemenin üretilmesidir. Şunu düşünmekten uzak duramayız: Bir bildirimde bulunmak, bir edimi gerçekleştirmektir.[45]

Austin'de performatif sözceler dışında başka sözceler var mıdır? Bu, açık değildir. Örneğin "Tanrı varlıkların en mükemmelidir." sözcesini alalım. Bu sözce performatif değildir. Austin konuşanın ruh hallerinden, örneğin üzgün ya da sevinçli olduğunu belirten sözcelerden söz etmez. Bu, kendi metodolojisinin ve dil anlayışının zorunlu bir sonucudur; çünkü ona göre dil etkileme ve yaptırma aracıdır; zihinsel durumları anlatan sözcelerin böyle özellikleri yoktur. Bu nedenle Austin kognitif sözcelerle ilgilenmemiştir.

Performatifler, hiçbir şey öne sürmez; onların amaçları bildirimde bulunmak değildir. Onlar ilk bakışta "bildirimler"e benzer ya da en azından bildirimlerdeki "gramatikal makyaj"a sahiptir, yine de yakından bakınca, açıkça görülür ki, onlar ne doğrudur ne de yanlış.[46] Doğru da yanlış da olmamak, performatifin temel özelliğidir. "Yarın orada olmayı vaat ediyorum." gibi performatif bir cümleyi alalım. Bu cümle koşullarına uygun biçimde ve açıkça ifade edilsin. Bunu söylediğimizde, yapmakta olduğumuz şeyi betimlemeyiz; bir şey söylediğimizi öne sürmeyiz; tersine, söyleme edimini gerçekleştiririz; bir şey yaparız. Bu cümle doğrulanamayan veya yanlışlanamayan; fakat bir dilek cümlesi olan "Lanet olsun!"a benzer.

> "Lanet olsun!"un doğru ya da yanlış olduğunu kanıtlamak zorunda değiliz.[47]

Austin "Performatif-Saptayıcı" adlı makalesinde şunun altını çizer: Performatif doğru veya yanlış değilse de bazı yönlerden

---

[45] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 143.
[46] ***Ibid.***, p. 47.
[47] ***Loc. cit.***

eleştirilebilir; ama bu, onların temelsiz oldukları anlamına gelmez.[48]

Performatif sözceler kognitif olmayan yine de meşru bir başka kategoridir. Onların fonksiyonu sosyaldir; duyguları, psikolojik tutumları uyandırmaktan ibaret bir etki değildir. Bu edimler Searle'ün ifadesi ile kurumsal edimleri yani sadece insani bir kuruma bağlı olan edimleri gerçekleştirir. Satrançta rok çekmek, futbolda gol atmak, evlenmek, birini üç yıl hapse mahkûm etmek, kurumsal olguların örnekleridir.

Performatiflerin kurumsal edim olduğuna başka örnekler de verilebilir. Örneğin bir sözleşmeyi imzalamak, birinden bir şeyi rica etmek, birini tehdit etmek; birini beraat ettirmek ve bunun gibi pek çok edim kurumsal edimlerdir. Bazı eylemler bazı performatif sözcelerle yapılır. Örneğin evlenmek, bir nikâh memuru sadece "Sizi evlendiriyorum." Ya da "Birbirinizin eşi ilan ediyorum." der. Bir kişiye ya da bir şeye ad veren "Bunun adı...dır."; "Buna ... adını veriyorum." diyebilir. Evlendirmeyi ve ad vermeyi gerçekleştiren bu sözceler, kesinlikle söylenmelidir. Onlar, uylaşımsaldır ve istemlidir. Bu formüller söylendiklerinde kurumsal edimler gerçekleşir. Örneğin "Buna...adını veriyorum." ifadesinin bir objesi vardır; ama "özür diliyorum." dış dünyadaki bir şeyi etkilemez.

Performatifler bildirim olmadıklarından, betim gibi de görülemez. Onlar dünyada hiçbir şey betimlemez;[49] dilin performatif gücüyle betim yapılamaz. Performatiflerin betim olmadıkla konusunda Austin'in görüşleri çok açıktır. Burada şöyle sorabiliriz: Performatif niye betim değildir? Cevap şudur: "... i" emrediyorum; öneriyorum, yasaklıyorum, onaylıyorum, ilan ediyorum, gibi sözcelerdeki performatif fiiller hep birinci tekil şahıstır. Doğaldır ki, birinci şahıs fiiliyle hiçbir betim yapılamaz. O nedenle performatifler betim değildir.

Austin, performatif sözceleri saptayıcı sözcelerden ayıran bazı temel özellikleri ele alır. Ona göre her iki tür sözceyi ayıran da asimetridir. Performatif sözce betimsel sözceden iki tür asimetriyle ayrılır. Bunlar:

1. Fiillerin şahısları arasındaki asimetri. Performatif sözceler

---

[48] Austin, "Edimsel-Saptayıcı", çeviren, Atakan Altınörs, ***Anlam, Doğrulama ve Nedensellik*** içinde, Alfa Yayınları, İstanbul 2000, s. 74.

[49] ***Ibid.***, p. 39.

bir edimdir ve bir kişi tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu gerçekleştirme, birinci tekil şahıs fiilin kullanımını gerektirir ve kişilerin eylemi yorumlama tarzı üzerinde uylaşıldığını varsayar. Performatifler "birinci tekil şahıs" çekimli fiilleri içerir. İster tekil isterse çoğul olsun; birinci şahıs dışındaki fiilleri içeren sözceler performatif değildir. Austin özellikle birinci şahıs fiillerle ikinci ve üçüncü şahıs fiillerin farkına dikkat çeker. "Buna ...adını veriyorum." performatiftir; fakat "O, buna ... adını veriyor." saptayıcıdır.[50] Austin böylece şunu gösterir: Performatif sözceler geniş zamanda değil; hep "şimdiki zaman" haber kipi birinci şahıs olarak açıkça formüle edilebilir. Performatifin fiili geniş zaman değil; şimdiki zaman olmalıdır; çünkü geniş zaman geçmişte veya gelecekte mutat olan ya da olacak bir şeyi ifade eder.

Performatiflerin birinci tekil şahıs olmasını Austin, "birinci şahıs otoritesi" diye niteler. Performatifleri performatif yapan da bu otoritedir. Austin "birinci şahıs otoritesi" problemini ***Öteki Zihinler***'de ele alır. Sorunu şöyle ortaya koyar: "Ağrım var." ya da "Kırmızı bir şey görüyorum." gibi, birinci tekil şahıs sözceleri söylediğimde yanılabilir miyim? Bu tür sorular Austin'i "Bunu biliyorum." gibi sözcelerin özelliklerini düşünmeye yöneltti. Austin sonunda şunu kabul etti: "Bunu biliyorum.", dediğimde, iç durumumu, çok güvenilir bir bilinç durumu gibi betimlemem; başkalarına kelimeler iletirim yani bildiğimi söylediğim şeyi bildirmek için başkalarına otoritemi kullanırım. "Biliyorum", özel bir söz edimidir; bu söz edimi bazı koşulları taşırsa, başarılıdır. Aynı şekilde, "Bunu vaat ediyorum" dediğimde eylemimi betimlemem; fakat onu gerçekleştirmekte olduğumu söylerim. Bu cümlelerin "ritüel" bir özelliği vardır. "Ritüel" şu anlamdadır: Bu cümleler sosyal olarak kabul edilen ve uylaşılmış kodlara göre söylenir. Bir vaat hangi durumlarda gerçekten yerine getirilir? Bu, önceden bellidir. Vaadi gerçekleştirmenin bazı koşulları vardır. Örneğin başkasına sadece benim olanı verdiğimi söyleyebilirim; benim olmayanı verememem.

2. Performatif olan ve olmayan fiiller asimetrisi. Performatif sözceler betimsel sözcelere karşıt olarak performatif fiiller içerir. Performatif fiiller dünyada bir şey gerçekleştirmeyi sağlayan fiillerdir. Performatif fiillerin neler olduklarına ve hangi sınıflara

---

[50] ***Ibid.***, pp. 84-86.

ayrıldıklarına aşağıda ayrıntılı biçimde değinilecektir. Bu fiillerin betimsel olup olmadıkları Austin açısından önemlidir. Bazı performatif fiiller aynı zamanda performatif olmayan kullanıma da sahiptir. Örneğin "Tutmasam da sık sık vaat ederim." gibi. Bu söz haber kipindedir. Bu tür ifadelere "haberleştirilmiş" ifadeler denebilir. Bu ifadeler saf haber ifadelerinden ayrılır. Saf haber ifadeleri dünyadaki bir durumu bildirir. Örneğin bir kişi telefondaki arkadaşına "Buraya yağmur yağıyor." dediğinde dünyada bir şeyi gerçekleştirmez; bir olguyu haber verir. Haber sözceleri açıklayıcıdır.

V. Performatifin Ölçütü

Bir sözcenin performatif olduğunu nereden anlarız? Performatif sözcelerin ayırt edici gramatikal ölçütleri var mıdır? Şimdi bu konuyu açıklayalım. Performatifin hiçbir gramatikal ölçütü yoktur. Performatife özgü yaygın ifadeler var ise de bu ifadeler ölçüt olamaz; çünkü bu ifadelerin dışında da performatiflerin ifade biçimleri vardır. Bunlar örneğin, "Evlenmeyi kabul ediyorum." "X adını veriyorum."; "Bahse giriyorum."; "Veriyorum." gibi söz kalıplarıdır. Bu kalıplar görüldüğü gibi şimdiki zaman, birinci tekil şahıs ve etken çatıdadır. Ancak performatiflerin şimdiki zaman, birinci tekil şahıs ve etken çatıda olmaları bazı güçlükler çıkarır. Şimdi bu güçlüklere değinelim.

A. Fiilin şimdiki zaman olması: Şimdi ifadesi belirsizidir; çünkü geçmişte kullanıldığı gibi gelecekte de kullanılabilir. Oysa performatifteki şimdi, şimdinin şimdisidir.

B. Birinci şahıs etken çatı: Performatifin birinci tekil şahıs ve etken çatıda olması da problemlidir; çünkü ikinci ya da üçüncü şahıs ve edilgen çatıda pek çok performatif de vardır. Örneğin

(1) Bu belgeyle para toplama yetkisini aldınız.
(2) Yolcular! Karşıya köprüden geçiniz.

Hatta edilgen çatıdaki fiilde şahıs bulunmayabilir:

(3) Araziye izinsiz girenler hakkında cezai işlem yapılacağı işbu duyuruyla ilan olunur.[51]

Bu tür ifadeler genellikle resmi ya da hukuki belgelerde yer

[51] ***Ibid.***, p. 83.

alır. Bu belgelerde "İş bu..." genellikle yetkilendirme ediminin gerçekleştirilme aracıdır ve ifadenin performatif olduğunu gösterir. Görüldüğü gibi fiilin şahsı ve çatısı performatifin ayırt edici özelliği değildir.[52]

C. Kip: Öbür yandan performatif fiilin haber kipinde olma zorunluluğu da yoktur. Kuşkusuz haber kipinde olan performatifler vardır. "Söz veriyorum.", "İddia ediyorum." gibi fiiller haber kipindedir. Ama fiili haber kipinde olmayan pek çok performatif vardır. Bunlar emir, tavsiye, uyarı vs. biçimindedir. Örneğin "Sağa dön!" diyerek emredebilirim; "Çıkabilirsin!" diyerek izin verebilirim; "Senin yerinde olsam sağa dönerim." diye tavsiye edebilirim. Hatta hiç çekimli fiil kullanmadan "Ofsayt" diyerek ofsayt atışına davet edebilirim.

Öte yandan kimi performatiflerin somut bir muhatabı olmayabilir: Örneğin "Tehlikeli viraj." ya da sadece "Viraj!", "Tehlikeli Boğa!" ya da sadece "Boğa!" ifadeleri böyledir.

Ayrıca fiillerde ve şahıslarda da değişiklik yapılabilir: "X'i yapmanız emredildi." yerine "X'i yapacaksınız" veya "X'i yapmaya söz veririm" yerine "X'i yapacağım" diyebiliriz.[53]

Bütün bunlar gramer ya da vokabüler gibi basit bir ölçütü imkânsız kılar. Bunların her ikisini de içine alan karmaşık bir ölçüt de olamaz. Peki, performatiflere ilişkin bu temel güçlük nasıl aşılabilir? Austin bunu örtük bir fiil takdir ederek çözmeyi önerir. Bu örtük fiil, birinci tekil şahıs, şimdiki zaman ve etkin kipte olmalıdır. Austin, örtük fiil takdirine şu örnekleri verir:

Bir spor hakeminin dediği "Dışarı!", "Seni oyun dışı ilan ediyorum.", "Seni oyun dışına davet ediyorum." demektir.

"Suçlu!", "Seni suçlu buldum/ ilan ediyorum/addediyorum." demektir.

Bu tür sözceler genişletildiğinde sözcenin gerçekte performatif sözce oldukları ve ne tür edimin yapıldığı anlaşılır. Performatif sözce açık edimsel biçimde ifade edilmezse her zaman edimsel olmayan bir tarzda anlaşılabilir. Örneğin "O, senin.", "Onu sana veriyorum" anlamına geleceği gibi, "O, zaten sana aittir." diye de düşünülebilir.

---

[52] ***Ibid.***, p. 82.
[53] ***Ibid.***, p. 83.

Açık ve örtük perfomatifler ayrımı daha geniş açıklamayı gerektirir. Bu konuyu aşağıda ayrıntısıyla ele alacağız.

Austin performatiflerin gramer ve vokabüler açısından kesin ve değişmez ölçütleri olmadığını kabul etse de ideal bir performatif biçiminin olabileceğini söyler. Ona göre ideal bir performatif birinci tekil şahıs etken çatıda açıkça performatif bir fiili içeren kelimelerdir. İdeal bir performatif sözcede bir kişi olmalıdır; çünkü eylem kişi tarafından yapılır. Söylemek bir eylemdir. O halde bu eylemi yapan bir şahıs bir kişi olmalıdır. Ayrıca söylemek bir şey yapmak olduğundan, performatif de bir fiil etken çatı da bir fiil olmalıdır. Performatif sözcenin kaynağı olan kişiye iki yolla referansta bulunabiliriz: Sözlü ifadede ve yazılı ifadede. Sözlü ifadede referans, sözcelemeyi yapanın, "o" zamiriyle işaret ettiği şeydir; yazılı ifadede ise metnin sonunda imzası olan kişidir; çünkü yazılı metinlerde söylemeyi kaynağına doğrudan bağlayan başka bir referans biçimi yoktur.

Austin şunu da önemle vurgular: Birinci tekil şahıs şimdiki zaman etken çatı ve haber kipi her şeye rağmen doğal olmayan özel bir kullanımdır.[54]

Austin'e göre ideal performatif ifadelerin bazı karakteristik özellikleri vardır. Ölçüt konusunu bunları ifade ederek bitirelim.

Birinci tekil şahıs şimdiki zaman haber kipi etken çatı,

A. Genellikle nasıl davrandığımı betimlerken kullanılır. "Yağmur yağacağı konusunda onunla her sabah bahse girerim."
B. Belli yer ve zamanda yapılmış eylemleri betimleyebilir: Örneğin "49. sayfadaki hükmü protesto ediyorum." gibi.
C. Hem edimsel bir sözceyi hem de kendiliğinden yerine getirilen bir eylemi betim için kullanılabilir: "Çok parayla az mal alınmasını enflasyon diye adlandırıyorum." ya da "Çok parayla az mal alınmasına enflasyon denir." gibi.
D. Performatif söz kalıbına giren ifadeleri bildirim ifadesi yapmak büyük tehlikedir. Örneğin "Bahse girerim ki," yerine "Bildiririm ki," demek doğru değildir.
E. Yaptığımız şeyi açık hale getirmek için her zaman uygun performatif bir fiil olmayabilir. Örneğin hakaret etmek

[54] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 91-92.

için pek çok fiil kullanılabilir; ama hakaret için tek bir fiil yoktur.

F. Her performatif her zaman normal yollarla ifade edilemeyebilir. "Yapacağım." demesek de bunu farklı şekillerde ifade edebiliriz. "Özür dilerim." yerine "Üzgünüm." diyebiliriz."[55]

Performatifler iç içe geçebilir. Örneğin bir soru cümlesi bazen bir rica anlamına, bir rica da, kimi durumlarda emir anlamına gelebilir. Bu nedenle onları kategorileştirmek zordur. Austin performatif çeşitlilikle karşı karşıyadır; bu çeşitlilik ortadan kaldırılamaz. Onun durumu, tıpkı Wittgenstein'ınkine benzer. Bilindiği gibi Wittgenstein pek çok dil oyunu olduğunu saptamıştı; bu dil oyunlarının tıpkı aile üyelerinin birbirlerine benzedikleri gibi benzeştiklerini fark etmişti. Austin de kendini, performatifler ailesiyle karşı karşıya görür.[56]

Austin için en kötü durum, bir ve aynı sözcenin hem saptayıcı hem de performatif olmasıdır. "Bu boğa çayırdadır." bir uyarıdır; ama aynı zamanda doğru ya da yanlış bir betimdir.[57] Bu iki önerme arasındaki fark, her zaman çok açık değildir. Performatifler için konulan ölçütler her zaman etkili olmayabilir. Bazı performatifler doğruluk ya da yanlışlık biçimine göre düşünülebilir. "Boğa saldıracak!" uyarısı bir bildirim olarak yanlış olabilir.[58]

Austin'e göre" performatiflik kavramı ve söz edimleri kavramı aynı şey değildir. Tersine söz edimleri performatifliğe karşıttır ve onu aşar. Performatif saptayıcılığa karşıtlığıyla ele alınır. Bir sözce performatiftir, demek saptayıcıya karşıttır, demektir. Oysa birinci bölümde gördüğümüz gibi, Austin performatif/saptayıcı karşıtlığını sonradan terk etmiştir; çünkü bu ikili bir yandan doğruluk koşulları ve öbür yandan başarı koşulları gibi iki tür koşulu belirlemeyi gerektiriyordu. Austin bu iki tür koşulu belirlemekten kurtulmak için, sadece başarı koşullarını kabul etti. Bu ise onu yalnız söz edimlerine yoğunlaşmaya götürdü. Sonuçta felsefe, sadece performatif sözcelerden ibaret oldu.

---

[55] ***Ibid.***, p. 92-94.
[56] ***Leclercq***, p. 30.
[57] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 63.
[58] ***Ibid.***, p. 80.

> Bugün bu temel kavram gücünden hiçbir şey kaybetmemiştir bunda kuşku yoktur; insan bilimlerinde yeni kazanımlar elde edilmiştir.[59]

Bütün bunlardan çıkarılan sonuç şudur: Performatifin, bağlamsal kullanım dışında kesin, değişmez sözel ölçütü yoktur. Bazı durumlar dışında performatife özgü biçimden söz edemeyiz. En fazla şu denebilir: Performatif olmayan sözcelerimiz, performatif bir biçimde ifade edilebilir.[60]

VI. Vaat: Performatifin Paradigması

Yukarıda söylediğimiz gibi performatif sözcelerin sayıları sınırlanamaz; pek çok performatif sözce vardır. Öte yandan onları Searle'ün yaptığı gibi sınıflamak da imkânsızdır. Bu sözcelere ilişkin formüller de ortaya konamaz. Biz performatif sözceleri öğreniriz ve uygun bağlamlarda söz edimi olarak kullanırız. Austin açık performatif sözcelerin gramatikal ölçütlerini vermiştir. Bu ölçütlerden biri de şudur: Her açık performatif sözcede haber kipinde performatif bir fiil vardır. Burada şöyle bir sorun ortaya çıkar: Aynı gramatikal ölçütlere sahip bütün performatifler performatiflik bakımından eşit değerde midir? Yoksa bazı sözce türleri diğerlerinden daha üstün müdür? Şimdi bu soruyu cevaplayalım.

Austin'e göre bütün performatiflerin gramatikal biçimleri aynı olsa da performatifliği temsil dereceleri farklıdır. Performatifliği en iyi temsil eden de vaat sözcelerdir. Vaat, performatiflerin en saf biçimidir; prototipidir. Vaadin betimsel modele karşıtlığı çok açıktır. Bir vaat sözcesinde betimin hiçbir izi yoktur.

Giriş'te söylediğimiz gibi Austin vaat sözcelerinin önemini daha Prichardt'ın öğrencisiyken keşfetmişti. Prichardt Austin'e vaat sözcelerini araştırma görevi vermişti. O nedenle Austin bu sözceler üzerinde çok erken dönemde düşünmeye başlamıştı. Vaat, sözcelerin analizinde stratejik bir önem taşır; çünkü

1. Bağlam ne kadar değişirse değişsin, vaat sözcesi hep başka bir anlamda değil; sadece vaat anlamında anlaşılır.

---

[59] Laugier, Sandra, "Acte de langage ou pragmatique", p. 283.
[60] Austin, "Edimsel-Saptayıcı", s. 78.

2. Vaat sözcesi tam bir ifadedir; örtük ya da birincil değil; açık performatiftir. Bu nedenle başarılı olup olmadığı kesindir.
3. Vaat sözcesi otonom değildir; taahhüdü içerir. Taahhüt yoksa hiçbir şey vaat edemem.
4. İyi ifade edilen bir vaat sözcesi, açıkça ve kesinlikle anlaşılır.
5. Vaat, yalnız düşünmeye indirgenemez; onun ölçüsü düşünme değil; samimiyettir.

Samimiyet vaadin başarı koşullarındandır. Sadece vaadimde samimiysem yani vaat etme niyetim varsa vaat edebilirim. Samimiyet yalnız vaat sözceleri için değil; bütün performatifler için gerekli koşuldur ve performatiflerin tamamlayıcısıdır.

Vaatte samimiyet şudur: Bir şey söylemenin ötesinde, söylenen şeyin gerçekliğine inanmak. Kişi nasıl "Sevdiğin film gösterimde." diyen birine inanıyorsa "sana ...i vaat ediyorum." diyen kişiye de inanır. Her iki durumda da kişi, samimi olduğunu ifade eder; vaatte, vaadini yerine getirmeyi ve bildirimde sözünün doğruluğunu samimiyetle söyler. Nasıl ki, filmle ilgili bir sözce, gerçek bir inanç sözcesi ise, vaat eden de gerçek olan bir şeye inanır. "Vaat" söz ediminin özgün biçimi budur.

Austin'e göre vaat sorunu sanki bizdeki bir sübjektiflik alanı gibidir; ifade edilemeyen iç yönelimler alanına benzer. Samimi olmayan vaat şöyle formüle edilebilir: Vaat ediyorum; fakat vaat etme niyetim yok; vaat ettiğimi söylesem de gene bunu söylemiyorum. Diğer deyişle konuşan sanki söylediği şeyi yerine getirmek zorunda değil, gibidir. Bu durumda

> açıkça bir samimiyetsizlik söz konusudur. Kuşkusuz burada bir başarısızlık vardır. Bu başarısızlık bir bildirime zarar verir. Samimiyetsizlikten doğan başarısızlık, vaadimi yerine getirmediğimde onu enfekte eden başarısızlıkla aynıdır. Yerine getirme niyetim yoksa ve "Vaat ediyorum." dersem, inanmadığım halde bir durumun şöyle olduğunu söylemiş gibi olurum.[61]

Austin vaatte gerekli niyetlerin bulunmadığı durumlara şu

---

[61] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 80.

örnekleri verir:

> Vaadimi tutmayı hiç düşünmediğim halde "vaat ediyorum." [...]
> Vaadi ele alalım: Kuşkusuz belli bir niyete sahip olmalıyım. Fakat aynı zamanda onu yapılabilir bir şey gibi de görmeliyim ve vaatte muhatabımın onda bir yararı olduğunu düşündüğünü de düşünmeliyim [...][62]
> Vaat ve bildirim belli bir düşünceye sahip kişilerce kullanılan iki prosedürdür.[63]

Bir vaatten söz etmek, iki kişinin ilişkisinden söz etmek gibi değildir; çünkü vaadin sonucu iki insanın ilişkisinin sonucundan çok daha fazla bir şeydir. Vaat iki kişi arasında özel bir bağ kurar. Kişilerden biri, bir şey talep eder; diğeri bu talebi gerçekleştirmeye zorlanır. Bu bağ, vaadin hem sonucudur hem de ürünüdür. Vaadin özü belirlenen süreyi aşmamaktır.

Vaat, "Oturum kapandı.", "Saldırgan köpek!" "Gidin!" gibi birincil performatiflere karşıt olarak ***açık*** performatiftir. Birincil performatiflerde yapılan şey yeterince açık değildir; cümlenin anlamı durumlara göre değişebilir. Örneğin "Orada olacağım." cümlesi bağlamlara göre bir vaat, bir uyarı, bir önceden haber verme olabilir. Oysa "Uzun zaman kalmamayı sana vaat ediyorum." "Uzun zaman kalmayacağım konusunda uyarıyorum." sözceleri bağlamdan bağımsız, sabit ve değişmez bir edimsözel güce sahiptir. Bu açık özellik Austin'e göre hukukta yargılama için önemlidir. Bir performatif yeterince açık değilse, anlama güçtür; eylemin doğası belirsizdir ve eylemin kendisi de başarısızdır. Örneğin "Orada olacağım." gibi bir sözceyi alalım. Bu sözcede vaat açık değildir ve sözcenin pek çok yorumu olabilir; hatta sözce vaat bile olmayabilir. Bu sözce performatif midir, değil midir? Bazen bu da bilinmeyebilir. Bu durumda sözce, açık performatife karşıt "birincil performatif." olur.

Vaadin performatif olduğu kesindir; problem bilinmesinde değil; gerçekleştirilmesindedir. Vaat bazı durumlarda gerçekleştirilmeyebilir.[64]

Kişi tutma niyeti taşısın ya da taşımasın; vaat sözceyle ifade

---

[62] ***Ibid.***, p. 70.
[63] ***Ibid.***, p. 77.
[64] ***Ibid.***, p. 63.

edilir; her durumda söz vermeyle gerçekleşir. Vaat ile vaadi gerçekleştirme arasında uzun ya da kısa bir süre vardır. Bu sürede vaat edilen kişi itiraf etsin ya da etmesin; kuşkuya düşer; çünkü vaadin tutulmama olasılığı vardır.

Vaat tutmama niyetiyle söylense bile yanlış bir ifade değildir. Vaat ettiğini söyleyen kişi, yaptığı şeyi şey betimlemez; sadece vaat eder; ne yaptığını bildirir. Ancak "vaat etmek" fiili betimsel durumlar için kullanılabilir. Örneğin "...i vaat etmek üzereyim." sözcesinde bir vaat yoktur. Öbür yandan vaat etmek, fiilinin birinci tekil şahıs dışında kullanımı vaat değildir. Örneğin "...i vaat ediyorsun." ya da "...i vaat ediyorlar." bir şey vaadi değildir.

Vaat sözceleri açıklama cümlesi değildir; bu nedenle bilgi ifadelerine de benzemez. Bu bakımdan "Bunu nasıl biliyorsun?" sözcesine karşıttır. Bu karşıtlık "Buna nasıl inanıyorsun?"un "Bunu nasıl biliyorsun?"a karşıtlığı gibidir. "Bunu biliyorum" diyene "Neye dayanarak biliyorsun?" diye sorabiliriz. Ancak "Nasıl inanıyorsun?" ya da "Neye dayanarak inanıyorsun?" diye soramayız. "Neye dayanarak biliyorsun?" ve "Niçin buna inanıyorsun?"; bunlar Austin'de iki temel karşıtlıktır.

Bilme inanmaya karşıt olduğu gibi, vaade de karşıttır "Vaat ediyorum."la "Biliyorum.", taban tabana zıttır.

Vaat bir yetkilinin ad vererek bir yapıyı hizmete açmasından çok farklıdır. Bu farklılık vaadin doğasını çok iyi açıklar. Vaat etmek için belli kelimeleri söylemek, sadece "...i vaat ediyorum." demek yeterlidir. Oysa bir köprüyü hizmete açmak için bazı sözleri söylemek, örneğin "Bu köprüyü ... adıyla hizmete açıyorum." denmelidir; ama bu, yeterli değildir. Söz, herhangi bir zamanda ve ortamda değil; düzenlenen törende ve köprünün yanında söylenmelidir. Oysa vaat her yerde ve her zaman yapılabilir. Öbür yandan kişinin vaatte bulunmak için yetkili olma koşulu da yoktur. Ne dediğini bilen herkes vaatte bulunabilir. Oysa ne dediğini bilen herkes bir şeyi hizmete açamaz; sadece yetkili açabilir. Ayrıca vaat için önceden belirlenmiş hiçbir prosedür yoktur; hâlbuki köprüyü işletmeye açarken belli prosedürlere uyulmalıdır; örneğin kurdele kesilmelidir. Sözce söylendiği halde kurdele kesme gibi prosedür yoksa işletme hizmete açılamaz.

Niyet vaadi belirlemez yani vaat etmeye niyet etmek, vaatte bulunmak değildir. Vaat, "vaat ediyorum." demekten ibarettir;

belli sayıda koşullar varsa ve prosedürlere de uygunsa başarılıdır. "Niyet" bu koşullardan sadece biridir; ama vaadi tek başına açıklayamaz; vaadin gerçekleşmesini garanti etmez.

Varsayalım ki, vaadimi tutmayı düşünmüyorum; yine de "Vaat ediyorum." diyorum. Bu durumda vaat başarısızıdır. Vaadimi yineliyorum: Kuşkusuz bir niyetim olmalı; fakat gerçekleştirilebilir bir şey de olmalı.

Bir vaatte bulunmuşsam, vaadimi tutmalıyım; sözümden dönmemeliyim. Vaat yapı olarak bildirimden farklıdır. Austin'in dediği gibi kimse şunu inkâr edemez: "Vaat ediyorum" kelimeleri, ciddi ve samimi olarak söylenmelidir. Bu ifade biraz kapalı gibi görünebilir; yine de doğrudur. Burada sorabiliriz: Vaatte kelimeleri ciddi yapan nedir? Bir iç edimin görülebilir göstergesi gibi olmaları. Vaat kelimeleri gerçekte bir araçtır; bu araçla edimin izleri korunur ya da başkalarına aktarılır. Pek çok durumda şuna kolayca inanırız: Dış sözceleme, bir iç ediminin doğru ya da yanlış betimidir:

> "...maya söz veririm." gibi daha bir huşu uyandırıcı edimsellerin bazılarını düşünürsek, itiraz ederken aklımızda tamamen farklı ve bu defa bütünüyle yanlış anlamaya dayanan bir şey olabilir. Sözler muhakkak "ciddi olarak" ve ciddiye alınacak biçimde söylenmelidir. Bu biraz muğlak olmakla birlikte genel anlamda yeterince doğru. Hangisi olursa olsun bir sözcelemin meramı tartışılırken önemli bir klişe. Söz gelişi şaka yapıyor ya da şiir yazıyor olmalıyım. Fakat sözcelemin ciddiyetinin kolaylıkla ya da başka bir gerekçe ile ya da haberdar olunsun diye dâhili ve tinsel bir edimin (yalnızca) harici ve görülebilir bir imi olarak sözcelenmelerinden kaynaklandığı gibi bir duygu taşıma eğilimi vardır bizde: Harici bir sözcelemin hem ciddi olduğuna inanır ya da ciddi olduğunu varsayarız hem de harici sözcelemin değişik amaçlarla dâhili biri edimin meydana geldiğini, ***doğru ya da yanlış*** biçimde betimlemekte olduğunu kavramayız. Bu fikrin klasik ifadesini ***Hippolytos***'ta (1.614) bulmak mümkündür. ***Hippolytos*** burada
>
> ἡ γλῶσσ' ομώμοχ' ἡ δὲ φρήν ἀνώμοτος

> yani "dilim yemin etti, ama yüreğim (aklım ya da sahne gerisindeki diğer sanatçılar) etmedi."[65] der. Bunun içindir ki "...maya söz veririm." demek bana bir yükümlülük yükler; kendi kendime gönül rızasıyla tinsel bir kelepçe taktığımı kayda geçirir.[66]

Bu satırlardan anlıyoruz ki, duygular fazla derin ya da formalite aşırı biçimsel olursa ahlâka aykırılık ortaya çıkar. Yine de söz vermede içsel-zihinsel bir şey vardır. Ahlâk teorisyenleri söz vermeyi yüzeysel olarak değerlendirmişlerdir ve ondaki içsel boyutu dikkate almamışlardır. [....] Yine de Hyppolitos'a bir çıkış yolu; iki eşli birine "Evet, bu kadını eş olarak alıyorum." dediğinde bir özür ve sahtekâra "Bahse girerim." dediğinde bir savunma imkânı sunar. Kesinlik ve ahlâkilik, "Sözümüz senettir." diyen kişinin yanındadır.[67]

Kısaca söylersek insanın iç dünyası ahlâka aykırı davranmanın önünde bir settir; çünkü vaat etmek, sadece kelimeleri söylemekten ibaret değildir; bu, iç ve ruhsal bir edimdir.

Bu alıntı çok ironiktir ve şu düşünceyi savunur: Yükümlülükten sadece vaat sözcesi sorumludur. Vaat uylaşımdan dolayı herhangi bir şeye angaje olur. Austin vaadin ahlâki özelliğini inkâr etmez; fakat sadece şunu hatırlatır: Vaatteki ahlâki özellik sözünü tutmakla ya da tutmamakla ilgilidir. Uylaşım bir vaadi kesin hale getirir. Vaadin bağlanma boyutu, muhatapların denmek istenen şeyi anladıkları sözde bulunur. Sadece vaatle girişilen bağlanma vardır; çünkü vaat ederken hitap ettiğim kişiler şunu kabul ederler: Uylaşımsal bir vaat prosedürünü bilerek başlatıyorum ve bu sözümle kendimi yükümlülük altına sokuyorum. Bu kişiler vaadimi tutmadığımda beni eleştirebilirler. Vaat etmemişsem bu eleştiri yapılamaz.

Vaadin performatifin bir prototipi oluşuna dair söyleyeceklerimiz bunlardır. Yukarıdaki bölümlerde demiştik ki, İkinci Austin performatifi saptayıcı sözcelere karşıtlığını dikkate alarak in-

---

[65] Austin burada şu dipnotu ekler: Sahne gerisindeki herkesin –ışıkçıların, yönetmenin hatta suflörün-varlığını inkâr etmek gibi bir niyetim yok; itirazım yalnız oyunda lüzumsuz kalabalık yaratacak birtakım işgüzar dublörlere.

[66] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 46-47.

[67] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 44.

celer. Burada performatifin prototipinin vaat olduğunu söylediğimize göre performatif/saptayıcı karşıtlığı vaat/saptayıcı karşıtlığından hareketle anlaşılabilir. O zaman şöyle bir problem ortaya çıkar: Austin'de vaat/saptayıcı karşıtlığı genel olarak performatif/saptayıcı karşıtlığı içinde düşünülebilir mi? Yoksa Austin'in vaat/saptayıcı karşıtlığına dair daha özel açıklamaları var mıdır? Buna cevap olarak diyebiliriz ki, kuşkusuz tüm performatifler için söylenen saptayıcı karşıtlığı ifadeler vaat sözceleri için de geçerlidir. Ancak yeterli değildir. Austin vaat/saptayıcı karşıtlığına dair Moore paradoksu çerçevesinde önemli ve özel açıklamalar yapmıştır. Bu açıklamaları burada ayrıntılı olarak ele alamayız. O nedenle konuya aşağıda ilgili yerlerde değineceğiz.

Dilin iki kullanımı vardır: Normal ya da ciddi kullanımı ve parazitli ya da ciddi olmayan kullanımı.[68] Austin'e göre dilin kullanımı, normalde kusursuzdur; ama bazı durumlarda kullanım kusurlu veya parazitli olabilir. Performatife ilişkin açıklamalarımızı bunların parazitli kullanımlarını anlatarak sürdürmek istiyoruz.

VII. Performatiflerin Parazitli Kullanımı

Austin'e göre dil normalde ve gündelik hayatta kullanıldığı şekliyle saftır; ama sonradan bu saflığını koruyamamıştır. Bu bakımdan Austin, Remy de Gourmont gibi düşünür. De Gourmont Fransızca için demektedir ki,

> Fransızca başlangıçta saftı ve sonradan parazitler (Grekçe kelimelerden tıbbi jargona kadar) tarafından istila edildi.[69]

Dilin parazitli ya da hastalıklı kullanımları çeşitli söz sanatlardaki kullanımlarıdır. Bu nedenle söz sanatlarında performatif sözceler yoktur. Austin bunu şöyle açıklamaktadır:

> İkinci olarak: Bizim edimsellerimiz, birer ***sözcelem*** oldukları için, bütün sözcelemlerin yakalandıkları birtakım başka hastalıkları da miras alırlar. Biz, keza bunları da, aynı şekilde onlara daha genel açıklama getirmek olanaklı olmakla birlikte,

---

[68] ***Ibid.***, p. 116.

[69] Gourmont, de Remy, "Préface", ***Esthétique de la langeu française***, Mercure de France Paris, 1938.

> şu anda bilerek dışarıda tutuyoruz. Örneğin, şunları kastediyorum: Edimsel bir sözcelem, sahnede bir aktör tarafından söylenirse, bir şiir içinde ortaya atılırsa, ya da bir iç konuşmada geçerse, ***özel bir biçimde*** hükümsüz ya da sahte olacaktır. Bu durum -özel koşullarda ortaya çıkan bu köklü dönüşüm- tek tek bütün söylemler için aynı şekilde geçerlidir. Bu tür durumlarda dil –anlaşılacağı üzere- ciddiye alınmadan; ama normal kullanımın asalağı denebilecek şekillerde – dilin zayıf halleri öğretisi kapsamına girebilecek şekillerde- kullanılmaktadır. Biz bunların hiçbirini göz önüne ***almıyoruz.*** İsabetli olsun olmasın; bahsettiğimiz bütün edimsözel sözcelemler, olağan koşullarda üretilmiş diye anlaşılmalıdır.[70]

Bu satırlardan anlıyoruz ki, parazitli kullanımlar sözceyi enfekte ederler; performatifi başarısız kılarlar. Parazitli sözcelere ilişkin bir genel teori ortaya konabilir. Onlar konuşanın durumundan dolayı içeriksizdir ***sahte***'dir ve ***hükümsüz***'dür; bu nedenle hiçbir şeyi gerçekleştirmezler. Onların bir şey gerçekleştirmemesi normal ya da ciddi sözcelerin gerçekleştirememesinden farklıdır.

Parazitli konuşmanın pek çok şekli vardır. Örneğin karşı tarafın bulunmadığı bir diyalogda kişinin sözde karşılıklı konuşması; romanlardaki sözceler, şiirde şairin sözceleri, yazılardaki alıntı sözceler;[71] konuşmadaki aktarımlar, özellikle aktarılma imkânı; bunlar parazitli kullanımlardır.[72]

Austin'e göre parazitli kullanım bağlam dışı kullanımdır. Bu kullanım dilin anormal bağlamlarda kullanılmasından doğar. Bir kullanımın parazitli olduğunu bu durumdan anlayabiliriz.[73]

Normal başarısız sözceler başarısız olsalar da gerçekte ciddi sözcelerdir. Onlarda eksik olan, sözcelik koşulları değil; başarı koşullarıdır.

> Edimsözel bir edim ister başarılı olsun, isterse başarısız; parazitli olamaz.[74]

---

[70] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 57.
[71] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 108.
[72] ***Ibid.***, p. 92.
[73] ***Ibid.***, p. 55.
[74] ***Ibid.***, p. 141.

> Bütün bu sözceleri inceleme dışında tutuyoruz. Performatif sözce, mutlu ya da mutsuz olsun; her performatif sözce normal durumlarda sözcelenmiş gibi anlaşılmalıdır.[75]

Oysa parazitli sözceler gerçekte sözceler değildir; anormal, boş ve oyuk sonuçta, sözde sözcelerdir; ama söz ediminin konusu olamazlar. Bu yüzden parazitli sözceler dil felsefesi dışında kalmalıdır; araştırma programından dışlanmalıdır. Austin bunu şöyle ifade eder:

> Daha genel bir teori içine yerleştirilebilecek bu parazitli sözceleri şimdiki çalışmamızdan kesinlikle dışlamak istiyoruz.[76]

Parazitli sözceler sadece normal sözcelerden değil; yanlış anlamalardan doğan sözcelerden de ayrılır. Yanlış anlama sözcenin gücünün ya da anlamının yeterince güvenceye sahip olmadığı durumlarda ortaya çıkar. Oysa parazitli söylemde sözcenin hiçbir yaptırım gücü yoktur.

Ama bazı sözceler vardır ki, bunların boş ya da içeriksiz olmaları özel nedenlerden dolayıdır. Örneğin baskı ve korku etkisiyle gerçekleştirilen sözceler bunlardandır. Bir kişi baskıyla ya da zorla bir şeyi söyleyebilir; ama bu sözünde onun gerçek niyeti ve düşüncesi yoktur.

Şiir, şairin düşüncelerini ya da duygularını ifade ettiği ölçüde, Austinci anlamda zorunlu olarak anlamdan yoksun değildir. Lirik şiirin sözceleri özellikle düşünceleri ve duyguları ifade etmeye yarar. Bir komedyenin sahnedeki repliğine gelince, o, ciddi olmayan bir sözcelemenin sonucudur; çünkü Austin'e göre komedyeni sahne dışında gerçekleştirilen performatiflere özgü taahhüt etme ve otantik olma ölçütlerine uymaktan kendini muaf tutar.

Hangi tür olursa olsun parazitli sözceler,

A. Dilin ciddi bir kullanımını içeren otantiklik ve taahhüt ölçülerinden yoksundur; bu nedenle anlamsızdır
B. Failin gerçek düşüncelerini ve duygularını içermezler;
C. İlk iki nedenle faillerin sorumluluğunu ortadan kaldırır; onlardan fail sorumlu değildir.

---

[75] ***Ibid.***, p. 55.
[76] ***Ibid.***, p. 55.

VIII. Performatif Türleri

VIII.1. Açıklık Bakımından

Yukarıda performatiflerin lengüistik görünüşleri bakımından diğer deyişle açıklık derecesine göre ikiye ayrıldıklarını söylemiştik; bazı performatiflerin açık, bazılarının da örtük olduklarını belirtmiştik; ama ayrıntıya girmemiştik. Şimdi bu konuyu açıklığa kavuşturmaya çalışalım. Açıklamalarımıza temel olması için her iki performatif türüne prototip sözceler belirleyelim. Açık performatife örnek "Yarın odamı temizlemeyi vaat ediyorum." sözcesidir. Bu sözcede gerçekleştirilen eylem yani vaat açıktır. Örtük performatifin örneği de "Yıldırım!" sözcecisidir. Bu sözceyle hangi edimin gerçekleştirildiği belli değildir. O nedenle örtük performatiftir. Şimdi bu iki performatif türüne ait açıklamalarımızı derinleştirelim; önce açık performatife dair ayrıntı verelim.

VIII.1.1. Açık Performatifler

Açık performatif, hangi eylemlerin gerçekleştirildiğinde asla tereddüt olmayan sözcedir. Performatifin açık olması anlamına bağlı değildir. Açık bir performatif içerdiği sıfat, zarf, fiil gibi ögelerden dolayı açıktır. Bu ögeler pragmatik göstergelerdir; ne söylenen şeyi ne de yapılan şeyi betimler. Sadece sözcenin türünü belirler.

Bu ögeler performatifi açık hale getirir veya getiriyor gibi görünür; eylemi gerçekleştirmeye izin verir. Örneğin "Buna ... adını veriyorum.", "Sizi artık birbirinizin eşi ilan ediyorum.", "Sizi yasa adına tutukluyorum.", "Doğruyu, sadece doğruyu söyleyeceğime söz veriyorum.", "Size üzüntülerimi bildiriyorum.", "Sigarayı bırakacağıma dair size söz veriyorum." "Sana bu gece gelmeni öğütlüyorum.", "Özür diliyorum.", "Yarın odamı düzenlemeyi vaat ediyorum." Bu sözcelerle konuşanın ne yapmak istediği açıktır.

Austin açık performatif sözcelerin özelliklerini ***Söylemek Yapmaktır***'da şöyle açıklar:

(Nikâh töreninde, gemiye ad vermede, vasiyette bulunmada

> ve iddiada söylenen sözlerle) örnek olarak verdiğim performatif sözceler, performatiflerin en mükemmel örnekleridir. Onlara örtük performatiflere karşıt olarak açık performatifler diyorum. Demek istiyorum ki, onların tümü "bahse giriyorum." "vaat ediyorum.", "miras bırakıyorum." gibi kesin anlamlı ve çok açık ifadelerdir. Bu ifadelerle örneğin bahse girmek, vaat etmek, miras bırakmak vs. gibi sözcelemeyi formüle ederim; bir edimi gerçekleştiririm. Bu edimleri gerçekleştirdiğim sözceler çok yaygın kullanılan bir ifadeyle başlar veya bu ifadeyi içerir; fakat kuşkusuz-ve bu önemli bir noktadır- "Gitmeni emrediyorum." derken yaptığım şeyle aşağı yukarı aynı şey olan "gidiniz." sözcesiyle de yapabiliriz.[77]

Austin'e göre açık performatifler, örtük performatiflerden daha belirgindir ve tarihsel olarak da mantıksal olarak da emir, yasak, uyarı olan örtük performatiflerden doğarlar.

> Açık performatif dilin ve toplumun gelişimi sırasında doğal olarak örtük performatiften hareketle oluşturulmuştur.[78] Vokabüler açısından düşündüğümüzde daha performatif görünen fiiller, önce sözcelemenin eylemini açık hale getirir.[79]

Örneğin "Sizi suçluyorum." açık performatifi, "Suçlusun!" örtük performatifinden türemiştir. Aynı şekilde "Ben, bu çayırın sahibiyim; bu boğanın tehlikeli olduğu konusunda sizi uyarıyorum." sözcesi de bir açık performatiftir ve bir çayırlıkta bir levhaya yazılı "Bu boğa tehlikelidir." yazısından türemiştir.[80]

Bu demektir ki, örtük performatifler uygun ifadelerle açık performatifler haline getirilebilirler.

> Ancak "açık hale getirmek, (en azından filozofların kelimelere vermeyi tercih ettikleri anlamda) yapmakta olduğum şeyi betimlemekle veya bildirmekle aynı şey değildir. Eğer açık kılmak bunlarla aynı şey gibi görülüyorsa, o zaman bu kötü bir açıklama olur.[81]

---

[77] ***Ibid.***, p. 62.
[78] ***Ibid.***, p. 92.
[79] ***Ibid.***, p. 85.
[80] ***Ibid.***, p. 86.
[81] ***Ibid.***, p. 88.

Açık performatif örtük performatiften doğsa da onun özelliğini bozmaz; eşdeğeridir. Austin'e göre hem açık hem de örtük performatif aynı alana uygulanabilir yani aynı şeyi bildirir ve yapar. Açık performatif sözceyle yapılan ya da söylenen şey, betimlenemez; sadece onunla ne yapıldığı gösterilebilir.

Açık performatifler genellikle sosyal hayat tarafından belirlenmiştir. Bu performatifler üzerinde büyük ölçüde uylaşım vardır. Onlar söyleme kesinlik kazandırırlar. Onların dile kazandırdıkları kesinlik tıpkı ölçüm araçlarının ve diğer standartların konuşmamıza sağladıkları kesinlik gibidir. Performatif söz kalıpları standardizayon araçları gibidir; bu kalıplara göre üretilen açık performatifler standart bir yapıya sahiptir. Bu kalıpları her zaman az veya çok başarıyla kullanırız. Bunlar konuşma aracımızın en sonuncusu ve en başarılısıdır.

Austin'e göre her açık performatifin örtük bir ifadesi vardır. Bir performatifin örtük olması performatiflik gücünü azaltmaz yani anlaşılmasını ve yerine getirilmesini etkilemez. Örneğin bir komutan askerlere "Size birliğinize dönmenizi emrediyorum." dediğinde açık performatif bir sözce söylemiştir. Eğer askerlere sadece "Birliğinize dönün." derse, örtük bir performatifi gerçekleştirmiş olur. Aynı şekilde bir kişi "Size bunu yapmayı vaat ediyorum." ifadesi açık; "Bunu yapacağım." ifadesi örtük performatiftir; fakat "Birliğinize dönün." ve "Bunu yapacağım." sözceleri "emretmek" ve "söz vermek" gibi performatif fiilleri içermese de performatiftir; ama örtük performatiftir.

Açık performatif hem ne yapıldığını hem de hangi prosedürlere uyulduğunu belirtir. Austin'in dediği gibi,

> Açık performatif kapalılığı eler ve en kesin uygulamayı belirler.[82]

Açık performatifin uygulamasındaki prosedürlerde yanılmak imkânsızdır; çünkü bu prosedürler sosyal açıdan uylaşımsaldır. Performatifin açık belirlenimi genellikle sosyal duruma bağlıdır. "Açık performatif prosedürü" dediğimiz şey uylaşımsal ve çok standart sözcelerdir. Bu prosedür (evlenme vaftiz edilme, emir verme gibi prosedürler) sosyal bir öneme sahiptir ve onların nasıl gerçekleştirilecekleri açıktır.

---

[82] ***Ibid.***, p. 96.

Belirtmelidir ki, prosedür sadece bazı kelimelerin sözcelenmesi değildir; "bazı kelimelerin bazı durumlarda bazı kişiler tarafından sözcelenmesidir."[83] Austin, "Sana ...i emrediyorum."; "Sizden ...i rica ediyorum."; "...i vaat ediyorum." şeklinde basitçe formüle edilmiş, çok biçimsel bir tanım vermez. Bu formüller sadece gerçekleştirilen söz edimlerini açık hale getirmek için uygun araçlardır; fakat hiçbir durumda söz edimini gerçekleştirmeye izin vermezler. Gerçekleşmeye izin veren şey, prosedürün uygun durumlarda gerçekleştirilmesidir. Bir sözce kendisini performatif yapan durumların dışında hiçbir şey değildir. Bir meydanda "Seferberlik kararı alıyorum." diyen bir kişi, otoritenin yapması gereken bir eylemi hatalı olarak yapmış değildir; böyle bir öneri sadece boş bir sözdür; çocukça bir ifadedir ya da bunamış birinin laflarıdır.

"Emrediyorum", "İstiyorum" gibi bazı açık edimsözellerin Austin'de belli bir ayrıcalığı vardır; fakat açık performatifin bu ayrıcalığı, buyruklara bağlıdır.

Burada şöyle sorabiliriz. Açık performatif yorumla ortaya çıkarılabilir mi? Austin'e göre bu imkânsızdır; çünkü pragmatik ögeler yoksa performatifi yorumla belirleyemeyiz; çünkü performatifin gerçekleştiği durumlarda uylaşım yoksa durumları dikkate alarak sözcüğü anlayamayız.

> Öyle durumlar vardır ki, onlar da sözcelemenin performatif olup olmadığına karar vermeye hiçbir şey izin vermez. Bir durum beni iki yorumdan birini seçme de özgür bırakabilir. Belki de performatif bir formül söz konusu olabilir; fakat söz konusu prosedür açıkça ifade edilmemiş olabilir. Bir emri belki bir emir olarak yorumlamamış olabilirim ya da böyle yorumlamaktan sorumlu olmayabilirim. Kişi kelimeleri bir vaat olarak yorumlamış olabilir yani muhatabı ritueli tümüyle gerçekleştirildiğinde özel durumlarda prosedürü anlayamamış olabilir.[84]

Açık performatifler iki anlamlı sözleri dışlar; böylece edimi nispeten sabit tutar.[85] Açık performatiflerle ilgili temel problem

---

[83] ***Ibid.***, p. 49.
[84] ***Ibid.***, p. 63.
[85] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 103.

şudur: "Sana vaat ediyorum."; "Seni uyarıyorum." gibi kullanımların "Çek git!" sözcesiyle aynı yapıda olup olmadıklarını bilmek.

Austin'e göre ilk bakışta "Çek git!" ile "Çekip gitmeni emrediyorum." arasında bir fark yok gibidir. "Ahmet gelmedi." sözcesiyle "Ahmet'in gelmediğini bildiriyorum." sözcelerinin doğruluk değerleri aynı gibidir. İkisi de Ahmet'in gelmediğini söyler. Bu olgu durumu gerçekse yani Ahmet gelmemişse bu sözcelerin ikisi de doğrudur. Diğer deyişle "İleri sürüyorum." performatif ön eki ilişkili olduğu sözcenin temsil ettiği içeriğe hiçbir şey eklemez. Bu ön ekin, betimsel bir anlamdan yoksun olduğundan, tek fonksiyonu şudur: Sözcenin edimsel gücünü daha açık hale getirmek.

Şimdi aşağıdaki şu beş sözceyi düşünelim:

(1) Kuşkusuz, Ali çok yeteneklidir.
(2) Ali'nin çok yetenekli olduğunu biliyorum.
(3) Ali'nin çok yetenekli olduğunu kabul ediyorum.
(4) Seni temin ediyorum ki, Ali çok yeteneklidir.
(5) Ali çok yeteneklidir.

(1)-(4). sözceler ilk bakışta aynı anlamdadır yani (5). sözce gibi betimseldir. (1)-(4)'ü (5)'ten ayıran şey, edimsözel edimin dile getiriliş biçimidir. (1)'de edimsözel edim, ***kuşkusuz*** kelimesine bağlıdır. "Kuşkusuz" kelimesi hiçbir şey betimlemez; pragmatik bir değer taşır. "Biliyorum ki," "Kabul ediyorum ki,", "Temin ediyorum ki," de pragmatik bir değer taşır.

Fakat gerçekte durum göründüğü kadar basit değildir. "Kuşkusuz", ifadesiyle diğer performatif ön ekler arasında büyük farklar vardır. "Kuşkusuz", saf pragmatik bir anlam taşır; içinde yer aldığı sözceler ne olursa olsun, bu özellik değişmez. "Kuşkusuz" kelimesini kaldırsak bile cümlenin anlamı değişmez. Performatif öneklerin durumuna gelince; bunlarla ilgili genel bir ilke olamaz. (4)'teki "Seni temin ediyorum ki, Ali çok yeteneklidir" sözcesinin performatif ön eki olan "Seni temin ediyorum ki," kaldırılabilir, yine de sözcenin içeriği "Ali çok yeteneklidir." değişmeyebilir; fakat aynı şeyi (performatif ön ekini kaldırmayı) aşağıdaki sözcelerde yapamayız.

(6) Hasan, "Seni temin ederim ki, Ali çok yeteneklidir."e inanıyor.
(7) Hasan Ali'nin çok yetenekli olduğuna inanıyor.

(6)'daki "Seni temin ediyorum."un kaldırılması (7)'yi verir. (7)'nin ve (6)'nın doğruluk koşulları aynı değildir. Her iki sözce farklı nesne durumlarını temsil eder. Bir ve aynı bağlamda biri doğru, diğeri yanlış olabilir. "Seni temin ediyorum ki," (6)'da betimsel bir anlam, (4)'te ise pragmatik bir anlam taşır. (4) no.lu sözce "Ali çok yeteneklidir." demek değildir; konuşanın, Ali'nin çok yetenekli olduğunu temin etmesini temsil eder.

Açık performatif sözceler dilin belli bir gelişmişlik aşamasında ortaya çıkarlar. Gelişmemiş basit toplumların dillerinde ya da gelişmiş bir toplumun dilinin ilk halinde açık performatif sözceler yoktur. Açık performatif sözceler gelişmiş toplumların gelişmiş dillerinde bulunur. Tarihsel açıdan açık performatifte dilin evrimi önemli bir rol oynar. Austin bunu şöyle açıklar: Performatif, sadece bazı örtük performatiflerden sonra ortaya çıkmıştır. Açık performatifler kendilerinden önce var olan örtük performatifleri de içerirler.

Açık performatifler daha önce söylediğimiz gibi, şu anda gerçekleştirdiğim edimin nasıl anlaşılması gerektiğini ifade ederler. Açık performatifler tarihte birincil performatiflerden sonra ortaya çıksalar da daha önce bildiğimiz ve yaptığımız edimlerin daha ayrıntılı betimleridir; ayrıca yeni ve daha çok edim biçimlerinin yaratılmasıdır.[86]

> Açık performatif belirsizliği dışlar ve gerçekleştirmeyi daha sağlam olarak belirtir.[87]

Açık lenguistik öge yapılan eylemin çerçevelerini sınırlar. "Sizi evlilik bağlarıyla birleştiriyorum." demek daha iyidir; çünkü "Birleştiriyorum." ögesi, bu sözcüğü daha içtenlikle belirlemeye izin verir.

Açık performatif sözcelerin özellikleri kısaca böyledir ve bu sözceler Austin'in dil felsefesinin temelini oluşturur ve bu bakımdan önemlidir. Peki, bu sözceler niçin çok önemlidir? Şimdi bunu açıklayalım. Bunun dört nedeni vardır.

1. Bu sözcelerin açık yazılımını yapabiliriz. Örneğin "Süvariler yarın şafakta hücum edeceklerdir." sözcesini şöyle yazabili-

---

[86] Lane, Gilles, "Introduction" dans ***Quand dire, c'est faire***, p. 26.

[87] ***Ibid.***, p. 96.

riz: "Size süvari birliğini yarın şafakta hücum ettirmenizi emrediyorum." "İşten çıkarıldığınız." sözcesinin yerine "İşe gelmemenizi söylüyorum." denebilir. Bütün performatif sözcelerin açılımını yapabilme imkânı Lakof'ta performatif hipotezin* doğuşuna yol açtı. Bu hipoteze göre her performatif sözcenin derin sözdizimsel yapısı, açık performatif bir sözcedir. "Gel!" emri, "Gelmeni emrediyorum."u içerir. Performatif sözceler, sözcelerdeki zarfları da anlamaya izin verir. Örneğin "Ben öfkeliyim." sözcesini alalım. Bunu bir zarfla, örneğin "samimi olarak" zarfıyla daha açık olarak yazalım. Bu sözcede "samimi olarak" şöyle yazılamaz: "Ben samimi olarak öfkeliyim." sözcenin doğru yazımı şudur: "Samimi olarak söyleyeyim ki, öfkeliyim." Burada "samimi olarak" ifadesi kelimeleri değil; söz edimini niteler. Zarflar bize göstermektedir ki, performatif sözcelerin derin yapıları, saptayıcı sözcelerdir. Zarflar bu derin yapıları performatife dönüştürür. Örneğin "Çalışman harikadır." saptayıcı sözcesini alalım. Bu sözceyi bir zarfla "samimiyetle" zarfıyla performatif yapabiliriz ve cümleyi şöyle yazabiliriz: "Samimiyetle söylersem çalışman harikadır." Performatifleştirilmiş saptayıcılarla Austin, böylece felsefesinin ikinci dönemine geçmiştir. Performatif/saptayıcı ayrımını korumakla birlikte pek çok ara durumun varlığını göstermiştir.

2. Performatifleri, konuşanın kendi söz etkinliğine dayanarak belirleyebiliriz.

3. Performatifler doğrudan söylem özelliği taşırlar. Örneğin "X, bana gelmemi emretti." sözcesi açık performatiflerin belirgin özelliği olan doğrudan söylemdir ve performatif fiillerle gerçekleştirilir. Dolaylı söylemler de doğrudan söylem şeklinde yazılarak açık performatiflere dönüştürülür. Örneğin "Müdürüm bana dedi: Seni kovuyorum." sözcesi, "Müdürüm öfkeli olduğundan, beni kovduğunu söyledi."

4. Austin'e göre performatifler doğalcıların düşündüklerinin tersine uylaşımsaldır. Bilindiği gibi doğalcı geleneğin, kökleri Platon'a kadar gider. Kratylosçulara olduğu gibi, doğalcılara göre de performatifle gerçekleştirilen edim ve kullanılan formül, (örneğin emir edimi) arasında zorunlu bir ilişki vardır. Oysa

---

* Lakoff'un performatif hipotezi şudur: Her performatif sözcenin derin yapısı açık bir yaptırıcıdır. Örneğin "Gel!" emri, "Sana gelmeni emrediyorum." sözcesinin kullanımının terk edilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Austin göre açık bir performatifle gerçekleştirilen eylem ve kullanılan formül arasındaki ilişki istemlidir. Eylemin anlamı ve kullanılan fiillerin anlamı arasında özel bir ilişki vardır. Fiil örneğin "Sana vaat ediyorum." açık bir performatif ise muhatap bir edimi gerçekleştirir. Bu konuya aşağıda uylaşım başlığı altında değinilecektir. Açık performatife ilişkin söyleyeceklerimiz ana hatlarıyla bunlardır.

VIII.1.2. Örtük ya da Birincil Performatifler

Şimdi performatifin diğer bir türünü, örtük performatifleri açıklamaya geçebiliriz. Kuşkusuz bunlar açık performatifler kadar kolayca fark edilemez, yine de yeniden formüle edilerek açık performatif haline getirilebilir. Onların yeniden formüle edilmeleri, şimdiki zaman birinci şahıs haber kipinde fiiller takdiriyle olur. Austin böylece performatif mi, saptayıcı mı oldukları belirsiz bazı lengüistik ifadeleri gramatikal belirsizliklerinden kurtarmaya çalışır.[88]

Kronolojik açıdan bakıldığında örtük performatifler açık performatiflerden öncedir.

> Örneğin "Yapacağım.", "... i yapacağımı vaat ediyorum."dan öncedir [...] çünkü ilkel dillerde yaptığımız çeşitli eylemler henüz açıkça ayrılmamıştı (ya da onları birbirinden ayıramıyorduk.)[89]

Bu nedenle

> Dilin kendisinde ve ilkel evrelerinde kesinlik olmadığı gibi, burada söylediğimiz anlamda bir belirtiklik de yoktur.[90]

İlkel dillerde söz edimleri henüz farklılaşmadığı için, "Gök gürültüsü" ya da "Boğa" gibi cümleler bir uyarı, bir bilgilendirme olabiliyordu. ***Austin'e göre uyarı, tehdit, bilgilendirme vs. birbirinden sadece gelişmiş dillerde ayrılmıştır***.[91]

Örnekler:

"Kabul et."

---

[88] ***Ibid.***, p. 94-96.
[89] ***Ibid.***, pp. 91-92.
[90] ***Ibid.***, p. 100.
[91] ***Ibid.***, p. 92.

"Üzgünüm."
"Buradan çık."
"Odanı temizle."
Bunların her biri özel durumlarda gerçekleştirilmeleri istenen eylemlerdir.

> "Orada olacağım." bir vaat olabilir; açık performatiflerden farklı birincil performatif gibi görülebilir. Öbür yandan bu ifadenin performatif olmadığını düşündüren durumlar da mümkündür.[92]

Filozoflara göre dilin birincil ya da ilkel kullanımı zorunlu olarak saptayıcı sözcelerdir. Saptayıcı olarak da doğru veya yanlıştır. Austin'e göre ne var ki, cümlelerin bildirimsel ya da saptayıcı olması gerektiğini iddia etmek çok tehlikelidir. Bütün sözcelerin (bazılarının ileri sürdüğü gibi) ilkin emir ya da küfür/yemin sözleri ile başlaması gerektiği konusunda nasıl bir bilgiye sahip değilsek, elbette bu konuda da değiliz. Şunu rahatça söyleyebiliriz: Dilin ilk ifadelerinin saptayıcı olduğu iddiası bilimin etkisiyle ileri sürülmüş bir tezdir.

Austin demektedir ki, bu konuda yorum yapmak zorunda değiliz. Bu açıklama önemlidir.

> Dilde kesinlik, söyleneni şeyi – sözcelemin anlamını- daha açık hale getirir: Burada söylediğimiz anlamda belirtiklik ise sözcelemin gücünü ya da belli bir anlamda nasıl alınması gerektiğini daha açık hale getirir.[93]

Ona göre performatifi nasıl yorumlayacağımızı söyleyen bir kural yoktur. Austin, oluşturucu kural* fikrinin tersini savunur.

Austin'in örtük performatif konusunda iki dönemi vardır:

1. Düalite dönemi: Bu dönemde Austin'e göre bazı sözceler

---

[92] ***Ibid.***, p. 63.

[93] ***Ibid.***, p. 93.

* Oluşturma kuralları: Bu kurallar temel alfabeden hareketle ortaya konur; göstergelerin (harflerin ve kelimelerin) anlamlı olabilmeleri için nasıl düzenlenmeleri gerektiğini belirler. Örneğin "eiklme" harfleri sadece kelime şeklinde yazıldığında; "kelime bu dir önemli" kelimeleri "bu kelime önemlidir" diye düzenlendiğinde doğrudur. Oluşturma kuralları tüm aritmetiği ifade edebilir.

hem örtük performatif hem de saptayıcı olabilir. Performatiflerin realiteyle ilişkileri problemlidir. Örneğin, "Özür diliyorum." anlamına gelen "üzgünüm." sosyal, uylaşımsal bir fiili (özür dileme) gerçekleştirmeye izin verir; fakat aynı zamanda realiteyi betimlemeye de yarar. Bu ikinci durumda sözce üzgün olup olmamaya göre doğrudur veya yanlıştır. Bu cümle yarı performatiftir ve yarı saptayıcıdır. Bu nedenle Austin, örtük performatifi saf olmayan diye niteler.

Fakat ***saf olmayan performatif*** kavramı realiteyle ilişki problemini çözemez. Eğer örtük performatifler saf olmayan performatifler olursa, saptayıcılar de saf olmayan performatifler olur.

2. İkinci Austin: Bu döneme tüm performatifçilik dönemi de diyebiliriz. Bu dönemde Austin bazı örtük performatiflerin aynı zamanda saptayıcı da olabilecekleri düşüncesini terk eder; saptayıcı kategorisinin yerine düzsöz kategorisini koyar. Buna göre saptayıcı gibi görünen sözceler, söz edimlerinin bir türü olan düzsöz edimidir. Gerçekte bütün cümlelerin amacı edimsöz edimini, bir şeyi gerçekleştirmektir ve her şey söz edimlerine bağlıdır. Sonuç olarak ***tüm cümlelerin az veya çok performatif bir değeri vardır.***

Austin başlangıçta düşüncesi şuydu: Sadece saptayıcı sözlere karşıt performatif sözlerin mantıksal biçimlerini analiz etmek. Bununla birlikte Austin, hemen şunu fark etti: Edimsözel edimler, sadece performatif sözleri incelemek için değil; genel olarak dilin incelenmesi için önemlidir.

Birinci dönemdeki performatif-saptayıcı ayrımı ikinci dönemde edimsöz edimi ve düzsöz edimi arasındaki ayrıma dönüşmüştür. Edimsöz edimi ve düzsöz edimi her ne kadar farklı adla anılsalar da birbirinden ayrılamaz. Onlar bir aynı edimin iki farklı yüzüdür.

> Her otantik söz edimi aynı zamanda hem düzsöz edimidir hem de edimsöz edimidir.[94]

Bu sonuncu ayrımın temeli şudur:

---

[94] ***Ibid.***, p. 90.

> Her sözcede sözceleyenin motivasyonlarına bağlı "yönelimsel bir güç"ü keşfedebiliriz.[95]

Açık olmamak bazı bakımlardan yararlıdır; ancak toplum kurallarının ve davranış biçimlerinin rafine olması ve evrimi daha çok açıklığı gerektirir.[96]

Örtük performatifler açık performatifler kadar etkili olabilir. Örneğin "Odanı düzenle!", "Bu odaya girme hakkın yok!" ve "Bundan sonra karı kocasınız!" veya "Aptal!" gibi sözceler "Sana odanı düzenlemeni emrediyorum.", "Bu odaya girmeni yasaklıyorum."; "Sizin evlilik bağıyla birleştiğinizi ilan ediyorum." ve "Seni aptal ilan ediyorum." gibi açık performatiflerden daha az etkili değildir.

Burada iki noktaya dikkat çekmemiz gerekiyor:

1. "Açık hale getirmek" en azından filozofların sözcelere vermeyi tercih ettikleri anlamda yapmakta olduğum şeyi betimlemek ya da bildirmekle aynı şey değildir. Eğer "açık hale getirmek" bunu ifade ediyorsa, o zaman ***Pro Tanto*** (kötü) bir terimdir.

2. Sadece örtük ifadeler değil; performatif jestler de açık hale getirilebilir. Dilsel olmasalar da, performatif jestlerle uylaşımsal bir eylem yapılabilir. Bu jestler performatif söylemlere benzerler. Ancak jestlerin anlamları her zaman açık olmayabilir; onlarla ne yaptığımız her zaman tam anlaşılmayabilir. Örneğin benim sizin önünüzde eğildiğimi düşünün. Böyle bir durumda size saygı mı gösteriyorum yoksa sözgelişi yerdeki bitkilere dikkatle bakmak ya da ağrıyan midemi rahatlatmak için mi eğildim? Bu çok açık olmayabilir. Böyle durumlarda genellikle söz konusu edimin uylaşıma dayalı törensel bir edim olduğunu, hem de bunun hangi edim olduğunu açıkça ortaya koyacak başka özel boyutlar olacaktır. Örneğin eylemimle saygı gösterdiğimi anlatmak istiyorsam sözgelişi şapkamı çıkarırım bir elimi kalbimin üzerine koyarım.[97]

Yukarıda söylediğimiz gibi, Austin ikinci döneminde saptayıcı/performatif ayrımını terk eder; bütün sözcelerin performa-

---

[95] ***Ibid.***, p. 139-143.
[96] ***Ibid.***, p. 93.
[97] ***Ibid.***, p. 91

tif olduklarını söyler. Bunun zorunlu bir sonucu vardır: ***performatiflerin başarılı veya başarısız, mutlu veya mutsuz olmaları.***[98] Başarılı/mutlu, başarısız/mutsuz, ayırımı Austin felsefesinin en özgün yanlarından biridir. Performatif sözcelere ilişkin açıklamalarımızı onların başarı ve başarısızlık koşullarını ortaya koyarak sürdürelim.

VIII.2. Başarı Bakımından

Yalnız bu koşulları ayrı ayrı ele almadan önce bazı temel noktaları belirlemek gerekir. Bunu yapmadan başarı/başarısız koşullarının nereye oturduğu kolayca söylenemez. Performatiflerin başarı koşulları söz edimlerini yönetir. Uygun bağlamlarda ve prosedüre riayet ederek sözcelenen performatifler başarılıdır veya mutludur; çünkü gerçekleştirilmek için gerekli koşullara sahiptir. Uygun olmayan bağlamlarda ve prosedüre aykırı biçimde sözcelenenler ise başarısızdır veya mutsuzdur.[99] Çünkü başarılı olma koşullarını taşımaz. Belirlenen amacı, başarılı bir performatif gerçekleştirir; başarısız performatif gerçekleştiremez. Örneğin bir vaatte bulunan kişi vaadinde samimiyse performatif başarılıdır veya mutludur. Eğer vaadin sözcelenmesi samimi değilse, kusurludur. Vaadini yerine getirmeyi düşünmediği halde "...i vaat ediyorum." demek, kusurlu vaattir. Onun sözcelenmesi, gerçekleştirilme niyeti, inancı olmadığından, mutsuzdur.[100]

> Austin'in sözceleri doğru veya yanlış değil de başarılı veya başarısız kabul etmesi, analitik felsefede 1950'li yıllarda gerçekleşen gerçek bir devrimdir.[101]

Austin demektedir ki, hayret verici olan şudur: Görünüşte şöyle sıradan bir şey söylüyoruz: Bir sözce onun için değil; fakat diğer sözceler için gerekli doğruluk koşulları varsa başarılıdır. Örneğin "Vaat ediyorum.", "Özür diliyorum." doğru veya yanlış değildir; ancak bu sözcelerin başarılı olması için bazı şeyler doğru olmalıdır. "Özür diliyorum." dersem ve gerçekten de özür

---

[98] ***Ibid.***, p. 75.
[99] ***Loc. cit.***
[100] ***Ibid.***, p. 78.
[101] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 152.

dilersem özür dilemekte olduğum yanlış değil; doğrudur. Bu durumda bazı doğruluk koşulları yerine getirilmiştir. Bütün bunlar göstermektedir ki, saptayıcı/performatif ayrımı temelsizdir. Örneğin "Kedi paspasın üzerindedir." durumun böyle olduğuna inanmamı içerir.

Başarılı ve başarısız sözceler arasındaki sınır yeterince belirgin olmayabilir; onlar iç içe geçebilirler; her şey rağmen bu kategorilerin çok açık olarak ortaya çıktıkları, tartışmasız ve kesin durumlar vardır. Belirsizlikler kategori yanlışlıkları ya da imkânsızlıklar değildir, sadece sınıflamaların sınırlarını gösterir. Austin'in bu sınıflamaları iyileştirilebilir, geliştirilebilir; ama terk edilemez.

Austin şunu açıkça göstermiştir: Başarılı ve başarısız sözceleri belirlemek için pek çok parametre vardır. O zaman bu parametrelere dayanarak pek çok soru sorulabilir. Bu sorular sözcenin bağlamına göre değişir. Gerçekte başarılı ve başarısız sözceler arasındaki ***a priori*** ayrım açık gibidir; çünkü bir sözcenin başarılı olup olmadığını sezgisel olarak belirlemeye izin verir.

Bir söz ediminin başarısızlığı veya başarısı, kabul edilen duruma bağlı olabilir. Örneğin şöyle bir evlilik olsun. Normal prosedüre göre gerçekleşen evlilik töreninin ardından eşlerden biri bir mağarada tek başına yaşamaya başlasın. Eğer bir toplulukta evli insanların sayısı söz konusu olursa bu çiftin evliliği başarılıdır; fakat evliliğin ardından eşlerin bir arada yaşaması dikkate alındığında bu performatif başarısızdır.

Bu örnekler gösteriyor ki, performatif sözcelerin başarılı/mutlu veya başarısız/mutsuz olmalarının ölçütleri vardır. Şimdi bu önemli konuyu açıklayalım. Performatiflerin hangi durumlarda başarılı/mutlu hangi durumlarda başarısız/mutsuz olduklarını görelim. Önce başarı koşulları, ardından da başarısızlık durumlarını ortaya koyalım.

VIII.2.1. Başarılı Performatifler

Performatifler hem başarı koşullarına hem de tatmin koşullarına sahiptir.[102]

Performatiflerin başarılı olmaları için,

---

[102] ***Ibid.***, p. 8.

(A.1) Uylaşımsal ve kurumsal prosedüre* harfiyen uyulmalıdır. Prosedür, etkisi olan; bazı durumlara yol açan bir uygulamadır; bazı sözcelerin bazı durumlarda, ilgili şahıslar tarafından söylenmesiyle uygulanır. Başarılı performatifte söylenecek kelimeler önceden bellidir ve söyleyecek kişiler de bunları önceden bilirler. Örneğin nikâh töreninde nikâh memuru ve nikâhlanan kişiler ne söyleyeceklerini bilirler, ancak bu kelimeler herhangi bir yerde değil; sadece nikâh töreninde ve tam yerinde söylenir. Söylenen kelimelerin kesin bir etkisi vardır. Evlilik prosedürü tamamlandığında iki kişi evlenir. Bir şey vaat ettiğimi söylediğimde, iki kişi arasında bir uylaşım gerçekleşmiştir. Bu uylaşım gereği, vaadimi tutmalıyım.

Performatif sözce bireylere söylemeleri gerekeni bildirmekle kalmaz; prosedürü uygularken ne yapılacağını da belirler. Örneğin tanık doğruyu söyleyeceğini açıklarken sağ elini de kaldırmalıdır.

Görüldüğü gibi performatif başarının ilk koşulu kurumsal uygulamaya her aşamada uyulmasıdır. Aksi durumda performatif gerçekleşemez. Günümüzde kölelik olmadığı için kölelikten azat etmeye ilişkin bir prosedür olamaz ve bir kişi böyle bir prosedürü uygulayamaz ve "Seni kölelikten azat ediyorum." diyemez. Bu söz artık boş bir sözdür ya da gramatikal bir örnektir.[103]

(A.2) Kişiler ve durumlar, söz konusu prosedürü uygulamak için uygun olmalıdır: Örneğin, bir nikâhı sadece yetkili bir nikâh memuru kıyabilir ve nikâh kıyılacağı sırada resmen evli olan kişinin nikâhı kıyılamaz; nikâh memuru bir şempanze çiftini evlendiremez. Nikâh sadece resmen izin verilen yerlerde kıyılabilir.

Benim olmayan bir şeyi vaat edersem, bu vaat boşunadır; çünkü benim olan bir şeyi vaat edebilirim.

(B.1) Bütün katılımcılar prosedürü usulüne uygun gerçekleştirir. Örneğin, nikâh memuru sarhoş olmamalıdır; sadece nikâhla ilgili yasa maddelerini sırasıyla ve doğru okumalıdır. Evlene-

---

* Prosedür, bir hukuksal çözüme ulaşmak için uyulması gereken kuralların ve formalitelerin; gerçekleştirilmesi gereken fiillerin bütünü demektir. Dilimizde bunu karşılayacak bir terim olmadığını düşündüğümüzden, kelimeyi çevirmedik.

[103] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 58.

ceklerin her ikisi de uygun anda "Evet" demelidir; tanıklar, evliliğe tanık olduklarını imza ederek belgelemelidir.

Bir vaadi anlaşılmaz derecede mırıldanarak yapmışsam, geçersizdir. Öte yandan "Vaat ediyorum." gerçek bir vaat olacaksa konuşan, vaat edecek durumda olmalıdır. Örneğin bir seçmen politikacıya vaatte bulunamaz; ama politikacı seçmene vaatte bulunabilir.

Bir tanık, mahkemede tanıklara ayrılmış yerde "***Hakikati, sadece ve sadece hakikati, tüm hakikati vs. söyleyeceğime vs.***" formülünü yüksek sesle ve anlaşılır biçimde söylemelidir.

(B.2) Tarafların hepsi, prosedürün tümünü, uygulamalıdır. Örneğin, nikâhta, evleneceklerin her ikisi de salonda olmalıdır; tanıklar, imzalayacakları yeri imzalamadan nikâh törenini terk etmemelidir. Vaat ederken cümlenin öncesini söylemeden sadece diyorum ki, "Vaat ediyorum"; ama vaadin hangi konuda olduğunu belirtmiyorum; böyle bir vaat boştur ve geçersizdir.

(Γ.1) Evlilik ve vaatte olduğu gibi bir prosedüre göre evlenenler ve vaatte bulunanlar bazı düşünceleri ve bazı duyguları taşımalıdır. Onlar evlendikten ve vaat ettikten sonra yaşamaları gereken duyguları yaşamalıdır. Evlilerden beklenen şudur: Kendilerini evli bir insan gibi görmeleri; birbirine saygı duymaları; iyi günde kötü günde birbirine yardımcı olmaları. Vaat eden kişi de kendini sözünü tutması gereken bir insan gibi görmelidir. Vaat, vaat edenin sözünü yerine getirme konusunda samimi olduğunu varsayar. Vaat tutulmalıdır yani konuşan, verdiği söze uygun davranmalıdır.

(Γ.2) Taraflar sonradan, kendilerinden beklenen davranışları yapmalıdır. Örneğin Evliler birbirini sevmelidir; birbirine yardım etmelidir ve sadık kalmalıdır.[104] Vaat yerine getirilmelidir yani konuşan kişi yükümlülüğünü yerine getirecek davranışta bulunmalıdır.

İlk dört kural (A.1), (A2), (B.1), (B.2) prosedür ve uylaşım üzerinde ısrar eder. Bu kurallarda tarafların rolü yoktur. Evlenmek istersem, bunu gerçekleştirebilmek için bir prosedür olmalıdır. Bu yasal prosedür yoksa evlenemem.[105]

Bu kurallardan birine (ya da pek çoğuna) aykırı davranırsak,

---

[104] ***Ibid.***, p. 49.
[105] ***Ibid.***, p. 50.

performatif sözcemiz başarısız olur. Şöyle ki, bu prosedürlerden (1), (2), (3) ve (4) no.lu kurallara aykırı davranmak, başarısızlığa götürür. Eğer uygulanacak bir prosedür (1) yoksa veya var da yanlış ya da haksız olarak uygulanmışsa (2), eylem yasaklanmıştır. Eylem kusurluysa (3) veya geçersizse (4) sonuçlanmamıştır. Bütün başarısızlık durumlarında eylem, gerçekleşmemiştir ve yok hükmündedir.

Bu koşulların hepsi de aynı statüde değildir. İlk ikisi asıl koşuldur; çünkü onlara saygı gösterilmezse, dil oyunları yoktur. Diğer kurallara saygı gösterilmezse edimde iki farklı başarısızlık olur. Üçüncü koşul sağlanmazsa eylem gerçekleşmez; dördüncü koşul gerçekleşmezse, samimiyet bulunmaz.

Her sözce ona göre başarılı olabilmek için uygun durumlarda söylenmelidir. Aksi halde söz başarısızdır ve sıkıntılıdır.

> Fakat bu durumun uygun olmadığı şu ya da bu şekilde ortaya çıkarsa, ben önceden evliysem vaat ettiğim şey bana ait değilse, birine emretmek için gerekli yetkim yoksa "Penguenleri kutsuyorum" sözünde olduğu gibi biz uygun olmayan durumlarda konuşurum.[106]

Γ 1 ve 2 formülleri nedenin etkiyle ilişkisi üzerinde prosedürün amacı ve bu amacın gerçekleştirilmesi için gerekli koşullar üzerinde ısrar eder. Vaadi tutma niyeti performatifliğin başarılı olma koşuludur. Vaadimi yaptığım anda, vaadimi tutma niyetim yoksa büyük olasılıkla onu tutmayacağımdır. Bu formüller niyete ve bağlanmaya çok büyük önem yükler.

Şimdi de performatif sözcelerin başarısızlık problemini ele alalım ve başarısızlığın hangi durumlarda ortaya çıktıklarına değinelim.

VIII.2.2. Başarısız Performatifler

Başarısızlık, performatiflerin önemli problemlerindendir; bazen trajik bir duruma bile yol açabilmektedir.[107] Çünkü başa-

---

[106] ***Ibid.***, p. 56.

[107] Laugier, Sandra; Al-Salah Christopher, OLMS ***La philosophie du langage ordinaire***, p. 34.

rısız bir söz edimi hiçbir şey yapmaz. Onun hiçbir etkisi de yoktur.[108]

Sözce hangi durumlarda başarısızdır, mutsuzdur ve gerçeğe uygun değildir? Bu, Austin'i en çok uğraştıran konulardandır. O, başarısızlıkları incelerken bir şeye dikkat eder: Söylemin ciddi olarak söylenmesi. Kişinin kendi kendine konuşması, şiirsel sözler, tiyatro sahnesindeki konuşmalar gibi parazitli sözceler için başarılı ya da başarısız denemez; çünkü onlar gündelik dilde bir şey yapmayı sağlayan ciddi sözceler değildir. Kısaca söylersek başarısızlık sadece ciddi sözceler için geçerlidir.[109]

Hukukçular pek çok başarısızlık türü keşfettiklerini iddia ederler. Onlara göre yasama edimindeki yasa sözceleri ve yargılama sırasındaki sözcelemeler doğru veya yanlış bildirim olmalıdır. Austin'e göre bu düşünce bir saplantıdır ve pek çok yasamacının hukukta daha iyi düzenlemeler yapmasını engellemiştir hatta bazılarının bu düzenlemeyi yaptığı bile söylenemez[110]. Etiği ilgilendiren pek çok edim, ahlâkçıların iddia ettikleri gibi sadece ***fiziksel hareketler*** değildir. Bu hareketlerin pek çoğu uyla şımsaldır ve belli prosedürlere sahiptir; sonuçta başarısız olabilirler.[111]

Peki, hangi performatifler başarısızdır? Başarılı olmak için gerekli koşulları kısmen ya da tamamen yerine getirmeyenler. Aynı şekilde, yapıldıkları halde yeterli koşulları tümüyle taşımayan eylemler de başarısızdır.[112] Kısaca söylersek, performatifleri başarısız yapan, iki şeyden biridir: ***Kötü sunulmuş sözce ya da kötü uygulanmış prosedür olmak.***[113]

Burada şöyle sorabiliriz: İstem dışı eylemler prosedüre aykırı, sonuçta başarısız olabilir mi? Örneğin yanlışlıkla, kazaen ya da istemeden yaptığımız eylemler prosedüre aykırı oldukları için başarısız sayılabilir mi? Austin'e göre bu tür eylemler performatif kategorisine girmez. Prosedüre uygun olduklarında onları başarılı sayamadığımız gibi, aykırı olduklarında da başarısız

---

[108] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 44.
[109] ***Ibid.***, p. 55.
[110] ***Ibid.***, p. 53.
[111] ***Ibid.***, p. 53.
[112] ***Ibid.***, p. 49.
[113] ***Ibid.***, p. 48.

olduklarını söyleyemeyiz. Bunlar gerçekte başarısız değil; hükümsüz eylemlerdir.[114]

> Başarısız sözceler yanlış değildir; sadece başarısızdır.[115] Bazı performatifler gerekli biçimsel koşulları taşıdıkları halde onları olağan olarak başarılı kabul etmeyiz; formalite gereği, sözümona, boş edim, anlamdan yoksun edim vs. diye niteleriz.[116]

Gerçekleşmemiş edim, başarısız edim sadece olmamış gibidir veya etkisizdir; ama bir edimin yokluğu değildir. Başarısız bir sözce yine de gerçekle ilişkisini sürdürür.

> Bir söz edimi başarısız olsa bile pek çok şey gerçekleşmiştir. —İki eşlilik (bigamie) edimini en ilginç biçimde gerçekleştirmiş oluruz; fakat sözde edimi yani evlenmeyi gerçekleştiremeyiz. Kısaca, evliliğin cebri Boole'un* cebrini izler. (Üstelik "etkisiz" burada "sonuçları olmayan" anlamına gelmez.[117]

Austin, dil sürçmesini diğer başarısızlıklardan ayırır; çünkü

> Başarısızlığın hangi kelimeyi hangi kelimeyle karıştırmanın sonucu olduğunu biliriz. Örneğin Bayan Plimson, yepyeni defterine özenle diary (günlük) yerine dariry (sütçü dükkânı, mandıra) yazsın. Bu durumda karıştırdığı kelimenin doğrusunu bilebiliriz.[118]

---

[114] ***Ibid.***, p. 54.

[115] ***Ibid.***, p. 48.

[116] ***Ibid.***, p. 50.

* Boole Cebiri, değişkenlerin değerinin *doğru* ve *yanlış* olabildiği bir cebirin alt koludur. ***Doğru*** ve ***yanlış*** değerleri genelde sırasıyla 1 ve 0 olarak ifade edilir. Değişken değerlerinin sayı, işlemlerin ise toplama ve çarpma olduğu temel cebrin aksine Boole Cebirinde $\wedge$ işareti ile ifade edilen "ve", $\vee$ işareti ile ifade edilen "veya", $\neg$ ile ifade edilen "değil" işlemleri bulunur.
Sayısal devrelerin analiz ve tasarımı Boole cebrini temel alır. Bu sistemde yer alan "0"ve "1", sırasıyla açık (ON) ve kapalı (OFF) devrelerle eş anlamlıdır. Sayısal bilgisayar devreleri uygulamasında, ikili değişkenler üzerinde tanımlanan sayısal operasyonları gösterir (Z.Ö).

[117] ***Loc. cit.***

[118] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 162.

VIII.2.3. Başarısızlık Nedenleri

Austin'e göre genel bir başarısızlık ölçütü olamaz; başarısız sözceler sadece sınıflanabilir. Kuşkusuz bu sınıflama yeterli olmayabilir; çünkü bütün başarısız sözceler göz önüne getirilemez; yine de bu sınıflama eksik olsa da yanlış değildir. Peki, Austin niye bu sınıflamayı yapma ihtiyacı duymuştur? Çünkü biz gündelik dildeki sözcelere özellikler yükleriz. Örneğin bazı sözceleri "boş konuşma" diye niteleriz. Bir kişi her ne zaman realiteyle ilgisi olmayan şeyler söylerse, konuştuğu halde hiçbir şey anlatmazsa ona "Boş konuşuyorsun." deriz; sözler olguyu ifade edemediklerinde onları "isabetsiz" diye niteleriz. Austin bu niteliklerin her birini kategorize ederek başarısız sözceleri sınıflamıştır.

Başarısızlık nedeni performatifin içyapısı değildir; fakat prosedürün yanlış ya da eksik uygulanmasıdır; uygulayıcıların kusurlarıdır. Başarısız performatiflerin sayısı pek çoktur. Bunların hepsinin sayımları dökümleri yapılamaz. Austin "Les énoncés performatifs" adlı makalesinde başarısız performatiflere sadece örnekler verir. Onun verdiği örneklerden hareketle başarısızlık nedenlerini şöyle sınıflayabiliriz:

A. Prosedürlerle ilgili olanlar: Bunlar da ikiye ayrılır:

1. Olmayan prosedürleri uygulamaya çalışmak: Örneğin bir maç yapmak için takım oluştururken "Ben George'u seçiyorum." diyorsunuz. George da homurdanarak "Ben oynamıyorum." diyor. George seçilmiş olur mu? Seçilmiş olamaz. Bu nedenle sözce başarısızdır; çünkü bir kişinin istemediği halde takıma seçilmesine ilişkin bir prosedür yoktur.[119]

Aynı şekilde bir adada siz bana "Odun topla!" diye emir verirseniz, ben bunu reddedebilirim; çünkü sizin bana emir verme yetkiniz yoktur. Burada olmayan bir prosedür uygulanmak istenmiştir; Oysa siz bir gemide kaptansanız ve ben de gemi pesoneliysem size itiraz hakkım yoktur[120]

Bir evlendirme memuru bir kişiye hitaben "Sizi maymunla karı-koca ilan ediyorum." diyemez veya bir rahip pengueni vaftiz ettiğini söyleyemez. Bunlar da prosedüre uygun değildir.[121]

---

[119] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 59

[120] ***Ibid.***, p. 59.

[121] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 59.

Varsayalım ki, eşimle ikimiz de Müslüman değil; Hristiyanız yabancı bir ülkede yaşıyoruz ve onu boşamak istiyorum ve çarşıda karşıma alıp herkesin duyacağı şekilde ona "Seni boşuyorum." diyorum. Oysa bu prosedür kabul edilemez; yabancı bir ülkede ve Hristiyan'ın Müslüman gibi boşanmasına ilişkin prosedür yoktur.[122] Austin olmayan prosedürü uygulamaya çalışmaya "boş konuşma" adını verir. Boş konuşmada bir eylemi yapmaya girişilmiştir; ama bu girişim sonuca ulaşamamıştır; bu yüzden eylem gerçekleştirilmemiştir.

Aynı şekilde bir kişi tıpkı Don Quixote gibi "Seni düelloya davet ediyorum." anlamına gelen "Şahitlerim seni arayacaklar." diye bir kişiyi düelloya davet etsin. Muhatabı da bu söz karşısında omuz silkip gitsin. Bu durumda düello daveti boş konuşmadır.[123]

2. Prosedürlerin Yanlış uygulanması: Varsayınız ki, sizin bir kurula tayin edilmeniz için bana adınız öneriliyor. Bende sizi tayin ediyorum; sonra sizin daha önce bu kurulda görevli olduğunuz ortaya çıkıyor veya adınızın bir at adı olduğu ve sizin de bir at olduğunuz benden gizleniyor. Bunu bilmediğim için sizi bir kurula tayin ediyorum. Bu iki atama da başarısızdır; çünkü prosedür uygun olmayan durumlarda uygulanmıştır. Aynı şekilde evlenme yasağı olan yakın akrabalardan biriyle evlendirilmesi; kişinin kendine ait olmayan bir şeyle borcunu ödemesi, bu tür söz başarısızlıklardır.

3. Bazı prosedürlerin yanlış uygulandıkları, uygulama anında ya da sonradan anlaşılabilir. Örneğin bir gemide evliliği sadece kaptan gerçekleştirebilir. Eğer nikâhı kıyan kaptan değil de kamarot ise; bu ister nikâh sırasında isterse sonra anlaşılsın; nikâh geçersizdir.

4. Prosedürü uygun yine de başarısız performatifler: Örneğin, nikâh masasında her şey uygun olduğu halde "Bu bayanı eş olarak kabul ediyor musun?" sorusuna "Hayır!" karşılığı verebilirim. Hiç kimse duymadan "Seninle beş peni karşılığında bahse giriyorum." diyebilirim. Bu sonuncu durumlarda sözler prosedüre uygun oldukları halde performatifler yine de başarısızdır.[124]

---

[122] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 59.

[123] ***Ibid.***, p. 58.

[124] Austin, "Les énoncés performatifs", pp. 242-243.

5. Doğru uygulanan prosedürün sonuçlarına uyulmaması: Bir prosedürü doğru biçimde gerçekleştirsem bile, uygun düşüncelere ve duygulara sahip değilse, edim başarısızdır. Örneğin, Prosedüre uygun evlensem bile, evlenmenin sonuçlarını kabul etmiyorsam, örneğin eşimle birlikte yaşamak istemiyorsam, evlilik prosedürü geçersizdir.

6. Prosedürün bilerek çiğnenmesi: Örneğin bir nikâh töreni usulüne uygun yapılırken salondan bir kişi evlenecek bayanın kendi nikâhlı eşi olduğunu iddia ederse, nikâh töreni devam edemez; prosedür tamamlanamaz. Eğer nikâh memuru prosedürü tamamlarsa yani nikâhı kıyarsa bu, prosedürü bile bile çiğneme demektir.

7. Prosedürün yetkisiz kişi tarafından uygulanması: Bir gemiyi denize indirme töreninde yetkili olmayan kişi şampanya şişesini pruvaya çarpsın ve "Bu gemiye Joseph Stalin adını veriyorum." desin ve bir yandan da kızağın takozlarını tekmeleyip yerinden çıkarsın." Bu durumda bir edim, edim diyebileceğimiz bir edim vardır; fakat ad veren kişi yetkili olmadığından prosedür geçersizdir; çünkü uygun kişi yoktur. Bu kişi yetkili olmadığından, prosedür tamamlanamaz; onun "Buna .... adını veriyorum." kelimelerini söylemesi uygun olmayan ifadelerdir ve kurala aykırıdır. Bu nedenle bu kişinin sözcesi hükümsüzdür ya da etkisizdir.[125]

B. Kişinin ve koşulların uygun olmadığı durumlar: Örneğin "Bu çocuğa 2074 adını veriyorum." ya da "Suratına bir yumruk atmaya söz veriyorum." Aday gösterilmeyen kişiyi kastederek "Oyumu ...e veriyorum." sözceleri uygun koşulları içermez ve başarısızdır.

C. Samimiyetsizlik. Austin söylem edimleri için çeşitli başarısızlık koşulları kabul eder. Örneğin konuşan kişi söylediği şeye inanmazsa samimiyetsizdir. Austin bu görüşüyle Moore paradoksunu eleştirmektedir. İkinci kitabımızda belirttiğimiz gibi Moore paradoksu bir kişinin "Yağmur yağıyor; ama ben buna inanmıyorum." dediğinde ortaya çıkar. Bu sözcenin doğruluk koşulu, konuşanın söylediği şeye dair inancıdır. Bu cümlenin ikinci bölümü birinci bölümdeki bildirimi yalanlar.

---

[125] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 57.

> En açık performatif formül, sadece [sözcenin değerini açıklama fonksiyonunu yerine getirmek için her zaman az veya çok başarıyla kullandığımız pek çok söz düzenlerinin sonuncusu ve "en mutlusu"dur. (Bu tıpkı ölçünün ya da standartlaştırmanın söylemin kesinliğini iyileştirmek için icat ettiğimiz en iyi vasıta olmasına benzer.)[126]
>
> Açık performatif bir sözce sözcelemenin değerini açıklama fonksiyonunu yerine getirmek için her zaman az veya çok başarıyla kullandığımız sayısız düzenlemelerin en sonuncusu ve en mutlusudur.[127]
>
> Edim eğer başarısız değilse ve gerçekleşmesine engel olabilen mutsuzlukların hiçbirinden etkilenmiyorsa sadece o zaman değerlidir. Fakat edim bir defa başarılı olunca gerçekleştirilen her edime özgü özel boyutlara göre değerlendirilebilir. Bir edimin söz konusu her noktadan başarılı olması, yine de onu hiçbir eleştiriden muaf tutmaz.[128]

E. Suiistimaller

Suiistimalde prosedürün kötü bir kullanımı söz konusudur. Kişi bu prosedürü uygulamak zorunda değildir. Suiistimalin bulunduğu prosedür genellikle teknik açıdan doğru uygulanmıştır; fakat kişi, bu prosedürü uygulama hakkı olmadığı halde uygular. Gerçekte her prosedür kendi kullanımına ilişkin meşru koşulları belirler; fakat şuna dikkat etmelidir: Austin'e göre bu tür mutsuzluk, uygun düşüncelere sahip olmadan ve arkadan gelen tutumları kabul etmeden bir prosedürü uygulamada bulunur. Çimleri hiç de biçme niyetim olmadığı halde, çimleri biçmeyi vaat edebilirim. Ellerinin temiz olması benim için hiç de önemli olmadığı halde, sana ellerini yıkamayı emredebilirim. Bu sözcelerde genel bir samimiyet problemi vardır. Austin bu tür durumları "samimiyetsizlik" diye niteler. Suiistimaller bir benzetmeyle söylersek, sahte bir parayla ödeme yapmaya benzer. Sahte parayla ödemede ödeme yaparsınız; ama gerçekten ödeme yapmazsınız; prosedürü veya insanların güvenini kötüye kullanırsınız.

Austin suiistimalleri üç gruba ayırır:

a. Duygular açısından:

---

[126] ***Ibid.***, p. 93.
[127] ***Loc. cit.***
[128] ***Ibid.***, p. 71.

Bazı performatifler içermeleri gereken duygu durumlarını içermezler. Birini gerçekten ve samimi olarak tebrik etmek istemediğim halde, ona "Sizi tebrik ediyorum." diyebilirim. Bir kişinin ölümüne üzülmediğim halde onun yakınına acınızı paylaşıyorum diyebilirim. Bu kategorideki tebrik etme ve baş sağlığı dileme sözcelerim samimiyetsizdir. Bu nedenle başarısızdır.

b. Düşünceler:

Örneğin tutma niyeti taşımadığım bir vaatte bulunabilirim. Sizin için uygun olmadığını düşündüğüm halde "Bunu size tavsiye ediyorum." diyebilirim. Suçlu olduğuna inandığım kişi için "Onu suçlu bulmadım." diye söyleyebilirim.[129] Burada ifadeler samimiyetsiz değil; yalandır.

c. Niyetler Açısından:

Austin niyetlerden dolayı başarısız sözcelere şu örnekleri verir:

Söz verdiğim şeyi yapma niyetim olmadığı halde "Söz veriyorum.";

Ödeme niyetim olmadığı halde "Bahse giriyorum." diyebilirim.

Savaşma niyetim olmadığı halde "Savaş ilân ediyorum." diyebilirim. Bu sözceleri başarısızı yapan şey, niyetin yokluğudur.[130]

G. Sözün gerekli gördüğünün tersini yapma. Austin buna "sözleşmenin bozulması" adını verir. Örneğin

> "Söz!" dediğimde sözüme aykırı davranırsam kuralara aykırı davranmış olurum; "Başınız sağ olsun!" dediğimde düşmanca davranır ya da sinsice gülümsersem kurala uymamış olurum. Bundan dolayı sözce yürürlüğe girdiğinde bile, sözleşmenin bozulması" diye adlandırdığım üçüncü bir başarısızlık türünün daima söz konusu olduğunu söylüyoruz.[131]

H. "Zorla", "istemeden", "ilineksel olarak" "küçümsemeyle", "yapma niyeti olmadan" vs gerçekleştirim.[132] Bu durumlarda eylemin gerçekleştirildiğini rahatça söyleyemeyiz.

Austin bu başarısızlık şemasının kesin olduğunu söylemez; bazı belirsizliklerin ve eksikliklerin olabileceğini kabul eder. O,

---

129 Austin, "Les énoncés performatifs", p. 243.

130 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 70.

131 Austin, "Edimsel-Saptayıcı", s. 75.

132 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 54.

daha çok bu şemanın başarısız sözcelere ilişkin bir fikir vereceğini söylemekle yetinir.

Performatif başarısızlık türleri daha geniş açıdan değerlendirmeyi gerektirir.[133] Mutsuzluk ya da başarısızlık performatif sözcelerin belirli bağlamlarda nasıl fonksiyonel oldukları dikkate alınarak belirlenebilir.

Austin başarılı veya başarısız kategorisini mutlaklaştırır. Ona göre sadece performatifler değil; saptayıcı oldukları düşünülen; ama gerçekte bildirim olan sözceler de başarısız olabilir. Austin bildirimlerin başarılı/başarısız olduklarını şu sözcelerin analiziyle ortaya koyar: Gerçekte inanmadığım halde, "Kedi paspasın üzerindedir." diyorum. ." Bu sözce kedinin paspasın üzerinde olduğuna inandığımı ima eder. Bir ima olarak "Orada olmaya söz veriyorum."; "Orada olma niyetindeyim." "Orada olacağıma inanıyorum." sözcelerindeki imaya benzer.[134] Burada söz konusu olan nedir? Kuşkusuz samimiyetsizlik. Diğer deyişle buradaki mutsuzluk, bir bildirim olsa da, niyet etmediğim halde, "Yarın odamı temizlemeyi vaat ediyorum."dakiyle aynıdır.[135] "Kedi paspasın üzerindedir." sözcesinde samimiyet olmadığından için başarısızdır; hatta kural dışıdır.

Bildirimlerin başarılı başarısız olmalarının zorunlu bir sonucu vardır: Başarılı ya da başarısız kategorisini anlamlı ya da anlamsız kategorisine karşıt sayamayız; çünkü tıpkı performatif sözceler gibi bildirim sözcelerinin de böyle pragmatik boyutu vardır. Bu nedenle onlar, doğru veya yanlış değil; başarılı ve başarısız olurlar.

Bildirimlerin başarısıyla ilgili şöyle bir problematik ortaya koyabiliriz: Realitede olmayan bir şeyle ilgili bildirim de başarılı olabilir mi? Şimdi birkaç cümleyle bunu açıklayalım. Bildirim farazi bir duruma değil; reel bir duruma ilişkindir. Bildirimin açık bir referansı yoksa bildirim değildir. Örneğin "Bugünkü Fransa kralı keldir." gibi bildirimi alalım. Bu bildirim doğru veya yanlış ya da çelişkili değildir; çünkü referanssızdır ve bildirim olamaz.

Referansları olmadığından bu tür sözcelerin başarılı veya başarısız olduklarından söz edemeyiz. Onların başarılı olup olma-

---

[133] ***Ibid.***, p. 52, 76, 148.
[134] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 90.
[135] ***Ibid.***, p. 77.

dıklarından söz etmek, sahip olmadığımız bir nesneyi vaat etmenin başarılı olup olmadığını söylemek gibidir. Her iki durumda bir varoluş (Fransa kralının ve vaat edilen nesnenin var oluşu) söz konusu değildir. Var olmayan bir şeye gönderen bildirim, yanlış olmaktan çok boştur. Bu nedenle onlara ilişkin söz edimi olamaz.[136] Sonuçta "Bugünkü Fransa kralı keldir." boş konuşma olduğundan bildirim değildir; onun başarılı veya başarısız olduğu söylenemez.

Görüyoruz ki, Austin'e göre bütün sözceler başarısız olabilir.[137] Başarısızlık çoğunlukla edimsözel düzeydedir, ancak etkisözel edimlerde de başarısız durumlara rastlanabilir. Yapmak istediğim şeyi yapmayı başaramadığımda etkisöz edimi, başarısızdır. Örneğin birinin hoşuna gitmek istiyorum; bu amaçla konuşuyorum; ama onu korkutuyorum. İstediğim sonucu elde edemediğim için, bu söz başarısızdır.[138]

Başarısız performatiflere ilişkin bu tablo yine de tam değildir; bu kategoriler arasındaki sınırlar fludur ve iç geçebilir; birbiriyle kesişebilir.[139] Aynı şekilde "Bir eşeğe bir havuç verme vaadinde bulunma"yı düşünelim. Bu vaat bir vaat olmayan vaat oyunudur; çünkü eşeklere vaatte bulunmayı yöneten hiçbir kural yoktur.[140] Bu, aynı zamanda akla uygun olmayan bir kullanımdır; çünkü uylaşım, eşeklere bir vaatte bulunmaya kadar yaygınlaştırılamaz.

Austin başarısızlıkları açıklarken hüküm belirticiler dediği performatifleri ayrı bir kategoriye koyar. Ona göre karar ya da yargı sözceleri hatalı olabilir. Örneğin bir hâkim gerçekten bir sanığı gerçekte suçlu olmadığı halde suçlu bulabilir; bir hakem bir oyuncuyu hak etmediği halde oyun dışına çıkarabilir. Hâkimin ve hakemin bu kararları hatalıdır; ama yine de bizim anladığımız olağan anlamıyla başarısız değildir; onlar hükümsüz gibi görülemez, yalnızca kusurludur.[141]

Austin başarısız performatifleri şöyle şemalaştırır.

---

136 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 54.
137 ***Ibid.***, p. 141-144.
138 Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 160.
139 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 48.
140 ***Ibid.***, p. 55.
141 Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 75.

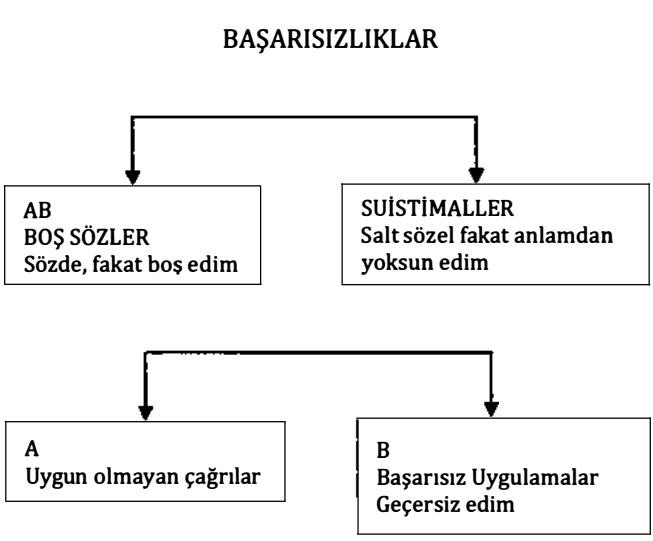

IX. Performatif Fiiller

Yukarıda gördüğümüz gibi performatif sözcelerin özellikleri performatif fiiller içermeleridir. Austin bu fiillerin bir sayımını dökümünü yaparak tanımlamaya çalıştı. Bunda başarılı oldu mu? Cevap olarak diyebiliriz ki, Austin Searle gibi şunu kabul ediyordu: Performatif fiillerle ilgili söyledikleri az veya çok sınırlıdır; çünkü performatif rolü oynayan bütün fiillerin listesini yapmak ve bağlamla ilişkilerini kurmak kolay değildir.

Şimdi onun performatif fiillere ilişkin görüşlerini verelim.

Austin performatif ya da edimsözel fiillerin tam bir listesini yapamaya izin veren ölçütler bulmayı başaramadı. Onun sınıflaması ve alt sınıflaması biçimsel değil; sezgiseldir; sezgisine dayanarak söyledikleri şudur: Her başarılı sözce, anlamının dışında edimsözel bir güç taşır. Bu güçler, performatif fiilin nasıl kabul edilmesi gerektiğini belirler. Başka bir deyişle fiiller söz-

cenin öne sürüm mü, tahmin mi, öndeyi mi, vaat mi uyarımı olduğunu belirlemeye yarar. Çoğu durumda edimsözel güç, örtüktür. Konuşan kişi edimsel gücü her zaman belirtmeyebilir; bazen fiilde ve cümlede değişiklik yapabilir; hatta sözceyi tam söylemeyip sadece fiili vurgulayabilir. Yine de bağlam edimsözel gücü anlamak için yeterlidir. Örneğin bir komutan bir şehrin işgal edilmesini askerlere pek çok yolla emredebilir. "Şehri işgal ediyorsunuz." Bu sözce bir savaş bağlamında söylendiğinde bir öne sürüm değil; bir emir diye anlaşılır. Sözcenin tam anlamı, "Size şehri ele geçirmenizi emrediyorum."dur. Uyarılar ve sorular için de benzeri örnekler oluşturabiliriz. Söylemin en açık ve maksadı en uygun şekilde ifade etmenin yolu performatif fiillerin kullanımıyla mümkündür. Vurgular (intonation) çok daha sınırlı bir güce sahiptir. Ayrıca performatif fiilleri kullanarak performatif olmayan fiillerle yapılan her şeyi yapabiliriz; fakat tersi doğru değildir. Buradan şu sonuç çıkar: Asıl anlamda performatifleri performatif sözcelerin biçimi gibi yani edimsözel güce sahip gibi görmelidir. Örtük performatifler başarılı olmak için açık bir performatif fiildeki edimsel gücü, örneğin vaadi, yargıyı, mahkûmiyeti, örtük olarak içermelidir.[142]

Kısaca söylersek Austin edimsözel gücü sadece "başarılı" performatiflere yükler. Ona göre dilin bütün başarılı sözcelerinin normal biçimi sözcenin gerçek özüdür. Bu, Vendler'in ve Gochet'nin ifadeleriyle Kant'ın şu sözüne benzer: "'Düşünüyorum.'" her biçimi ve her yargıyı içerir."[143] Durum böyleyse, performatif fiillerin listesi, edimsözel güçlerin listesine eşit olacaktır.

Yukarıda gördüğümüz gibi Austin başlangıçta saptayıcı ve edimsözel sözceler arasında bir ayrımı temellendirmek istemişti; fakat "edimsözel güç" kavramı, böyle bir ayrımın temeli olmadığı düşüncesini uyandırdı; performatif sözcelerin ayırt edici özelliklerinin saptayıcılara karşıt olmak değil; edimsözel güç içermek olduğunu kabul etti; çalışmalarını "performatif", "edimsözel güç" ve "başarı" üzerine yoğunlaştırdı. Austin'in edimsözel güce ilişkin düşünceleri dile dair sezgisinin bir sonucuydu ve performatif fiillerin temel özelliğiydi.

Performatifler yine de zaman kipindeki, diğer fiillere asla

---

[142] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 61

[143] Vendler, Zeno; Gauchet, Paul "Les performatifs en perspective" In: ***Langages***, 5e année, n°17, 1970. p. 76.

benzemezler. Bu fiillerle aralarında esaslı ***asimetri*** vardır. Edimsel görünümlü fiillerden oluşan uzun listenin karakteristik özelliği işte bu asimetridir.[144]

Kuşkusuz "vaat etmek", "uyarmak" vs. gibi açık performatif sözcelerin varlığından kuşku duyamayız. Austin Yedinci Konferans'ın başında edimsözel fiillerle ilgili bir konuya dikkat çeker: Bu fiiller davranışsaldır yani dinleyen kişiyi şu veya bu şekilde davranmaya yöneltir. Ancak edimsözel fiillerin yanında iki grup fiil daha vardır:

1. Karma (yarı-betimsel) fiiller: Üzgünüm, kınıyorum, iyi buluyorum, görüştüğümüze memnun oldum vs. gibi fiiller.

2. Betimsel fiiller: "Pişmanım", "Sizinle aynı kanıdayım", "...den nefret ediyorum." gibi cümlelerin fiilleri.[145]

Austin'in karma dediği filler, önermesel tutumların fiilleridir ve onun söylediklerine şu fiiller de eklenebilir: İnanmak, bilmek, anlamak, kuşku duymak, hatırlamak, ummak.

Karışık ya da betimsel denen gruptaki fiillerin varlığı neyi gösterir? Sadece edimsözel fiillerin sınırları olduğunu, bütün fiillerin edimsözel fiiller olamayacağını. Ancak Austin sezgisiyle şunu görmüştür: Performatif fiiller önermesel tutumların* fiillerine açık biçimde benzer. Her iki grup fiil düz tümleç alır. Olup biten bir şeyi biliriz, düşünürüz ya da ona inanırız veya ne olup bittiğini sorarız. Aynı şekilde herhangi bir şeyi sözceleyebilirim, telkin edebilirim, vaat edebilirim, özür dileyebilirim, ...i konusunda uyarabilirim.

Her iki grup fiilin benzerliklerine rağmen aralarındaki farkları da görmeliyiz. Önermesel tutumlarda fiillerin düz tümleçleri adlar değildir; cümlelerdir ya da önermelerdir. Oysa performatif fiiller adlara değil; fakat sözcelere, daha doğrusu edimsözel güçlere yapıştırılmış etiketlerdir. Bir başka benzetmeyle söylersek diyebiliriz ki, performatif fiiller sözcenin yerleştirildiği çerçeveye benzer. Fakat bu durum onlar arasındaki yakınlığı ortadan kaldırmaz; çünkü önermesel tutumlarda cümle ya da önerme ad değerindedir. Örneğin, "Yarın yağmurun yağacağına inanıyorum." şeklindeki önermesel tutumdaki, "yağmurun yağması" bir

---

[144] ***Ibid.***, p. 89.

[145] ***Ibid.***, p. 101.

* Önermesel tutumlar, "İnanıyorum ki, ..", "Sanıyorum ki, ..." gibi öneklerle başlayan önermelerdir.

ad değeri taşır ve adlaştırılmış bir önermedir.[146]

Austin önermesel tutumları analiz etmez. "Biliyorum ki," ifadesindeki "Biliyorum" veya bilmek fiili ona göre analiz edilemez. Bu konuda Austin Frege'yi izler. Bilindiği gibi Frege'ye göre tam cümleler anlamlıdır ve tam cümle belli bir bağlamda söylendiğinde bir anlam taşır. Bir cümlenin bir edimsöz edimi olması cümlenin anlamına yani doğru veya yanlış olmasına bağlı değildir.

Austin biliyorum ifadesini performatif olarak şöyle analiz eder:

> Genel terimlerle konuştuğumuz müddetçe, kuşkusuz herkes herhangi bir kişinin yanılabileceğini söylemekte uyuşur; fakat somut bir duruma geçtiğimizde her şey değişir. Eğer bir adam evliyse onun yanıldığı imkânından söz etmenin anlamı yoktur. Her birimiz en küçük kuşkunun olmadığı, örneğin onun evli olduğunu ve adının ne olduğu gibi yüzlerce olguyu biliyorsunuz. Nasıl bir hata olabilir? Eğer bu şeyler kesin değilse ne kesin olabilir? Bir anlamda onlar çok gerçektir ve her kesinliğin prototipidir. [...]
>
> Gerçekte bu anlamda kuşkunun ötesinde doğru olan, "düzeltilemez" somut özel sözceler yoktur; fakat örneğin "Burada kırmızı bir şey yoktur." gibi çeşitli sözleri söyleriz; evli olma pek çok uygun durumda duyu verilerini ifade eden çok sözlerden çok daha kesindir.[147]

Austin performatif fiillerin özgünlüklerini kabul etmekle birlikte, bu fillere uygun tümleçlerin neler olduğuyla ilgilenmedi ve performatif filleri diğerlerinden ayıran temel özelliklerin ayrıntılı bir açıklamasını yapmadı.[148] O, bizi vaat edilmiş ülkenin sınırlarına kadar getirir; fakat bu ülkeye girmez. Şimdi onun bizi getirdiği noktadan hareketle yolculuğu sürdürmek ve performatif fiillere dair söylediklerini dikkate alarak yeni bir değerlendirme yapmalıdır. Bu değerlendirme sayesinde performatif fiilleri tutumsal önermelerin fillerinden ayırmaya izin veren ölçütler belki keşfedilebilir.

Çok önemli performatif fiillerin sayısı aşağı yukarı otuzdur.

---

[146] ***Vendler; Gauchet***, p. 75.

[147] Laugier, ***Du réel à l'ordinaire***, p. 109.

[148] ***Loc. cit.***

Bunlar: Suçlamak, onaylamak, kutsamak, kınamak, tebrik etmek, kutlamak, affetmek, özür dilemek, üzülmek, üzüntülerini bildirmek, özür dilemek, ...den mutlu olmak, yüceltmek, yakınmak, övmek, meydan okumak, lanet okumak, protesto etmek, şikâyet etmek, tavsiye etmek, suçlamak, teşekkür etmek, selâmlamak, istemek, övünmek, ant içmek, vaat etmek, uyarmak, bilgilendirmek, emretmek.

Zarf fiilleriyle kullanımlar

Performatif sözcelerin performatif fiillerle kullanımları kısaca böyledir. Ancak kimi performatif sözceler "iken", "...dığı sırada" ve "...erek/arak" gibi zarf filler içerir. Performatif fiillere ilişkin açıklamalarımızı buna ilişkin sözlerimizle bitirelim.

Austin bu konuyu Onuncu Konferansı'nda ele alır. O, burada demektedir ki, dilimizi bazen sezdiride bulunmak, şaka yapmak, yemin etmek küfretmek, gösteriş yapmak için kullanabiliriz. "X sözünü söylerken şaka yapıyordum; duygularımı ifade ediyordum. vs." diyebilirim.

Austin, zarf fiilleri olarak "... iken" ve "...erek/arak" "...dığı zaman", "...dığında", "...dığı sırada" gibi kalıpları düşünür. O demektedir ki, bu kalıpları kullanarak bir ifadeyi başka bir ifade ile ilişkilendiririz. Bu özel kalıpların prototipi olarak "...iken" ve "erek/arak" biçimindeki sözceleri alır.

Austin analizini şu ifade üzerinden sürdürür: "X sözümü söylerken, Y yapıyordum ya da yaptım ." Bu söz ne edimsöz ne de etkisöz edimidir; en fazla şu denebilir: Bu tür sözceler düzsöz ediminin arızi bir parçasıdır. Bunu şu iki sözcede açıkça görebiliriz: "Katoliklerden nefret ettiğimi söylerken, yalnızca bugüne gönderme yapıyordum ya da Roma Katoliklerini kast ediyordum, düşünüyordum." "Çaresizsiniz" sözünü söylerken, "Çare sizsiniz." sesini çıkarıyordum."

Fakat öyle sözceler vardır ki, bunları herhangi bir söz edimi kategorisine koyamayız. Örneğin "X sözünün söylerken hata ediyordun.", "Zorunlu ayrımı gözden kaçırıyordun", "Yasayı çiğniyordun." Bunlar ne bir edimsöz ne bir düzsöz ne de bir etkisöz edimidir. Öbür yandan Austin dilin hatalı kullanımından kaynaklanan istisnai durumlardan söz eder. Örneğin "Beni tehdit mi ediyorsun?" ile "Bana gözdağı mı veriyorsun?" arasındaki fark göz ardı edilebilir. "Ayartmak" fiili hem edimsöz hem de etkisöz

edimi olarak kullanılabilir. "Dur seni ayartayım."da fiil etkisöz edimi fiilidir. Oysa "Seni ayartmak istiyorum." da ise edimsöz edimi. Vardır. "A'yı yaparken B'yi yapıyordum." dersem, bu iki şeyi söyler:

1. Bir evi inşa ederken bir duvar örüyordum.

2. Bir duvar örerken bir ev yapıyordum.

"... iken" kalıbı çoğu zaman "Ne oldu da şöyle şöyle yapıyordun? sorusunun cevabını oluşturur. Şu örneği düşünelim: "Vızıldarken kelebeklerin vızıldadığını sanıyordum."

Bu sözce benim vızıldamama bir açıklama getirmektedir. "... söylerken" kalıbı düzsöz fiilleri ile kullanılırsa yaptığım şeyi açıklar.

Fakat vızıldarken arı taklidi yapıyordum.

Vızıldarken şebeklik taklidi yapıyordum.

dersem yaptığım şeyi, vızıldamayı söylemem, bir düzsöz edimidir.

Ama

Şöyle şöyle söylerken bir uyarıda bulunuyordum.

bir edimsöz edimidir. Bu sonuncu da niyet ya da olgu değil; bir uylaşım söz konusudur.

Öte yandan "söylerken" kalıbı etkisöz fiilleriyle de kullanılabilir.

...erek/arak kalıbına gelince; bunun da hem de düzsöz hem de edimsöz kullanımı vardır.

Örneğin

a. Çiviyi tam tepesine vurarak duvara çakmaya çalışıyordum.

Ve

b. Bir damak takarak dişçilik yapıyordum.

ifadeleri düzsöz edimidir. Bunlardan a'da bir yöntem b'de ise bir ölçüt söz konusudur. Ama yine de ikisi arasında çok az fark vardır. Ancak ...erek/arak kalıbı edimsöz edimi şeklinde kullanılabilir. Örneğin "...söyleyerek onu uyarmaktaydım" diyebiliriz; ama etkisöz amacıyla kullanılamaz.

X. Performatif Fiillerin Sınıfları

Austin performatif fiilleri kendisine tam uygun görünmese de beş sınıfa ayırır:

A. Hüküm Belirticiler

Bunlar, bir jürinin, bir hâkimin, bir hakemin verdiği kararlardır. Kararlar isabetli olmayabilir. Hüküm belirtici edimsözeller kimileri tarafından doğru/yanlış; hakkaniyete uygun/aykırı bulunabilir ve tartışılabilir. Onlar kişisel kanı ya da değerlendirme olabilir. Hüküm veren kişi bir olgu ya da bir norm konusunda, çeşitli sebeplerden dolayı tam emin olmasa da yargıya varabilir. Yargı tanıklıklara ya da sadece ya da belirli sebeplere dayanır. Hüküm belirticiler iyi ya da uygun temele dayandıklarında, doğrudur; kötü ya da uygun olmayan temelleri varsa yanlıştır. Bir yargıcın kararları yasayı oluşturur; bir jürinin kararları birini suçlu ilan eder; bir hakemin kararı bir oyuncuyu oyun dışı yapar. Bu kararlar resmi bir yetkiye dayanır; uygun ya da uygunsuz, adil ya da adâletsiz, haklı ya da haksız görülebilir. Hüküm belirticiler yasa adına bizim ve başkalarının üzerinde bizim adımıza yaptırımda bulunur. Yargıcın hükmü bir hukuk, jürinin kararı hüküm giymiş suçlu yaratır. Hakemin oyuncuyu dışarı atması vuruşu hatalı bulması oyuncuyu oyun dışı; atışı geçersiz sayar. Bir yargıya varmak ya da bir değerlendirme yapmak, belli bir eylemi yapmayı gerektirir; yargının hesabını vermeyi gerektirir. Yargıya varmak, aynı zamanda yan tutmaktır. Yargıyla birinin haklılığını olaylarız; onu savunuruz.

Hüküm belirtici fiillerin başlıcaları şunlardır:

Aklamak	Suçlu bulmak	...olduğuna karar vermek
Hukuki kanaatini açıklamak	Diye yorumlamak	...diye anlamak
-...diye okumak	Hüküm vermek	Saptamak
Hükmetmek	Tahminde bulunmak	...olarak ölçmek
...e yerleştirmek	...olarak tarihlendirmek	...diye anlamak
Olduğunu sanmak	...diye hesap sormak	Oranlamak
Değerlendirmek	Sıralamak	Betimlemek
Derecelendirmek	Paha biçmek	Çözümlemek
Nitelemek	Tanı koymak	

B. Erk Belirticiler

Gücün, nüfuzun ve hukukun uygulanması sırasında kullanılan fiillerdir. Hâkimler ve hakemler aldıkları kararı uygulamaya

koymak isterler. Bir erk belirtici belirli bir eylem biçiminin lehine ya da aleyhine bir kararı ifade eder ya da belirli bir eylem tarzından yana olmayı içerir. Bir şeyin şöyle şöyle olduğu tahmininde bulunmanın karşıtı olarak, bir şeyin şöyle şöyle olması gerektiğini bildirir. Tazminat değeri belirlemenin karşıtı olarak tazminata hükmetmektir; hüküm vermenin karşıtı olarak mahkûm etmektir. Arabulucularla yargıçlar hüküm belirtici söylemler ürettikleri gibi erk belirtici sözcelemlerden yararlanırlar. Bu tür sözcenin sonucu başkaları için belirli bir takım edimlerde bulunma "mecburiyetinin doğması", "imkânının ortaya çıkması", "imkânının ortadan kalkması" şeklinde olabilir.

"Kanaatimi açıklıyorum." "Yorumluyorum." ve benzeri ifadeler resmi bir nitelik taşıyorlarsa erk belirtici edim olabilirler. "Ödüle hükmediyorum." da birtakım hükümlere dayandırılacak erk belirticidir.

İzin vermek, yetkilendirmek, vekâlet vermek, teklifte bulunmak teslim etmek, hak tanımak, onamak bahis oynamak, rıza göstermek gibi birçok erk belirtici aslında insana bir eylem tarzının sorumluluğunu yükler. Eğer "Savaş ilan ediyorum." ya da "Evlâtlıktan reddediyorum." dersem kişisel olarak belli bir eylem tarzının sorumluluğunu yüklenirim. Bir erk belirtici ile sorumluk yüklenme arasındaki ilişki anlam ile ima arasındaki ilişki kadar yakındır. Erk belirtici edimler insanlara birtakım güçler, haklı unvanlar verir ya da verilen bir takım güçleri hakları, unvanları değiştirir veya ortadan kaldırır. "Meydan okuyorum", "Protesto ediyorum.", "Onay veriyorum." gibi erk belirticiler davranış belirticiler ile yakından ilişkilidir. Meydan okumak, protesto etmek anlamına gelebilir, onay vermekle, methetmiş de olabiliriz; tavsiye ettiğimizde, bir tutum takınabiliriz ya da ya da bir edimde bulunabiliriz.

Erk belirticilerin kullanıldıkları tipik bağlamlar şunlardır:

1. Memurluğa atamalar, aday olmalar, seçimler, memuriyete kabul edilmeler, istifalar, ihraçlar ve başvurular.
2. Tavsiye, teşvik, dilekçe.
3. Müsaadeler, emirler, mahkûmiyetler, ilgalar.
4. Toplantıları ve iş yerlerini yönetme.
5. Hak tanımalar, hak talepleri, ithamlar.

Erk belirtici fiillerin listesi şöyledir:

Atamak	Rütbe indirmek	Tenzili rütbe etmek
İşten çıkarmak	Aforoz etmek	Memur tayin etmek
Emretmek	Buyurmak cezaya çarptırmak	Yönetmek
Mahkûm etmek	Oy vermek	Hibe etmek
Haciz koymak	Hak istemek affetmek	Aday göstermek
Tercih etmek	Tavsiye etmek	Hak tanımak
Miras bırakmak	Yalvarmak	İstifa etmek
Uyarmak	Zorlamak	İstirham etmek
Niyaz etmek	İlan etmek	Dilemek
Israr etmek ifşaatta bulunmak	İlga etmek	Salık vermek
Emri geri almak	Tecil etmek	Feshetmek
Yasalaştırmak	Davanın bittiğini duyurmak	Lağvetmek
Tahsis etmek		Veto etmek
		Davanın devam ettiğini söylemek

C. Sorumluluk Yükleyiciler

Bu fiiller konuşanı eylem tarzından sorumlu tutar. Ancak sorumlulukların sonuçları arasında farklar vardır. Örneğin bir niyetin sonucu ve bir taahhüdün sonucuyla aynı değildir. Rica etmek ile emretmek arasında nasıl bir fark varsa "... niyetinde olmak" ile "... söz vermek" arasında da bir fark vardır.

Bazı sorumluluk yükleyiciler irade beyanının sonucudur. "Hayatımı ... yapmaya adıyorum." dersem bu bir irade beyanıdır ve kişiyi bundan sorumlu tutar. "Gönlüm ...den yana", ".. e karşıyım", "... in görüşünü kabul ediyorum." sözlerini açıkça söylemeden bir sorumluluk alamam. Sorumluluk yükleyicilerin anlamı bağlama göre değişir. Örneğin "Gönlüm X'ten yana" demek bağlamına göre "X'e oy vermek, arka çıkmak ya da X'i takdir etmek olabilir. Sorumluluk yükleyiciler bizi

A. verdiğiniz hüküm tutarlı olması için gerekli olan ya da ona dayanak olan eylemlerden

B. verilen hükmün sonuçları olabilecek ya da onunla ilgili olabilecek eylemlerden sorumlu tutar.

Sorumluluk yükleyici fillerin tablosu şöyledir:

Söz vermek	Mukavele yapmak	Sözleşme yapmak
Taahhüt etmek	Kendini bağlamak	Vaatte bulunmak
Yapma kararı vermek	Niyetinde olmak	Niyetini beyan etmek
Niyetinde olmak	Planlamak	Amaçlamak
Teklifte bulunmak	Yapacağı/edeceğim demek	Aklından geçirmek
Zihninde canlandırmak	Angaje olmak	Yemin etmek
Garanti vermek	Teminat vermek	Bahse girmek
Ahdetmek	Mutabık olmak	Rıza göstermek
Kendini ...i yapmaya adamak	Deklare etmek	Tarafını tutmak
Kabullenmek	Müdafaa etmek	Benimsemek
...den yana çıkmak	Karşı çıkmak	Gönlü ...den yana olmak

D. Davranış Belirticiler

Davranış belirticiler başka birisinin, davranışına ya da başına gelenlere reaksiyon göstermeyi ifade eder; onun geçmişteki davranışına karşı tutum takınmayı içerir. Duygularımızın ne olduğunu bildirmek ve betimlemek ile duygularımızı dışarıya vurmak anlamında yakın ilişkiler; ama davranış belirticiler hem bildirmekten hem betimlemekten hem de ifade etmekten farklıdır.

Bu gruptaki fiiller çok heterojendir. Tutumlarla ya da sosyal davranışlarla ilgilidir. Bunlar başkasının tutumuna ya da davranışına gösterilen tepkileri ifade ederler.

Bu fiillerle bir başka kişinin bir davranışına ya da başına gelenlere reaksiyon gösteririz; birinin önceki davranışlarına karşı bir tutum takınırız ve bunu ifade ederiz; duygularımızın ne olduklarını bildiririz.

Başlıca davranış belirticiler şunlardır:

Özür dilemek	Duygularını paylaşmak	Gönlü bir şeyden yana olmak
Teşekkür etmek	Kırgın olmak	Hoş geldin demek
Esef etmek	Umursamamak	Allahaısmarladık demek
Üzüntülerini bildirmek	Takdir etmek	Hoşça kal demek
Tebrik etmek	Tasvip etmek	Kutsamak
Baş sağlığı dilemek	Görmezden gelmek	İlenmek
Tebrik etmek	Methetmek	Hodri meydan demek
Kutlamak	Şiddetle reddetmek	Sıkıysa yap demek
Eleştirisi olmak	Bir de suçlamak	
Memnun olmak	Onay vermek	
Şikâyetçi olmak		

E. Serimleyiciler

İfade edilen görüşlere açıklık getirmeye ve açıklamayı temellendirmeye yarayan fiillerdir. Ayrıca bunlar zaman zaman eylemi söze uydurma yolları hakkında doğrudan bilgi verebilirler. Örneğin Şimdi de X konusuna geliyorum.", "Alıntılıyorum.", "Aktarıyorum.", "Özetliyorum.", "Tekrar ediyorum."; "Bahsetmiş olmak için söylüyorum." dediğimizde eylemi söze uydururuz.

Bunları tanımlamak zordur. Bu gruptaki fillerin fonksiyonu kanıtlama, karşılıklı konuşma için olmalarıdır. Serimleyici fiiller başlıca şunlardır:

Doğrulamak	Sormak	Katılmak
Yadsımak	Tanıklık etmek	Tanımak
Bildirmek	Rapor etmek	Reddetmek
Betimlemek	Yemin etmek	Tashih etmek
Sınıflamak	Tahmin etmek	Gözden geçirmek
Saptamak	Kuşkulanmak	Hipotez olarak ortaya koymak
Düşüncesini belirtmek	Bilmek	Çıkarımda bulunmak
Bahsini etmek müdahalede bulunmak Bilgilendirmek	İnanmak kabullenmek	Akıl yürütmek
Değer biçmek	...olduğunu teslim etmek	İhmal etmek
Anlatmak	Geri çekmek	...i vurgulamak
Cevaplamak	Muhatabı olmak itiraz Karşı çıkmak	...ile başlamak
Karşılık vermek		...konusuna gelmek
		...ile bitirmek

Serimleyici performatiflerin ana gövdesi genellikle ya da çoğu zaman doğrudan doğruya bir "bildirim" biçimindedir. Bildirimin sonunda açık performatif fiil vardır. Bu fiil sayesinde "bildirim" olan konuşmayı, diyalogu anlamda bir serimleme bağlamına yerleştiririz. İşte birkaç örnek:

Ayın arka yüzü diye bir şey olmadığını iddia ediyorum
Ayın arka yüzü diye bir şey olmadığı sonucunu çıkarıyorum
Ayın arka yüzü diye bir şey olmadığına tanıklık ediyorum.
Ayın arka yüzü diye bir şey olmadığını kabul ediyorum.
Ayın arka yüzü diye bir şey olmadığı kehanetinde bulunuyorum.[149]

XI. Bildirimler

Yukarıdaki satırlarda sık sık bildirimlerden (statement) söz ettik; çünkü bildirimler pek çok konuyla doğrudan ilgilidir. Bu konuları açıklarken ister istemez onlara gerektiği oranda değindik; ama ayrıntıya girmedik. Austin'in bu konudaki görüşlerini önemine binaen erteledik. Şimdi bu başlık altında filozofun düşüncelerini daha kapsamlı açıklayalım.

Yukarıda şöyle demiştik: Austin ikinci döneminde saptayıcı sözceler kategorisini terk etti ve bütün sözlerin performatif olduklarını kabul etti. Performatif sözceler düzsöz edimi ve edimsöz edimi birlikteliğidir yani performatif bir sözce hem düz hem de edimsöz edimidir. Austin her ne kadar saptayıcı sözceleri reddetse de çeşitli yerlerde söylediğimiz gibi bildirim sözcelerini kabul eder. Bildirimler, düz sözcelerin bir türüdür. Austin saptayıcı sözceleri reddetmesinden doğan boşluğu bildirimlerle doldurur ve bu yüzden bildirimlerin önemli fonksiyonları vardır. Austin bu konuyu On Birinci Konferansı'nda ele alır. Burada demektedir ki, bir şey bildirdiğimizde

1. Sadece bir şey söylemeyiz; ayrıca bir şey yaptığımızı da bildiririz;

2. Bildirdiğimiz şey doğru ya da yanlış olabileceği gibi başarılı veya başarısız olabilir.[150]

Protesto etmek, uyarmak, ad vermek, vaat etmek fiziksel değil; dilsel eylemlerdir. Bildirim de dilsel eylemdir. Bildirim,

---

[149] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 103.
[150] ***Ibid.***, p.139.

edimsözel edimi bilmemizi sağlayan bütün ölçütlere sahiptir.[151] Performatif sözcelerin edimsöz edimi olduklarını bilmek için ölçütlerimiz vardır. Aynı şekilde bildirimin de edimsöz edimi olduğunun ölçütlerine sahibiz. Yağmurun yağdığını görüyorum ve "Yağmur yağıyor." diyorum.

> Yağmur yağdığını söyleyerek ne bahse giriyorum ne kanıtlıyorum ne de uyarıyorum; sadece bir olguyu bildiriyorum.[152]

Austin bu düşüncesini temellendirirken şöyle bir karşılaştırmadan yararlanır:

Bildiriyorum ki, onu yapmadı.

Açıkça şunlara benzer:

Kanıtlıyorum ki, onu yapmadı.

Telkin ediyorum ki, onu yapmadı.

Bahse giriyorum ki, onu yapmadı.

"O yapmadı." örtük ifadesinin bu üç performatif önekle (kanıtlıyorum, telkin ediyorum, bahse giriyorum) edimsöz gücü açık ifade haline getirilebilir.

"O yapmadı." ifadesi kuşkusuz doğru veya yanlıştır. Ancak onun doğruluğu bir performatifin örneğin "Onun yapmadığını bildiriyorum." sözcesinin doğruluğundan ya da yanlışlığından hiç de farklı değildir. Austin'e göre bildirimin doğru veya yanlış olmasıyla performatif olması arasında bir karşıtlık yoktur. "Seni uyarıyorum! Boğa saldıracak." sözcesinde bunu açıkça görebiliriz. Burada hem bir uyarı vardır hem de boğanın saldırmak üzere olduğu doğrudur veya yanlıştır.

"...dığını bildiriyorum." "...dığı konusunda bilgilendiriyorum."dan ve "...dığına tanıklık ediyorum."dan hiç de farklı değildir.

Bildirimi anlamak için şu dikkate alınmalıdır: Onu bir yazılı cümle olarak değil; belirli bir konuşma ortamında söylenmiş bir söz edimi kabul etmek; onun ne türden bir edim sözel gücü olduğunu belirlemek. Kuşkusuz bildirimde kavrama önemlidir.

> Bildirimi anlamak için şunu dikkate almalıdır: Onu bir cümle olarak değil; bir konuşma ortamında söylenmiş bir söz edimi

---

[151] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p.140.

[152] ***Loc. cit.***

> diye kabul etmek; onun ne türden bir sözce olduğunu belirlemek.[153] Bu durum bildirimi bir söz edimi yapar.

Austin bildirimlerin bir söz edimi oluşunu açıklarken konuyu daha iyi ortaya koymak için şu örnekleri de düşünmemizi ister:

"Bu, işsizliğe yol açar."

Sözceyi söylemekle ne protesto ederim ne de uyarıda bulunurum; sadece gerçeği bildiririm.

Austin bildirimi ikiye ayırır: Gündelik dildeki bildirim ve saf bildirim. Gündelik dildeki bildirim, bir olgu, bir durum ya bir nitelik hakkında başarılı ya da başarısız sözceler söylemektir. Saf bildirim ise bilim adamlarının açıklamalarıdır.

> Saf bildirim bir hedeftir; bir idealdir ve bu ideal yolunda ilerleme itkisini de tıpkı kesinlik hedefine ilerleme itkisinde olduğu gibi bilimin tedrici gelişimi vermiştir.[154]

Austin doğal olarak saf yani bilimsel bildirimlerle değil; gündelik hayattaki bildirimlerle ilgilenir. Ona göre sözcenin üretilmesi yani sözceyle bir şey yapılması ve sözcelerin doğru veya yanlış olması arasında çatışma yoktur. Örneğin "Dikkat! Buz kırılacak." sözcesini alalım. Burada hem bir uyarı vardır hem de doğru veya yanlış bir durum söz konusudur yani buzun kırılmak üzere olduğu doğrudur veya yanlıştır.

Bildirim bazı durumlarda ve bazı şeyleri yapmak için belli bir sözceyle gerçekleştirilen şeydir. Bu, özel bir söz edimidir. Bir bildirim, bir vaat ya da bir emir değildir; lengüistik biçime değil; fakat kullanıma uygundur. Bir kullanım ise her zaman özel bir duruma bağlıdır. Bu demektedir ki, aynı sözceyle, sözcelendiği durumlara göre iki farklı bildirimde bulunabiliriz. Örneğin şöminenin karşısına uzanmış yatan "boncuk" adlı bir kedim ve komşumun da aramaya çıktığı "camgöz" adlı kedisi olsun. Veteriner benim kedimi ameliyat etmek için, komşum da kedisini aramak için farklı zamanlarda evime gelsin. Ben de onlara şöyle diyeyim: "Kedi halının üzerindedir." Benim veterinere ve komşuma "Kedi halının üzerindedir." demem aynı şey değildir. Her iki durumda aynı şeyi söyleyemem yani her iki durumda aynı şeyden söz ede-

---

[153] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 153.

[154] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p.100.

mem yani bildirimlerim farklıdır; çünkü sözcemin durumsal içeriği farklı olacaktır.

"Orada olacağıma söz veriyorum." sözcesini hiç de söylemek istemediğim halde söylemişsem ya samimiyetsizlik ederim ya da bu sözcenin ifade ettiği durumu sadece şimdi değil; gelecekte de savunmazsam, kural ihlali yaparım; çünkü sözcenin gelecekte de sorumluluğunu üstlenmemiş olurum. Oysa nasıl "X'i Y diye tanımlıyorum." ifadesinin sorumluluğunu üstleniyorsam, bu sözcenin sorumluluğunu da üstlenmeliyim.[155]

Bildirimler de tıpkı performatifler gibi aynı nedenle başarılı veya başarısız olabilir. Örneğin "Kedi paspasın üzerindedir." sözcesini alalım. Bu sözce "İnanıyorum ki, kedi paspasın üzerindedir." düşüncesini ima eder ya da ona eşittir. O nedenle başarılıdır veya başarısızdır. Burada "Kedi paspasın üzerindedir." sözcesini başarılı veya başarısız yapan, samimiyettir. Sözceyi samimi olarak söylemişsem başarılıdır, değilse başarısızdır.

Austin göre başarısız bildirimler yalnız samimiyetsiz bildirimlerden ibaret değildir. Başarısızlığın diğer türlerini de içerebilir. Örneğin bir sözleşme gibi, bildirimler de batıl veya hükümsüz olabilir.

Bildirimlerle ilgili önemli bir sorun şudur: İnsanların davranışlarıyla ilgili tahminde bulunmak bildirim midir? Bunun cevabı konuşmanın yapıldığı ortamı dikkate almaya bağlıdır. Bildirimdeki dil sürçmeleri bildirimleri başarısız yapmaz. Örneğin "Kedi paspasın üzerindedir." demek isterken "Keçi paspasın üzerindedir." dersek burada başarısız değildir; sadece uygun kelimeler seçilmemiştir; ancak konuşmanın geçtiği ortam dikkate alınırsa bu yanlışlık düzeltilebildiği gibi dinleyen de kullanım yanlışlığının farkında olabilir ve bunun doğrusunu bilebilir.

Bildirimlerdeki bir başka başarısızlık nedeni de sözleşmelerdeki, uyarılardaki ve taahhütlerdeki yetkisizliktir. Bildirimde bulunan, buna yetkili olmalıdır. Yetkili olmadan bildirimde bulunmak bildirimi başarısız yapar. Bu başarısızlık yetkisiz kişinin emrinin başarısız olması gibidir. Emir verme yetkisi olmayanın verdiği emir nasıl başarısızsa bildirimde, açıklamada bulunma yetkisi olmayan kişinin bunu yapması sözceyi başarısız kılar.

---

[155] ***Ibid.***, p. 142.

Bildirimi tıpkı edimsöz söz edimi gibi bildirim olarak kavrarız. Tıpkı uyarı anlaşılmadığında nasıl uyarı olmazsa, bildirim de anlaşılmadığında ya da duyulmadığında bildirim değildir. Bildirimler açıklama ve akıl yürütme oldukları halde etkisöz olma gayesi gütmezler. Başarılı bir bildirim için "Bu doğrudur." demek hiçbir şeye yaramaz. Evet, "doğruluk" ve "yanlışlık" ancak hüküm belirtici sözcelerde olur. Örneğin bir tahmin, bir hukuki karar ya da hakem kararı doğru ya da hatalı olabilir. Bunlarda "doğruluk" durumla ya da eylemle ilgili onlara ilişkin norm arasındaki uygunluğu belirtir.

Austin bildirimle ilgili çok önemli bir sorunu doğruluk sorununu ortaya koyarken şöyle sorar: Gündelik hayatta "doğruluk" mantıkçıların kendi zihin durumlarında düşündükleri kadar açık ve basit midir? Ona göre cevap "Hayır."dır. Biz gündelik hayatta doğruluğu matematiksel diyebileceğimiz bir kesinliğe göre kullanmayız. Bazı bildirimleri bildirimlerimiz bazı bakımlardan doğru bazı bakımlardan abartılı olabilir; ama abartılı olması bir bildirimi yanlış yapmaz; ama onu sınırlı bir bildirim yapabilir. "Abartılı doğrular" kesinliğin olmadığı durumlarla ilgilidir. "Austin "abartılı doğrular"ı şu üç örnekle açıklar:

1.

> Varsayınız ki, "Fransa altıgen şeklindedir." cümlesini olgularla (bu durumda görünüşte Fransa'yla) karşılaştırtıyoruz. Bu cümle doğrudur ya da yanlıştır, denebilir mi? İsterseniz bir dereceye kadar "evet" diyebilirsiniz. Bunun bazı açılardan ve belli niyetlerle doğru olduğunu söylediğinizde ne demek istediğinizi açıkça anlayabilirim. Bu doğruluk üst düzey general için işe yarar; oysa bir coğrafyacı için yaramaz; çünkü kaba bir doğrudur; "Bu kuşkusuz abartılıdır.", "abartılı bir bildirimdir." deriz. Fakat kaba da olsa bu bildirimin yanlış olduğu söylenemez. Bir kişi ısrarla, "Bu doğru mudur ya da yanlış mıdır?" diye sorarsa ona deriz ki, bildirimin abartılı ya da abartısız olmasının önemi yoktur. Kuşkusuz bu ifade abartılıdır. Bu durumda bildirimin doğru ya da yanlış olması gerekmez mi? diye sorulabilir. "Fransa altıgen şeklindedir." Bildirimi doğru mudur ya da yanlış mıdır? sorusuna nasıl cevap verebiliriz? Buna şöyle cevap verebiliriz: Burada sadece abartılı bir bildirim söz konusudur. "Fransa altıgen şeklindedir." ve "Fransa" arasındaki ilişkiye dair sorulan soruya en iyi

ve kesin cevap işte budur."[156]

2. Austin bu tür doğruları anlatırken Alma Savaşı'nı örnek verir Bu konudaki bildirim cümlesi de şu soru sorudur: "Lord Raglan Alma Savaşı'nı kazandı mı, kazanmadı mı?"

> Doğru veya yanlış dillendirme durumlarında, tıpkı iyi veya kötü tavsiye verirken olduğu gibi, dillendirmenin niyetleri ve amaçları ve de bağlam önemlidir. Okul kitaplarında doğru olduğu hükmüne varılan bir şey tarihsel bir araştırma konusu olduğunda, öyle kabul edilmeyebilir. Şunu ele alın: "Lord Raglan Alma Savaşı'nı kazandı." Şunları da hatırda tutalım: Bu savaş düşük rütbeli askerlerin savaşı olmuştur. Lord Raglan'ın verdiği emirler, bazı astlarına hiç iletilmemiştir. Bu koşullarda Lord Raglan Alma Savaşı'nı kazandı mı? Evet ya da hayır mı? Elbette bazı bağlamlarda, -belki de bir tarih kitabında-, (konu biraz abartılmış olmasına rağmen) "evet" demek son derece meşrudur; Raglan'a bunun için madalya vermek söz konusu değildir). Nasıl ki, "Fransa altıgendir." abartılı bir ifadeyse "Lord Raglan Alma Savaşı'nı kazandı." cümlesi de abartılmıştır ve bu abartı bazı bağlamlar için uygunken, bazıları için değildir. Onun (yani o cümlenin) doğruluğu veya yanlışlığı hakkında ısrarcı olmanın bir anlamı yoktur.[157]

Austin bu sorunun bu şekilde tartışılmasından çok şu zeminde konuşulmasını uygun bulur: "Bu bildirim abartılı mıdır ya da değil midir?" Kuşkusuz ilk bakışta Raglan savaşı kazanmıştır; ama şu da bir gerçektir: Bu savaşta Raglan'ın emirleri astlara ulaşmadı; ama yine de savaş kazanıldı. Ders kitaplarında savaşın Raglan tarafından kazanıldığının yazılması doğru olabilir; ama gerçekte abartılıdır. Bildirimlerin doğrulukları olguların kendilerine değil; olgulara dair bilgimize bize bağlıdır.[158]

3. Austin doğru ve yanlış ifadelerinin ihtiyatlı ve duruma göre kullanılmasını anlatırken bir başka örnek, kar kazları örneği verir.

> Bütün kar kazları sadece yaralı olanlar dışında Labrador'a

---

[156] ***Ibid.***, p. 146.
[157] ***Ibid.***, p. 147.
[158] ***Loc. cit.***

göç eder." cümlesi doğru değil midir? Bu tür problemler karşısında bazıları çok haklı olarak şunu iddia etmektedirler: "Tüm..." diye başlayan sözceler kural koyucu tanımlardır ya da bir kuralı kabul etmeye çağrıdır. Fakat hangi kural? Bu düşünce bir ölçüde şu tür bildirimlere referansın kötü biçimde anlaşılmasından kaynaklanır: "Bu, bilinenle sınırlı bir referanstır."; bildirimlerin doğruluklarının olguların bilgisine değil de olgulara dayandığı gibi bir iddiada bulunamayız. Varsayalım ki, X, Avustralya'nın keşfinden önce "Bütün kuğular beyazdır." desin. Daha sonra Avustralya'da siyah bir kuğu keşfedilirse, X yalanlanmış olur mu? Onun bildirimi artık yanlış mı olur? Böyle olması zorunlu değildir. X, bu yeni durumda bize şöyle diyebilir: "Ben mutlak anlamda her yerdeki kuğulardan söz etmiyordum; örneğin Mars'taki kuğular hakkında bir bildirimde bulunmamıştım. ***Gönderme söylem anındaki bilgiye dayanır.***"[159]

Bu sonuncu alıntıdan anlıyoruz ki, olgunun bilgisine dayandığımızda "Bütün" kelimesi problem çıkarmaz. Ancak olguya dayanmazsa yani "Bütün ... ler/lar ...dır." dersek, bir olguya dair bilgiyi değil; bir inancı ifade ederiz. Bu inancımızın yanlışlanma olasılığı her zaman vardır.

Bildirimleri söz edimlerinden ayıran en önemli fark etki söz amacı gütmemektedir. Bu durum bildirimlere özel bir konum verir. Onu performatiflere göre bir dereceye kadar saf kılar. Ancak saflık bildirime bir öncelik kazandırmaz.

Sağlam ya da geçerli akıl yürütmede bulunmak ile doğru bildirimde bulunmak arasında paralellik vardır. Bildirimde kişinin akıl yürütmede bulunup bulunmadığı ya da çıkarım yapıp yapmadığı değil; bunları yapma hakkı olup olmadığı, bunları başarıp başarmadığı sorulmalıdır.

Bildirimler doğru mudur ya da yanlış mıdır? Bunu söyleyebilmek için bildirimin neyi içerdiğini veya dışladığını; aldatıcı olup olmadığını dikkate almalıdır; çünkü bildirimler özel koşulları ve belli amaçla söylenmeyi gerektirir. Şu şu özel koşulları taşıyorsa ve söylenme amacını gerçekleştiriyorsa bildirim doğrudur, değilse yanlıştır. Bildirim doğru veya yanlış özgür ve özgür

---

[159] ***Ibid.***, p. 146.
[159] ***Ibid.***, p. 147.

olmayan gibi bir şeyi temsil etmez. Bir bildirimin doğruluğu veya yanlışlığı yalnızca kelimelerin anlamına değil; hangi koşullarda hangi edimde bulunduğuna bağlıdır.

Bu örneklerde görüyoruz ki, bildirimler için her zaman her bildirim için geçerli önceden belirlenmiş kurallar yoktur; ancak bütün bildirimler için şu genel ilkeleri ortaya koyabiliriz: "Doğru bildirim", içermesi gerekeni içermelidir, dışlaması gerekeni dışlamalıdır ve yanıltıcı olmamalıdır. Bu ilkeler sadece belli amaçlarla söylenen sözcelere uygulanır; her sözcenin belli bir amacı vardır. Belirlenmiş bu amacı gerçekleştiren sözce bildirimdir. Bu durum bildirimleri özgürlükle ilgili açıklamalara karşıt yapar. "Özgür" ve "özgür olmayan" birbirine karşıttır. Oysa bildirimde böyle basit bir doğru/yanlış karşıtlığı yoktur. Doğru bir bildirim, konuşanın yalnızca şu koşullarda, şu dinleyiciye, şu amaçla ve şu niyetle söylediği bir sözdür. Bu söz uygun ve haklı ise bildirimdir, değilse bildirim olamaz. Kısaca söylersek bir bildirimin doğruluğu yanlışlığı hangi koşullarda hangi edimde bulunduğumuza bağlıdır.

Dünyaya dair şey söyleyen söz edimleri bazı bildirimlerin doğru olmasını gerektirir. Doğru bir bildirim Austin'e göre doğru başka pek çok bildirimi içerir. Austin Bunu Dördüncü Konferansı'nda açıklar. Bu bildirimler üç farklı özelliktedir: Bunlar sıkı gerektiren (entrainer), ima eden, varsayan bildirimlerdir. Şimdi bunları açıklayalım.

1. Sıkı gerektirme:

Sıkı gerektiren bildirimler, mantıksal akıl yürütmeyi işin içine katan sözcelerdir. Sıkı gerektirilmiş bir sözce doğru olduğunda, zorunlu olarak doğru olan başka sözceleri de içerir; ancak karşıtını daha doğrusu olumsuzunu içermez. Örneğin "Bütün insanlar utanır." sözcesi "Kimi insanlar utanıyor." sözcesini içerir. "Bütün insanlar utanır; ama hiçbir insan utanmaz." denemez.

Sıkı gerektirmeye bir başka örnek de şudur: "X'i yapmak gibi bir yükümlülüğüm yok.", "X'i yapmaya söz vermiyorum."u sıkı gerektirir.

Aynı şekilde "Kedi paspasın hem altındadır hem de üzerinde-

dir" ya da "Kedi paspasın üzerindedir ve üstünde değildir." diyemeyiz; çünkü ilk cümleler sonraki cümlelerle çelişiktir.[160] Burada dilin, klasik mantık tarafından belirtilen görünüşü söz konusudur. Fakat Austin özellikle şunu göstermeye çalışır: Klasik mantık durumların çeşitliliğini ifade etmekte yetersizdir ve indirgemecidir ve bu nedenle başka kullanımları açıklayamaz.

Eğer p q'yu sıkı gerektirirse o zaman ~q de ~p'yi sıkı gerektirir. "Kedi paspasın üzerindedir"; "Paspas kedinin altındadır."ı gerektirirse, "Kedi paspasın altında değildir." de "Kedi paspasın üzerinde değildir."i sıkı gerektirir. Bir önermenin doğruluğu burada bir başka önermenin doğruluğunu ya da bir önermenin doğruluğu bir başka önermenin doğruluğuyla uyuşmazlığı sıkı gerektirir.[161]

2. İma etme:

Austin bunu Moore paradoksunun eleştirisi de olacak şekilde şöyle formüle eder: "Kedi paspasın üzerindedir." sözcesi sadece bir şeyi ima eder. Ancak Moore'un dediği gibi, "Kedi paspasın üzerindedir. Ve ben bunan inanmıyorum." diyemem. Moore'un bu sözcesindeki "inanma" aslında terimin gündelik dildeki kullanımı değildir.[162]

Varsayalım ki, gerçekte inanmadığım halde "Kedi paspasın üzerindedir." diyorum. Söz konusu olan nedir? Kuşkusuz bir samimiyetsizlik. Diğer deyişle burada başarısızlık tutma niyetim olmadığı halde "... i vaat ediyorum."daki başarısızlıkla aynıdır. Tutmak niyeti taşımadığım halde "vaat ediyorum." demek sonuçta inanmadığım halde "Bu, böyledir." demekle aynı şeydir.[163]

Austin'e göre ima edilen şey belli bir içeriğe sahip olan bir bildirimle ifade edilir. Örneğin "Kedi paspasın üzerindedir."; o zaman anlaşılması gereken, bu bildirimle bir olguyu belirlemektir; gerçek bir durumu söylemektir. Fakat sadece doğru bir bildirimi belirleme söz konusu değildir. ***Sözcelemeyi sözceleme yapan, gerçekleştirilme koşuludur. Gerçekleştirilme koşulu ne doğrudur ne de yanlıştır; vardır veya yoktur. Oysa çok doğal olarak bu gerçekleştirilme koşulu bir bildirimle bilinmez; çünkü olgu, kendisini belirleyen bildirimle karışmaz.***

---

[160] ***Ibid.***, p. 75.
[161] ***Ibid.***, p. 76.
[162] ***Ibid.***, p. 75.
[163] ***Ibid.***, p. 76-77.

3. Varsaymak:

Bazı bildirimler bazı doğru bildirimleri gerektirir. Örneğin "John'ın bütün çocukları keldir; ama John'ın çocukları yoktur." diyemeyiz.[164]

Varsaymak aynı zamanda sıkı gerektirmekten de farklıdır. Eğer John'ın çocukları kelse." Bu, John'ın çocukları olmasını varsayar. John'ın çocuklarının olmamasının, John'ın çocuklarının kel olmadığını varsayması doğru değildir. Üstelik "John'ın çocukları keldir ve John'ın çocukları kel değildir." her ikisi de John'ın çocukları olmasını varsayar. Buna karşılık, "Kedi paspasın üzerindedir."in ve "Kedi paspasın üzerinde değildir."in her ikisinin, "Kedi paspasın altındadır."ı sıkı gerektirdiği doğru değildir.

Varsayımlar olgulara ilişkindir. Bir sözcenin başarılı olması durumunda varsaydığı şey, konuşanın biri inancı (zihninin bir durumu) değildir; fakat doğruluk koşullarını belirlemeyi gerektiren olgulardır. Kognitif durum ya da inanç durumu şunu ifade eder: John'ın çocukları olduğuna inanırsak John'ın çocukları vardır." Oysa bu akla uygun biçimde söylenemez. Öte yandan bir inanç durumu olmamakla birlikte ve olguya dair bir söylem olsa da "John'ın çocukları varsa John'ın çocukları keldir." diyemem. Varsayımlarla ilgili olarak kısaca diyebiliriz ki, bir varsayım doğruluk koşullarını karşılıyorsa o zaman varsayım olabilir.

Varsayım ontolojik açıdan, imadan çok daha güçlüdür. Bir şeyi varsaydığımda onu ima etmem; sadece şöyle veya böyle olduğunu söylerim. İmada varsayım kadar realite olasılığı yoktur. Varsayımın olgularla özel bir ilişkisi vardır.

XII. Eleştiriler ve Karşı Eleştiriler

Performatifiin doğasına ilişkin bu açıklamalarımızın yeterli olduğunu düşünüyoruz. Şimdi yukarıda belirlediğimiz problemi, performatife yöneltilen eleştirilere3 ve bunların cevaplanmasına geçiyoruz. Burada şu üç önemli eleştiriyi Warnock'un, Geach'ın ve Searle'ün eleştirilerini belirtip karşı eleştirilerini yapacağız.

I. Warnock'un eleştirisi: Warnock'a göre Austin, performatifin birbirini izleyen iki tanımını ölçüt kabul etti. İlkin şöyle düşündü: Performatif, bir kurumsal edimdir; söz söylemekten

---

[164] ***Ibid.***, p. 75.

daha fazla bir şeydir; bir edimi gerçekleştirmeye yarayan sözcedir. Örneğin "Sizi Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum."; "Sizleri karı/koca ilan ediyorum."; "Doğruyu, sadece doğruyu söyleyeceğime yemin ediyorum."; "Sizi yasa adına tutukluyorum."; "Sigara içmeyi bırakacağımı size vaat ediyorum." gibi sözceler açıkça performatiftir. Kurumsal ve dar anlamda performatiftir.

Fakat Austin ardından, performatifin ikinci ve daha geniş bir ölçütünü kabul eder; kurumsal olmayan sözceleri, örneğin bildirimleri de performatif kabul eder. Buna göre bir söz edimini, saf lengüistik edimdir, örneğin bir iddia ifade eden her sözce performatiftir. Öne sürüm cümleleri kurumsal olan açık performatife karşıt olarak örtük performatiftir. Örneğin "İddia ediyorum ki, kiraz ağaçları çiçek açmıştır." sözcesi ikinci anlamda yani örtük anlamda performatiftir. Problem şudur: Bu ikinci ölçüt çok geniştir. Bu ikinci ölçüte göre bütün cümlelerin amacı, bir şey söylemektir. O zaman, bu performatif ölçütü bütün cümlelere uygulanır ve zorunlu olarak artık performatif kavramının karşıt olduğu hiçbir şey yoktur. Bu durumda performatif de yoktur.

Warnock'a göre Austin kurumsal edimle söz edimini karıştırmıştır. Performatifin ölçütünün ortadan kalkması pahasına performatif-saptayıcı karşıtlığını terk etmiştir. Oysa ilk ölçütü kullanırsak, performatif-saptayıcı karşıtlığı kaçınılmazdır ve doğrudur. Sadece açık performatifler saptayıcılara karşıttır. "Sizi Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum."; "Sizleri karı/koca ilan ediyorum."; "Sizi yasa adına tutukluyorum." performatiftir; "Kiraz ağaçları çiçek açmıştır." sözcesi saptayıcıdır.

II. Geach'ın eleştirileri: Onun eleştirisinin temelinde Austin'in "betim karşıtlığı" vardır. Geach'a göre "'Yağmur yağıyor.' doğrudur." önermesindeki "Doğrudur." yüklemi açıklayıcıdır ve dolayısıyla betimseldir. Öte yandan bir eylemi niteleyen "iyi" kavramı da betimseldir. Geach, Austin'in betim karşıtlığını şöyle eleştirir: Austin'e göre "P'dir." önermesinde "P" bir objeyi betimlemez; fakat bir performatifi gerçekleştirir; "P"nin betimsel değeri olduğunu söylemek, betimsel yanılsamadır. Oysa Geach'a göre P'nin performatif olduğu tezi, P'nin öne sürüm olduğu teziyle aynı modele göre oluşturulmuştur. Bu nedenle Austin'in id-

diasını da karşıtları aynı haklılıkla reddedilebilir yani performatif olmadığı söylenebilir.[165]

Geach'ın Austin'de eleştirdiği bir başka konu da Austin'in "Biliyorum ki," şeklinde önermesel tutumlarla ilgili görüşüdür. Bilindiği gibi Austin'e göre "Biliyorum ki," modelindeki bir önerme, önermeyi söyleyenin zihinsel kapasitesini bildirmez; fakat dinleyene "P"nin ne olduğunun garantisini verir. Örneğin "Bu tablonun sahte olduğunu biliyorum." dersem, bir bildirimde bulunmam; bir garanti veririm.

Geach bunu eleştirirken şöyle der: "Biliyorum"un her zaman "Garanti ediyorum." anlamına gelmediği durumlar vardır. O nedenle Austin'in "Biliyorum." ya da "bilmek" betimsel değildir, tezi genelleştirilemez. Örneğin "Bu tablonun sahte olduğunu biliyorum." sözcesini alalım. Bu sözceyle söz konusu tablonun sahte olduğunu muhataplarıma garanti etmem; bir saptamada bulunurum.

Geach'ın itirazına temel olan bir başka örnek de şudur:

> "Biliyorum ki, Smith katildir." önermesini Austin, "Smith katildir; bunu size garanti ediyorum." diye analiz eder. Oysa bu analizle katilin kim olduğunu bilemeyiz.[166]

"... dersem." şeklindeki önerme öncül olabilir. Bu öncül de dilimizin mantığının kurallarına saygı gösterir. Oysa Austin bunu göz ardı eder.

> Austin "Eğer..." gibi önerme olmayan ifadelerin nasıl öncül rolü oynadıklarını bilmeye çalıştı; fakat bunu açıklayamadığı için, onun "Biliyorum." açıklaması değersizdir.[167]

Sonuç olarak "Biliyorum."u içeren cümleleri geçerli modus ponens* olarak kullanabiliriz; önermesel ifadeler diye açıklayabiliriz; "doğru" ve "yanlış" olabilen bir şey gibi görürüz. Austin'in

---

[165] Geach, "Assertion" p. 461.

[166] Geach, "Assertion" p. 462, Ambroise'dan naklen "Austin et la philosophie du langage ordinaire: La pertinence toujours actuelle de la critique de l'illusion descriptive", ***Hildesheim: Olms, coll. "Europaea Memoria***, Reihe I: Studien", Band 88, 2011, p. 144.

[167] Ambroise, "Austin et la philosophie du langage ordinaire: La pertinence toujours actuelle de la critique de l'illusion descriptive" p. 146.

* Modus ponens (koşullu tasım) şöyle ifade edilir:

"Biliyorum."u performatif olarak analizi başarısızdır.

III. Searle'ün eleştirisi: Searle'ün eleştirisinin temelinde Austin'in "bilmek" ve "açıklamak" fiillerini performatif kabul etmesi vardır. O, demektedir ki, Austin'e göre "Bilmek" kelimesi bir bildirimi garanti etmek için kullanılır. "Biliyorum ki, dediğimde bir söz edimini gerçekleştirir. Aynı şekilde açıklamak da performatif bir değer taşır.

Searle'e göre Austin anlamı kullanımla karıştırmıştır. Onun eleştirisi iki grupta ele alınabilir.

1. Austin "Biliyorum." gibi bir ifadenin söz edimi olduğunu söylemekle anlamın gerçek doğasını açıklayamamıştır; özellikle bir kelimenin anlamının, kelimenin kullanıldığı tüm cümlelerde aynı kalması gerektiğini görmemiştir.

> Bir kelimenin anlamının her analizi, aynı kelimenin gramatikal açıdan yer aldığı tüm farklı cümlelerdeki anlamla uyumlu olmalıdır. "Doğru" kelimesi bildirimlerde, sorularda, olumsuzlamalarda, ayırma ve koşul cümlelerinde ve hipotetik cümlelerde vs. aynı anlama gelir veya gelebilir. Eğer böyle olmasaydı hiçbir diyalog kurulamazdı; çünkü soru biçiminden öne sürün biçimine geçtiğimizde "doğru"nun anlamı değişirdi. "Bu, doğrudur." cümlesi "Bu doğru mudur?" sorusuna cevap veremezdi.[168]

2. Searle'e göre Austin'in iddia ettiği gibi bir kelimenin kullanılmış olması, kullanıldığı cümleyi söz edimi yapmaz. Bunun pek çok örneği vardır. Örneğin "iyi" kelimesini içeren; ama garanti vermeyen cümleler bulunabilir.

> "İyi" kelimesini kullanarak söz edimleri konusunda şöyle bir yanlış yaparız: Bir şeyin "iyi" olduğunu söylemek, ona değer biçmektir; övmektir, onamayı ifade etmektir vs. Fakat "Bu,

---

P ise Q'dur.
P'dir
.....
O halde Q'dur.
Örneğin
Her ne zaman yağmur yağarsa yerler ıslanır.
Yağmur yağıyor.
O halde yerler ıslanır.

[168] Searle, ***Actes de langage***, p. 188.

iyidir." bir onama edimini gerçekleştiriyorsa, bundan "iyi" kelimesinin anlamının açıklandığını çıkarmak yanlıştır.[169]

Searle, özetle vermeye çalıştığımız açıklamalarından şu sonucu çıkarır: Austin'in gündelik dili bazı kullanımlara göre gerçekleştirilen terimlerle analiz etmesi yanlıştır. Analizlerimizde önermenin doğruluk koşullarını dikkate almalıyız.

Şimdi bu eleştirilerin bir değerlendirmesini yapalım.

A. Warnock'un eleştirisini değelendirme. Onun eleştirisinin temeli Wittgensteincı şu düşüncedir: Bir kelimenin karşıt olduğu bir şey yoksa, o kelimeyi anlayamayız. Buradan hareketle Warnock demektedir ki, performatif kelimesinin sınırları belli değilse yani karşıt olduğu, dışladığı bir şey yoksa "Bütün sözceler performatiftir." sözcesinin anlamı yoktur. Kuşkusuz ilk bakışta Warnock haklı gibi görünmektedir. Ama gerçekte öyle değildir. Onun iddia ettiği gibi "Performatif"in dışladığı bir şey yoktur." denemez. Bu kavramın dışladığı bir şey vardır: Bu da saptayıcılık değil; parazitliktir. Performatiflikle parazitlik karşıtlığı tüm diğer karşıtlıklar gibi örneğin beyazla siyahın karşıtlığı gibi açık bir karşıtlıktır. Konuyu Warnock'un ilkesine uyarak şöyle formüle edebiliriz: Sözceler bir şey yapar ya da yapmaz. Bir şey yapan sözceler performatiftir. Bir şey yapmayan sözceler parazitlidir. Kişinin içsel konuşmaları, tiyatro sahnesindeki diyaloglar, romanlardaki konuşmalar reel olma dışında performatifin bütün koşullarına sahiptir. Onlar evlenme, vaat, mahkûm etme, kınama, özür dileme gibi reel performatifin lengüistik bütün koşullarını içerebilir; ama yine de hiçbir şey yaptırmazlar. Sonuç olarak performatif sözceler saptayıcı sözcelere değil; parazitli sözcelere karşıttır. Bu karşıtlık yaptıran/yaptırmayan karşıtlığıdır. Performatif sözceler parazitli yani bir şey yaptırmayan sözceleri dışlar. Bu nedenle Warnock'un eleştirisi geçersizdir.

Öbür yandan saptayıcı olduğu iddia edilen "Kiraz ağaçları çiçek açmıştır." sözcesinin kendi başına anlamı yoktur; söyleyenin onayı olmadan anlaşılması imkânsız bir sözcedir. Bunu Quine'ın Gavagai* örneğinden hareketle açıklayabiliriz. "Kiraz ağaçları çiçek açmıştır." diyen kişi bununla pek çok şeyden birini söylemek

---

[169] ***Ibid.***, p. 190.

* Bu örnek Quine tarafından ***Le mot et la chose***'da, Flammarion, coll. "Nouvelle bibliothèque scientifique", Paris, 1978, 395 p. verilmiştir. Bu

istemiştir. Örneğin, "Bak! Kiraz ağaçları çiçek açmış." "Gördün mü, kiraz ağaçları çiçek açmış?" "Kiraz yemeye hazırlan! Kiraz ağaçları çiçek açmış." "Müjde! Havalar ısınacak; kiraz ağaçları çiçek açmış." "Asmaları hemen Buda! Kiraz ağaçları çiçek açmış." Bu örneklerden anlıyoruz ki, saptayıcı olduğu söylenen bir sözce, örtük pek çok performatif fonksiyonu taşır. Bu sözce uyarı, tavsiye, müjde dikkat çekme görevleri görebilir. Hangi performatif değerin söz konusu olduğunu iki yolla bilebiliriz: Ya sözcenin konuşulduğu bağlamı dikkate alırız ya da bunu söyleyen kişinin neyi kast ettiğini sorarız. Bilimin saf saptayıcı oldukları iddia edilen sözcelerine gelince; bunlar da örtük performatilerdir. Bir konferansında "Evren on dört milyar yaşındadır." diyen bir bilim adamı bunu örtük performatif bir sözce olarak ifade etmiştir. Bu sözce şunlardan birini ifade etmek için söylenmiştir? "Biliyor musunuz; evren on dört milyar yaşındadır?" "Size açıklıyorum ki, evren on dört milyar yıl yaşındadır." "Siz sanıyor musunuz ki, evrenin yaşı belli değildir; evren on dört milyar yaşındadır." vs. Bu sözlerimizden anlaşılıyor ki, Warnock'un "saptayıcı sözceler"i ayrı bir kategori kabul etmesi pek haklı görünmemektedir.

B. Geach'a gelince; bu konuda şunlar denebilir: Ona göre Austin, "Biliyorum ki, P." cümlesini semantik olarak analiz eder. Oysa Austin, "Biliyorum" kelimesini ya da "Bilmek" fiilini semantik olarak analiz etmeyi asla istemedi; çünkü Austin bu konuda Frege geleneğini izler ve tıpkı Frege gibi şöyle düşünür: Sadece tam cümleler anlamlıdır; sözceler sadece kesin bağlamlarda sözcelendiklerinde anlam taşır. O zaman Austin, "Biliyorum ki, P" cümlesinin Geache'ın iddia ettiği gibi "P'dir ve size bunu garanti ediyorum." şeklinde bir açılımını yapmaz; çünkü bir sözcenin edimsözel bir edim yapabilmesi kullanılan cümlenin anlamına bağlı ve anlamın bir parçası değildir (vaat etmeyi belirtmeyen bir sözceyi kullanarak vaat edebilirim.) Böylece "Biliyorum."u

---

örnek şu bağlamda verilmiştir: Quine'a göre bir dilden başka bir dile çeviri yaparken, kaynak dildeki bir kelimeyi, o dili kullananların kullanımları dikkate alınmadan doğru olarak çevrilemez. Quine buna bir ilkel kabile başkanıyla sohbet eden antropologun, kabile başkanının koşup ormana giden tavşanı parmağıyla göstererek "Gavagai! "demesini örnek verir. Antropolog bu sözü kabile başkanının onayını almadan "Tavşan!" diye çeviremez; çünkü kelimenin o kabile dilinde farklı olabilir (Z. Ö.).

içeren bir cümle bir şey için, örneğin garanti vermek için kullanılırsa, bu cümlenin etkili olması sadece doğrudan doğruya anlamına bağlıdır; çünkü bildiğimi başka kelimelerle örneğin "eminim" kelimesiyle de ifade edebilirim. ***Söylemek yapmaktır***'ın vokabülerini kullanırsak, anlam, düzsözel anlama bağlıdır; oysa garantiler vermek, edimsözel edime bağlıdır. Kuşkusuz düzsözel ve edimsözel arasında ilişkiler vardır; fakat ileride göreceğimiz gibi, her iki analiz düzeyi farklıdır. Bir sözce aracılığıyla gerçekleşen edim, uylaşımsal bazen de ritüel bir eylemdir.

2. Bir cümlenin kullanımıyla gerçekleşen edim, bu cümlenin semantik bir özelliği değildir; söz edimi bir cümlenin bir parçasını kullanarak bu parçanın yeniden kullanıldığı bir başka cümleye transfer edilemez. O şunu ileri sürüyordu: Bu özel kullanımlar bir betim oluşturmaz; fakat bir eylem yapar. Öyle ki, eylem cümlenin değil; kullanımın özelliği olarak ortaya çıkar. Öte yandan "Biliyorum."u içeren cümlelerin çok farklı kullanımları vardır. Bu cümlelerde "Biliyorum." aynı semantik rolü her zaman oynamaz. Hatırlayalım ki, Austin "Biliyorum."un sadece bazı kullanımlarını daha doğrusu "Biliyorum."u içeren cümlelerin bazı biçimlerini inceledi. O, şunu ileri sürüyordu: Bu özel kullanımlar bir betim değildir; bir söz edimidir. Öyle ki, söz edimleri cümlenin değil; kullanımın bir özelliği olarak ortaya çıkar. Eğer "Biliyorum." her zaman aynı semantik rolü oynamazsa, "Biliyorum"u içeren cümlelerin çok farklı kullanımları vardır.

Geach'ın örneğini alırsak şunu eklemeliyiz: "Kimin katil olduğunu biliyorum." cümlesi farklı bağlamlarda kullanılabilir. Varsayalım ki bir oyun oynuyoruz ve oyundaki kişilerden biri de katil rolündedir ve bu rolü kimin oynadığını bilen oyunu kazanacaktır. Ben de "Katilin kim olduğunu biliyorum?" diyorum. Bu durumda sözüm şu anlama gelir: "Oyunu kazandım; çünkü katil rolünü kimin oynadığını keşfettim." Bu cümleyi söylemek bir zihin durumunu betimlemek değildir. Bu cümle bazı kullanımlarda katilin kimliğine ilişkin hiçbir garanti vermez; olasılıkla katili bildiğime dair bir garanti verir. Bu cümleyi söylediğimde şunu demek isteyebilirim: Bu konuda bana güvenilebilir; kimin söz konusu olduğunu biliyorum.

3. "Biliyorum." ile başlayan bir cümle ***modus ponens*** öncül olarak kullanılmış olsun. Bu durum söz konusu cümlenin zorunlu olarak bir bildirim ya da betim cümlesi olduğunu gösterir

mi? Austin'e göre bu cümle bir betim olarak kullanılamaz.

Her durumda bir ***modus ponens*** aracılığıyla kesin bir şey söylemek için, dili kesin söz edimlerini gerçekleştirecek şekilde kullanmalıyız. Austin "Biliyorum ki," yapısının "Vaat ediyorum ki," yapısıyla aynı olduğunu söyler. "Biliyorum ki,"yi bir öncül gibi göremeyiz. Bir öncül gibi görsek bile, onu sözcelemenin gerçekleştiği bağlamdan ayrı düşünemeyiz. "Biliyorum."u anlamak için kullanıldığı bağlamı belirlemelidir. Austin "Biliyorum." diye başlayan cümlenin bildirim ya da betim olduğunu söylemez. Geach'ın verdiği Modus ponens örneği sadece çok özel bir bağlamda doğru olabilir yani çok özel bir biçimde kullanılabilir öte yandan Modus ponens aracılığıyla bir şey söylemek için belli bir söz edimini gerçekleştirmek zorundayız, bu durum dilin çok çeşitli şekillerde kullanılmasını engelleyemez.

C. Searle'ün eleştirileri, kelimelerin ya da cümlelerin literal yani bağlam dışı anlamlarına dayanır. Oysa anlam bağlamla sıkı ilişki içindedir. Açıktır ki, cümlelerin ve kelimelerin bağlamdan bağımsız bir anlamının ***a priori*** analizi yapılamaz. Bunu pek çok örnekle gösterebiliriz. O zaman Searle'ün eleştirisi anlamsız hale gelir. ***Bir ve aynı kelime sadece aynı soruya aynı cevabı verecek bağlamlarda kullanıldıklarında aynı anlama gelir.*** François Récanati'nin dediği gibi

> bir bağlamcı için bir sözcenin önermesel içeriğindeki bir değişiklik, lengüistik anlamdaki değişikliklerle açıklanamaz. Bağlamcı şunu kabul eder: Bir sözcenin önermesel içeriği cümlenin lengüistik anlamına değil; bağlamına bağlıdır.[170]

Searle'e göre bir söz ediminin önerme içeriği edimsözel gücüyle birlikte değişmez. Bir söz ediminin gerçekleşmesiyle ifade edilen sözde önerme içeriği, gerçekleştirilen söz ediminden kısmen bağımsızdır. Edimsöz edimleri insan iletişiminde en küçük birliklerdir. Bildirimler, sorular, buyruklar, vaatler ve özürler bunun örnekleridir. Konuşan bir cümleyi belli bir bağlamda ve belli bir niyetle söylediğinde bir ya da pek çok edimsöz edimi gerçekleştirir. Genel olarak edimsöz edimi bir edimsözel güçten (G) sözel içten bir önerme içeriğinden (Ö) oluşur. Searle bu ayrımı Austin eleştirisinde dayanak noktalarından biridir. Fakat

---

[170] Récanati, François, ***Transparence et l'énonciation***, p. 113.

günümüz söz edimleri teorisyenlerinde çok yaygın olan bu ayrım, Austin eleştirilmesi için yeterli değildir. Bunu mantıkçı ve filozof Nuel Belnap haklı olarak şöyle ortaya koyar:

Görünüşte Searle'ün eleştirisi haklı gibidir; fakat gerçekten öyle değildir. Searle'ün hatası her tür edimsöz ediminin aynı önerme içeriğine sahip olabileceğini iddia etmesidir. Varsayalım ki, her öne sürüm ya da açıklayıcı ifade güçten ve önerme içeriğinden ibaret olsun. O zaman soru ve emir söz edimlerinin açıklayıcı edimle aynı önerme içeriğine sahip olduklarını söylemek yanıltıcıdır. Bütün söz edimlerinin içeriğini bir önermesel içerikle yani açıklama ve bildirim sözcülerinin içerikleriyle özdeşleştirme büyük hatadır.[171]

Sonuç olarak Searle, Austin eleştirirken kelimeler ve söz edimleri ilişkisinin geçersizliğini temel alır. Oysa bu kanıt doğru değildir; çünkü kelimeler kullanıldıkları bağlamlara göre farklı şeyleri ifade ederler veya yaptırırlar.* Öyle ki, farklı söz edimleri aynı önermesel içeriğe sahip olsalar da farklı güçler taşıyabilirler farklı söz edimlerini (emir, bir soru, bir bildirim) gerçekleştirebilirler.

Bütün söz edimlerinin önerme içeriklerinin doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir oldukları söylenemez. Kısaca söylersek Austin dil felsefesine yöneltilen eleştiriler haksızdır. Onun dil felsefesi açık bir araştırma programıdır. Bu program yeterince izlenmemiştir ve potansiyel olarak verimlidir.[172]

---

[171] Ambroise, "Austin et la philosophie du langage ordinaire: La pertinence toujours actuelle de la critique de l'illusion descriptive" ***Hildesheim: Olms, coll. "Europaea Memoria,*** Reihe I: Studien", Band 88, 2011, p. 156.

* Kelimelerin bağlama bağlılığını anlatırken şu örneği veririm: 1999 yılı Aralık ayının 25'inde "2000'e nasıl gireceksin?" sorusuna muhatabın "2000'e iki bin okuyarak ve iki bin içerek gireceğim." cevabı bağlama yani Bursa'da verilmeye sıkı sıkıya bağlıdır; çünkü 2000 yılı bağlamsızdır; "iki bin içmek"in bağlamı (Tekel 2000 sigarası kast edilmektedir) sadece Türkiye'dir; oysa iki bin okumak sadece Bursa bağlamında anlamlıdır, çünkü Bursa İki Bin" gazetesi sadece Bursa'da yayınlanmaktadır.

[172] Ambroise, "Austin et la philosophie du langage ordinaire: La pertinence toujours actuelle de la critique de l'illusion descriptive" ***Hildesheim: Olms, coll. "Europaea Memoria,*** Reihe I: Studien", Band 88, 2011, p. 157.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ EDİMLERİ

I. Söz Edimleri Nedir?

Austin'in dil felsefesi, "söz bir edimdir." ilkesine dayanır. Bu ilke çağdaş felsefenin en önemli ilkelerindendir. Söz edimleri sadece felsefede etkili olmakla kalmamıştır; 1960'lı 1970'li yıllardan itibaren insan ve toplum bilimlerini; özellikle hukuku ve dilbilimlerini etkilemiştir. Bu etki gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu bilimler totolojik olan metodolojilerinin çözemedikleri sorunları aşmak için söz edimleriyle ilgilenmektedir. Ayrıca günümüz ahlâk teorisyenleri de Austin'in bu keşfinin imkânlarını kullanmaya çalışmaktadırlar.

Peki, söz edimi nedir? Bunu açıklamadan önce şu iki konuyu tartışmalıdır: 1) Söz edimleri yerine söylem edimleri ya da dil edimleri denebilir mi? 2) Söz edimleri bir teori midir? Şimdi bu soruları cevaplayalım.

1) Kimileri Austin'in "Speech acts"ını ***söylem edimleri*** (actes du discours) diye de niteler, ancak bize göre bu doğru değildir; çünkü bir söylem genellikle özel bir konuda bir dinleyici kitlesi huzurunda yapılan bir konuşmadır. Söylem birbirini izleyen süreçlerden ibarettir ve bölümleri vardır. Söylemde dilin iletişim fonksiyonu yoktur; dilin muhatabı etkileme gücü de bulunmaz.

Kimileri de "Speech acts"ı "dil edimleri" diye nitelemektedir. Fakat bu, doğru değildir; çünkü söz edimleri, dilin potansiyel gücünün aktüelleştirilmesidir. Oysa dil edimi, iletişim sırasında söz dâhil, dilin tüm modalitelerinin aktüelleştirilmesidir.

Austin'e göre söz edimleri ifade aracı olmak bakımından dil edimlerine göre daha sınırlıdır; çünkü sadece sözü kullanır. Söz

edimlerinde konuşan maksadını anlatabilmesi için sadece gündelik dili daha doğrusu gündelik dilin tüm sözel imkânlarını kullanır. Oysa dil edimlerinde konuşan niyetini veya mesajını sadece sözle değil; sözün dışında çok çeşitli yollarla bildirebilir. Örneğin jestlerle, işaretlerle, mimiklerle, sembollerle, beden diliyle, doğal nesnelerle ve diğer fiziksel fenomenlerle bir edimde bulunuruz. O yüzden iletişim edimi, sözel edime indirgenemez. Örneğin politik bir toplantıda hoşnutsuzluk, sözlü protestonun yanında konuşmacıya yumurta veya domates atarak, boya sıkarak vs. gösterilebilir. Bu nesneleri atan veya boya sıkan kişi, başkalarına demek istemektedir ki, "Ben, bu sözleri veya eylemleri onaylamıyorum ve farklı bir politikayı savunuyorum."

Sonuç olarak her söz edimi, bir dil edimidir; ama her dil edimi bir söz edimi değildir. Diğer deyişle bir dil edimini gerçekleştirmek için bir söz edimine ihtiyaç yoktur. Bu da gösteriyor ki, Austin'de dil, söylemden daha geniştir; söz edimleri, daha geniş olan dil edimlerinin içinde özel bir eylem türüdür.

Kuşkusuz Austin söz edimini kurumsal ve prosedürü olan bir eylem gibi kabul eder. Fakat o, söz edimlerinin dışında hukuksal ve sosyal özellikleri olan fiziksel eylemlerden de söz eder. Fiziksel eylemler sorumluluk gerektiren eylemlerdir. Austin felsefesinde fiziksel eylemlerin analizleri de çok önemlidir ve filozof bunları metafizikçilerden ve mantıkçılardan çok farklı ve özgün biçimde ele alır. Austin söz edimi konusunda ikinci konferansında şunu söyler:

> Söz edimleri bir şey söyleyerek bir şey gerçekleştirdiğimiz edimlerdir.[1]

Bu iki eylemin yani bir şey söylemenin ve bir şey gerçekleştirmenin ayrı olması, Austin'in sözel olmayan ifade biçimlerini de kabul etmesinin zorunlu bir sonucudur. Eylem o zaman söylenen şey, bir içerik tarafından belirlenebilen bir önermeye bir ekleme değildir. Sorun, kognitif olmamayla ilgilidir. Bir söz edimi, bir sözce ile bir gücün yani sözceye eklenen anlamın toplamı mıdır? Austin buna cevap olarak demektedir ki,

> Benim anlayışım pragmatistlerin, "doğru", uygulanabilen bir şeydir, tezlerinden çok farklıdır. Bir sözcenin doğruluğu veya

---

[1] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 47.

> yanlışlığı sadece kelimelerin anlamına bağlı değildir; fakat edime ve gerçekleştirildiği durumlara bağlıdır.[2]

Kuşkusuz Casnier'nin dediği gibi

> dil, pek çok sistemi, örneğin sözel, davranışsal sistemi içeren bir üst sistemdir. Dil, dil yetisi, anlam ve iletişim gibi kavramlarla ilgili her araştırma, dilsel tezahürlerin heterojenliğiyle karşılaşır.[3]

2) Birçok araştırmacı, söz edimlerini "söz edimleri teorisi" diye nitelemektedir. Oysa Austin hiçbir kitabında "söz edimleri teorisi"ni kullanmamıştır. Söz edimlerini "teori" diye nitelemek doğru değildir; çünkü "teori", empirik dünyadaki olgulara ilişkin açıklamaları bütünlüğe kavuşturma iddiası güden spekülatif görüşlerdir. Teoriye ilişkin norm, gramer, uylaşımsal ölçüt yoktur. Oysa söz edimleri sosyal ve kültürel bir ortamda belli, uylaşılmış prosedürlere göre gerçekleştirilen eylemlerdir.

Burada şöyle sorabiliriz: Geçmişteki özel prosedürlerle günümüzde söz edimlerini gerçekleştirebilir miyiz? Örneğin birini düelloya davet edebilir miyiz? Austin'e göre imkânsızdır; çünkü düello kurum olarak ortadan kalkmıştır. Bu nedenle ortadan kalkan bir kuruma ilişkin söz edimi olamaz.

Söz edimleri dilin Austin tarafından önemi keşfedilen ve felsefenin asıl konusu yapılan en temel görünüşüdür. Bunlarda teorik hiçbir şey yoktur. Dilin kullanılma biçiminin fark edilmesidir.

Sonuçta söz edimleri bir teori değildir.

Ne var ki, ***edim*** kavramı açık değildir ve Austin bu kavramı düşünürken zihninde hep bir eyleme ilişkin genel bir çerçeve vardır.[4]

Austin söz edimlerinin problemlerinden çok doğaları üzerine yoğunlaşır ve septisizm sorunlarının analizine pek de yer vermez. Onun asıl yapmak istediği şey, performatif bir sözcüğü gerçekleştirmenin itaat ettiği prosedürleri aydınlatmaktır. Şimdi söz edimlerinin ne olduklarını görelim.

Öncelikle belirtelim ki, söz edimi, sözle gerçekleştirilir:

---

2 ***Ibid.***, p. 148.

3 Casnier, Jacques, ***Les voix du langage***, Dunod, Paris, 1991, p. 299.

4 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 117.

> Bir cümlenin sözcelenmesi, normal olarak bir şeyi söyleme edimi diye betimlediğimiz bir eylemdir ya da eylemin bir parçasıdır.[5]

Bir söz edimi fiziksel bir eyleme benzemez;[6] bir cümleyi sözceleyerek gerçekleştirilir. Bu nedenle ona söz edimi denir.

Söz edimleri, eyleme ilişkin mantıksal bir açıklama ilkesidir. Bu ilke tüm mümkün edimsözel güçlerin mantıksal yapısını; tüm edimsözel edimlerin başarı ve tatmin koşullarını belirler.[7]

Bir söz edimi örneğin vaat yapılmamış gibi olabilir; samimi olmayabilir ya da gerçekleştirilmemiş olabilir; ama sahte olamaz. Bir sahte vaatten söz edemeyiz; aynı şekilde bir vaat yalan ya da başarısız bir bildirim değildir.[8]

Austin'in söz edimi ve sözceleme durumu Wittgenstein'ın "dil oyunları" ve "hayat biçimleri" ikilisiyle oldukça uyuşur. Her iki durumda da ilk terim ikinciye mantıksal olarak bağlıdır.

Austin sözediminin gerçekleşmesini yönelimlilik sonucu değil; uylaşım sonucu görür.

> Arı gibi vızıldamayı isteyerek bir arı olmayı iddia edemem.[9]

Arı gibi vızıldayarak bir arı olmayı iddia etmek, bir eylemi başka bir eylem gibi görmeyi istemektir.

Austin bu düşüncesini edim kavramına ilişkin analizleri sırasında ortaya koyar. O, VIII. Konferansında demektedir ki,

> Genel olarak edim, kesin, bizim tarafımızdan gerçekleştirilen hem uylaşımlardan hem de sonuçlarından ayrı fiziksel bir olay gibi görülür; fakat edimsözel edim ve düzsöz edimi uylaşımları içerebilir. Reveransı düşünün. Reverans sadece uylaşımsal bir edim olduğu için saygıdır ve sadece uylaşımsal olduğu için gerçekleştirilir.
> Tüfekle iki mermi atmayı ve iki isabetli atış yapmayı karşılaştırın.[10]

Görüldüğü gibi bir ve aynı fiziksel olgunun, tüfekle iki mermi

---

5 ***Ibid.***, p. 38.
6 ***Ibid.***, p. 141.
7 ***Vanderveken***, p. 7.
8 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 45.
9 ***Ibid.***, p. 134.
10 ***Ibid.***, p. 120.

atmanın etkileri farklıdır. Tüfekle iki mermi atma sadece gözlemlenen sonuca yol açar. Oysa isabetli iki atış gözlem sonucunda başka bir sonuca atış yapanın usta atıcı olduğu düşüncesine yol açar.

> "Söz edimleri" kuşkusuz az veya çok açıktır; fakat onu şimdiye kadar fark etmedik. "Söz edimleri vardır." demek bir tez değildir; sadece dil felsefesinin hatta dil filozofunun dikkat etmediği bir fenomeni gözlemlemedir.[11]

Söz edimleri dil felsefesinde hâkim paradigmadır; bir sözcenin anlamını nesne durumlarının tasavvuruna bağlar. Söz edimlerinin icadı, dil ve dünya ilişkisine dair bir genel çerçeveden ayrılamaz.

Söz edimleri" dil felsefesinde mantıkçı paradigmaya karşıttır. Mantıkçı paradigmaya göre sözceyi anlamak; nesne durumunu tasavvur edebilmektir yani neden söz ettiğini bilebilmektir. Bir sözce bir olgu durumu temsil eder ya da etmez. Temsil ederse doğrudur, etmezse yanlıştır. Sözce ister doğru olsun, isterse yanlış; yine de anlamlıdır; çünkü bir olguyla ilgilidir. Ünlü örneği hatırlayalım: "Günümüz Fransa'sının kralı keldir." Bu sözce anlamlıdır; çünkü bir olgudan, Fransa kralının kel oluşundan söz etmektedir. Yanlış olması bu sözceyi anlamsız yapmaz.

Söz edimleri kuşkusuz bir eylem açıklamasıdır; ama o, sadece bundan ibaret değildir; hakikat, anlam, herhangi bir şeyi söyleme ya da demek isteme de onun konusudur. Söz ediminin pratik bir yanı vardır. Bu nedenle pragmatik de söz edimlerine ilgi duymuştur; Austin, söz edimleri doktriniyle pragmatik dediğimiz lengüistik disipline katkıda bulunmuştur; daha doğru pragmatiğin doğuşuna yol açmıştır;[12] ama söz edimleri pragmatikle aynı şey değildir. Pragmatiğin konusu, dilsel ögelerin bağlamla; göstergelerin kullanıcılarla ilişkileridir.

Söz edimleri sadece dil felsefesinde değil; pragmatikte de analizin konusudur. Ancak dil felsefesindeki söz edimleriyle pragmatikteki söz edimleri aynı değildir; çünkü pragmatik, bir felsefe değildir, lengüistiğin bir dalıdır; dili sadece sosyal iletişim

---

[11] ***Ibid.***, p. 39.

[12] ***Ambroise***, p. 18.*

aracı gibi görür. Pragmatikte söz değişiminde bulunanlar birbirlerini karşılıklı olarak etkiler. Bu nedenle pragmatiğe karşılıklı etkileşimcilik de denir. Şimdi karşılıklı etkileşimcilikteki söz edimlerini görelim.

Karşılıklı etkileşimciliğe göre bir iletişim gerçekte karşılıklı etkileşimdir; bir söz değişimidir. İletişimdeki kişiler söz edimleriyle birbirlerini karşılıklı olarak etkiler. Etkilemenin pek çok yolu vardır. Söz edimleri bağlama sıkı sıkıya bağlıdır. Austin'de ve Searle'de tek bir söz edimi ve bunun tek bir etkisi vardır. Oysa karşılıklı etkileşimcilikte birden fazla yani bir dizi söz edimi ve bunun sonucu bir dizi etkisi vardır. Söz edimleri birbirine rastlantısal olarak değil; konuşanların istemli yönelimlerinden dolayı bağlanır; onlar bu yönelimli edimler içinde fonksiyoneldir. Karşılıklı etkileşimcilik daha çok sosyolojik açıklama tarzıdır. Oysa Austin'in söz edimleri anlayışları felsefidir.

Bazı söz edimleri asla gerçekleştirilemez. Bu durumda biçimsel mantığımız dilin, söz edimlerinin kullanımını sınırlandırır; düşünülen şeye sınırlar empoze eder.

Söz edimi ve etkisöz edimi Austin'in standart teorilerinin söylediklerinden çok daha karmaşık süreçte gerçekleşir. Bu nedenle söz edimlerini muhatabını tek taraflı etkilemeyi düşünen konuşanın niyetlerine indirgememelidir. Tek yönlü etkilemeye dayalı açıklama basitleştiricidir. Karşılıklı etkileşimcilik pek çok farklı gözlemlerin yapılmasına ve çok çeşitli teorilerin ileri sürülmesine yol açmıştır.

Oysa söz edimleri aşağıda göreceğimiz gibi performatiflerin ve sözcelerimizin edimsözel boyutunun keşfidir. Söz edimleri aynı zamanda dilin dünya ile ilişkisine dair bir betimdir.

Söz edimleri çok olduğu halde Austin ***Söylemek Yapmaktır***'da kullanımları risksiz, sınırlı sayıda örnekleri dikkate alır; ancak başka söz edimleri ailesinin varlığını da kabul eder. Bu sınırlı sayıdaki örneklerin bir aile oluşturduklarını söyler.[13]

Austin'in klasik olmuş performatif örnekleri şunlardır:

(Örnek a). Nikâh töreninde nikâh memurunun "Bu bayanı eş olarak kabul ediyor musun?" sorusuna bir kişinin "Evet" diyerek ilgili bayanı eş kabul ettiğini açıklaması.[14]

---

[13] Austin, "Comment nous parlons", p. 132.

[14] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 41.

(Örnek b) Bir gemiye ad verme töreninde bir yetkilinin şampanya şişesini geminin pruvasına çarpıp kırdıktan sonra dediği "Bu gemiye ***Queen Elizabeth*** (Kraliçe Elizabet) adını veriyorum." cümlesi.

(Örnek c) Bir kişinin vasiyetnamesinde "Saatimi erkek kardeşime veriyorum ve vasiyet ediyorum." demesi.

(Örnek d) Bir kişinin "Yarın yağmur yağacağına dair sizinle altı peny karşılığında bahse giriyorum." sözü performatiftir.[15]

Bu örneklerde açıkça görülüyor ki, bir gemiye ad vermek (uygun durumlarda) "...e, i...adını veriyorum" vs. kelimelerini söylemektir. Bir kişi nikâh masasında "evet" (onu eş olarak kabul ediyorum) dediğinde, bir evlilik röportajı yapmaz; evlenir.[16] Resmi törende bir geminin pruvasında bir şişe kırılırken "Bu gemiye ***Kraliçe Elizabeth*** adını veriyorum." denildiğinde veya resmi bire belgede "Saatimi erkek kardeşime miras bırakıyorum." yazısı okunduğunda sözce dünyada bir şeyi gerçekleştirir.[17]

Bu örneklere dayanarak Austin göstermektedir ki, bu sözceler

> ne doğrudur ne de yanlıştır. Bu durumun kesin olduğunu öne sürüyorum ve onu tartışmıyorum.[18]

Bu sözceler anlamlıdır ve onları empirik sözcelerden türetemeyiz. Onlar tümüyle anlaşılabilir ve rasyonel sözcelerdir; gramer açısından problemsizdir; hiçbir şeyi betimlemez. Bu sözceler aktiftir. Burada şöyle sorabiliriz: Başarılı sözceler dünyada yeni durum yaratacak şekilde realiteyi değiştirir mi? Cevap şudur: Austin hiçbir yerde realitenin ya da bir durumun yaratılmasından söz etmez. Ona göre değiştirilmiş realite bu anlamsızlığa yakındır. Austin'de söz edim bir realite ya da nesne durumu meydana getirmez. Bu durum onu Searle'den uzaklaştırır.

Söz edimleri genellikle sanıldığından sayıca çok fazladır; daha çeşitlidir; çok daha kapalıdır ve çok anlamlıdır. Onlardan her biri felsefede örneğin betimde ve bildirimde olduğu gibi belirli bir risk ile kullanılır. Bu kullanımların derin bir analizi gerekir.

---

15 ***Loc. cit.***
16 ***Loc. cit.***
17 ***Loc. cit.***
18 ***Loc. cit.***

Austin'in analizinde yararlandığı söz edimleri çok basittir; tartışmasızdır; derin analizleri gerektirmez; karakteristiktir; "doğruluk" gibi çok genel terimlerle birlikte ele alınacak söz edimlerinden ilk bakışta ve kolayca ayrılır.[19]

Söz edimleri mantıkçıların önermeleri gibi sadece soyut önermelerden ibaret değildir; olgularla ilişkilidir. Bu olgular çok çeşitlidir. Söz edimlerinin gerçekleşmesi için bu olgular zorunludur. Söz ediminin gerçekleştirmek için hangi olgular gereklidir? Bu, uylaşımla bilinir. Örneğin bir yeni doğmuş çocuk vaftiz edilebilir; ama bir penguen vaftiz edilemez. Bir din adamının pengueni vaftiz etmesi için uylaşımsal bir prosedür yoktur.[20]

Söz edimlerinin en temel özelliği şöyle formüle edilir: "Söylemek, yapmaktır." Austin'in bütün dil felsefesi bu formülün açılımından ibarettir. Austin ***"Söylemek yapmaktır."***ı olasılıkla Frege'nin ve Prichadt'ın etkisiyle ileri sürmüştür.[21] Bu düşünce şundan ibarettir: "Sözün kullanımı sadece bir şeyi söylemekten ibaret değildir; fakat aynı zamanda söyleneni yapmaktır." Austin dilin "yaptırmak" gücünü hukuk profesörü H.L. Hart'la yaptığı ortak çalışma sırasında keşfetti.[22] Dilin özelliklerinden birinin bir şeyi yaptırmak olduğu fikri, Aristoteles'in ***Retorik***'ine kadar geri götürülebilir, ancak Aristoteles bunu bir dil teorisine dönüştürmedi. Oysa Austin dilin yaptırma gücünü dilin temel özelliği kabul etti ve performativiteye özgü bir doktrin ortaya koydu.

Peki, söz edimi gerçekte nedir? Nerede bulunur? Bu soruları cevaplamak kolay değildir; ama yine de söz edimlerinin lengüistik ya da semantik görünüşü betimlenebilir.

Austin söz edimlerini açıklarken onların fiziksel eylemlerden farklarını da dikkate alır. Ona göre söyleme edimleri ile fiziksel eylemleri karşılaştırmak söz edimlerinin anlaşılmasına katkıda bulunur. O demektedir ki, fiziksel eylemler bedensel hareketlerdir. Bu hareketler sonuçlarının ***in pari materia***'sıdır. Örneğin tetik çekerken parmağın tetikteki hareketi, tetiğin hareketi için ***in pari materia***'dır. Oysa bir şey söyleme ediminin doğal sonuçları ne olursa olsun, bu sonuçlar başka bir söylem için bir araç

---

[19] Austin, "Comment nous parlons", p. 133.

[20] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 56.

[21] Ambroise, Bruno, "Le langage J.L. Austin, et le langage: ce que la parole fait", p. 2.

[22] ***Loc. cit.***

değildir. Söz edimleri öteki insanlarda bir etki yaratır; bir takım şeylere neden olur. Ancak bu söz ediminin itme gibi fiziksel bir neden olması anlamına gelmez. Söz edimlerinin nedenselliği bir uylaşıma bağlı olarak bir şeye yol açmasıdır. Aynı şekilde bir söz söylemek, ses çıkarmanın fiziksel ya da başka tür bir sonucu değildir; belli bir anlamı olan sözler söylemek de söylemenin fiziksel ya da başka tür bir sonucu değildir; diğer deyişle edimi söz edimi düzsöz ediminin bir sonucu olamaz.[23]

Söz ediminin en temel özelliği bir cümleyi söz yardımıyla dışsallaştırmadır yani sözle ifade etmedir; daha doğrusu birine bir şey söylemedir. Bu edimin bir amacı vardır: Konuşan bir şey yapmak amacıyla dinleyene hitap eder.

Söz edimleri bir şey söyler; ama hiçbir şey betimlemez; söyledikleri şeyi söyleyerek eylemleri gerçekleştirir. Austin söylenen şeyi ve söyleyerek yapılan şeyi birbirinden ayırmaz. O, söylenen şeyi bir bütün olarak görür:

> İhtiyacımız olan şey, bir şey söyleyerek yaptığımız şeye ve söz edimi dediğim şeye ilişkin hem tam hem de genel yeni bir doktrindir.[24]

Onlar, doğru ya da yanlış değildir, yine de bu sözceleri söyleme çoğunlukla şunu içerir: Bazı şeyler bir anlamda yanlış değildir; doğrudur. Örneğin nikâh masasında "Bu bayanı eş olarak kabul ediyorum." dediğimde, bu, şunu içerir: "Daha önce halen hayatta olan bir kadınla evli değilim."[25] Bir gemiye ad verme töreninde şöyle örtük bir kabul vardır: "Bu gemiye daha önce ad verilmemiştir." Fakat şu nokta çok önemlidir: ***Şu ya da bu şeyin doğru olması, doğru hakkında herhangi bir şey söylemekle aynı şey değildir.***

Austin söz edimlerinin bir şey gerçekleştirme özelliklerini "Performatif Sözceler" adlı makalesinde şöyle açıklar:

> Örneğin, varsayalım ki, bir evlilik töreninde âdet olduğu üzere şöyle diyorum: "Evet, bu bayanı eş olarak kabul ediyorum. Ya da varsayalım ki, elimde bir şampanya şişesi var. "Bu gemiye ***Kraliçe Elizabeth*** adını veriyorum." ya da düşünelim

---

[23] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 122.
[24] ***Ibid.***, p. 108.
[25] Austin, "Les performatifs", p. 241.

> ki, "Yarın yağmur yağacağına altı peni karşılığında sizinle bahse giriyorum." Bütün bu durumlarda söylediğim şeyleri, itiraz edilemez biçimde gerçekleştirilen eylemin –bahse girmekten, ad vermekten veya özür dilemekten ibaret eylemin– gerçekleşmesinin açıklaması gibi görmek saçmadır. Daha çok şunu demeliyiz: Söylediğim şeyi söyleyerek hakiki bir eylemi gerçekleştiririm. "Bu gemiye Kraliçe Elizabeth adını veriyorum." dediğimde, ad verme törenini betimlemem; ad vermeyi gerçekleştiririm. "Bu bayanı eş olarak kabul ediyorum." dediğimde, evliliği anlatmam, evlenirim.[26]

Söz edimleriyle ilgili şu sorular akla gelebilir: Söz edimleri için ***a priori*** ve zorunlu kurallar var mıdır? Varsa nelerdir? Bir söz, edim olmak için hangi temele dayanmalıdır? Austin bunlara hiç değinmez. O, söyleyebildiğimiz şeylere ve gramatikal yapılara ilişkin ayrıntılı bir tipoloji de oluşturmaz; ***sadece kelimelerin, şimdiye kadar fark etmediğimiz bağlamlarını dikkate alarak anlamlarını aydınlatır.*** Örneğin o, bir vaadin ne olduğunu anlamak için bir vaat etme biçimini gözlemler.

Dil her zaman fonksiyoneldir ve bireylerin karşılaşma yeridir. Dilin temel fonksiyonu, iletişimdir. Bir şeyi iletmek, her zaman birine bir şey bildirmektir. Her söz edimi başkası içindir. Kendi için olan söz edimi yoktur. Bu nedenle söz edimi, iletişim durumunda bir sözcelemeyle gerçekleşen sosyal bir edimdir. Bu edimin gerçekleşmesi için en az iki kişinin varlığı gerekir, yine de söz edimi kolektif değildir; bireysel edimdir. Bu edim sadece tek bir bireyde bir itkinin ya da bir isteğin sonucudur.

> Cümlenin sözcelenmesi, bir eylemin gerçekleştirilmesidir (ya da bu gerçekleştirmenin bir bölümüdür. Bu sözcelemeyi, tekrar edelim, herhangi bir şeyi sözceleme edimi olarak betimleyemeyiz.[27]
> Herhangi bir şeyi söylemenin herhangi bir şeyi yapmak olduğu durumları ve bağlamları düşünmeliyiz.[28]

Söz edimleri "Performatif" kelimesinin çağrışımlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu kelimenin ilk çağrışımı şudur: Bir sözcenin sözlü ifadesi bir eylemin gerçekleştirilmesidir. Dilin işleyişi eylemi

---

[26] ***Ibid.***, p. 235.
[27] ***Ibid.***, p. 40.
[28] ***Ibid.***, p. 47.

dilden dışlamaz; tam tersine özümser; dil, eylemle etkin olur. Kuşkusuz Austin sözcelemeyi doğal bir niyetin ifadesi gibi görmez; çünkü bir önermenin bir eylem olup olmadığını sosyal durumları belirler. Evlilik töreni tüm gerekli koşulları taşımıyorsa, bir kişinin "Bu bayanı eşliğe kabul ediyorum." demesinin bir anlamı yoktur. Söz edimi, ***bir niyetin dışsallaşması*** değildir; performatif betimsel olmadığından bir etikle ilgilidir. Austin ilk konferansından itibaren şunu söyler: Bir niyeti ifade eden bir performatif, örneğin bir vaat dil alanının dışında betimlenebilir ya da açıklanabilir.

Söz edimlerinde niyetin bulunuşuyla ilgili şöyle bir yorum vardır: Bir söz edimini gerçekleştirmek sanki bir niyeti kesin olarak ifade etmektir. Bu yorumun temelinde niyetlerin oluşturulması ve ifade edilmesi konusunda psikolojik ya da sosyolojik koşullara ya da kurallara ilişkin teoriler vardır. Bu teoriler yardımıyla Austin'in görüşleri tamamlanmak ve olgunlaştırılmak istenmiştir. Oysa Austin açısından böyle bir yorum, sadece yanlış değil; ayrıca etik dışıdır. Performatif bir niyeti ifade eder demek, onu betimsel ifade gibi görmek demektir ve her tür kötü niyete kapı aralar.

Söz edimlerini zihinden arındırmak gerektiği gibi niyetten de arındırmalıdır. Bu arındırma önemlidir.

Austin'e göre söz edimi bir iletişim durumunda sözcelemeyle gerçekleşir; konuşan kişi bir cümleyi bir iletişim durumunda ciddi olarak söyler; konuşan ve dinleyen arasında sözceyle bir ilişki kurulur; bu ilişki sayesinde bir sosyal edim tipi gerçekleşir.

İletişim durumu süreçlere bölünemez; bağlamla sıkı sıkıya ilişkilidir. Söz, söz değişimin gerçekleştiği bağlamda bir güce ve otoriteye sahiptir. Söz edimi bazen tek bir kelimenin sözcelenmesinden ibaret olabilir.

Austin'in söylemeyi bir edim kabul etmesi, Wittgenstein'ın önerme ve eylem konusundaki tereddütlerinin giderilmesidir. Gündelik dilimizin eylemlerle ilişkisinde az veya çok belirsizlik vardır. Wittgenstein, önermelerin çerçevesini dil oyunlarıyla sınırlar ve önermelere ilişkin her teoriyi reddeder; ifadelerin anlamını eylemlere dayandırmak için, ifadeleri bağlama yerleştirmek ile yetinir. Oysa Austin'e göre bu ilişki açıktır. Bir yanda "söylemek" ve diğer yanda "yapmak" yoktur. İster kelimelerle is-

terse kelimesiz olsun, yaptığımız her şey bir Yapmak'tır. Kuşkusuz bir çiviyi çakmak için kelimelere ihtiyacımız yoktur; fakat birini tehdit etmek için bir sopa sallayabildiğimiz gibi, sözle de tehdit edebiliriz. Bir vaatte bulunmak için, zorunlu olarak, bunu sözle yapmalıyız. Mantıkçıları önermesi, soyut bir ifadedir; bu ifadenin biçimsel bir dili vardır; bir yargılama edimidir. Yargılama edimi ise bir sözcenin belirli kurumsal bir uygulamaya göre üretilmesidir.

Austin mantıksal önerme ve gündelik dil arasındaki çukuru, eylemlere dayanarak doldurmayı önerir; bunu yaparken uygun durumlarda sözceleyerek gerçekleştirdiğimiz tüm eylemleri biçimsel olmayan şekilde sınıflar. Dili mantıkçı ideale uygun düşünen mantıkçılara karşıt olarak, bu ideali genel bir doğrulamadan kurtararak, tekil ve özel durumlara ilişkin ölçütleri kullanır; çünkü Austin'e göre mantıkçılar gündelik dili matematik dilde yapay bir kalıba dökmeye çalışırlar. ***Austin mantıkçıların soyut biçimciliklerinin karşısına uylaşımsal eylemlerin kullanımlarını koyar. Ona göre uylaşımsal eylemler soyut pratiklerin dile yerleştirdikleri uygulamalardır.***

Performatiflerin betimsel olmamaları ve doğruluk değeri taşımamaları, birbirinden ayrı mıdır? Ya da onlar birbiriyle sadece negatif bir ilişki içinde midir? Bu soruyu şöyle cevaplayabiliriz: Austin'in evlenme, bahse girme, ad verme örneklerini hatırlarsak diyebiliriz ki, bu eylemlerde lengüistik bir bölüm vardır; fakat onlar sadece lengüistik özellikten ibaret değildir. Bunlar toplumda gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu eylemlerin dil dışı statülerini yok sayamayız; lengüistik ve dil dışı özelliklerinin birbirine bağlı olduklarını kabul etmeliyiz. Onların dil dışı eylem olmaları, sahte önermeler olduklarını düşünmemize izin vermez. Bir söz ediminin gerçekleştirilmesi, önce zihinde imgelenen bir modeli olan eylemi düşündükten sonra yapma değildir. Bir söz edimi açıklanmasıyla ya da betimiyle aynı şey değildir. Bu, bir sözü söylemektir. Austin'e göre bir söz uygun durumda sözcelendiğinde, bir söz edimidir ve fonksiyonunu sadece o zaman yerine getirir. Uygun durumda söylenme bir strateji işidir. Bu, tıpkı Wittgenstein'ın kedinin kuşa yaklaşmasını dair söylediklerine benzer.

> Kedi kuşa doğru usul usul ilerler.[29]

Söz edimi de tıpkı kedinin kuşu yakalaması gibi sosyal bir amaçla uygun söz ile başlayıp onu tamamlamaktır. Sözün sadece uygun durumda söylendiğinde bir eylem değeri vardır. Uygun olmayan bir durumda sözcelenen "Onu istiyorum." sözcesi hiçbir şey yapmaz ve yaptırmaz.

> Kuşkusuz cümleyi uygun durumda söylemek, böyle konuşarak yapmakta olduğumu kabul etmem gereken şeyi betimlemek olmadığı gibi, ona ilişkin bir bildirimde bulunmak da değildir. Bu, yaptığım şeyi yapmaktır.[30]

Söz edimlerinin, mantıksal önermeler gibi biçimsel bir yapısı yoktur. Öte yandan onlar psikolojik içerikleri olan bir iç entite gibi görülemez. Bir önerme modeline göre oluşturulmadıkları için, söz edimleri betimsel bir değer taşımaz. Kelimelerimiz zihnimizdeki bir düşünme ediminin dışarıdan görülebilir bir göstergesi değildir; tek bir edim, sadece söyleme edimi vardır. Sözcelemede teorik, psikolojik ve biçimsel hiçbir şey yoktur. Sözcelemeden ayrı bir zihinsel durumun, örneğin vaatte, yeminde sözceden ayrı zihinsel bir durumun temeli yoktur. Zihinsel durumlar söz edimlerin doğasına karşıttır. Austin zihnin psikolojileştirilmesini doğru bulmaz; çünkü zihni psişik süreçlerden ibaret saymak, söz edimlerini dışında zihinsel edimler varsaymak demektir. Oysa gerçekte dilin kurala uygun ya da aykırı kullanımları vardır. Lengüistik sözcelerimizin yargılanmak için huzuruna çıkarılacakları zihinsel mahkeme metaforu, betimsel olmayan sözcelere doğru ya da yanlış şeklindeki iki değerlilik ilkesini uygulamanın ürünüdür.

Austin'in söz edimlerinin psikolojileştirilmesini eleştirmesi yeterli değildir. Bu konuda daha ayrıntılı açıklamaları gerekir. Bu nedenle Austin "Özürler İçin Savunma" adlı makalesinde düşüncelerini tereddüde yer vermeyecek şekilde açıklar.

Austin bir eylemi yapmak veya bir şeyi yapmak konusuyla felsefi bir bağlamda ilgilenir. O, felsefi kullanımı özürlere ilişkin vokabüleri model yaparak denetlemeye çalışır. Ona göre "bir eylem yapmak" ifadesi, felsefede yeterince ve doğru olarak analiz

---

[29] Wittgenstein, ***Recherches philosophiques***, §, 647.
[30] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 41.

edilmemiştir. Filozof eylemi sadece gözlerinin önünde olup biten şey diye anladığından, kendini "fiil miti" dediği şeye kurban etmiştir.

Austin'in felsefesi söz merkezciliğin her türünden uzaktır; edimsözel edimin gücü, konuşanın bilinç durumlarının ifadesi olmamasından gelir. Sözcelerimiz sadece dilsel uylaşımlara bağlı değildir; onlar bir şeyi yaptırabilmek için ayrıca kurumsal, törensel hatta hukuksal prosedürleri de yerine getirmelidir. Austin'in çok sık verdiği evlenme örneği bu durumu mükemmel de aydınlatır. Evlendirmeyi gerçekleştirecek kişi, gerekli yetkiye sahip olmalıdır; belirli durumlarda uygulanması gereken formülleri uygulamalıdır; evlenme adayları belli koşulları yerine getirmelidir; kısaca söz edimleri dil edimleri olarak dilsel olmayan; fakat toplumsal olarak kabul edilen hayat biçimlerine bağlı uylaşımlara ve zorunluluklara riayet etmelidir. Kuşkusuz Austin otoritenin oluşturulma evrelerini uzun uzun açıklamadı; fakat onun analizlerinin sosyal ortamı gerektirdiği inkâr edilemez.

Austin söz edimlerinin önemi ve etkisi inkâr edilemese de şunu kabul etmek zorundayız: Onun söz edimleri genetik bir kusur taşır: Monolojik bir özellikte olmak. Bu genetik kusur Searle'de vardır ve Vanderveken bu kusurdan kurtulmayı çalışır.

Kuşkusuz söz edimi bir dinleyici gerektirir; fakat söz edimlerinde dinleyici, tümüyle pasiftir ve onun görevi konuşanın ilk niyetini anlamak ve söz edimine uygun cevap vermektir. Kabul etmeliyiz ki, Austin'e göre bazı söz edimleri, onun karşı edimler dediği, dinleyenin bir cevabını gerektirir; bu cevap konuşanın sözünü tamamlar; evlilik töreninde nikâh memurunun sorusuna muhataplar gerekli cevabı verirler. Evlilikte söz edimleri diyalojik bir ortamda gerçekleşir; fakat bu karşı edimler ne kadar önemli olursa olsun, özel durumlardır ve söz edimlerini monolojik olmaktan çıkarmaya yetmez.

Austin emri ve buyruğu sadece konuşanın edimi olarak ele alır. Oysa Wittgenstein'a göre, bunların özellikleri diyalojik olmalarıdır. Wittgenstein, ***Felsefî Soruşturmalar*** 23'te demektedir ki,

> Buyurmak ve bir buyruğa göre davranmak.

Wittgenstein, Austin monolojizmini aşıyordu; itaat edimi olmadan bir emir ediminin olmadığını söylüyordu.

Austin dil felsefesinde istemin önemli bir yeri vardır. Konuşan kişi bir şey söylemek ister söylemin istemli olması Austin'i Ryle'a karşıt yapar. Ryle'a göre bir söz edimini betimlemek için "istemli" kelimesinin kullanılması, söz ediminin istemli olduğunda ısrar edilmesi şu anlama gelir: Gerçekleştirilen eylemin ahlâki açıdan kuşkulu sebeplerle yapıldığı sonucuna yol açması.[31]

Söz edimleri edimin gerçekleşmesi için az veya çok doğru olgularla ilişki içindedir. Austin'e göre bazı kullanımlar belli olguları sıkı gerektirir, ima eder veya örtük olarak içerir. Bu olgular dilin doğru kullanımının olmazsa olmaz koşulları gibidir.

Ona göre söz edimlerinin de gerçekleştirilme etapları; her etapta uygulanan prosedürler ve bu prosedürlerin sonuçlarını başarılı olup olmadıklarını gösteren durumlar vardır. Yukarıda gördüğümüz gibi, Austin söz edimlerini etkilerinden ya da sonuçlarından ayırır. Bu üç düzey bir ve aynı eyleme aittir ve eylem bu üç düzeyin üçünü de içerir. Etkisöz edimi önceki iki düzeyin sonucudur. Söz edimlerindeki her düzey, birbirinden kesinlikle ayrıdır ve söz edimi her bir aşamada bu aşamayla özdeştir. Bu durum söz edimlerinin ayırt edici özelliğidir.[32] Austin'in her bir aşamayı edimin bir bölümüyle özdeşleştirdikten sonra onu edimin basit sonucu olarak reddetmesine hayret etmemelidir. O, gerçekte eylemi iki farklı betim altında kavramaya çalışmaktadır. Bu, bir karıştırma ya da sınıflama hatası değildir. O, sadece bir edim türünden diğerine geçer. Kuşkusuz kabul etmelidir ki, bu geçiş her zaman açık değildir; çünkü bazen birinden diğerine onları teşhis etmek için geçmek gerekir. Bu,

> sonunda söylemin bütünlüğünde aydınlatmaya çalıştığımız şey, bütün olarak söz edimidir.[33]

Farklı görünüşleriyle betimlenerek, aydınlatılacak tek bir fenomen vardır. Bu ayrıcalıklı betime göre şöyle düşünebiliriz: Edimin bir görünüşü, diğerinden daha önemlidir. Austin'in edimin başarı koşullarını ayrıntılı biçimde ortaya koyduğu anda, aşamaların görünüşlerine ayrıcalık tanıyabiliriz ve bir eylemin gerçekleştirilmesini yöneten koşulları inceleyebiliriz. Ya da söz

---

31 Ryle, ***Concept de l'esprit***, p. 169.

32 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 166.

33 ***Loc. cit.***

edimini niteleyen şeyle ilgilenerek bölümlerin görünüşünü inceleyebiliriz. Bu, Austin'in söz ediminin etkisözel görünüşünü basit bir sonuç ya da etki olarak reddettiği âna uygundur. Austin her biri kendi özel başarısızlıklarına maruz kalabilen farklı eylem düzeylerine özgü nitelikleri inceleyecektir. Yine de bu nitelemelerin nasıl olacağını önceden göremeyiz. En azından şimdi biliyoruz ki, bu nitelemeler, edimin mümkün bir betim tipine bağlıdır.

Austin bütün sözcelerin söz edimlerinden ibaret olduğunu söylemez; bazı sözcelerin söz edimleri kategorisine giremeyeceğini düşünür. Üç kategoriden birine girmeyen sözceleri söz edimleriyle uzaklıklarına göre ikiye ayırır.

I. Söz edimlerine uzak sözceler: Bunlar şiir söylemek ya da şaka yapmak vs. gibi eylemler için kullanılan sözcelerdir. Austin bunları zayıf, asalak, ciddiyetten uzak veya anormal sözceler diye niteler. Bu sözcelerin ne demek istedikleri açıktır, yine de bir şey yaptıramazlar. Örneğin birine "Git! Kayan bir yıldız yakala." dediğimizde anlaşılır bir cümle söylesek de bu emri yerine getirmesi imkânsızdır. Walt Whitman'ın şiirinde özgürlük kartalını yükseklere uçmaya teşvik etmesi ciddi bir söz edimi değildir. Bu sözcenin referansının koşulları askıya alınmıştır. Ortada standart bir etkisöz girişimi yoktur; bir şey yaptırma çabasından söz edilemez.[34].

II. Söz edimlerine yakın sözceler: Bunlar söz edimlerine şaka yapmak ya da şiir yazmak kadar uzak değildir. Örneğin sezdiride bulunma sözceleri ilk bakışta uylaşımsal sözce gibi görünse de gerçekte söz edimi değildir. Örneğin sezdiride bulunmayı alalım. Sezdiride bulunuyorum diyemeyiz. Bu, ima etmek gibi bir edim olmaktan çok zekice bir etkidir. Öte yandan heyecanlandığını söylemek ve yemin etmek de uylaşımsal sözceler olsalar da söz edimleri değildir; çünkü bunlara ilişkin bir edimsöz kalıbı yoktur.[35]

Söz edimlerinde cümleler herhangi bir şeye referansta bulunmaz; sadece edimler yardımıyla konuşanlar referansta bulunur. Konuşan kişi, ilk defa Platon'un ***Kratylos***'undaki aktif ve ey-

---

[34] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 115-116.
[35] ***Ibid.***, p. 117-118.

leyen kişidir; ama dilin edim boyutunu ilk defa Austin vurgulamıştır.

Austin'e göre söz edimin kavranması zor ya da imkânsız değildir. Bunu söz vermek söz ediminde açıkça görebiliriz.

> "...meye söz veriyorum." demek, dediğimiz gibi, bu edimsel sözceyi dile getirmek, söz verme ediminin kendisidir. Görülüyor ki, edim kavramı hiç de gizemli değildir.[36]

Söz edimleri saf eylemler midir ya da dilin ögeleri midir? Semantiğin mi yoksa sosyolojinin ya da psikolojinin mi konusudur? Austin'in evlenme, gemiye bir ad verme ve miras bırakma eylemlerine ilişkin analizlerini dikkate alırsak şunu açıkça söyleyebiliriz: Söz edimleri gerçekte dil dışı bir etkinlik, herhangi bir fiil değildir; anlamlı ve toplumda belli durumlarda belli koşullara uyarak gerçekleştirilen bir eylemdir. Söz edimi anlamlı olduğu için, semantiğin konusuna girer, lengüistik bir özellik taşır; ama öbür yandan toplumsal ve psikolojik koşulları içerdiğinden, sosyolojinin ve psikolojinin konusuna girer. O nedenle söz edimlerini sadece lengüistik analizlerle aydınlatamayız. Söz edimleri sosyolojik koşulları da dikkate almayı gerektirir.

Her söz edimi belirli bir durumdaki bir sözcelemeye dayanır. Sözcelemede dört şey bulunur:

1. Söylemin tarafları olan yani konuşan ve dinleyen;
2. İletişim durumu (situation de communication);
3. Uzaysal-zamansal durumlar;
4. Mesajı verme ve alma koşulları; sosyo-tarihsel bağlam, söylem evreninin gerekleri.[37]

Söz edimleri bir eyleme yol açma dışında kendisi de bir eylemdir ve muhatapta amaçlanmayan ve önceden tahmin edilemeyen bir etki yapar. Bu nedenle söz edimlerinin dinleyene etkisi de önceden belirlenemez.

Söz edimi eylemin bütün özelliklerini taşır. Her eylem gibi söz edimleri de çeşitlidir. Örneğin yağmur yağmasını anlatırken, "Yağmur yağıyor." veya "Ah! Yine yağmur." diyebiliriz. Söz edi-

---

[36] Austin, "Edimsel-Saptayıcı", s. 74.

[37] Boutevin-Bonnet, ***Aspects du sujet dans la philosophie du langage ordinaire***, Thèse de doctorat, en ligne, p. 15.

minin biçimi değişebilir; ama fonksiyonu aynı kalır. "Yağmur yağıyor.", "Yağmur yağıyor mu?" gibi. Gardiner önerme içeriği ve edimsözel güç arasındaki farkı çok erken görmüştür. Söylemin bu iki özelliği Austin tarafından farklı bir karşıtlık şeklinde, saptayıcı sözce ve edimsözel sözce karşıtlığı şeklinde ifade edilmiştir.

Son yıllarda söz edimleri çeşitli teorik disiplinlerin gelişmesinde az veya çok etkili oldu. Pek çok araştırmacı felsefede, mantıkta, kognitif psikolojide, edebiyat araştırmalarında, hukukta, bilişimde, insan kaynakları araştırmalarında, ekonomide ve mühendislikte disiplinlerinin ihtiyaç duydukları kadarıyla söz edimlerinin analizlerinden yararlandılar.

Austin'inle birlikte söz edimleri filozofları biçimsel mantığın yerine söz edimlerine dayalı yeni bir mantık önerdiler. Bu mantığa Vanderveken'in ifadesiyle edimsözel mantık (logique illocutoire) denir. Edimsözel mantığa göre bir söz ediminin başarılı bir şekilde gerçekleşmesinin birtakım koşulları vardır. O koşullar şunlardır:

1. Konuşanın demek istediği şeyi söylemeyi başarması.
2. Mesajın içeriğinin doğru olması.
3. Realite ve kelimeler arasında uygunluk olması.
4. Söz ediminin amacına ulaşması.[38]

Edimsözel mantıkta sadece konuşan kişi sorumluluk alır. O, kendi stratejilerini ustalıkla uygular; durumu kendi yararına değiştirmek için başkası üzerinde bir eylemi gerçekleştirmeye çalışır.[39]

"Söz edimleri" sadece dile bir yaklaşım biçimi değildir; aynı zamanda doğruluk, anlam, söylediğimiz ya da söylemek istediğimiz şeye dair betimdir; nesne durumları ve dil arasındaki ilişkinin ifadesidir. Austin, öncülerinin ve ardıllarının (özellikle Searle'ün) tersine söz edimlerini analiz etmez; onların ***a priori*** zorunlu koşullarını araştırmaz; çünkü Pierre Bourdieu'nün haklı olarak dediği gibi,

---

[38] Devirieux, Claude Jean, ***Pour une communication efficace***, Presses de l'Université du Québec, 2007, p. 24.

[39] Jacques, Francis, ***L'arbre du texte et ses possibles***, Vrin, 2008, Paris, p. 55.

nesnelerin ve olayların mantığı için mantığın nesnelerini araştırmak Skolastik bir yanılsamadır.[40]

A priori koşulları araştırmamak Austin felsefesinin deyim yerindeyse alçakgönüllülüğün bir özelliğidir.

Austin şöyle düşünmektedir: İçkin mantığını kavrayabileceğimiz bir söz edimi vardır. Söz ediminin genel görünüşlerini ortaya koymalıdır. Bu betim sayesinde, konuşmanın ne olduğunu özcü olmayan bir açıdan anlayabiliriz. Söz edimlerinin genel görünüşünü betimlerken dile ilişkin pek çok betimden yararlanmalıyız.

Söz edimleriyle ilgili önemli problemlerden biri de şudur: Kurmaca (fiction) söylemler de bir söz edimi midir? Şimdi bunu kısaca açıklayalım ve şöyle soralım: Kurmaca nedir? Kurmaca olgularla ilgili olmayan ya da gerçekle ilişkisi özgür veya fantezi türünden olan söylemdir. Kurmaca söylem, gerçek karşısında bir yükümlülük taşımaz yani o, realiteye uygun olmamalıdır; hiçbir hakikat ifade etmemelidir; fakat kurmaca söylem yine de yanlış değildir; daha doğrusu doğruluk ve yanlışlık boyutunda değerlendirilmez.[41]

Austin açısından kurmaca söylem (edebiyat da bir kurmaca söylemdir) söz edimi değildir; çünkü yukarıda gördüğümüz gibi söz edimleri Austin'e göre iki türlüdür: Ciddi, başarılı söz edimleri ve ciddi olmayan, başarısız söz edimleri. Ciddi-başarılı söz edimleri dünya ile ilgilidirler; dünyada bir değişimi gerçekleştirirler. Onlar bu işi gerçekleştirebilmeleri için birtakım koşulları yerine getirmelidir. Oysa kurmaca söylemler dünyada bir etki yapmazlar; dünyayı değiştirmek gibi bir amaç gütmezler.

II. Sözedim Türleri

Austin ilkin söyleme edimine daha çok vurgu yaptı. İkinci evrede söyleme ediminde söylenen şeyi yani yargıları öne çıkardı. Söz ediminin performatif oluşu üzerinde durdu. Sözcelerin perfortmatif değerlerinde ısrar etmesi, onda saptayıcı/performatif

---

[40] Bruno'dan naklen, ***Les pouvoirs du langage***, p. 167.

[41] Ambroise, Bruno "Le statut des actes de parole dans le discours de fiction Austin, Searle, Derrida (Travis)" Séminaire des doctorants en lettres de l'Université Bordeaux 3 – le 7 mai 2003.

ayrımını terk etmek gerektiği düşüncesini uyandırdı. Ancak o, performatiflere ilişkin ortak bir amaç belirlemede güçlükle karşılaştı; çünkü yukarıda gördüğümüz gibi saptayıcı/ performatif karşıtlığını aşmak pek de kolay değildi. Sonunda Austin şu düşüncede karar kıldı: Söylem edimiyle gerçekleştirilen üç farklı düzey vardır: Düzsöz/edimsöz/etkisöz düzeyleri.

> Böylece düzsöz edimini (seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma edimlerini); bir şey söylemenin belli bir değer taşıdığı edimsöz edimini ve söz sayesinde bazı etkiler'in elde edilmesi olan etkisöz edimini birbirlerinden ayırdık.[42]

Bu nedenle Austin'in söz edimi üç başlık altında incelenebilir:

1. Anlamlı edim, düzsöz edimi olarak.
2. Uylaşımsal ve belli bir gücü olan dil yani edimsöz edimi olarak.
3. Uylaşımsal olmayan bir etkisi olan dil yani etkisöz edimi olarak.

Bu üç söz edimi düzeyi kabul etmesi onun dil felsefesinin nihai aşaması olmak yanında en özgün görünüşü oldu. Şimdi Austin felsefesindeki söz edimleri türlerini görelim.

Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım. Önce düzsöz ediminin ne olduğunu ortaya koyalım.

II.1. Düzsöz Edimi

Bir düzsöz edimi, bir şey söylemekten; bir anlamı ve bir referansı olan bir cümle söylemekten ibarettir.[43] Düzsöz edimi edimsöz ediminden sadece kavramsal olarak ayrılır; çünkü onların her ikisi de bir ve aynı realitenin iki ayrı görünüşüdür; toplam söylem edimidir. Bu nedenle bir düzsöz edimini gerçekleştirmek, aynı zamanda bir edimsöz edimini gerçekleştirmektir. Bunun anlamı şudur: Bir düzsöz edimini gerçekleştirdiğimizde, anlamlı bir sözce ortaya koyduğumuzda, ona her zaman bağlama göre değişen bir güç veririz. Bu güce edimsözel güç denir. Bir düzsöz edimi gerçekleştirmeden herhangi bir şeyi söyleyemem. Örneğin "Osman gelecek."i sözceleyerek, Osman'ın geleceğini

---

[42] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 129.
[43] ***Ibid.***, p. 119.

söylerim (düzsöz edimi). Ve "Osman gelecek." diyerek uyarırım, saptarım, tehdit ederim, sonuç çıkarırım (edimsöz edimi. Aynı şekilde "Gel!"i sözceleyerek, sana gelmeni söylerim (düzsöz edimi); sana gelmeni söyleyerek sana bir emir, bir izin ya da bir öğüt veririm ya da sana meydan okurum (edimsöz edimi). Düzsöz ediminde bulunmak için konuşma yeteneğimizi kullanırız.[44]

Dolaylı düzsöz edimi, öneminden dolayı aşağıda göreceğimiz gibi anlamlandırma edimiyle özdeşleştirilir.

Düzsöz ediminde bulunurken aynı zamanda

bir soru sorarız ya da bir soruyu cevaplarız;

bir bilgi veririz; birinci de bir güvence veririz; bir uyarıda bulunuruz;

bir hükmü ya da bir niyeti ilan ederiz;

bir mahkûmiyeti ilan ederiz;

atama yaparız; temyiz ederiz ya da bir eleştiride bulunuruz;

bir saptamada bulunuruz ya da bir betimleme yaparız.[45]

Düzsöz edimi Austin'in üzerinde en az durduğu konudur. Bu nedenle yorumu pek de kolay değildir.

Düzsöz edimi aynı anda gerçekleşen üç ayrı edimden oluşur.

Seslendirme edimi (acte phonétique):

Dillendirme edimi (acte phatique)

Anlamlandırma edimi (acte rhétique)[46]

Şimdi bunları açıklayalım

1. Seslendirme Edimi

Seslendirme edimi (actes phonétique) birtakım sesler çıkarma edimidir; bazı sesleri ve bazı fiziksel fenomenleri üretmekten ibarettir.[47] Seslendirilen şeye de seslem (phone) denir. Seslendirme edimi bir dile ait olabilir veya olmayabilir. Bir hayvan da bizim çıkardığımız seslere benzer sesler çıkarabilir. Bu nedenle seslendirme edimini sadece insan değil; bir papağan ya da bir köpek de yapabilir.[48] Seslendirme edimi dil betiminde en

---

[44] ***Ibid.***, p. 113.

[45] ***Ibid.***, p. 112.

[46] ***Ibid.***, p. 109

[47] ***Ibid.***, p. 108.

[48] Récanati, François, Récanati, François, "Qu'est-ce qu'un acte locutionnaire?" ***Communications***, Année 1980 Volume 32 Numéro 1 pp. 199.

aktif ve en basit ögedir; çünkü dilin saf fiziksel betimine yakındır. Gerçekte ses organlarımızın mekanizmasını açıklamamız sayesinde sesin basit üretimini ve dillendirme edimini betimleyebiliriz.

> Seslendirme edimiyle lengüistik açıklamanın fizik ya da morfolojik düzeyine yerleşiriz.[49]

Seslendirme edimi, dillendirme ediminin gerçekleştirilmesi için zorunludur.

2. Dillendirme Edimi

Bu edim bazı kelimeleri ya da bazı ifadeleri söylemekten yani gramere uygun ifadeleri üretmekten ibarettir. Bu edimin ifadeleri belli bir vokabülere aittir ve belli bir gramere uygundur.

Dillendirme edimi, seslendirme edimine göre daha gelişmiştir; basit seslerin değil; kelimelerin sözcelenmesinden ibarettir. Dillendirme edimiyle sadece doğal olgular alanına değil; kültürel alana da gireriz. Dillendirme ediminin bir referansı vardır.[50] O, "Kedi paspasın üzerindedir." dedi, bir dillendirme edimidir. Bu dillendirme ediminde konuşan kişi bir dillendirme edimini aktarır. Bu tür edimi bir papağan veya bir köpek gerçekleştiremez.

Dillendirme ediminde gerçekleştirilen şeye ***dillendirim*** (phème) denir.

> Dillendirim, dilin bir ögesidir. Onun yokluğu saf bir anlamsızlıktır; anlamsız olmadır.[51]

Dillendirme dilin bir birimidir; bozuk olduğu zaman, saçmadır, anlamsızdır. Dillendirme edimi bir sözü nakleden edimdir; nakledilen söz de bir referanstır. Dillendirme ediminde referans olan yani nakledilen söz, "..." içine alınarak veya "..." yerine : konarak nakledilir. Dillendirme ediminin iki formülü vardır: ***O, "..." dedi. veya O, dedi:***

Dillendirme ediminin her iki formüldeki örnekleri şunlardır:

A_1.O, "Kedi paspasın üzerindedir." dedi.

A_2. O, dedi: Kedi paspasın üzerindedir.

---

[49] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 110.

[50] ***Ibid.***, p. 109.

[51] ***Ibid.***, p. 112.

B_1.O, "Orada olacağım" dedi.
B_2.O, dedi: "Orada olacağım."
C_1.O, "Çıkınız!" dedi.
C_2. O, dedi: "Çıkınız."
D_1. O, "Gavagai." dedi.
D_2.O, dedi: "Gavagai."

Düzsöz ediminin en önemli görünüşü dolaylı olmalarıdır. Örnekler

A_1 "'Kedi paspasın üzerindedir.' dedi."
A_2 "Kedinin paspasın üzerinde olduğunu söyledi."
B_1 "'Orada olacağım.' Dedi."
B_2 "Orada olacağını söyledi."
C_1"'Bana çık.' dedi".
C_2 "Bana çıkmamı söyledi."
D_1 "'Oxford'da mı yoksa Cambridge'te mi?' dedi."
D_2 "Bana Oxford'da mı yoksa Cambridge'te mi olduğunu sordu"[52]

Bütün bu örnekler bir dillendirme edimidir; çünkü sadece sözceyi, gerçekten söylenen ve ifade edilen şeyi aktarır; bu nedenle dolaylı söylem değildir.

Austin dillendirme ediminin şu üç özelliğini vurgular:

1. Dillendirme edimi bir seslendirme edimine bağlıdır. Bir sözce seslendirilmeden dillendirilemez. Dillendirme edimi her ne kadar seslendirme edimine bağlıysa da onun bir alt sınıfı değildir. Ancak bunun tersi doğru değildir yani seslendirme ediminin gerçekleştirilmesi, dillendirme edimine bağlı değildir. Örneğin bir maymun "Defol!"a benzer bir ses çıkarsa da bu bir dillendirme değildir.[53]

2. Dillendirme ediminin tanımında kuşkusuz iki temel öge vardır: Vokabüler ve gramer. Bu ikisine de riayet edilmelidir. Örneğin "Kedi tümüyle o, eğer." vokabülere uygundur; ama gramere uygun değildir. "Kayrak türsukeler dönenip delgilendiler." ifadesi gramere uygundur; ama vokabülere uygun değildir.[54]

---

[52] ***Ibid.***, p. 110.

[53] ***Loc. cit.***

[54] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, çev. Levent Aysever, Metis Yayınları, İstanbul 2007, s. 118. Bizim kullandığımız Fransızca metinde ifade "Glivantes bolomblar gerçekten döndü." şeklindedir. Biz Aysever'in çevirisini tercih ettik. Fransızca çeviride şu açıklayıcı not vardır: Kuşkusuz

Ancak vurgulama da vokabüler ve gramer kadar önemlidir.[55]

3, Dillendirme edimi, tıpkı seslendirme edimi gibi özü gereği (vurgulama, göz kırpma, el kol hareketi vs. ile) taklit edilebilir ve kopyalanabilir. "O kızın lepiska saçları var." gibi tırnak içindeki bir bildirimi, omuz silkerek, çok ustaca taklit edebiliriz. Romanlarda olduğu gibi her sözce O, "..."diyor, şeklindeki bir ifadeyle kopya edilebilir.[56]

Austin'e göre dillendirme edimi yaparken gramere ve vokabülere saygı gösterilmesi, dilin doğru kullanıldığı anlamına gelmez; sözcenin anlamı ve referansı da olmalıdır; fakat anlamın ve referansın olması da bir edimin dillendirme edimi olması için yeterli değildir. Bir bilgisayar programı da anlamı ve referansı olan bir cümleyi kurabilir; ama bu, mekanik biçimde olur. Bilgisayar bir dillendirme edimiyle bir şeye angaje olmaz. Oysa dillendirme ediminin gerekli koşullarından biri de bir konuya angaje olmaktır.

Varsayalım ki, dünyamızda tümüyle doğal olgular vardır. Realitenin herhangi bir betimi her zaman realite hakkında kabul ettiğimiz bakış açısına bağlıdır ve bu bakış açısını motive eden çıkarlar, ilgiler tümüyle yansız bir betim bulunabileceği düşüncesini engeller. Diğer yandan insan doğasına ilişkin olgular konusunda sosyal tarafından oluşturulan "ikinci doğa"mıza özgü olgular söz konusudur. O yüzden dillendirmedeki eylemi fiziksel hareketlerle açıklayamayız; çünkü dillendirme ediminin betimi kültürel realitelere; bir vokabüleri ve bir grameri olan dile başvurur. Kuşkusuz dillendirme edimini gerçekleştirmek için sesleri üretmelidir; fakat dillendirme ediminde seslerin üretilmesinden daha fazla bir şey vardır. Dillendirme edimi, seslendirme edimine yeni bir boyut ekler. Bu boyut bazı seslendirme edimle-

---

"Kedi tümüyle o, eğer." normal bir vokabülere sahiptir; fakat gramatikal sentaksa uygun değildir; çünkü bir fiilden yoksundur. Lewis Caroll'un hikâyesinden çıkarılan ikinci önerme, normal gramere saygı gösterir; ama vokabülerimizde yer almayan pek çok kelime içerir. Anlamlandırma edimi her iki ögeyi hem doğru vokabüleri hem de gramere uygunluğu içerir. (p. 175).

55 Her dillendirme seslendirmedir; ama her seslendirme bir dillendirme değildir. Ülkemizde Arapça bilmeyen kişilerin okudukları Kur'an dillendirme değil; seslendirmedir.

56 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 110.

rini, lengüistik alanda hiçbir karşılığı olmayan sesleri eler. Gerçekte hiçbir kelimenin karşılık gelmediği sesler vardır. Bir seslendirme edimi sadece gramatikal ve lengüistik imkân olarak varsa mümkündür, yine de insan sesinin bütün özellikleri dillendirme ediminde yoktur. İnsan söylemini tekrar eden bir papağan bir dillendirme edimini çok iyi gerçekleştirebilir. Papağan dillendirme ediminin bütün ölçütlerine uyabilir; uylaşımsal bir dilin vokabülerini kullanabilir; hatta bazen vurguları bile yapabilir, yine de onun seslendirme edimi bir dillendirme edimi gibi görülemez; çünkü papağan grameri bilmez; vokabüleri doğru kullansa bile gramere uygun konuşsa bile gramer bilgisine sahip değildir. O nedenle onun konuşması seslendirme edimi düzeyinde kalır. Bu, edim sadece algılanan bir edimi gerçekleştirmedir. Kişinin anlamını bilmediği sözceleri ezberden söylediği sözler de bir dillendirme değildir; sadece seslendirmedir. Örneğin İkinci Dünya Savaş'ında İtalyanlara esir düşen bir Amerikalı asker, Alman askeri olduğu izlenimi vermek için daha önce öğrendiği Almanca bir cümleyi, İtalyanların da Almanca bilmediklerini umarak ezbere okuyabilir. Bu cümle bir seslendirme edimidir; fakat Amerikalı askerin anlamını bildiği Almanca bir cümle değildir. Varsayalım ki, onun ezbere okuduğu cümle şu olsun: "Limon ağaçları çiçek açtı ve kalbim sevinçle doldu." Amerikalı asker anlamını bilmediği bu cümleyi söylemekle dillendirme edimini gerçekleştirmemiştir. Bir cümleyi otomatik olarak ve ezberden söylemek dillendirme edimi değildir.

3. Anlamlandırma Edimi

Anlamlandırma edimine gelince; bu konuda şunları söyleyebiliriz:

Bu edim, bir dilin gramerini ve kelimelerini kullanarak, anlamlı bir şey söylemektir veya bir şeye referansta bulunmaktır. Austin bunu şöyle açıklar:

> Bir dillendirimi ya da kurucu bölümlerini ya da az veya çok belirli bir anlamda ve az veya çok belirli bir referansla birlikte kullanmaktır. ("Anlam ve referans birleştiğinde "anlamlandırma"ya eşdeğerdir); anlamlı bir şey sözcelemeye de bir

anlamlandırımı (rhème) üretme" edimi diyoruz.[57]

Anlamlandırma edimiyle, artık ses düzeyinden, telaffuz düzeyinden söz düzeyine; bir şey söyleme, bir şeyi belirtme düzeyine geçeriz.

> Anlamlandırma edimi olmayan bir dillendirme ediminde bulunabiliriz; ama tersi doğru değildir. Nitekim başka birinin sözlerini tekrarlayabilir; bir tümceyi mırıldanıp durabiliriz ya da sözcelerin anlamını bilmeden Latince bir tümceyi okuyabiliriz.[58]

Anlamlandırma edimi dolaylı anlatımdır ve formülü şudur: ***O, ...dığını söyledi.***

A. O, kedinin paspasın üzerinde olduğunu söyledi.

B. O, gideceğini söyledi.

C.O, gitmem gerektiğini söyledi.[59]

D. O, gavagai olduğunu söyledi.[60]

Bu cümleler bir anlamlandırma edimidir ve bir anlamlandırma edimini rapor eder.

Anlamlandırma ediminin sonucu anlamlandırımdır (rhème). Anlamlandırım, ***söylem***'in bir ögesidir; yokluğu, kapalı, belirsiz ya da karanlık olmadır.[61]Anlamlandırımı aktarırken bir referansta bulunurum; anlamlı bir şey söylerim. Bilmediğim bir dilde anlamlandırma ediminde bulunamam. Bu fark söylemde iki edimin özelliklerini doğrudan doğruya yansıtır. Dillendirmede belirli bir dilin sözdizimsel özellikleri sayesinde nitelenen kelimelerini kullanırım; anlamlandırmada bu kelimeleri, kullanarak herhangi bir şeyi belirtirim ve belirlerim. Anlamlandırımın (rhème) söylemle ilişkisi bazen söylenen şeyin performatif özelliğini açıklayabilir. Örneğin, O, geleceğini bana vaat etti; O, bu penguene ***Kraliçe Elizabeth*** adını verdi, vs.

Burada şöyle sorabiliriz: Dillendirimi (phème), anlamlandı-

---

[57] ***Ibid.***, p. 108.

[58] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 119.

[59] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 110.

[60] Bu örnek Quine tarafından ***Le mot et la chose***'da, Flammarion, coll. « Nouvelle bibliothèque scientifique », Paris, 1978, 395 p. verilmiştir.

[61] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 111.

rımdan (rhème) ayıran şey, gerçekte nedir? Cevap olarak diyebiliriz ki, dillendirimde sadece vokabülere ve gramere uygunluk vardır. Oysa anlamlandırımda bunlara ek olarak anlamlı ve referanslı olma özelliği bulunur. Bunu şöyle formüle edebiliriz: Anlamlandırım, anlamı ve referansı belirlenebilen dillendirimdir. Sonuçta anlamlandırma ediminin az veya çok belirli bir referansı ve bir anlamı vardır. Öte yandan

> açıktır ki, anlam ve referans (ad vermek ve aktarmak) anlamlandırma ediminin gerçekleştirilmesi boyunca yapılmış yardımcı edimlerdir. Böylece diyebiliriz ki, "Banktan ...i kastediyordum."; "O, derken ...e referansta bulunmak istiyordum."[62]

Austin'in bu ifadelerinden anlıyoruz ki, bir sözceyi aktarmadan ya da bir adı belirtmeden yani referansı dile getirmeden bir anlamlandırma edimi gerçekleştirilemez; fakat referansı belirlemek her zaman kolay değildir. Örneğin "Bütün üçgenlerin üç kenarı vardır." sözcesinde referans belirli değildir.[63]

Anlamlandırım konuşmanın bir birimidir. Bozuk bir anlamlandırım, bulanıktır, hükümsüzdür ve kapalıdır. Anlamlandırım cümleleri sadece bir anlamlandırımın kullanımından doğar, daha önceden mevcut değildir. Bu iki anlama gelir: Bir yandan bir ve aynı anlamlandırım, gerçekte anlamlandırımda bulunan kullanıma göre farklı anlamlar ve referanslar kazanabilir. Diğer yandan kullanım tarafından belirlenen anlam, tarihsel ya da insani bir belirlenime bağlıdır. Anlam sadece bazı uylaşım türleri tarafından belirlenen özel bir edim sırasında belirlenir ve daha önce mevcut değildir, yine de aynı şeyi belirtmek için farklı anlamlandırımların kullanılması iki benzer anlamlandırıma uymaz. Onlar sadece anlamlandırımsal açıdan eşdeğerdirler; fakat özdeş bir anlamlandırım oluşturmazlar. Austin anlamlandırımda telaffuz edilen sözcenin yapısını dikkate alır. Şu düşünceyi sonuna kadar korur: Bir cümlenin anlamı kısmen yapısına bağlıdır. Bruno Ambroise bu konuda şunu demektedir:

Bize öyle geliyor ki, Austin gerçekte bu şekilde Frege'nin anlam ve referans arasında yaptığı ayrımı yeniden formüle eder:

---

[62] ***Ibid.***, p. 111.

[63] ***Loc. cit.***

Austin'in bize dediği şey gerçekte "Sabah Yıldızı" ve "Akşam Yıldızı", referansları aynı olduğundan, anlamlamdırım olarak eşdeğerdir; fakat anlamları bakımından farklıdır; çünkü her anlamlandırımın özel bir anlamı vardır. Aynı şeyden söz etmek için iki seslendirimi farklı biçimde kullanabiliriz. Bu nedenle bize öyle geliyor ki, bu sözcede ya da bu sözceyle söylenen şey'i yani "kognitif içerik" diye nitelediğimiz şeyi sözceden ayırmalıdır.[64]

Anlamlandırma ediminde eğer anlam ya da referans açıkça belirlenemezse, cümleyi ya da kelimeyi "..."e almalıdır. Örneğin, "O, 'Bakan'a gitmemi söyledi; ama hangi 'Bakan'a gideceğimi söylemedi." Fakat "Dedi ki, ..."yi her zaman kolayca kullanamayız. Bir kişi emir kipini ya da eşdeğerini (örneğin "...mam gerektiğini ya da ...mamın iyi olacağını söyledi gibi) kullanmışsa, daha çok "dedi ki, ...", "...mayı öğütledi ki, ..." ifadelerini kullanmalıdır.[65]

Bunu şöyle iki örnekle açıklayabiliriz:

(1). Ahmet, "İki, bir çift sayıdır." diyor.

(2). Ahmet, "Erkek kardeşimin fotoğrafı çok başarılı değil." diyor.

Bu sözceler şunu ifade eder: Ahmet bazı dillendirme edimini gerçekleştirmiştir.

Buna karşılık aşağıdaki (3) ve (4) no.lu sözceler bazı anlamlandırma edimlerinin gerçekleştiğini söyler. Ve onlar âdeta Ahmet'in gerçekleştirmek için söylediği sözlerin içeriğini rapor ederek bu sözceleri ortaya koyar.

(3) Ahmet ikinin, bir çift sayı olduğunu söylüyor.

(4) Ahmet erkek kardeşinin fotoğrafının çok başarılı olmadığını söylüyor.

(3) ve (4) no.lu sözceler bir anlamlandırma edimidir.

Eğer Ahmet bu cümleyi Türkçe değil de Fransızca söyleseydi, "İki bir çift sayıdır." demek yerine "Le nombre deux est un nombre paire." diyecekti. Fransızca söyleyerek aynı anlamlandırma edimini gerçekleştirecekti; fakat seslendirme edimi (sonuçta düzsöz edimi) farklı olacaktı.

(1) ve (3) no.lu sözceler doğru olmasalar da, (2) ve (4) no.lu

---

64 Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 88.

65 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 110.

sözceler doğru olabilir. Bu durum şunu gösterir: Bir anlamlandırma ediminin gerçekleştirilmesi özel bir dillendirme edimin gerçekleştirilmesini içermez.

Fakat tersi doğrudur. "Ahmet'in "İki, bir çift sayıdır." cümlesini söylemesi, bu cümleyi sözceleyerek "İki bir çift sayıdır." demesini içermez; çünkü Ahmet bu cümlenin ne anlama geldiğini bilebilir. Yine de bir anlamlandırma edimi seslendirme edimi tarafından belirlenmiyorsa, bunun bir başka nedeni vardır. O da şudur: Bir cümlenin belirli bir sözce bağlamında sahip olduğu anlam, her zaman lengüistik anlamla özdeş değildir. "Erkek kardeşimin fotoğrafı çok net değildir." cümlesinde "Erkek kardeşimin fotoğrafı." ifadesi, ya konuşanın erkek kardeşini gösteren fotoğrafı ya konuşanın erkek kardeşinin çektiği fotoğrafı ya konuşanın erkek kardeşinin baskısını aldığı fotoğrafı ya da birine gösterdiği fotoğrafı belirtir. Aynı konuşanın bu cümleyi kullanarak yani aynı dillendirme edimini yerine getirerek gerçekleştirdiği, farklı pek çok anlamlandırma edimi vardır. Diğer yandan "Erkek kardeşimin fotoğrafı çok başarılı değildir." cümlesini söyleyen iki kişi düşünelim. Onlar "Erkek kardeşimin fotoğrafı" ifadesini "Erkek kardeşimi gösteren fotoğraf" anlamında kullansınlar.[66] Bu iki kişi yine de aynı anlamlandırma edimini gerçekleştiremezler; çünkü Austin'in düşüncesine göre onların aynı anlamlandırma ediminde bulunmaları için aynı şeylere referansta bulunmaları gerekirdi. Oysa konuşan iki ayrı kişi, ortak bir erkek kardeşleri olmadığı sürece, "Erkek kardeşimin fotoğrafı çok başarılı değildir." dediklerinde, aynı fotoğraftan söz etmezler. Hatta erkek kardeşleri olsa bile, her biri "benim" iyelik sıfatından dolayı farklı bir kişiye referansta bulunur.[67]

Bir kişinin gerçekleştirdiği anlamlandırma ediminin içeriğini belirlemek için hem sözünü ettiği nesneleri hem de sözcelerinin anlamını (yani cümlesinin kullanıldığı bağlamdaki anlamını) belirlemelidir. Böylece Ahmet, "Erkek kardeşimin fotoğrafı" ifadesini "Erkek kardeşinin çektiği fotoğraf" anlamında kullansaydı, o zaman "Erkek kardeşimin fotoğrafı çok başarılı değildir."i sözceleyerek gerçekleştirdiği anlamlandırma edimini, şu sözceyle aktarırdık:

---

[66] ***Laurier***, p. 100.
[67] ***Loc. cit.***

(5) Ahmet, Erkek kardeşinin çektiği fotoğrafın çok başarılı olmadığını söyledi.

Ahmet'in analizine göre bir düzsöz edimini gerçekleştirmek, bir edimsöz edimini gerçekleştirmektir yani anlamlı bir sözce üretildiğinde ona bağlamlara göre değişen bir güç vererek bir edimsöz edimini her zaman belli bir biçimde gerçekleştirmektir.

Yukarıda belirlediğimiz sıraya göre şimdi de edimsöz edimini anlatalım. Açıklamalarımıza şu soruyla başlayalım:

II.2. Edimsöz Edimi

Bir edimsöz edimi nedir? Bu konuyu Austin farklı konferanslarında, diğer konularla bağlantısını kurarak incelemiştir. Bu nedenle edimsöz edimi değişik yerlerde ve zamanlarda söylediklerinden hareketle açıklanabilir. Şimdi Austin'in görüşlerini olabildiğince sistematik biçimde vermeye çalışalım.

Edimsöz edimi düzsöz ediminden fonksiyon olarak farklıdır ve belli bir yaptırım gücü taşır. Austin bunu şöyle ifade eder:

> Edimsözel edim, bir şeyi söyleme edimine karşıt olarak, bir şeyi söyleyerek gerçekleştirdiğim bir edimdir. Gerçekleştirilen edime bir edimsözel diyorum. Burada söz konusu olan farklı lengüistik fonksiyonların teorisine "edimsözel değerler/güçler" adını veriyorum.[68]

"Bir edimsöz edim herhangi bir şeyi söylemek değildir; bir şeyi söyleyerek gerçekleştirilen bir edimdir."

Fakat gerçek olan şu ki, birçok edimsöz edimi bir şey söylemeden yerine getirilemez[69]

Bu, Austin'in ünlü formülüdür. Burada şöyle sorabiliriz: Bu formül edimsöz ediminin doğasını yeterince açıklar mı? Kuşkusuz "Hayır."; ama yine de edimsöz ediminin temel özelliği hakkında bir fikir.[70] Edimsöz ediminin ne olduğunu daha çok modal ögelerden (fiillerin zamanı, kelimelerin düzeni tonlama vs.) anlarız. Konuşmasında bu modal ögelere yer veren kişi, hangi ya da hangi tür edimsözel edimi gerçekleştirmektedir? Bunu, dolayısıyla onun edimsöz edimini bilebiliriz.

---

[68] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 113.
[69] ***Ibid.***, p. 137.
[70] ***Laurier***, p. 100.

Edimsözel sözcelerle yapılmaya çalışılan şey yani edimsözel edim, önemlidir. Bunların saf pragmatik bir kullanımı vardır. Bunlarla etki edebilirim. Bunlar dil düzeyinde değil; fakat söz düzeyinde yer alır. İstediğim fiili, kelimeleri kullanarak gerçekleştiririm.

Edimsöz edimini eylem diye nitelemeye izin veren şey, bu özel kullanımdan özel etkilerin çıkmasıdır. Örneğin çimi kesmeyi vaat ettiğimde, özel bir etki doğar yani çimi kesmeyi vaat etmem çıkar. Bulaşığı yıkamayı vaat ettiğimde, bir başka etki, bulaşığı yıkaması emredilen kişi için, bir yükümlülük doğar. Bir gemiye ***Queen Elizabeth*** (Kraliçe Elizabet) adı verildiğinde bu geminin ***Queen Elizabeth*** adını taşıması etkisi çıkar. Oysa görülüyor ki, bu etkiler semantik etkiler değildir. Semantik realiteler sözcenin ne tür sözce olduğunu anlamaya; bir emir mi yoksa bir vaat mi; bir evlilik mi ya da bir bildirim mi olduğunu belirlemeye yararlar. Edimsözel sözce, bir olayın taşıyıcısıdır. Edimle yapılmakta olan bir olaya vurgu önemlidir; çünkü performatif sözce sürekliliği kesintiye uğratır; sözcelendiğinde aniden şimdiyi gündeme getirir.

Edimsöz edimini felsefede ya düzsöz edimi ya da edimi gibi görmüşlerdir. Oysa bu, bir hatadır; çünkü edimsöz edimi onların ikisinden de ayrıdır.[71]

Edimsöz edimini açıklamak için önce onun diğer iki edimle, düzsöz edimiyle ve etkisöz edimiyle ilişkisini ortaya koymalıdır.

I. Edimsöz ediminin düzsöz edimiyle ilişkisi: Edimsöz edimi düzsöz ediminden farklı ise de yukarıda söylediğimiz gibi ona dayanır. Daha önce söylediğimiz gibi bir sözcenin iki boyutu vardır: Düzsöz edimi boyutu ve edimsözel bir edim boyutu; ama dilin özsel edimi edimsöz edimidir. Her sözce edimsözel bir edimi gerçekleştirmeye yarar ve edimsözel edim her zaman bir düzsöz edimi sayesinde oluşturulur.

Varsayalım ki, bir sözce farklı durumlarda aynı anlama ve aynı referansa sahiptir; bu düzsöz edimiyle, bağlama ve iletişim durumlarına göre farklı edimsözel sözceleri gerçekleştirilebilir. Aynı sözce bazen tehdit gücüyle (veya değeriyle) bazen bir vaat bazen tahmin bazen uyarı bazen de rica gücüyle (veya değeriyle) kullanılabilir. Örneğin "O yiyor." diyerek bir bilgi verebiliriz; bir

---

[71] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 124.

öğüt verebiliriz (onu rahatsız etmemek gerektiğini söyleyebiliriz); bir yasağı formüle edebiliriz (örneğin "Onu göremezsin" diyebiliriz).

II. Edimsöz ediminin etkisöz edimiyle ilişkisi: Austin edimsözel edim ve etkisözel edim arasında kesin bir ayrım yapar. Burada şöyle sorabiliriz: O, edimsözel ve etkisözel arasındaki farkları nasıl temellendirmektedir? Şimdi bu konuyu açıklayalım.

Austin edimsözel ve etkisözel ayrımını bazen de pek açık olmayan uylaşım kavramına dayanarak yapar, ancak o, bunu yaparken, etkisözel edimin aşağıda belirteceğimiz uylaşımsal olmayan özelliğini göz ardı eder.[72]

Edimsözel değer bir şey söyleyerek, örneğin vaat etmek, bahse girmek, vaat etmek bir edimi gerçekleştirmektir. Etkisözel edim ise, sözle bazı etkiler elde etmedir.[73]

Edimsözel edimin ayırt edici özelliği bazı etkilerin zorunlu olarak elde edilmesidir. Oysa etkisözel edimin etkileri önceden belirlenemez. Bu etkiler her zaman aynı değildir.

Edimsözelin etkisözelle karşıtlığı, uylaşımsal olanın uylaşımsal olmayanla karşıtlığı gibidir. Edimsözel, uylaşım olmak bakımından, etkisözelden ayrılır. Edimsözel, kurumsal ve uylaşımsal bir doğaya sahiptir. Oysa etkisözel sübjektif yani zihinsel durumlara dayanır. Şimdi edimsözel edimin özelliklerini açıklayalım; bu amaçla önce onun özgün bir biçimi yani gramatikal yapısı olup olmadığını sonra da etki etme gücünü ifade edelim.

Edimsöz ediminin özgün bir biçimi yoktur. O, düzsözün sözcelenmesinin sonucudur; daha doğrusu edimsöz edimi düzsöz ediminden doğar; ama bir edimsöz edimi, düzsöz edimiyle belirtilen şeyden doğrudan türemez.[74] "Ellerini yıka!" dediğim için birine bir emir vermem; fakat "Ellerini yıka!" diyerek emir veririm. Bu göstermektedir ki, edimsözel edim, düzsöz ediminin anlamından doğmaz; onun anlamının bir kullanımından doğar.[75] Edimsözel edimin kaynağı olan düzsöz edimi, kendisini bir edimsöz edimine dönüştürmeyi amaçlar ve semantik bir boyuta sahiptir.

Edimsözel sözceler düzsözün sonuçlarından bazılarına bir

---

[72] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 143.
[73] Austin, "Les énoncés performatifs", p. 239.
[74] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 123.
[75] ***Ibid.***, p. 123.

referans eklenmesi değildir. Austin bunu şöyle açıklar:

> Edimsözeller sözlüğünün içerdiği şeyin düzsözelin sonuçlarından bazılarına ek bir referansta bulunduğu fikrini reddetmeliyiz; örneğin, "... konusunda bana baskı yaptı." ifadesinin bu kişinin bazı kelimeleri söylediği ve ayrıca bunu söylemesinin bazı sonuçları (benim üzerimde bir etkisi) olduğu düşüncesini reddetmelidir.[76]

Konuşan bir edimsöz edimi gerçekleştirerek bir rol üstlenir ve muhatabına da tamamlayıcı bir rol biçer. Örneğin emir durumunda konuşan, muhatabın belirli bir davranışı izlemesi isteğini ifade eder ve kendisini de otoriteye sahip gibi görür. Doğrudan bir edim, dinleyenin bu niyeti yeniden oluşturmasına izin veren cümlenin anlamıdır.

Edimsöz edimi dinleyen üzerinde yaptırımı olan edimdir. Edimsöz ediminin tamamlanması için dinleyiciler üzerinde bir yaptırımı gerçekleştirmelidir. Belli bir yaptırım gerçekleştirmedikçe edimsöz edimi başarılı bir biçimde yerine getirilmiş olmaz. Bu yaptırım bazen doğrudan bazen de dolaylı söylemle gerçekleşir. Yaptırımın gerçekleşebilmesi için, dinleyen konuşanın niyetini bilmelidir. İstenen etkiyi yapan edimsöz edimi başarılıdır. Bir edimsözel edim bir şey yaptırmazsa başarılı veya mutlu değildir. Örneğin, dinleyen kişi söylediğim şeyi anlamamışsa ya da benim kastettiğim gibi anlamamışsa, dinleyen için bir uyarı değildir. Bu, yine de edimsözel edimin bir söz edimi olmasını engellemez. Sadece şu anlama gelir: Bu kişi ya söylediğim şeyi duymamıştır ya da belli bir anlamda anlamamıştır. Bir edimsözel edimin gerçekleştirilebilmesi için, dinleyen üzerinde bir etki yapılmalıdır. Bir düzsözün anlamı ve değeri anlaşıldığında edimsöz edimi gerçekleşir.[77]

> Bir edimsöz edimi başarılı olduğunda, genellikle düzsözün anlamı ve değeri anlaşılmış demektir.[78]

Edimsözel edimlerinin etkisi normatiftir; bunun anlamı şudur: Edimsözel edimlerin amacı, özel bir edimi gerçekleştirmek-

---

[76] ***Loc. cit.***

[77] ***Ibid.***, p. 124.

[78] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 133.

tir; öbür yandan söz edimlerinden doğan ödevler, yükümlülükler bir fail tarafından gerçekleştirilir.

Edimsöz ediminin etki etme biçimini şu iki şeyle karıştırmamalıdır:

A. Dinleyen üzerindeki etkisiyle: Edim, anlaşılmasıyla karışmaz. Anlama her zaman doğru olmayabilir; bu nedenle edimsözel edimin gerçekleştirilmesinin tek koşulu değildir. Edimsözel edim, gerçekleştirilebilmek için objektif de olmalıdır. Bu objektiflik edimsöz edimin her zaman anlaşılmasını sağlar. Bir edimsöz edimin gerçekten anlaşılması, tam ve doğru anlaşılması, anlamı bir etki olarak elde etmeyi içerir. İki kişi evlendirmekten ibaret evlilik sözcesini bu iki kişi yardımıyla anlamayı içerir; fakat bu anlamaya indirgenemez.[79]

B. Bu etkinin sonuçlarıyla: "Bu gemiye ***Queen Elizabeth*** adını veriyorum." sözcesi bir ad verme eylemini gerçekleştirir. Bu gemiye ad verme prosedürünü uygulama, bu adı mı yoksa başka bir adı mı vermelidir tartışmalarından bağımsızdır.

Edimsözel edimle,

> şu ya da bu kelimelerin soru değeri taşıyıp taşımadıklarını; onları bir kanı gibi almak gerekip gerekmediğini belirleriz.[80]

Bir şey dediğim anda dememe indirgenemeyen ve bir başka düzeyde bulunan bir şey yaparım. "Odanı düzenle." cümlesindeki anlamlı kelimeleri kullanırken, başka bir düzlemde, oda üzerinde etkili olurum.

Edimsözel sözce, dinleyenlerde belli bir bilinç uyandırmışsa, bu, şunu gösterir: Edimsözel edim tam anlamıyla gerçekleşmiştir. Dinleyen, bir gemiye emir verdiğimi değil de ad verdiğimi anlarsa, bir gemiye ad veririm. Böylece edimsözel edim sadece gerçekleştirilmiş gibi görülürse gerçekleştirilir.

Bir edimsöz edimi sözle gerçekleştirilir, ancak edimsöz ediminde örneğin vaat etmede asıl olan, edimin kendisidir. Sözcenin semantik yüklemleri eylemden sonradır. Bir edimsözel edimin gerçekleşmesi, önce düzsöz ediminin anlaşılmasına bağlıdır. Bruno Ambroise bunu şöyle açıklar:

---

[79] ***Ibid.***, p. 107.

[80] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 123.

> Madagaskar'dan gelen sığınmacılara bir ev bulmayı vaat ettiğimi söylersem, onlar bir şey vaat ettiğimi çok iyi anlayabilirler; fakat bir ev bulmayı vaat ettiğimi anlamayabilirler. Bir söz edimine girişebilmek için belirli bir vokabülere ait kelimeleri kullanmalıdır. Aksi halde söz edimi anlamsızdır.[81]

Görülüyor ki, edimsöz edimi anlamlı bir düzsöz ediminin sözcelendiği durumda ne tür fonksiyonu olduğunu belirleyen edimdir. Onun gerçekleşmesi zorunlu olarak ve mantıksal olarak birtakım sonuçlara yol açar. Edimsözel edim bir defa gerçekleştikten sonra nesneler düzeni bu edim tarafından belirlenen bir yolu izlemelidir. Olayların akışındaki bir normatiflik, zorunlu olarak edimin gerçekleşmesinden doğar. Erkek ve kadın bir defa evlendikten sonra artık evlenmeden önce özgürce davrandığı gibi davranamaz. Yeni haklar, yeni ödevler onların durumlarından doğar. Vaat için de aynı şey geçerlidir. Bir vaatte bulunan kişi, vaadini tutmak istemese de tutma yükümlülüğüyle karşı karşıyadır.

Edimsöz edimleri, sonuçlandırılma açısından ikiye ayrılır:

A. Girişilen, istenen, yapılmaya çalışılan veya kalkışılan edimsöz edimi;

B. Başarıyla gerçekleştirilen, üstesinden gelinen söz edimi.

Bu ayrım düzsöz edimleri için de geçerlidir. Görüldüğü gibi, edime ya da eyleme girişmek ve bunu başarmak ayrı ayrı şeylerdir.

Söz ediminin etkisini göstermesi normal yoldan bir takım durumlar yani olayların doğal seyrinde değişiklikler yaratmak anlamında sonuçlar yaratmaktan farklı biçimde olur. Nitekim "Bu gemiye ***Queen Elizabeth*** adını veriyorum." gemiye ad verme etkisine sahiptir. Bu sayede gemiye daha sonra ***Generalissimo Stalin*** diye göndermede bulunmak gibi müteakip edimler, usule aykırı edimler haline gelirler.[82]

Birçok edimsöz edimi uylaşım yoluyla ya sadece bir edime ya da bunun ardından bir başka edime davetiye çıkarır. Örneğin emir vermek boyun eğmeye; söz vermek, sözünde durmaya yol açar. Tepki ya da devamı olan edim, tek ya da iki yönlü olabilir.

---

[81] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 159.

[82] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 124

Akıl yürütme, emretme, söz verme, öneride bulunma, istekte bulunma tek yönlüdür. Oysa teklif yapıp yapmayacağımızı sormak iki yönlüdür. Eğer teklif yapmaya "Evet" denirse, o zaman konuşanın ikinci söz edimi gerekli hale gelir.[83]

Edimsözel edim, semantik bir boyuta değil; pragmatik bir boyuta bağlıdır. Örneğin "Hoş geldiniz." ifadesinin hiçbir semantik değeri yoktur; sadece selâmlamayı ifade eder. "Bravo!", hiçbir anlamı olmayan sadece onamayı ifade eden bir sözdür.[84]

II.3. Etkisöz Edimi

Yukarıdaki satırlarda söz edimlerinin iki türünü, düzsöz edimini ve edimsöz edimini açıkladık; etkisöz edimini açıklamayı en sona bıraktık. Şimdi etkisöz edimini anlatalım.

Etkisöz edimi nedir? Etkisöz edimi herhangi bir şeyi söyleyerek gerçekleştirdiğimiz edimdir. Austin ***Söylemek Yapmaktır***'ın Sekizinci Konferans'ında şunu söyler:

> Etkisözel edim bir şey söyleyerek bazı etkileri elde eden bir edimdir.[85]

Austin Dokuzuncu Konferansında ise demektedir ki,

> Etkisöz edimlerim tümü ya da tümüne yakını, başarılı bir edimdir. Bu etki, önceden ister düşünülsün isterse düşünülmesin; açık bir düzsöz edimiyle ya da edimsöz edimiyle gerçekleşir.[86]

Austin bunu bir başka yerde şöyle açıklar:

> Bunlar bir kenara bırakılırsa, diyebiliriz ki, konuşan kişi ya düzsözel veya edimsözel edime gönderir ve bu gönderme dolaylıdır ya da hiç göndermez. Böyle bir edime etkisözel edim ya da etkisöz diyeceğiz.[87]

Etkisöz etki, sözcenin dinleyeni psikolojik açıdan etkilemesiyle gerçekleşir; güven, korku, sükûnet gibi duygulanımlardır;

---

[83] ***Ibid.***, p. 125.
[84] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 103.
[85] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 129.
[86] ***Ibid.***, p. 119.
[87] ***Ibid.***, p. 113.

her zaman az veya çok önemlidir.

> Bir şeyi söylemek, genellikle —-çok sık olarak— dinleyici kitlesinin veya konuşanın veya başka kişilerin duyguları, düşünceleri ve eylemleri üzerinde bazı etkiler yapacaktır.[88]

Etkisözellerin en önemli özelliklerinden biri de saptayıcı sözcelere karşıt olmalarıdır. Etkisözel bir sözce zaman zaman bildirim sözceleriyle de ifade edilir. Örneğin "Köpek var." sözcesi bunu duyan üzerinde belirtilen yerden uzak durmaya ya da ihtiyatlı olmaya yol açar.

Etki niyet açısından iki türlüdür: Gerçekleşmesi amaçlanmayan etki ve bizzat yapılmak istenen etki. Etkisözel etkileri

> uyandırmayı önceden tasarlayabiliriz, hedefleyebiliriz ya da düşünebiliriz.[89]

Çocuğuna "Bunu sakın ha bir daha yapma!" diyen bir baba etkisözel bir edimi bir sonucun gerçekleşmesini isteyerek yapar.

Etkisöz ediminde etki dışsal bir şeydir; çünkü etki, gerçekleşmeyebilir. Bir uyarı uyarılanlarda korkuya yol açmayabilir. Etkisöz edimi şöyle formüle edilebilir. X'i yaparak Y'yi yapmak."

Edimsöz edimi sözcelemede gerçekleşir; oysa etkisöz edimi dille gerçekleşir ve onun gerçekleşmesi sözün zorunlu bir sonucu değildir. Sınav günü önemli mazereti nedeniyle "Sınavı gelecek haftaya erteliyorum." diyen hocanın amacı öğrencileri sevindirmek veya üzmek değildir; ama bu söz öğrencilerden kimilerini sevindirir; kimilerini üzer. Öğrencilerin sevinmesi veya üzülmesi, sınavı ertelemenin zorunlu sonucu değildir; uzak sonucudur.

Etkisöz, bir telaffuzdan yani herhangi bir şeyi söylemeden sonra ortaya çıkar. Etkisözel edimin etkisi, dinleyenlerin uydurdukları etkiler ya da sanılar değildir; sözün gerçek sonucudur.

Etkisöze girişmek ve başarmak açısından iki farklı durum vardır:

A. Konuşan kişinin bir etki yapmayı istediği halde bunu başaramadığı durumlar;

B. Konuşanın ortaya çıkmasını istemediği halde ortaya çıkan

---

[88] ***Loc. cit.***

[89] ***Loc. cit.***

etki durumları.

Normalde etkisöz edimi bir şey söyleyerek inandırmak, ikna etmek, vazgeçirmek hatta şaşırtmak ya da yanıltmak gibi bir şey gerçekleştirdiğimiz edimdir.

Austin etkisöz edimini düzsöz ve edimsöz edimleriyle karşıtlığı içinde açıklamaya çalışır; açıklamasını da "vurmak" filinin kullanılışını içeren şu örneklerle yapar:

Örnek 1

Edimi ya da düzsöz: Bana "onu vur" dedi.

Edimi ya da edimsöz: Bana onu vurmamı tavsiye etti, emretti vb.

(C) edimi ya da etkisöz:

a. Beni onu vurmaya ikna etti.

b. Bana onu vurdurttu.

Bunlar dolaylı söz edimi olsalar da yapanı sorumluluktan tümüyle kurtarmaz.)[90] 123

Örnek 2.

(A) Edimi ya da düzsöz: Bana "Bunu yapamazsın" dedi.

(B) Edimi ya da edimsöz: Benim onu yapmama itiraz etti.

(C a) Edimi ya da etkisöz. Beni önledi, bana engel oldu.

(C b.) Edimi Beni durdurdu, aklımı başıma getirdi, canımı sıktı vs.[91]

Etkisözel bir sözce fiille etkindir. Bu fiilin fonksiyonu muhatabı etkilemektir. Başlıca etkisözel fiiller şunlardır; çekindirmek, üzmek, sevindirmek, güçlüğe düşürmek, uyarmak, tehlikeyi bildirmek, ikna etmek, kandırmak, engellemek, yanıltmak, şaşırtmak, caydırmak, kaygılandırmak, birinin başına ...açmak.[92]

Bir etkisöz ediminde bu fiillerden biri vardır ve etkisözel edimin betimi, düzsözel ve edimsözel edimlerin betimlerinden farklıdır.

> Bir düzsöz edimi ve aynı şekilde bir edimsöz edimi, üçüncü bir edim yapmaktadır. Bir şey söylemek genellikle hatta normal olarak* dinleyenin ya da başka kişilerin duyguları, düşünceleri ve eylemleri üzerinde bazı etkiler yapar. Bu etkileri

---

[90] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 123

[91] ***Ibid.***, p. 114.

[92] ***Ibid.***, p. 119.

* Şiirde ve ironide olduğu gibi.

> uyandırma niyetinden, amacından veya düşüncesinden söz edebiliriz.[93]

Etkisözel edim bir cevaptır ya da onu izler; iki yolla gerçekleştirilir:

A. Lengüistik araçlarla: Lengüistik araçlar sözel araçlardır; sözel araçlar da düzsöz ya da edimsöz edimleridir. Dilde üç ontolojik düzey bulunmaz. Düzsöz, edimsöz ve etkisöz edimleri arasında fiziksel açıdan bir fark yoktur; her üçü de sesleri çıkarmadan ibarettir; yine de bunlar ayrıdır.

> Şu oldukça dikkat çekicidir: Etkisöz edimi, düzsöz ediminin açıklığından ve edimsöz ediminin keşfinden sonra gerçekleşir.[94]

Austin'e göre etkisöz edimini hem düzsöz ediminden hem de edimsöz ediminden ayırmak kolay değildir. Bir kişiye "Bak! Duman!" diyerek uyarı edimsözel değeriyle birlikte tehlikeyi işaret etmek bir etkisözel edimdir. Bu söz ilk bakışta dinleyenin uyarı diye yorumlayabileceği edimsözel bir değer taşır; fakat başka bir şeyi, muhatabı tehlikeden sakındırmayı da içerir. Oysa etkisözel edimin düzsöz edimle farkları kesin olarak belirlenebilir.

B. Lengüistik olmayan araçlarla yani doğal nesnelerle:

> Bir bastonu göstererek ya da tüfeği doğrultarak birini saldırganlıktan vazgeçirmeyi başarabilirim.[95]

Bastonu gösterme veya silahı doğrultma, muhatabı korkutma aracıdır; daha doğrusu bir sonuç olan korkunun nedenidir.

Burada şöyle sorabiliriz: Etkisöz edimini edimsöz ediminden ayıran özel dilsel kalıplar var mıdır? Cevap hayırdır. Bu konuda etkisöz edimlerine özgü özel bir yapı yoktur. Bu konuda sadece şunu söyleyebiliriz. "Edimsöz edimi" bir söz söylenirken yerine getirilen edimdir. Oysa "etkisöz edimi" bir söz söyleyerek yerine getirilir. Şu iki sözceyi alalım:

"Onu vuracağını söylerken, onu tehdit ediyordum."

---

[93] ***Ibid.***, p. 119.

[94] Cassin, Barbara, "La performance avant le performatif ou la troisième dimension du langage" dans ***Genèses de l'acte de parole***, Brepols, Turnhout, Belgique, 2012, p. 112.

[95] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 126.

Onu vuracağımı söyleyerek onu endişeye sevk ettim."

Bu sözceleme biçimlerine dayanarak, etkisözü edimsözden ayıramayız.[96]

Etkisözel edimin bir başka özelliği şudur: Söylenen şeyle yapılan şey arasında bir uygunluğun yokluğu. Örneğin bir öğretmen sınıfta bir öğrencisine "Çık dışarı!" desin. Bu öğrenci de dışarı çıkarken ağlasın. Öğretmen "Dışarı çık!" dediği için öğrenciyi ağlatır; ama öğretmenin sözü öğrencinin ağlamasını içermez. Kısaca söylersek, söylenen sözle ortaya çıkan etki arasında uygunluk yoktur. Edimsözel edimde söz (X) Y'yi (sonucu) terimin asıl anlamında içerir; ama etkisözel ediminde X, Y'yi asıl anlamda değil; art arda geliş anlamında içerir.[97] Diğer deyişle "X, Y'yi içerir." açıkça sentetiktir. Y, hiçbir bakımdan X'e eşit değildir. Etkisözel edimde X'e eşsüremli olarak değil; artsüremli olarak eklenen bir boyut vardır.[98] Y'yi yapmak için önce X'i yapmak (söylemek) gerekir; fakat X' yapmak (söylemek) zorunlu olarak Y'yi yapmak değildir. Bu nedenle Y'yi X ediminin geçici, basit bir sonucu gibi görürüz.

Etkisözel edim sonuçları belli bir biçimde içerebilir. Örneğin, X edimiyle Y'yi yapıyorum dediğimde, durum böyledir.

Öte yandan etkisözel amaç ve etkisözel sonuç farklı olabilir. Sözü söylemek dinleyeni etkilemek için gereklidir; ama yeterli değildir. Sözün etkisi daha başka başarı koşullarını da gerektirir. Etkisözel edim sadece ve sadece koşulları yerine geldiğinde başarılıdır. Etkisözel edimin başarısı, konuşanın ustalığına, becerisine, sabrına, dinleyeni bilme kapasitesine bağlıdır. Kısaca söylersek hiçbir biçimsel temeli olmayan bir kişisel deneyime dayanır.

Pek çok edimsözel edimin uylaşımsal bir cevabı vardır.[99] Oysa etkisözel edimler uylaşımsal değildir. Bu, hem lengüistik hem de lengüistik olmayan yollarla gerçekleştirilen ifadeler için geçerlidir. Örneğin bir kişi eşine "Sana tek bir zümrüt almayı değil; zümrüt mağazasının tapusunu vermeyi vaat ediyorum." desin. Bu söz belki eşinin hoşuna gidebilir; ama bu sözle onu etkilemesi uylaşımsal değildir.

---

[96] Austin, ***Söylemek ve Yapmak***, s. 139.

[97] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 133.

[98] ***Loc. cit.***

[99] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 124-125.

Bu demektir ki, etkisözel etkiler uylaşımsal etkilere karşıttır yani bazı sözcelere takınmayı öğrendiğimiz tutumlar ve göstermeyi önceden bildiğimiz reaksiyonlar değildir. Korkmam gerçekte korkmayı öğrenme biçimime bağlı değildir. Karşılaştığımız şeyden dolayı korkarız ya da korkmayız. Özetle söylersek korku, objektif bir veriden doğmaz; fakat her birimizin söze ya da olguya kişisel biçimde gösterdiği psikolojinin sonucudur.

Kuşkusuz bir vaat, ona ilişkin uylaşımdan önce yoktur. Vaadin etkisi olan korku, tatmin, teselli ve sevinç hissetme uylaşımı gerektirmez. Lengüistik topluma girmeden önce veya girmemden bağımsız olarak sevince, acıya ve umuda sahiptim ve onları biliyordum. Korkutmak için lengüistik araçlara sahip olmadan önce, korkutmayı başarabilirim. Bütün bu reaksiyonlar, sevinç, üzüntü veya korku, tümüyle doğal diğer fenomenler karşısında ortaya çıkıyordu. Doğal bir realite karşısında korku hissedebilmem bunun kanıtıdır. Robinson Cruoze sevinci ve güveni vs. duyuyordu.[100] Etkisözel edimleri gerçekleştirmek için lengüistik uylaşımları kullanmaya ihtiyacımız yoktur; çünkü bu edimleri gerçekleştirmek için lengüistik bir topluma ait olmamız gerekmez. Etkisözel edimler uylaşımlar oluşturucu kurallar olarak gelmeden önce vardı.[101]

Sonuç olarak Etkisöz ediminin etkisi istemlidir; daha doğrusu dinleyenin isteklerinin, arzularının yerine gelmesine; korkularının giderilmesine bağlıdır. İstenen sonucu elde etmede hiçbir kural yoktur.

Etkisöz edimini düzsöz edimi ya da edimsöz edimi olmadan gerçekleştiremem. Yine de düzsöz edimi ya da edimsöz edimi, bu gerçekleşmeyi garanti edemez; bu söz edimlerinden sonra beklenen değil de beklenmeyen etkiler görünebilir; örneğin birini teselli etmek isterken kaygılandırmış olabilirim; çünkü etkisözel edim, önceden planlanamaz; onu ne kontrol etmede bir uylaşım ne de elde etme prosedürü vardır. Birini korkutmak, sevindirmek, üzmek vs. için hiçbir kural olamaz. Lengüistik uylaşımları bilmeden de etkisözel bir edimi gerçekleştirebilirim. Dilimi hiç bilmeyeni korkutabilirim.

Birini heyecanlandırmamın hiçbir garantisi yoktur; çünkü

---

[100] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 141.
[101] ***Loc. cit.***

hiçbir şey başkalarının duygularını sözle etkileme iznini bana vermez. Sözün bu özel kullanımının etkileri, kuralları olmayan mekanik doğal bir hareketin sonuçlarına daha çok benzer.

Etkisözel edimlerinin sonuçları doğal ve doğrudan reaksiyonlardır. Reaksiyonlar insanda yatkınlık olarak vardır ve sübjektiftir; herhangi bir söz ediminin zorunlu sonucu değildir; bir söz edimi olmadan önce de vardır.[102]

Etkisi sözel edimin bazen dolaylı ve doğal olmayan bir sonucu da olabilir. Varsayınız ki, bir belediye yetkilisi bir bayan memura "Bundan böyle parktaki çimenleri sulayacaksınız." desin. Bu sözce memurda kızgınlık duygusu uyandıracaktır. Bu sözcenin doğrudan ve dolaylı iki sonucu vardır. Doğrudan sonuç, bu yetkilinin sadist olduğu düşüncesini uyandırmasıdır; dolaylı sonuç ise, yetkisini kötüye kullandığı düşüncesidir.

Dolaylı sonuç bir edimsözün değil; üst bir edimsözün etkisiyle ortaya çıkabilir ve bu durumda da etki dolaylıdır. Örneğin bir yargıcın suçluya "Seni...e mahkûm ediyorum" sözcesiyle düşündüğü sonuç ortaya çıkmayabilir; çünkü bir üst mahkeme yargıcın kararını bozabilir. Bu nedenle yargıcın kararında doğrudan etki yoktur; ama bu kararın dolaylı bir sonucu vardır: Yargıcın yanlış karar verdiği düşüncesi.

Bir ve aynı düzsöz edimiyle ya da edimsöz edimiyle gerçekleştirilen etkisöz edimleri çok çeşitlidir. Bunları iki planda ele alabiliriz: a) Etkisözel edimlerin niteliksel plandaki çeşitliliği: Bu çeşitlilik, elde edilen etkilerin kabul edilebilir çeşitliliğinden doğar. Bir işveren çok kredi kartı olan işçisine "Seni işten çıkarıyorum." desin. İşçi borçları yüzünden bunalıma girer ve intihar eder. Babası intihar eden üniversite öğrencisi eğitimini bırakır; anne çocuklarına bakmak için olumsuz koşullarda çalışmaya başlar. Bütün bu eylemler "Seni işten çıkarıyorum." etkisöz ediminden doğar.* Onlar sadece etkileri bakımından farklılaşır.

Fizik bir edimin etkisinin en az sınırı yoktur. Edim, sonuçlarının uzun bir serisini içerir.[103] Bu, eylem açıklamasının dikkate alması gereken bir durumdur. Örneğin bize bir kişinin ne yaptığı

---

[102] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 141.

* Bu örnekler ülkemizde sık rastlanan durumlar dikkate alınarak tarafımızdan seçilmiştir (Z.Ö.).

[103] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 119.

sorulursa, şöyle cevap verebiliriz: "O, eşeği öldürdü." veya "Tüfekle ateş etti." veya "Tetiği çekti." veya "Tetikteki işaret parmağını oynattı." Bütün bu cevaplar doğru olabilir.[104] veya kocasına akşam yemeğini hazırlamak için yaşlı kadının domuzu ahıra nasıl soktuğunun anlatıldığı masalı özetlemek için şöyle diyebiliriz: Kedi domuzu çitten atlattı ve aşırttı.* Bu yaşlı kadın hem bir edimsöz edimi hem de etkisözel edimi gerçekleştirmiştir. Bu iki edimi "...i yapar-ken" değil; "...i yaparak" gerçekleştirmiştir. Bu özelliğiyle düzsöz edimden ayrılır.[105]

b) Etkisözellerin niteliksel planda çeşitliliği: Farklı etkisözel edimler bir ve aynı düzsöz ediminden veya bir ve aynı edimsözel edimden doğar. Bir ve aynı söz, karşıdaki kişiyi a) şaşırtabilir; b) sevindirebilir; c) üzebilir; d) mutlu edebilir; e) öfkelendirebilir; f) kaygılandırabilir.[106] Örneğin bir genel seçim sonucunu ilan eden yetkilinin sözleri iktidarı kaybeden partinin bir taraftarında şaşkınlık, hayret, üzüntü, kızgınlık ve kaygı uyandırabilir.

Söylediklerimizden anlaşılıyor ki, her düzsöz ediminden ya da edimsöz ediminden çeşitli etkisöz edimleri çıkar. Austin'e

---

[104] ***Loc. cit.***

* Bu İngiliz Masalı Levent Aysever'in anlattığı şekliyle şöyledir: Yaşlı bir kadın evi süpürürken 6 İngiliz kuruşu bulur ve onunla küçük bir domuz almaya karar verir. Pazara gidip domuzu alır, ama dönüş yolunda bir çite rastlayınca zamanında evinde olmak isteyen yaşlı kadın, domuzun çitin üzerinden atlaması için önce bir köpekten domuzu ısırmasını ister. Köpek reddedince, köpeğe vurması için bir sopadan, sopa vurmayı reddedince sopayı yakması için bir ateşten, ateş yakmayı reddedince ateşi söndürmesi için bir sudan, su söndürmeyi reddedince suyu içmesi için bir öküzden, öküz içmeyi reddedince, öküzü kesmesi için bir kasaptan, kasap kesmeyi reddedince, kasabı bağlaması için bir ipten, ip bağlamayı reddedince ipi yemesi için bir fareden, fare kemirmeyi reddedince fareyi yemesi için bir kediden yardım ister. Kedi, yaşlı kadının ilerideki inekten bir tas süt getirmesini, ilerideki inek de yaşlı kadından ilerdeki saman yığınından biraz saman getirmesini ister. Yaşlı kadın ineğe biraz saman, kediye de biraz süt götürür. Kedi sütü içince farenin üzerine atlar, kediden korkan fare ipi kemirmek, fareden korkan ip kasabı bağlamak, ipten korkan kasap öküzü bağlamak, kasaptan korkan öküz suyu içmek, öküzden korkan su ateşi söndürmek, sudan korkan ateş sopayı yakmak, ateşten korkan sopa köpeğe vurmak, sopadan korkan köpek domuzu ısırmak için atılınca, domuz çitin üzerinden atlar, yaşlı kadın da evine zamanında varır.

[105] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 119.

[106] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 138.

göre,

> Açıktır ki, etkisözel edimlerin tümü (ya da hemen hemen tümü) oldukça özel durumlarda önceden düşünerek ya da düşünmeyerek herhangi bir sözcenin üretilmesiyle ve özellikle samimi olmak gerekirse, saptayıcı sözce üretilmesiyle ortaya çıkar.[107]

Edimsözel edimimin yapacağı etkileri önceden düşünemem ve belirleyemem. Bir sözcenin dinleyen üzerindeki etkisi önceden görülemez. Etkisözel edim muhatabın sözceye gösterdiği tepkiye bağlıdır. Bu tepkileri ne kontrol edebilirim ne de önceden görebilirim.

Önceden görülememe etkisözel edim açısından bir risk oluşturur. Başarılı bir söz edimi, beklenen etkilerin ortaya çıkışını garanti etmez. Bu durum, etkisözel edimin ilk başarısızlığıdır. Etkisözel edim öte yandan beklenmeyen sonuçlara da yol açabilir. Bu ise onun ikinci başarısızlığıdır. Bunu Austin'in verdiği bir örnekle açıklayalım:

> Sizin ve benim birer eşeğimiz var ve onlar aynı çayırda otlamaktadırlar. Bir gün kendi eşeğimden nefret etmeye başlıyorum. Onu öldürmeye karar veriyorum. Nişan alıyorum; ateş ediyorum. Hayvan yere yıkılıyor. Kurbanı kontrol ediyorum. Ölenin sizin eşeğiniz olduğunu görünce büyük dehşete düşüyorum.[108]

Bu lengüistik olmayan durumda gerçekleşen edim (ateş etme) beklenmeyen bir etkiye, benim eşeğimin değil; sizin eşeğinizin ölümüne yol açmıştır. Bu, ilk başarısızlıktır. Ölenin sizin eşeğiniz olduğunu görünce düştüğüm hayret, ikinci başarısızlıktır. Lengüistik durumlar da bundan farklı değildir.

Eğer edimsözel edimin başarısı beni önceden bilmeme ve belirlememe bağlı olsaydı, özgür olmazdı. Edimsözel düzeyin objektifliği uylaşıma bağlıdır. Uylaşım sayesinde edimsözel edimin gerçekleştirildiği kabul edilir. Oysa etkisözel edimde eylem başkasına kesin biçimde bağlıdır. Bunun nedeni başkasının söz edimini kabul etmekte özgür olması ya da söz ediminin gerçekleş-

---

107 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 120.
108 Austin, ***Les écrits***, p. 147.

memiş olması değildir. "Sevmek"te veya "nefret etmek"te "etkilenmek"te veya "umutsuz olmak"ta özgür değiliz;; fakat bir eyleme uygun gördüğümüz tepkiyi vermede özgürüz. Başkasının reaksiyonlarını yönlendiremeyiz. Kuşkusuz Austin'in dediği gibi bazı şeylerin genellikle ya da normal olarak bazı kesin etkileri vardır. Özellikle etki etmek istediğimiz kişiyi yakından tanırsak bazı etkileri açıkça yönetebiliriz. Birine takdir ettiğimiz söylemek onda kin ve hakaret duygusu uyandırmaz; az veya çok hoşnutluk uyandırır; fakat bu, yine de etkisözel edimin çoğunlukla önceden görülemezliğini ortadan kaldırmaz. Belirli bir etkisözel edimin bir düzsöz ediminin ya da edimsöz ediminin sonucu olarak ortaya çıkmasını gerektiren mantıksal bir zorunluluk yoktur; hatta bu konuda tahminde bulunmak bile kolay değildir. O zaman bir etkisözel edimin başarısı daha çok konuşanın sözü ustalıkla, kurnazlıkla, beceriyle kullanmasına bağlıdır.

Bu belirsizlikten failin sorumluluğu açısından çeşitli sorunlar ortaya çıkar. Bu sorunlardan biri şudur: Konuşan kişi şu veya bu etkiye yol açmak istemediğini söyleyebilir ve etkinin sorumlusu tutulamayacağını ileri sürebilir: "Eğer dinleyen böyle anlamışsa, bu benim hatam değildir." Sonuçta etkisözel edimin sorumluluğu her zaman inkâr edilebilir. Oysa edimsözel edimde bu, pek mümkün değildir.

Etkisözel edimde eylemin etkisi, başkasına belirleyici biçimde bağlıdır. Konuşan, dinleyenin reaksiyonunu yönetemez; dinleyen herhangi bir norma itaat etmek zorunda değildir.

Austin'e göre etkisöz edimi hangi araçlarla ve nasıl gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, dil felsefesinin konusu değildir.

> Açıktır ki, bir eylemi şu veya bu şekilde gerçekleştirmenin etkisözel anlamı terk edilmelidir, çünkü etkisözel edimin sözcenin kastedilen anlamıyla ilgisi yoktur; çünkü bir sözce saptayıcı değilse, onu söylemek bir eylemi gerçekleştirmektir.[109]

Etkisözel edimler sadece felsefeden değil; hukuktan da dışlanmalıdır. Hukuki kararlar etkisözel edime göre değil; diğer söz edimlerine göre verilmelidir.

> Bir yargıç, söylenen şeyden hareketle hangi etkisözel edimlerin değil; fakat hangi düzsözel veya edimsözel edimlerin

[109] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 120.

gerçekleştirildiğini söyleyebilir.[110]

Etkisözel edimle ilgili şöyle bir itiraz vardır: Bu edimin etkisini doğrudan gözlemleyemeyiz. Oysa bir etki doğrudan gözlemlenmelidir. Örneğin gecenin ilerleyen saatinde çekiçle duvara çivi çakan kişinin üst kattaki komşu uyanır. Bu etkiyi sebep-sonuç ilişkisi içinde gözlemleyebiliriz. Oysa bir babanın bilgisayarda saat 24'e kadar oyun oynayan çocuğuna "Bilgisayarı kapa!" demesiyle yatması arasındaki ilişkiyi doğrudan gözlemleyemeyiz. Bu nedenle etkisözel bir edim yoktur, ancak "Etkisözel edim yoktur." demek, bir eylemin bir dizi sonuca yol açtığını göz ardı etmek demektir.

Austin etkisözel ifadelerden ahlâki etkilerin bir kısmını dışlamıştır. Sonuçta ahlâk teorisinin bir bölümünü, uylaşımsal olmayan coşkusal ifadeleri lengüistik analizin dışında tutmuştur; çünkü ona göre değerlerde hiçbir objektiflik yoktur.

> Edimsözel edimlerin etkileri açık bir anlamın a) gerçekleşmesi b) kesin oluşu c) bir cevabı çağrıştırması sonunda ortaya çıkar.[111]

Görülüyor ki, kavramak, etkisini göstermek ve bir tepkiye davetiye çıkarmak. Bunların hepsi de etkisöz edimlerinde karakteristik özelliklerdir.

Etkisöz edimi ya da bir etkisöz, hedefinin (inandırmak, ikna etmek) gerçekleşmesi ya da edimsözün devamı olan bir etkisöz edimin yaratılması olabilir. Nitekim uyarma edimi, alarma geçirme şeklindeki etkisöz hedefini gerçekleştirebileceği gibi devamı olan endişelendirme etkisözünü de yaratabilir. Bir görüşe karşı uslamlamada bulunmak, hedefine ulaşmayabilir; ama devamı niteliğindeki muhatabını doğruluğuna inandırma etkisözünü yaratabilir.

Bir edimsözün etkisöz hedefi, bir başkası için devamındaki etkisöz olabilir. Örneğin uyarmak, devamı olan vazgeçirme edimini yaratabilir; hedefi vazgeçirmek olan "yapma" ise devamında alarma geçirme hatta endişeye sevk etme edimi yaratabilir.[112]

---

[110] ***Loc. cit.***

[111] ***Ibid.***, p. 125.

[112] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 136.

Gerçekleştirilen tepkinin ya da bir edimsözün devamında gelen etkisözün ayrıca ya da tamamen düzsöz dışında başka araçlarla gerçekleştirilebilmesi etkisöz edimlerinin karakteristik özelliğidir. Nitekim sopa sallayarak ya da silah doğrultarak gözdağı verebilirim hatta inandırmak, ikna etmek, boyun eğdirmek, kandırmak söz konusu olduğunda da tepkiyi sözel olmayan bir yoldan gerçekleştirebiliriz. Ancak ortada herhangi bir edimsöz edimi yoksa etkisöz hedefinin bu dilsel yanı kullanılmalı mı kullanılmamalı mı? Bu, kuşkuludur "Ona yaptırdım"ın kullanıldığı durumları "Ona boyun eğdirdim"in kullanıldığı durumlarla karşılaştırın; çünkü hepsi de birer edimsöz edimi olduğu halde sözel olmayan bir yola başvurarak, söz gelişi uyarıda bulunabilir, emir verebiliriz; atama yapabilir hediye verebilir protesto edebilir ya da özür dileyebilirim. Nitekim protesto olarak nanik yapabiliyor ya da domates atabiliyoruz.[113]

Bazı filozoflar Austin'i edimsözel edimi ve etkisözel edim ayrımını pek de açık olmayan bir uylaşıma dayandırdığı için eleştirirler. Stanley Cavell bu filozoflardan biridir. Cavell, Austin'i etkisözel edimin etkisini önceden belirlenemez, değişebilir etki kabul ettiği için eleştirir. Bu iki edim arasındaki farkı kabul etmezler. Cavell etkisözelin sınırlarını genişletir. Ona göre lengüistik ifadelerin ahlâki etkileri de olabilir.

O, eleştirisinde demektedir ki, Austin etkisözel edimi uylaşımsal olmadığı gerekçesiyle keyfi ve tümüyle geçici sayar ve söz edimleri analizinden dışlar. Oysa pek çok sözce, -başkasını etkilemeyi kesin olarak isteyen- tutkulu sözceler, kesinlikle etkisözel bir görünüşe sahiptir. Bu etkisözel görünüş, Austin'e göre uylaşımsal kuralları içermese de sözcelerin düzsözel görünüşlerinden hareketle belirlenebilir. Cavell özellikle uylaşım kavramını eleştirir. Ona göre Austin, bağlamcılığı yüzünden etkisözel edimin edimsözel düzeyde gerçekleşmesini mümkün görmemiştir ve sonunda edimsözel ve etkisözel ayrımını etkisözel aleyhine ortadan kaldırmıştır; çünkü edimsözel edimde bazı etkilerin elde edilmesi zorunludur. Oysa etkisözel edimde etki, belirlene-

[113] ***Ibid.***, p. 137.

mez. Oysa Cavell etkisözel edimin de önceden belirlenebileceğini kabul eder.[114] Tutkulu veya öfkeli sözcelerde anlamdan doğan bir etkisözellik vardır. Örneğin "Seni seviyorum." veya "Senden nefret ediyorum." sözceleri böyledir.[115] Bu sözcelerin anlamı etkisözel boyutu işin içine katar. Dinleyenin belli bir tepkisi söz edimin anlaşılmasından ayrılamaz. Bu tür sözcelerde edimsözel edimi ve etkisözel edimi ayıramayız. Bu durum şunu gösterir: Etkisöz ve edimsöz arasında ayrımın yapılamadığı durumlarda ahlâk teorisi ve sözedimleri teorisi arasında bir bağ kurulabilir. Oysa Austin etkisöz edimlerini edimsöz edimlerinin analizlerinden dışladığı için ahlâki dilin bir bölümünü lengüistik analizden dışlar; ahlâkta bir uylaşımcılığı kabul eder; bu uylaşımcılık da çelişkili biçimde coşkuculuğa (émotivisme) yol açar; coşkucu ahlâkta artık değerlerin hiçbir objektifliği yoktur. O zaman etkisözellerin edimsözellerin başarı koşullarına benzer başarı koşullarını Austin'e göre uylaşıma dayanarak belirleyebiliriz. Böylece uylaşım yoluyla normatiflik ve başka türde bir normatiflik arasındaki ayrım ortadan kalkar. Uylaşımların duygu sözcelerini normu olmasına ve özel türde performatifler gibi görülmesine itiraz edebiliriz.

Oysa Cavell şuna dikkat çeker: Bir sözce yardımıyla gerçekleştirilen etkisözel edimi belirlemek için Austin özel durumlara (özellikle muhatapların bağlamsal bilgilerine) başvurur. Austin'e göre söz edimlerinin özel durumları gerçekleştirilen edimsöz edimini belirlemeye izin verirse, bu özel durumlar, gerçekleştirilen etkisöz edimini aynı objektiflikle belirleyebilirler gibidir.

Cavell'e göre etkisözel edimin önceden görülebildiği durumlar vardır. Örneğin hastalık hastası birine söylenen "Burnun kıpkırmızı!" sözü onun üzerinde ne tür eski yapacağı, yani onu panikleteceği önceden görülebilir. Austin etkisöz edimin önceden görülemeyeceğini söylemekle yanılır.

Fakat Austin'e yapılan bu eleştiri haksızdır; çünkü Austin belli bağlamlarda duyguları ifade eden sözlerin muhataplardaki etkisinin önceden tahmin edilebildiğini kabul eder. Ona göre "Bir şeyi söylemek, genellikle ve hatta normal olarak, dinleyenin

---

[114] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 143.

[115] Raïd, L., "Énoncés passionnés et performatifs chez Cavell", ***Revue internationale de philosophie*** 2011/2 (n° 256), p. 157.

duyguları, düşünceleri ve eylemleri üzerinde etkilidir."[116] Öyle ki, bir yargıç ya da muhataplarını azıcık tanıyanlar, bazı sözlerin yol açtıkları edimsözel edimleri önceden görebilirler; fakat bu, her zaman kesin değildir. Hastalık hastasına söylenen "Burnun kızarmış!" sözü, onu kesinlikle kaygılandırmayabilir; çünkü o burnunun kızarmadığından emin olabilir veya kızarıklığın hastalık dışında başka bir nedenden kaynaklandığını bilebilir. Bundan dolayı kaygılanmayabilir. Buna karşılık nikâh memuru uygun bağlamda "Sizi karı koca ilan ediyorum!" dediğinde, bu sözcenin bir savaş ilanı bir uyarı ya da bir vaat olmadığı açıktır.

Etkisöz ediminin tersine edimsözel edimi belirli yapan, uylaşım durumlarında gerçekleşmesidir. Oysa etkiözel edimin gerçekleşmesine ilişkin uylaşım yoktur. Bu nedenle etkisözel edimler sadece bir tepki, bir cevap olduklarında önceden görülebilir. Bu nedenle tartışma gereksizdir. Etkisözel edimin görülebileceği iddiası daha açık ve kesin örnekleri genelleştirme pahasına yapılmaktadır.

II.4. Edimsözel Güç

Edimsöz edimlerinin en önemli özelliklerinden biri bir "güç" taşımalarıdır. "Edimsözel güç" kavramı Austin'in özgünlüklerindendir. Şimdi bu kavramı açıklayalım.

Söz edimlerinin çok farklı mantıksal biçimleri vardır. Bu nedenle sözcelerin bu mantıksal biçimlerini karıştırmamalıdır.

Edimsözel edim belli bir güce, uylaşımsal içeriğe sahiptir. "Su, kaynamaktadır." demekten ibaret edim, bir bildirim gücüne sahiptir ve onun içeriği de öne sürülen şeydir yani suyun kaynamasıdır. Bir edimsözel önermenin edimsözel içeriği, bu edimin dayandığı nesne durumudur. Eğer Osman Hasan'a ***Viyana Çevresi Üzerine***'yi okumayı öğütlüyorsa, konuşanın edimsözel edimi Hasan'ın okumasına dayanır.

Söz edimlerinin çoğu, G(Ö) biçimindedir. Onlar bir edimsözel güçten (G) ve bir önerme içeriğinden (Ö) oluşur. Tanıklıklar, özürler, vaatler, ricalar ve şikâyetler temel söylem edimlerinin örnekleridir. Oysa koşul ifade eden söz edimlerinin mantıksal biçimi P → G(Q)'dur. Bu mantıksal biçim şunu ifade eder: Sadece ve sadece P doğru ise edimsözel bir edim gerçekleşir. Örneğin

[116] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 114.

bir söz verme sadece konuşan tarafından ifade edilmişse vaattir. Fakat her söz edimi G(Ö) biçimine sahip değildir. Örneğin "Tüh be!", "Ayy!" ve "Off!" gibi ünlem cümlelerinin edimsöz edimi olmasalar da kendi edimsel güçleri vardır. Nasıl içlem ve referans birbirinden ayrıysa güç de anlamdan ayrıdır.

Diğer yandan "Bravo Çocuklar'" ve "Kahrolsun Provokasyoncular!" tam bir önerme değil de görünüşte bir referans objesi olan içerik taşır; bu nedenle en azından edimsözel bir güç içerir. Bu tür istisnalar bir kenara bırakılırsa, temel edimsözel edimler (G(Ö) biçimindedir.

Austin demektedir ki, filozoflar edimsözel gücü uzun zaman fark etmediler, felsefeyi bir düzsöz kullanımı gibi gördüler.[117] Edimsözel güç, Frege'deki öne sürüm gücü kavramının genelleştirilmesinden ibarettir.[118] Buna göre bir ve aynı düzsözel anlamın çok farklı güçleri olabilir. Örneğin "Kapı kapalıdır." bir bildirim gücüne; "Kapıyı kapat." bir emir gücüne sahiptir. Bundan böyle sözceler bir kişinin belli bir bağlamda sözcelediği söylem edimleri olarak yorumlanır.

Austin, "güç"le şunu anlar: Anlamın, mantık teorisyenlerince o zamana kadar bilinmeyen bir boyutu. Austin dil felsefesine anlamın yeni bir boyutunu, ***ifadenin gücü*** kavramını kazandırmanın gerekli olduğunu düşündü. O şuna dikkat çekti, "ifadenin gücü", "ifadenin etkisi" anlamına gelmez; "güç" başkadır. Örneğin "Sizi uyarıyorum ki, boğa ipten kurtulacak". ifadesini düşünelim. Bu cümle muhatabı telaşa düşürme etkisi olsun ya da olmasın, bir uyarıdır. Bir cümlenin etkisi ya da etkililiği, cümleyi neden olacak şekilde söylemektir. Örneğin "Sizi uyarıyorum ki, boğa ipten kurtulacak" cümlesi telaşa yol açıyorsa bir etkiye sahiptir. Etki, psikolojik yasalara bağlıdır. Oysa bir cümlenin edimsözel gücü, bu cümlenin uylaşıma bağlı olarak söylenmesidir.

Edimsözel güçle ilgili temel problem şudur: Bir sözcelemenin gücü anlamının bir parçası mıdır değil midir? "Kedi siyahtır", kedinin siyah olduğunu ve "vaat ediyorum", sadece vaat ettiğimi söyler, demek doğru mudur? Daha açık konuşursak, 'Kedi siyahtır", kedinin siyah olduğunu ve 'vaat ediyorum" vaat ettiğimi

---

[117] Austin ***Quand dire, c'est faire***, p. 113.
[118] Vernant, ***Du discours à l'action***, p. 36.

ifade eder, demek doğru olsa bile, birincilerin belirtme biçimleri ikincilerin belirtme biçimleriyle aynı mıdır? Austin'e göre aynı değildir; çünkü "Kedi siyahtır" ve "vaat ediyorum." sözcelerinin sadece anlamları ve referansları vardır. Oysa "Kedi siyahtır", kedinin siyah olduğu anlamına ve "vaat ediyorum", sadece vaat ettiğim anlamına gelir.

Edimsözel güçler ne lengüistik teoriye bağlıdır ne de düzsözelin bir sonucudur.[119] Bir sözcenin edimsözel gücü, bir toplumu yöneten uylaşımlar sistemine ve kurumlara bağlıdır. Şu ya da bu edimi gerçekleştirmek için bu uylaşımları bilmeliyim. Edimsözellerin bu uylaşımsal özellikleri, onların etkisözellerle temel karşıtlığını oluşturur. Buradan fiillere ilişkin iki kategori doğar:

1. Uylaşımsal edimsözel gücü ifade eden fiiller: Örneğin öne sürmek, önceden haber vermek.

2. Etkisözel etkilere başvuran fiiller: Korkutmak, tehdit etmek, yalvarmak.

Edimsözel güç, bir konuşanın sözcesiyle şu ya da bu edimsözel edimi gerçekleştirdiğini açıkça belirten sözcedir. Eğer konuşan, sözcesiyle dinleyene bir emir vermek, bir telkinde bulunmak niyetine sahipse, bir güce sahiptir. Örneğin konuşan, uyarı için dinleyene "Boğayla karşılaşabilirsiniz." derse böyle bir uyarı gücüne sahiptir.

Bir sözcenin edimsel gücü sözcenin bildirim, soru, buyruk, tercih, tehdit vs. olup olmamasına veya dil dışı duruma yani bağlama göre göre değişir. "Orada olacak mıyım?" "Orada olacağım!"dan farklı bir güce sahiptir. Bu sonuncu da bildirim, vaat, tehdit, uyarı vs. gücü taşıyabilir.

Dinleyen kişinin, bir sözcenin edimsözel gücünü anlayabilmesi için söylemin durumuna ilişkin bilgisi olmalıdır. Örneğin "Git!" sözünün bir bağlamda meydan okuma mı, izin mi, emir mi olduğunu bilmelidir; fakat Austin şunu da kabul eder: Edimsözel güce ilişkin genel durumlar yoktur. Bazı edimsõzel güçler özel yani bağlamdan bağımsız olabilir. Bu durumda dinleyen edimsözel gücü keşfetmek için bağlama başvurmak zorunda değildir. Örneğin "Sana, uzun süre kalamayacağımı vaat ediyorum."; "Uzun süre kalamayacağım konusunda seni uyarıyorum." sözceleri bağlamdan bağımsız edimsözel bir güce sahiptir.

---

[119] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 124.

Austin'e göre edimsözel güç anlamın bir parçası değildir; anlama eklenir. Edimsözel güç aslında kullanılan fiile bağlıdır. Bu nedenle Austin bu gücü uyguluyor gibi görünen fiillerin yukarıda verdiğimiz şekilde sayımını dökümünü yapar. Edimsözel güç, açıkça gramerde bulunur. Kelimelerin düzeninde, fiillerin kipinde, göstericilerde ortaya çıkar.

> Strawson'a göre bir sözcenin anlamı ya edimsözel gücü tüketemez; bu durumda uylaşım problemi ortaya çıkar ya da sözcenin anlamı edimsözel gücü tüketir. O zaman edimsözel güç uylaşımsaldır.[120]

Bir edimsöz ediminin uylaşım olduğu düşüncesinin doğru olduğu pek çok durum vardır. Gerçekte dille kurulan pek çok ilişki, uylaşımlar tarafından yönetilir; uylaşımlar edimsözel edimin uygulanmasına ilişkin prosedürü yönetir.

Bazı durumlarda edimsözel güç, ***dolaylı olarak*** ortaya çıkar. Söylenen bir cümle başka bir edimsözel edimi gerçekleştirir. Bir kişi muhatabına "Bir sigaranız var mı?" dediğinde, gerçekte muhatabından bir soru biçiminde bir sigara istemektedir. Muhatabına "Artık geç oldu!" diyen kişi muhatabından çekip gitmesini bekler. Bu örneklerdeki edimsözel güç, sözcenin gerçek edimsözel gücü değildir. Sözcenin görünüşteki önerme içeriği, iletilen gerçek içerik değildir. "Bir sigaranız var mı?" bir nesne durumunu yani muhatabın bir sigaraya sahip olmasını bir soru modunda ifade eder; fakat iletişimin konusu gerçekte, bir başka nesne durumudur yani muhatabın konuşana sigara vermesidir.

Austin dolaylı edimsöz edimlerini ***Söylemek Yapmaktır***'da kısaca açıklar. Burada Austin demektedir ki, bir edim başka bir edim yardımıyla gerçekleşebilir. Örneğin briç oyununda eşime diyorum ki, "Üç sineğim var." ya da "Üç sineği haber veriyorum." aslında bu sözcelerle eşime "Elimde karom yoktur" demek istiyorum.[121] Bu dolaylı bildirim eşimle benim aramda bir uylaşımdır.

Bu uylaşım, dil dışıdır. Austin edimsözel edimin gücünü açıklarken başka örnekler vermez, yine de dolaylı olarak gerçekleşen "bildirim", "soru" ya da "istek" gibi dolaylı söz edimlerine çok

---

120 Strawson, "l'acte de référence", p. 177.

121 Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 144.

sık rastlanır. Örneğin şu "Bana tuzluğu verebilir misiniz?" örneğini alalım. Bu soru gerçekte muhataptan tuzluğu vermesini ister; bir isteği dolaylı yoldan gerçekleştirir.

"Tuzluğu bana verir misiniz?" ile Austin'in örnek verdiği briç oynarken söylenen "Üç sineğim var." arasında teorik açıdan çok önemli fark vardır. Gerçekte bir söz edimi, az önce söylediğimiz gibi, dinleyen konuşanın edimsözel niyetini kavramışsa gerçekleşir; fakat briçte olduğu gibi, dil dışı uylaşımlarda durum başkadır. Briçte "kontr çekiyorum" veya birini düello yapmaya tahrik etmek için, "Şu insanlar seni hastanede ziyaret edecekler." demek yeterli değildir. Ayrıca dil dışı bir uylaşımın bu ifadeye bu durumlarda, söz konusu ifadeye edimi gerçekleştirme gücü vermelidir. Böyle bir uylaşım varsa, kavrama otomatik olarak gerçekleşir.

Dolaylı edimsözel edimlerde konuşanın niyeti kılık değiştirmiştir. Konuşan, dinleyenden bir şeyi bilinen ifadelerin dışındaki ifadelerle yapmasını ister. Burada şu denebilir: Kılık değiştirmiş bir ifade, açıkça kılık değiştirmişse "açık" olabilir. Konuşan, niyetinin kılığını değiştirse bile muhatabı bu niyeti kavrayabilir.

Her edimsöz ediminde, edimsel bir fiil vardır. Edimsel fiil bu edimin amacını belirler. Bir dildeki edimsel fiillerin sayıları pek çoktur. Örneğin "ant içmek", "haber vermek", "güvence vermek", "teşekkür etmek", "özür dilemek", "önceden bildirmek". Bu fiiller edimsözel güç taşır. Austin'in dikkat çektiği gibi konuşanlar sözcelerine bu fiilleri kullanarak edimsözel güç kazandırırlar.

Bu edimsel fiiller,

A. Hiçbir şeyi betimlemez, bildirmez ve saptamaz. Onlar doğru ya da yanlış değildir.
B. Edimsözel bir cümlenin sözcelenmesi bir eylemin gerçekleştirilmesidir ya da bu gerçekleştirmenin bir bölümüdür. Bu eylem herhangi bir şeyi söyleme eylemidir ve betimlenemez. Örneğin bir evlilik törenindeki sözceleme edimi ve bir vaatte bulunma edimi betimlenemez.[122]
C. Edimsel fiiller iki fetişi doğru/yanlış fetişini ve (olgu/değer fetişini geçersiz kılar.[123]

---

[122] ***Ibid.***, pp. 40-41.
[123] ***Ibid.***, pp. 153.

III. Austin Sonrası Söz Edimleri

Austin'in söz edimleri kendisinden sonra başta felsefe olmak üzere pek çok alanı etkilemiştir. Şimdi bu etkileri görelim. İlk önce dil felsefesine Austin'den sonra giren bir edim türünden sözel olmayan iletişim edimlerinden söz edelim.

Bilindiği gibi dil iletişimi iki yolla gerçekleştirir.

1 Sözel yol: Bu sözlerle sağlanan iletişim biçimidir.

2. Görsel yol: Bu, jestler, mimikler ve bedensel olmayan diğer araçların kullanılmasından ibarettir. Sözel olmayan bu sonuncu yolla gerçekleştirilen söz edimleri çok çeşitlidir. Bu söz edimleri tıpkı sözel edimler gibi başarılıdır veya başarısızdır; söylemin yasalarına uyar ve iletişimin temel özelliğini, bildirmeyi, iletmeyi, içerir. Otomobilimin sinyalini yakmam, sözel olmayan bir söz edimidir. Sinyal verdiğimde samimiyet kurallarına ilke olarak saygı gösteririm; arkamdaki sürücülere bir bilgi veririm. Bir başka sözel olmayan edim de örneğin mimikle gerçekleştirilen edimdir. Bir kişiyi yüz ifademle tehdit edebilirim; aynı şekilde bir kişinin üzerine doğru yürümem de bir söz edimidir.

Dilsel olmayan iletişim edimleri ile ilgili temel bir sorun vardır: Bunlar bütün çeşitliliklerine rağmen, karşılıklı etkileşim edimlerinin bir türü olarak teorik bir temele dayandırılabilir mi? Bu konuda bazı önemli filozofların ve antropologların söylediklerini hatırlayalım. Wittgenstein bu çok çeşitliği şöyle açıklamaktadır:

> Bir emir vermek ve emirlere göre davranmak; bir objeyi görünüşüne ya da boyutlarına göre betimlemek bir objeyi bir metine göre imal etmek[124]

Malinovski ise demektedir ki,

> Söylem, bir etki yaptığı unutulursa söylem olma özelliğini kaybeder yani artık açık değildir. Açıklığın ihmal edilmesi bilimsel düşüncenin çoğunlukla kaderidir. Şöyle çok yaygın bir düşünce vardır: Dil, konuşanın dinleyene fikirlerini iletme aracıdır. Böyle bir düşünce kesinlikle yanlıştır. Bana göre filolojik incelemeler, dili böyle görenlerin yanlış anlamalarının kurbanı olmuştur. Benim dile bakışım sadece farklı bir teori

[124] Wittgenstein, ***Recherches philosophiques***, § 23.

> farklı bir ekol gibi görülemez. Bana göre dili incelemek dille gerçekleştirilen etkinlikleri gözlemlemektir ve her sözceyi bağlamda yorumlamaktır. Bu tutum lengüistik verilerin manipülasyonunu tümüyle önleyecektir.[125]

Malinowski'nin otobiyografisinden öğreniyoruz ki, kendisi Trobriand Adaları'nda geceleyin karanlıkta yerlilerin oyma kayıklarını gözlemlemekteydi; o an bu düşünceler aklına gelmişti; dilin eylemle ayrılmaz bağının gücünü keşfetmişti.[126]

Bu demektir ki, Trobrians Adaları halklarında söz edimleri gerçekleştirilen dilsel bir eylemdi.

Söz-eylem birliğine ilişkin bir başka görüş de K. L. Pike'ye aittir. O, 1960'lı yıllarda insan davranışının yapısına ilişkin "birleşik teori" diye bir tez ortaya atmıştır. Bu kategorinin dayandığı iki temel kavram vardı: Aktem (acteme) ve behaviorem (behaivioreme). Pike'nin bu görüşlerinin etkisiyle 1970'li yıllarda eylemler bilimi anlamında prakseoloji[127] ortaya çıktı. Prakseologlar (eylembilimciler) dilsel olan ve olmayan edimleri bütüncül bir açıdan felsefi bir problem olarak incelediler. Apostel, von Wright, von Cranach ve Habermas, bu prakseologlardandır. Habermas'ın iletişim davranışına ilişkin teorisi bir prakseolojidir. Prakseologların eserleri sözel olan ve olmayan edimlerin bütünlüğü kavuşturulduğu bir paradigmadır. Bu paradigmanın eyleme ilişkin on üç kadar ölçütü vardır: Eylemin sonucu, alanı, yoğunluğu, kesinliği, karmaşıklığı akla uygunluğu vs. bu ölçütlerden bazılarıdır.

Fakat 1970'li yıllardaki prakseoloji, dayandığı ölçütler ne olursa olsun, spekülatifti. Empirik verilerden hareketle daha ayrıntılı ve olgusal betimler için 80'li yılları beklemek gerekti.[128] Bu yıllarda sözel olan ve olmayan edimler karşılıklı etkileşimcilikte birbiriyle daha başarılı biçimde ilişkilendirildi. Bu konuda pek çok araştırma yapıldı.

Kuşkusuz karşılıklı konuşmada dilsel olmayan edimler pek

---

[125] Malinowski, ***Jardins de corail***, p. 243.

[126] Malinowski, ***Journal d'ethnographe***, traduit de l'anglais, Tina Jolas, Seuil, 1985,

[127] Eylem bilimi ya da teorisi; insan eyleminin işlemsel sonuçlara götüren yasalarının bilgisi.

[128] Kerbrat-Orecchioni, Cartherine ***Les actes de langage dans le discours***, Armand Colin, Paris 2016, p. 153.

de önemli değildir; çünkü orada söz değişimleri konuşmayı belirler. Bu nedenle sözel olmayan edimler ihmal edilebilir; fakat diğer durumlarda, örneğin iş hayatında söz dışı edimler, karşılıklı etkileşimin olmazsa olmazıdır; bu söz dışı edimleri yok saymak imkânsızdır. Bu nedenle sözel olan ve olmayan edimlerin ilişkisine dair ileri araştırmalar yapılmasına hayret etmemelidir.

IV. Söz Edimleri Kavramının Yararı

Bu kavram günümüzde bazı açılardan problematik olsa da dili doğrudan veya dolaylı olarak incelemek isteyen bütün araştırmacılar için çok yararlıdır. Şimdi bu konuyu açıklayalım.

1. Söylemin analizi açısından yararı:

Söz edimi başlangıçta tek bir cümle olarak ele alındı. Kuşkusuz kimi söz edimleri örneğin politik söylevlerde olduğu gibi monologdur; kimileri de çeşitli tartışmalarda, karşılıklı konuşmalarda olduğu gibi diyalogdur. Bu söz edimleri ister monolog isterse diyalog olsun; sonuçta birbirine bağlı çeşitli sözcelemlerden oluşur. Austin'den sonra bu kavramın birbirine bağlı bir dizi söz edimini açıklamada yararlı olduğu anlaşıldı.

Bugün Austin'in etkisiyle sadece söylem değil; metin de bir edim gibi görülmektedir. Örneğin Apostel'e göre bir metin birleşik bir söylem edimidir. Bazı araştırmacılara göre kanıtlama "birleşik bir edimsöz"dür yani bir dizi söz eden oluşan kompleks bir söz edimidir. Frédéric Nef şunu kabul eder:

> Mikro söz edimlerini de içeren makro söz edimleri vardır. Makro söz edimleri, Valery Giscard d'Estaing'in bir söylemine uygulanır. Giscard d'Estaing'in söylemi, arka arkaya çok çeşitli edimleri; örneğin tasavvurları, soruları, vaatleri, öndeyileri vs. içerir. Fakat bütün bu söz edimlerinin hepsi isteğe ilişkin dolaylı makro edime indirgenir: "Bana oy verin."[129]

Reklam ifadelerini de genellikle yönlendirici türde makro söz edimleri gibi görebiliriz. Reklam ifadeleri tutum empoze eden

---

[129] Nef, Frédéric, "Notes pour une pragmatique textuelle", ***Communication***, 32, 1980, p. 187.

söz edimleridir: (X'i satın alın.) Bu empoze betimsel ya da açıklayıcı ifadeler altına gizlenmiştir. Aynı şekilde emile Zola'nın L'Aurore'da "Jaccuse=İtham ediyorum) adlı açık mektubu* da makro söz edimidir. Sonuç olarak makro söz edimleri açısından bir metni anlamak şunu sormaktır: Bu metin hangi amacı, hangi kanıtlamayla gerçekleştirmek için yazılmıştır?

2. Edebi söylemin söz edimleri olması:

Kuşkusuz edebi eserde yazar açık veya bazen de örtük biçimde okuyucusuna hitap eder. Edebi eserde her şeye rağmen bir iletişim söz konusudur. 1970'li yıllarda söz edimlerinin etkisiyle edebi eserlere söz edimleri olarak yaklaşıldı. Söz edimleri fiktif söylemlere de uygulandı. Bazı söz edim araştırmacıları fiktif sözlerden ibaret olsa da edebi eserlerde bir tür söz edimlerini kabul edebileceğimizi söylediler. Onlar Sartre'ın okuyucularını etkilemeyi düşünmesini kanıt gösterdiler Sartre Edebiyat Nedir?'de şunları söyler:

> Düzyazı özü gereği yararlıdır. Yazarı, kelimeleri kullanan bir insan diye niteliyorum [...]. Yazar konuşan'dır. O, belirtir, kanıtlar, emreder, reddeder, sorgular, rica eder, hakaret eder, ikna eder. Vs.[130]

Diğer yandan edebi metinler okuyucularında bazı kognitif ve coşkusal etki yaparlar. Onlar korkuturlar, ağlatırlar, güldürürler. XVII. yüzyılda komedinin rolü güldürmekti ve trajedinin rolü de ağlatmaktı. Klasik trajedi göz yakıcı gaz rolü oynuyordu. Aynı şekilde çağdaş retorik, edimsözel ya da etkisözel ifadeleriyle söz edimlerinin etkin biçimde kullanıldığı bir türdür.[131]

Özetle söylersek söz edimleri günümüzde çok geniş alandaki söylemlerin analizinde başarıyla kullanılmaktadır. Deyim yerindeyse çağımız ***söz edimleri çağıdır.***

---

* Émile Zola, Haksız yere cezalandırıldığını düşündüğü Yahudi subay Dreyfüs'ün yeniden yargılanması için 13 Ocak 1898'de L'Aurore adlı gazetede bir grup entelektüelle birlikte "J'accuse=İtham ediyorum" başlıklı bir yazı yayınlamıştı.

130 Sartre J. P., ***Que est-ce que la littérature***, Droze, Genève, 1972, p. 70.

131 Kerbrat-Orecchioni, Cartherine ***Les actes de langage dans le discours***, Armand Colin, Paris 2016, p. 161.

V. Söz Edimleri Evrensel midir?

Söz edimleri konusunda son olarak şu önemli konuya değinmek istiyorum: Söz edimleri evrensel midir? Söz edimleri sınıfları bütün diller için geçerli midir? Edimsöz edimleri bütün dillerde aynı fiillerle mi ifade edilir? Bu önemli konu Austin tarafından hiç ele alınmamıştır. Austin söz edimlerinin çeşitli dillerde karşılaştırmalı bir analizini yapmadı; bu konudaki saptamalarını bazı istisnalar dışında sadece kendi dilinden hareketle ortaya koydu. Oysa pragmatikçiler söz edimlerini etnografik verileri kullanarak diller ve kültürler arası karşılaştırmalı biçimde ele alırlar. Bu çalışmalar çok verimli olmuştur. Söz edimlerinin kültüre az veya çok bağlılığı keşfedilmiştir.

Artık etnografik araştırmalara dayanarak biliyoruz ki, bazı söz edimleri sadece belli kültürel ortamlarda gerçekleşir. Kültürün yapısı söz edimlerinin türlerini ve bu edimleri gerçekleştirmeyi sağlayan fiilleri belirler. Örneğin ***vaftiz etmek*** ve ***aforoz etmek*** gibi söz edimleri sadece Hristiyan kültür ortamında gerçekleştirilen söz edimleridir. ***Hakkını haram/helal etmek*** Müslüman toplumlarda bir dilsel eylem olabilir. Burada şöyle sorabiliriz: Verdiğimiz örnekler acaba söz edimlerinin evrenselliğini ortadan kaldırır mı? Yoksa istisnalar mıdır? Çoğu pragmatikçiye göre bu örnekler istisnadır. Bu yüzden söz edimlerini evrensel saymamıza engel değildir; ama Cartherine Kerbrat-Orecchioni, ***Les actes de langage dans le discours*** (Söylemde Söz Edimleri) adlı kitabında bu görüşlere katılmaz. Ona bu tür örnekler istisna değildir ve bazı söz edimleri türleri bütün toplumlara genelleştirilemez. Yazar görüşlerini temellendirirken ***teşekkür etmek*** ediminin çeşitli toplumlarda bulunmadığına dikkat çeker. Örneğin Yeni Gine'de Eipolar gibi bazı halklarda teşekkür etmek yoktur.[132] Bizim teşekkür etme edimimiz bazı toplumlarda çok farklı durumlar için kullanılır. Örneğin Fildişi Sahili'nin Wobé ve Godié halklarında; Gana'nın éwé halklarında bir ve aynı fiil duruma göre "teşekkür etmek", "selâmlamak", "övmek", "tebrik etmek", "isteği belirtmek", "yüreklendirmek", "üzüntüyü belirtmek" vs. için kullanılır. Bir iyiliğe karşı "teşekkür etmek" bu fiilin sadece bir yüzüdür. Bu da göstermektedir ki, bizim bildiğimiz anlamda teşekkür edimi, evrensel değildir.

---

[132] ***Ibid.***, pp. 68-69.

Söz edimlerini farklı kültürlerde ve dillerde karşılaştırmalı şekilde inceleyen kişi için bu durum hiç de şaşırtıcı değildir.[133] Wierzbicka'ya göre söz edimleri teorisyenleri, teorilerini kendi dillerinden hareketle ortaya koydukları için etnosantrik bir tutum takınırlar ve bu tutum da tuhaftır. Yazar tuhaflığa şu örnekleri verir: Eskimo dilinde soruları; Zulu dilinde emirleri ve Black Englisch'te hakaretleri betimleyemeyiz.

Bu örnekler göstermektedir ki, söz edimlerinin formülasyonları, kullanım sıklıkları ve yer aldıkları diyaloglarda sözcelerin bağlanma biçimleri kültürlere ve dillere göre değişir. Farklı kültürlere mensup ve farklı dilleri konuşan insanlar karşılıklı etkileşimde, söz edimlerinin bu çeşitliliğini göz ardı edemezler.

Ana dilini öğrenmek, söz edimlerini öğrenmektir yani biçimsel yapılar ve edimsözel değerler arasında ilişki kurallarının bütününü öğrenmektir. Söz edimlerini öğrenmek, aynı zamanda onları kullanmayı öğrenmektir yani kullanımlar ve kullanım koşulları arasındaki korelasyon kurallarının bütününü öğrenmektir. Örneğin teşekkür etmenin hangi durumlarda gerektiğini ve hangi durumlarda gerekmediğini öğrenmektir.

Kuşkusuz kimi söz edimlerinin her toplumda bulunmadığına itiraz edilemez. Örneğin rica etmek ve istirham etmek gibi sadece çok gelişmiş bir toplumdaki insan ilişkilerinde kullanılan ifadeleri alalım. Bu ifadelerin günümüzde en ilkel topluluk olan Amazon ormanlarında yaşayan 300-400 kişilik Piraha toplumunda bulunduğunu söylemek imkânsızdır. Ama yine de onlarda gündelik hayatı idare eden, insan ilişkileri düzenleyen ve dünyaya ilişkin tasavvurlarını biçimlendiren söz edimleri vardır. Kısaca söylersek iki kişinin birlikte yaşaması sadece söz edimi sayesinde mümkündür. Şu veya bu söz edimini bilmeyen bir toplum vardır; ama sözü bir edim gibi kullanmayan toplum yoktur ve olamaz.

VI. Uylaşım

Söz edimlerini anlatırken demiştik ki, bu edimler uylaşıma bağlıdır ve uylaşımdan dolayı bir şey yapar. Uylaşım yoksa söz edimi de olamaz. Söz edimlerinde uylaşım, önemli bir konudur;

---

[133] ***Ibid.***, p. 169.

bu nedenle bir başlık altında ele alınmalıdır. Şimdi bu konuyu sayfalarımızın izin verdiği kadarıyla açıklayalım.

Austin'de de uylaşım, dilin ayırt edici özelliğidir; söz edimi uylaşımsal bir eylemdir. Hangi tür söz edimi gerçekleştirilmiştir? Bunu ancak uylaşımlarla bilebiliriz. Pek çok eylemin sosyal bir yapısı vardır. Sosyal çerçeveyi oluşturan da uylaşımdır. Bu sosyal çerçeve yani uylaşım olmasaydı pek çok eylem gerçekleştirilemezdi.[134]

> Eylem konusunda şunu unutmayalım: Yaptığımız pek çok şey, en azından kısmen uylaşımsaldır. Filozoflar, hiç irdelemeden şunu kabul ederler: Bir eylem, fizik bir hareketin gerçekleşmesi gibidir. Oysa eylem, filozoflarının söylediklerinin aksine, son tahlilde az veya çok alışkanlık ve uylaşım ürünüdür.[135]

Uylaşım söz edimlerinin en temel koşuludur. Her söz edimi bir prosedürde gerçekleşebilir. Prosedüre uygunluğu belirleyen de uylaşımdır. Uylaşım sosyal olabildiği gibi hukuki de olabilir. Bir mahkemede jüri başkanı birini "suçlu" ilan ederken bir dizi prosedüre uymak zorundadır. Bu prosedür de yasa tarafından belirlenmiştir; sonuçta yasa tarafından belirlense de uylaşımsaldır.

Uylaşım sayesinde dil planından ya da semantik plandan eylem planına geçilir. Örneğin "Sana elini, yıkamayı emrediyorum." dediğimde sadece bir söz söylemiyorum; elini yıkamayı emrediyorum. Edimsözel sözceleri edimsözel yapan, edimsözel güçleridir. Edimsözel güç de uylaşımla ortaya çıkar.

Uylaşımın bazen nerede başlayıp nerede bittiğini söylemek zordur; edimsözel değerini belirlemenin kolay olmadığı durumlar vardır. Fakat pek çok sözcenin edimsözel, uylaşımsal olduklarını kolayca söyleyebiliriz.

Uylaşım sadece söylemleri değil; eylemleri de yönetir. Uylaşıma uygun eylem artık anlamlı davranış olur. Bir jest ya da bir mimik uylaşım sayesinde bir söz edimi fonksiyonu taşır. Örneğin birini sopa sallayarak uyarabilirim; birine bir şeyi elimle uzatıp hediye verebilirim. Elimi kaldırarak bir oylamaya katılabilirim. Sopayı sallamanın tehdit, elimi uzatmanın hediye verme ve elimi

---

134 Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 63.

135 Austin, "Plaidoyer pour les Excuses", p. 137.

kaldırmamın bir düzenlemeyi onaylama olduğu uylaşımla bilinir.[136]

Anlam, bir sözceyi edim halinde bir sözce yapamaz. Austin'e göre bu rolü sadece ve sadece uylaşımlar oynayabilir.

Uylaşımlar dört düzeyde etkindir:

A. Edimin realitesini belirlemek; ona "ontolojik" bir temel vermek ve belli bir eylem tipi kazandırmak için;
B. Edimin normatif özelliğini belirlemek için;
C. Belirli prosedürün uygulanabilir olduğu kabul edilebilir bağlamları düzenlemek için;
D. Yapılan şeyi zorunlu olarak söylemek için.

Söz edimleri realitede sadece uylaşımlar sayesinde yer alır; çünkü söz edimleri doğal realiteler değildir. Bir vaat doğal biçimde yoktur. Bunun kanıtı şudur: Vaat olan özel bir söz ediminin bulunmadığı kültürleri düşünebiliriz ya da vaadin bizimkinden başka tarzda anlaşıldığı bir başka kültürü tasavvur edebiliriz. Söz edimlerinin uylaşımsallığını evlilik çok daha iyi açıklar. Diğer kültürler evliliği bizim gibi uygulamaz. Edimsözel edimlerin uylaşımsal özellikleri kültürden kültüre değişir; sonuçta olumsaldır. Özel bir edimsöz ediminin vaat olmasında uylaşımlar dışında zorunlu hiçbir şey yoktur. Eğer uylaşımlar farklı olsalardı, edimsöz ediminin tipi de farklılaşırdı.

Uylaşımla edimsözün hem ne olduğunu hem de nasıl gerçekleştirileceğini biliriz. Sonuç olarak uylaşım şu tür prosedürü uygulamanın bazı koşullarda "vaat etmek" olduğuna karar verir. Uylaşım bir sözceyi betimlemez; fakat onun ne tür sözce olduğunu söyler. Uylaşımlar tüm durumlarda vaatler yapmaya yarayabilen tüm mümkün sözceleri belirlemez; sadece şunu söyler: Her vaat sözcesi, vaat olabilmek için belli bir sözce tipine girmelidir.

Uylaşımla bir sözcenin ne türden sözce olduğunu belirleme dünyaya somut bir realiteyi (vaat olarak vaadi) dâhil etme değildir; fakat dünyada normatif içerimleri olan bir edimi (ant içmekle aynı şeyi yapmayan angajmanda bulunmayan vaat edimini) dünyada gerçekleştirmektir.

---

[136] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 125.

Burada şunları sorabiliriz: Dünyaya nesneler olmayan bir realiteyi uylaşım yoluyla koymak nasıl mümkündür? Uylaşım niçin niyetlerin sahip olmadıkları bu güce sahiptir? Cevap şudur: Çünkü uylaşımlar zorunlu olarak ve sosyal olarak paylaşılır, sadece kendilerini paylaşanlar arasında geçerlidir.

Austin'e göre edimsözel edimler birbirini izleyen aşamalardan veya verilecek cevaplardan oluşur; bu aşamalar ve cevaplar üzerinde uylaşım vardır.[137] Uylaşımlar sözcenin kullanımının objektifliğini belirler. Bu nedenle uylaşım söz edimlerinde önemli bir yer tutar. Bir cümleyi sözcelemek, lengüistik uylaşımlara başvurmaktır. Eğer uylaşım yoksa hiçbir cümle sözcelenemez.[138]

Austin sözünü ettiği uylaşımların şu tür kelimeleri şu tür edime bağlamaktan ibaret olduğunu söylemez; çünkü böyle bir bağlama edimsözel edimin edim özelliğini ortadan kaldırır. Bir tür betimciliği ortaya çıkarır. Austin'e göre uylaşım kelimeler üzerinde değil; fakat belli bağlamda söylenmiş kelimeler üzerinde anlaşmadır. Sıradan bir kişinin törenle denize indirilmeye hazır bir gemiyi görüp "Buna ...adını veriyorum." sözleri bağlamdan yoksundur. Bu edimsöz ediminin gerçekleşmesi için bağlamın uygun olması yani gemiye daha önce bir ad verilmemiş olması; inşa işinin tamamlanmış olması, denize indirilmeye hazır bulunması, törenin başlamış olması ve yetkili kişi tarafından yapılması gerekir.

Uylaşımların lengüistik veya kurumsal bir temeli vardır. Kimi uylaşımlar bir sözceyi örneğin bir vaat edimini gerçekleştirmenin dilsel koşulları üzerinde uylaşımdır; kimi uylaşımlar ise bir kurumsal prosedüre uygun edimsöz edimini gerçekleştirme koşulları üzerinde uylaşımdır. Bu nedenle uylaşım hakkında konuşmak kurumlar hakkında konuşmayı da gerektirir.[139]

Örneğin,

(1) Doğruyu, sadece doğruyu söyleyeceğime ant içerim.

(2) Sizi müdür olarak atıyorum.

gibi sözceler ancak kurumsal uylaşımlara göre gerçekleşen edimsöz edimleridir; fakat Austin, uylaşımların kurumsal çerçevesi üzerinde pek durmaz; daha çok lengüistik zemini dikkate

---

[137] ***Ibid.***, p. 124-125.
[138] ***Ibid.***, p. 115.
[139] ***Ibid.***, p. 41.

alır.

Şu gerçektir ki, Austin bir olguyu, uylaşımı keşfetmiştir; ama onu ayrıntılı açıklamamıştır. Bu konuda uylaşımlarla kurumların ilişkisinden hareketle bazı çıkarımlar yapılabilir. Şunu da söylemeliyiz: Austin'de uylaşımla kurumlar arasındaki ilişki örtük biçimde kurulmuştur; çünkü dediğimiz gibi

> uylaşımların nerede başladıklarını ve nerede bittiklerini söylemek zordur.[140]

Bir sözce kullanım kurallarına uygunsa anlamlıdır; çünkü uylaşımlar sözceyi belli bir kullanım tipiyle ilişkilendirir. Bu demektir ki, sözcenin sadece semantik değeri uygulanmasını belirlemek için yeterli değildir. Sözceyi anlamak için insani bir yetinin müdahalesi yani yargı gereklidir. Yargı, her kullanım bağlamında sözcenin ve içeriğinin akla uygun olup olmadığını belirler ve böylece sözcenin hangi anlamda kullanıldığı konusunda karar verir; fakat uylaşımların izin verdiği belirlenimler pek çoktur; bu belirlenimler çokluğu şunu zorunlu kılar: Konuşan kişi, bir sözcenin kullanımının izin verdiği bir şeyi söyler ya da yapar; bağlam karşısında bir yükümlülük alır. Bağlam, konuşanın söylediği şeyi ve sözce içeriğini objektif biçimde bildirmesine izin verir. Bağlam konuşanın hem kendini hem de konuşmayı yerleştirdiği özel durumlardır ve bütün mümkün yorumları içerir. Konuşan bu mümkün yorumlardan hangisinin kast etmektedir? Muhatap bunu objektif biçimde bilir.

Uylaşım, betimsel ve kanıtlayıcı olmak üzere iki türlüdür. Şimdi bunları açıklayalım.

I. Betimsel uylaşım: Betimsel uylaşımlar; sözceler ve onların sözcelendikleri durumlar arasındaki bir bağlantıyı kurar; açıkça semantik uylaşımlardır. Onlar bir dilin kelimelerine anlamlarını verir. Betimsel uylaşımlar bir cümleye lengüistik bir içerik kazandırır; betimsel anlamı ortaya çıkarır. Bir cümlenin betimsel anlamı bu cümlenin sözcelenmesinin temsil ettiği nesne durumunu belirlemeye katkıda bulunan şeydir.[141] Onlar dilin kurallarına uygundur; bir dile hâkim kişinin, bu dilin bir cümlesinin ne ifade ettiğini bilmesine izin verir.

---

[140] ***Ibid.***, p. 126.

[141] Austin, "La vérité", p. 98.

II. Kanıtlayıcı uylaşımlar: Bunlar, cümleler ve onların betimledikleri nesne durumları arasındaki bağıntıyı kurar; belirli bir cümlenin söylediği şeyle yani cümlelerin belirli bir kullanımıyla ve cümlenin kullanımdaki referansıyla ilgilidir. Kanıtlayıcı uylaşımlar, sözceye bir referans verir; bu önermeleri, bazı cümleleri kullandığımız anda, dünyada rastladığımız durumlara bağlar; böylece bir cümlenin anlam kazandığı durumlara gönderir; doğruluk değeri kazanır.

Fakat şunu da iyi anlamalıdır: Kanıtlayıcı uylaşımda kelimeler, bildirimler lengüistik olgulara değil; sadece doğal olgulara gönderir. Bildirim için kelimelerin kullanılması, özel bir tasavvura sahip olmak değildir. Kelimelere verilmesi gerekenden başka bir anlam verilemez. Kanıtlayıcı uylaşımlar daha çok doğrudan doğruya bir olgu durumuna, dünyada bir duruma gönderir. Betimsel ilişkilerin tiplere göndermesine karşılık, kanıtlayıcı uylaşımlar durumlara gönderir.

Kanıtlayıcı uylaşım söylenen şeyi bazı durumlara uydurur; bu uydurmayı betimsel uylaşım tarafından belirlenen anlamlı kelimeler yardımıyla yapar. Bunu verdiğimiz kedi örneğiyle açıklayalım. "Kedi halının üzerindedir." dediğimde bir cümleyi söylerim; cümle betimsel uylaşımdan dolayı, her zaman aynı türde duruma gönderir. Fakat cümleyi, kanıtlayıcı uylaşımın geçerli olduğu farklı durumlarda söyleyebilirim. Farklı durumlarda hep aynı bildirimde bulunmam. Lengüistik öge, söylenen şeyin anlamını tek başına belirlemez. Cümle sadece belli bir durumda, bir tek bir defa söylenmiş cümleyi belirleyecektir. Cümlenin ifade ettiği durum, o zaman belirli bir bildirimi gerçekleştirmeye yarar. Bu durum, bağlamın kanıtlayıcı uylaşımlara bağlı olarak, anlamın belirlenmesinde dikkate alınmasını gerektirir.

Kanıtlayıcı uylaşımlar dilin realiteye göndermesine ve realite hakkında bir şey söylemesine izin verir. Bir kişi bir şeyi bildiğini söylemekle yetinemez, bunu nasıl bildiğini de kanıtlamalıdır; bu bilme tarzı da uylaşımla belirlenen yollardan birine uygun olmalıdır. Örneğin, bir kişi "Bu gelincik çiçeğidir." dese ona şöyle sorulabilir: "Bunu nereden biliyorsun? Bu bildirim cümlesi şu uylaşımsal yollardan biriyle kanıtlanabilir:

A. Hayatım köyde geçti.

B. Tarlalarda ilkbaharda hep bunlar açardı.

C. Bunu babam söyledi.

D. Renginden tanıdım.

"Betimsel" ve "kanıtlayıcı" uylaşımlar, anlamın iki tarzda, "betimsel" ve "pragmatik" tarzda görünmesine yol açar. Anlamın bu iki görünüşü, edimsözel edimin iki görünüşüyle "güç" ve "içerik" görünüşüyle uyuşur. Cümle pragmatik yönüyle, edimsözel gücün belli bir tipine bağlıdır ve betimsel anlamından dolayı önermesel içeriğin belli bir gücünü taşır.[142]

Bazı uylaşımlara riayet etmek, bir edimi edim diye niteleme nedenidir.

Söz edimlerinde uylaşım her durum için geçerli midir yani genelleştirilebilir mi? Uylaşımın olmadığı söz edimleri diğer deyişle söz edimlerinin sınırları var mıdır? Kısaca uylaşım genelleştirilebilir mi? Şimdi bu konuyu ele alalım. Sınırlar problematiğini Strawson'ın görüşlerinden hareketle ele alacağız ve onun önce "Uylaşım genelleştirilemez." şeklindeki tezini ortaya koyacağız; sonra da Benoit'nın Strawson hakkındaki değerlendirmelerini vereceğiz.

Strawson Austin'in söz edimleri konusundaki görüşlerini Söz edimlerinde "Yönelim ve Uylaşım" adlı makalesinde ortaya koyar.

Austin gibi Strawson çoğu edimsöz edimin uylaşımsal bir özellik taşıdığını kabul eder:

> Edimsözel gücünün bir uylaşım sonucu olduğunu gösteren pek çok durum vardır. [...] Örneğin bir mahkemede jüri başkanının yargılama süreci sonunda jüri kararını açıklarken kullandığı "suçlu" kelimesini kullanması yasaya yani uygun uylaşımsal bir kullanımdır.

Ama şunu da Austin'e bir itiraz olarak ekler: Edimsözel edimin herhangi bir uylaşıma göre gerçekleşmediği pek çok durum vardır. Bu nedenle uylaşımsallık genel bir ilke yapılamaz; tüm edimsözel edimlere genelleştirilemez; uylaşımın edimsözel edimlerin ayırt edici özelliği olduğu söylenemez. Bir villanın kapısındaki tabelada yazan "Köpek var!" cümlesi bir uyarı yapmaktan ibarettir, ancak bu uyarıyla ilgili önceden belirlenmiş bir koşul yoktur. Bu şu anlama gelir: Herhangi bir uylaşım olmadan, edimsözel bir edimin gerçekleştirildiği pek çok durum vardır.

---

[142] Récanati, "Les énoncés performatifs", p. 153.

Bir sözcenin edimsözel gücünün sadece ona anlamını veren diğer uylaşımlar tarafından ifade edildiği durumların bulunduğu açıktır.[143]

Strawson'a göre yönelim, sadece süjenin yönelimini, sözcenin yapmak istediği şeyi belirler. Söz edimleri diğer edimler gibidir ve bazı şeyleri yapma niyetini içerir.*

Benoist'ya göre Strawson'ın "bağlamcı" eleştirileri bu açıdan biraz tuhaftır; çünkü Austin'e göre bazı bağlamlarda örneğin emir değeri taşıyan kelimeler diğer bağlamlarda bir rica değeri taşır. Uylaşımlar, ***hem kullanılan kelimelerin, hem durumların hem de kişilerin*** üzerindedir.[144]

Bir patenciye söylenen "Burada buz incedir!" sözcesinde bir uylaşım olmadığı açık değildir. En azından şunu diyebiliriz: Burada hiç olmazsa etik bir uylaşım vardır. Paten yapanlar söz konusu etik uylaşıma saygı gösterirler. Bu etik uylaşım şunu ister: Diğer patencilere karşılaşacakları tehlikeli durumlar belirtilmelidir.

Strawson'ın örnekleri en çok şunu gösterir: Edimsözel ölçütler konusunda ihtiyatlı olmalıyız. Buna karşılık diyebiliriz ki, Strawson uylaşım konusunda çok dar kapsamlı bir kavrama dayanmaktadır. O, Austin'in uylaşımlar konusundaki görüşlerini açıklarken yaptığı yorumlarda bunu ortaya koymaktadır. Austin uylaşım konusunda demektedir ki,

> "Destek ya da uyarı kanıtları ileri sürmek amacıyla dilin kullanımı"ndan söz etmek, "ikna etmek, harekete geçirmek ya da alarm vermek için dilin kullanımı"ndan söz etmekle aynı düzende gibi görünüyor, yine de diyebiliriz ki, birinci durumda uylaşımsal bir kullanım söz konusudur. Bu, şu anlamdadır: Bu kullanımı açık performatif halinde ifade edebiliriz; fakat bu, ikinci durumda söz konusu değildir.[145]

Biliyoruz ki, felsefede hangi konuda uylaşmak gerektiği hep tartışılmıştır. Austin'e göre filozoflar şimdiye kadar bu konuda

---

[143] Strawson, "Intention et convention dans les actes de langage", p. 178.

* Strawson'ın uylaşıma dair görüşleri için bkz. Zeki Özcan, ***Dil Felsefesi II***, (Gündelik Dil Paradigması) Sentez Yayınları, Bursa, 2016, 180-182.

[144] Benoist, Joselyn, "Les actes de langage", dans ***Langage ordinaire et métaphysique de Strawson***, Vrin, Paris, 2005, p. 228.

[145] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 114.

bitmez tükenmez ve can sıkıcı tartışmalarda yollarını kaybetmişlerdir.

> Doğru olmayan ve bazen anlamsız iddiaları sürekli tekrar etmekten daha can sıkıcı hiçbir şey yoktur.[146]

Problem, filozofların sandıklarının aksine bir kanı ya da bir tez üzerinde anlaşmak değildir: Problem daha çok bir hareket noktası, Austin'in ifadesiyle bir veri üzerinde anlaşmayı başarabilmektir. Bu veri dildir. Austin'e göre dil sözcelerden veya kelimelerden oluşan bir yapı gibi görülemez; fakat konuşurken söylediğimiz şey üzerinde bir anlaşma zeminidir; empirik yani deneysel veridir.

> Bana göre başlangıçta önemli olan, bir şey söylediğimizde, söylediğimiz şey üzerinde bir anlaşmaya varmaktır. Deneyim açıkça kanıtlamaktadır ki, genellikle uzun ve zor olsa da şu veya bu şeyi söylediğimizde, söylediğimiz şey üzerinde anlaşmayı başarırız. Ne kadar uzun sürerse sürsün bunu başarabiliriz: Bahçedeki küçük köşemizi bu anlaşma, bu veri, bu kazanım sayesinde işlemeye başlayabiliriz. Şunu da ekliyorum: Felsefede olmayan şey genellikle hareket edebilmemiz için uzlaşabileceğimiz öncelikli bir veridir.[147]

Bir şey söylediğimizde ne söylediğimiz konusunda anlaşma, belli bir veriyi belirleme üzerinde anlaşmadır; sonuçta olguları kavrama ve betimleme biçimi üzerinde anlaşmadır. Olguları betimlemenin pek çok biçimi vardır. Bu, Austin'in hakikati basitleştirenlere karşı kullandığı kanıtlarından biridir. Bilindiği gibi basitleştiricilere göre hakikat varlıkla düşüncenin uyuşmasıdır.

> Böylece her şeye ilişkin var olan her hakikati keşfetme iddiasında değiliz; sadece yüzyıllardan beri dilimizi kullanan kişilerin dikkatlerini çeken, belirtmeye değer buldukları ve dilimizin evrimi sırasında korudukları olguları keşfediyoruz.[148]

Buradan hareketle diyebiliriz ki, Austin'e göre gündelik dilin

---

[146] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 25.
[147] Austin, "Constatif-performatif", dans ***La Philosophie analytique***, p. 334.
[148] ***Ibid.***, p. 335.

uylaşımsal verilere dayalı analizleri felsefi problemlerin aydınlatılmasına hizmet edebilir.

Söylediğimiz şey üzerinde uylaşmanın iki nedeni vardır

1. Dil son söz olmayı iddia edemez:

> Hatırlayalım ki, yapabildiğiniz tek şey, ilk sözdür.[149]

Dilin keşfi geçmişten öğrendiğimiz deneyimlerin ve kavrayışların da keşfidir. Dolayısıyla uylaşımın ***antropolojik*** bir temeli vardır. Austin'in bu projesi Wittgenstein'ınki gibi insanın doğal tarihini yeniden ele almaktır.

2. Dil farklılıkların bir derlemesidir; insanların binlerce yıldır yararlı gördükleri tüm ayrımları ve ilişkileri içerir; ayrımlar ve ilişkiler teorilerimizin kavramlarından ve biçimsel dilimizin terimlerinden daha sağlam ve daha mükemmeldir.[150]

Burada Austin'in daha tutkulu bir merakını gidermek için antropolojik perspektifi aşarız. Bunu da farklılıkları belirtme kapasitemizle yaparız. Bu kapasite dili çok uygun araç haline getirir ve dille nesneler hakkında çok uygun söylemler ortaya koyabiliriz.

Hakikat, bir bildirim olgulara uygun olduğunda söylenen şeydir. Peki, bir bildirim nedir? Austin bunu şöyle açıklar:

> Bildirim yapılan bir şeydir ve bu olup bitmiş bir olayı oluşturur; belli bir duruma ya da belli bir olaya referansta bulunan konuşmacının söylemesi ya da kelimelerle yazmasıdır.[151]

Uylaşımlar kelimeleri realiteyle ilişkilendirir. O zaman denebilir ki, hakikat sorunu kelimelerin realite ile ilişkisi sorunudur. Dilin uylaşımları lengüistik anlamamızı belirler. Biz, sadece realiteden söz eden bir şeyi anlarız; realiteden başka bir şeyden söz edebildiğimizi düşünmek yanlıştır; çünkü dilimizin uylaşımları sadece realiteye gönderir. Realitede olmayan bir şeyi betimlemeyi istemek, boşunadır. Oysa vokabülerimizin tüm zenginliği, realitede olan şeyden söz etmeye bizi zorlar. Realite konusunda söyleyebileceğimiz en genel şey şudur: Realite algılarımız ve di-

---

[149] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 144.

[150] ***Loc. cit.***

[151] Austin, "Comment Parler", p. 119.

limizle kavrayabildiğimiz benzerliklerden ve farklılıklardan ibarettir. Dünyada bunların var olduklarını görmezden gelemeyiz. Onlar birbirinin sınırlarında ortaya çıkarlar; bizim doğrudan algılayabildiğimiz durumlardır. Birini diğeri olmadan kavrayamam. Benzerlikler ve farklılıklar bildirimlerimin belirleyici koşullarıdır; onlar olmasaydı, hiçbir şey bildiremezdim.[152]

Kelimelerle bildirdiğimiz bir başka şey, dünya var olmalıdır. Üstelik dünya benzerlikleri ve farklılıkları göstermelidir. Benzerlikler ve farklılıklar, biri diğeri olmadan var olamaz. Her şey birbirine benzeseydi ya da her şey farklı olsaydı, söylenecek hiçbir şey olmazdı.[153]

Burada bir metafizik değil; fakat kelimelerimizi kullanmamızı mümkün kılan koşullar söz konusudur. Dilin imkânı bu farkları içeren bir dünyanın varlığına bağlıdır; realite hakkında sadece dilimizin kelimelerini kullanırız. Olgular kendilerinden söz eden sözcelerle zorunlu olarak izomorf (eşbiçimli) değildir; sözceler olguların dublörü olamaz; sadece onlardan söz eder.

Austin algılarımızı ifade eden kelimelerden hiçbirine ayrıcalık tanımaz. Dilimizle ifade ettiğimiz algılama olgularımızın hakkında bir imge oluşturmaya çalışmaz. O sadece şunu kabul eder: Algılarımız çok çeşitlidir ve onlar arasında göz ardı edilemez farklar vardır. O, öte yandan dilimizle algılarımızın birbirine nasıl bağlandıklarıyla da ilgilenmez.

VII. Yönelimlik

Austin'e göre uylaşım anlamın belirleyicisidir. Özel normatif bir boyuta göre gerçekleştirdiğimiz söz edimlerini uylaşım sayesinde gerçekleştiririz. Öte yandan kelimeler de sadece uylaşımsal anlama sahiptir. Kelimeleri onlara bir şey söyletmek için dilin gramer, imla, vokabüler, sentaks ve semantik gibi ögelerini uylaşıma uygun kullanırız. Austin bunu şöyle ifade eder: Düzsözel düzeyde dil uylaşımlar tarafından yönlendirilir. Oysa dil felsefesine dair İkinci Kitabımızda açıkladığımız gibi, Grice sözcenin anlamının uylaşım dışında, ima ile taşındığını söyler. Ona göre

---

[152] Austin, "Vérité", p. 97.
[153] ***Ibid.***, p. 95.

sözcenin anlamı uylaşımsal ifadelerin ötesinde, konuşanın dinleyene ima yoluyla anlattığı şeydir. Grice'ın ima doktrini gündelik dil felsefesinde çok etkili olmuştur. Oysa Austin'e göre ima ya da niyet lengüistik ögelerle taşınmaz; dilin temel özelliği, normatif olmasıdır. Bu nedenle Austin ima ya da niyet kavramını eleştirir. Şimdi Austin'in anlam anlayışının tamamlayıcı bir parçası olan bu kavrama değinelim.

Austin demektedir ki, eğer niyet Grice'ın iddia ettiği gibi sözceye eklenen bir öge olsaydı, sözcenin asıl referansına ek olarak ikinci bir referans, ima referansı olurdu yani anlamın ikinci bir belirleyicisi bulunurdu. Aynı sözlüksel anlama sahip tek bir sözceyle nasıl pek çok şey söylenebilir? Bu, açıklanamaz.

Grice'a göre ima, zihinsel bir şeydir; hem ifade tarafından belirlenmiştir hem de anlamı belirler. Grice imaların anlamı belirlemesinin hiçbir sebebini açıklamaz; çünkü uygun imalar olmasa da, sözleri anlayabilirim. Austin açısından ima kavramının bir açmazı da septik tehdit karşısındaki yetersizliğidir. Lengüistik septisizme göre, demek istediğimiz şeyi belirleyemeyiz; çünkü düşüncelerimizi ifade etmeyi başaramayız; sözcelerimizle hiçbir anlamı belirtemeyiz; çünkü bu sözcelerle demek istediğimiz şeyi bilmeyi asla başaramayız. Ambroise'ın söylediği gibi Austin'in bağlam anlayışından hareketle, anlama bir objektiflik verebiliriz; böylece septik tuzağa düşmekten kurtuluruz. Bunu yapmak için anlamın objektifliğinin bazı koşullarını taşıyan bazı sözcelerin belli bir bağlamda ve uylaşıma uygun şekilde söylenmesine bağlı olduğunu gösteririz.[154]

Yönelimler nedensel bir rol oynamazlar. Sözceler yönelimleri bilmeye yarasa bile yönelimler söylenen şeyi belirleyemez. Grice'ın temel tezi şudur: Bir sözcede yönelimin varlığından kuşku duymak için neden yoktur. O, bu tezini şöyle açıklar:

> Lengüistik (ya da hemen hemen lengüistik) açıkça formüle edilmiş yönelimler, kuşkusuz göreceli olarak nadirdir. Buna rağmen yönelimleri çok sık kullanırız; açıkça formüle etmesek de onlara ilişkin formüllerimiz vardır.
> Konuşan, normal olarak ilettiğimiz şeyi (ya da normal olarak iletme niyeti taşıdığımız şeyi) iletme niyetine sahipmiş gibi-

[154] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 251.

> dir. Kişi genel kullanımların dışına çıktığında, özel bir kullanımı gerçekleştirdiğinde bunu biliriz. Onun genel kullanımı ya bilmediğini ya da unuttuğunu düşünürüz. İmalar için de aynı şey geçerlidir. Kişi imayı yanlış kullanıyorsa ya bilmiyordur ya da unutmuştur. Özel bir kullanımın genel bir kullanımdan uzaklaştığını (örneğin konuşanın genel kullanımı bilmediğini veya unuttuğunu) kabul etmemiz için sebep olmalıdır. Lengüistik olmayan durumlar için de aynı şey geçerlidir. İmayla eylemlerimizin normal sonuçlarını amaçladığımız varsayarız.[155]

Grice'in bu ifadelerine Austin gözüyle baktığımızda niyetin mental bir realite gibi kabul edildiğini görüyoruz. Oysa anlam mental realite değildir; gerçekte niyet anlamı değil; sadece eylemi nitelemeye yarar. Üstelik eylemi bazen bahane ögesiyle istemeden yapma bahanesiyle yaptırımdan kurtarma amacı da güdebilir. Doğrusu eylemden sorumlu olan, eylemi yapan kişidir. Onun niyeti eylemden sorumlu değildir.

Dildeki niyeti dille keşfetsek bile, dil niyete anlamı belirleyici bir rol vermez. Dilin kullanımının niyetle yapıldığını söylemek, sadece dilin normal kullanımının nasıl olduğunu açıklamaktır. Eğer yönelimli eylemleri nitelemek için kullanılan farklı farklı kelimeleri dikkate alırsak, niyetin bu eylemleri nitelemekte yetersiz olduklarını görürüz. ***Eylem yönelimli olduğu için şu veya bu şekilde başarılı olmuş değildir; şu veya bu şekilde gerçekleştirildiği için yönelimlidir.***

Anlamda yönelimliliğin bir başka olumsuzluğu da şudur: İkisi de yönelimli iki farklı sözce olsun. Bunlardan birisi tutarlı ve diğeri tutarsız olsun. Yönelim bunları ayırmayı başaramaz; diğer deyişle yönelimlilik anlamı belirleyemediği gibi tutarlılığı da belirleyemez; teknik terimle söylersek, semantik tutarlılık sorunları konuşanın niyetlerine müracaatla çözülemez; çünkü konuşanların niyetleri bildirilen içeriğin rasyonalitesini belirlemede yetersizdir. Bunu Travis'in bir örneğiyle ile açıklayalım: Balıkçıya gidip gümüş balığı satın almak isteyen iki şeyden birini; tatlı suda yaşayan veya denizde yaşayan gümüş balığını düşünmüş olabilir; hangi tür balığı belirtmeden gümüş balığı isterse aynı

---

[155] Grice, "Retour sur la signification", dans ***Philosophie du langage*** textes réunis, par B. Ambroise et S. Laugier, Vrin, Paris, 2001, p. 307.

anda ikisini de isteme niyetini balıkçıya bildirir. Burada niyetin anlaşılması gümüş balığı kelimesine değil; çevre koşullarına ve mevsimi bağlıdır. Bu durumda kelimelerle taşınan semantik içerik, gerçek niyetlerden doğmaz.[156]

Austin açısından niyetler ya da zihinsel durumlar, ne olurlarsa olsunlar ne sözcenin içeriğini ne de sözce tarafından taşınan içeriği belirlemez; ancak yine de yönelimlilik her zaman saçma değildir; bazen de gereklidir. Austin yönelimliliği hiç kullanmıyor değildir. Onun bazen çok gerekli olduğunu söyler.

Yönelimlilikle ilgili söylediklerimizi dikkate aldığımızda diyebiliriz ki, anlam bağlam tarafından belirlenir; anlamak kelimelerin kullanıldıkları durumlarda ifade ettikleri uygun içeriği kavramaktır. Strawson'ın dediği gibi

> lengüistik bir söz değişiminde, karşılıklı konuşmada kullanılan kelimelerin anlamları nedir? Farklı anlamlardan hangisi söz konusudur? Bunu bilmek için, ifadenin dilsel anlamını bağlamla uyuşturmalıdır.[157]

VIII. Bağlam

Frege'nin, Russell'ın ve Birinci Wittgenstein'ın ortak amaçları şuydu: Anlamı referansa bağlamak ve tasavvurlardan arındırmak; psikolojik süjeyi düşünceden dışlamak; sözcenin doğruluk koşulu saymamak; böylece anlamın objektifliğini göstermek. Austin dâhil gündelik dil filozofları da anlamın objektifliği ilkesine bağlı kaldılar; objektif anlamın sadece bağlamda ortaya çıktığını kabul ettiler. Ancak Austin gündelik dil filozoflarından şu noktada ayrıldı: Anlamlılık söz edimlerinin özelliğidir. Söz edimleri basit cümleler değildir; belirli sosyal bir bağlamda gerçekleştirilen edimlerdir. Dinleyici söz ediminin edimsel gücünü sadece sözcelemenin durumsal bağlamından hareketle düşünebilir.

Austin'in dil felsefesi, mantıksal önermelerin değil; gündelik

---

156 Ambroise'dan naklen, p. 254.

157 Strawson, "Signification et vérité", dans ***Études de logique et de linguistique***, p. 197.

dilin daha doğrusu belli belli bir durumda söylenen söz ediminin analizidir. Bağlam sözcelerin analizinde son derece önemlidir. Yukarıda gerekli olduğu yerlerde bağlamdan söz etmiştik; ama konu dışına çıkmamak için ayrıntıya girmemiştik. Detaylı açıklamaları daha sonra yapacağımızı söylemiştik. Bunu şimdi yapmaya çalışalım.

Austin Frege'nin bağlama dair tezlerini yeniden yorumlar ve derinleştirir;[158] dil felsefesinde Wittgenstein'la birlikte ***bağlamcı***'dır. Bağlamın onda önemli bir yeri vardır. Onun bağlamcılığı şunu savunur: Bir sözcenin içeriği, sözcelemenin yapıldığı durumlardan ayrılamaz; sadece doğruluk ve yanlışlık terimleriyle ele alınamaz. Sözcenin anlamı doğruluk koşulları tarafından belirlenemez. Onun doğruluk değerleri ve anlamları bağlamdan bağlama değişir; değişmez doğruluk koşulları ve anlam yoktur.

Bir sözce doğru mudur ya da yanlış mıdır? Bu, anlama ilişkin yargıyla belirlenebilir. Yargıların belli nedenleri olmalıdır. Bu nedenleri de bağlam bildirir.

> Her söz edimi belli bağlamda gerçekleşir. Bağlamı belirleyen de gerçekleştiği yerdir ve zamandır; diğer deyişle sosyal ve tarihsel koşullardır.[159] Bağlam ve söz edimleri birbirini karşılıklı olarak etkiler.

"Dil bağlamla ilişkisi içinde kavranır". Bu, Austin'in önemli ilkelerindendir. Austin bu ilkeyi hep göz önünde bulundurur.

Bağlam, sözcenin gerçekleştiği durumlardır ve anlamın anlaşılması için çok değerlidir. Sözlerin bağlamı (özellikle konuşanın durumu) sözleri anlama biçimimizi şekillendirir.

> Sözcelemenin yapıldığı durum, anlamı belirlemede çok önemli bir rol oynar. Kelimeler büyük ölçüde, yer aldıkları ve sözcelendikleri lengüistik değişim sırasındaki bağlam tarafından açıklanır.[160]

Bir kişi sözceleme durumlarını yani bağlamı dışarıdan gözleyebilir ve gözlemi de doğrudur. Bağlam, sözceyi yorumlamaya

---

[158] Boutevin-Bonnet, Valérie, p. 15.
[159] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 105.
[160] ***Ibid.***, p. 112.

asla izin vermez; çünkü bağlamda anlam ve rasyonalitesi birbirine bağlıdır; ayrılamaz.

Austin'de bağlam, mantıkçılardaki doğruluk değerinin yerini alır; sözcenin başarılı olma koşullarını belirler. Kuşkusuz başarılı bir söz edimi belli prosedürlere uymayı gerektirir. Prosedüre uyma gereklidir; ama yeterli değildir. Prosedür ancak belli bir bağlamda uygulanmalıdır. Bağlam söz edimi için yeter koşuldur; birincil bir rol oynar. Örneğin yetkili bir kişi herhangi bir yerde, sözgelimi bir alışveriş merkezinde "Oturumu açıyorum." diyerek bir oturumu açamaz. O, oturumu açabilmek için, bu sözü, uygun bağlamda söylemelidir. Bu açıdan bakıldığında bağlam başarılı sözcenin yeter koşuldur. Sadece belli bir bağlamda söylenen söz başarılıdır.

Burada şöyle sorabiliriz: Başarılı ve başarısız sözcelerin bağlamları aynı mıdır? Değil midir? Diğer deyişle başarılı bir sözcenin kendine özgü bir bağlamı ve başarısız bir sözceye dair özel bir bağlam var mıdır? Cevap "Hayır!"dır. Sözce ister başarılı isterse başarısız olsun; tek bir bağlam vardır. Sözce bir ve aynı bağlamda başarılıdır veya başarısızdır. Bağlam olumsaldır ve tektir.

Bağlam sözcenin türlerine ve ciddilik durumlarına göre de değişmez. Söz edimi ister düzsöz edimi, isterse edimsöz edimi olsun; konuşan ciddi olsun ya da ciddi olmasın; bunların hepsinin bağlamları bir ve aynıdır.

Vaat sözcesi dışındaki söz edimlerinin bağlamlarında yönelimlilik yoktur. Çoğu söz edimi konuşanın niyeti olmasa da gerçekleşebilir. Bu yüzden yönelimlilik bağlamın bir parçası değildir. Örneğin evlenme için evlenme niyetinin bulunması zorunlu değildir. Yabancı bir ülkede vatandaşlık haklarından yararlanmak için bir evlilik yapılabilir. Evlenme prosedüre yani yasaya uygunsa geçerlidir. Kişilerin niyetinin ne oldukları sorgulanmaz.[161]

Bağlam, büyük ölçüde sosyal bağlamdır; bağlama uygunluk da sosyal bağlama uygunluktur. Söz edimi gerekli kelimelerin sosyal bağlamda sözcelenmesiyle gerçekleşir. Dilin sosyal bağlamının kullanımı, kullanımın gerçekleştiği durumdur. Sosyal bağlam dikkate alınmadığında, bazı sözcelerin normal mi parazitli

[161] Austin, "Les énoncés performatifs", p. 242.

mi oldukları anlaşılamaz. Bağlamla, özellikle sosyal bağlam sayesinde, dilin normal kullanımını başarısız ve parazitli kullanımlarından ayırabiliriz. Başarısızlık veya parazitlilik ancak sosyal koşulların yokluğundan doğar.

Sosyal bağlam, söz edimlerinin bütünleyici parçasıdır. Söz edimlerine ilişkin pek çok şeyi bağlam sayesinde biliriz: Örneğin bir söz edimi akla uygun mudur? Hangi amaçla ve hangi sözlerle gerçekleştirilmiştir? Ne tür bir edimdir? Bütün bunları ancak bağlam sayesinde bilebiliriz.

Kısaca söylersek bağlamı açıklamak için de hangi kelimelerin hangi sosyal bağlamda kullanıldıklarını dikkate almalıyız.

> Bir kelimenin kullanımını açıklarken bağlama riayet edilmemesi çok ciddi bir hatadır.[162]

Şu örneklerde bu hatayı açıkça görebiliriz: "Ondan geldiği için, onu bir istek gibi değil; bir emir telakki ettim."; "Bir gün öleceğim."; "Saatimi size miras bırakıyorum." Bu tür ifadeler çoktur; ama karışıklığa ve kötü yoruma yol açar; çünkü bunlar bağlamsız ifadelerdir. Üstelik onları başka bir amaçla ima için kullandığımız durumlar da vardır.[163]

Dinleyenler açısından bu ifadeler kapalıdır ve belirsizdir; kapalılık ve belirsizlik onları anlaşılmayacak hale getirir hatta can sıkıcı yapar. Bu kelimelerle hangi alanlara (emir yasak, rica, istek) eylemler gerçekleştiririz? Bu yeterince açık değildir. "Gidiniz!" bir emir, bir telkin, bir rica biri izin, bir yalvarma, bir uyarı olabilir. Birine bir objeyi verirken, "Bunu alın!" demek –objeyi ödünç vermek, emanet vermek kiralık vermek olabilir. Söz konusu kelimeler kombinezonu ne anlama gelir? Bunu bağlamdan çıkarabiliriz. Bağlam sayesinde onları kapalı, belirsiz ve can sıkıcı olmaktan çıkarabiliriz; ne tür söz ediminin gerçekleştirildiğini belirleyebiliriz.

Dilde en çok kullanılan fiillerden biri, "söylemek"tir; bu fiil bir performatif sözce oluşturmaya yarayabilir. Bir sözü söylemek bir eylemi gerçekleştirmektir. Söylemek de sadece belli bir bağlamda söylemektir. Bu nedenle bağlam performatifliğin olmazsa

---

[162] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 73

[163] ***Ibid.***, p. 95.

olmaz koşuludur; çünkü söz değişimleri uzayda değil; belli ve somut durumdaki insanlar arasında gerçekleşir. Bu somut durum da bağlamdır.

Bağlamı oluşturan somut durum, dilin ve olguların kesiştikleri noktadır ve anlam bunların birbiriyle karşılaşması sırasında ortaya çıkar.

Doğru ya da yanlış bir şeyi sözcelemek için kullandığımız cümle, bu özelliğini belli bir bağlamda kazanır. Bu bağlamı belirlemek ise dilin kullanılışına iyi dikkat etmeyi gerektirir.

Edim halinde olmayan bir performatif söz yoktur. Performatif sözce sadece otorite edimi olarak vardır. Oysa otorite edimleri öncelikle ve her zaman kendilerini sözceleme hakkına sahip kişilerce sözcelenir. Bir performatif sözce, sözceleme yetkisine sahip kişi tarafından ve belli bir bağlamda sözcelenmelidir.[164]

Bağlam, uylaşımlara saygıdır. Söz ediminin gerçekleştiği durumlar uylaşımsaldır. Bu nedenle uylaşıma saygı sözceleme durumlarına saygıdır. Uylaşıma saygı göstererek bazı kelimeler belli bir bağlamda sözcelenir. Kelimeler ve bağlam, uylaşıma bağlı olarak ilişkilendirilir, ancak sözcelenme, söz konusu kuralların açıklandığı yazılı metinlerin olmasını dışlamaz.

Söz edimi sadece uylaşımsal bağlamda etkin olabilir. Şöyle bir sözce olsun; "Sana ayakkabılarımı yıkamanı emrediyorum." Bu sözce sadece belli bir bağlamda emirdir; bu konuda herkes uylaşır. Bu, sadece muhatap onu bir emir kabul ederse, bir emir olarak etkindir; çünkü emrin tanımı, doğal olarak onun emir olduğunu bilmeyi içerir. Bu durum, edimsözel edimin tanımında bağlamın önemini anlamaya izin verir.

Söz ediminin uylaşıma uygun olabilmesi için anlam objektif olmalıdır. Uylaşımlar bağlamın anlama ne tür katkıda bulunduğunu belirler. Bağlamın anlama katkısı ***a priori*** ortaya konamaz; gerçekleştirilen sözce biçiminin ne olduğu belirlenerek gösterilebilir. Bağlamın anlamı belirlemedeki rolünü en iyi ifade eden, "bu", "şu", "burada", şurada", "şimdi", gibi "göstericiler"dir. Göstericiler özel kelimelerdir. Onların belli bir durumda söz konusu olan bir objeyi, bir yeri veya bir zamanı göstermekten başka bir rolleri yoktur. Onların göstermeleri de uylaşımsaldır ve neyi gösterdikleri de sadece bağlam tarafından belirlenir. Örneğin

---

[164] Ambroise, ***Les pouvoir du langage***, p. 279.

"şu"nun işaret ettiği şey, bağlama göre değişir. "Şu", bir bağlamda bir elmaya, başka bir bağlamda kızamık hastalığına, bir başka bağlamda ise bir ekonomik olaya işaret edebilir. Şahıs zamirleri için de aynı şey geçerlidir. Onların anlamları da sadece bağlamda belirlenebilir.

Şunu da söylemeliyiz: Göstericilerin yer aldıkları bağlamlar birbirinden farklıdır. Uzaysal bağlam, mekânsal ya da davranışsal bağlamla aynı değildir. Onların her biri kendilerine özgü uylaşımlar tarafından belirlenir. Örneğin sol yönü gösteren ok bulunan direk sadece "sol taraftan" demektir; başka türde gösterici uylaşımlar yoksa o takdirde bu direğin şu anda bulunması ek bir içerik sağlamaz. Aynı şekilde şöyle düşünelim: Bu direkteki yön tabelasının fırtınadan dolayı ters dönerek sağa işaret etsin. Bu direğin yön değişikliğinde hiçbir kognitif etkisi yoktur.[165]

[165] ***Ibid.***, p. 290.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AUSTIN'DE ANALİZLER

Yukarıda Birinci Bölümde Austin'in dil felsefesinden söz ettik, bu felsefenin ayırt edici özelliklerini ortaya koyduk; hangi koşullarda ortaya çıktığını söyledik. Onun lingüistik fenomenoloji denen yönteme göre yapıldığından bahsettik. Austin'in dil anlayışını, dilin mekanizmasını nasıl anladığını saptadık; kelimelerle dünya arasındaki ilişkiye dair görüşlerini ortaya koyduk. İkinci Bölümde dil felsefesinin en önemli keşiflerinden biri olan performatifi ele aldık; bu sözcelerin başarı ve başarısızlık durumlarını açıkladık. Üçüncü bölümde de söz edimlerini; bunların türlerini Düzsöz; edimsöz ve etkisöz edimlerini açıkladık; edimsözün düzsözle ilişkisini; etkisözün etkili olabilme koşullarını gösterdik; söz edimlerinin bağlama ve uylaşıma bağlılığını; fiziksel eylemlerle ne tür ilişkisi olduğunu belirledik. Austin'in dil felsefesine dair söyleyeceklerimiz bunlardan ibarettir. Ancak Austin Önsöz'de belirttiğimiz gibi Oxfordlu bir filozoftur; dil felsefesinin önemli bir temsilcisidir. Fakat onun felsefesi performatif ve söz edimleri doktrininden ibaret değildi. O, dil felsefesi sorunlarının yanında felsefenin özellikle de çağdaş felsefenin çeşitli sorunlarını ele aldı. Onun bu sorunları da ele alma biçimi çok özgündür. O, çağdaş sorunları dilsel ifadeleri analiz ederek çözmeye çalıştı. O nedenle Austin'le ilgili bir çalışmada onun felsefe problemlerini analiz etme biçimini ortaya koymak zorunludur. Austin felsefenin çeşitli problemlerini ***Söylemek Yapmaktır*** dışındaki şu iki kitabında ele alır: Makalelerinden oluşan ***Écrits philosophiques*** (Felsefi Yazılar) ve duyumlamayı incelediği, ders notlarından oluşan ***Le langage de la perception*** (Algılama-

nın Dili). Filozofun bu kitaplardaki bütün görüşlerine değinmemiz mümkün değildir; bunlardan sadece okuyucunun öncelikle bilmesini istediğimiz görüşlerine yer vereceğiz. Şunun da bilmesini isteriz: Austin'in burada ele alamadığımız görüşleri, açıkladıklarımız kadar önemlidir. Peki, bu bölümde hangi konuları ele alacağız? Öncelikle bunu bir yol haritası olarak belirlemeliyiz. Bu konular sırasıyla şöyledir:

I. Austin'in eylem anlayışı
II. Austin'e göre anlam
III. Austin'de doğru'nun analizi
IV. Gerçeklik Nedir?
V. Tümeller ya da kavramlar var mıdır?
VI. Başkasının Açıklanması
VII. Duyu Organlarının Dilsizliği

I. Austin'de Eylem

Yukarıdaki satırlarda ***Söz Edimleri***'nin felsefeye çok olumlu etkisinden söz etmiştik; onların özelliklerini, türlerini ve birbiriyle ilişkilerini ortaya koymuştuk; uylaşımsal ve sosyal söylem olmaları üzerinde durmuştuk; söz edimlerinin belli bir bağlamda gerçekleştirilen edimler olduklarını ortaya koymuştuk. Kısaca söylersek, söz edimlerini bir dil felsefesi problemi olarak ele almıştık. Ancak bilindiği gibi Austin bir Oxford filozofuydu. Oxford'da felsefe ve dil felsefesi sorunlarının yanında ahlâk ve hukuk sorunları da tartışılıyordu. Austin de bu tartışmalara aktif olarak katılmış ve müzakereleri yönetmiştir.

Ambroise'ın dediği gibi

> Austin sadece realiteyi dille ortaya çıkarmadı; ayrıca eylemi çok nüanslı felsefi kavramlarla analiz etti; eyleme dair önemli keşifler yaptı.[1]

Ahlâki ve hukuki problemleri tartışma ister istemez bir eylem problemini de ortaya çıkarır; çünkü gerek ahlâki eylemler gerekse hukuksal olgular, sorumluluk kavramını işin içine dâhil

[1] Ambroise, Bruno, De l'action du discours: le concept de speech acts au prisme de ses histoires, Peeters, Londre, 2005, p. 43.

eder. Sorumluluk kavramını ele almadan ne ahlâki ne de hukuki sorunlar çözülemez.

O zaman şu sorun ortaya çıkar: Hangi tür eylemler yapana bir sorumluluk yükler? Bu soruyu cevaplamak için Austin'in eylem anlayışını ortaya koymalıyız. Şimdi bunu yapmaya çalışalım.

Sözlerimizin başında şu temel konuya dikkat çekelim. Austin eylemi metafizikçilerden, mantıkçılardan, hukukçulardan ve ahlâkçılardan farklı bir şekilde ele alır

Eylem konusunda Austin kendisini Aristoteles'in mirasçısı sayar. Onun eyleme dair iki tür yazısı vardır: O, birinci tür yazılarında eylemi nedensellik çerçevesinde ele alır; onu nedensel açıdan açıklamanın güçlüklerine işaret eder. İkinci tür yazılarda farklı bir metodoloji uygular; insan eyleminin yapılarını dilsel açıdan aydınlatmaya çalışır.

> Onun analizleriyle şunu fark ettik: Bir eylemin çok karmaşık yapısı vardır.[2]

Burada şunu soralım: Austin'in eyleme ilişkin özgün görüşleri nelerdir? Bu soruyu ayrıntılı biçimde cevaplayacağız. Ama önce Austin'in görüşlerini Wittgenstein'ın düşünceleriyle karşılaştırmak yararlı olacaktır. Şu, çok açıktır: Wittgenstein önermenin eylem olduğuna dair kesin bir şey söylemedi. Mantıkçılara göre gündelik dilimizin eylemle ilgili çağrışımları yoktur. Bundan kuşku duyulamaz. Peki, aynı şeyi Wittgenstein için diyebilir miyiz? Yani ona göre ifadelerin anlamları eylemle ilgisizdir, diyebilir miyiz? Bize öyle geliyor ki, buna olumlu veya olumsuz bir cevap vermek zordur; çünkü Wittgenstein'da bunun bir ipucu yoktur. Biliyoruz ki, Wittgenstein'a göre önermenin mantıksal çerçevesine ilişkin bir teori olamaz. Onun bu görüşünden, anlamın eylemle ilgili olduğuna dair sonuç çıkarılamaz. Bunu sadece şu anlamda anlayabiliriz: Anlamın eylemsel boyutu olması ya da olmaması Wittgenstein için pek önemli değildir; asıl olan ifadeleri, kullandığımız bağlama yerleştirmektir.

Austin'e gelince; o, Wittgenstein'dan farklı olarak şunu önerdi: ***Soyut bir mantığı ve vahşi bir kullanımı karşıt yapmayı bırakalım.*** Bir yanda ***söyleme*** ve diğer yanda ***yapma*** yok-

---

[2] ***Ibid.***, p. 43.

tur. Yaptığımız her şeyi ister kelimelerle isterse kelimesiz yapalım, bir yapmadır. Kuşkusuz bir çiviyi çıkarmak için kelimeler kullanmayız; birini sopa sallayarak tehdit edebiliriz; ama hakaret ederken, bir vaatte bulunurken zorunlu olarak söze başvururuz. Hakaret ve vaat de tıpkı çivi çıkarma ve tehdit gibi ***yapma*** çeşitleridir.

Bu genel açıklamalardan sonra şimdi Austin'de eylem problemini sayfalarımızın izin verdiği kadar ayrıntılı olarak açıklayalım.

Austin eylemi filozoflar gibi genelleştirmedi; eylem kavramından hareketle şu soruları sordu: Bir eylem nedir? Bir özel eylem nedir? Ya da belirli bir eylem nedir? Cevap şudur: İsteyerek ve bilerek, belli bir amaçla yapılan hareketlerdir. İstemeden, farkında olmadan, baskıyla ya da yanlışlıkla yapılan, kısaca yönelimli olmayan hareketler, eylem değildir. Bunlar, hükümsüzdür.[3]

Austin eylem konusunu ***Felsefi Yazılar*** ve ***Söylemek Yapmaktır***'da ortaya koyar. Buralarda eylemle ilgili söylediği en temel şey şudur: Eylem hem dilsel hem de fiziksel bir olgudur ve sonuçları vardır. Eylemin sonuçları sözceyi başarılı veya başarısız; eylemi yapanı sorumlu veya sorumsuz yapar.

Eylem hakkında pek çok şekilde konuşabiliriz: Eylemin aydınlatılmasından, gerçekleştirilmesinden, başarılı olup olmadığından, farklı anlarından, sonuçlarından vs. söz edebiliriz.

> Austin'in eylemden söz etme biçimi Aristoteles'in Fizik'te nedenlerden söz etme biçimine çok açık şekilde benzer. Aristoteles nedenleri, Austin eylemleri çok farklı şekillerde açıklar ve betimler. Bu açıklamalar da betimler de realitenin farklı durumlarını dile getirir. Gündelik dilde eylemin realitesi, tıpkı nedenin realitesi gibi çok çeşitli açılardan incelenebilir.[4]

Austin'e göre felsefede önce şunu fark etmelidir:

> Eylem çok soyut bir ifadedir; belirsiz bir kelimedir; bir süjenin yaptığı şeyin bilinen fiille ifadesinin yerini alır. Aynı şekilde nesne, belli bir şeyin yerine kullanılan, nitelik de sıfatın yerine geçen kelimelerdir. Eylem, nesne ve nitelik, jokerlerdir. Bizi örtük bir belirsizlikte bırakır. Nesne ve nitelik gibi

---

3 Austin, "Plaidoyer pour les excuse", p. 141.

4 Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p.30.

> soyut kelimeleri saplantılı biçimde kullandığımızda ya çok basitleştirilmiş bir metafizik yaparız ya da idealizme düşeriz. Aynı şekilde "bir eylemi gerçekleştirmek" ifadesi, bir süjenin somut bir fikrini anlatmaz.[5] Aksırmak, bir eylemi gerçekleştirmek midir? Ya da soluk almak, görmek, şah-mat yapmak ve benzeri şeyler eylemler midir? Onların neyi ortaktır? Bunları söylemek oldukça zordur.[6]

Belirsizlik sadece nesne ve nitelik ayrımına ilişkin değildir. Aynı zorluğu nesneyle olgunun farkını belirlerken de yaşarız. Örneğin bir şeyi düşünmek, bir şey söylemek ya da bir şeyi yapmaya çalışmak bir eylem midir? Alevler nesneler midir? Yoksa olgular mıdır? Bütün bunları nasıl açıklarsak açıklayalım, açıklamalarımızın ötesinde şu hakikati buluruz: ***Dünya şu şu özellikleri içerir ve biz hep eylem halinde oluruz. Önce A'yı sonra B'yi daha sonra C'yi vs. yaparız. Bütün eylemler, eylemler olarak eşittir. Tartışmak, kibrit yakmak veya savaşı kazanmak, aksırmak eylem olarak eşittir.***[7]

> Kabul etmeliyiz ki, en basit oldukları düşünülen eylemler aslında hiç de basit değildir. Onlar yönelimleri, uylaşımları, yapabilme becerilerini, bilgiyi, değerlendirmeyi, durumu algılamayı, ilkelere başvurmayı, gerçekleştirmenin kontrol edilmesini vs. içerir.[8]

Bir eylemin, yönelimli eylemin betimi, başta bedensel durum olmak üzere başka pek çok şeyi içerir. Fakat bu eylem ne kadar ayrıntılı şekilde betimlenirse betimlensin, sonuçta sadece yönelimli eylemdir.[9]

Eylem üzerine düşünme, Austin için daha çok, dilin eylemle ilişkisini düşünmedir ve dil felsefesinin temel konusudur. Eylemi düşünmek, genellikle yapıldığı gibi sadece "söylemek, yapmaktır." formülünü düşünmek değildir; daha çok şunu fark etmektir: Eylemin çok çeşitli biçimleri vardır; bu biçimler hakkında çok çeşitli ifadeler kullanırız; söylem ve eylem arasında bir ilişki bulunur.

---

5 Austin, "Plaidoyer les excuses", p. 141.
6 ***Ibid.***, p. 141.
7 ***Ibid.***, p. 140.
8 ***Ibid.***, p. 141.
9 Austin, "Trois manières de renverser de l'encre", p. 244.

Ona göre eylem, nesne gibi ele alınamaz; eylem süreçlerden ve süreçler içinde birbirinden ayırabildiğimiz etaplardan ibarettir. Eylemden pek çok biçimde söz edebiliriz. Eylemin gerçekleşme biçimlerinden, başarılı veya başarısız oluşundan, çeşitli aşamalarından, sonuçlarından konuşabiliriz.

Austin'in bu açıklamalarından hareketle diyebiliriz ki, eylemin mekanizmasını parçalara bölebiliriz ve enformasyonların anlaşılmasını, durumun değerlendirilmesini, organizasyonu, kararı, gerçekleştirmeyi vs. betimleyebiliriz. Bütün bu betimlerde kullandığımız cümleler farklıdır. Bir kişinin bir gemi resmi yaptığını ve boyadığını söyleyebiliriz ya da onun önce şu rengi sonra bu rengi kullandığını ifade edebiliriz. Her bölüm farklıdır. Onun yaptığı şeyi betimleyen tek bir terim, sonraki az veya çok uzun olayların art arda gelişini içerir. Daha sınırlı bir betim tarafından dışlanan olaylara, ressamın ediminin "sonuçları" ya da "etkileri" denir.[10]

Austin'in eylemin doğasına ilişkin görüşleri bunlardır. Bizim bu satırlarda asıl problematiğimiz şuydu: Austin eylemi nasıl betimlemektedir? Ona göre sorumluluk gerektiren eylemlerin özellikleri nelerdir? Şimdi bu soruları cevaplayalım.

Austin'in eylem betimi tıpkı nesne betimine benzer. Nasıl ki, nesnelerin pek çok betimi varsa, eylemleri açıklama modelleri de çeşitlidir. Austin kendinden önceki eylem açıklamalarını yetersiz bulur.

> Önce "bir eylemi gerçekleştirmek"le ya da "bir şeyi "yapmak"la ne anlamak gerektiğini incelemek uygundur. Bu ifadeler konusunda yeterli inceleme yoktur.[11]

Austin eylemi incelerken spekülasyonlardan, teorilerden ve kavramlardan yola çıkmaz, gündelik dile bir ayrıcalık tanır; eylemi nitelemede kullanılan dilsel ifadeleri analiz eder; dil sorunlarını çözmeye çalışırken uyguladığı lengüistik fenomenolojiyi eylem betimlerine de uygular.

Austin'in eylem betiminde iki aşama vardır:

1. Eylemin bağlamının belirlenmesi: Bu, neyin vuku bulduğunu bunun hangi koşullarda olduğunu saptamaktır; eylemi

---

[10] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 66.

[11] ***Ibid.***, p. 139.

gözlemlerken kullandığımız ifadeleri ve farklı modülasyonlarını dikkatle incelemektir.

2. Bağlamın eylemde kullanılacak ifadeleri belirlemesi. Bağlam, betimde kullanılacak en uygun kelimeleri empoze eder. Kelimelerin belirlenmesi rastgele değildir; bir prosedüre daha doğrusu envanter prosedürüne göre yapılır. Bu, eylem betiminin betim olmasının tek koşuludur ve ölçütüdür. Austin betim için kullanılan çeşitli kelimelerin; özellikle fiillerin bir sayımını-dökümünü yapar; onların çok geniş bir yelpazesini dikkate alır; bunlardan hangisinin bu eylemi betimlemek için uygun olduğunu belirlemeye çalışır; özellikle bu fiilleri betimleyen zarfları, onların birbirinin yerlerine kullanılıp kullanılmayacaklarını karşılaştırmalı olarak inceler. Bu, Austinci eylem anlayışının en özgün yanlarından biridir.

Eylemi nitelemek için kullanılan kelimeleri, fiilleri ve zarfları dikkate aldığımızda, eylemi ifade etmenin farklı biçimlerini ve eylemin yer aldığı farklı düzeyleri gösterebiliriz.

Austin bununla ilgili olarak demektedir ki,

> "Yaptığım şey"i her zaman çok farklı biçimlerde betimleyebilirim; ona çok farklı tarzlarda referansta bulunabilirim. "Bu kadının parasını aldı" demek mi yoksa "Bu kadının parasını çaldı" diye söylemek mi daha doğrudur? "O, topu deliğe soktu" mu yoksa "sayı yaptı" mı demelidir? O, "Anlaştık" mı ya da "Onayladım" mı demiştir? Diğer deyişle hangi sebepler, niyetler veya uylaşımlar eylemlerin betiminin parçası olmalıdır? Diğer deyişle sâikler, niyetler ve uylaşımlar eylemlerin betiminin bir parçası mı olmalıdır? Ve daha özel olarak söylersek burada ***bir*** eylem ya da ***özel bir*** eylem ya da ***eylem*** nedir? Çünkü genel olarak eylem dediğimiz şeyi birbirinden ayrı pek çok bölüme, ***etaba, aşamaya*** ayırabiliriz. Eylemin mekanizmasını parçalarına ayırabiliriz ve bilgileri, durumun değerlendirilmesini organizasyonu, kararı uygulamayı vs. betimleyebiliriz. Aşamalar oldukça farklıdır. Diyebiliriz ki, bir kişi bir gemi ya da bir manzara resmi yaptı ya da fırçayla önce şu rengi ardından bu rengi boyadı. Bunların hepsi farklı etaplardır. Bir kişinin yaptığı bir şeyi betimleyen tek bir terim, az veya çok uzun olaylar dizisini içerebilir. Bu olaylar

"sonuçlar" ya da "etkiler" denen daha sınırlı bir betim tarafından dışlanmışlardır.[12]

Bu satırlardan anlıyoruz ki, bir eylem dediğimiz şeyi, genellikle birbirinden ayrı bölümlere; farklı etaplara ve aşamalara ayırabiliriz. Eylemin mekanizmasını ögelerine ayırabilirim. Bilgileri anlamayı, durumları değerlendirmeyi, kararı gerçekleştirmeyi ayırabilirim. Aşamalar çok farklıdır. Birinin bir resim yaptığını veya savaş yaptığını vs. söyleyebilirim; eylemin sonuçlarının, etkilerinin görünüşlerinden söz edebilirim.[13]

Bütün bunları yaptığımızda şunu saptarız: Eylemin bu farklı betimleri, kendilerini motive eden amaçlara bağlıdır. Eylemin gerçekleştirilme biçimi ve sonuçları, açıklama biçimini de belirler.

Austin eylem açıklaması konusunda yeni pozitivistlerin olgu/değer fetişini, diğer deyişle söylem/eylem ayrımlarını kabul etmez. Bu fetişe göre hiçbir olgu betimi, asla bir değer hükmü içermez. Olguları betimleyen sözceler, önermelerdir; önermelerin anlamları kesindir. Onların referansları olgulardır ya da olguların sınıflarıdır. Bu fetişe göre belirli bir betimin hakikatini ortaya çıkarmak mı istiyoruz? O zaman betimi sadece ve doğrudan kaba olgularla karşılaştırmalıyız. Oysa değer yargıları, onları sözceleyen kişilere özgüdür. Kişiler başkalarının ya da başka grupların dikkate almadıkları bazı değerleri dikkate alırlar.

Austin bu ayrımı doğru bulmaz. Ona göre dilin ifadelerine, örneğin eylemin betimine ve özürlerle ilgili ifadelere baktığımızda, dilimizdeki incelikleri keşfederiz. Bu keşif sonunda şunu görürüz: Dilimizin ifade ettiği durumlar değer açısından hiç de nötr değildir; fakat hem aktarılan hem de değer biçilen bir öge içerir. Bazı eylemlerde kaba olgu ve değer birbirinden ayrılamaz. Bu tür eylemlerin betimi aynı anda iki şeyi, olgu betimini ve doğru olan bir değer yargısını içerir. Bu, tıpkı söz edimlerinin üç farklı düzeyde gerçekleşmesine benzer. Yukarıda söylediğimiz gibi bir söz edimi hem bir düzsöz hem bir edimsöz hem de bir etkisöz edimidir. Bunlar sözcelerde iç içedir; edimsözün var olması düzsözün var olmasına bağlıdır; etkisöz de diğer ikisinin sonucudur.

---

[12] ***Ibid.***, p. 166.
[13] ***Loc. cit.***

Sonuçta tek bir söz edimi vardır. Tıpkı bunun gibi kimi eylemlerde bir değer yargısı olgu betimi birbirinden ayrılamaz. Bunlar bir ve aynı madalyonun iki ayrı yüzü gibidir. Betimleme açıları ne kadar farklı olsa da sonuçta betimlenen tek bir eylem vardır. Bunu anlamak için şu iki betime bakalım: "O, bu kadının parasını çaldı."; "O, dolandırıcının mağdurlardan aldığı parayı onlara geri verdi." Bu betimlerde iki düzey vardır: Olgu betimi düzeyi ve değer yargısı düzeyi. ("O, bu kadının parasını aldı." "O, insanlara parayı geri verdi). Kaba olgu düzeyi bu tür eylemleri betimlemek için gereklidir; ama yeterli değildir; betim bir değer yargısıyla tamamlanmalıdır. Değer yargısı düzeyi ise "O, bu kadının parasını çaldı."; "Dolandırıcı insanları mağdur etti."dir. Bu değer yargıları kaba olguda yoktur. Bu, tıpkı bir edimsöz ediminin bir düzsöz ediminden daha fazla bir şey olması gibidir. Bu iki düzey "O, bu kadının parasını çaldı."; "O, dolandırıcının mağdurlardan aldığı parayı onlara geri verdi." sözcelerinde iç içedir ve tek bir eylemi çalma ve mağduriyeti giderme eylemlerini betimler.

Bu tür betimlerde nasıl kaba olgu düzeyi doğru veya yanlış bir şey söylememize izin verirse, değer yargıları da doğru veya yanlış bir şey söylemeye izin verir. Bir değer yargısının objektifliği üzerinde anlaşabiliriz. Bağlama dayanarak ve bazı koşullarla, eylemi bir hırsızlık ya da mağduriyeti giderme diye niteleyebiliriz. Bu niteleme bir değer yargısı ortaya koymadır ve bu yargı doğru bir yargıdır.

Bu değerlendirme ögesinin varlığı bazı durumlarda bu betimin doğru mu ya da yanlış mı olduğunu belirlemeye izin verir. Diğer yandan bir eylemi açıklamanın pek çok biçimi vardır; çünkü eylem gündelik dili kullananların her biri için eylemde değerle ilintili bir yön vardır. Bir eylem gerçektir ve aynı zamanda belli bir değerle birlikte görünür. Dolayısıyla bir eylem betimi hem objektif olan hem de değer ifade eden bir öge içerir.

Filozoflar eylemi sadece nedensellik modeline göre açıklarlar; kuşkusuz bu, bazı koşullarla doğrudur; insanın "neden olması" bazı eylemleri betimlemede bir model olabilir; ama yeterli değildir; nedenselliğin eylem betimlerinde sınırlı bir değeri vardır. Nedensellik tek model gibi görülemez; çünkü pek çok eylemimiz ve bunların çok farklı etapları vardır. Her bir eylem türü ayrı modeller ve onların her bir etabı için farklı kelimeler gerekir. Eylem betiminde kullanacağımız vokabüleri yaratmak için

ne tek bir modelle ne de tek bir modelin bölümleriyle yetinebiliriz. Gerçekte şu olasıdır hatta çok olasıdır: ***Kelimeler koleksiyonumuz birbiriyle kesişen, çatışan, daha genel konuşursak şeffaf olmayan modelleri içerir.***[14]

Austin'e göre eylemin fiziksel nedenlerle açıklanması şunu varsayar: Bir eylem, fizik nedenlerle birliktedir ve bu nedenler eylemin yapılmasına izin verir. ***Bir eylem iyi belirlenmiş nedensel serinin başlangıcında yer alır. Kuşkusuz biz katı nedenselliğin yani determinizmin pek çok şeyi belirlediği bir evrende yaşıyoruz. Ama öbür yandan bir başka nedensel seriyi, özgür eylemler serisini de varsayıyoruz.*** Üstelik özgür eylemlerin nedenselliğinin determinist nedenselliği geçersiz hale getirdiğini düşünüyoruz. O zaman neden konusunda önemli bir problemle, özgür eylemlerin nedenselliğiyle karşılaşırız. Bu problemi şöyle ifade edebiliriz: Bu determinist bir evrende özgür nedenler serisinin bir açıklamaya girmesinin anlamı nedir? Güçlük şudur: "Güç anlaşılan bir kavrama, özgür seçim" kavramına bir anlam vermek zorunda olmamız. Yine de eylem doktrinine bağlı nedenler serisini belirlemek için tümüyle fizik bir edimi, sorumluk gerektiren otantik bir edimden ayırabilmeliyiz. Austin'in eylem konusunda asıl katkısı şunun kabulüdür: "***Minimum fizik edimin sınırı yoktur.***"[15] Bunu şöyle bir örnekle açıklayalım:

Oswald işaret parmağını kıvırdı.
Oswald parmağını tetiğe dayadı.
Oswald tüfekle ateş etti.
Oswald Kennedy'yi öldürdü.
Bu demektir ki, Oswald'a şu eylemleri yükleyebiliriz:
İşaret parmağını kıvırmak.
Tetiğe basmak.
Tüfekle ateş etmek.
Kennedy'yi öldürmek.

Kenned'y'nin ölümü, tüfekle ateş etmenin nedensel bir sonucudur; tüfekle ateş etme tetiğe basma hareketinin; tetiğe basma da işaret parmağının hareketinin nedensel sonucudur. Fakat aynı zamanda diyebiliriz ki, işaret parmağının T ânındaki fizik

---

[14] ***Ibid.***, p. 168.
[15] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 118.

çevrede gerçekleşen hareketi Kennedy'yi öldüren harekete neden olmuştur.

Nedensel zincir çok sağlamdır ve sürekliliği dışlar. Eğer Oswald işaret parmağını bilerek kıvırdıysa, o zaman Kennedy'nin ölümünden sorumludur.

Eylemin betiminde fizik bir hareket asla izole edilemez. "Bu kişi ne yaptı? sorusunu fizik hareket sayesinde cevaplayabiliriz. ***Yine de betim, tümüyle fizikalist bir betime indirgenemez; betime verdiğimiz kesinlik derecesi ne olursa olsun, minimal bir fizik edime yani filozofların istem sonucu olup olmadığı belirlemeye çalıştıkları bir edime asla ulaşamayız. Eylemi her zaman bir nedenin etkisi diye düşünebiliriz ve yeniden bir neden araştırabiliriz.***

Fakat işaret parmağının hareketiyle birlikte başka nedenler aradığımızda bir edim (sinirlerin hareketi kan akışı) denen şeyin ötesine gitmeyebilir miyiz? ***Yine de minimal fizik bir edim vardır. Bu, Oswald'ın hareketini işaret parmağının hareketi diye betimlemekten ibarettir.***

Austin'in eylemin fiziksel nedenlerle açıklamasına itiraz eder. Bu itirazı, ***Söylemek Yapmaktır***'daki dokuzuncu konferansın bir notunda yer alır.

> Şunu not ediniz: Parmağımı kımıldattığımı söylediğimde minimum fizik edimin bedenin bir hareketi olduğunu varsayarsak, hareket ettirilen objenin bedenimin bir parçası olması, gerçekte hareket ettirmeye yeni bir anlam kazandırır. Böylece çırağın (öğrencinin) yaptığı gibi kulaklarını ya baş ve işaret parmaklarım arasına alarak ya da karıncalanmada olduğu gibi masaj yaparak hareket ettirebilirim. Bu sonuncu örneklerde hareket ettirmenin yaygın bir kullanımı vardır. Burada örneğin kaslarıma baskı yapmaya kadar gitmek zorunda değiliz.[16]

Austin bu örnekle hareket ettirmenin anlamını genişletir; bağlamı daha açık hale getirir. Minimal fizik edimin uygulaması her zaman akla en uygun bağlamı dikkate alan betime bağlıdır. Bu akla uygun bağlamın ölçütünü de saptayan, bir sorumluluğun ***a priori*** ve pratik olarak belirlenmesidir.

Austin'in ***Söylemek Yapmaktır***'da ortaya koyduğu eylem

---

[16] ***Ibid.***, p. 121.

açıklamalarının temeli şudur: En küçük bir fizik edimi belirleyebilmemiz için de olsa bir ölçüt gerekir; çünkü fizik eylemde bir niyet ve bu niyetin uylaşımsal sonuçları yoktur. Oysa niyet ve sonuçları bilinmediği takdirde kişinin yaptığı ya da yapmakta olduğu şeyin pek çok mümkün betimi vardır; ama mümkün betimlerin hiçbiri gerçek betim değildir; dolayısıyla bu fiziksel eylem betimlenemez. Fizik eylemin betiminin ölçütünü belirleyebilmemiz için de eylemin yapıldığı bağlamı bilmeliyiz. Sonuçta diyebiliriz ki, ***eylem bağlamda anlaşılır ve betimlenir.***[17]

Burada betimle ilgili şunu sorabiliriz: Betim bir amaç mıdır yoksa araç mıdır? Bu soruyu cevaplarken yukarıda yaptığımız şu açıklamaları hatırlayalım: Austin eylem problemini sadece söz edimleri çerçevesinde ele almadı; etik ve hukuk sorunlarının tartışıldığı ortamlarda bu sorunla ilgilendi. Bu tartışmaların konusu şuydu: Hangi tür eylemler etik ve hukuksal sorumluluk gerektirir? O nedenle Austin eylemi kendi başına ele alınacak bir olgu gibi düşünmedi; sorumluluğun koşullarını anlamada bir aracı gibi gördü. Sorumluluğu açıklarken fizik nedenselliğe başvurmadı. Ona göre her yerde eylem ve sorumluluk vardır. Realiteyi incelemek için kelimelerden hareket eden lengüistik fenomenoloji sorumluluğun neden dolayı olduğunu anlamak için uygun tek yöntemdir. Eylemi betimlerken sözünü ettiğimiz alanları belirlemek gerekir. Austin'e göre bu alan da özürlerle ilgili alan olmalıdır. Peki, eylem betimi niçin özürler alanında yapılmalıdır? Austin "Özürler"le ilgili makalesinin büyük bir bölümü bu soruyu cevaplamak için yazmıştır.

Burada Austin'in tezi şudur: Özür dilediğimizde seçtiğimiz kelimeler; özellikle kasten, bile bile, isteyerek gibi zarflar bir eylemin görünüşünü aydınlatır. Bir özrü gerektiren eylem bağlamda belirlenmiştir; kişi özrü doğru biçimde dilemelidir; özrün doğru dilendiğine dikkat edersek, eylemin değerini belirleyebiliriz. Austin'e göre özürleri incelediğimizde istemli/istemsiz konusundaki geleneksel ayrımı çok daha ayrıntılı ve dikkatli biçimde yapabiliriz. Eylemi uygun kelimeleri dikkate alarak gözlemlediğimizde, kelimelerin eylemle ilişkilerini kurduğumuzda eylemin alanını da belirleriz.

---

[17] ***Ibid.***, p. 117.

Eylemi açıklama, dilin "doğal ekonomisi"yle gerçekleştirilemez yani karmaşık durumlar için genel ve basitleştirici ifadeler kullanılamaz.[18] Örneğin bir hata bir kazaya yol açmışsa, bunun bir kaza mı yoksa hata mı olduğunu söylemek yeterli değildir. Onun daha ayrıntılı bir betimi yapılmalıdır. Betimlenecek olayın yapısı kullanılacak kelimeleri belirler. Olay basitse, betim için uygun kelimeleri bir araya getirmelidir; karmaşıksa yeni özel bir kelime icat etmelidir.[19]

Bir dil ne kadar gelişmiş olursa olsun mümkün ve bir betimi gerektiren bütün durumları betimlemede yeterli değildir. Olgular stilden daha zengindir. Austin bunu "Plaidoyer pour les excuses" adlı makalesinde açıklar. O, burada demektedir ki, bazı durumlar dil için önemli karmaşıklıkları ve karışıklıklar içerir.[20]

> "Bir eylem yapmak" ifadesini, kendisinin altına yerleştirilen şeyin özsel niteliklerini kolayca aydınlatmaya izin veren açık bir betim gibi görüyoruz.[21]

"Eylem miti", her ne zaman bir şey yapsak, bir eylem yaptığımıza inanmaktır. Oysa Austin'e göre şu ya da bu etkinliği yapmamız, bize bir eylem yaptığımızı çıkarsama hakkını vermez. Kuşkusuz Austin'in bu düşüncesine hayret edilebilir ve onun eylem yaptığımızı inkâr ettiği düşünülebilir.

Austin bu sözleriyle eylem yaptığımızı inkâr etmek istemez. Onun dikkat çekmek istediği şey daha çok şudur: Eylem sadece fiziksel etkinliklerden ibaret görülemez; eylemin pek çok çeşidi vardır; söz edimleri yargılama edimleri düzsöz edimleri ya da fiziksel gibi.

Eylemin sadece fiziksel eylemlerden ibaret olmadığı düşüncesi, Austin'i alternatif bir açıklama bulmaya yöneltmiştir. Bu alternatif açıklama da, eyleme ilişkin sentaksı temel almaktır. Bu sentaks da şudur: Bir eylem yapmak. Dolayısıyla eylemin grameri nin aydınlatılması bizi en kesin sonuçlara ulaştırır. Bu nedenle her ne olursa olsun, hiçbir eylem açıklaması, dil dışı ögelere başvuramaz.

Austin bu dil karışıklıklarını İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra

---

18 Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 159.

19 ***Loc. cit.***

20 ***Loc. cit.***

21 ***Ibid.***, 1978-179.

Oxford'da Cumartesi Toplantıları'nda Herbert Hart'la tartışmalarında ele alır. Bu tartışmalarda bazı eylemlerin hukuki sorumluluk açısından değeri konuşulmaktadır. Sorun şudur: Hukuki kararlara temel olan eylemlerin ayırt edici özellikleri nelerdir? Onlar hangi terimlerle betimlenebilir? Tartışma fiktif bir ölüm olayından hareketle yapılır. Bu fiktif olay şöyledir: Bir hasta bakıcı bir akıl hastanesinde çalışmaktadır; görevi de hastalara banyo yaptırmaktır. Thomas Watkins de bir akıl hastasıdır ve bakım evinde kalmaktadır; banyo küvetinde haşlanarak ölmüştür. Watkins'in bakıcısı, bu ölümden sorumlu tutulmaktadır ve yargıç karşısına çıkarılır. Austin sanığın ve avukatının savunma yaparken; yargıcın karar alırken kullandığı kelimelerinden hareketle eylem analizi yapar. Bakıcı sorgu yargıcına olup bitenleri ayrıntısıyla şöyle anlatır: Whatkins'i yeni banyo yaptırmıştım; sonra küveti boşalttım; niyetim bir başka hastaya banyo yaptırmaktı. Whatkins'ten küvetten dışarı çıkmasını istedim. Tam bu anda yan taraftaki küvetle ilgilenen yeni görevli ***dikkatimi dağıttı;*** çünkü kendi küvetiyle ilgilenmemi istedi. Whatkins'in küvetten çıktığını sanıyordum; yüzüm yan taraftaki küvete dönüktü. Elimi Thomas Whatkins'in çıktığını sandığım küvetin musluğuna uzattım. ***Niyetim sıcak su musluğunu açmak değildi.*** Thomas Whatkins'in ***çığlık attığını duyduğumda ne yapacağımı bilemedim. Hatamı (istemediğim halde yanlışlıkla sıcak suyu açtığımı) sadece küvetten buhar çıktığını gördüğümde fark ettim.*** Bir başka küvete su doldurulurken bu küvete sıcak su akamaz. Fakat her nedense, sıcak su bu küvete büyük bir tazyikle fışkırır gibi akmış.

(Şu kanıtlanmıştır: Ölen kişinin kendine söylenen şeyi anlayıp küvetten çıkacak kadar aklı başındadır).

A. YOUNG (Sanık avukatı): Ölüm ***kazaen*** olmuştur. İddia makamının söylediği gibi, sanığın ***ölümle sonuçlanacak bir ihmal'***i yoktur. Bu nedenle sanık ***ölüme neden olan bir ihmal'***le suçlanamaz. Burada bir ***ihtiyatsızlık*** olacak şekilde bir ***ihmal***'in olmadığı açıktır. (Bkz. ***La reine contre Noakes***).

YARGIÇ LUSH: Bir kişiyi ***ödevini yapmamak***'la suçlamak için ***açık ihmal***'i olmalıdır. Sanığın açıklamasını kabul ederseniz, bu tanıma giren bir ihmal bulamazsınız. Herhangi bir küçük hata ya da kusur, insanı ölümden sorumlu tutmak için yeterli değildir. Akıl hastası küvetteyken, ona sıcak su koymamak sorumlunun

göreviydi. Tutuklunun anlattığına göre, kendisi, hasta orada bulunduğu sırada küvete sıcak su doldurmayı ***düşünmüyordu.*** Dinlediğimiz gibi, akıl hastası küvetten kendi kendine çıkabilecek ve kendine söylenen şeyi anlayabilecek durumdaydı. Ona küvetten çıkması söylendi. İşe bugün başlayan yeni görevli ***suçlunun dikkatini dağıttı.*** Sanık hastanın küvette olduğunu bildiği halde soğuk su akıtmak yerine sıcak su musluğunu açıp sıcak su akıtsaydı, o zaman açık bir ihmalin olduğunu söylerdim; çünkü o zaman ne yaptığına bakması gerekirdi; fakat sanığın anlattığına göre, ölen kişiye küvetten çıkmasını söylemişti ve ***çıktığını düşünüyordu.*** Burada açık ihmal olduğunu düşünürseniz, o zaman sanığı ***ölüme neden olmakla*** suçlayabilirsiniz. Fakat burada açık bir ***dalgınlık*** vardır. Dalgınlık kişiyi suçlu yapmaz. Kısaca söylersek; olay bir sadece kazadır; sanık ölümden sorumlu değildir.

Karar: Beraat

Austin bu sahneyi anlattıktan sonra iki konuya dikkatimizi çeker:

1. Avukatın ve yargıcın her ikisi de pek çok özür terimini özgürce ve öyle kullanmışlardır ki, gerçekte farklı oldukları halde sanki eşdeğer ya da özdeşler gibidir.

2. Avukatın ya da yargıcın beraat kararını istemelerini hangi edime dayandırdıklarını kesin olarak bilmek her zaman zordur.

Burada yargıç sanığın eylemini değerlendirirken uygun ve ayrıntılı betimi yapamamıştır. Standart ve nüans içermeyen kelimelere dayanarak karar vermiştir. Onun kararı bu tür hataların bir paradigmasıdır. Sanık ise dilin inceliklerine hâkimdir; kendi eylemlerinin her biri hakkında açık bir fikri vardır. O, eylemlerinin durumlarının her biri için farklı zarfları kullanmaya ve hikâyeyi ayrıntısıyla açıklamaya çalışır.[22]

Bu fiktif olay, Austin'in hukuksal sonuçları olan eylemlere ilişkin betimlerdeki tutumunu ve metodolojisini iyi özetlemektedir. Parantez kabilinden; ama çok öğretici satırlardan sonra açıklamalarımıza devam edelim.

Austin'e göre eylemi nitelemek için kuşkusuz bazı anahtar kelimeler vardır. Bunlara kesinlikle dikkat etmelidir. Ama bu, yeterli değildir. Ayrıca kullanılan ifadenin doğru ve tam biçimini

---

[22] ***Ibid.***, p. 161.

de dikkate almalıdır. Eğer hatalı bir eylemi düşünürsek, şu ifadelerin tümünü dikkate almalıyız: ***Yanlışlıkla, hata nedeniyle, dalgınlıkla "Bu, ... konusunda bir hataydı." "... konusunda bir hata yapmak"*** vs. Niyeti söz konusu ettiğimizde dikkate almamız gereken ifadeler ise şunlardır: "Kasıtlı olarak" "...mek niyetiyle" "...amacı gütmeden." Bu ve benzeri ifadelerin her biri farklı şekilde fonksiyoneldir.[23]

Yukarıdaki mahkeme kararı durumunu düşünelim. Eylem hakkında kullanılan kelimeleri seçilirken iki şeye dikkat etmelidir:

1. Etimoloji: ***Bir kelime asla etimolojisinin çağrıştırmadığı anlama sahip olamaz. Kuşkusuz bir kelimenin kökünden pek çok kelime türetilebilir ve bu kelimeler çok çeşitli alanlarda kullanılabilir; fakat ne olursa olsun türetilen bütün bu kelimelerde kök kelimedeki eski fikir her zaman vardır***. Bir ***kaza***'da bir şey vuku bulur; ***hata*** yaparsanız doğru yolda olamazsınız; bir şeyi ***dikkatsizce*** koruyamazsınız; düşünüp taşınarak davrandığınızda lehteki ve aleyhteki durumları dikkate alırsınız.

2. Bir eylemi açıklamak için, kök kelimedeki fikirden hareketle modeller ve imgeler elde etmek. Elde edilen bu modeller ne kadar karmaşık ve yeni olursa olsun; kök kelimenin doğrudan verilen ilk ve basit anlamını çağrıştırmalıdır. Türemiş ve karmaşık modellerde kök anlamın çağrıştırdığı bir fikir yoksa iç içe geçmiş bir eylemler dizisini anlamakta zorluk çekeriz. Kök modeli tıpkı farkında olmadan izlediğimiz grameri izler gibi izleriz. "Bir taşı itmek" gibi çok basit bir eylemi alalım. Bu eylemin ayırt edici özelliği "itme"nin modeli olmasıdır. "Taşı" itme"yi diğer eylemler ve olaylar için model yapalım. Pek çok eylemleri açıklarken "taşı itme"yi açıklamadan izleriz. Burada çok önemli bir konuya dikkat çekelim: Modellerle açıklanacak eylemlerin benzer olması. Eğer belli bir modele göre açıkladığımız eylem, kök eylemden yani modelden çok farklıysa bu model, açıklamada kullanılamaz. Kullanılırsa, bu farklı eylemleri deforme eder; gözlemleyen kişileri de düş kırıklığına uğratır. Bu nedenle eylemleri açıklarken kullandığımız modellerin sınırları iyi çizilmelidir.

Çok basit durumlarda örneğin "sonuçlar", "etkiler" ve "açıkça

---

[23] ***Ibid.***, p. 163.

ortada" arasındaki farkları iyi görmeyi başarabiliriz; yine de şunu keşfedebiliriz: Bu farklar karmaşık olgulara yol açan eylemlerin açıklanmasında artık çok açık değildir ve terimler tüm özgürlüğümüzle kullanma alışkanlığına sahip olduğumuz terimlerden daha yararlı olamaz. Onun için kullanacağımız modeli iyi bilmelidir.

Austin'e göre "neden olmak", insanın basit eylemlerine ilişkin, kendi deneyiminden hareketle oluşturulmuştur ve ilkel insanda her olay bu modele göre açıklanmıştır. "Her olayın bir nedeni vardır." Bunun anlamı şudur: Bir eylem bir insan tarafından yapılmıştır. Daha sonra eylemler olmayan şu şu tür olayları düşündüğümüzde, onların da bir nedeni olması gerektiğini söyleriz. "Neden" kelimesi bizi tuzağa düşürür. Bu kelimeye antropomorfik olmayan yeni bir anlam yükleriz. Fakat bu yeni anlamı analiz etmeye çalıştığımızda sürekli olarak eski modelin özelliklerini bulup ortaya çıkarırız ve yeniye karıştırırız. Hume'da ve Kant'ta bunu görüyoruz. Böyle bir kelimenin tarihini incelediğimizde şunu fark edebiliriz: Bu kelime şimdiki modelle çok zayıf ilişki içindedir ve bu, hem karışıklığın hem de batıl inancın kaynağıdır.

Eylem hakkında konuşma güçlüğü sadece etik eylemlerle sınırlı değildir. Aynı güçlük söz edimleri için de vardır. Bir eylem olarak söz edimi kolayca betimlenemez. Kuşkusuz sözün lengüistik ya da semantik görünüşünü açıklamak kolaydır. Fakat söyleme olarak edim nedir ve nerede bulunur? Bu soruları açık ve anlaşılır bir şekilde cevaplamak gerçekten zordur. Bu, ilk bakışta çelişkili gibidir. Belirsizliği gidermek için önce bazı belirlenimler gereklidir. Bu belirlenimler de şunu ortaya koymaktan ibarettir: Bir eylemi gerçekleştirmekten ne anlaşılmalıdır? Bir şey yapmanın anlamı nedir? Austin demektedir ki, bu ifadelere ilişkin yeterli araştırma yoktur.[24]

Austin eylemler konusunda mantığın önermeleri ve gündelik dil arasındaki boşluğu doldurmayı önerir. O, bu amaçla bütün eylemleri biçimsel olmayan tarzda sınıflar; sınıflamayı eylemlere ilişkin sözcelerimizi dikkate alarak yapar. Onun tutumu, mantıkçıların tutumlarına karşıttır; çünkü mantıkçılar gündelik

[24] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 139.

dil yerine ideal, mantıksal dili ölçüt yaparlar; gündelik dili matematik türde yapay bir dile dönüştürmek isterler; dilin karmaşıklığını basitleştirirler; zenginliğini fakirleştirirler. Oysa gerçekte mantığın önermeleri tüm sözcelere uygulanamaz.

Eylemlerdeki bütün bu farklılıklar şu sorunu ortaya çıkarır: Austin'e göre tüm eylemleri, ortak noktalarını bularak açıklayabilir miyiz? Hayır; çünkü böyle bir çaba eylemlerin hepsinde ortak bir özü varsayar. Oysa böyle bir öz asla yoktur. O nedenle tüm eylemlere uyan tek bir açıklama olamaz. Austin öz konusunda Wittgenstein'ı izler; felsefi açıklamalarda özü dışlar. Tıpkı dil oyunları gibi eylem oyunları kabul eder ve eylemlerin çoğulluğunu temel alır.

Eylemin çoğulluğu ve açıklamaların çeşitliliği; bu, gerçekte Austin'in önemli bir keşfidir. Metafizikçiler eylemlerin birbirinden çok farklı ve çok çeşitli olduklarını dikkate almazlar. Onlara göre eylemlerin farklı olmaları önemli değildir. Bütün eylemler eylem olmak bakımından eşittir ve hepsi de özgürce gerçekleştirilmişlerdir. Onları sadece özgürlük kavramıyla açıklayabiliriz. Metafizikçiler özgürlük kavramını da eyleme ilişkin gözlemlerinden hareketle elde ederler; sonra bu kavramı kullanarak bir eylemin özgür olup olmadığını belirlemeye çalışırlar ya da bir eylemi tanımlama yolunu seçerler.

Austin'e göre özgürlük kavramı eylemin ayırt edici özelliği değildir; eylemler özgürlük kavramıyla açıklanamaz. Özgürlük kavramı eylemlerdeki çeşitliliği göz ardı eder. Eylemle özgürlüğün ilişkisi açık değildir. Filozofların "Eylem özgürce ya da zorlanmadan gerçekleştirilmiş fiillerdir." şeklindeki düşünceleri kapalıdır. Onlar "özgür" kelimesini kullanmakla, bu kelimenin karşıtı pek çok kelimeyi veya bunlardan birini dışlar. "Özgür değil;" dediğimiz durumların hepsi aynı değildir, "Özgür değil;" ifadesi, bu eylemlerin özgün niteliklerini göz ardı eder.[25] Austin, özgürlüğü analiz ederken "hakikat" kavramının sentaksını kullanır ve şunları söyler: Nasıl "hakikat" bildirimlerin bir özelliğinin adı değilse, özgürlük de eylemlerin bir özelliğinin adı değildir; fakat eylemlere ilişkin bir değer hükmümüzdür.

Bilindiği gibi özgürlük, antik felsefede ortaya çıkan önemli bir

---

[25] ***Ibid.***, p. 148.

problemdir. Filozoflar bu sorunu eylemin niteliği ya da koşulu olarak tartıştılar; determinizmle ilişkisine dayanarak analiz ettiler. Bu analizler eylemin doğrudan gözlemine dayanıyordu. Eylem tartışmalarında şu varsayılıyordu: Etik bir değer taşıyan eylemler* otomatizmlere, reflekslere ve içgüdülere karşıttır; bir dizi ön koşulu; düşünüp taşınmayı, kararı, uygulamayı vs. içerir. Günümüzdeyse özgürlük, insanı doğallaştırma çabalarının ışığında ele alındı. Doğallaştırma yanlılarına göre tüm insan eylemleri doğal olgulardır; nöro-biyolojik süreçlerin ürünüdür; onlara bağlı olarak ortaya çıkar. Eylemleri aydınlatmak, bu nöro-biyolojik süreçleri betimlemektir.** Kuşkusuz bu görüş doğru değildir; çünkü eylemlerin özgürlükle sıkı bir ilişkisi vardır. Doğal süreçler gibi anlaşıldığında eylem, özgür değildir; tümüyle doğal nedenler tarafından belirlenmiştir. Özgürlüğü nöro-biyolojik süreçlerle açıklama, herkesi tatmin edecek durumda değildir; çünkü nörolojik süreçlerin özgür eylemleri nasıl ortaya çıkardığı yeterince kanıtlanamaz.

Özgürlük, insan eyleminin özelliği olsa da özgür eylemlere ilişkin bir dizi dilsel ifadelerimiz vardır. Austin tıpkı eylem gibi ***özgürlüğü de dilsel ifadelere dayanarak analiz eder. Bu analizin çok önemli kazanımları vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Bu analizler metafizikçilerin analizleri gibi totolojik ya da geri gidimli değildir. Oysa her tanım gibi özgürlük tanımı da geri gidebilir yani tanımda kullanılan kelimeler başka kelimelere onlar da diğerlerine gönderir. Austin'de özgürlük açıklaması ne totolojiktir ne geri gidebilir ne de biyologlarınki gibi indirgemecidir; tam tersine Austin bu kelimenin tüm kullanımlarını dikkate alır.***

Austin ***Söylemek Yapmaktır***'da başlangıçtan itibaren, gittikçe evrimleşen eylem anlayışı ortaya koydu, ilkin yapmayı söyleme alanına yerleştirdi; bu amaçla söyleme alanının sınırlarını çizmeye çalıştı; çünkü konuşan kişi, eylem değeri taşımayan ifadeler kullanabilir. İkinci olarak Austin, sınırlar çizmeyi yargılara da genelleştirdi; çünkü daha performatif olan edimler yoktur.

---

* Bu konuda bkz. Aristoteles ***Nikomakhos'a Etik***, çev. Zeki Özcan, Sentez Yayınları, 2014.

** Bu konuda bkz. Searle, ***Özgürlük ve Nörobiyoloji***, çev. Zeki Özcan, Sentez Yayınları, 2019.

Herkes edimleri kendi tarzında gerçekleştirir. Bu nedenle hem konuşma hem de eylem tarzlarını sınıflamalıdır.

Eylemleri niteleyen kelimeler eşdeğer değildir; farklarını yok sayamayız; onları birbirinin yerine kullanamayız. Örneğin dalgınlıkla yapılan eylem, hataen ya da kazaen yapılan eyleme benzemez; aynı şekilde yanlışlıkla ya da farkına varmadan yapılan eylemden de farklıdır. Austin bunu şöyle bir imgesel olayla açıklar: Örneğin bir kişi yeni aldığı hatıra defterine özenle ***Journal intime*** (özel günlük) yerine ***Journal imfime*** (çok küçük günlük) yazsın. Bunun hataen değil; dalgınlıkla yazıldığını biliriz. Bu tür durumlarda eylemin ne tür bir özellik taşıdığını kolayca fark ederiz. Örneğin birinin ayağına bastığımızda bunun otomatik olarak değil; dalgınlıkla yapıldığını söyleriz. Örneğin iğvaya kapılmakla kendi kontrolünü kaybetmek arasında ayrım yaparız.

Austin eylemin doğasını sadece zarfların ortaya koyabildiklerini söyler. Ona göre bir eylemin yapıldığını söylemek yeterli değildir; "X, A'yı yaptı." ifadesinde bir zarf olmalıdır. X'in yaptığı şeyi anlamak için şunları sormalıyız: "X, A'yı şu şekilde mi yoksa bu şekilde mi yaptı?" Örneğin "X, A'yı isteyerek mi yoksa istemeyerek mi öldürdü?" Eylemin anlaşılması bu sorunun cevaplanmasını gerektirir. Fiili betimleyen bir ifadenin sözceye eklenmesine bağlıdır.

Burada şunu sormak gerekir: Bütün fiiller için örneğin "yemek", "tekme atmak", "kriket oynamak" gibi fiiller için zarfı kullanmak gerekli midir? Austin bu konuyu açıklarken yeni bir terim kullanır: "Dilin doğal ekonomisi". O, demektedir ki, tüm fiiller için eylemi zarf kullanarak betimlemek gerekli değildir; çünkü dilimiz doğal ekonomiyi içerir. Doğal ekonomi, bütün fiiller için zarfla betimlemeye ihtiyaç hissettirmez. Sonuç olarak birçok fiil için zarf kullanmak ne zorunludur ne de fiiller buna izin verir. Eğer bir eylem özel bir biçimde ya da özel bir durumda gerçekleştirilmiş ise o zaman eylemi betimleyen bir zarf gerekir. Her zaman olduğu gibi sandalyeye oturuyorum; beni oturmaya zorlayan ne bir baskı ne de bir tehdit vardır. O zaman sandalyeye isteyerek oturduğumu söyleyemem. Aynı şekilde "otomatik olarak" ya da "alışkanlıkla" oturdum da diyemem. Yatma vakti esniyorum; fakat isteyerek veya istemeyerek esnemiyorum.[26]

---

[26] Austin, "Plaidoyer pour les excuses", p. 156.

Fiilleri betimleyen zarfların sınırlı bir kullanım alanı vardır. Onlar sadece belirli fiiller için kullanılır. "B, A'ya hakaret etti; A da B'ye bir taş attı." Burada bir zarfla, taş atmaya ilişkin bir zarfla şunu sorabiliriz: "Spontane olarak mı?"[27]

Eylem ile ilgili önemli bir zarf ikilisi vardır "isteyerek" ve "istemeden". Austin şuna dikkat çeker: Filozoflar ve hukukçular bunları farklı şekillerde ve dikotomik (ya isteyerek ya da istemeyerek) olmayacak tarzda kullanırlar. Kuşkusuz savaşa gönüllü olarak katılabiliriz; bir hediyeyi isteyerek verebiliriz; bir davranışı istemeden yapabiliriz. Doğal dediğimiz eylemleri daha yakından incelersek, iki karşıt zarfın doğru biçimde nitelediği tek bir fiilin varlığından kuşku duyarız.[28]

Austin bu açıklamalardan sonra eylemin mekanizmasını ele alır. Ona göre eylemleri niteleyen zarflar sadece eylemin sınıflarını değil; mekanizmasını da ortaya koyar. "Eylemin mekanizmasının iç ayrıntıları nelerdir?" ya da "Eylemin sürecini oluşturan etaplar hangileridir?" Bunları da zarfların kullanımıyla bilebiliriz. Örneğin başlattığımız bir eylemde gerçekleştirmemiz gereken etabı zarf sayesinde aydınlatabiliriz.[29]

Bu şeyleri yaparken yaptığımız şeye ve bir ölçüde olası tehlikelere dikkat etmeliyiz; yapıp ettiklerimizi düşünmeliyiz veya bedenimizin hareketlerini kontrol etmeliyiz vs. Dikkatsizlik, ihmal, hareketlerimizi kontrol edememe; bütün bunlar eylemin bir etabını olumsuz etkiler ve eylemi başarısız kılar. Kısaca söylersek hem özel fiillerle hem de onlara uygun zarflarla ifade ettiğimiz aşamalar vardır.[30]

Yukarıda eylemin yönelimli hareket olduğuna değinmiştik; ancak yönelimliliğin ne olduğunu açıklamamıştık. Bir eylem betimi zorunlu olarak yönelimlilikle ilgili açıklamaları da gerektirir. O nedenle eylem konusundaki açıklamalarımızı yönelimliliğe dair söyleyeceklerimizle bitirtelim.

Austin eylemlerin yönelimli özelliğini "Trois manières de renverser de l'encre" (Mürekkep Şişesini Devirmenin Üç Biçimi) adlı makalesinde ele alır. Burada öncelikle şu önemli hususa dikkat çekelim: Austin'in yönelimli nitelemesi bilgi alanındaki ve

---

[27] ***Ibid.***, p. 153.
[28] ***Ibid.***, p. 156.
[29] ***Ibid.***, p. 156.
[30] ***Ibid.***, p. 157.

anlam alanındaki yönelimlilikle aynı şey değildir; fakat onun yönelimliliği hukuk alanında ve ahlâk alanında geçerlidir yani bireylerin eylemlerinden dolayı sorumlu oldukları alana dairdir.[31] Austin'de yönelimliliğin sorumlulukla çok sıkı bir bağ vardır; hatta bu bağ, özgürlük ve sorumluluk ilişkisinden daha sıkıdır.[32] Sorumluluk konusunda iki şeyi ayırmalıdır: İsteyerek yapmak ve düşünüp taşınarak yapmak. Eylemin betimi için kullanılan dil, bu ayrımı empoze etmektedir. Bu ayrımı yapabilmek için de

> Durumları düşünmeliyiz ve onlara ilişkin sözlerimizde anlaşmalıyız. Eğer bu uyumu başarırsak, o zaman veriler (gerçekte "deneysel" verilere) sahip oluruz ve onları Uyumun ve Farkın belirlenmesi yöntemi gibi olan yöntemle açıklarız.
> Kuşkusuz konuşanın gündelik dilde kullandığı bazı kavramları açıklamaktan daha fazla bir şey yapmayız. Bu kavramlar uzun bir sürede evrimleşmişlerdir. Onlar ortadan kalkan kavramlardan daha iyidir; pratik kullanımlarının uygunluğunu ve pek çok güçlüğü çözüp çözemeyeceklerini test edebiliriz.[33]

Austin'in burada kabul ettiği "doğalcı" hatta evrimci model ironik değildir.

Austin bu ayrımı açıklarken sınıfta mürekkep şişesini deviren öğrenciye öğretmenin sorduğu sorulardan hareket eder. Öğretmen şöyle sorar: Şişeyi devirme niyetiyle mi yoksa düşünerek taşınarak mı ya da bile bile mi devirdin? Austin'e göre ilk bakışta bu sorular arasında bir fark yoktur. Onlar sanki aynı şeyi söylüyorlar gibidir. Austin burada şöyle sorar gerçekten de durum böyle midir? Bunu cevaplamak için bu ifadeler arasında ayrım yapmaya izin veren teknik vardır. Bu teknik de ayrım tekniğidir. İki tür ayrım yapılmalıdır: 1. Gerçek durumlar ve imgesel durumlar ayrımı 2. Kelimelerin grameri ve etimolojisi ayrımı.

Austin bunların gerekliliğini söyledikten sonra açıklamalarına ilk ayrıma dair sözleriyle devam eder. O demektedir ki, eylemi yorumlayanların gerçek durumlar için kullanılan kelimelerin yerine, anlatılan fiktif durumlar için kullanılan kelimeleri dikkate almaları bu konuda pek de bir fayda sağlamaz. Bunun

---

[31] Austin, "Trois manières de renverser de l'encre", p. 230.
[32] ***Ibid.***, p. 231.
[33] ***Ibid.***, p. 232.

yerine durumları, tüm ayrıntısıyla düşünülmüş durumları incelemeliyiz ve onlara ilişkin söylenebilecek şey konusunda uyum sağlamaya çalışmalıyız. O zaman veriler üzerinde, gerçekten deneysel olan veriler üzerinde uylaşırız ve onları açıklayabiliriz. Peki, burada açıklama ne anlama gelir? İfadelerin anlamlarının açıklanma biçiminin belirlenmesidir. Bu belirlenme benzerlikleri ve farklılıkları göstermektir. Austin analizlerine şu dört durumu inceleyerek devam eder.

1. Varsayınız ki, merdivenin tepesindeki kişiye ip atıyorum; o da ipi tutmaya çalışırken düşüp ölüyor. Burada ölüme yol açan ipi atmam ile ilgili şu sorular sorulabilir: İpi kasıtlı olarak mı kasıtsız olarak mı tesadüfen mi hataen mi dalgınlıkla mı kararlılıkla mı, belli bir amaçla bilerek mi attım?

2. At yarışı oynamak için paraya ihtiyacım var. Bu nedenle çalıştığım bankanın kasasından para aldım. Kuşkusuz niyetim yarıştan para kazandığımda aldığım miktarı kasaya geri koymaktı; fakat amacım ya da tasarım parayı geri vermek miydi? Hiç de değil; .

3. Otomobilimle girdiğim yolda kırılmış bir bardak görüyorum; onu kaldırıma atıyorum. Biraz sonra bir yaya ona çarpıp yaralanıyor; fakat bunu tasarlamış mıydım? Düşünüp taşınarak mı yapmıştım? Bunların hiçbiri değil; sadece bir kaza söz konusudur.

4. Tabelada "Penguenlere yiyecek vermeyiniz!" yazıyor; yine de ben onlara yer fıstığı veriyorum. Bu hayvanlara yer fıstığı vermek onları öldürebilir. Kuşkusuz yer fıstığını tesadüfen değil; bilerek verdim; düşünüp taşınarak mı verdim?

Bundan sonra Austin analiz yönteminin ikinci ayağına gramer ve filoloji analizine geçer. Yönelimle ilgili üç temel ifadeyi açıklar bu ifadeler "...mek niyetinde olmak" "meyi düşünmek" ve "düşünüp taşınmak"tır. Austin'e göre bunlar arasında dikkat çekici farklar vardır. "Düşünüp taşınmak" ve "...mek niyetinde olmak"tan ve "...meyi düşünmek"ten farklıdır. "Düşünüp taşınıyorum." sadece yürürlükte olan bir sürecin betiminde kullanılır; fakat niyetinde olmak üzereyim denemez.

Bir eylemle ilgili yönelimliliğin ne olduğuna ilişkin soru şudur: Bunu kasıtlı olarak mı yaptın? Bu soru dalgınlıkla mı zorla mı ya da dikkatsizlikle mi yaptın? sorularından kökten farklıdır. Kasıtlı olarak, dalgınlıkla, zorla dikkatsizlikle, bunlardan her biri

eyleme farklı sorumluluk derecesi verir. Sorumluluğum gerçekte niyetimin varlığına veya yokluğuna değil; eylemi gerçekleştirme biçimine bağlıdır. Vaatler gördüğümüz gibi samimi olayım ya da olmayayım; tutma niyetim olsun ya da olmasın; beni sorumlu yapmaya yeter. Bu samimiyet vaadin yapıldığı zihin durumunu belirlemek için sonradan işin içine girer.

"Kastederek" ya da "...mek niyetiyle" terimleri sadece sorumluluk alanına giren diğer terimler karşıtlık olarak kullanılır. Bu diğer terimler "düşünüp taşınarak", "bile bile", "mahsus" gibi terimlerdir. Bunlar yapılan edimde başka bir zihin durumunu söz konusu ederler. Bu terimlerin kullanımlarının farklılığı, şu sorunun cevabını bildirecektir: Davranış biçimlerinde ve gerçekte hangi tür farklar vardır? O zaman belirli bir edimi bu üç farklı terime göre düşünmek gerekir; çünkü bu üç terim ilk bakışta birbirinin yerine kullanılsa bile, gerçekte onların kullanım koşulları farklıdır. Bu farklı koşullar onlara anlamlı bir nüans ve özel bir değer kazandırır. Öyle durumlar vardır ki, onlarda eylem düşünüp taşınarak ya da bile bile değil; kasten yapılmıştır. Austin "kasten" ve "düşünüp taşınarak" arasındaki farkı şöyle açıklar:

> Örneğin varsayınız ki, itkisel olarak hatta düşüncesizce bir şey yapıyorum. Onu düşünerek taşınarak yapmadım; gerçekte onu itkisel olarak yaptığımı söylemek, düşünüp taşınarak yaptığım hipotezini kesinlikle dışlayacaktır. Örneğin heyecanın dorukta olduğu bir tartışma ortamında ortalığı yatıştırmak için itkisel olarak elimi uzatıyorum ve bu amaçla muhatabıma dokunuyorum. Burada yönelimli bir şey vardır. Elimi uzatma ve savaş baltasını toprağa gömme niyetim vardır. Yine de bunu düşünüp taşınarak yapmadım: Yirmi dakika sonra buna pişman olabilirim. İtki güçlüdür: Yine de onu düşünebilirim. Ortalığı yatıştırmak için acele; düşünüp taşınmadan davrandım; fakat ne yaptığımı ve niçin yaptığımı kesinlikle biliyordum.[34]

Buradan anlıyoruz ki, söz konusu sahnede "düşünüp taşınarak" "düşüncesizce"ye hatta "acele yapılan"a karşıttır. O zaman düşünüp taşınma yapılmadan önce düşünülen ve hazırlanan şeye gönderir.

---

[34] ***Ibid.***, p. 234.

Austin'in dediği gibi isteyerek ya da bile bile yapılan şeyin düşünüp taşınarak yapılmaya ihtiyacı yoktur.[35]

Fakat "kasten", "mahsus" ya da "bile bile" ile özdeş değildir; çünkü "bile bile "olmasa da isteyerek davranabiliriz. Bu konuda Austin'in örneğini verelim.

> Bir gençler çetesi sokağımıza dikilen henüz fidan olan ağaçları düzenli olarak kesiyor. Bu, nedensiz ve düşünülüp taşınmış bir yağmadır. Gençlerin ağaçları kesmekte hiç bir çıkarı yoktur. Kuvvetle muhtemeldir ki, onların bu konuda ortak düşünceleri de yoktur. Çocuklar sineklerin kanatlarını bilerek koparırlar mı? Onlara bakınız yine de açıkça ortadadır ki, onlar bunu kasten ve aynı zamanda düşünüp taşınarak yaparlar.[36]

Kasıtlı olarak gerçekleştirilen bir edim zorunlu olarak bile bile yapılmış değildir; çünkü kasıtlı yapmadığımı söylemenin saçma olduğu nedensiz pek çok edim yapabilirim. Bir edimin yönelimli özelliği onun kasten gerçekleştirildiği anlamına gelmez; fakat yönelimli olmadığı halde bile bile ve düşünüp taşınarak gerçekleştirdiğimiz pek çok edim vardır. Austin bunu şöyle bir imgesel olayla açıklar:

> Hindistan'da bir ayaklanmayı bastırma emri alıyorum; derhal gitmem gerekiyor ve rezidansın yakınındaki yolda ilerliyorum. Az sonra yolda bir çocuk arabası görüyorum ve arabada hizmetçimin kızının gözbebeklerini fark ediyorum. Onu ezmemek için durmam ve arabadan inip yolun kenarına almam gerekiyor. Fakat Allah kahretsin! Buna imkânım yok. Yola devam etmeliyim. Çok yazık. Dosdoğru arabayı çocuğun üzerine sürüyorum ve yola devam ediyorum. Bunu yaparken aslında çok nadir ortaya çıkan bir duruma dair karar alıyorum; çocuğu düşünüp taşınarak eziyorum. Fakat bunu yönelimli olarak yapmıyorum; niyetim asla çocuk arabasını ezmek değildi; hiçbir an onu ezme niyetim olmadı. Benim niyetim sadece isyanı bastırmak için isyancıların toplandıkları yere gitmekti. Bu ne kadar çok tuhaf görünürse görünsün, şundan kuşku duymuyorum: Burada çocuk arabasını düşünüp taşınarak ezdim; ama "kasten" ezmedim asla onu ezme

[35] ***Ibid.***, p. 235.
[36] ***Ibid.***, p. 236.

niyetim olmadı.[37]

Bu imgesel olaydan hareketle diyebiliriz ki, yönelimli olmayan bir olayı gerçekleştirmek mümkündür. Bu durumda eylem istemeden gerçekleştirilmiştir. O nedenle şöyle düşünebiliriz: "Yönelimli" gerçekte "ilineksel olan"a karşıttır. "İlineksel olarak" yapmadığım şeyi "kasıtlı olarak" yaparım. Kısaca söylersek, bir eylemin yönelimli olduğunu söylemek, böyle bir edimi gerçekleştirerek yaptığım şeyin ne olduğunu bildiğimi düşünmem için tüm koşulların bir arada olduğunu söylemektir.[38] Edimin ve söz ediminin gerçekleşme koşulları edimin yönelimli olmamasını önler.

Austin makalesinin son bölümünde kasıt, yönelim ve düşünüp taşınma kavramlarına dair gerçek veya imgesel örnekler ortaya koyar ve şunları söyler:

> Korkuyorum ki, bu üç kavram bizi eylemin açıklamasında çok uzağa götürmeyecektir.[39]

Bu kavramların eylemi açıklamada akla ilk geleni yönelimdir. Hayatta hep şunu düşünürüz: Hep birbiri ardına bir şey yaparız; her zaman yaptığım ve yapmakta olduğum şeye ilişkin bir fikrim, bir imgem ya da bir kavram vardır. Yapmakta olduğum şeyi bilmem, ne dikkatli bir incelemenin ne de davranışlarını gözlemlemenin sonucudur. Yaptığım ya da yapmakta olduğum şey üzerinde nadiren ve düşünmemi gerektiren durumda düşünürüm.

> Bildiğim şey, saman balyasının yanında kibrit çaktığımda yangın çıkar mı çıkmaz mı? diye düşündüğüm şey değildir. Ne yaptığımı düşünmeden yaparım. Yaptığım eylemleri tıpkı bir planı izler gibi, yönünü haritada bulur gibi yapmam. Eylemler için ne bir plan ne bir harita ne de başka bir şey gerekli değildir. Bunları sadece belli bir niyetle yaparım.[40]

Kuşkusuz bütün fillerimizin niyetli, tasarlayarak veya bile bile yapıldıklarını söyleyemeyiz. Örneğin "Akşam yemeğini yö-

---

[37] ***Ibid.***, pp. 235-236.
[38] Ambroise, Bruno, ***Les pouvoirs du langage***, p. 259.
[39] Austin, "Trois manières de renverser de l'encre", pp. 242.
[40] ***Loc. cit.***

nelimli olarak yemeyiz." demekte bir hata yoktur. "Yönelimli olarak" sadece "yönelimli olmadan" ifadesini dışlar; "yönelimli olmadan" ifadesi, eylemin niteliğini açıklamaz; bir betim değeri taşımaz. Onun olumlu bir anlamı yoktur. Bu tür başka kelimeler de vardır. Örneğin "gerçek" bunlardan biridir. Oysa "...mek niyeti taşımak" olumlu bir anlam içerir yani eylemin doğasını anlamaya yarar.

Eylemle ilgili "yönelimli olarak", "...mek niyetiyle" ve "kasten" ifadeleri bir madencinin kaskındaki lamba gibidir. Lambanın madencinin yolunu aydınlattığı gibi bu terimler de eylemi aydınlatır. "Madenci lambası" metaforu Austin açısından eylemin açıklanması için çok uygundur. Nasıl ki, madenci lambası sınırlı bir yer parçasını sınırlı biçimde aydınlatıyorsa, bu kelimelerimiz de eylemi farklı biçimlerde ve her zaman sınırlı şekilde aydınlatır. Bu sınırlı aydınlatmak ile yetinmeyip daha ileriye giderek eylemi daha çok aydınlatmak istersem, artık bu, yapmak istediğim şey değildir. Örneğin yönelimimde özgür müyüm ya da değil miyim? Yönelimimi belirleyen faktörler sosyal kültürel doğal vs. midir? diye sorduğumda eyleme dair sonu gelmeyen problemler ortaya koymuş olurum. Ne yaparsam yapayım; bu, yapmakta olduğum (durumların gereği yapmam gereken) eylemdir. Bu açıklama rastlantıyı dışta bırakır.

Austin eylemin aydınlatılmasında bir kişinin eyleme girişmeden önceki zihin durumuna da dikkat etmenin gerekli olduğunu söyler. Zihin durumu, eylemin yapılma tarzını anlamanın tamamlayıcı bir bölümüdür. Bu açıdan yönelim kelimesinde çok önemli bir parantez etkisi vardır. Banka kasasından parayı alan kişi, parayı geri verme niyetinde olduğunu söyler. Onun ileri sürdüğü şey şudur: Eylemi bütünlüğü içinde değerlendirilmelidir; sadece bütünden izole edilmiş bir bölümü dikkate alınıp yargıya varılmamalıdır.

> Kuşkusuz bütün bu tür bildirimin her zaman şöyle etkisi vardır: Blok halde alınan eylem eylemin bir bölümünü betimlemek için seçilen kelime ile betimlenmemelidir. Örneğin kasadan para alma örneğinde bir hırsızlık söz konusu değildir; çünkü bir bütün olarak alınan eylemin sonucu kasada para

eksilmesi değildir. "Daha uzağa atlamak için geri gitmek, geriye doğru yürümek değildir.[41]

II. Anlam Nedir?

Austin anlam problemini "Bir kelimenin Anlamı" başlıklı makalesinde ele alır.[42] O, sözlerinin başında anlam konusunda Fregeci yanlışlığa dikkat çeker. Bilindiği gibi Frege anlamı, dünyanın ve zihnin dışında kendi başına var olan bir gerçeklik diye görüyordu. Ona göre "Günümüz Fransa'sının kralı keldir." sözcesinin bağlamdan ve söyleyenden bağımsız bir anlamı vardır. Bu sözce doğru da yanlış da olsa anlamlıdır. Oysa Austin açısından anlam, Frege'nin ve onu izleyen mantıkçıların sandıkları gibi kendi başına var olan bir entite olamaz; sözceler doğru veya yanlış değildir ya başarılıdır ya da başarısızdır.

Austin bu düzeltmeden sonra anlam konusu açıklamaya başlar; önce tıpkı diğer dil filozofları gibi şu ilkeyi koyar:

> Asıl anlamda sadece bir ***cümlenin*** bir anlamı vardır.[43]

Sözlükleri dikkate aldığımızda "Bir kelimenin anlamı"ndan da söz edebileceğimizi düşünürüz. Burada şöyle sorabiliriz: "Bir kelimenin anlamı"ndan neye dayanarak söz ederiz? Kelimenin gerçekten bir anlamı olduğundan mı? Yoksa olması gerektiğini çıkarsamamızdan mı? Cevap ikincisidir. "Bir kelimenin anlamı" sorunu bir paralelizmden doğar. Biz haklı olarak bir cümlenin anlamından söz ederiz. "Bir anlamı olma"yı cümleyle kelime arasında bir ortaklık kurarak kelimeye de genişletiriz ve tıpkı bir cümle gibi bir kelimenin ya da bir ifadenin de bir anlamı olması gerektiğini düşünürüz.

Eğer bir kelimenin anlamını bilmezsek, sözlüğe bakarız ve sözlük bu kelimenin yer aldığı cümleleri anlamamıza yardım eder.[44]

Austin'e göre sanki kelimelerimiz gündelik kullanımlarıyla

---

[41] ***Ibid.***, p. 244.
[42] Austin, "La signification d'un mot", pp. 21-43.
[43] ***Ibid.***, p. 22.
[44] ***Loc. cit.***

yüzyılların testinden geçip varlıklarını sürdürmüşlerdir; insanlar bu hayatiyetlerini sürdüren bu kelimelerle dilde ayrımlar yapar ve bağlantılar kurar.[45] Bundan sonra Austin, kelimeye anlam yüklerken model aldığımız olguyu analiz eder. Bu olgu da "Bir cümlenin anlamı olması"dır.

Austin'e göre

> bir kelimenin ya da bir ifadenin bir anlamı vardır demek, bunları içeren ve bir anlamları olan cümleler vardır demektir. Bir kelimenin ya da bir ifadenin anlamını bilmek, yer aldıkları cümlelerin anlamını bilmektir.[46]

Austin "kelimelerin anlamı" konusunu inceleyen filozofları iki gruba ayırır: Önceki filozoflar ve çağdaş filozoflar. Ona göre önceki filozofların hatası, bir kelimenin anlamını anlamlı bir cümleyle bağlantısını ya da benzerliğini kurmadan ele almalarıdır. Oysa çağdaş filozoflar kelimelerin anlamlarını cümlelerin anlamlı olmasıyla benzerliklerine dayanarak açıklamaya çalışırlar. Fakat çağdaş filozoflar da başka türlü hatalara düşerler. Austin bu hataları ilerideki sayfalarda ele alacağını söyler.

Oxford'lu filozof bu genel açıklamalardan sonra bir kelimenin anlamını analiz eder. Onun analizinin temelinde "anlam" kelimesini kullanma biçimlerimiz vardır. Bir kişinin ***el testeresi***'nin anlamını bilmediğinden ya da anlamadığından söz ederiz. Ya da birine ***bayrak direği***'nin anlamını açıklamak gerektiğini ifade ederiz.

Austin bu açıklamalardan sonra makalesinde ele alacağı iki temel problematiği şöyle belirler: ***Şunun şunun*** anlamı nedir? ya da ***şu şu kelime***'nin anlamı nedir?

Filozof, bundan sonra analizlerini gündelik hayattan seçilmiş örnek kelimelerle yapmaya başlar. Onun başlangıçta seçtiği örnek kelime ***baharatlı***'dır. Varsayalım ki, bir kişi bize "***Baharatlı*** kelimesinin anlamı nedir? diye sorsun. Austin'e göre bu soruyu iki yolla cevaplayabiliriz:

1. Sentaksa dayalı açıklama: Bu, ***kelimelerle*** açıklamadır. ***Baharatlı*** kelimesinin kullanılabildiği ve kullanılmaması gereken

---

[45] Austin "Si et Pouvoir", p. 204.

[46] Austin, "La signification d'un mot", p. 23.

cümlelerden örnekler vererek, ***baharatlı*** olmanın ve olmamanın neden ibaret olduğunu ***kelimeler***'le açıklayabilirim.

2. Semantiğe dayalı açıklama: Bu ise baharatlı kelimesini içeren cümlelerin doğru olarak kullanıldıkları durumları ve kullanılamaması gereken ***imgelemeye*** hatta ***deneylemeye*** dayalı açıklamadır. Bu her iki açıklama tarzı gündelik kelimelerin çoğuna uygulanabilir.[47]

Austin "Bir kelimenin anlamı nedir?" şeklindeki genel problemi tartışmadan önce gündelik dilden ***baharatlı***'dan başka kelimeler de seçer ve onları soru cümlelerinde şöyle kullanır: "Bir fare nedir?"; "Bir kedi nedir?" ve "Bir sahanlık nedir?" O, ardından temel sorusuna "Bir kelimenin anlamı nedir?" sorusuna döner ve bu sorunun fare, kedi ve sahanlık gibi nesnelere ilişkin sorulara benzemediğini ve yanıltıcı olduğunu saptar. "Bir kelimenin anlamı nedir?" bu sorulardan farklı olduğu gibi "kelime" kelimesinin anlamı nedir?"den de farklıdır; çünkü "Bir kelimenin anlamı nedir?"de söz konusu edilen örneğin fare, kedi vs. gibi özel bir kelime yoktur. Austin'e göre bu soru saçma bir sorudur; bu nedenle cevaplanamaz.

> Eğer anlamını sorduğunuz X özel bir kelimeyse, "X'in anlamı nedir?" sorusunu sadece o zaman cevaplayabilirim. Sözde ***genel*** bir soru gerçekte felsefede çok yaygın, hatalı bir sorudur. Diyebiliriz ki, hata burada özel hiçbir konuyla ilgisi olmayan; sokaktaki insan sormayacağı ve sorulduğunda da geçersiz sayacağı bir soruyu sormaktır. Bu soru sözde "genelleştirilmiş", sadece filozofun yeterli gördüğü sorudur.[48]

Bu yanlış kullanımlar gündelik hayatta pek çoktur. Austin yaygın, hatalı kullanımlara örnek olarak "realite" kelimesini verir. Bu kelimenin anlamlı olup olmadığını belirlerken "gerçek" ve "imgesel" arasındaki farkı dikkate alır ve şöyle sorar: "Gerçek bir kedi"yi "hayali bir kedi"den nasıl ayırırız? Bu sonuncu soru bize anlamlı bir sorudan yani "Gerçek bir kedi nedir?" sorusundan nasıl anlamsız bir soru "Hayali bir kedi nedir?"i türetebildiğimizi çok iyi gösterir.[49]

---

[47] ***Ibid.***, p. 24.
[48] ***Loc. cit.***
[49] "Si et Pouvoir", p. 25.

Bu saptamadan sonra Austin, kelimenin anlamıyla ilgili güçlükleri aydınlatmaya geçer. O, bu konuda demektedir ki, "(fare)" kelimesinin anlamı nedir? diye sormak yerine, "Bir fare nedir?" diye sormalıdır. Bu açıkça göstermektedir ki, neye dair olursa olsun, genel bir sorun ortaya konamaz.[50] "Bir kelimenin anlamı nedir?" sorusu, hiç de doğru sorulmayan "Bir nesne nedir?" sorusu gibidir.

Biz genellikle "Bir kelimenin anlamı nedir?" gibi saçma bir soruyla karşılaştığımızda, saçmalığının tam bilincinde olmasak bile bu soruyu cevaplamak istemeyiz.

Austin demektedir ki, "Bir kelimenin anlamı nedir?" sorusuna hemen akla geliveren bir sürü cevap verilebilir; örneğin bir "kavram", bir "ide" ya da "duyusal verilerin bir sınıfı" denebilir. Bunların hepsi, sözde bir soruya verilen hatalı cevaplardır. Sokaktaki bir insan bana "Nemli" kelimesinin anlamı nedir?" diye sorsun. Ben de ona "Nemlilik bir kavramdır.", "bir idedir." ya da "duyulur verilerin bir sınıfıdır." cevabını vereyim. O, bu cevabı kesinlikle aptalca bulacaktır; çünkü bu, beklediği cevap değildir.[51]

Austin anlam konusundaki görüşleri açıklarken "..in anlamı nedir? sorusundan farklı bir soru örneği alır. O, demektedir ki, hem "4'ün veya 8'in karekökü nedir?"; diye hem de "Bir sayının karekökü nedir?" diye sorabilirim. 4'ün ya da 8'in kareköküyle ilgili soru doğrudur; bu soru ***el testeresi***'nin anlamı nedir? gibi açık cevabı olan bir sorudur. Oysa "Bir sayının karekökü ***nedir?*** sorusu saçmadır; çünkü bu, "Bir kelimenin anlamı nedir?" saçma sorusuna benzer. Sonra bir sayının karekökünü öyle tanımlayabilirim ki, X sayısının karekökü Y sayısının bir betimi olabilir." Bu durum örneklerimizden başkadır; çünkü "P'nin anlamı" bir entitenin belirli bir betimi değildir.[52]

Anlam sorununu en iyi formüle eden soru şudur: "X kelimesini (ifadesinin) anlamı nedir? Bu soruları doğal olarak sentaksını açıklayarak ya da semantiğini göstererek cevaplayabiliriz.[53]

Austin "bir kelimenin anlamı" konusunda yanılsamaya meta-

---

[50] ***Loc. cit.***

[51] Austin, "La signification d'un mot", p. 26.

[52] ***Ibid.***, p. 27.

[53] ***Loc. cit.***

fizikçi olmayan filozoflarda bile rastlandığını söyler. O, demektedir ki, bazı filozoflar "kavramlar"ın ve "soyut ideler"in fiktif entite olduklarını kabul ederler. Onlar yine de "bir kelimenin anlamı gibi bir şeyin var olduğunu düşünürler.

Hampshire, haklı olarak "bir kelimenin anlamı gibi olan bir şey vardır.", şeklindeki teoriyi eleştirir. Ona göre yanlış olan şey, anlam denen tek bir şeyin var olduğuna ilişkin inançtır. O, kavramları anlamsız gibi görür; çünkü özel tek bir imge, genel olarak bir kelimenin anlamı olamaz.[54] Hampshire demektedir ki, bir kelimenin anlamı, sadece benzer idelerin bir sınıfı; özel idelerin bir kategorisi olmalıdır; fakat Austin'e göre "özel ideler sınıfı", bir "kavram" ya da "soyut bir ide" kadar fiktiftir.[55] M. C. W. Morris de haklı olarak "Bir anlam iyi tanımlanmış ve bir yere yerleştirilmiş bir şeydir." diyenleri eleştirir. Ona göre bir göstergeyi belirlemeden, anlamı betimlemek yanlıştır. Kuşkusuz her göstergenin özel değil; fakat bir obje türünden ya da objeler sınıfından ibaret bir referansı vardır. Fakat Austin'e göre bu obje türü ya da sınıfı Platoncu idea kadar fiktiftir; "bir kelimenin anlamı"nı veya referansını araştırmaya çalışmak büyük hatadır.[56]

Austin Hampshire ve Morris'in görüşlerini özetledikten sonra şöyle sorar: "Bir kelimenin anlamı"nı araştırma hatasının kaynağı nedir? Ona göre bunun iki önemli nedeni vardır:

1. Şu yaygın inanç: Bütün kelimeler ***adlar***'dır yani gerçekte özel adlardır; sonuç olarak özel adların yaptıkları gibi bir şeyi temsil ederler veya belirtirler. Fakat Austin'e göre genel adların özel adlarla aynı derecede referansları olduğu iddiası, "özel adların yan anlamları" vardır demek kadar tuhaftır ve bir hatadır.[57]

2. Bir başka hata da şudur: Anlamı parçalardan oluşan bir bütün gibi görmek. Bir cümledeki X kelimesini kast ederek" "***Burada X nedir?***" diye sormak. Austin bunu devlet örneğiyle açıklar. Bireyleri, ilişkilerini ve karşılıklı eylemlerini içeren cümlelerde "Devlet nedir? diye soralım. Buna şöyle cevap verelim: "Devlet, şu veya bu şekilde bir arada yaşayan bireyler toplamıdır." Oysa Austin'e göre açıktır ki, devlet dediğimiz organizma

---

[54] ***Loc. cit.***

[55] Austin, "La signification d'un mot", p. 28.

[56] ***Loc. cit.***

[57] ***Loc. cit.***

bireyler toplamından ibaret değildir. Tıpkı bunun gibi bir cümlenin anlamı ögelerinin toplamından daha fazla bir şeydir. Anlamı belirleyen biz değiliz. ***Nasıl ormandaki ağaçların varlık nedeni bizim onları algılamamız değilse, anlam da bizim sübjektif tasarruflarımızdan, inisiyatiflerimizden bağımsızdır.***[58]

Bazıları devletin ve ormanın bizden bağımsız ögeler toplamı olmasından hareketle anlamla ilgili şöyle bir sorun ortaya koydular: "Bir kelimenin anlamı"nı içerdiği ögelere dayanarak açıklayabilir miyiz? Buna olumlu cevap verdiler ve "X kelimesinin anlamı nedir?" sorusuna "özel ve benzer ideler sınıfıdır." veya bunun gibi karşılıklar verdiler.

Anlamın bir entite olmama nedeni bir özellik gibi görülmesidir. O zaman semantik ve sentaks arasındaki ayrımın bir anlamı olur. Austin'in bu makalesi bir tür lengüistik epistemoloji gibi görünmektedir. Filolog, filozof ya da mantıkçı dile nasıl bakmalıdır? Austin dilin hakikatine nüfuz etmek için bir yöntem ortaya koymaktadır. Dil gibi karmaşık bir yapıyı incelemek isteyen kişi, izleyeceği yola ilişkin önyargıları bir kenara bırakmalıdır ve önündeki farklı engelleri aşabilmelidir. Austin'in önerdiği yol çölden geçmektedir; dile ilişkin tüm önyargılar kaybolmuştur; dilin gerçek bir görünüşünü belirlemelidir. Analiz ve sentez önyargısı pek çok filozofa yolunu kaybettirmiştir. Bu diyalektiği elemelidir ve onun yeni bir biçimini ortaya koymalıdır. Austin önyargıların abidelerini yıkmıştır ve yıkıntıları temizlemiştir ve yeni temeller kurmuştur; çünkü önyargıları yıkmak için zaman varsa, yeni temeller inşa etmek için de bir zaman olmalıdır. Özetle söylersek

> "bir kelimenin anlamı" ifadesi, yanıltıcıdır. "Anlamın bir bölümü olmak" ve "aynı anlamı taşımak ifadeleri", yeniden incelenmelidir. Bu konuda dogmatiklerin uyarılmaya ihtiyaçları vardır, yine de tarih öğretmektedir ki, uyuyan dogmatiği bazen uyandırmamak daha iyidir.[59]

Austin bu genel değerlendirmelerden sonra "kelimenin anlamı" konusundaki belirsizlik nedenlerini daha ayrıntılı olarak

---

[58] ***Ibid.***, p. 29.

[59] ***Loc. cit.***, p. 43.

ele alır. Önce birinci maddede işaret ettiğimiz yanlış inancı inceler

Austin bu konuyu anlamın analitik veya sentetik olup olmadığını anlatan sayfalarda şöyle açıklar:

> Varsayalım ki, Y, X'in anlamının ya da içeriğinin bir ***bölümüdür*** ya da ***değildir.*** Bu durumun en önemli ve çok yaygın ifadesi şudur: Yargı olan "X, Y'dir." Analitik midir yoksa sentetik midir? Şunu açıkça varsayabiliriz: "Y, X'in anlamının bir parçası olmalıdır veya olmamalıdır." ve Y, X'in anlamının gerçekten bir bölümüyse, "X, Y değildir." bir iç çelişkidir. Buna karşılık Y, X'in anlamının bir parçası değilse, "X, Y değildir." bir problem ortaya çıkarmaz. Bunu kolayca kabul edebiliriz. Bu durumu ortak duyu açısından şöyle formüle edebiliriz: Anlamlar nesneler olsalardı, onların bölümleri olurdu; fakat anlamlar nesneler değildir. Maalesef pek çok filozof bunu bildikleri halde şöyle düşünmeyi sürdürmektedirler: Y, X'in anlamının ya bir parçasıdır ya da değildir." Fakat önemli nokta şudur: Eğer "kelimenin anlamını açıklamak" gerçekten göründüğünden daha karmaşık bir şeyse ve "bir kelimenin anlamı dediğimiz bir şey gerçekten yoksa, o zaman "X kelimesinin anlamının bir parçası" gibi ifadeler tümüyle belirsizdir ve kapalıdır; onların ne demek istediklerini asla bilemeyiz.[60]

"Bir şey başka bir şeyin anlamın bir parçasıdır ya da değildir." formülü sadece bir modeldir ve bu model haklarında konuşmak istediğimiz olgularla uyumlu değildir. Olgular "Bir önerme ya analitiktir ya da sentetiktir." teorik modeli hakkında hiçbir şey söylememe izin vermez. Buna itiraz olarak denebilir ki, "Bir yargı ya analitiktir ya da sentetiktir." tezinin örneklerini kolayca bulabiliriz. Örneğin, profesör olmak, bir insan olmanın anlamının parçası değildir. A, A'dır, analitiktir. Fakat burada şu çok önemli nokta gözden kaçırılmaktadır. Analitiğin ve sentetiğin genel bir tanımını vermemiz ve her yargı ya analitiktir ya da sentetiktir, şeklindeki dogmamızı kanıtlamamız gerektiğinde, ***modelimizden başka bir şeye*** başvururuz[61] Açıktır ki, modelimiz sentaks ve semantik ayrımını açıklamaz.

---

[60] ***Ibid.***, p. 30.
[61] ***Loc. cit.***

Filozoflar demektedirler ki, her cümlenin çelişkisi bir iç çelişkiyi oluşturur ya da oluşturmaz. Onlar bu sözleriyle demek istemektedirler ki, her cümle sentaks kurallarını çiğniyormuş ve biçimsel açıdan terimlerdeki çelişkilere indirgenebiliyormuş gibi yapabiliriz. Fakat o zaman tüm semantik açıklamalar ihmal edilir.[62] Oysa filozofların semantik açıklamaları çok üzücü bir durumdur. Austin analitik de sentetik de olmayan bununla birlikte bir iç çelişki içermeyen sözcelerin varlığını örneklerle açıklar. Onun örneklerinde iç çelişkiyi ortaya çıkaran hiçbir sentetik ***a priori*** bilgi yoktur. Şimdi onun epistemoloji ve mantık açısından çok önemli bu açıklamalarını verelim.

1. O, ilk örneğinde kelimeleri incelemekten çok ***cümleleri*** incelemeyi tercih eder. Bu örneğin problemi kökten çözmeyi sağlayacak şekilde olmasa da tartışmada ilerlemeye izin verebileceğini düşünür. İlk örnek çok bilinen şu cümledir: "Kedi paspasın üzerindedir ve ben buna inanmıyorum." Bu cümle görünüşte saçmadır; diğer yandan "Kedi paspasın üzerindedir ve ben buna inanıyorum." ise, görünüşte gereksizdir.

Bildiğimiz dikotomiyi kabul edersek ve P önermesi ya P olmayan bir başka R önermesini içerir ya da P önermesi R olmayanla mükemmel uyum içindedir dersek, o zaman şunu demeye hazır oluruz: "Kedi paspasın üzerindedir.", "Buna inanıyorum."u ***içerir.*** "Buna inanıyorum" burada gereksizdir ve "Buna inanmıyorum." saçmalık demektir. Fakat açıktır ki, "Kedi paspası üzerindedir." "Austin kedinin paspasının üzerinde olduğuna inanıyor"u içermez; hatta "konuşan kişi kedinin paspasın üzerinde olduğuna inanıyor."u da içemez; çünkü konuşan kişi yalan söyleyebilir. Buradaki durum ***P***'dir demek, ***P*** olduğuna inanıyorum"u içermez.[63]

2. "Kedi paspasın üzerinde değildir ve ben buna inanmıyorum." diyemeyişimizin nedeni, önermenin sadece bu sentaksı bir "iç çelişki" olacak şekilde çiğnemesi değildir; bunu söylememe engel olan, daha çok kelimeleri kullanma biçimimiz üzerinde örtük de olsa bir uylaşımdır. Bu durum hiç bir açıklama gerektirmez.[64]

Austin bundan sonra şu önemli noktayı vurgular: "P'dir ve

---

[62] ***Ibid.***, p. 31.
[63] ***Ibid.***, p. 31.
[64] ***Ibid.***, p. 32.

ben buna inanıyorum." biraz gereksiz bir biçime sahiptir ve "P'dir ve ben buna inanmıyorum." ise anlamsız bir biçime sahiptir ve P'dir ve ben buna inanmayabilirim." ise tam anlamıyla anlamlıdır.

Austin bu sözlerinden sonra çok önemli bir konuyu açıklamaya geçer; kesinlikle analitik de sentetik de olmayan sözcelerin varlığını ele alır. Ona göre bu iki sınıfa girmeyen sözceler vardır. O, demektedir ki, "Bu X vardır." gibi bir sözce olsun. Bu sözcedeki X de duyulur bir veri, örneğin gürültü olsun. Bu takdirde sözce şöyle olur: "Bu gürültü vardır." O zaman şunu sorabiliriz: Bu sözce analitik midir? Sentetik midir? Bazılarına göre sözcenin ifade ettiği şey bu gürültünün varlığıdır ve bu gürültünün var olmaması saçmadır. Sonuç olarak "***var oluş***", "***bu***'nun anlamının parçasıdır." Fakat bazıları da demektedirler ki, "Bu gürültünün var olamaması, çok anlamlıdır.". Onlara göre varoluş "***bu***'nun anlamının parçası olamaz.[65]

Bu görüşlerini ileri sürenlerin her ikisi de doğru ***kanıtlar*** ortaya koyarlar; fakat onların sonuçları ***hatalıdır.*** Doğru gibi görünen şey, "bu" kelimesinin var olan bir şeye referansta bulunduğumuzu söylemeye, duyusal bir veriyi ***anlamaya izin vermesi***'dir.[66]

Tarihsel açıdan şu üç cümle "Bu gürültü vardır."; "Bu gürültü var değildir."; "Bu gürültü var olmayabilirdi." Bir filozof (Kant y.n.) "Bu gürültü vardır." ya analitiktir ya da sentetiktir, demezden önce kullanılıyorlardı. Bu filozofla (Kant) birlikte bu üçüncü olasılık yani bu gürültünün var olmayabileceği unutulmuştur. "Bu gürültü vardır." ya analitiktir ya da sentetiktir şeklinde ikiye indirgenmiştir. Filozoflar günümüze kadar bu analitik analitik/sentetik dikotomisinin yol açtığı problemleri kuşkusuz hissettiler; yine de bir önermenin ya analitik ya da sentetik olması gerektiğini düşündüler.

Austin bunu belirledikten sonra analitik de sentetik de olmayan sözcelerin incelenmesine geçer. Bu incelemeyi yaparken şu "Y, X'in anlamının ya bir parçasıdır ya da ya da değildir." formülünü kullanır; sözlerini şöyle sürdürür:

Şu şekilde bir örneğimiz olsun: "İyi olduğunu düşündüğüm

---

[65] ***Loc. cit.***

[66] ***Ibid.***, p. 33.

şey." ve "Onayladığım şey." Burada şu dikotomiyi koyabiliriz: "Onayladığım şey" ya "iyi olduğunu düşündüğüm şeyin parçasıdır ya da değildir. "X'in iyi olduğunu düşünüyorum; fakat onu onaylamıyorum." sözcesinin bir iç çelişki olduğu açık değil midir?" Kuşkusuz bunun bir iç çelişki olup olmadığını söylemek zordur. Her şey kullandığınız kelimelere bağlıdır. ***Austin'e göre "X'in iyi olduğunu düşünüyorum; fakat onu onaylamıyorum" cümlesi ne çelişkilidir ne de tutarlıdır. Bu cümle tümüyle tutarlı olan "X'in etkili olduğunu düşünüyorum; fakat bunu onaylamıyorum." cümlesinden kökten farklıdır. Austin'e göre doğruluk bir cümlenin analitik mi yoksa sentetik mi olduğunu söylemeye izin vermez.***

Austin bu örneği problemli gibi görenlerin olabileceğini düşünerek tezini destekleyen daha başka bir örnek bulur: "İyi olan şey var olmalıdır." Sonra şunu sorar: Bu cümle sentetik mi yoksa analitik midir? Moore'a göre bu, sentetik olmalıdır. Fakat Moore, bunu etikle ilgili kitabında hep analitik yani her zaman doğru bir cümle gibi görür.[67] Austin göre bu, bir cümlenin bazen analitik mi yoksa sentetik mi olduğunu söylemenin güçlüğünü gösterir. Onun bu güçlüğe dair bir başka örneği de "Gül siyahtan çok kırmızıya benziyor cümlesidir." Bu cümlenin, "siyahtan çok kırmızıya benzemek" gülün anlamının ve tanımının parçası değildir, diyerek hemen sentetik olduğunu söylemek doğru değildir. "İyi" olan bir şey var olmalıdır." ve "Gül siyahtan çok kırmızıya benziyor." cümlelerinin anlamları açıktır. Problem bunların anlamlarının açık olması değil; sentetik ***a priori*** bir bilgi olup olmadıklarıdır.

Peki, bu konuda bir karara varmamız için hangi yöntemi uygulamalıdır? Austin en uygun yöntemin ne olabileceğini araştırırken alternatiflerin ne olabileceğini bulmaya çalışır. Onun alternatifleri şunlardır:

1. Semantik ve sentaks ayrımına dayalı model: Bu model yetersizdir; çünkü tanımlar ve kelimelerin kullanımları analitik/sentetik için bir ölçüt vermez.

2. İdeal bir dil oluşturma: Böyle bir dil de mümkün değildir; çünkü ideal bir dil, gerçek bir dil açısından pek çok mahzur içe-

---

[67] ***Ibid.***, p. 34.

rir. İdeal dilin yaptığı gibi sentaksı ve semantiği; kuralları ve uylaşımları ayırmak mümkün değildir

3. İmgelemenin ve kelimelerin kullanımlarının neden oldukları problemlere dikkat etmek: Bu yöntem de uygun değildir; çünkü bir problemin çözümü başka bir problemin çözümü olamaz. Buradan çıkan sonuç şudur: ***Hiçbir model zorunlu değildir; realite hiçbir modelin zorunlu olduğunu empoze etmez; model fikrini terk etmelidir; model bizi yanıltır ve realitenin bir imgesini vermez***[68]

Burada şöyle sorulabilir: Bu maniheizmi analitik ya da sentetik düalizmini yine kanıtlayacak bir imgesel olay düşünemez miyiz? Bu soruyu cevaplamak için Austin şöyle bir olay düşünmemizi ister: Varsayınız ki, bir kediyle birlikte ve dostluk içinde yaşıyorum. Bir gün kedi birdenbire vaaz etmeye başlıyor. O zaman şunu sorabiliriz: "Bu, gerçek bir kedi midir ya da değil midir? Bunu kesin olarak bilemeyiz. Oysa "Bu gerçek bir kedidir." ve "Bu gerçek bir kedi değildir." ifadeleri semantik açıdan olgulara uygun değildir. Bu iki cümle bundan başka durumlar içinde icat edilmiştir. Bu cümle ne sadece kedime dört yıl boyunca dostça davranan kişi hakkındadır ne de yalnız bir kişiye dairdir. "Bu bir halüsinasyondur." ve Bu bir halüsinasyon değildir." arasında bir seçim yapmak aynı tarzda problemler ortaya çıkarır. Görüldüğü gibi gündelik hayatımızda çok farklı ve beklenmedik durumlar ortaya çıkabilir. Dilimiz bu beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı değildir. Analitik/sentetik ayrımının geçerli olmadığı pek çok duruma şahit olabiliriz. Beklenmedik durumlarda gündelik dil yetersiz kalır. Oysa fizikte dilin anlatamayacağı olağanüstü durumlar yoktur.[69]

Eğer gündelik dilin ideal bir dil gibi etkin olması gerekseydi, olguların doğasını bozardık. Normal ve olağanüstü durumların her ikisi için de uygun bir dil yoktur. Austin bunu şu örneği ile daha açık hale getirmek ister. "Uzam olma"yı ve bir "biçime sahip olma"yı düşünelim. Bunları gündelik hayatta kullanmayı doğru olarak öğreniriz; yanlış kullanımların farkına varırız. "Bu uzamdır; ama biçimi yoktur." demeyiz. Aynı şekilde tersini de kullanmayız. Varsayalım ki, bir kişi söyle desin: "X uzamdır; ama biçimi

---

[68] ***Ibid.***, p. 35.
[69] ***Ibid.***, p. 36.

yoktur." Bunun ne anlama geldiğini bilemeyiz; çünkü buna uyan örtük veya açık bir uylaşım yoktur. Bunun geçerli olduğu bir durumu asla düşünemeyiz.[70] Buna rağmen böyle bir cümle söylenebilir; olağanüstü durumlarda söyleyebildiğimiz ve söyleyemediğimiz durumları sınırlayan kurallar yoktur.[71] Öbür yandan problem ortaya çıkaran şey, sadece olağanüstü durumları imgelemenin veya denetlemenin imkânsızlığı değildir; betimlemeye çalıştığımız şeyi sadece olağanüstü durumları betimleyen ya da çağrıştıran kelimelerle incelemeye çalışmamızdır. Gündelik dil, dayanıksız bir incelemeye kulak verir.[72]

Gündelik hayatta kavramakta zorluk çektiğim durumlar vardır. Bir kişiye "O evde midir yoksa evde değil midir?" diye sorduğumu ve onun da "Hayır!" dediğini düşünün. Bu durumda imgeleme gücüm devreye girer ve "Belki ölmüştür." diye düşünürüm. Fakat bu sonuncu olasılığın da bir durum saptaması olmadığını hemen anlarım ve en makul olanlarından en tuhaf olanlarına kadar pek çok tuhaf durumu incelemek zorunda kalabilirim. Austin analitik/sentetik önermelere ilişkin açıklamalarına şu sözleriyle son verir: Kuşkusuz gündelik dilimizin ifadelerini kullanmaya çok dikkat etmeliyiz; fakat dilimizin bildik ifadelerinin anlatımı açısından yepyeni durumların ortaya çıkacaklarını da kabul etmeliyiz. Bu nedenle dilimizi önceden kabul edilmiş bir modelle uyumlu olmayan zorlamak uygun değildir. Gündelik kullanımları bir defa keşfettikten sonra artık tartışacak ve keşfedilecek yeni bir şey yokmuş gibi davranamayız; gündelik kullanımları dile getirmekle yetinemeyiz. Ritimleri yeni ve daha iyi betimleri gerektiren pek çok şey ortaya çıkabilir. Filozoflar kelimeleri gündelik dil açısından hiçbir anlam taşımayacak şekilde kullanmanın öncülüğünü yaparlar Fakat onların ifadeleri yeni olsa da hakkında konuştukları olgular olağanüstü değildir. Oysa her zaman gündelik hayatımızda olağan dışı durumlar vardır.[73]

Austin dildeki her zaman karşılaşabileceğimiz sürpriz durumlara ilişkin açıklamalarını burada bitirir; makalesinin son bölümünü adların kullanımına ayırır. Onun ele aldığı problem şudur: Niçin farklı nesnelere bir ve aynı adı veriyoruz? Bu soru,

---

[70] ***Loc. cit.***
[71] ***Loc. cit.***
[72] ***Ibid.***, p. 37.
[73] ***Ibid.***, p. 38.

pek çok teorinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Söz konusu teoriler tümeller teorisinden "ad verdiğimiz bir entite var olmalıdır." diyen teze kadar geniş bir yelpazeye yayılır.[74]

Austin farklı şeylere benzer noktaları olduğundan bir ve aynı adı veririz şeklindeki önyargının saçmalığını açıkça vurgular. Niçin farklı şeylere bir ve aynı adı veriyoruz?" sorununu çözmek güçtür; çünkü ortak adları olan şeyler farklı iseler, birbirine benzemez. Eğer kelime özdeşse, kelimenin adlandırdığı nesneler özdeş değildir ve onların özdeş anlamları yoktur. O halde ortak ad vermeyi açıklamak için başka neden bulunmalıdır.

Austin'e göre adlar konusunda en ölçülü görüş nominalistlere aittir. Onlar demektedirler ki, farklı nesnelere sadece birbirine benzedikleri için aynı adı veririz; ancak nesneler aynı adı taşısalar da özdeş değildir. Austin nominalistlerin bu görüşlerinin doğru olmadığını ileri sürer ve onları eleştirir. Felsefe tarihi açısından çok önemli olan bu eleştiriler şöyledir: Nominalistler pek çok açıdan yanılmaktadırlar.

1. Onların "Pek çok şeye niçin aynı adı veriyoruz?" sorusuna verdikleri cevap aldatıcıdır. Onlar "benzer" kelimesinin özelliğini hiç analiz etmemişlerdir.

> Aynı genel adı verdiğim şeylerin "benzer" oldukları kesinlikle doğru değildir. Benzer kelimesini nasıl anlarsak anlayalım; nominalistlerin "benzer"i, kelimenin yanlış kullanımıdır.[75]

2. Nominalistlerin bu cevabı yeterli görmeleri tuhaftır. Onların cevapları olgulara karşı haksızlıktır. Öte yandan nominalistler, pek çok ilginç ve önemli olguya dikkat etmemişlerdir ve onları yeterince incelememişlerdir. Eğer onları gerektiği gibi inceleselerdi, rakiplerine daha etkili cevaplar verebilirlerdi.[76] Onların "aynı adı taşıyanlar birbirine benzer." tezlerine şöyle itiraz ederiz: Onlar belli bir açıdan birbirine benzeyebilir; fakat benzerlik sadece ***kısmi özdeşlikten*** ibarettir. "Benzer" ve "özdeş" kelimeleri birbirinin yerine kullanılamaz. Farklı şeylere aynı adı versek bile, bu farklı şeylerin her zaman birbirine özdeş bir şey içerdiklerini söylemek çok zordur. Oysa nominalistler bunun

---

[74] ***Ibid.***, p. 38.
[75] ***Loc. cit.***
[76] ***Ibid.***, p. 39.

farkında değildir.[77]

Austin "nesnelerin aynı adı taşımaları problemi"nin açıklamasında tarihsel yaklaşımların yetersizliklerini gösterdikten sonra alternatif açıklama biçimleri araştırır. O şöyle sorar: Bu önemli; ama şimdiye kadar hem filozofların hem de filologların ihmal ettikleri bu sorunu nasıl çözebiliriz? Cevap şudur: Bu konuda sadece ne felsefi ne de yalnız filolojik yaklaşımları değil; onların her ikisini de dikkate almalıyız. Doyurucu bir açıklama ancak o zaman yapılabilir.[78] Bu konuda ideal dili kullanan Polonyalı semantikçilerden çok Aristoteles bize yardımcı olabilir.

Austin Aristoteles'in görüşlerinin önemli olduğunu söylemekle birlikte onların az veya çok yanlış ve eksik olduklarını eklemeyi de ihmal etmez; sonra Aristoteles'in açıklamalarını anlamak için en uygun olduklarını düşündüğü örnekleri sıralar:

1. Aristoteles genellikle çok basit şu örneği verir: "Sağlıklı" sıfatı. "Sağlıklı bir beden"den, "sağlıklı bir ten"den ya da "sağlıklı bir egzersiz"den söz edebilirim; "sağlıklı" bunların hiçbirinde belirsiz biçimde kullanılmamıştır. Aristoteles onların paronimik* (paronymique) tarzda kullanıldıklarını söyler. Bu durumda "sağlıklı"nın ***ilk ve çekirdek anlamı*** dediğimiz bir anlam vardır. Bu çekirdek anlam, sağlıklı bedendeki anlamdır. Bu ilk anlam aynı zamanda çekirdek anlamdır; çünkü diğer iki anlamda da kısmen bulunur. Bu çekirdek anlam hem sağlıklı bedenleri hem de sağlıklı teni ortaya çıkarır.[79]

Bu, basit ve anlaşılması kolay bir örnektir. Yine de bir kelimenin iki anlamı olup olmadığını bilmeye çalıştığımız anda bu örneği unuturuz. Austin'e göre Prichardt'ın Aristoteles'te ἀγαθόν (agathon) kavramına dair yazısında paronimiye dair yanlış anlamanın klasik bir örneği vardır. Burada yazar şunu araştırır: Bir kelimenin anlamı her zaman aynı mıdır ya da onun farklı anlamları var mıdır? Paronimi konusunda Austin sözü uzatmadan şunu söylemekle yetinir: Fizik egzersizin, tenin ve bedenin sağlıklı olduklarını söyleme nedenimiz benzer olmaları mıdır? Buna "evet" dersek, kesinlikle yanılırız. Yanılsamaya düşmemek için

---

[77] ***Loc. cit.***

[78] ***Loc. cit.***

* Paronime (paronyme): Başka bir sözcüğe köken ya da biçim bakımından benzeyen kelime.

[79] ***Ibid.***, p. 40.

gerçek olguların önemine dikkat etmeliyiz.

2. Bundan sonra Austin, Aristoteles'in "benzer" terimler dediği durumu ele alır.

Austin demektedir ki, Eğer A : B :: X:Y ise, o zaman o zaman A ve X genellikle aynı adı; örneğin bir falez ayağı ve bir masa ayağı adını taşır. Fakat bu iki ayağın "benzer" olduklarını söyleyebilir miyiz? Normalde söyleyemeyiz. Kuşkusuz A'nın B ile ve X'in Y ile sürdürdükleri ilişkiler benzerdir. Fakat A ve X bu ilişkiler değildir. "Ayak", birincide "başlangıç" (falezin ayağı= falezin yükseltisinin başladığı yer) demektir. Oysa kelime ikincide "dik durmayı sağlayan bölüm" demektir. "Falezin ayağı" ve "masanın ayağı" ortak bir kelimeyi içerseler de, "ayak" onlarda çelişkili daha doğrusu çelişkili fikirleri ifade eder. Bu nesnelerde veya "falez ayağı" ve "masa ayağı" fikirlerinde özdeşlik araştırmak saçmadır, hatta tehlikelidir.[80]

Austin başlangıçtaki şu problemden asla kopmaz. "Benzer anlam"dan ya da "farklı anlam"dan söz etmenin anlamı nedir? Bu, nesneler arasında benzeyen ve benzemeyen yönleri belirtmek değildir. "Ayak" kelimesinin farklı kullanımlarından anlıyoruz ki, ortak kelimelerin ifade ettikleri nesneler özdeş değildir ve onların özdeş anlamları da yoktur. Benzerlik teorisi sonuçta yanlıştır ve problemi asla çözmez.

3. Austin izleyen satırlarda başka benzerliklerin ortak benzerlik gibi düşünülmesini ele alır. Austin buna şu örneği verir: B ile A; B ile C ve C ile D birbirine benzesin Bu durumda D'ye, C'ye benzediğinden, aynı adı veririz. Fakat bu benzerliği genişleterek D ile A benzerdir diyemeyiz. Onlar arasında bir özdeşlik aramak açık bir tehlikedir.[81]

4. Kavramların orijinal kullanımlarının terk edilmesi:

Austin bunu" faşist" kelimesinin kullanımından hareketle açıklar. Başlangıçta bu kelime x, y, z gibi pek çok karakteristik özelliği içerir. Fakat daha sonra bu özelliklerden sadece dikkat çeken birine sahip kişileri "faşist" diye niteleriz. Öyle ki, zorunlu olarak birbirine benzemeyen kişilere de "faşist" deriz. Faşist" denen kişiler, kırmızı, yeşil, mavi, denen nesnelerle aynı fikirleri

---

[80] ***Ibid.***, p. 41.

[81] ***Loc. cit.***

çağrıştırmaz;[82] çok farklı şeyler için kullanılır.[83] Bu niteleme eksik anlamadır; kelimenin orijinal anlamı unutulduğundan kafamızı çok karıştırır. Örneğin "Kinizm"in farklı anlamlarını düşünelim. Burada o anlamlarda benzerlik bulduğumuzda hayret ederiz. Benzerliğin eksik özelliği, bazen olumlu bir benzerliğin yokluğundan kaynaklanır. O zaman bu benzerliği göstermek için kelime icat ederiz.[84]

5. Fonksiyonların anlamı oluşturması:

Bunu en iyi anlatan "Kriket" kelimesinin kullanımlarıdır. "Kriket"in anlamı, fonksiyonlar toplamı olan bir oyundur. Bu fonksiyonlar bir topun, bir sopanın ve oyunu yöneten kişinin fonksiyonlarıdır. Buna göre "Kriket oyunu"undan, "bir "kriket topu"ndan, bir "kriket sopası"ndan ve bir "kriket hakemi"nden söz edebiliriz. Bunlarda "kriket" kelimesinin yer alma nedeni, her birinin bir oyunda yer almasıdır. Kriket topu, sopası ve hakemi "kriket" kelimesinin anlamının oluşturulmasına katkıda bulunur.[85]

Geleneksel mantık anlam konusunda üç kategori kabul eder: Açık anlam, kapalı anlam ve benzer anlam. Bu mantık aynı anlamı taşıyor gibi görünen kelimelerin her zaman aynı anlamı taşımadıklarını ve farklı anlamda kabul edilen pek çok anlamın da çok farklı olmadıklarını hiç dikkate almaz. "Benzerlik" teorisyenleri sadece şunu söylerler: Bir ve aynı adı verdiğimiz her şey ya bir ve aynı modele benzer ya da başka bir şeye benzemekten çok birbirine benzer. Mantıkçıların bu görüşleri kesinlikle doğru değildir. Problemin karmaşıklığını açıklamayı isteyen her insan örneğin "kafa" kelimesinin anlamı için uygun bir sözlüğe bakmalıdır. Sözlükte "kafa" kelimesinin farklı anlamları birbiriyle farklı biçimde ilişkilendirilmiştir.[86]

Bütün bu açıklamalarda açıkça görüyoruz ki, Austin benzerlik konusunda nominalistlerin açıklamalarını ve tümellerin realist açıklamalarını reddetmektedir. Ona göre "X'in anlamı" ve "tekil şeylerin X'in anlamını oluşturması" çoğunlukla birbirinden farklıdır. Bu ayrım genel geçer bir ilke yapılamaz. Bunu "Golf

---

[82] ***Ibid.***, p. 43.
[83] ***Ibid.***, p. 44.
[84] ***Ibid.***, p. 41.
[85] ***Ibid.***, p. 43.
[86] ***Ibid.***, p. 44.

oynamak"ın anlamıyla da somut biçimde açıklayabiliriz. "Golf oynamak"ın anlamı nedir? Veya "Golf oynamak nedir?" diye sormak anlamsızdır. Ancak şunları sorabiliriz: "Hangi aktiviteler toplamı golf oynama pratiğidir?"; "Golf oynamak için hangi ekipmanlardan yararlanırız? vs. Araştırmaya başlamadan önce, farklı şeylere aynı adı vermemizin farklı sebeplerinin derinleştirilmiş bilgisine sahip olmalıyız. Platon ya da diğer pek çok filozof gibi, basit ve doğrudan tanımlarla yetinirsek ya da "aynı anlam/"farklı anlam" ya da "X olan şeyler" /"X'in anlamı" dikotomileriyle yetinirsek sadece karışıklığa yol açarız.[87]

Sonuç olarak Austin makalesi dogmatikleri uyandırmaya çalışır Bu makalede yeni bilgilerin dayandırılabilecekleri bir temel oluşturur. Austin' in yöntemi güvenilir temeller oluşturmak için tüm önyargıları yıkmaktan ibarettir. Descartesçı yönteme benzemektedir. Anlam problemi filozofların iddia ettikleri gibi, kelimelerle ilgili değildir. Anlam problemi tersine cümlelerle ilgili bir problemdir. Austin açıkladığı şu postüladan hareket eder: Kelimenin kendi başına anlamı yoktur. Kelime sadece bir cümlede anlam taşır. Kategorilerimiz yanlıştır; çünkü kategorileştirmelerimiz realiteye her ne pahasına olursa olsun uygulamak istediğimiz bir modele bağlıdır. "Anlam" kelimesinden neyi anlamak gerektiğini yeniden tanımlamalıyız; çünkü şimdiye kadar bu terim, kavramın bir eş anlamlısı gibi, fiktif bir entite gibi anlaşıldı." Anlamın parçası olmak" ya da "aynı anlama sahip olmak" nedir? Anlam terimini yeniden tanımladığımızda bunu bilebiliriz. Austin'e göre benzer bir anlam için iki farklı bir öz araştırmak saçmadır hatta tehlikelidir. Austin "farklı şeylere benzer noktaları olduğundan bir ve aynı adı veririz." şeklindeki önyargının saçmalığını açıkça vurgular. Ortak adları olan şeyler farklı iseler, birbirine benzemez. O halde ortak ad vermeyi açıklamak için bir başka neden bulunmalıdır.

Austin'e göre "doğruluk" sorunu bir "performatiflik" sorunu değildir. Doğruluk bir değer biçme boyutudur. Değer biçme de belli bir durumda söylenen cümleyle ifade edilen şeyi belirli uylaşımlara göre yapılır. Uylaşımlar ise kelimelerle dünyanın bazı ilişkilerini belirler.

Bunun anlamı şudur: Bunları uylaşımsal olarak içermeyen

---

[87] ***Ibid.***, p. 43.

hiçbir dil yoktur. Olumlama ve olumsuzlama dünya hakkında bildirimlere değil; doğrudan dünyaya başvurur. Uludağ Bursa'dadır." "doğrudur." daki "doğrudur", fazladan değildir. Belli bir bildirimin doğru olduğunu açıklamak için sıfatların kullanımına başvururuz. Pek çok sıfat "doğru" ve "yanlış" ile aynı sınıftandır yani kelimeler (belli bir duruma başvuran sözler) ile dünya arasındaki ilişkiye başvurur. Yine de kimse onları gereksiz saymaz.

Performatif "Biliyorum." ve "Vaat ediyorum" arasında bir benzerlik kurar. Austin'e göre her ikisinde de içerimler aynıdır. Bu nedenle "Biliyorum" bildirimi "vaat ediyorum." gibi performatiftir. Bu durum Austin'i bildirimin performatif bir kavramını savunmaya yöneltti. Bu anlamda "Biliyorum.", herhangi bir şeyi bilmemize izin veren koşullara sahip olduğumu ileri sürmek değildir; dünyanın durumuna uyan bir zihnim olduğumu da ifade etmez. Austin performatif bir bilgi bir kavramını ileri sürerken şuna inanmaktadır: Doğruluğa ilişkin bir performatif açıklama gereklidir. Bu açıklama X, doğrudur." sözcesini, herhangi bir şeyin doğru olduğunu söyleme durumumu dile getirir.

Tümeller mantıksal konstrüksiyonlar olsalar bile onlar hakkında söylenecek bir şey yoktur. Sokaktaki insan filozofların tümellerden söz ettiklerini bilmediği sürece onları kullanmadı; çünkü tümeller gündelik dilin iletişim dilinin bir kelimeleri değildi. Buradan hareketle diyebiliriz ki, ***tümeller dilimizin doğal ve zorunlu kelimelerinden değildir. Olguları betimlemek, iletişimde bulunmak, her tür söz edimini gerçekleştirmek için kavramlara muhtaç değiliz. Kavramları kullandığımızda tam bir belirsizliğe düşeriz. Kavramları kullanmak filozoflarda en yaygın hatadır; çünkü onlar anlamlı bir cümlenin yerine anlamsız kelimeyi koyarlar.***

III. Önermede Doğruluk

Şimdi Austin'in "Doğruluk" adlı makalesinde ortaya koyduğu görüşleri ele alalım.

Bilindiği gibi felsefe antik dönemden itibaren hep "doğruluk" araştırması diye anlaşıldı. Bu kavramın mitolojik bir arka planı

vardı. Grekçede doğruluk, ***âletheia***[*] kelimesiyle ifade ediliyordu. Mitolojik arka plan sonradan unutulsa da, bu kavram hep felsefenin ereğini ifade eden bir kelime olarak kullanıldı. O yüzden Austin'in "doğruluk" adlı makalesinde söyledikleri tüm felsefe tarihine onun kendi gözüyle yeni bir bakıştır. Bu zorunlu belirlemelerden sonra şimdi konuyu açıklamaya geçelim.

Austin "Doğruluk" adlı makalesinin başında Pilatus'un[**] şu alaycı ve cevabını beklemediği sorusuyla başlar: "Hakikat nedir?" Sonra Pilatus'un, farkında olmasa da kendi dönemindeki insanların ilerisinde olduğunu söyler; çünkü bizatihi "doğruluk" soyut bir addır; bir gramerci devesidir.[***]

Filozof analizinin başında gramere dayalı bir saptama yapmak ister ve şunu sorar: Doğruluk bir töz müdür yani bilginin bir nedeni midir? ya da kırmızı renk gibi bir nitelik midir yani bir şeyden ayrılmayan bir özellik midir?" veya "Bir ilişki midir?" Bu sorulara François Bacon'ın ***Doğruluk Üzerine*** adlı denemesinden hareketle şu cevabı verir: ***Doğruluk soyut bir addır. Austin'e göre doğruluk soyut ad olduğundan, filozoflar bu sorunu çözememişlerdir. Bu soruyu cevaplamak onların gücünü aşar. "Doğruluk"u analiz ederken soyut ad olarak değil;***

---

* Aléthéia Grekçe ***a*** olumsuzluk ekinden ve ***lethe***'den oluşur. Aletheia'nın mitolojik bir ırmak, cehennem ırmağı olan Lethe ile benzerliği vardır. Lethe canlıların dünyasıyla ölülerin dünyasını ayırır. Gizli, nüfuz edilemez, ve kaygı verici bir alanı belirtir. Filozof teoria yoluyla letheia'yı aletheia yani gizli, bilinmez olanı açık ve bilinir hale getirir; nüfuz edilemeze nüfuz eder; hakikati ortaya çıkarır. ***Aletheia*** planı tanrısal plandır. Onun ayırt edici özelliği ölümsüzlüğü ve değişmezliğidir. Bu plan üremeye, bozulmaya, ölüme ve unutmaya maruz kalan insan varoluşuna karşıt, değişmez ve sürekli varlık planıdır.

** Romalı vali. Pilatus İsa'nın görevinin hakikate şahitlik etmek olduğunu duyunca bu mahkûmun Roma için hiçbir tehdit oluşturmadığı sonucuna vardı. İsa'ya "Hakikat de nedir?" diye sordu. Belli ki, o, hakikatin, üzerinde durulmaya değer olmayan, anlaşılmaz bir kavram olduğunu düşünüyordu. Peki, o hangi sonuca vardı? "Ben bu adamı suçlu bulmuyorum" dedi (Yuhanna 18:37, 38; Luka 23:4).

*** Austin burada "göz" ve "iğne deliği"yle kelime oyunu yapmaktadır. "Gramercinin devesi" "Gramercinin gözünden kaçamayan" demektir. Buradaki deve ise Matta İncili'ndeki İsa'nın şu sözlerini çağrıştırır: "Bir deveyi iğnenin deliğinden geçirmek, bir zengini göklerin krallığına sokmaktan daha kolaydır."

sıfat olarak yani "doğru" şeklindeki kullanımları dikkate almalıdır.

Austin'in "doğruluk" anlayışı Strawson'ın düşüncelerine karşıtlığı sayesinde anlaşılabilir. Austin bu problemi Strawson'a eleştiri olarak ele almıştır. Austin'in tezlerini anlayabilmek için önce Strawson'ın düşüncelerini ana hatlarıyla da olsa bilmek gerekir. O nedenle önce Strawson'ın "doğruluk"u nasıl anladığını açıklayalım.

Strawson "doğruluk" konusunu 1949'da ***Analysis*** adlı dergide yayınladığı "Truth" (Doğruluk)* adlı makalesinde ele almıştır. Filozof burada Austin'in performatif kavramından esinlenir. Yukarıda söylediğimiz gibi Austin, ikinci döneminde betimsel/performatif ayrımını terk etmişti ve kognitif denen sözlerin de gerçekte performatif olduklarını söylemişti; bilginin de performatif özellikte olduğunu kabul etmişti. Bu makalede Strawson, Austin'in etkisiyle doğruluğa ilişkin performatif bir kavramı savunur. Doğruluğun performatif özelliğinden söz eder; "doğruluk" kavramının performatif olduğunu ileri sürer. Strawson'a göre "Doğrudur", betimsel bir sözce değildir ve onu "bildiriyorum ki," gibi betimsel olmayan sözcelerle karşılaştırmak ve performatif diye nitelemek gerekir. "Performatif doğruluk" kavramı açısından "doğruluk"a ilişkin yüklem, gereksizdir. Örneğin "Uludağ Bursa'dadır." "doğrudur" sözcesindeki "doğrudur", bildirimin anlamına yeni bir şey katmaz; bu nedenle gereksizdir. Görüldüğü gibi Strawson "performatif" kavramını Austin'den farklı biçimde anlar.

Strawson "doğruluk" konusunda gündelik dildeki ifadelerin felsefi analizini yapar. Bu analizle iki farklı tezi, eşdeğerlik tezini ve Carnap'ın semantik kavramını uyuşturmaya çalışır. Bilindiği gibi eşdeğerlik tezi şudur: "Doğrudur ki, P,", P'dir demekle; "Yanlıştır k, P.", "P değildir." demekle aynı şeydir. Eşdeğerlik teorisine göre önermeden "doğru" yüklemini kaldırdığımızda, cümlenin anlamı, semantik değeri değişmez. Diğer teze Carnap'ın semantik tezine gelince; bu konuda şunu diyebiliriz. "Ağacın yeşil olduğu doğrudur." gibi bir önermede "doğrudur." doğruluğu bir

---

* Bu makale filozofun Fransızcaya ***Études de logiques et de linguistiques***, édition du Seuil, Paris, 1977, adıyla çevrilen ve makalelerinden oluşan, kitabın 217-242. sayfaları arasında yayınlanmıştır.

dile bağlar, diğer deyişle doğruluğu dille söyleyebileceğimizi kabul eder.

Strawson gerçekte Ramsey'in eleyici anlayışını bir başka şekilde savunmak istiyordu. Bu makalede Strawson eleyiciliği iki şekilde yapıyordu:

1. "Doğrudur ki, P"de "Doğrudur ki, ..." bildirimin anlamına yeni bir şey katmaz.

2. Bir bildirimin doğru olduğunu söylemek bir başka bildirimde bulunmak değildir.

O nedenle en azından "doğruluk yüklemi"ni semantik planda elemeliyiz.

Strawson'a göre bir cümlenin doğru olduğunu söylemek, bildirimin anlamını değiştirmez. Bir bildirimin doğru olduğunu söyleyerek bir bildirimden farklı bir şey yaparız. Bu nedenle P bildirimiyle "Doğrudur ki, P" bildirimi arasındaki fark, "Doğrudur ki, P" demekten ibaret değildir. "Doğrudur ki, P", "P'dir" şeklindeki birinci basamak* bir bildirime karşıt ve ona dayanan, ikinci basamak** bir bildirim gibi görülemez.

"Bu doğrudur." betimsel bir sözce değildir; onu "Onaylıyorum ki," gibi betimsel olmayan, performatif ifadelerle karşılaştırmak gerekir.

Böylece "Sözcem hiç de bir bildirim değildir; lengüistik bir performanstır."[88]

Strawson, şu fikri savunur: Bir C cümlesinin doğru olduğunu söylemek, C cümlesiyle bildirilen şeyi onaylamak değildir; çünkü doğruluk yüklemi yani "P, doğrudur."'daki "doğrudur." mantıksal açıdan gereksizdir ve C cümlesiyle bildirilen önermeye hiçbir şey eklemez. Bu nedenle bir cümlenin doğru olduğunu söylemek, gereksizdir ve elenebilir. Ancak doğruluk yine de önermeden elenemez. Önerme her ne olursa olsun doğru olmalıdır. "Bir cümle hakkında doğrudur." demekle cümlenin doğru olması aynı şey değildir. Cümlenin doğru olduğunu söylemekle birşeyi kabul ederiz; belirtiriz vs. Bu nedenle Strawson "C, doğrudur."

---

* Bireysel değişkenden başka değişkeni olmayan mantık sistemi. Örneğin "P'dir"

** Bir önermeye doğru veya yanlış özelliği yükleyen önerme. Örneğin, "P doğrudur." Doğrudur.

88 Strawson, "Vérité", dans ***Études de logiques et de linguistiques***, Les éditions du Seuil, Paris, 1978 p. 219.

cümlesinin performatif olduğunu düşünür.

Strawson'ın "doğruluk" anlayışı ana hatlarıyla böyledir. Peki, Austin bu kelimeden neyi anlamaktadır? Şimdi bunu açıklayalım.

Austin 1950'de Strawson'un bu makalesine tepki olarak kendi doğruluk anlayışını ortaya koydu ve doğruluğa ilişkin performatif bir kavram olamayacağını savundu. Bu tartışma Austin'in ölümünden sonra bile 1960'lı yıllarda sürdü. Austin'e göre "X, doğrudur." "doğrudur." veya "X, doğrudur." doğru değildir." gibi ifadeler performatif değildir. Bu nedenle "X, doğrudur." veya "X, yanlıştır." basit bir bildirimden farklıdır. Onlar belli bir bağlamda ifade edilen bir bildirime ilişkin bir değerlendirmedir.

Austin'e göre bizim cümleleri ifade etmemize yarayan lengüistik araçların bir stoku vardır. "Doğru" ve "yanlış", lengüistik araçlar değildir. ***Sözceleri kullanarak genellikle bir kişinin dediği şeyi kabul ederiz, söyleriz, belirtiriz, onaylarız.***

Austin'de doğruluğu açıklamaya başlarken önce onun analiz yöntemine değinmekte yarar vardır. Onun yöntemi lengüistik fenomenolojidir yani gündelik dilin analizidir; imkânlarının araştırılmasıdır; kullanımlarının dikkate alınmasıdır. Bu analiz sayesinde başımızı döndüren sarhoşlukların derinliklerinde kaybolmayız.[89] Peki, Austin "doğru"yu lengüistik fenomenolojiyle nasıl açıklamaktadır? Şimdi bu konuyu ortaya koyalım.

Austin göre filozoflar doğru ve yanlış kategorilerine; bilimsel hayatta ve gündelik hayatta dilin betimsel fonksiyonuna ayrıcalık tanırlar. Bu tutum XX. yüzyılın başında özellikle mantıkçı pozitivizmle birlikte çok güç kazanmıştır.

Kuşkusuz bir niteliği, karşıtı bir başka nitelik sayesinde kavrayabiliriz. Bu, "doğru" için de geçerlidir. "Doğru" olanı "yanlış" olanla karşıtlığına dayanarak açıklayabiliriz. Bu nedenle her ikisini de problematik haline getirmeliyiz. O zaman şunu sormak gerekir: Neye "doğru" neye "yanlış" diyoruz? Austin soruların cevabını araştırırken önce "doğru" sıfatını ele alır. Bunu yaparken Wittgensteincı bir tutum takınır ve bu sıfatın çok çeşitli cümlede ve farklı durumları betimlemek için kullanıldığına dikkat çeker. Bu kullanımlara şu örnekleri verir:

İnançlar doğrudur.

---

[89] Austin, "Plaidoyers les excuses", p. 141.

Betimler ya da açıklamalar doğrudur.
Önermeler ya da bildirimler doğrudur.
Kelimeler ya da cümleler doğrudur.
Kedinin paspasın üzerinde olduğu doğrudur.
Bazen de şöyle deriz:
Tümüyle Doğrudur.
Bu doğrudur.
Bu oldukça doğrudur.

Bu ifadelerin çoğu doğal kullanımlardır ve problemsizdir.

Felsefi açıdan şunu sorabiliriz: ***Bu kullanımlardan hangileri temeldir? Austin'e göre bu soru indirgeyicidir ve "doğru"nun yer aldığı pek çok ifadeyi anlamaya izin vermez; araştırmada ilerlemeyi sağlamaz. O nedenle Austin tek ve prototip cümle yerine farklı başka model cümleler olup olamayacağını sorar ve şöyle der: Bana göre araştırmamızı başlangıçta yönetecek üç model cümle vardır***. Bunlar,

"Kedi paspasın üzerindedir." demek doğrudur.
"Kedi paspasın üzerindedir", "doğrudur".
"Kedi paspasın üzerindedir" bildirimi "doğrudur."[90]

Model cümleleri belirledikten sonra Austin "doğru" sıfatının kullanımının meşru olduğu ifadeleri araştırır ve şöyle sorar: İnanç sözcelerinin doğruluğundan diğer deyişle "doğru bir inanç"tan söz edebilir miyiz? Onun cevabı şöyledir: "Bazılarına göre doğruluk, inancın bir özelliğidir. ***Fakat bana göre bu, doğru değildir. "Doğru inanç" felsefi ya da teolojik bildirimler dışındaki bildirimlere yaygınlaştırılamaz. Burada şöyle sorabiliriz: Bir kişi hangi durumda doğru inanca sahiptir? Austin'in cevabı şudur: O doğru bir şeye inandığında ya da bir şeyin doğru olduğuna inandığında. Bazıları da demektedirler ki, bir inanç bir imgeyle aynı doğadadır. Eğer onların dedikleri gibiyse, inanç "doğru" olamaz buna karşılık "aslına uygun" olabilir.***[91] ***Bu tıpkı şunlara benzer: Gerçek bir portreden söz edebiliriz; ama bu "Bu portre doğrudur." diyemeyiz. İmgede yapılan bir betim doğru olabilir; ama bu betim yine***

[90] Austin, "Vérité", p. 93.
[91] ***Ibid.***, p. 94.

de bir imge değildir.

Bundan sonra Austin "doğru"nun yaygın meşru kullanım alanını belirler. Ona göre gerçekte "doğru" ifadesinin felsefe ve teoloji dışında çok geniş bir kullanım alanı vardır. Betimlerin, açıklamaların, bildirimlerin, cevapların, önermelerin ve bunun gibi daha pek çok şeyin "doğru" olduklarını söyleyebiliriz. "Doğruluk", Hukukta ve geometride de önemlidir. Bütün bunlar bize bir şey söyler: "Doğru" kavramını genelleştirilemez. ***Genelleştirme doğrudan gözlemin değil; akıl yürütmenin sonucudur.***

Austin demektedir ki,

> Eğer kediye bakıp "Kedi paspasın üzerindedir." derseniz, bu bir bildirim olsa da bir önerme değildir. Gerçekte felsefede önerme, bazen bir cümlenin ya da cümleler topluluğunun anlamını belirtmek için özel biçimde kullanılır. Bu durumda önerme sadece "doğru" ya da "yanlış" olur; çünkü asla şöyle demeyiz: "Bu cümlenin ya da kelimelerin anlamı doğrudur." ya da "yanlıştır." Bir yargıcın ya da jürinin dediği şeyi söyleriz: "Kelimeler bu anlamda alındığında ya da şu ya da bu anlamı yüklediğimizde ya da onları şöyle yorumladığımızda veya anladığımızda doğrudur."[92]

Gündelik hayatta kelimelerin nadiren, bazı koşullarla ve cümlelerin de genellikle doğru olduklarını söyleriz. Gerçekte kelimelerin ve cümlelerin her zaman değil; sadece bazı durumlarda doğru olduklarını söyleyebiliriz. Ancak kelimeler filologların, sözlük yazarlarının, gramercilerin, dilcilerin, fonetikçilerin, metin eleştirmenlerinin inceledikleri şekliyle doğru ya da yanlış değildir. Onlar kötü oluşturulmuştur, kapalıdır, çevrilemez, imlası kötüdür, eskimiştir, değişikliğe uğramıştır vb. Cümleler ise eksiltilidir, bileşiktir, gramere aykırıdır vs. Yine de şöyle diyebiliriz: "Onun sonuç bölümündeki sözleri doğruydu." ya da "Söylevinin beşinci sayfasındaki üçüncü cümlesi yanlıştı." Fakat kelimeler ve cümle burada belli bir durumda kullanılan kelimelere ve cümlelere referansta bulunur; diğer değişle bildirimlere başvurur.[93]

Bir bildirim gerçekleştiğinde bir tarihsel olay oluşturur yani olmuş bitmiş bir şey vardır; konuşan veya yazan bazı kelimeleri

---

[92] ***Ibid.***, p. 94.

[93] ***Ibid.***, p. 95.

ya da cümleleri söylediklerinde ya da yazdıklarında belli bir durumdan ya da olaydan söz eder.

> Bir cümle kelimelerden ve bir bildirim kelimelerle yapılmıştır.[94]

Bir cümle Fransızca ya da iyi Fransızca değildir. Bir bildirim Fransızca ya da iyi Fransızca olamaz. Bildirimlerde bulunuruz; kelimeleri ve cümleleri kullanırız. Fransızca cümleden değil; benim bildirimimden söz ederiz. Farklı bildirimler için aynı cümleyi kurarız. Ben "Bu bana ait." dediğim gibi siz de "Bu bana ait." diyebilirsiniz. Aynı cümle aynı kişi tarafından iki farklı durumda ya da iki farklı kişi tarafından aynı durumda kullanılabilir. Fakat bu sonucu durumda cümle aynı şeyden söz etmelidir. "P cümlesi doğrudur." demek, yerine "P bildirimi doğrudur." deriz.[95]

Austin "Doğru olan şey, bir bildirimdir." derken her ne olursa olsun tek bir kelimeyle yetinmeye çalışmaz. Zaman zaman öne sürümden de söz eder; ona göre bildirim, öne sürümden daha geniş bir anlam taşır. Bu iki kelime arasında çok az bir benzerlik vardır. Yine de konuşan kişi onların her ikisiyle de gerçekleşmiş bir duruma referansta bulunabilir. Bunlar sonuçta cümleden farklı kelimelerdir.[96]

Felsefede moda ve temel bir hata vardır: "P" cümlesi şu dilde, (örneğin Türkçede) doğrudur. Oysa burada cümlenin "Türkçe" olduğunu söylemek bir bildirim değeri taşımaz. "Türkçede doğru" veya "Türkçede yanlış" ifadesi uygun bir kullanım değildir. Bu tıpkı "geometride doğru" ifadesi gibi sonuçları problemli bir kullanımdır.

Bildirimlerimizin doğruluğuyla ilgili temel soru şudur: Bir bildirim ne zaman doğrudur? Eğer kendimizi "basit ve doğrudan" bildirimlerle sınırlarsak, felsefede bu soru şöyle cevaplanır: Olgu durumlarına uygun olduğunda.[97] Bir cümlenin yaygın Fransızcayla yazıldığını söylediğimizde bu, olasılıkla yanlış değildir. İtiraf etmeliyiz ki, gerçekte her şeyin yanlış olmasını düşünemeyiz.

Problem şudur: Cümleler kelimeleri ve sözel ifadeleri içerir;

---

[94] ***Ibid.***, p. 96.
[95] ***Loc. cit.***
[96] ***Ibid.***, p. 97.
[97] ***Loc. cit.***

kelimeler ve sözel ifadeler hem betimleme hem de kanıtlama aracıdır; hatta genellikle aynı anda her ikisine de yarar. Felsefede betimseli kanıtlayıcı (tümeller teorisi) veya kanıtlayıcıyı betimsel (monadlar teorisi) kabul ederiz. Bir cümleyi bir kelimeden veya bir ifadeden ayırırız. Bunun anlamı şudur: Cümle minimum bir kanıtlayıcı, sözel bir ifade (aynı zamanda Aristoteles'in referansı) içerir. Fakat kanıtlayıcı, gösterici uylaşımlar (parmakla gösterme vs.) sözel değildir. Onlar cümle olmayan tek bir kelimeyle bildirimde bulunmamızı sağlar. Bu nedenle göstergelerin dili (örneğin trafik işaretleri) tümüyle farklı ögeleri hem betimsel hem de kanıtlayıcı olarak kullanır.[98]

Yukarıda söylediğimiz gibi, Austin iki uylaşım kabul eder:

1. Betimsel uylaşım: Bu, kelimeleri ve cümleleri dünyada rastladığımız durumların, nesnelerin, olayların türleriyle ilişkilendirir.

2. Kanıtlayıcı uylaşım: Bu, kelimeleri ve cümleleri, dünyada rastladığımız olmuş-bitmiş durumlarla ilişkilendirir.

Kanıtlayıcı uylaşımların belirttiği nesne durumu, betimsel uylaşımların ifade ettikleri cümleyle aynı türdeyse, bildirim doğrudur.[99]

Austin "aynı türde "ile şunu söylemek ister: "Standart nesne durumlarına yeterince benzeyen". "Aynı tür"ün anlamı şöyledir: "X olgu durumu, Y olgu durumuna benzer." Sonuç olarak bir önermenin doğru olması için bir olgu durumunun aynı türde diğer olgulara benzemesi gerekir. Ancak bu benzerlik doğal olmalıdır. "Bu kırmızıdır." demek, "Bu, şuna benziyor." ya da "Bu, kırmızı denen şeylere benziyor." demekle aynı şey değildir. Nesnelerin birbirine benzediğini görebilirim; fakat onların aynı olduklarını göremem. Nesnelerin aynı renk olduklarını söylediğimde, işin içine uylaşım girer.[100]

Filozoflar olguya uygunluktan söz etseler de bu uygunluğun ne olduğu üzerinde durmazlar. Austin demektedir ki, bir önermenin olgu durumuna uygun olduğunu söylemekle yetinemeyiz. Bu kavramı analiz de etmeliyiz. O bu kavramı "doğruluk" adlı makalesinin dipnotunda analiz eder. Bir olgu durumunun formülasyonu şudur: X, Y ile aynı özelliktedir.

---

[98] ***Ibid.***, p. 98, dipnot.
[99] ***Loc. cit.***
[100] ***Ibid.***, p. 99.

Doğruluk kelimelerin anlamına yüklenemez. Austin'in doğruluğu anlamlı ve kesin önermelere yükleyen felsefeyi eleştirir. Ona göre "Bu önerme doğrudur." demek hiç de lengüistik ve gerçek olgulara gerekli titizliği göstermek değildir.

> Kelimeler ya da cümleler anlamlıdır ya da anlamsızdır. Eğer onlar bir referansa sahipse ya da bildirimin parçası ise anlamlıdır.[101]

Kuşkusuz kelimeyi, bazı şeyleri söylemek için kullanırız. Doğru veya yanlış olan, kelimelerin anlaşılma biçimi değil; fakat anlaşılmalarıdır. Peki, onların anlaşılma biçimleri neye bağlıdır? Cevap şudur: Onların kullanılma biçimine. Doğruluk böylece bir sözce tarafından belli bir kullanımda söylenen şeye ilişkindir.

Olmuş-bitmiş durumlardan, olaylardan vs., genel olarak dünyadan söz etmek için "olgular" kelimesini kullanma problemlere yol açar; çünkü olgu, "Olgu P'dir." veya "Bu bir P olgusudur." ve "P olgusu" gibi ifadelerdeki kullanımlarıyla özdeştir. Bütün bunlar şu anlama gelir: "P'dir, demek doğrudur."[102]

"Olgu" kelimesinin çeşitli kullanımları dikkate alındığında iki şeyi saptayabiliriz:

1. "Olgu", doğru bir bildirimde bulunmak için, sadece bir bildirimde bulunmaktan ibaret bir kelimedir. Örneğin bir dedektif şöyle desin: "Olaylara bakalım!" Bu durumda o, halıda dört ayak üzerinde yürümeye çalışmaz; bu sözüyle bir olaylar serisini açıklamaya başlar; olayları yeniden kurar.

2. Her bildirime uyan sadece tek bir olgu vardır. Tıpkı bütün kafaların her birine uyan tek bir şapka olduğu gibi.[103]

Bunlardan (I) biçimselci teorilerdeki ya da "tutarlılık" teorilerindeki yanlışlara; (II) ise uygunluk teorilerindeki hatalara götürür.[104]

Austin bildirimi ve cümleyi ayırmaya özen gösterir; analizlerini sadece bildirimlere dayandırır; bildirimlerle farkını açıkça göstermediği ifadelerden uzak durur. Bildirimlerin üç ifade biçimi vardır:

P ile sembolize edilen, "Kedi paspasın üzerindedir."

---

[101] ***Ibid.***, p. 95
[102] ***Ibid.***, p. 99.
[103] ***Loc. cit.***
[104] ***Ibid.***, p. 100.

DP ile anlatılan "Kedinin paspasın üzerinde olduğu doğrudur."

BK sembolize edilen "Bildiriyorum ki,"dir.

Austin cümlelerle farklarını belirlemekte zorluluk çektiğimiz ifadelere şu örnekleri verir: "Sezar keldi."; "Katırlar kısırdır." Bunlar görünüşte bildirimler gibiyse de bildirimlerden ayrıdır; çünkü "Sezar keldi." ifadesi tarihsel bir durumu belirtmektedir. "Katırlar kısırdır." cümlesi ise referanssızdır. Filozof bunları hangi kategoriye koymak gerektiğini kendine sorar ve şu cevabı verir: Bunları varoluşsal, genel ve koşullu türde bildirimler gibi görebilirim. Bu tür bildirimler, doğruluk probleminden çok, anlam problemi ortaya çıkarır.

Bir bildirim doğru olduğunda ***kuşkusuz*** bir nesne durumu vardır. Bu durum doğru bildirimden tümüyle ayrıdır ve onu doğru yapar. Fakat şu da kesindir: Bu nesne durumunu ***sadece kelimelerle betimleyebilirim.*** Kaygılı olduğumu söylemenin doğru olduğu durumu betimleyemem. Yine de kaygılı olduğumu bildirmem ile kaygılı olmam arasında derin bir uçurum vardır.[105]

Doğru betimler ve doğru açıklamalar, örneğin doğru cevaplar gibidir; yalnız doğru bildirimler toplamıdır ya da onların türüdür. Bu durum önermelerin gerçekten doğru olduklarını söylediğimiz anda önermelere de uygulanır. "Doğru" yüklemi, "geçerli" anlamında akıl yürütme için de uygundur.

"Olgu"yu doğru bir bildirim ve nesne durumu arasında bir ayrım yapmadığımız durumlarda kullanırız. Bu gündelik hayatta genellikle bir avantajdır; fakat özellikle doğruluk problemini tartışırken felsefede pek de yararlı değildir. Şöyle bir soru soralım: "P" olgusu, "Doğrudur ki, P", bildirimi midir? Ya da doğruluğun ne hakkında olduğunu söyleme midir? Bu soru saçma sorulara yol açabilir. Aynı şekilde şöyle sorabiliriz: 'Fil' kelimesini mi ya da ya da 'Hayvan'ı mı gösteriyoruz? Kelimeyi mi ya da hayvanı mı yazıyoruz? Buna karşılık şunu sormak saçmadır: Kelimeyi mi ya da hayvanı mı betimliyoruz? Çünkü bir fili betimlemek hem kelimeyi hem de hayvanı içeren bir işlemin kesin ve tam betimini yapmaktır. Böylece "Bu olgudur." demek hem kelimeyi hem de dünyayı içeren bir durumdan kesin ve tam bir biçimde söz

---

[105] ***Ibid.***, p. 100.

etmektir.[106]

"Uyum" kavramı bazı problemler ortaya çıkarır; çünkü ona bazen çok sınırlı bir anlamı bazen de çok çeşitli anlamlar yükleriz bazen de bağlama uygun olmayan anlamlar veririz.[107] Bir bildirim, belli terimlerle yapılır ve belli bir referansı vardır. Bu durumda kelimeler (cümleler) ve durum, olay türü arasında bir korelasyon vardır. Bu korelasyon "uyum"un özüdür. İfadeler ve durum arasında korelasyon varsa o zaman bildirim ***kesinlikle ve tümüyle*** uylaşımsaldır. Herhangi bir durumu ifade etmek için doğru olmak koşuluyla sembolü seçmekte özgürüz.[108]

İlkel dilde bildirimin anlamı "Özgürlük halkın tercihidir." bildirimiyle aynı derecede doğrudur. İlkel bir dilde, en gelişmiş bir dildekiyle aynı duruma ilişkin doğru bildirimler yapılabilir. Doğru bir bildirimde bulunmak için kullanılan kelimeler durumun özgünlüğünü yansıtmak zorunda değildir. Bir cümlenin cümle olmak ve bir kelimenin kelime olmak için yazılı olmaları dışında ek bir prosedüre ihtiyaçları yoktur. Bunun gibi, bir bildirimin realitenin çokluğunu, yapısını ya da biçimini yansıtması gerekmez. Varsayalım ki, bildirim bunları yansıtsın; o zaman dilin özelliklerini dünyada bulma hatasına düşeriz.[109]

Bir dilin gelişmişlik derecesi ve realiteyi ayrıntılı biçimde ifade etmesi doğru orantılıdır. İlke bir dil realitenin zenginliğini ve karmaşıklığını gelişmiş bir dil kadar mükemmel aydınlatamaz. Dil ne kadar çok ilkel ise, betimde kullanılan kelime o kadar azdır; hatta betim için sadece tek bir kelime kullanılır. Bu durum, o kelimenin sözünü ettiği şeyin anlaşılmasını imkânsız yapar; alışılmadık ya da önceden görülmedik durumları kavramaya izin vermez.[110]

Şunu da önemle belirtelim: Bir dil çok gelişmiş olabilir; ancak bu, onunla yapılan her bildirimin doğru olacağı anlamına gelmez. En gelişmiş bir dille ifade edilse de bir bildirim yanlış olabilir. Bildirim aracının durumuyla aracın doğru kullanılması ayrı ayrı şeylerdir. Dilin gelişmişliğinin bildirimdeki rolü, onun daha kolay ifade edilmesini ve daha kolay anlaşılmasını sağlamaktır.

---

[106] ***Ibid.***, p. 100-101.
[107] ***Ibid.***, p. 101.
[108] ***Ibid.***, p. 101.
[109] ***Loc. cit.***
[110] ***Ibid.***, p. 102.

Gelişmiş bir dil dünyadaki özellikleri daha iyi yansıtmaya izin verir. Sonuç olarak gelişmiş bir dille yanlış, ilkel bir dille doğru bildirim yapılabilir. ***Uylaşımsal kelimelerle*** yapılma; bildirimin doğruluğu buna bağlıdır.[111]

Resimler, kopyalar, fotoğraflar doğru değildir; çünkü onlar doğal ya da mekanik araçlarla elde edilen röprodüksiyonlardır. Öte yandan röprodüksiyonlar tıpkı özet gibidir. Bir röprodüksiyon tıpkı bir plağın ya da transkripsiyonun orijinaline benzediği kadar orijinaline benzer olabilir ve bu benzerlik kesindir. Fakat bir tartışmanın özetinin doğru olmasına benzer biçimde doğru olamaz. Tıpkı bunun gibi herhangi bir şeyin doğal göstergesi çok otantik ya da pek de doğal olmayabilir. Oysa herhangi bir şeyi belirten yapay gösterge kesin ya da yanlış olabilir.[112]

Doğru bir ilişki ve uygun imge arasında pek çok ara durum vardır. Bunu haritalar örneğiyle açıklayabiliriz. Kuşkusuz haritalar imgelerdir; ama bu imgeler uylaşımsaldır. Bir harita bir bildirim gibi açık, kesin veya hatalı olabilir. Peki, harita niçin "doğru" veya abartılı olamaz? Harita yapmak için kullanılan sembollerin ve bildirimde bulunmak için yararlanılan sembollerin farkı neden ibarettir? Bir kuşbakışı, bir harita değilse neye benzer? Bir harita ne zaman bir diyagram olur? Bu soruları cevaplamak önemlidir; çünkü doğruluk problemini aydınlatmada anahtar rolü oynar.[113]

Austin bundan sonra doğruluk konusunda bazı önemli yanlışlara işaret eder. Bu yanlışlar şu üç düşünceden ibarettir:

1. Bir bildirim "doğrudur." demek, ek bir bildirimde bulunmak değildir.

2. "P, doğrudur." şeklindeki bütün ifadelerde "doğrudur" mantıksal açıdan fazladandır.

3. Bir önermenin doğru olduğunu söylemek sadece onu bildirmektir ve onun yanlış olduğunu söylemek sadece onun çelişkisini söylemektir.[114]

Austin'in bu sözcelerdeki problemlerle ilgili görüşleri şöyledir:

---

[111] ***Ibid.***, p. 103.
[112] ***Loc. cit.***
[113] ***Loc. cit.***
[114] ***Ibid.***, p. 104.

Bir P bildirimi P'yi içermeyen dünyaya ya da dünyanın bir bölümüne başvurur. Oysa "P, doğrudur.", P bildirimini içeren dünyaya veya dünyanın bir bölümüne başvurur. Diğer deyişle "P, doğrudur." P'dir"in başvurmadığı bir şeye başvurur.[115]

Bütün bu açıklamalardan sonra Austin, şu sonucu ortaya koyar: Şöyle bir iddia vardır: "Bir bildirim doğrudur." demek, yeni bir bildirim değildir. Oysa bize göre "P, doğrudur." demek, "P olduğunu bildiriyorum." demekten hiç de farklı değildir. Austin bunu bir hırsızlık örneğiyle somut biçimde gösterir: Eğer M. Q. bir pankarta "M. W. Hırsızdır." diye yazarsa, mahkeme önce M. Q'nun bildiriminin iftira olup olmadığına karar verir. Eğer mahkeme iddianın iftira olmadığına karar verirse, sonra M. W'nin hırsız olup olmadığını araştırır. Mahkemede dava sırasında ve M. Q'nun pankartı hiç dikkate alınmaz ve mahkeme uzun soluklu bir süreçtir. Her iki yargıda aynı verilerin söz konusu olduğu söylenemez.[116]

Şunu demek daha doğrudur: Her ne zaman P bildirimi doğru ise, "P bildirimi doğrudur." da "doğrudur" ve aynı şekilde her ne zaman P bildirimi yanlışsa, "P bildirimi, doğrudur." da yanlıştır.

Genellikle şöyle bir tez vardır: İki bildirim her zaman birlikte doğru veya her zaman birlikte yanlış ise, aynı şeyi belirtirler; bu nedenle "doğrudur." ifadesi mantıksal açıdan gereksizdir. Austin'e göre bu, tümüyle doğru değildir; çünkü tek başına düşünülen bir bildirimde "doğrudur"un niçin gereksiz olduğunu açıklayamaz.[117]

Austin bu saptamasından sonra felsefede doğru konusunda düşülen hatalardan birine dikkat çeker:

> Biliyoruz ki, felsefede "gerçek" ya da "var olmak" gibi olağanüstü, içerikleri belirsiz kelimeler vardır; felsefedeki hataların nedeni, "kırmızı" veya "homurdanmak" gibi gündelik dilin kelimeleri için geçerli olan şeyin "gerçek" ya da "var olmak" gibi olağanüstü kelimeler için de geçerli olduğunu düşünmektir. "Doğru" da açıkça bu olağan üstü kelimelerden biridir.[118]

---

[115] ***Loc. cit.***
[116] ***Loc. cit.***
[117] ***Ibid.***, p. 105.
[118] ***Loc. cit.***

Doğrudur ki, P" bildiriminin bir "olgu"yu betimlediğini düşünürüz; böylece bildirim ve dünya arasında bir ilişki kurarız." Ancak bu ilişkinin bir "olgu" olduğunu söyleyemeyiz; çünkü bu ilişki doğal, gözlemlediğimiz ve zorunlu bir ilişki değildir. "Bildiriyorum ki, P" ve dünya arasındaki ilişki "Bildiriyorum ki, P, doğrudur şeklinde ifade edilebilir ve ***tümüyle uylaşımsaldır;*** düşünce tarafından kurulmuştur.[119] "Bildirim ve dünya arasındaki ilişki bir olgudur." dediğimizde "olgu" kelimesinin anlamını isteğimize göre değiştirdiğimizin de bilincindeyiz

Oysa "olgu" doğal, değişmez ve isteğimize göre biçimlendirilemeyen olaylardır. Biz bazen "Fil kelimesi, ifade ettiği şeydir." deriz ve bunu da bir olgu diye nitelemeyiz.120

"Bildirimle dünya arasındaki ilişki olgudur." demenin bir başka önemli sonucu vardır: "Yanlış"ı ve "değilleme"yi karıştırmak. Buna göre "O, evde değildir." demek, "Onun evde olduğu yanlıştır." demek gibi bir şeydir. Değillemeyi açıklamaya çalışan pek çok filozof şunu ileri sürer: Değilleme ikinci basamaktan bir olumlamadır. Örneğin "O, evde değildir." doğru değildir." Fakat onlar yanlışlığı açıklamak istediklerinde demektedirler ki, bildirimin yanlış olduğunu söylemek, sadece onun çelişkisini ifade etmektir.[121]

Austin'e göre bildirim ve değilleme aynı düzeydedir. Bunun anlamı şudur: Bunlara ilişkin uylaşımları içermeyen hiçbir dil yoktur. Bildirimin ve değillemenin her ikisi de dünyaya dair bildirimlere değil; doğrudan doğruya dünyaya referansta bulunur. Oysa bir dil, "doğru" ve "yanlış" diyebileceğimiz durumlara yol açan mekanizmadan yoksun olabilir. Doğruluğa ilişkin her tatmin edici teori, yanlışlığı da açıklayabilmelidir. Eğer açıklayamazsa, o zaman yanlışın mantıksal açıdan fazla olduğunu söyleyebiliriz.[122]

"Yanlış olmak", olgu olmayana uygun olmak değildir; bir olguya kötü şekilde uymaktır. Yanlış olan bir bildirim, kötü şekilde uyduğu bir olguyu betimlemediğinden, bazıları yanlış bildirimi hangi olguyla karşılaştıracaklarını söyleyemezler; çünkü onlar her lengüistik uylaşımın betimsel olduğunu düşünürler. Fakat

---

[119] ***Loc. cit.***
[120] ***Loc. cit.***
[121] ***Ibid.*** p. 106.
[122] ***Ibid.***, p. 107.

bildirimin referansta bulunduğu durumu belirleyen, kanıtlayıcı uylaşımlardır. Oysa yanlış olan bildirimin uylaşımsal referansı yoktur. Hiçbir bildirim, referansta bulunduğu şeyi ifade edemez.

Bir başka araç şunu anlamaya izin verir: "Doğrudur." ifadesi, mantıksal açıdan fazladan değildir. Öte yandan "doğru" ve "yanlış"la aynı sınıfa ait pek çok sıfat vardır. Öyle ki, bunlar da kelimeler ve dünya arasındaki ilişkiye dairdir; yine de kimse bunları mantıksal açıdan gereksiz göremez.[123] Örneğin diyoruz ki, bir bildirim, abartılı, kapalı ve belirsiz; bir betim kesinlikten uzak, yanıltıcı veya yetersiz olabilir; bir açıklama çok genel olabilir. Bütün bu durumlarda bildirimin sadece "doğru" veya "yanlış" olduğunu söylemekle yetinmeyiz. "Belfast Londra'nın kuzeyindedir.", doğru mudur ya da yanlış mıdır?" Samanyolu sahanda pişmiş bir yumurta biçiminde midir? "Beethoven alkolik miydi?" Wellington Waterloo Savaşı'nı kazandı mı?"[124]

> "Bu doğru mudur?" gibi doğrulama amacı güden, tedbir amaçlı bir soru, aklın sınırlarını aşmamalıdır; ulaşmayı düşündüğümüz niyetlerle ve amaçlarla ilgili olmalıdır.[125]

Bu bildirimlerin hem ***boyutları*** hem de ***dereceleri*** değişir. Bu bildirimler olgulara az veya çok yaklaşık biçimde farklı tarzlarda ve farklı durumlarda farklı amaçlarla şöyle veya böyle uyar. Hepsine uyan gelişmiş genel bir test yoktur.[126] En gelişmiş dil bile anormal durumlarda uygun ifadeyi kullanmaya izin vermeyecektir; yeni keşifleri gerçekleştirmeyi sağlamayacaktır. Köpeğin ineğin çevresinde dönmesi doğru mudur? yanlış mıdır? Bir bildirimin içeriği değiştirildiğinde veya farklı bir alana taşındığında ne doğrudur ne de yanlıştır. Örneğin ekmek karşımda ise, ekmeğin göstergelerine dair bir bildirim doğru veya yanlış olamaz.[127]

"Doğruluk" tıpkı özgürlük gibi bir idedir; nasıl ki, insan davranışından söz ettiğimizde "özgürlük" idesini düşünüyorsak, bir bildirimde bulunduğumuzda da "doğruluk" idesini hatırlarız. Bir

---

[123] ***Loc. cit.***
[124] ***Loc. cit.***
[125] Austin, "Autrui", p. 59.
[126] Austin, "Vérité", p. 107.
[127] ***Ibid.***, p. 108.

eylemin özgürce yapılıp yapılmadığını belirlemeye çalıştığımızda bunu başaramayız. Buna karşılık bu konuda kullanılan zarfları (kazara, istemeden, dikkatsizlikle vs.) düşündüğümüzde, bu eylemi özgür veya değil diye nitelemek pek de doğru değildir. Özgürlük gibi doğruluk de asgari düzeydedir ya da aldatıcı bir idealdir (doğruluk sadece Waterloo Savaşı'na veya Boticelli'nin ***İlkbahar***'ına[128] dair doğruluktur.)[129]

Bir bildirimin "doğru olma"yı amaçladığını düşünmek naivdir. Öte yandan her bildirimin "doğru olma"yı gerçekten amaçlayıp amaçladığını araştırmak da ilki kadar naivdir. "Her önerme doğru ya da yanlış olmalıdır." şeklindeki mantık ilkesi uzun zaman en basit, en inandırıcı ve en yaygın hata oldu. Bu ilkenin etkisiyle filozoflar "tüm önermeler"i gözlem ürünü olan "Şu şey kırmızıdır." bildirimi modelinde yorumladılar.[130]

Son zamanlarda şunu fark ettik: Gramatikal özelliklerinden dolayı emirler ya da sorular kategorisine koyamadığımız pek çok bildirim, gerçekte betimsel değildir; doğrulamaya veya yanlışlamaya da izin vermez. O zaman bir ifade hangi durumda bir bildirim değildir? Cevap şudur: Bir ifade bir hesaplamada formülse, performatif bir sözceyse, bir değer yargısıysa, bir tanımsa, bir kurgu eserinin bir parçasıysa, bildirim değildir.[131]

Problem şuna karar vermektir: Bu yanıltıcı durumlara nereye kadar bildirimler demeyi sürdüreceğiz? "Doğru"yu ve "yanlış"ı ne ölçüde farklı anlamlarda kullanabiliriz? Austin bu soruları sorduktan sonra görüşlerini şöyle açıklar:

> Benim düşüncem şudur: Bir yanlış kullanımın farkına vardığımızda ona "bildirim" dememeliyiz ve onun doğru ya da yanlış olduğunu söylememeliyiz. Gündelik hayatta çoğu zaman, filozoflar ve gramerciler söylese de (onlar "doğru"yu ve "yanlış"ı "önermeler"e ilişkin blok kelimeler olarak kullanırlar) biz, onlara bildirimler demiyoruz. "Vaat ettiğinizi söylediniz" ile "Vaat ediyorum." arasında bir ayrım yaparız. O za-

---

[128] 1445-1510 yıllarında yaşayan İtalyan ressam Sandro Botticelli'inin ünlü tablosu.

[129] ***Ibid.***, p. 108.

[130] ***Ibid.***, p. 109.

[131] ***Ibid.***, p. 109.

man "Vaat ediyorum." "Vaat ettim." dediğiniz anlamına gelmelidir.[132]

"Vaat ettim." bir bildirimdir "doğru" veya "yanlış" olabilir. Oysa "vaat ettiğinizi söylemiştiniz." ne doğrudur ne de yanlıştır. Söylemek fiilini burada daha geniş bir anlamda kullanıyoruz. "Bunun güzel bir tablo olduğunu söylüyorsunuz." ile "Bunun güzel bir tablo olduğunu ileri sürüyorsunuz." arasında fark vardır. Üstelik matematik formüllerin ve geometri aksiyomlarının "doğru" oldukları söylenemez. Onlar dünyaya dair bildirimler gibi görülemez.[133]

Kısaca söylersek şimdiye kadar incelediğimiz "Bu kırmızıdır." modeli çöker; çünkü bildirimler bu modele benzese de, olgulara uymaz. Kelimeler de betimsel değildir. Fakat kelimelerin gerçekten betimsel oldukları başka durumlar da vardır. Bu başka durumlarda, "önerme" olgulara kesin olarak uygundur; ama bu uyma "Bu kırmızıdır."dan başka türlü bir uymadır ve doğru oldukları iddia edilen aynı türde bildirimler de doğru olmalıdır.[134]

Dilimiz insanın zor durumlarında bile bu durumu anlatmak için icat edilmiştir. Sadece tanık olduğumuz nesne durumlarından değil; o zamana kadar görmediğimiz, örneğin gelecekteki nesne durumlarından söz edebiliriz. Herhangi bir şey hakkında şunu diyebiliriz. "Bu bir olgudur (doğru veya yanlış bir bildirim). Bildirimi doğru veya yanlış olacak şekilde yapmam gerekli değildir. Bir olasılıktan da söz edebilirim ve "Kedi paspasın üzerinde olabilir." diyebilirim. "Kedi paspasın üzerinde olabilir." sözcesi "Kedi paspasın üzerindedir." sözcesinden farklıdır; çünkü hiç de bir bildirim değildir; çünkü doğru da yanlış da olamaz. "Kedi paspasın üzerinde olabilir.", "Kedi paspasın üzerinde olmayabilir." sözcesiyle uyumlu olabilir.[135] Kısaca söylersek "P'dir" önermesiyle "P olması olasıdır." ifadesi farklıdır. "P'dir" diyebildiğimiz zaman, "Olasıdır ki, P" diyemeyiz. Tersi de geçerlidir. "Doğrudur ki," ve "olasıdır ki," aynı alana olgu alanına ait olsalar da birbirinden farklıdır.[136]

---

[132] ***Loc. cit.***
[133] ***Ibid.***, p. 110.
[134] ***Loc. cit.***
[135] ***Ibid.***, p. 110.
[136] ***Ibid.***, p. 111.

Bu kullanımlardan hangisi söz konusu olursa olsun, doğru bir bildirimde iki şey birbirinden ayrıdır: Olgu durumu ve olgu durumuna ilişkin doğru bildirim.

"Olgu" kelimesini kullanırken doğru bildirim ve bildirimin konusu olan nesne durumunu ayrırız. Bu durum her ne kadar gündelik dilde her zaman yararlı ise de felsefede pek de işe yaramaz. Karışıklığı önlemek için kelimeleri olgular gibi görmemelidir.

Bir bildirimin doğru olması için bir nesne durumu diğerlerine benzemelidir. Bu doğal bir ilişkidir. Fakat bu benzerlik, betim özelliği taşıyacak şekilde olmalıdır. O zaman artık doğal bir ilişki yoktur. Birbirine benzeyen hatta tam anlamıyla benzeyen şeyleri görebilirim. Onların aynı renge sahip olduklarını söylediğimde işin içine bir uylaşım girer. Bir kelimeden ve bir ifadeden ayrı olan cümle, kanıtlayıcı bir öğe içerir yani onun bir referansı vardır. Fakat cümledeki uylaşımsal ögeler lengüistik ögelerden ibaret değildir.

Austin'in "doğru" sıfatını ve "doğruluk" kavramını analiz ederken bir dizi önemli ayrımlar yapar. Onun bu ayrımları yapabilmesini mümkün kılan şey metafizik dili terk edip, gündelik dili kullanmasıdır.

"Doğruluk" kavramına ilişkin açık ve sade bir ifade ortaya koymak kolay değildir. Doğruluk çok genel bir ifadedir; pek çok şey için; farklı durumlar, amaçlar, niyetler ve muhataplar için; bunlar hakkında söylediğimiz şeyin uygun olduğunu anlatmak için kullanılır.

Gündelik dilimizdeki "doğru" kelimesinin yer aldığı ifadeleri analiz ettiğimizde şunu görürüz: Bunlar "Tam uygun", "sadık" veya "kesin" sıfatlarının kullanıldıkları cümlelerden farklı bir anlam taşır. "Tam uygun", "sadık" veya "kesin" sıfatları tasavvurlara, imgelere, resimlere, haritalara, fotoğraflara vs. uygulanır.

Austin "doğruluk"u Strawson'dan farklı olarak bir bağlamdaki doğruluk olarak düşünür. Bağlam, doğruluğu dünyada şu durumda söylenen bir şeye ilişkin bir yargının sonucu yapar. Oysa "doğru" sıfatı sadece yargılarla ilgilidir. Bir resmin aslına "tam uygun" olduğunu söyleyebilirim; ama "Bu resim doğrudur."

diyemem." Doğruluk" kavramının analizinde bu durum önemlidir.[137]

Bir şeyi ne zaman ve hangi durumda söylediğimizi belirlemek yeterlidir; çünkü söylediğimiz şey, ortak bilgidir ve herkesçe kabul edilebilmelidir. "Doğruluk" kelimesi bir ad olarak, daha genel bir kullanıma sahiptir ve bu amaçla oluşturulmuştur. Bu kelime oluşturulurken, "doğru" ve "yanlış" kelimelerinin ilk ve temel kullanımları terk edilmiştir. "Doğru" kelimesinin kullanımı, "doğruluk"un ne olduğunu gerçekten anlamamıza izin verir. Üstelik "doğru" kelimesi sayesinde bu kelimenin mümkün değişik kullanımları arasındaki farkları da görebiliriz.[138]

Buradan hareketle diyebiliriz ki, doğru ya da yanlış olan, ister aktüel hayata isterse tarihsel duruma ilişkin olsun; sözce değil; fakat bir bildirimdir. Doğru olmayı ya da yanlış olmayı gündelik dilden öğrenirim. Öte yandan "doğru"nun ve "yanlışı"n ne hakkında olduğunu da gündelik dil sayesinde bilirim. Gündelik dil açısından doğruluk, söylediğim şey ve söylenen şey arasındaki bir bildirim ve bir olgu arasındaki ilişki de söz konusudur. Söylediğim şey doğruysa, o zaman söylediğim şey olgudur ya da durumdur.

Bazılarına göre "doğruluk" bir şeye uygunluk demektir. Oysa Austin'e göre "uygunluk" bazı problemler çıkarır; çünkü ona çok sınırlı ya da çok farklı anlamlar veririz. Uygunluğun en temel özelliği, şudur: Bir bildirim olmuş bitmiş bir duruma referansla ortaya konduğunda kelimeler veya cümleler ile olay ya da durum arasında bir bağlantı olması. O zaman uygunluk, kesinlikle uylaşımsaldır. Bu durumu betimlemek için betimin doğru olması koşuluyla herhangi bir sembolü seçmekte özgürüz. Örneğin "...i bildiriyorum" yerine bq (bildiriyorum ki, q" diyebiliriz.[139]

Austin daha sonra önermelerin doğruluk sorununu ele alır. Ona göre önermeler de tıpkı bildirimler gibi doğru veya yanlış olabilir. Ancak önermeler bildirimler gibi empirik gözlemin değil; genelleştirmenin bir sonucudur. Geometride veya felsefede önemli olan, önermelerde doğruluk lengüistik kullanımlara uygunluk anlamına gelmez; daha çok olgu durumuna uygun olma demektir.

---

[137] ***Ibid.***, p. 103.
[138] ***Ibid.***, p. 92.
[139] ***Ibid.***, p. 101.

Doğruluk kelimelere değil; söylenen şeye bağlıdır. "Doğru", kelimeler, kelimelerden oluşan sözce ya da bazı kelimelerle anlattığımız geçmişe ilişkin sözce değildir; fakat kelimeleri kullanarak söylediğimiz şeydir yani kelimelerle anlatılan aktüel ya da tarihsel sözce içerikleridir.[140] Bir durumu ne kadar ayrıntısıyla düşünürsek, zavallı imgelerimizi uyandırmak ve disipline etmek için çok özel kelimeleri hatta can sıkıcı kelimeleri kullanmak zorunda kalırız. O zaman söylememiz gereken şey üzerinde anlaşmazlıklarımız azalır.

Austin göre olumlamanın ya da olumsuzlamanın dünya ile ilişkisi, doğrudan bir ilişkidir. "Kedi halının üzerindedir." demek için önce kedinin halının üzerinde olup olmadığını düşünmem. Oysa "doğru" ve "yanlış" yüklemi dünyaya doğrudan yüklenmez. Olumlama ya da olumsuzlama, dünyadan söz eder. Oysa "doğru" ve "yanlış" yüklemleri dünyaya ilişkinin bildirimler, dünyaya dair söylediğimiz şey hakkındadır. Gerçekte yanlış olmak... olmamak değildir; fakat kötü bir tarzda olmaktır. Dünya ile kötü bir ilişki içinde olmaktır. Yanlış olan şey var olan şey hakkında var olmayan şeyi söyler. Austin bu düşüncesini desteklemek için şöyle der: Dünya ve kelimeler arasındaki ilişkileri ifade etmek için başka kelimeler de vardır: Bunlar "doğru" ve "yanlış" kelimeleriyle aynı rolü oynar. Bu kelimeler örneğin ***kapalı, abartılı, belirsiz*** gibi kelimelerdir. Austin şunu eklemeyi de unutmaz: Bu kelimeler fazla ya da gereksiz görülemez ve elenemez. Onlar, bildirimi nüanslara dayalı olarak ifade etmeye izin verir. "F, X'tir, bildirimi abartılmıştır."

Austin, "Doğruluk" başlıklı makalesinin sonunda yukarıda görüşlerini verdiğimiz Strawson'ı eleştirir. Austin Strawson hakkında şu değerlendirmeleri yapar: Strawson, doğruluğun "semantik" bir açıklamasını reddeder. Onun gerekçesi de şudur: ***cümleler***'den söz ederken "doğrudur." ifadesini kullanamayız. Bu tezini de kendine göre titiz bir analize dayandırır. Ancak temellendirmeleri ne kadar sistematik olursa olsun, Strawson anlamı ve doğruluğu karıştırır. Onun açıklamaları bu karışıklığın kurbanıdır. "Doğrudur." ifadesinin ***hiçbir şey***'e yaramadığını, gereksiz olduğunu göstermek için yeterli değildir; çünkü "Doğrudur." ifadesi, ***gerçekte*** bildirimlerden söz etmeye yarar. Austin'e

[140] Austin, "Plaidoyer les excuses", p. 146.

göre Strawson yanılmıştır; çünkü o, bu görüşünü temellendirirken bildirimleri ve cümleleri ayırmaz. Oysa bildirim ve cümle birbirinden farklıdır. Bildirim bağlama sıkı sıkıya bağlıdır; ama cümle bağlı değildir; cümlenin doğruluğundan değil; bildirimin doğruluğundan söz edebiliriz.

Üstelik Strawson "mantıksal açıdan gereksizlik" fikrini daha ileri götürür ve şunu söyler: "P, doğrudur." bir ek bildirimde bulunmak değildir. Fakat Strawson "P, doğrudur." sözcesinin bir bildirimde bulunmaktan daha fazla bir şey yapmak olmasını da kabul etmez. Oysa Austin'e göre "P, doğrudur.", "P'dir." gibi bir bildirimi ***onaylamak*** ya da ***garanti etmek***'tir.

IV. Gerçek Kelimesinin Analizi

Austin bu kelimenin analizini yapmadan önce şu tespitte bulunur: "Gerçek" dilimizde çok sık kullanılmakla birlikte; pek de doğru kullanılmayan bir kelimedir. "Gerçek"in aydınlatılması bundan türeyen bir ad olan "realite"nin doğasını anlamaya da yardım edecektir.

Austin ve "gerçek" kelimesini ***Langage de la perception*** adlı kitabının 7. kısmında analiz eder. Önce bu kelimeyle ilgili bir duruma dikkat çeker: Kelimenin isim, zarf ve sıfat olarak yani "gerçek" "gerçekten" "gerçek biçim" gibi kullanımlarının sık sık kontrolsüz oluşuna işaret eder.

Austin'e göre başlangıçta şu iki şeyi anlamak çok önemlidir:

1. "Gerçek" ***normal*** bir kelimedir ve bir neolojizm yani yeni türetilmiş değildir. O, sadece uzmanların kullandıkları teknik ve özel bir kelime de sayılamaz. Bu nedenle gerçek anlamını gündelik dilimizde kazanır; Onun yerine başka kelime koyamadığımız gibi, onu gelişi güzel de kullanamayız. Onun gündelik dilde pek çok durum için doğru olarak kullanırız. Bu demektir ki, "gerçek"in gündelik dilde uylaşımsal ve çok yaygın bir kullanımı vardır. Onun anlamı çok iyi belirlenmiştir.

Metafizikçiler genellikle herhangi bir kelimeye herhangi bir anlamı verebileceklerine inanırlar. Bu "gerçek" kelimesi için de geçerlidir. Bir kelimenin anlamını kendine göre belirleme gücü veya yetkisi

tam anlamıyla bir humpty dumpty dir.[141]*

"Maddi nesne" gibi sadece filozofların kullandıkları bazı ifadeler vardır. Onlar örneğin "bilmek" ve "kesin" gibi kelimeleri bizden farklı anlamaktadırlar. Onlara göre bu tür kelimelerin akla uygun bir anlamı vardır. Fakat dilin analiziyle anlamaktayız ki, onların kullanımları kesinlikle yanlıştır. Biz, filozoflar gibi yapmayız; pek çok kelimeyi uylaşımsal olarak kullanırız. Bu, hiçbir zaman göz ardı edemeyeceğimiz bir durumdur.[142]

Austin şunun altını çizer: Felsefede bir kelimenin doğru mu yoksa yanlış mı kullanıldığı belirlediğimizde görevimiz bitmiş değildir. Her şeyi bulduğumuz gibi bırakmak zorunda değiliz. Olguları bulduğumuz haliyle bırakmak için hiçbir nedenimiz yoktur. Gözlemlediğimiz olguları, olgularla kelimeler arasındaki ilişkileri düzenlemek, tabloyu yeniden gözden geçirmek, kelimeleri kullanım haritasını çizmek, sınırlarını belirlemek, gerekli ayrımları yapmak ve farklarını göstermek de zorundayız.[143] Bütün bunlar gündelik hayatta her zaman yaptığımız eylemlerdir; doğal eylemlerdir ve keyfi değildir.

Yine de üç şeyi hatırımızda tutmalıyız:

a) Gündelik dildeki kelimelerimizde var olan bu ayrımların oldukça uzun bir geçmişi vardır ve oldukça da ayrıntılıdır. Onlar keyfi olarak da yapılmamışlardır.

b) Onlara ilişkin bir düzenleme yapmadan önce hangi tür kelimeleri söz konusu etmemiz gerektiğini görmeliyiz.

c) Kelimelerin anlamlarındaki küçük değişikliklerin betimlerde büyük, önceden görülemez, bozucu etkileri olacaktır. Bu değişikliğin neden olduğu durumu düşünmek kolay değildir, bu nedenle değişikliği onaylamak ve gerekli görmek imkânsızdır. Değişikliği yalnız kelimelerin yanlış kullanıldıklarını gördüğü-

---

[141] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 86.

* Humpty Dumpty İngiliz halk çocuk şarkısında anlatılan insan şeklinde yumurta. Bu çocuk aynanın arka tarafını gördüğünü; kelimelerin ve mantığın tanımlarının bildirmediği şeyleri bildiğini söyler. Ona göre sadece bu şeyler vardır. Alice de "Alice Harikalar Ülkesinde"de çocukluğundan tanıdığı bu gizemli kişiyi keşfetmek ister. Alice, onu bir duvarda ete kemiğe bürünmüş görür.

[142] Austin, ***Quand dire, c'est faire***, p. 86.

[143] ***Loc. cit.***

müzde yapma hakkımız vardır. Öte yandan filozofların kullanımlarına da güvenemeyiz ve bu kullanımların neden oldukları hataları da önemsiz de göremeyiz. Bu ihmal anlamın bozulmasını meşrulaştırır. Örneğin "gerçek"ten söz etmeye çalıştığımızda gündelik dildeki kullanımlarımızı küçümseyemeyiz. Ancak bu "doğru kaymak değildir." gibi yanlış kullanımlarımızı fark etmemize de engel değildir. Bu tedbir "doğru kaymak" olmayan her şey beyinsel süreçlerimin bir yan ürünüdür." (sous-produit) diye düşünmeme de engel olur.[144]

2. Austin'in göz önünde tuttuğu bir başka durum da şudur: "Gerçek" kelimesi "normal" bir kelime değildir; "sarı", "at", "gezinti" gibi kelimelerin tersine çok istisna kelimedir. Onun tek, basit, özel ve sabit bir anlamı yoktur. Bu kelime farklı anlamlarının bir koleksiyonuna da sahip değildir; fakat ***kapalı*** ve ***belirsiz*** de görülemez.[145]

Bu tür kelimeler az da olsa bizi şaşırtır. Austin bunu açıklarken içinde kriket kelimesi geçen şu cümleleri düşünmemizi ister: "Kriket topu", "kriket sopası", "kriket bayrağı", "kriket oynamak için uygun zaman". Şöyle bir kişi olsun: Onun kriket hakkında hiçbir bilgisi olmasın; kriketle ilgili hiçbir olguyu gözlemlemeden önce bütün dikkatini "sarı"nınki gibi bir kelimenin normal kullanımına versin. Bu kişi kriket topunu, sopasını, sahasını ve maç süresini gözlemleyebilir ve bütün bunların ortak noktalarını ortaya çıkarmaya çalışabilir; "kriket" terimini bütün bunlara yükleyebilir. Fakat o, "kriket" kelimesinin "sarı" gibi yani bir renk olduğunu düşünerek bu kelimenin geçtiği terimlerin anlamını kavrayamaz ve şu sonucu çıkarabilir: "Kriket, ***doğal olmayan***, normal yollardan deneyimleyemediğimiz, sadece ***sezgiyle*** kavrayabildiğimiz bir niteliktir. Austin bu çıkarımını doğru bulmayacakların olduklarını da düşünerek şöyle der: Bu görüşüm size saçma mı görünüyor? O zaman filozofların "iyi" hakkında söylediklerini hatırlayın. Onların pek çoğu "gerçek ördekler", "gerçek kaymak" ve "gerçek ilerleme" gibi, nesnelerde ortak ve bildiğimiz bir niteliği belirlemeyi başaramazlar. Onlar "gerçek" yerine realiteden söz ederler ve realitenin de sadece akılla kavranan ***a priori*** bir kavram olduğunu iddia ederler.[146]

---

[144] ***Ibid.***, p. 87.
[145] ***Loc. cit.***
[146] ***Ibid.***, p. 88.

Austin'e göre gerçeğe ilişkin konuşma biçimimiz ve gerçeğe ilişkin inancımız birbirinden ayrılmaz; filozofun kendini realist diye nitelemesinin anlamı yoktur. Realizm konusundaki tartışmalar skolastik bakış açısının ürünüdür ve düşünce despotluğudur.

> Baştan beri şu konuda uyuşmak gerektiğini hep söyledim: Realist olmak yani nesneleri ya da maddi şeyleri algılama tarzımıza ilişkin doktrin kabul etmek zorunda değiliz. Böyle bir doktrin, karşıtı kadar Skolastiktir ve yanlıştır. Maddi nesneleri ya da duyulur nesneleri nasıl algılıyoruz, sorusu kuşkusuz çok basittir; fakat yanıltıcıdır (...) Kavranacak en önemli şeylerden biri şudur: Duyulur veri ve maddi nesneler terimleri birbirinin sırtından geçinir. Yanlış olan bu terimlerden biri değildir; bu bizzat antitezdir.[147]

Austin göre gerçeğe ilişkin algımızın doğasını araştırmak yerine şu soruların cevabını araştırmalıyız: "Şurada gerçek bir saka kuşunun olduğunu nasıl bilebilirim veya nasıl bilirim?" "Nasıl biliyorsun?" sorusu bazı bağlamlarda sadece kuşkuyu gidermek için sorulur

> "Fakat gerçek midir?" kuşkusunun ya da sorusunun her zaman özel bir nedeni vardır ya da olmalıdır. Bunun gerçek olmadığını, böyle bir deneyimin yanlış olduğunu telkin eden bir şey olmalıdır. Bu sebepler bu şeyin realitesinden kuşku duymayı gerektiren özel biçimin ya da biçimlerin bulunması demektir. Bu biçim ya da biçimler şu deneyimin ya da bu objenin bozulduğunu telkin eder. Bazen bağlam, hipotezin doğası konusunda hiçbir kuşkuya yer vermez. Saka kuşu içi doldurulmuş ölü bir kuş olabilir; fakat bunun bir mucize olduğunu söyleyemeyiz. Eğer Bağlam kuşkuyu gidermezse o zaman şöyle sorma hakkına sahibim: "Ne demek istiyorsun?" "Bunun sahte olabileceğini mi demek istiyorsun?" Kurnaz metafizikçi söyle sorar: "Bu bir gerçek masa mıdır?" O, bu sorusuyla gerçek masanın ne olduğunu ne betimler ne de açıklar. Filozof "gerçek" kelimesini maddi dünyada ya da maddi objelerde rastlanmayan tümüyle derin ve gizemli bir şeyin özelliği olarak anlar. Oysa gerçeği anlamak için neye karşıt

[147] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 3-4.

olduğunu bilmeliyiz.[148]

Austin relle ilgili soruları iki kategoride ele alır:
1. Kuşkuyu gideren sorular
2. Ayrıntı merakını gideren sorular.

Austin'in "gerçek" kelimesini analiz ettiği bölümde şimdiye kadar söyledikleri, bir giriştir. Bu belki bize uzun gibi görünen; ama onun açısından çok gereklidir. Bu ön açıklamalardan sonra Austin, "gerçek" kelimesini aydınlatırken karşılaştığımız güçlüklere değinir. Bunu yaparken en doğal ve anlamı çok açık bir kelime seçer: "Gerçek renk". Ondan sonra şöyle sorar: Bir şeyin "gerçek rengi" nedir? Bunu az veya çok güvenli biçimde şöyle cevaplayabiliriz: Bir şeyin gerçek rengi, normal ya da değişmeyen bir aydınlık durumlarında normal bir gözlemcinin gördüğü renktir. Bir şeyin gerçek rengini keşfetmek için, o zaman yalnız belli koşullarda gözlem yapan kişi olmalıyız.

Austin daha sonra şu üç durumu varsaymamızı ister:

a) Üçüncü bir kişinin düşüncesini de dikkate alalım. Bu kişi şöyle desin: "Bu, saçın gerçek rengi değildir." Ona şöyle diyebilir miyim: Normal aydınlık koşullarında bakarsanız, saç renginin böyle olmadığını anlarsınız? Açıkça bunu demek istemem. Demek istediğim şudur: Saç ***boyalıdır;*** burada aydınlığın normal ya da anormal olması söz konusu değildir. Bir kişinin saçının renginin gerçek rengi olmadığını söylediğimde bununla "saç rengi" ve "ortamın aydınlık durumu" arasında bir bağ kurmam; fakat bir iplik dükkânında bir yün yumağına bakıp "Bu, yumağın gerçek rengi değildir." dersem, şunu söylemiş olurum. "Yumak gün ışığında bu renkte değildir." Öte yandan bu ifadeyle şunu da demiş olabilirim: "Yumak solmadan önce bu renkte değildi." Bu farklı anlamların olasılığı göstermektedir ki, siz benim ne demek istediğimi kullandığım kelimelerin bilgisinden den hareketle anlayamazsınız. Tartıştığımız konunun boyalı nesneler sınıfıyla ilgili olup olmadığı bilmek önemlidir.

b) Varsayanız ki, rengi çok parlak ve derin sularda yaşayan bir balık türü vardır. Size şöyle soruyorum: Bu balığın gerçek rengi nedir? Bir balığın derin sudaki rengi mi, ağdan çıkarılıp tezgâhı konduğundaki rengi mi ya da tezgâhta uzun süre kaldığı

[148] Austin, "Autrui", p. 87.

için solan rengi mi gerçek rengidir? Bunu söylemek kolay değildir.

Şunu da varsayınız: "Sakarinin gerçek tadı nedir?" Çay fincanında bir sakarin tableti eritiyorum ve çayı tatlandırdığını keşfediyorum. Fakat erimemiş bir tableti yalıyorum ve tadını acı buluyorum. Şimdi soruyorum: Sakarin gerçekte ***tatlı*** mıdır? Acı mıdır?[149]

c) Gökyüzünün Güneşin, ayın veya bukalemunun gerçek rengi nedir? Şöyle diyebiliriz: Batan güneş bazen kırmızı görünür? Oysa güneşin gerçek rengi nedir? Güneş için normal aydınlık koşulları nelerdir?

d) Noktalarla yapılan bir çayır resmini düşünün; ressam yeşil algısını resmin bütününde uyandırsa da tablo mavi ya da sarı noktalardan oluşabilir. Bu tablonun gerçek rengi nedir?

e) Bir imgemizin gerçek rengi nedir? Bunu söyleme güçlüğümüzün nedeni bir imgenin renginin neye karşıt olduğunu bilemeyişimizdir.

Bütün bu örneklerden hareketle ortaya çıkan sonuç şudur: "Gerçek" kelimesinin rengi nitelemek için kullanımı doğru değildir; çünkü tüm durumlar için değişmez bir gerçek renk yoktur; en fazla şunu diyebiliriz şu ya da bu şey şimdi şu renkte görünüyor.[150]

Austin'in renklere dair bu belirsizliğinden sonra "biçime uygun olup olmadığını sorgular. "Gerçek biçimi nedir?" şeklindeki bir soruyla formüle ettiği problemi yine örneklere dayanarak şöyle ele alır. "... in gerçek biçimi nedir?" de yukarıda ele aldığımız "...in gerçek rengi nedir?" sorusu kadar belirsizdir. Örneğin "Metal paranın şekli nedir?"i alalım. Onun çevresi, ön yüzü arka yüzü farklı farklıdır. Metal para bazı açılardan daire bazı açılardan da elips şeklindedir. Yine de ona sabit değişmez bir biçim verebileceğimiz söylenebilir. Fakat bir metal para daha çok bozuk para türüdür. Önyüzünün şekli ve arka yüzünün şekli farklıdır. Metal paranın kenarları deforme edilmiş, aşınmış, yazıları az veya çok silinmiş vs. olabilir. Buna benzer pek durumdan söz edilebilir. Örneğin "Bulutların şekli nedir?" diye sorabiliriz. Bu soruya şöyle itiraz edebilirisiniz: "Bulutlar maddi nesneler gibi

---

[149] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 89.
[150] ***Loc. cit.*** p. 89.

değildir; onların şekli olamaz; ama maddi nesnelerin gerçek şekli vardır." O zaman ben de bir maddi nesne olan kediye dair şu soruyu sorarım: "Kedinin gerçek şekli nedir? Kedinin şekli hareketlerine göre değişmez mi?" Eğer bunu inkâr ederseniz hem şu soruyu sormam kaçınılmaz olur: "Kedinin hangi durumdaki şekli gerçek şekildir? Kedinin şekli her an değişir; otururken, yatarken, gezerken, koşarken, tırmanırken, yalanırken değişir; bütün bu durumlarda kedinin sabit, hep aynı kalan şekli yoktur. Kediye ait gerçek bir şekil sadece soyutlama yoluyla ve eğlence amacıyla söylenebilir. Kısaca söylersek, kediye ait değişmez, gerçek bir biçim yoktur. Kedinin gerçek şeklinin ne olmadığını yani silindir şeklini andırmadığı söylenebilir mi? Fakat "O, silindire benzemez." demek de kedinin gerçek biçimini söylemek değil de sadece hangi şekli dışlayabileceğimizi göstermektir.[151]

Şunu da belirtelim ki, "gerçek" hakkında bir şey söylenemez "gerçek" terimi gereksizdir ve gündelik dilde karışıklığa yol açar. Gündelik dilde gerçek dünyadan söz etmek doğru değildir. Sadece Walt Disney'in harikalarla dolu dünyasından söz ederken, bunun gerçek dünya olup olmadığını sorabilirim. Diğer deyişle "gerçek" kelimesi karşıtlıkları belirlemeye yarar ve sadece realiteden yoksun bir şeyi anlatırken kullanıldığında anlamlıdır.

Austin "gerçek"in kullanımına ilişkin yanılsamaları başka empirik nesnelere dair gözlemlerle destekler. Örneğin "Bu elmaslar gerçek midir?; "Bu ördek gerçek midir? diye soralım. Kuyumcu'daki elmas sahte taştan ya da camdan yapılmış olabilir. Bir ördek içi doldurulmuş ördek ya da oyuncak veya ördeğe çok benzeyen bir kaz olabilir veya benim halüsinasyonlar gördüğüm bir ördek olabilir.

> Bütün bu durumlar açıkça farklıdır. Ve şunlara özellikle dikkat ediniz: a) Bu durumların çoğunda bir gözlemcinin ***standart*** koşullarda bir gözleme başvurması hiç de akla uygun değildir; b) gerçek ördek olmayan bir şey var olmayana ne anlam verirseniz verin var olmayan bir ördek değildir; c) var olan bir şey örneğin bir oyuncak, asla gerçek, örneğin gerçek bir ördek olmayabilir.[152]

---

[151] ***Ibid.***, p. 90

[152] ***Ibid.***, pp. 90-91.

Kısaca söylersek "elmas" ve "ördek" kelimelerinin kullanımları bağlamlara göre değişir. Yukarıda ilk madde de söylediğimiz gibi, Austin'in semantik analiz yönteminin ilk etabı çok farklı kullanımlardan oluşan anlam alanını düzenlemektir. Austin "gerçek" kelimesinin renklere ve şekillere uygulandığında deyim yerindeyse fenomenolojik bir dayanaktan yoksun olduğumuzu gösterdi. Şimdi artık lengüistik fenomenoloji yöntemi sayesinde "gerçek"in öne çıkan görünüşünü belirlemeye çalışacaktır. Austin'in araştırmasının bu aşamasındaki problematik şudur: "Gerçek" kelimesinin kullanımı bir tözün kullanımına bağlı mıdır?

Austin "gerçek"i metafizikçi filozofların tersine, bir sözle ilişkilendirir yani ona göre "gerçek" bir tözü niteleyen sıfattır. Örneğin

(1a) Bu elmaslar gerçektir.

(2a) Bunlar gerçek elmaslardır.

Bu sözlerde şu iki sözceyle dikkatten kaçan gramatikal bir benzerlik vardır:

(2a) Bu elmaslar pembedir.

(2b) Bunlar pembe elmaslardır.

Fakat gramatikal açıdan (1a) ve (2a) sözceleri benzer olsa da anlamları aynı değildir. (2a) kullanımı doğru ise de (1a) kullanımı doğru değildir. Bunu şu iki farklı sözceyle gösterebiliriz:

(3a) "Bu sarıdır."

(3b) Bu, gerçektir.

(3a) sözcesini söylemek anlamlıdır. Bir şeyin ne olduğunu bilmesek de renginin "sarı" olduğunu söyleyebiliriz; çünkü bir olgu durumudur. "Bu, ***sarı***'dır." demek anlamsız değildir.

Oysa (3b) sözcesini söyleyemeyiz; zira bir olgu durumu değildir. O nedenle "Bu, gerçektir ." anlamlı değildir. Bunun nedenini kolayca anlayabiliriz.[153] Şöyle ki, bir ve aynı nesne hem bir gerçek X olabilir hem de bir gerçek Y olabilir. Örneğin bir ördeğe benzeyen bir nesne hem içi doldurulmuş gerçek bir ördek olabilir hem de gerçek bir ördek olmayabilir.

Bir obje gerçek bir ördek olmadığında; fakat bir halüsinasyon olduğunda gerçek bir halüsinasyon olabilir; gerçek bir halüsi-

[153] ***Ibid.***, p. 92.

nasyon, imgeleme yanlışlığından kaynaklanan geçici bir yanılsamaya karşıttır. "Gerçek midir?" ya da "gerçek değil midir? sorusunun anlamı olması için öncelikle "Hangi tür bir gerçek obje?" sorusuna bir cevap bulmalıyız.

"Doğru", bir sözcenin olgularla uyumlu olduğunu belirten bir nitelik değildir, gerçekleşmenin bir biçimidir; "yalan" ya da "yanlış", bir sözcenin başarısızlığının bir örneğidir.

Bu bir görecelilik değildir. "Mutlu/mutsuz kategorisini sözcelere genişletmek demektir. Kimseye emir verme yetkisine sahip olmadığım halde bir emir vermem nasıl başarısız ise başka sözcelerim de başarısız olabilir. Austin bu noktayı Royaumont Kolokyumunda söz alarak oldukça esprili biçimde şöyle açıklar:

> Biliyorum ki, şöyle bir izlenim vardır: Bir bildirim ya da saptayıcı bir söze emirden tümüyle farklıdır. Kim? Neyi öne sürebilir? Özgür müyüz yoksa değil miyiz? Yanlış olanı öne sürmek, bir insan hakkıdır ve yine de bu izlenim yanlıştır. Gerçekte, herhangi bir şey hakkında bir şey söyleyecek durumda olmadığımız için ona dair hiçbir şey öne sürülemez, demekten daha genel hiçbir şey yoktur[...]
> Bu durumda benim "Öne sürüyorum."um emretme yetkisine sahip olmadığınız halde, sizin "Emrediyorum."unuzla aynı düzeydedir. Bir başka örnek: Bana "Canım sıkılıyor." diyorsunuz. Umursamaz bir tavırla şöyle diyorum: "Sıkma canını!" ve siz canımı sıkmamamı söylemekle ne demek istiyorsunuz? Hangi hakla?[154]

"Bu doğrudur." veya "Bu yanlıştır." gibi bir sözcenin rolü birinci basamaktaki bir objeye bir nitelik yüklemek değildir; fakat daha önceki bir bildirimin onaylanmasını belirtmektir. Strawson, "...doğrudur." "doğrudur." ifadesinin performatif olduğunu söyledi.

Kuşkusuz "gerçek" bir adla birlikte olmadan kullanılamaz. "Aynı" ve "bir" "gerçek"den daha belirgin kelimelerdir. Aynı ekip farklı zamanlarda farklı oyunculardan; aynı bölük, farklı taburlardan oluşabilir. Bir adla birlikte olmayan sıfatlar, anlam bakımından boştur. Örneğin "iyi" kelimesi "iyi bir ..." ile kullanılır;

---

[154] Austin, "Performatif-Constatif", p. 278.

yoksa "iyi" tek başına yüklem olamaz. Bir kitap "iyi bir kitap" olabilir; ama "iyi bir roman" olmayabilir.[155] Bir âlet gülleri budamak için iyi bir âlet olabilir; ama otomobilleri tamir etmek için iyi bir âlet değildir. Austin "gerçek"i açıkladığı bölümde bir dipnotta aynı güçlüğün Aristoteles'te de bulunduğunu söyler. O demektedir ki, Aristoteles σοφία'yı (sophia) mutlak olarak kullandığında σοφία'nın (sophia) hangi alanla ilgili olduğunu söylemediğinde benzer bir güçlükle karşılaştı.[156]

Austin analizinin ilerleyen bölümlerinde çok önemli bir saptamada bulunur. Saptama da şudur: "Gerçek" olumlu bir niteliği belirtmekten çok, dışlar; çünkü "gerçek" baskıcı bir kelimedir. Dilin ilk ve temel kullanımı olumlu cümlelerin kullanılmasıdır. X'i anlamak için X'in ya da bir X olmanın ne olduğunu bilmeliyiz. Bunu bilme bize "X olmama"nın ne olduğunu öğretir. Buna karşılık "gerçek" söz konusu olduğunda baskıcı bir özelliğe sahip "gerçek" kelimesinin negatif kullanımını söz konusudur. Diğer deyişle herhangi bir şeyin gerçek olduğunu olumlama onun şöyle bir gerçek olduğunu söyleme sadece, onun X olma ya da olmama alternatifi olduğunda mümkündür. "Gerçek bir ördek" ifadesi, onun gerçek olmayan, örneğin "pelüş ördek", "oyuncak ördek", ördek imgesi, "doldurma ördek" olmayan durumlar için de kullanıldığı takdirde "bir ördek" ifadesinden farklılaşır. "Bu gerçek ördektir." bildiriminin doğruluğunu nasıl bilirim? Eğer bunu söyleyenin düş görmediğini biliyorsam soruyu cevaplandırmak biçimini söyleyebilirim. Kısaca söylersek

> "gerçek" olan şeylerin tümünde ortak bir özellik bulma girişimi başarısızlığa mahkûmdur. "Gerçek" nitelemesinin fonksiyonu herhangi bir şeyi nitelemeye katkıda bulunmak değil; bir obje için gerçek olmama olasılıklarını dışlamaktır ve gerçek olmama olasılıkları hem çoktur hem de çeşitlidir.[157]

Gerçeğin metafizik kullanımının ayırt edici özelliği, metafizikçinin terimin tek bir anlamı olduğunu var saymasıdır. Örneğin "gerçek dünya"daki "gerçek" ve "gerçek elmas"taki gerçeğin aynı olduklarını var saymasıdır. "Gerçek"in, çok farklı durumlar

---

[155] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 92.
[156] ***Ibid.***, p. 93.
[157] ***Ibid.***, p. 93-94.

ve nesneler için kullanıldığında tek bir anlamının olduğunun düşünülmesi bu kelimeyi gizemli yapar. Oysa metafizikçi "gerçek" kelimesinin analizini yaparken, olgusal gerçekliğe dayanmaz; "Bu şey gerçek midir? sorusunu cevaplarken, gözlem ürünü bir sebep araştırmaz.

Burada bir şeyi hatırlayalım: "Gerçek midir?" veya "Gerçek değil midir? Her zaman meşru değildir. Bu soruyu sadece kuşkulandığımız bir durumda sorabiliriz; olup biten şeylerin göründükleri gibi olup olmadıklarını öğrenmek için sorarız. Olguların başka türlü yani görüntülerinden farklı olma olasılıkları varsa o zaman sorabiliriz.

Austin Kuşku konusundaki görüşlerini temellendirirken Wittgenstein'ın ***Kesinlik Üzerine***'de kullandığına benzer bir kanıtlamadan yararlanır. Wittgenstein'ın bu kitabındaki kanıtı şöyledir:

> Herhangi bir olgudan emin olmayan kişi, kelimelerin anlamından da emin olamaz.[158]

Wittgenstein bu cümlesiyle şunu kanıtlar: Dil oyunlarımız bize göstermektedir ki, bazı önermelerimiz deneysel açıdan temellendirilmese de onlardan kuşku duymayız. Austin de Wittgenstein gibi düşünür ve şöyle der: Eğer bir filozof bu sandalyenin gerçek olduğundan kuşku duyarsa, gündelik kelimelerinin anlamı ile karşıtlık içinde olur. Sokaktaki insan karşısındaki sandalyeden kuşku duymayı zorlama, yapmacık veya gerçeğe aykırı diye görmez; bunu sadece ve açıkça anlamsız sayar. O, çok haklı olarak şöyle der: "Eğer şu an gördüğüm gerçek bir sandalye değilse, bir sandalye görmenin ne olduğunu bilmiyorum."

Fakat "Gerçek midir?" kuşkusunun ya da sorusunun her zaman daha özel bir temeli vardır ya da olmalıdır. Bu soru bildiğimiz deneyimin değiştirildiğini ya da objenin belirsizleştirildiğini ima eder. Eğer bağlam kuşkuyu gidermezse o zaman şunu sorarız: "Ne demek istiyorsun? Bizim bildiğimiz gibi olmadığını mı?" Metafizikçinin kurnazlığı şunu sormaktan ibarettir: "Bu, gerçek bir masa mıdır?" Sanki karşımızdaki masadan ayrı ve gerçek bir masa varmış gibi davranmaktır. Metafizikçi üstelik "gerçek" diye nitelediği masanın betimini yapamadığı gibi, böyle bir masayı da

---

[158] Wittgenstein, ***De la certitude***, § 144.

kanıtlayamaz.

Kuşkulanmak, belli bir biçimdeki olgulardan ya da referanslardan kuşkulanmaktır. Kuşkuyu gerektiren durumlar anormal ya da hileli durumlardır. Sözceleyen kişi bir uyuşturucunun etkisiyle rüya görüyor ya da sayıklıyor olabilir ya da söz konusu olan obje sahte, yapay, taklit, görünüşü değiştirilmiş, tuhaf veya oyuncak olabilir. Serap, ters çevrilmiş resimler veya etkileri tuhaf bir nesne olabilir.

> Bütün bu kuşkular durumlara özgü bilinen prosedürlerle giderilebilir. Düş ve uyanıklığı ayırt eden yöntemimiz vardır.[159]

"Fakat ... gerçek midir?" kuşkusunun ya da sorusunun her zaman bir temeli olmalıdır. Bunun gerçek olmadığını düşündüren sebep bulunmalıdır. Kuşkusuz bağlam bazen sözcenin gerçekliği konusundaki kuşkuyu bir ölçüde giderebilir; fakat her zaman tümüyle gidermez. O zaman şunu sorma hakkımız vardır: "Ne demek istiyorsun?" "Onun aldatıcı görünüş olduğunu mu demek istiyorsun? Metafiziğin kurnazlığı, "Bu masa gerçek midir?" diye sormaktan ibarettir. Filozof gerçeği tümüyle gizemli ve derin bir anlamda "gerçek dünya" "maddi objeler" gibi gizemli bir anlamda kullanmaktadır.[160] Filozof bu Gerçeğin neye karşıt olduğunu söyleyemez. Burada yapılması gereken şudur: "Gerçek" kelimesinin yerine daha özel bir kelime bulmak, böylece durumun özelliğini uygun ifadeyle betimlemektir.[161]

Gündelik hayatta bildiğimiz nesnelere ilişkin soru sormayız. Örneğin "Bu hakiki tırmık mıdır? demeyiz; fakat doğrulamak için sorabiliriz. Her kuşku özel durumlarda ortaya çıkar. O zaman bu kuşkuyu gidermek için yöntemler vardır. Bu yöntemler daha önce bildiğim şeylerin ve özel nedenle ortaya çıkan kuşkuların nasıl giderileceğini bildiğim yöntemlerdir.

Oysa gündelik hayat "gerçek"in öğrenilmiş, empirik gözlemine dayanır. Gözlem kuşku duymayı gerektirmiyorsa yani kuşku duymamızı gerektiren sebep yoksa "Bu gerçek midir?" diye sormanın bir anlamı yoktur. Örneğin "Bu gerçek saka kuşu mudur?"

---

[159] Austin, "Autrui", p. 58.
[160] ***Ibid.***, p. 59.
[161] ***Loc. cit.***

diye soruyorsak, duyduğumuz sesin bir taklit olduğunu düşünüyoruz demektir. "Bu gerçek vaha mıdır?" demek onun bir serap olma olasılığını düşünüyor olmamızı gerektirir. "Bu saka kuşu gerçek midir?" diye soran birine cevap için sebeplerim varsa örneğin gösterme imkânına sahipsem, göstererek "Bu bir sahte saka kuşu değildir." derim. "Orada bir saka kuşu olduğunu neye dayanarak bilebilirim?" ya da "Neye dayanarak biliyorum?"[162] sorusu gündelik hayatta sadece belli bağlamlarda ve kuşkuyu gidermek için sorulabilir.

"Onun gerçek olduğundan emin olmak" doğanın sürprizleri olamayacağına göz ardı etmek değildir. Bunun bir tırmık, gerçek bir tırmık olduğunu söyleyebilirim; sonra hiç beklenmedik durumlar olabilir. Onun üzerinden bir asfalt silindiri geçebilir. Bu durumda yine de önceki sözüm yanlış değildir.[163]

Ancak silindir tırmığın üzerinden geçtikten sonraki durumu anlatmak istersek hangi kelimeyi kullanabiliriz? Bunu anlatmak için önceki betimimi terk etmeliyim. Buradan hareketle Austin şu önemli tezi ortaya koyar:

> Öyle görünüyor ki, gerçek şeyler konusunda dilin ya da dilin önemli bölümünün "verimli" olduğunu, bir özelliğin gelecekte de böyle olacağını varsaymak büyük hatadır. Her zaman ortaya çıkabilen şey gerçek şeylere ilişkin fikirlerimizi yeniden gözden geçirmemizdir.[164]

"Gerçek" kelimesi "iyi" gibi etiket bir kelimedir. Bununla şunu anlıyorum. "Gerçek" aynı fonksiyonu yerine getiren terimler grubunda en genel en kuşatıcı kelimedir. Bu grubun diğer üyeleri arasında buna yakın kelimeler şunlardır: "... denmeye layık", "orijinal", "canlı", "hakiki", "otantik", "doğal".

Negatif yönüyle yani "gerçek değil;"e ilişkin kelimeler de şunlardır: "Yapay", "sahte", "yapmacık", "hileli" "derme çatma", "uyduruk", "sentetik", "oyuncak". Ayrıca "düş", "yanılsama", "serap", "halüsinasyon" adlarını da bu gruba koymak gerekir.[165] Bu olumlu terimlerden en az genel olanları pek çok durumda neyi

---

[162] ***Ibid.***, p. 53.
[163] ***Ibid.***, p. 60.
[164] ***Loc. cit.***
[165] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 94.

dışladıklarını az veya çok açık biçimde telkin etmektedirler. Bazıları bu olumlu kelimeleri olumsuz kelimelerle karşıtlar çifti haline getirmek isterler. Bu durum, mümkün yorumlar alanını daraltmaktır. "Üniversitenin tiyatro adına layık bir tiyatroya sahip olmasını arzu ediyorum." dersem, bu önerim şu anlama gelir: Üniversite şu anda sadece ***derme çatma*** bir tiyatroya sahiptir. Resimler, ***sahte*** resimlere karşıt olarak, otantiktir. İpek, ***yapay*** ipeğe karşıt olarak doğaldır. Silahlar ***boş şarjöre*** karşıt olarak doludur.[166]

Pratikte bazen bir adın incelenmesinden bir sonuç çıkarırız; çünkü gerçek olmadığını düşündüğümüz şeye ilişkin bir bilgi elde edebiliriz. Örneğin bana "Bu, doğal ipek midir?" diye sorarsanız, bunun "yapay ipeğe karşıt olarak" diye sorduğunuz sonucunu çıkarırım; çünkü başlangıçta biliyorum ki, ipek yapayı da olan bir nesne türüdür. Fakat bunun ipek oyuncağa karşıt olduğunu düşünmem.

"Gerçek" kelimesiyle yakınlığı olan olumlu kelimeler veya olumsuz kelimeler pek çok sorun çıkarır. Örneğin ***"et bıçağı" adına layık bir et bıçağı*** olma niçin gerçek bir et bıçağı olma tarzıdır? Oysa "***saf*** bir kaymak olma", "***gerçek*** bir kaymak olma" biçimi değildir. Burada şunu sormadan edemeyiz: Gerçek/yapay kaymak ayrımı, saf/ karışık kaymak ayrımından hangi bakımdan farklıdır? Karışık kaymak yine de kaymak mıdır? "Sahte dişler"e niçin "yapay dişler" değil de "sahte dişler" diyoruz? "Protez organlar"a niçin "sahte" değil de "yapay" organlar diyoruz? Bunun nedeni belki yapay bir organın gerçek bir organın fonksiyonunu yerine getirmesi; fakat gerçek bir organ gibi görülmemesidir.[167]

"İyi" felsefede çok kullanılan kelimelerden biridir. Yukarıda onun "gerçek" kelimesine çok benzediğini söylemiştik. Bu, daha çok övgüyü ifade etmeye yarar; bu amaçla kullanılan pek çok kelimenin içinde çok farklı bağlamlarda kullanılır. Bir zamanlar idealist filozoflar "gerçek"i "iyi" yerine kullanılan kelimeler ailesinden sayarlardı. Örneğin "Bu hakiki bir bıçaktır." demek, "Bu, iyi bir bıçaktır." demektir. Bazen "Bu, kötü bir şiirdir." denildiğinde, "Bu, gerçek bir şiir değildir." denmek istenirdi. Bu örneklerde iddia edilen belirli bir yetkinlik özelliğinin olmadığı ifade

---

[166] ***Ibid.***, p. 95.
[167] ***Ibid.***, p. 95-96.

edilir.

"İyi" kelimesi felsefede büyük bir otoriteye sahip bir başka genel terimdir. Daha önce onun "gerçek"e çok yakın olduğunu söylemiştik. "İyi" yukarıda "gerçek" kelimesine yakın kelimeler ailesi içinde en genel terimdir. Bu kelime bir övgüyü ifade eder; fakat bağlama göre övgü dışında başka anlamlara da gelir. Örneğin "iyi bir bıçak" kesmek için en doğru bıçak anlamına gelebilir; tersi için de aynı şey geçerlidir. "Kötü bir şiir"den şiir ile ilgisi olmayan sözleri kast ederiz.

Bütün bu anlattıklarından sonra Austin, "gerçek" kelimesinin fonksiyonuna dayanarak bir değerlendirmesini yapar ve şunu söyler:

> "Gerçek", kelimesi düzleştirici bir kelimedir. "Düzleştirici" olarak "gerçek", "düzleştirici kelimeler" dediğimiz çok geniş ve önemli kelimeler sınıfına aittir. Düzleştirici kelimelerin kullanımları, dilin dünyaya empoze ettiği pek çok ve önceden görülemez zorunluluklara uydurulmuştur.[168]

Tasavvur edebildiğimiz şeyleri çoğunlukla dilimizin kelimeleriyle söyleyebiliriz. Fakat bu kelime haznemiz sınırlıdır; karşı karşıya kaldığımız mümkün durumlar ise çok çeşitlidir. Bu nedenle pratikte kaçınılmaz olarak daha önceden uygun ve kelime haznemizle özenli biçimde ifade edilmemiş durumlar karşımıza çıkar. Örneğin sözlüğümüzdeki "domuz" kelimesini alalım. Bu kelimeyi hayvanlardan hangisine vereceğimizi iyi biliriz; fakat varsayalım ki, bir gün karşımıza türünü bilmediğimiz ve ilk defa gördüğümüz bir hayvan çıksın; bu hayvan domuza çok benzesin; hareketleri aşağı yukarı domuzunkilere yakın olsun. Fakat bu hayvan domuza çok benzese de tümüyle bir domuz olmasın; ondan belli bir biçimde ayrılsın. Bu durumda ona ne ad vereceğimizi bilmediğimiz için, bir an sessiz kalırız. Bunun bir domuz olduğunu ya da olmadığını söylemek istemeyiz ya da söylemek için ona yepyeni bir ad verebiliriz; sözlüğümüzden bir kelimeyi kullanarak ona bir ad verebiliriz; fakat sözlüğümüzde ona dair bir ad olmadığından bunu yapamayız. Bu imkânsızlığı gidermek önce şunu deriz: "Bu hayvan domuz gibidir." "Gibi" kelimesi en

---

[168] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 96-97.

mükemmel "düzleyici"dir ya da diğer deyişle "sözlüğümüzü esnekleştirme"nin en temel aracıdır. "Gibi" sayesinde her zaman sözlüğümüzün sınırlı oluşuna rağmen, ad verme konusunda tümüyle sessiz kalmaktan kurtuluruz. O nedenle bu hayvanın "domuz gibi" olduğunu söyleriz. Fakat bunun yine de "gerçek" ya da "hakiki" bir domuz olmadığını da biliriz. Kelimeler dünyaya doğru atılmış oklar gibidir; bu, düzleştirici kelimeler için de geçerlidir. Düzleştirici kelimeler sayesinde adlandırma kapasitesinin yetersizliğinden kurtuluruz. Eğer bu düzleştirici kelimeler olmasaydı oku kendi ayaklarımıza atardık. "Gibi" düzleştirici kelimesi hem nesneye bir açıklık hem de ifadeye bir esneklik kazandırır. "Bu hayvan gerçek bir domuz değildir; fakat domuz gibidir." dersem, artık domuz kelimesinin anlamını değiştirmem.[169]

Fakat o zaman şöyle bir sorun ortaya çıkar: Bu amaca ulaşmak için "gibi" kelimesine sahip olmalı mıyız? Cevap şudur: Düzleştirme için başka kelimelerimiz de vardır. Bu yeni tür hayvanlar için "domuzu andıran" kelimesini kullanabilirim; onlara "aşağı yukarı domuz" diyebilirim. Fakat bu nitelemeler her şeye rağmen "gibi" kelimesinin yerini tutamaz; çünkü onlar "domuz" kelimesiyle aynı düzeyde yeni ifadeler sağlar ve onunla aynı şekilde iş görürler ve nesneyi doğrudan anlatmayı sağlamazlar.

> "Gibi" kelimesi genel olarak bizi önceden görülmedik durumlara karşı silahlandırır. Yeni icat edilen kelimeler bunu yapmazlar yapamazlar.[170]

Bu durumda şöyle sorulacaktır: Düzleştirici "gibi" kelimesinin yanında niçin "gerçek" kelimesine ihtiyacımız vardır? Hangi nedenle "O bir domuz gibidir?" bazen de "Bu, gerçek bir domuz değildir?" "Hakiki bir domuz mu?" deriz. Bu soruları doğru cevapladığımızda önemli bir engeli aşarız ve Gerçeğin kullanımını ve anlamını aydınlatırız.[171]

Austin bu bölümde anlattıklarının tümünden şu sonucu çıkarır: "Gerçek" ve "gerçek olmayan"ı ayırt etmek için genel ölçütler formüle edemeyiz; çünkü karşı karşıya kaldığımız bu ayırma problemleri çok özeldir. Oysa kelimeleriz bildiğimiz standart durumlar için üretilmişlerdir. Ayrıca nesnelerin özel cinsleri için

---

[169] ***Ibid.***, p. 98.
[170] ***Ibid.***, p. 99.
[171] ***Loc. cit.***

ayrım yapmanın pek çok biçimi olabilir. Bu, doğanın ve hemcinslerimizin ortaya çıkardıkları sürprizlerin çeşitlerine ve sayılarına bağlıdır. Açıkça sürpriz ya da ikilem yoksa problem de ortaya çıkmaz. Gerçek bir domuz olmasa da bir domuza benzeyen bir şeyi şöyle veya böyle ayırt etmeseydik, o zaman "gerçek domuz" kelimelerinin hiçbir yan anlamı olmazdı.[172]

Ayrıca belirli bir anda kullandığımız ölçütler kesin ve değiş tokuş edilemez gibi görülemezler. Varsayalım ki, kedi cinsine ait bir yaratık konuşmaya başlıyor; varsayalım ki, başlangıçta "Bu konuşabilen bir kedidir." diyorum. Fakat o zaman varsayınız ki, hepsi değil; onun gibi başka kediler de konuşmaya başlıyor. Bu durumda şunu demek zorundayız: "Bazı kediler konuşur." Konuşan kedileri konuşmayan kedilerden ayırt etmemiz gerekir. Fakat burada dil yetisi genelleştirilseydi ve konuşan ile konuşmayan ayrımı bize gerçekten önemli gibi görünseydi, gerçek bir kediden konuşabilen bir yaratık olmasını beklerdik. Bu bize kedi için "gerçek bir kedi olmama"nın yeni bir açıklama biçimini verir. Kediye benzeyen; ama yine de bir kedi olmayan varlık olduğunu düşündürür.

Kuşkusuz "konuşan kedi"ye ilişkin sözlerimizin gündelik hayat açısından bir önemi yoktur; fakat bu açıklamalar felsefi bakımdan çok önemlidir; çünkü "gerçek bir X" ile "Gerçek olmayan bir X" arasındaki farkın mantıksal temelini verir. ***Gerçekte dayandığı olgusal temeli göremediğimiz bir ayrım, hakkında konuşmaya değmeyen bir ayrımdır.***[173]

V. Tümeller, Kavramlar

Bilindiği gibi tümeller ya da kavramlar klasik epistemolojinin önemli bir konusudur. Austin tümellerin varlığı sorununu ve ***a priori*** kavramla ilişkisini 1939 tarihli "***A priori*** kavramlar Var mıdır?" başlıklı makalesinde ele alır; kavramı tümelle ilişkilendiren filozofların görüşlerinden hareketle değerlendirir.

Austin bir şeye dikkat çeker: Filozoflar hep tümellerden söz ederler; ancak onların tatmin edici bir açıklamasını yapmazlar;

---

172 ***Ibid.***, p. 100.

173 Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 100.

sanki çok açık ve seçik düşünme ögeleriymiş gibi davranırlar. Filozoflara göre tümeller kendi başlarına var olan entitelerdir. Bu entiteleri, duyulurları dikkate almadan bilebiliriz; diğer deyişle tümel olan kavramlar deneylenemez; derin düşünme konusudur. Tümellerin var olduklarını biliriz; bunu kanıtlama gereksizdir;

Austin'e göre filozofların bu görüşleri, çelişkilidir; çok üzücü bir yanılsamadır. Var olanın var olma biçimi betimlenmelidir. Oysa ne kavramın ne de tümelin var olma biçimi betimlenemez. Onlar hakkında empirik bilgilerimiz yoktur. Tümeller, bildiğimiz ve hiçbir açıklamayı gerektirmeyen entiteler değildir; düşüncemizin objeleri ya da yapı taşları olamaz; derin düşünüm konusu gibi de görülemez. Tümellerin temaşası gerçekte filozofların "mitolojisidir.[174] Filozofların iddialarının aksine kavramın ve tümelin ilişkisi de belirsizdir; bu nedenle açıklanamaz.[175]

Austin ayrıca bir şeye daha dikkat çeker: Son zamanlarda bazı filozoflar demektedirler ki, tümelin aşkın bir kantı vardır.

Austin tümele ilişkin değerlendirme yapabilmek için önce bu kanıtı bilmek gerektiğini söyler. Peki, bu aşkın kanıt nedir? Söz konusu filozoflar demektedirler ki, birbirinden farklı pek çok nesne vardır. Çok çeşitli olsalar da nesnelere aynı adı veririz; örneğin onlara "maddi nesneler" ya da "duyu verileri" deriz. Hatta çok farklı duyu verilerine aynı adı veririz: Örneğin farklı şeyleri betimlerken "Bu, gridir."; "Bu gridir." deriz. Farklı nesneleri "gri" diye niteleme doğrudur ve kaçınılmazdır. Tümeller de böyledir. Nasıl duyu verilerinden söz eden bütün cümleler anlamlıysa, her kelimenin ya da terim de öyle anlamlıdır. Aynı şekilde onlara göre soyut tümel açık bir özelliktir.[176]

Aynı özellikleri taşıyan çok farklı şeylere tümel olan kavram adını verebiliriz. Kavram, sadece duyulur nesneler için değil; duyumlanamayan şeyler için de kullanılır. Tümelciler demektedirler ki, duyu verilerinden başka bir şey olmasaydı nesnelere ad veremezdik. Peki, böyle bir uygulama nasıl mümkündür? Filozoflar bunu şöyle cevaplar: Aynı durumda aynı adı kullandığımızdan, kesinlikle özdeş bir şey olmalıdır. Bu ortak şey de de-

---

[174] Austin, "Are there ***a priori*** concepts?" p. 3.
[175] ***Ibid.***. p. 4.
[176] ***Ibid.***, p. 9.

neylenemeyen tümeldir. Tümel, aynı adı verdiğimiz farklı duyulur nesnelerde aynı kelimenin taşıdığı bir ve özdeş olan şeydir.

Austin'e göre tümelin aşkın kanıtı çok aşırı bir iddiadır ve tartışmalıdır. "Tümel", nesnelerde doğrudan deneyimlediğimiz özdeşlik değildir. Farklı duyu verilerinde özdeşlik, deneyimlenemez; onun nasıl olduğu bilinemez. O nedenle tümel, sadece bizim adlandırmamızdan ibarettir.

Bir tümel kelime pek çok şeyi belirtemez. Özellikleri ortak nesnelere aynı adı vermemiz, tümelin var olduğunu kanıtlamaz. Nesnelere aynı adı verme nedenimiz; özdeş nitelikleri değil; benzer ve genel özellikleridir. Kavramların temsil ettiği özdeşlik yoktur. Bir kelime, referansta bulunduğu bir nesneyle ilişkilidir; sadece şuradaki nesne kendisiyle özdeştir. Platonculuğa göre nesneler örneğin tüm duyulur daireler daireselliğe katılır ya da ondan pay alır. Oysa Austin'e göre aynı adı taşıyan tikeller, tümele katılmazlar ya da tümelden pay almazlar. Bir tikel sadece başka bir tikele benzeyebilir; "şu gri" "bu gri"yle ile özdeş değildir; onlar birbirine benzer. Onların referansları farklıdır.

Kelimeler genellik içermez. Duyu verilerinin dilde sadece adları vardır. Benzer duyu verilerinin adları da aynıdır. Kısaca söylersek, duyu verilerindeki özdeşlik diye anlaşılan tümeller yoktur. Bu nedenle sokaktaki insan filozofların tümellerden söz ettiklerini bilmediği sürece onları kullanmaz.

Filozofların tümellerin varlığına dair başka kanıtları da vardır. Bunlardan birisi de şudur: Doğru bir bildirim realiteyle uyumludur. Bilim adamlarının açıklamaları doğrudur; bu açıklamalarına uyan realiteler vardır. Buradan zorunlu bir sonuç çıkar: Bilimsel açıklamalara uyan başka reel objeler de var olmalıdır. Bunlara tümeller denir.

Austin'e göre bilimsel açıklamalarda duyu verilerinden ibaret tümel realiteler olamaz. Duyu verileri aşağıda değineceğimiz gibi, dilsizdir. Hiçbir şey söylemez. Bu nedenle duyu verileri bilim olamaz, sonuçta aşkın realiteler gibi de görülemez.

Bazıları tümelleri empirik bilimlerin değil de ***a priori*** bilimlerin kaynağı gibi görürler. Austin'e göre ***a priori*** bir bilim olabileceğini söylemek doğru değildir. Aşkın ***a priori*** bir kanıtlama da olmaz; çünkü açıklamaların, bilimin kabul ettiği duyu verile-

riyle uygunluğu ilkesine uymaz. Filozofların akıl yürütmede dayandıkları tümellerin deneyimi yoktur.[177]

Öte yandan tümellerle ilgili bir başka problem de şudur: Tümeller nesnelerin ayrıntılarına nasıl bağlanır? Bu soru cevaplanamaz. Kimi filozoflar demektedirler ki, ayrıntılar tümellerde tıpa tıp bulunmayabilir. Yine de bir tümelin bazı duyu verileriyle az veya çok ilişkisi vardır. Tümeller gerçekte nesnelere, örneğin yatak kavramı karşımdaki yatağa yaklaşık olarak benzer. Austin'e göre bu, "Tümel ve nesne, farklı doğada şeylerdir.", demektir. Bu ise saçmadır. Kısaca söylersek, somut nesnelerin niteliklerinden ayrı kendi başına var olan tümeli düşünemeyiz; çünkü onları algılayamayız. Algısına sahip olmadığımız şeyin düşüncesine de sahip olamayız. Bu nedenle "Tümeller düşüncelerdir." tezi doğru değildir.

Bir iddiaya göre tümelle nesnenin ya da niteliğin ilişkisi korelatiftir. Bu korelatiflik hala-yeğen örneğiyle şöyle açıklanır: Örneğin nasıl yeğensiz bir halanın ve halasız bir yeğenin olması imkânsızsa, aynı şekilde tümelsiz duyumlama, duyumlamasız tümel olamaz. Tikeli bilebilmemiz için tümel, tümeli bilebilmemiz için de tikel var olmalıdır. Oysa bu, iki nedenle doğru değildir.

A. Bu tez nesnenin, daha onu deneylenmeden bilgisine sahip olabileceğimizi varsayar; deney öncesi bir deneysel bilgiyi mümkün görür. Nesnel niteliklerin tümelde içerildiğini, sonuçta deneyin malumu ilamdan ibaret olduğunu söyler. Austin'in ifadesiyle henüz olgu daha ortada yokken referansta bulunma gibi imkânsız bir durumu savunur.
B. Duyumlaması olmayan pek çok tümelin var oldukları da kabul edilmektedir. Öyleyse, tümelin duyumla az veya çok ilişkili olduğu iddiası doğru değildir.

Tümellerle ilgili her soru saçmadır. Örneğin tümel tikele nasıl uyar? Kendiliğinden açık tümel olabilir mi? Tümellerde ayrıntılar var mıdır? soruları böyledir.

Öte yandan duyusal nesnelerin hem sayıları hem de çeşitleri pek çoktur; bu nedenle sınırlı kavramlarla duyusal nesneler açıklanamaz. Gerçekte duyusal nitelikleri aşkın bir tümelle değil;

---

[177] Austin, "Are there ***a priori*** concepts?" p. 4.

kendilerinden hareketle açıklarız ve Gri olan şeye "Bu, gridir." deriz. Bu açıklamanın pratik ve kaçınılmaz olduğunu kabul ederiz.

Austin bunları söyledikten sonra Ockhmalı William'dan farklı olarak şunu da vurgular: Nasıl bazen önermelerden, maddi nesnelerden söz etmek zorunda kalıyorsak aynı şekilde kimi zaman da tümellerden ve kavramlardan söz etmek zorunda kalırız; kavramları daha çok pratik amaçla ve duyulur verilerin toplamı anlamında kullanırız. Ancak kavramların kendi başlarına oluştan ve değişimden uzak, saf bir gerçeklik olduğunu düşünmeyiz.

Bu nedenle gündelik hayatta bazen tümellerden veya kavramlardan söz etmek tehlikeli değildir; bu, örneğin önermelerden ve maddi nesnelere ilişkin dilden söz etmemiz gibidir. Kuşkusuz sokaktaki insan "kavramları kullanır. Ancak onun bu kullanımı duyu verilerini, bilgi nesnelerini, sembolleri, imgeleri kullanmasından farksızdır; bunları nasıl pratik amaçlarla kullanırsa, tümelleri de felsefi ve mantıksal çıkarımlardaki gibi değil; sadece pratik nedenlerle kullanır.

İnsanlar, filozofların dilini öğreninceye kadar tümellerin varlığından habersizdir; çünkü tümeller gündelik dilin, iletişim dilinin bir kelimeleri gibi görülemez. İletişim dili olan gündelik dilde tümeller yoktur. Buradan hareketle diyebiliriz ki, tümeller dilimizin doğal ve zorunlu kelimelerinden değildir. ***Kavramları yani tümelleri kullanmak filozoflarda ortak ve en yaygın hatadır. Bu hata anlamlı bir cümlenin yerine anlamsız kelimeyi ya da bir terimi koymaktan "benzerliği" de referans saymaktan ibarettir.***

Kavramın gerçekliğini savunanlara göre kavramdan söz etmek, bir önermeden söz etmek gibi değildir. Önermeden söz ederken önermeyi tıpkı bir nesne gibi kabul ederiz. Oysa kavramdan söz ederken sanki belli nitelikleri olan bir şeyden, adeta duyusal niteliklerden sembollerden ve imgelerden bileşik bir şeyden söz eder gibiyiz. Austin'e göre gerçekte tümeller hiçbir somut içeriğe sahip değildir. Bu yüzden tümeller hakkında konuşmak çok sınırlı bir konuşmadır. Tümeller mantıksal konstrüksiyonlar olsalar bile onlar hakkında söylenecek bir şey yoktur.

Filozoflar sadece kavramların varlığı doğasını ve deneysel nesnelerle ilişkisini tartışmakla yetinmemişlerdir; onları nasıl

elde ettiğimiz sorunuyla da ilgilenmişlerdir. Bu konuda iki karşıt görüş, doğuştancı ve deneyci görüş vardır. Doğuştancı görüşe göre kavramlar sonradan elde edilmez. Örneğin Descartes'ta göre biz Tanrı kavramını sonradan elde etmedik. O, doğuştan bizde vardır. Oysa Hume'â göre deneysel temeli olan bir imgedir. Oysa Austin'e göre tümel doğuştan kavram olmadığı gibi, deneyden çıkarılan bir imge de değildir.

Austin'e göre kavramlarımızın kaynağına ya da kazanılmasına ilişkin tüm sorunlar, kelimeleri anlama biçimimizle ilgili sorunlara dönüşür. Oysa bir kelimeyi anlamak onu herkes gibi kullanmaktır.

> Varsayınız ki, birden bire, nesnelerin benzerliklerine dayanarak çok belirsiz biçimde tanımlanmış bir kavramlar ailesiyle karşı karşıyayım. Biraz iyi niyetimle bu ailenin ögelerini ve yakınlık ilişkilerini aydınlatmak için öncelikle onları ***a priori a posteriori*** diye sınıflayabilecek durumda mıyım?[178]

Kuşkusuz hayır! Çünkü kavramlar ne ***a priori***'dir ne de ***a posteriori*** 'dir.

Olguları betimlemek, iletişimde bulunmak ve her tür söz edimlerini gerçekleştirmek için kavramlara ihtiyacımız yoktur; tersine çok sayıda ve farklı nesneleri referans yaparak sözceler oluştururuz. Her ayrı duyu verisini içeren sözcelerin anlamları da farklıdır. Bütün farklı olgu durumlarında deneylediğimiz duyu verilerinin yerini tutan tek bir duyu verisi olmadığı gibi, hiçbir lengüistik öge de yoktur. Üstelik onları kullandığımızda tam bir belirsizliğe düşeriz.

Nasıl ki her cümle duyu verisine dayanmazsa her kelime de anlamlı değildir. Soyut tümel, anlamlı olmayan kelimelerdendir; çünkü sağlam, değişmez ve özgün hiçbir niteliği yoktur. Bu nedenle kavramlar üzerine araştırma imkânsızdır. Kavramdaki belirsizliği anlamak için "kırmızı"yı düşünelim. Bu kelimeyi ek açıklamalar olmadan yani şu tikel bir nesneye ait olduğunu söylemeden anlayamayız. Kavram "kırmızı" gibi bir olgu durumunun betiminde kullanılmazsa anlaşılamaz. Betim olan kavram da kavram olmaktan çıkar.

---

[178] Austin, Cahier de Royamumont, p. 232.

Kavram çok farklı nesnelerde birbiriyle uyuşmayan tüm niteliklerin yok sayılması, sonuçta niteliksizleştirme pahasına varsayılan bir şeydir; diğer deyişle kavram hiçbir olgu durumuna karşılık gelmez; onu deneyleyemeyiz. Biz sadece kendi deneyim içeriklerimizi bilebiliriz. Bize deneylediğimiz şey hakkında soru sorulduğunda deneylediğimiz nitelikleri söyleyebiliriz. Oysa tümeller hakkında hiçbir açıklama yapamayız. Biz kavramlara değil; ama kelimeye ve kelimenin yer aldığı cümlelere sahibiz. "Kavram var değildir." demek yerine, "Kavram var olamaz." demek daha doğrudur. Bu nedenle kavramların yer aldıkları cümlelerin hiçbir anlamı yoktur. "Bir şeyin idesi" nasıl çelişkiliyse, "bir şeyin kavramı" da çelişkilidir; çünkü nesnenin göstergesi olabilir; ama onun yerini tutan kavram ya da tümel olamaz. Kavram bize doğrudan verilmemiştir. Onu elde etmek için önce bir teori oluştururuz ve sonra bu teorinin koşullarını belirleriz.

Austin izleyen satırlarda şu problemi tartışır: Bir kavrama sahip olmak nedir? Bu, bir nesneye sahip olmaya benzer mi? Bu konuyu tartışırken Madagan'ın ve Broad'ın görüşlerini dikkate alır; çünkü bunlar bir kavrama sahip olmayı benim mülkiyetimde olan bir ticari eşyaya sahip olmaya benzetirler. Onların iddia ettikleri gibi kavrama sahip olmak, bir ticari eşyaya sahip olma gibiyse, o zaman şu soru kaçınılmaz olur: Tıpkı odamdaki mobilyaların sayımını dökümünü yaptığım gibi zihnimde kavramın içeriğinin sayımını dökümünü yapabilir miyim? Bu imkânsızdır; çünkü kavramlar ne betim takasında kullandığım iyi tanımlanmış bir ticaret eşyasıdır ne de zihnimdeki düşünce mobilyalarıdır. Bir kavram çok çeşitli niteliklerin soyutlanması ile elde edilmiştir. Bir kavramda tüm farklı duyusal özellikler izole edilmiştir. ***Örneğin "kırmızı" kavramını alalım. Bu kavram birbirine benzer; ama farklı çok çeşitli tonlardan hareketle artık nüansları yani tonları olmayan ve doğada bulunmayan soyut bir addır. O nedenle "kırmızılık" kavramında kırmızıya ilişkin deneyimin sayımını dökümünü yapamayız. Kimi kavramlar duyusal niteliklerden soyutlama yoluyla değil; mantıksal konstrüksiyonla elde edilir. Örneğin madde kavramı böyledir; deneyimlenemez, bir şeyi mantıksal olarak inşa etmekle ortaya çıkmıştır. Diğer soyut kavramlar gibi mantıksal inşa ürünü olan maddeyi sokaktaki insanın bilmesi imkânsızdır.***

Bu kelimeyi duyduğunda şunu sorar: "Bununla ne demek istiyorsun?" Filozoflar sıradan insanların kavramlar konusundaki eleştirilerine kulak tıkarlar. Empirik olgularla ilgili olsa bile ideleri, örneğin "zorunluluk" idesini bilmek için uygun bir yöntem yoktur. Filozofların kavramları nasıl elde ettiğimize ilişkin teorileri yetersizdir.

Sıkı anlamda "kırmızı"yı veya "mavi"yi; aynı şekilde bir benzerliği, nitelikleri, ilişkileri duyumlayamıyoruz; sadece kırmızı olduğunu söylediğimiz bir şeyi duyumlumuyoruz. Duyumladığımız şeyi söylemeye çalışmayı sürdürürsek, ki, bu imkânsız bir şeydir, her zaman şunu deriz: B'ye benzeyen A'yı duyumluyorum.[179]

Austin demek istemektedir ki, algısal deneyim onu nasıl anlatmamız, düşünmemiz ya da söylememiz gerektiğini bildirmez. Zihnin kavramaya ya da açıklamaya çalışması gereken algısal deneyimde kavramsal yapı yoktur. Algılanan realite, onun hakkında bir konuşma biçimimizin yapısı bakımından nötrdür. "Ahırda bir koyun vardır." diyebilirim yani bir deneyimi açıklamak için özel yüklemsel bir yapıyı kullanabilirim. Öte yandan aynı kelime örneğin foin hem kuru ot hem de enginardaki tüyü çağrıştırabilirse de bu kelime farklı bağlamlarda iki farklı deneyimi belirlemeye izin verir.

Austin demektedir ki,

> "Bu nokta, bu noktanın sağındadır." dersem, iki noktayı algılıyorum; fakat "Sağda olmayı algılayamıyorum demek", hiç de gereksiz değildir. Doğrusu ... in sağında olmayı gerçekten algıladığımı söyleyemem.

VI. Başkasının Açıklanması

Başkasını nasıl biliriz? Bu, dil felsefesinde önemli bir sorundur ve metafizikçilerin "başkasının varlığı" probleminden farklıdır. Dil felsefesi açısından "öteki", eylemlerine, söylemlerine ve dışa vurumlarına dayanarak açıklanacak kişidir. Austin, "Öteki"ni bilme sorunuyla da ilgilenmiştir. Onun düşünceleri zihinci

---

[179] Austin "Are there ***a priori*** concepts?", p. 39.

filozofların ve karşıtlarının görüşlerinden oldukça farklıdır ve özgündür. Şimdi onun konuya dair düşüncelerini verelim.

Austin problemi "Öteki" adlı makalesinde ele alır. Biz onun görüşlerini buradan hareketle ifade edeceğiz. Filozof, makalesinin başında şu ilkeleri koyar:

1. Hesabı verilemeyecek sözü söylememek; ihtiyatsız konuşmamak. Bunu şu İngiliz atasözü çok iyi anlatır: "Meleklerin macera olur diye girmekten çekindikleri yere sadece aptallar gözü kapalı dalarlar."
2. Konunun çevresinde dönüp durmamak, ayrıntılarda kaybolmamak, doğrudan merkezine odaklanmak.

Bundan sonra Austin, problemin analizine girişir. Başlangıçta çok önemli bir noktayı fark eder: Ötekini bilmek sorunu kolayca çözülemez. Örneğin şu soruları soralım: Başkasının öfkeli olduğunu nasıl biliriz? Diğer insanların düşüncelerini, duyumlamalarını, duygularını ve zihinlerini bilir miyiz? Bilirsek, bu nasıl mümkündür? Sorular rahatça ifade edilmişlerdir; ancak onları tartışmak ve tartışmaları kesin sonuca bağlamak hiç de kolay değildir.

Austin bir şeye dikkat çeker: "Ötek"ini bilme, spekülatif, teorik ya da çıkarımsal değildir; empiriktir; empirik durumları bilmeyle ortak bir özellik taşır. Konuyu somut örneklerle aydınlatalım. "Öteki"ni bilmem, çaydanlığın kaynadığını ve komşumun dostlarıyla çay içmekte olduğunu bilmem gibidir. Şöyle diyebilirim: Biliyorum ki, çaydanlık kaynamaktadır; komşum dostlarıyla çay içmektedir. Eğer bunları biliyorsam, nasıl bildiğimi de açıklayabilmeliyim. Bunun gibi bir kişi hakkında "şu ya da bu durumdadır." dersem, dayanağını gösterebilmeliyim. Öteki'nin bilgisi analojiyi dışlar. Bu demektir ki, bir kişiyi analojiyle bilemeyiz. Örneğin "komşumun dostlarıyla çay içtiğini analojiyle biliyorum." diyemeyiz. Analojiyle akıl yürütürüz; ama bilmeyiz.

Peki, başkasını nasıl biliriz? Austin demektedir ki, bunu söylemek, "Bunu nereden biliyorsun?" sorusuna verilen cevabı incelemekle mümkündür.

Soru neyle ilgiliyse, açıklama da buna bağlıdır. Her şeyi açıklayamam ve her konuda ayrıntı veremem. Buna dair pek çok örneğim vardır. Ancak her şey belirsiz veya kapalı da değildir. "Bi-

liyorum." diyebildiğim basit veya karmaşık, sayısız şey veya durum vardır. Bilmek, bildiğini açıklayabilmektir. Kaynağı yeterli olan bilgi de kesindir. Bir sözcenin gerekçesi ifade edilemiyorsa, o, bildirim değildir; boş bir sözdür ya da psikolojik bir inançtır. Şu basit bildirimleri düşünelim: "Bu, bir saka kuşudur." veya "Su, çaydanlıkta kaynıyor." Bunların konuları ilk bakışta özel empirik olgulardır. Hatta diyebiliriz ki, bu bildirimler, "O, öfkelidir."den pek de farklı değildir. Burada şunu sorabiliriz daha doğrusu mutlaka sormalıyız: Bunlar hangi koşul(lar)la bildirim olabilir? Bilgimizin kaynağı gösterilirse. Yalnız kanıta ilişkin şu önemli hususu belirtelim: Konuşan, bilgisinin kaynağını açıkça ifade etmeyebilir veya edemeyebilir; yine de onun bir kaynağı vardır. O, bilgisini nereden elde ettiğini bilir ya da bildiğini sanır. Kişiden bunu her zaman açıklaması da beklenmez. Ancak muhatabı onun bilgisinden ve kaynağından kuşku duyabilir. O zaman konuşana şunu sorar: "Bunu nereden biliyorsun?" Bu, bütün bildirimler hakkındaki en yaygın sorudur. Cevap olarak bazen denebilir ki, "Bunu bilmiyorum; ama buna yalnız inanıyorum."

"Bahçede bir saka kuşu vardır." ya da "O, öfkelidir." sözümle "Bundan eminim." ya da "Bunu biliyorum." demek isterim; ama "Bunu bildiğime inanıyordum." demem.[180] Sonuç olarak bu iddiada bulunurken, şu sorularla karşı karşıya kalırım:

1. Bir tane ...olduğunu biliyor musun?
2. Bunu nereden biliyorsun?

İlk soruya "Evet" dersem, o zaman ikincisine muhatap olurum. "Hayır" dersem, şöyle de diyebilirim: "Bir tane ... olduğunu bilmiyorum; ama sanıyorum."

Austin bu örneklerden hareketle şu sonucu çıkarır:" Biliyorum." ve "Eminim." farkı pek de kesin değildir. Fakat "***Nasıl*** biliyorsun?" ve "***Niçin*** inanıyorsun?" arasında çok özel bir nüans vardır. Soru edatlarını değiştirerek "Niçin biliyorsun?" ya da "Nasıl inanıyorsun?" diye sormayız.

"Nereden biliyorsun?" ve "Niçin inanıyorsun?" sorularını çok çeşitli nedenlerle sorarız; örneğin muhatabı eleştiri, merakımızı giderme, gerçeği öğrenme, kimi problemleri örtük biçimde ima

[180] Austin, "Autrui", p. 46.

bu sebeplerdendir. Bu sonuncu durumda ek bir fark ortaya çıkar: "Nereden biliyorsun?" "Onu hiç de bilmeyebilirsin" fikrini ima eder ve "Niçin inanıyorsun?" ise, "Ona inanman için sebepler yoktur." düşüncesini içerir.[181]

Cevaplar soranı tatmin etmezse arkasından şu değerlendirme yapılır: "O zaman, bu konuda hiçbir şey bilmiyorsun." veya "Bu, hiçbir şey kanıtlamaz; gerçekte bu konuda hiçbir şey bilmiyorsun." ya da "Sağlam dayanağın olmadığından, buna inanmamalısın."

Austin izleyen satırlarda temelsiz inancı, değil; sözde bilgiyi sorgular. Ona göre bilgi bir zihinsel durum değildir; bir kesinliktir. Oysa "sanma" ve "emin olma", kognitif ya da sübjektif durumlardır; bunda kuşku yoktur.

Varsayalım ki, şöyle diyorum: "Bahçenin öbür ucunda bir balaban kuşu ötüyor." ve siz de bana diyorunuz ki, "Ötenin balaban kuşu olduğunu nereden biliyorsun?" Sorunuza şöyle farklı cevaplar verebilirim:

a. Ben bataklıkta büyüdüm.
b. Onun sesini duydum.
c. Bunu bahçıvan söyledi.
d. Onu ötüşünden tanıdım.
e. Onu boğuk sesinden tanıdım.
f. Çünkü ötüyor.

Austin demektedir ki, cevaplardan ilk üçü "Bunu bilebilir misin?", "Bunu bilmen nasıl mümkün olabilir?" veya "Bunu nereden biliyorsun?" sorularına; son üçü de "Bu sesi neyinden tanırsın?" sorusuna verilmiştir.[182]

Bunlar Austin açısından hazırlık sorularıdır. Bir şeyi nasıl bildiğimizi açıklamak için sorulmalıdır; ancak onlar yeterli değildir. Ek sorulara ihtiyaç vardır. Ek sorular da şunlardır:

1. Bir şeyin balaban kuşu olduğunu bilmeniz nasıl mümkün olabilir?
2. "Şimdi ve şurada bir balaban kuşu vardır", diyebilmeniz nasıl mümkün olabilir?
3. Balaban kuşunu neresinden bilirsiniz?

---

[181] ***Ibid.***, p. 47.
[182] ***Ibid.***, p. 49.

4. Şimdi ve şurada bir balaban kuşunun söz konusu olduğunu nasıl bilebilirsiniz?[183]

Bunları cevaplayabilmek için şu koşullar gerekir: Ben,

a. Balaban kuşlarını bilebileceğim bir ortamda büyümeliyim.
b. Çocukluğumdaki deneyimlerimi unutmamalıyım.
c. Balaban kuşlarını tanımayı veya diğer kuşlardan ayırt etmeyi öğrenmiş olmalıyım.
d. Bir balaban kuşu mu söz konusudur, bunu bilebilmeliyim veya söyleyebilmeliyim.

Sonra Austin son dört soruyu değerlendirir: (a) ve (b) farklı şeyleri denememi; (c) ve (d) ise, belli bir kesinliğe sahip olmamı gerektirir.

Austin bu saptamalardan sonra demektedir ki, "Biliyorum." faklı durumlar için kullanılabilir; bazen birinin sözünü keserek sabırsızlık gösterme anlamına gelir; kimi zaman "ayırtetmeyi biliyorum", örneğin "Bir şahini bir testereden ayırt edebiliyorum." demektir. Bunları ayırt etmeyi bilmek, kesinliğin asgari koşuludur; bu koşul varsa, bir şey bilinebilir ve sınıflanabilir. "Biliyorum." bazı durumlarda yapa yapa içselleştirdiğimiz, hiçbir tereddüdümüz olmayan deneyimi anlatır. Örneğin bir şeyi "Biliyorum." demek, "Bunu gözü kapalı bilirim." anlamındadır.

(b) ve (d) koşulları şimdiki durumları ilgilendirir. Oysa (a) ve (c) koşullarının konusu ise geçmişte deneyimlediğimiz durumlardır ve etkinliklerdir. Geçmiş deneyimlerimiz lenguistik kullanımların doğru mu yoksa yanlış mı olduklarını anlamaya izin verir; nesnelere az veya çok uyan bilgimiz, onlara bağlıdır. Önceki bilgimiz ayrıntılıdır ya da yüzeyseldir. Örneğin bir kişi için "Bir yerden gözümüz ısırıyor."; bir şehir hakkında "Avucumun içi gibi"; bir kanıta ilişkin "Su gibi" biliyorum diyebilirim. Bir konuda ayrıntılı bir çalışma yapabilirim; bir şiiri ezbere okuyabilirim; Fransızca bir cümleyi ana dilimde söylenmiş gibi kolayca anlayabilirim. "O, aşkın ya da gerçek açlığın ne olduğunu bilmiyor." dediğimde şunu anlarım: Onda bunların yeterli deneyimi yoktur; çünkü onları benzer diğer durumlardan ayıramıyor.

---

[183] ***Ibid.***, p. 50.

Oysa bunları betimlemek için az veya çok yeterli bir bilgiye gerekir. "Onun öfkeli olmadığını iyi biliyorum." ya da "Bunun bir şahin olmadığını ***gerçekten*** biliyorum." diyebilmem için onları geçmişte deneylemiş olmalıyım.[184]

Burada şöyle sorabiliriz: "Bundan ne kadar eminsin?" Siz de diyebilirsiniz ki, bunu "bir yetkiliden", "güvenilir kaynaktan" öğrendim." Bu durumda bilginizdeki kesinlik resmi bir özellik taşır ve dolaylıdır.[185] Aynı şekilde "Bunu nereden biliyorsun?" sorusuna çok çeşitli cevaplar verilebilir. Örneğin bir şeyi doğrudan gözlemle bilebiliriz; birinin X komisyonunda olduğunu onunla aynı komisyonda görev yaptığımız; birinin bir şey yaptığını onu gördüğümüz için bilebiliriz. Bir nesnenin plütonyum olduğunu okulda öğrenmiş olabiliriz; fakat bir şeye inanmanın sebepleri tümüyle farklıdır. Örneğinin birinin yalan söylediğine, çok iyi gözlem sonucu inandığımızı söyleyebiliriz.[186]

"Bilme" konusunda en temel itiraz, bilme kapasitesine yöneliktir. Varsayalım ki, "Ben bunu biliyorum." diyorum; siz de bana, "Sen bunu bilecek durumda mısın?" diye soruyorsunuz. O zaman siz, sadece benim sadece emin olmamı değil; ayrıca bilme kapasitemi de sorgularsınız.[187]

Austin demektedir ki, bilginin kaynaklarını açıklarken kimi durumlarda otoriteye dayanırız. Otoritenin bilgide ayrıcalıklı bir yeri vardır. "Bugün seçim olacağını nereden biliyorsun?" sorusuna "Times'ta okudum." karşılığını verebilirim. Biri bana "Perslerin Maraton'da yenildiklerini nereden biliyorsun?" diye sorduğunda cevabım şudur: "Herodotos bunu açıkça bildiriyor."

Bir bilgiyi, onu bilebilecek durumda olan bir otoriteye dayandırdığımızda, ikinci elden bilgidir. "İkinci elden" yani otoriteye dayalı bilgi, dolaylı bilgiyle aynı şey değildir. Austin bunu "Öteki" adlı makalesinin dipnotunda cinayete ilişkin bilgi örneğiyle şöyle açıklar: Varsayalım ki, bir katil cinayeti itiraf etsin; bu itiraf hakkında çeşitli düşüncelerimiz olabilir. Aklımıza şu sorular gelebilir: Acaba cinayeti gerçekten o mu işledi? O, itirafıyla gerçek katili mi koruyor? Onun niyeti bir cinayeti üstlenerek sansasyon

---

184 ***Loc. cit.***
185 ***Loc. cit.***
186 ***Ibid.***, p. 51.
187 ***Ibid.***, p. 74.

mu yaratmaktır? vs. Bu konuda ne düşünürsek düşünelim; güvenilir tanıklar olsa bile cinayete ilişkin bilgimiz, bir otoriteye, katilin itirafına bağlıdır; ama dolaylı değildir.[188]

Austin otoriteye ilişkin sözlerini şöyle sürdürür: Bir otorite bir bilgi kaynağıdır, başka yerden elde edemediğim bilgiyi verebilir. Beni bilinçlendirebilir.[189] Ancak onun verdiği bilgiye doğrudan deneyim ürünü olan bilgi kadar güvenemem; çünkü

> otorite yanılabilir, taraf tutabilir, yalan söyleyebilir, abartabilir vs.[190]

İnsanın tanıklığı bilgisizlik durumunu kökten değiştirir. Örneğin, şöyle dediğimizi düşünelim: "Phillippes'de savaşırken Sezar hangi duyguları yaşamıştır; bunu asla bilemeyiz; çünkü bu konuda bir şey yazmadı." Fakat Sezar bir şey yazmış olsaydı, duygularını anlatmış olsaydı, o zaman da şöyle diyebilirdik: "Onun anlattıkları pek de akla uygun değil; bu nedenle onları bilemeyiz." Ancak bu sonucu durumda "Bir şey bilemezdik." sözünün anlamı da değişirdi. Görüldüğü gibi Sezar'ın duygularını bilemeyişimiz birinci durumda onları anlatmamasına, ikinci durumda anlattığı halde anlatımın akla uygun olmamasına bağlıdır.[191]

Bir tanıktan kuşkulanmak için bir sebep varsa "İkinci elden tanıklığa dayanarak biliyorum." denemez. Başkalarına güvenimizi sarsacak sebepler yoksa güvenmek asıldır.[192] Rakibimizin kazanmak istediği durumda gerçek oyun vardır. Sadece karşılıklı bilgi alışverişi olduğuna inanırsak başkasıyla konuşuruz.

Austin bu giriş açıklamalarından sonra "Bunu nereden biliyorsun?" sorusunun analizine geçer: Söyledikleri şunlardır: Bana "Bunun bir saka kuşu olduğunu nereden biliyorsun? diye sorana derim ki, "Hareketlerinden.", "Tüylerinin renginden." "Kırmızı başından.", "Deve dikeni yediğinden". vs. Böylece saka kuşunu bilmeme izin veren durumun özelliklerini belirtirim ya da bir dereceye kadar açıklarım. Fakat siz yine de bana şu cümlelerle itiraz edebilirsiniz:

---

188 ***Ibid.***, p. 52.
189 ***Loc. cit.***
190 ***Loc. cit.***
191 ***Ibid.***, p. 53.
192 ***Loc. cit.***

1. Saka kuşu kırmızı başlı değildir.

(1a) Fakat sizin söylediğinize göre bu bir saka kuşu değil; bir çalıkuşudur.

2. Ama bu söyledikleriniz yeterli değildir. Kırmızı başlı başka kuşlar da vardır. Sözleriniz hiçbir şey kanıtlamıyor. Ağaçkakanın başı da kırmızıdır.[193]

Austin olası bu itirazları inceler. O, demektedir ki,

(1) ve (1a) benim saka kuşunu açıkça bilmediğimi gösterir. Bir kuşa saka kuşu dendiğini açıkça kanıtlayamıyorsam, bu iki şeyden biridir: Ya ben, "Bu hayvana saka kuşu denir mi denmez mi, öğrenememişimdir ya da İngilizcede küçük kuş türlerini ayırmayı bilmiyorumdur.

(2) Durumunda daha çok şunu söylemek istersiniz: "O zaman bilmiyorsunuz. Bunu kanıtlayamadığınız için, sözünüz hiçbir şey söylemez." Burada pek çok önemli nokta ortaya çıkar:

(a) Bu yeterli değildir, derseniz o zaman zihninizde yeterince kesinlik yoktur. Bunu kesinleştirmek için saka kuşunu ve ağaçkakanı ayıran kırmızı baş dışında başka özellikler de istersiniz. Ancak bunu isteyebilmeniz için hangi açıklamanın yeterli olduğunu bilmelisiniz. Eğer bilmiyorsanız yine de hep "Bu yeterli değildir." diyorsanız ve sürekli açıklama istiyorsanız, bir aptal olduğunuz anlaşılır.

b) "Bu yeterli değildir." demek, açıklamanın yeterli olduğu bir durumun varlığını kabul etmektir.

c) "Bunu nereden biliyorsun?" sorusuna verilen "Kırmızı başından" cevabı, titiz bir incelemeyi gerektirir. Bu cevap "Kırmızı, "Kırmızı tüylerinden" veya "Davranışından." şeklindeki başlı olduğu için." şeklindeki cevaptan temelde farklıdır. "Kırmızı başından" cevabı cevaba daha yakındır. Burada "Biliyorum." şu anlama gelir: Önceki deneyimimle bildiğim bazı özelliklerin ya da bir özelliğin bu kuşta da bulunduğunu gördüm, saptadım.[194]

Katran kokusunu herkes kolayca tanıyamaz; çoğu insan pek az tüketilen bir içeceğin tadını rahatça söyleyemez; yeşilin az rastlanan nüanslarını ayırmakta zorluk çeker. Tıpkı bunlar gibi herkes gördüğü ya da algıladığı bazı nesneleri, örneğin saka kuşunu kelimelerle kolayca betimleyemez; diğer kuşlardan hemen

---

[193] ***Ibid.***, p. 54.
[194] ***Ibid.***, p. 55.

ayıramaz. İnsanlar bir içeceğin tadını ve otomobilin dış özelliklerini bilebilirler; bunu da ayrıntıya girmeden, tadarak ve kesitlerinden bildiklerini söyleyebilirler. Kuşu kafasından, arkadaşımı burnundan tanıdığımı söylediğimde, kafada ve burunda karakteristik bir şey olduğunu kabul ederim.

Bir süje bir sözce ortaya koyar; bu sözceyle bir bildirimde bulunur; bildirim ise betimsel içerik taşır. Bildirimi aydınlatmak isteyen kişi, bu süjeyi sorgular yani dinleyen, konuşana niçin böyle söylüyorsun? diye sorar. Bu sorunun amacı, şu iki şeyden birini aydınlatmaktır; betimin nedeni veya bir adın kullanılma nedeni. "Niçin böyle söylüyorsun?" Buna göre

a. Niçin başka bir betimi değil de bu betimi yapıyorsun?
b. Niçin başka bir adı değil de bu adı kullanıyorsun?

Hangi sorun söz konusu olursa olsun, verilecek cevap iki kutba göre, subjektivist ve objektivist kutuplara göre değişecektir. Subjektivist kutba göre cevap veren bir başkasının tanıklığına dayanır ve şöyle der: "Bunu ...e dayanarak söylüyorum."; "Bu betimi ya da adı ...dan öğrendim (duydum)." Objektivist kutup ise "Bu betim dilde böyle yapılır." ya da "Buna dilde bu ad verilir." diyen insanın sözüdür.

Yalnız bir soruyu subjektivist veya objektivist tarzda cevaplamak her zaman mümkün değildir. Örneğin ilk defa tattığımız tatla ilgili soruya "Bunun tadının ... olduğunu ... dan öğrendim." veya "Buna dilimizde ... adı verilir." diyemem; çünkü dilimizde bu tadın bir adı yoktur; bu nedenle onu başkasından öğrenemem ve açıkça betimleyemem; sonuçta hafızamda ona ait hiç bir deneyim yoktur.

> İlk defa tattığım bu şeyi karşılaştırabilmem için geçmiş deneyimimde hiçbir şey bulamam.[195]

Bu tada ilişkin deneyimimi, bir şeyi yeniden tadarak düzeltemem; sadece başka tatlarla farklarını söyleyebilirim. Bunu ancak geçmişteki deneyimlerinden daha açık olanları ile karşılaştırarak yapabilirim.[196]

Kuşkusuz deneylediğimiz şeylerin özellikleri pek çoktur.

---

[195] ***Ibid.***, p. 64.
[196] ***Ibid.***, p. 65.

Bunları sınıflamaya izin veren kelimeler ise sınırlıdır veya kesin değildir. Bu nedenle nesneleri belirlerken ister istemez "...e dayanarak" ya da "...den biliyorum." denebilir. Bu bilgi ayrıntılı açıklamalarla kanıtlanabilir; buna hayret edilemez.[197]

Her ne zaman "Biliyorum." dersem, bunu kanıtlayabileceğimi iddia ederim. Bunu da "...e dayanarak" yapabilirim. "...e dayanarak" diye başlayan cevap "kurtarıcı bir kesinsizlik" içerir. Bu formülü kanıtlamayı bilmediğimiz durumlarda kullanırız. "Bu, kırmızı başlı olduğundan, saka kuşudur." dersem, şuna dikkat çekerim: "O, sadece kırmızı başlıdır; başının biçiminde ve diğer özelliklerinde ayırt edici bir şey yoktur ve başka hiçbir kuş kırmızı başlı değildir. Bilgiyi temellendirmede tek yöntem, otoriteye dayanmak değildir; başka yöntem daha vardır. Bu ikinci yöntem sebepleri ortaya koymaktır. Bu ise, çünkü ile başlayan cümleler yardımıyla olur. "Çünkü" ile başlayan cevap "tehlikeli kesinlik" taşır. Bu formülü genellikle kanıtlarken kullanırım.[198] Burada "kanıtlamak", betimlediğim şeyin ayırt edici özelliklerini formüle etmektir.[199]

Austin buraya kadar söylediklerini şöyle özetler: Kişi "Bunu neye dayanarak biliyorsun?", diye soruyorsa, bilginin referansından kuşku duyuyor demektir. Kuşku, ayrıntılı açıklamayı gerektirir. Ayrıntı da daha çok özelliğin belirtilmesiyle verilebilir.

Austin bundan sonra referanslarla ve kanıtlarla ilgili iki durumu, "güvenilir kanıt"ı ve" sağlam kanıt"ı ele alır.[200] Ona göre referansın ve kanıtın "güvenilir" ve "sağlam" olması "...den dolayı bilme"den çok farklıdır. Bu konudaki görüşlerini açıklarken önce Wisdom'la polemiğe girer. Wisdom'a göre insan kendi duyumlamalarını bilir ve bu, insan bilgisinin özgünlüğüdür.

Austin Wisdom'ın görüşlerini şöyle özetler: Wisdom'a göre "Acı çekiyorum." gibi bir sözce öndeyi değildir ve acı çektiğini söyleyen kişi, yanılamaz; ama yalan söyleyebilir. O zaman "Acı çekiyorum." yanlıştır. Aynı şekilde o," "acı" kelimesini yanlış kullanabilir ve "Acı çekiyorum." yerine "Acı yiyorum." diyebilir. Bu durumda da bildirim yanlıştır. O nedenle bu yanlış ifadeler doğrudan deneyimin betimi olamaz. Doğrudan deneyimi betimleme

---

[197] ***Ibid.***, p. 56.
[198] ***Ibid.***, p. 57.
[199] ***Ibid.***, p. 56.
[200] ***Ibid.***, p. 58.

koşulu şudur: Onu anlatmaya yarayan kelimelerin samimi ifadeler ve kullanımların doğru olması. Bunun ifadesi de şöyledir: "Doğrudan deneyim bildirimleri doğru olduklarında ve X tarafından yapıldıklarında X, bu deneyimlerin doğru olduklarını bilir.[201]

Austin Wisdon'ın bu görüşlerini aktardıktan sonra eleştirisine geçer. O, demektedir ki,

> Bana göre bu düşünceler yanlıştır; üstelik pek çok yanlış felsefi analize yol açmıştır. Wisdom'ın bu görüşü felsefede "İlk Günah"tır. Bu günah "felsefe bahçesindeki ağaç"ın "Berkleyci elma"sıdır. Berkeley, elmayı tümüyle duyulur niteliklerin toplamından ibaret görmüştü. O ve onun gibi, sadece duyulur nitelikleri gerçek kabul eden filozoflar, kendilerini yaşadığımız dünya cennetinden kovar.[202]

Kuşkusuz gördüğümüz ya da algıladığımız şeyi söylemek, özel ve ayrıcalıklı bir ifadedir. Buna göre "İşte kırmızı bir şey!" deseydim, şunu öne sürerdim. "Bu, normal ışık altında bana olduğu gibi, başkalarına da bugün kırmızı görünür, yarın da böyle görünecektir. Bütün bunlar bir öndeyidir. Fakat "Bu, bana kırmızı görünüyor." bir öndeyi değildir; sadece benim izlenimimdir; gerçekte kırmızı olmayabilir. Üstelik bana kırmızı gelmediği halde kırmızı göremem ve bu nedenle yanılmam.[203]

"Bana şimdi kırmızı gibi görünen bir şey" ifadesi kapalıdır. Bununla iki şeyden birini kast ederim: Ya "Başkası bu şeyi nasıl görürse görsün ya da bu şey gerçekte ne olursa olsun, ben bu şeyin şimdilik bana kırmızı göründüğünden tümüyle eminim." anlamında kullanırım ya da "Bu şeyde kırmızı havası var; fakat ben daha önce bunu görmedim ve betimleyemem." demektir.

Öbür yandan bütün kırmızı renkleri bildiğimiz de söylenemez. Örneğin "Bu bana eflatun gibi geliyor." sözcesini alalım. Onu açık mordan ve lavanta renginden ayırmak kolay değildir. Bunun menekşe rengine çaldığını bilirim; fakat bunun eflatun olup olmadığını gerçekten söyleyemem. "Bu konuda emin değil im." Bu durumda bana görünen biçiminden emin olmam ya da

---

[201] ***Ibid.***, p. 62.
[202] ***Loc. cit.***
[203] ***Ibid.***, p. 63.

biçimin kesinliğidir.[204]

Özetle söylersek, "Bu bana kırmızı görünüyor." sözcesi, az veya çok belirsizdir. Austin bunu vurguladıktan sonra açıklamalarını şu iki cümleye dair değerlendirmeyle sürdürür:

1. "İşte her ne olursa olsun bana kesinlikle kırmızı görünen bir şey."
2. "İşte bana aşağı yukarı kırmızı gibi görünen bir şey."

Bu şeyi görme biçimi ve gerçek rengi ne olursa olsun, ben birinci durumda bunun şimdilik bana kırmızı göründüğünden eminimdir; ikinci durumda emin değilimdir. Sonuçta renkler konusunda kesin ve herkesin de kabul edeceği bir karar vermek o kadar da kolay değildir. Bunu pek çok durumda görebiliriz.[205]

Böyle durumlarda kesin konuşulamaz ve "eminim." denemez. Peki, bu, tatlar ve sesler için de geçerli midir? Austin şimdi bunu ele alır. O, şuna dikkat çeker: Tatlar ve sesler görme konusundaki örneklerden çok daha iyidir; çünkü görme bizi daha çok yanıltır. Şimdi aldığımız tat ve işittiğimiz ses, daha öncekilere benzer.

Bir terimi, betim yapmak için kullanmak ile bir betimi doğrulamak için kullanmak, farklı şeylerdir. Doğrulama arka planda ortaya çıkar.

> Her betimsel kelime sınıflayıcıdır; bilmeyi yani hafızayı içerir. Bir şeyi yalnız bu kelimeleri, bu adları, bu betimleri kullandığımızda biliriz ya da ona inanırız; fakat hafıza ve bilgi genellikle belirsizdir ve güvenilmezdir.[206]

Austin'e göre tereddütlü olmanın iki farklı biçimi vardır:

A. Tatma olgusu: Bir şeyi tattığımızda şöyle diyebiliriz: "Bunun ne olduğunu bilmiyorum; daha önce bunu ve buna benzer bir şeyi asla tatmadım." Bu cümlenin anlamı şudur: "Bu tatta yepyeni, sadece ona özgü bir nitelik vardır. O, bildiğim tatlardan hiçbirine benzememektedir." Bu örnek çok karakteristiktir. "Bu, bildiğim hiçbir tada benzemiyor." derken, onun geçmişte bildiğim tatlarla benzerliklerini araştırırım.

---

[204] ***Ibid.***, p. 65.
[205] ***Ibid.***, p. 63.
[206] ***Ibid.***, p. 64.

B. Yapmakta olduğum deneyimi değerlendirmeye ve sorgulamaya çalışmak: "Bunun bir ananas tadı olduğundan emin değilim." O zaman ne tadı olduğunu sormaya başlarım. Algıladığım şeyde düşünceyle ve duyulur deneyimle iyileştiremediğim bir kesinsizlik varsa, geçmiş deneyimlerdeki daha net örneklere başvururum.[207]

Ama ne yaparsam yapayım, her iki durumda da bilmediğim, betimleyemediğim bir deneyimi yaşarım. Duyumladığım şeye bir ad verme konusunda tereddüt ederim.

"Emin olmak" (être certain) ve güvenmek (être sûr) genellikle a ve b durumlarına referansta bulunur; eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak yine de aralarında bir fark, zaman bakımından bir fark vardır. "Emin olmak" (être certain) anılarımıza dayandığımızı belirtir. Oysa güvenmek (être sûr) o anki ayırt etme kapasitemizi kullanmaktır. Bu nüanslar yok sayılamaz.[208]

Bir rengi betimlemediğim durumda bile "Bunun menekşe rengi olduğunu düşünüyorum." diyebilirim; ama bu, menekşe renginin ne olduğunu bilmiyorum anlamına gelmez; sadece bunun bana menekşe rengi gibi göründüğünü bildirir. Öbür yandan gerçekte sadece düşündüğüm ve kararsızlık yüzünden düş kırıklığına uğradığım durumlar vardır. Kuşkusuz güvendiğim doğrudan deneyimlere ilişkin pek çok bildirimlere sahibim. Normal durumlarda bireyler her zaman bir şeyin kırmızıyı ya da yeşili andırdığından emindirler. Ancak bazı durumlarda bu mümkün değildir; sadece uzmanlar ayrım yapabilirler. Örneğin "sarıya çalan yeşil"i ve "siyaha çalan koyu kahverengi"yi yalnız bir boyacı ya da bir terzi tanıyabilir. Bunlar ayrımlarına da güvenirler. Oysa uzman olmayanlar güvenemezler. Bir duyumlamayı ***yaklaşık*** olarak betimlediğimizde, hepimiz genellikle buna güveniriz. Bu betimler ne kadar yaklaşık olursa olsun, her ne zaman doğrudan bildirimlerdir.

Bilim adamı metafizik sorunlarla değil; doğal ve açık olgularla ilgilenir; "Bu, reel midir?" diye sormaz. Onun sorusu şöyledir: "Bunun doğası bozulmuş mudur? veya bu bir allotropik* bi-

---

[207] ***Ibid.***, p. 65.

[208] ***Ibid.***, p. 66.

* Kimyasal elementlerin farklı görünebilme özelliği. Örneğin, fosfor, allot-

çim midir?" Bilimde ölçüler ve ölçütler vardır; bilim adamı bunlar yardımıyla sahte ve spekülatif problemleri eler; dildeki mümkün kesinlikleri artırır.[209] Oysa filozofun tutumu başkadır; o, dilimizin gramerini kullansa da kelimelerini kullanmaz; tam tersine metafizik terimler icat eder; problemlerini tartışırken, kendi icatlarını kullanır.

Doğrudan algımızı anlatan ifadeler neden ibarettir? Bu, kolayca söylenemez. Kimileri demektedirler ki, ifadelerimizden bazılarıyla kırmızı ya da acı gibi basit nitelikleri anlatırız; bazılarıyla aşktan ya da tablolardan söz ederiz. Austin de böyle düşünür. Ona göre öndeyide bulunmanın temel koşulu şudur: Doğrudan deneyim. Eğer bu yoksa öndeyi de olamaz. Bilindiği gibi Wittgenstein'da tekil birinci şahıs ve tekil üçüncü şahıs ifadeleri karşıttır. Austin de buna benzer bir ayrım yapar ve bunlara ilişkin fiillerin özgünlüğünden söz eder. O, şu iki cümleyi dikkate alır:

1. Bir başkasının öfkesini kendisi gibi bilemeyiz.
2. O, acılarını bizim bildiğimizden farklı şekilde bilir.

Bu iki cümle kullanıma aykırıdır. Bir birey acılarını bilemez; hisseder;[210] duygusu ne kadar yoğun olursa olsun; onu betimleyemez; sadece yaşar.

Austin "Bunu nereden biliyorsun?" konusuyla ilgili, son olarak şu noktayı aydınlatmak ister: "Bunu nereden biliyorsun?" sorusu, "Biliyorum" diyen kişinin bilgisini test etmelidir.

"Bunu nereden biliyorsun?" diye soran kişi örtük biçimde şunu demek istemektedir: "Biliyorsanız, yanılamazsınız." Eğer şimdiye kadar söylediğimiz şey doğruysa, bildiğimizi söylemeye hakkımız vardır. Sonradan yanılsak bile, yine de bildiğimizi söyleyebiliriz.

Kuşkusuz bazı bilgilerim ileride yanlışlanabilir. Aynı şekilde

---

ropik değişim özelliğinden dolayı sarı ve kırmızı görünebilmekte; karbon; elmas, grafit ve amorf (is) şekillerinde olabilmekte; gazlar arasında oksijen, ozon haline dönüşebilmektedir. Berzelius tarafından isimlendirilen allotropi, bir strüktür (içyapı) olayıdır. Allotropik maddelerin bir yapıdan diğer yapıya dönüşmesi herzaman mümkündür; diğer taraftan kimyasal özellikleri temelde farklı değildir.

[209] ***Ibid.***, p. 67.

[210] ***Ibid.***, p. 70.

öyle bilgilerim vardır ki, onlar sandığım kadar kesin olmayabilir. Hatta şimdi bile yanlış düşünebilirim ve duyumlayabilirim.[211] Ancak şu da çok açıktır: Her zaman yanlış düşünmem; duyumlamalarım hep yanlış değildir. Makinalar arızalanabilir; ama iyi makinalar sık sık bozulmaz.

Austin bilgi problemini ele alırken bir "bilgi teorisi" ortaya koymaz. Ona göre

> bilgi teorisi oluşturmayı düşünmek, boş bir çabadır. Üstelik bilgi teorileri insanın yanılma riskini inkâr eder. Onlar her ne kadar "bilginin varlığı"nı kabul etseler de sonunda hataya ilişkin bir şey söylemezler.[212]

Her ne olursa olsun, kesin ve temeli olan bilgiler vardır. Biliyorsam, yanılamam. Bu, bilginin ayırt edici özelliğidir. Yanılma mümkünse, "Biliyorum." denemez. Kişi "Yanılabilirim." derse, bunun haklı nedenleri olabileceğini kabul eder.[213]

Yukarıda söylediğimiz gibi Austin, vaadi performatif sözcelerin prototipi kabul eder. Bunu uzun uzun açıklamıştık. "Prototip olarak vaat", şimdi burada da karşımıza çıkar. Austin tıpkı performatif sözceleri açıklarken olduğu gibi, bilgiyi aydınlatırken de vaadi bir karşılaştırma ögesi yapar. Ona göre "Biliyorum." sözcesini "vaat ediyorum" sözcesiyle karşılaştırabiliriz. Bu karşılaştırma "Biliyorum." sözcesini daha iyi anlamaya izin verir. Şimdi bu karşılaştırmayı açıklayalım.

Austin demektedir ki,

> "Kesinlikle eminim." ve "Biliyorum." arasında önemli fark vardır; bunu hissederiz. Bu fark "...i kesinlikle yapma niyetindeyim." ve "vaat ediyorum" farkına benzer. Bir kişi bana A'yı yapmayı vaat ederse, o zaman vaadini yerine getirmesini isterim. Bu, benim hakkımdır. Bu hakka sadece ben değil; muhatabım da sahiptir. Bir şey vaat ettiğimde, ben de vaadimi tutmalıyım. Bilgide de durum farklı değildir. "Biliyorum.", deme, sadece bazılarının hakkı değildir. Bir kişi bana "Biliyorum." derse, benim de aynı şeyi söyleme hakkım vardır. Nasıl her konuşan örneğin, "düşünüyorum", "tahmin ediyorum", "sanıyorum," vs. deme hakkına sahipse, "Biliyorum."

---

[211] ***Ibid.***, p. 71.
[212] ***Ibid.***, p. 71.
[213] ***Ibid.***, p. 72.

> deme hakkına da sahiptir. Sonuç olarak doğru mudur değil midir diye düşünmeden "Biliyorum." dersem, canınızı sıkmaktan sorumlu olurum.[214]

Austin'e göre bilgiyle vaat arasında ortak noktalardan biri de sorumluluktur. Hem bildiğini söyleyen kişi hem de vaat eden kişi bir sorumluluk alır. "Biliyorum." diyen insan bildiğinin hesabını vermelidir. Aynı şekilde "Vaat ediyorum." diyen kişi de vaadini tutmak zorundadır. Yalnız bu sorumnluluklar arasına bir fark vardır. Şöyle ki, "Biliyorum." diyen, geçmişte ve şimdi bildiklerini temellendirmek zorundayken, vaadin geçmişle veya şimdiyle değil; gelecekle ilgisi vardır. Ancak yükümlülük söz konusu olduğunda şöyle bir durum olasıdır: Vaat eden kişi yerine getirme niyetiyle vaat ettiği halde sonradan elinde olmayan sebepler ortaya çıkabilir ve vaadini yerine getiremeyebilir; bunun somut sebeplerini düşünüp saptayabilir.

"Biliyorsanız, yanılamazsınız." ifadesinin anlamı çok açıktır. "Bunun böyle olduğunu biliyorum." diyebiliriz; yine de yanılabiliriz. Bu, tıpkı "Bunu vaat ediyorum." dediğim halde çeşitli nedenlerle sözümü tutamadığım duruma benzer. Yanılmamız mümkünse ve biz de bunun farkındaysak, "Biliyorum." diyemeyiz. Aynı şekilde vaadimizi tutma imkânımız yoksa bunu bile bile söz vermeyiz. İyi biliriz ki, geçmişte yanılabildiğimiz durumlar vardır; her zaman da olacaktır. Ancak bunu genelleştiremeyiz; temel insani özelliklerimizden sayamayız. Yanılabildiğimizi bilmek sadece şunu gösterir: Her zaman değil; sadece belli durumlarda yanılabiliriz; bu yanılmamızın da somut sebepleri vardır. Aynı şekilde "Vaadimi tutmayabilirim."in anlamı şudur: Hesapta olmayan sebepler sözümü yerine getirememe engel olabilir. Fakat sebeplerim ne olursa olsun" yine de "Biliyorum." ya da "Vaat ediyorum." diyebilirim; hiçbir şey buna engel değildir.[215]

"Biliyorum." dersem, buna inanırım ve "A'yı vaat ediyorum." dersem yerine getirmeyi umarım. "P, Q'dur." sözcesine inanırsam, yanılma olasılığımı da kabul ederim. A'yı yapmayı umarsam, yapamayabileceğim durumları da bilirim.

İnanmadığım halde P, Q'dur." dersem, yalan söylerim, emin olmadığım halde bunu inanarak söylersem, yanılabilirim; ama

---

[214] ***Ibid.***, p. 73-74.
[215] ***Ibid.***, p. 72.

yalan söylemem.

"Biliyorum." deyip de yanılırsam eleştirilebilirim. Oysa "Eminim." dediğim halde yanılırsam eleştirilemem. Ben kendi açımdan eminimdir. Siz bunu kabul edersiniz veya etmezsiniz. Ben size dikkatli ve ihtiyatlı biri gibi geliyorsam, bana inanabilirsiniz; fakat "Biliyorum." dersem bana inanma ya da inanmama seçeneğiniz yoktur.[216]

Varsayalım ki, "Bunu biliyorum." diyorsunuz. O takdirde şu soruyla size açıkça meydan okunabilir: "Bunu bilebilecek durumda mısınız?" Cevap iki kanıtı birden gerektirir: Hem emin olduğunuzu hem de bilme kapasitesiniz bulunduğunu kanıtlamalısınız.

"Biliyorum" betimsel bir ifadedir, düşüncesi felsefede çok yaygın hata'lardan biridir. Austin'e göre varsayalım ki, bazı ifadelerimiz betimseldir; ama bu, dilimizde betimsel ifadelerin baştan beri hep var olageldiklerini kanıtlamaz. Austin'in gerçek fikri daha önce söylediğimiz gibi şudur: Dilin tümü asla betimsel değildir. Dilin ifadelerini prosedüre uygun biçimde sözcelemek, eylemi betimlemek değildir.[217]

Gördüğümüz gibi bir bildirimde bulunmak bir önermeyi doğru diye sunmaktır. Oysa bildirim, Frege'nin iddia ettiği gibi, yargıda bulunmak değildir; bir hakikati başkalarına söylemektir. Sonuç olarak bir önermeyi başkalarına doğru diye aktarıyorsam, bu konuda haklı sebeplerim olmalıdır. Bir şeyi bilmek, samimi bir kanaate sahip olmakla aynı şey değildir; çünkü inanç, tümüyle subjektif düzendedir. Bu inancımın temelinde pek çok sebep olabilir. Suçlu ilan edilen bir kişinin masum olduğuna inanabilirim ve bunu düşünmem için sebeplerim olabilir. Austin'in dediği gibi "Onun masum olduğunu biliyorum." dersem, muhatabım, dayandığım kanıtları açıklamamı isteyecektir.

Austin Kant'ın "bilmek" ve "inanmak" ayrımını yeniden ele alır. Bilindiği gibi Kant'a göre inanmak subjektif açıdan yeterli, objektif açıdan yetersiz; bilme ise hem subjektif hem de objektif açıdan yeterli durumlardır.[218] Austin'e göre de "bilmek" ve "inanmak" ayrımı zorunludur; çünkü her şey deneyimlenemez. Bazen başkasının otoritesine ve bilgisine güvenmelidir. ***Yalnız,***

---

[216] ***Ibid.***, p. 73.

[217] ***Ibid.***, p. 77.

[218] Kant ***La logique***, trad. Tissot, Ladrange, 1862, pp. 95-121.

bir kişiden elde ettiğim bilgi, güven sonucu olan bilgi, kanıtlanması koşuluyla geçerlidir. Başkasının otoritesine güvenebilmek için bilgiye bağlı olanı inanca bağlı olandan ayırabilmelidir.

"Biliyorum." dersem, hem objektif hem de subjektif açıdan yeterli sebepleri açıklamam beklenir. Sebepleri göstermeden, sözlerim bir bildirim değildir; başkasına bir şey bildiremem. Vaat de aynı düzendedir. "Vaat ediyorum." dersem gelecekte bir şey yapma niyetimi ifade etmekle yetinmem; sözümü tutmaya angaje olurum.

Hukukta ve bilimsel hayatta pek çok sözce, doğru kabul edildikleri halde, yeni bulgular bunun tersini ortaya koymuştur. Bu nedenle Austin'e göre insan eylemleri önceden belirlenemez. Gelecek söz konusu olduğunda, olasılıklar şimdikinden ve geçmiştekinden çok fazladır. O, bunu şöyle açıklar:

> "İncirler asla deve dikeninin üzerinde bitmez." sözcesini düşünürsek, bu, "Hiçbir incir asla deve dikeninde bitmedi ve asla bitmeyecektir." demektir. O zaman şunu anlamaya da izin verir: "Biliyorum ki, hiçbir incir asla deve dikeninde bitmedi; fakat sadece inanıyorum ki, hiçbir incir asla orada bitmeyecektir."[219]

Austin buraya kadar sadece tek bir açıklaması olan durumlara ilişkin bilgiyi ele almıştı. Şimdi iki olası açıklaması olan olguları neye dayanarak bildiğimize değinir. Bu konudaki problematiği şu cümleleriyle ortaya koyar: "Şunun mu yoksa bunun söz konusu olduğunu nereden biliyorsun? Örneğin "Onun öfkeli ya da öfkesiz olduğunu neye dayanarak biliyorsun?" Kuşkusuz bir şeyi nasıl bildiğimiz ifade etmek, iki durumdan hangisini nasıl bildiğimizi söylemeye göre daha kolaydır; çünkü iki şeyi nasıl bildiğimiz söylerken özel bir güçlükle karşılaşırız. Peki, Austin bu güçlüğü nasıl aşmayı düşünür? Şimdi bunu açıklayalım.

Onun metodolojisi şudur: Öfkeye özel bir dikkat göstermek. Öfkeyi ona özgü nitelikleri dikkate alarak aydınlattığımızda, duyguları ve coşkuları da aydınlatırız. Kuşkusuz biliriz ki, bir kişi 2 +2 =4 ettiğini ya da bir fare gördüğünü düşünebilir. Bu matematik sözceyi söyleme nedeni, birinin öfkeli ya da aç olduğunu

---

[219] Austin, "Autrui", p. 75.

bilme nedeninden farklıdır.

Austin "bilme"nin temellendirilmesinde üç kategori belirler:

1. Nesnel fenomenleri ve dışavurumları; örneğin görülen fareyi veya gözlemlenen öfkeyi bilme.
2. Kurallara dayalı eylemin sonucunu, örneğin 2+2= 4'ü bilme.
3. Yaşantıları ya da düşünceleri örneğin birinin aç olduğunu bilme.

Bu üç durumda "Bunu nereden biliyorsun?" diye sorabiliriz. Her durumda soru farklı cevaplanır. Birinci durum söz konusu ise cevap ya doğrudan gözleme dayanır ya da dolaylıdır. Örneğin birinin öfkesini böyle bilirim. Fakat bir durumu gözlemlediğim halde "kesin olarak biliyorum." diyemezsem, o zaman inandığımı söylerim. Birinin öfkeli olduğunu bilmiyorsam ve yine de bir tahminde bulunmam gerekirse, derim ki, "öfkeli olduğuna inanıyorum." Bunu öfkeli olduğunu bildiğim durumdan ayırırım.

Birinin öfkeli olduğunu söylemek mi istiyoruz? O zaman öfkenin tezahürlerini öfkesiz durumlarından ayırabilmeliyim. Kuşkusuz bu, gereklidir; ama yetmez. Ayrıca ben de önceden öfkelenmiş olmalıyım.[220] Başkasının hissettiği şeyi önceden ben de hissetmemişsem, örneğin hiç öfkelenmemişsem başkasının öfkesini asla bilemem; tutkuyu hissetmemişsem, bir eylemin tutkudan kaynaklandığını söyleyemem. Bir coşkuyu, bir heyecanı hiç de yaşamamışsam, kişiyi motive eden şeyin coşku olduğunu zinhar bilemem. Bunu bilebilmem için onun duygusunu, coşkusunu ve öfkesini deneylemeliyim; imgeleyebilmeliyim; keşfedebilmeliyim ve anlayabilmeliyim.

> ve öyle görünüyor ki, bunu söyleyebilmem için, duyguların çok özel gramerlerini, doğalarını ve mantıklarını bilmeliyim; ortaya çıktıkları durumları düşünmeliyim; görünmelerini sağlayan göstergelerle ilişki biçimlerini dikkate almalıyım.[221]

Kişiye ilişkin deneyimimizin ayırt edici özelliği şudur: Sadece gördüğümüz andaki durumla sınırlı olması. Bu nedenle gözlemin sonuçları kişinin tüm hayatına genelleştirilemez. Örneğin,

---

220 ***Ibid.***, p. 79.

221 ***Loc. cit.***

kişinin öfkesini gördüğümde sadece fark ettiğim duruma dair bir yargıda bulunurum; onun her zaman öfkeli olduğunu söyleyemem.

İkinci tür bilgiye yani kurala dayalı eylemin bilgisine gelince; burada yaşantı deneyiminin rolü yoktur; bilgi belli bir süreçte gerçekleştirilen bireysel çabanın sonucudur ya da birinden öğrenilmiştir.

Üçüncü tür duruma yani başkasının yaşantısını ve düşüncesini nasıl bildiğimize gelince; Austin'e göre bu, sadece dolaylı olarak bilinir; kişi neler yaşadığını ve neler düşündüğünü söylemişse ve biz de onun söylediklerine inanırsak, o zaman "...i biliyorum." diyebiliriz.[222]

Bir kişinin asla bize anlatmadığı duygularını alalım. Onları tümüyle ya da hemen hemen tümüyle asla bilemeyiz. İnsanlar çok farklıdır; onların, ifade etmedikleri duygularını bilemeyiz.[223] Aynı şekilde bir kuşun saka kuşu olduğunu söyleyen kişinin şimdiki ya da geçmişteki deneyimlerini bilebilecek durumda olmalıyız. Eğer onun deneyimlerini bilmezsek, bu kuşu bildiğini de bilemeyiz.

İç dünyalarını bilmediğim pek çok kişi vardır. Örneğin kralar, kraliçeler, Hint fakirleri, Afrika yerlileri, eksantrik insanlar bunlardandır. Bunlar benim hiçbir zaman karşılaşmadığım kişiler gibidir. Asla karşılaşmadığım insanın kişiliğini, mizacını ve zevklerini bilmem. Tıpkı bunun gibi kral, kraliçe, Hint fakiri, Afrika yerlisi, eksantrik kişi denen insanlarla uzun süre birlikte olmadıysam, onlarla yakın ilişkim yoksa duygularını kavrayamam; çünkü bu insanlar benim açımdan sıra dışıdır; çok farklıdır. Fakat onların anlattıkları duygularını ve düşüncelerini bilmediğimi söyleyemem; anlattıklarından, anladığım kadarını bilirim.[224]

Bu söylediklerimizden anlaşılıyor ki, Austin'e göre "öteki"ne ilişkin bilgimizin kaynağı deneyimdir ya da otoritedir yani kişinin duygularını ve düşüncelerini kendisinin ifade etmesidir. Bu ikisinden biri yoksa bilme imkânsızdır. Bu nedenle pek çok durumda başkasının ne hissettiğini söyleyemeyiz; bununda farkında oluruz.[225]

---

[222] ***Ibid.***, p. 77.
[223] ***Ibid.***, p. 78.
[224] ***Loc. cit.***
[225] ***Ibid.***, p. 78.

Austin makalesinin sonlarına doğru yeni bir problematik ortaya koyar: "Öteki"ni bilmemi sağlayan duyusal tepkiler, örneğin öfke, semptomlar mıdır? Semptomlar ise fizik semptomlardan farkları nelerdir? Bu soruları cevaplayabilmek için semptom hakkında yeterli bilgimiz olmalıdır. Austin semptom hakkında bilgi vermeye Wisdom'ın görüşlerini eleştirmekle başlar. Wisdom'a göre duygular ve semptomlar ayrıdır; duygular kendi başlarına bilinemezler; onları sadece sempomlarla bilebiliriz. Örneğin birinin öfkeli olduğunu semptomlarından anlarız. Oysa Austin'e göre göre burada "semptom" kelimesini kullanmak aldatıcıdır. Semptom olmadan da duyguları örneğin kendi öfkemi bilebilirim. Semptom ve duygu ayrımı çok tehlikeli bir basitleştirmedir.

Wisdom fiziksel semptomu gündelik dildeki semptomun kullanımından ayırmakla yanılmıştır. "Semptom" bir tıp terimidir ve sadece istenmeyen durumlar için kullanılır; ağrı'nın varlığını ifade eder; göstergeden ve belirtiden farklı bir anlam taşır. Önemli olan, örtük biçimde incelenecek bir olayın varlığıdır.

Kuşkusuz semptomu göstergeden ayırmak pek de kolay değildir; fakat yine de böyle iki kelime vardır. Semptom ve gösterge sadece gizli bir durum, örneğin bir hastalık için kullanılır. Olayı açıkça görürsek ne göstergeden ne de semptomdan söz ederiz. Bir fırtınanın işaretini bildirdiğimizde şunu demek isteriz: Az sonra tehlikeli bir fırtına kopacaktır. Bu fırtınanın işaretleri geçmişteki tehlikeli fırtınanın işaretleriyle aynıdır.[226]

"Semptom" ve "işaret" kelimelerinin fonksiyonları "iz" ya da "belirti" kelimelerinin fonksiyonları gibidir. İz veya belirti gözle görülen şeylere ilişkindir. Sadece görülen şeylerin izi ya da belirtisi olur. İz veya belirtiyle görülen şeylere ilişkin çıkarımlar yaparız.[227]

Bütün semptomlarda ya da göstergelerde ortak, değişmez özellikler yoktur. Bunlar durumların, süreçlerin, nesnelerin her birinde kendilerine özgü niteliklerle görünür. Bunların göründükleri şeyler bazen basittir ve bazen de karmaşıktır. Örneğin fırtınanın göstergesi olan bulut basittir; oysa enflasyon karmaşıktır. Enflasyonun göstergeleri pek çoktur ve bunlar iç içedir;

---

226 ***Ibid.***, p. 80.
227 ***Loc. cit.***

onları kendi başlarına düşünemeyiz. Öte yandan çıkması çok olası enflasyonun göstergeleri, gerçekleşmiş enflasyonun göstergeleriyle aynıdır.

Bir kişideki öfkenin semptomuna ilişkin çok farklı ifadelerimiz vardır. Bazı semptomlar onun öfkesini bastırdığını ya da şiddetini azalttığını ifade edebilir; bazı semptomlar öfkenin ani patlamasının belirtileri olabilir; semptomlardan bazıları kaş çatılması, bazıları betin-benzin atması, bazıları sesin titremesi şeklinde olabilir. Austin burada şu önemli ayrımı yapar: Semptomlar ve semptomların eşlik ettiği eylemler. Semptomlar her ne kadar eylemlerle birlikte olsalar da eylemler değildir. Örneğin, öfkeli bir kişi birine hakaret edebilir ya da yumruk sallayabilir. Ama bunlar öfkenin semptomları değildir; öfkeyle yapılan hareketlerdir.[228]

Üstelik öfkenin doğal tezahürler dışında ***doğal durumları*** da vardır. Bu durumlar öfkeli olmaya içten bağlıdır.[229]

Başkasının dışavurumları konusunda yanılabiliriz. Örneğin bir kişi duyguları ve coşkuları konusunda bizi yanıltabilir ya da biz birini yanlış anlayabiliriz; birinin eylemi düşünülmüş taşınılmış, istemeden ya da başka tarzda yapılmış olabilir.

Austin makalesinin sonunda şu değerlendirmeleri yapar: Psişik durumlardaki, başkasının duygularındaki bu belirsizlik realiteyle ilgili durumlarda yoktur. Örneğin saka kuşuna, ekmeğe veya vahaya dair bilgilerimizde coşkusal belirsizlik bulunmaz. Ne saka kuşunun simülasyon ne de ekmeğin hayali olduğunu söyleyebiliriz; bir vahanın gerçek olup olmadığında yanılabiliriz; meteorolojik belirtileri yanlış yorumlayabiliriz. Fakat vaha bize yalan söyleyemez; fırtınayı başkasını yanlış anladığımız gibi yanlış anlayamayız.

Bir vahanın bir serap olup olmadığından emin olmadan, "Bu bir vahadır." dersem, doğru bazı riskler alırım; fakat bunun bir serap olmadığından eminsem, artık bir risk almam; ama bir hilkat garibesi, bir mucize ortaya çıkarsa ve vaha artık bir vaha özelliğini yitirirse; bu benim gerçek bir vahadan söz ederken yanıldığım anlamına gelmez.[230]

Aldanmayı, yanlış anlamayı ve dikkatsizliği incelemek için

---

[228] ***Ibid.***, p. 82.
[229] ***Ibid.***, p. 87.
[230] ***Ibid.***, p. 67.

belirli prosedürler vardır. Bu prosedürler genellikle bir kişinin komedi oynayıp oynamadığını, bir coşkunun aldatmaca olup olmadığını belirlemeye izin verir. Giderilmeyi gerektiren kuşkuların ortaya çıktıkları bu özel durumlar normal durumlardan farklıdır. Nesnelere ilişkin kuşkuyla başkasının durumuna ilişkin kuşku arasında şu fark vardır: Nesneler örneğin saka kuşu sessiz'dir. Oysa birey konuşur. Başkasının öfkeli olduğunu bazı olaylarla yani semptomlarla ve tezahürlerle biliriz. Bunlar çok önemlidir. Ama öbür yandan kişi duygularını kendisi de ifade edebilir. Yaşantının kişi tarafından ifade edilmesinin özel bir yeri vardır.[231] Normal durumlarda kişinin söylediklerini kuşku duymadan kabul ederiz. O zaman onun hissettiği şeyi "ikinci elden" bilgi olarak biliriz. Kuşkusuz "ikinci elden bir bilgi"nin bir başka türü daha vardır. Buna normal "ikinci elden bilgi" deriz. Normal "ikinci elden bilgi" "birinci elden bilgi"ye karşıttır. Oysa bir yaşantının kişi tarafından bildirilmesi anlamında "ikinci elden bilgi", "birinci elden bilgi"ye karşıt değildir.[232] Bir kişi sözleriyle, yapmaya çalıştığımız betimi yalanlayabilir; hatta bu iddiaları reddetmemiz zor ve can sıkıcı olabilir; yine de kendimizi onları kabul etmek zorunda hissetmeyiz. Eğer bir kişi sürekli yalan söylüyorsa, hep yanılıyorsa ya da onun yalan söylemek ya da yanılmak için sebepleri varsa, o zaman ona karşı çok dikkatli oluruz. Fakat şöyle birini düşünelim: O, tüm hayatı boyunca boş inançlara sahip olsun, gerçekte asla doğru inanca sahip olmadığını gösteren tutum takınsın. O zaman onun hakkında hiçbir şey söyleyemeyiz.[233]

Austin sonuç olarak yaptığı bu açıklamalara şunu ekler: Başkasının kendi duyguları hakkında söylediği şeylere inanırız. Onun bana söylediklerinin çok açık olduklarını bilebilirim; yine de kesinlikle bilirim ki, onun bunu tam açıklığıyla ifade etmesi zordur. Onun söylediğine ne kadar dikkat edersem edeyim, bu durum açıktır.[234]

Başkasının söylediği şey bir gösterge ya da semptom değildir. Bu durumda ona niçin ve her zaman inanmalıyız? Cevap ola-

---

[231] ***Ibid.***, p. 88.
[232] ***Ibid.***, p. 89.
[233] ***Loc. cit.***
[234] ***Loc. cit.***

rak diyebiliriz ki, şunu varsayalım: Geçmişte bu kişinin kendisiyle ilgisiz konularda açıklamalarını duymuştum; bu açıklamaların doğru olduklarını saptamıştım. O zaman bu kişinin davranışını bizimle aynı coşkuları hissetmesine dayanarak açıklayabiliriz. Bu, Tıpkı psikanalistlerin düş kırıcı bir davranışı "bilinçdışı istekler" terminolojisine dayanarak açıklamalarına benzer.

Austin makalesinin son satırlarında "başkasına inanmak" sorununun bir dizi soru sormayı gerektirdiğini söyler: Bu sorular şunlardır: Başkasının var olduğunu ve bir şeyi hissettiğini nasıl biliriz? Ve bunun hissettiği şey olduğunu nasıl anlarız? Bu sorular ne kadar önemli ve vereceğimiz cevaplar ne olursa olsun, sadece kelimelerimiz vardır. Başkasının davranışını betimlemeye çalıştığımızda bazı kelimeleri başkasının davranışının göstergeleri olarak kullanmak isteriz ve başkası bilinçdışı isteklerden daha gerçek değildir.

Kuşkusuz bütün bunlar bir deformasyondur. Başkasına inanmaktan çok otoriteye ve tanıklığa inanmak, iletişimin asıl özelliğidir. İletişim hepimizin gerçekleştirdiği bir şeydir. Başkasına inanmayı, vaat etmek, yarışmak veya rengi algılamak gibi olgular aydınlatabilir. Bu eylemlerde bazı avantajlar vardır ve onları yönetmek için kurallar oluşturabiliriz. Mahkemeler, tarihçiler ve psikologlar bu tanıklık kurallarını belirlemeye çalışırlar.[235]

VII. Duyu Organlarının Dilsizliği

Bilindiği gibi metafizik anlamda felsefenin üç önemli bölümünden biri epistemoloji yani bilgi teorisidir. Bilgi teorisiyle ilgili bir dizi problem vardır: Varlığı ve onun somut tikel görünümü olan nesneleri nasıl biliriz? Bilgimiz objesine uygun mudur? Bilme yolumuz ya da yollarımız nedir? ya da nelerdir? Bunları tartışma duyumlamaların epistemolojik değerini dikkate almayı gerektirmiştir ve şu özel sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır: Duyumlamalarımız bir bilgi kaynağı mıdır? Onlara güvenebilir miyiz güvenemez miyiz? Bu sorunlar felsefe tarihin her döneminde ya da hemen hemen her döneminde tartışılmıştır.*

---

[235] ***Ibid.***, p. 90.

* Duyumlamalarla ilgili bu sorunlar felsefe tarihlerindeki iddiaya göre daha felsefe sistemleri ortaya çıkmadan önce tartışılmıştır. Bu sorunu

Algı konusundaki tartışmalar 1950'li yıllarda da Anglo-sakson dünyada çok yaygındır. O nedenle Austin de bunlardan uzak kalamamıştır. Austin'in algıya ilişkin görüşleri çok önemli olsa da söz edimlerinin gölgesinde kalmıştır. Onun duyumlamalarla ilgili düşünceleri dile ilişkin görüşlerinin tamamlayıcısıdır; Ayer'le polemikleri çerçevesinde ifade edilmiştir. Austin'in bu konudaki görüşlerini, elyazmalarından hareketle oluşturulan ***Le langage de la perception*** (Algının Dili) adlı kitabında; "Autrui" (Öteki) ve "Pour les éxcuses" (Özürler için) adlı makalelerinde ifade etmiştir. Onun görüşlerinin temelinde şu tez vardır: ***Duyu organlarının dilsizliği.*** Bu tez pek çok açıdan özgündür. Felsefi sonuçları önemlidir. O nedenle şimdi bu tez hakkında açıklamalar yapmalıyız. Bu tezin özgünlüğünü anlayabilmek için önce Austin'in duyumlamalarla ilgili düşüncelerini bilmeliyiz. Şimdi bunu açıklamaya çalışalım.

Austin görüşlerini açıklarken önce tarihe bir referansta bulunur; problemi ilk defa Herakleitos'un ortaya attığını söyler. Ona göre problemi tartışmak için ilk ortaya çıktığı döneme gitmelidir; ama bu, mümkün değildir; çünkü o döneme ilişkin eserler yoktur.

---

ilk defa tartışanlar da Sofistlerdir. Sofistler demektedirler ki, duyumlamalar bizi yanılttıkları için bilgilerimiz kesin değildir. Duyumlarımıza güvenemeyiz. Sofistlerin olduğu varsayılan bu görüşler Sokrates'ten itibaren hemen hemen her dönemde pek çok filozof tarafından tartışılmıştır. Burada özelde sofistlerle ve genelde de Platon'a kadar olan tarihsel olduğu iddia edilen sürece ilişkin bir değerlendirme yapmak kaçınılmazdır. Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması adlı kitabımızda Antik Felsefeye dair bazı tespitlerde bulunmuştuk. Ulaştığımız kesin kaynaklara dayanarak şunu söylemiştik. Metafizik tarihinin bir bölümü, Pythagoras'tan Sokrates'e kadar olan dönem Şamanizmidir ve geri kalan tüm dönemleri ise şaman tekniğinin kozmosa uygulanmasından ibarettir. Bu değerlendirmeyi yaparken kaynaklarımızdaki açıklamaların yani tanıklıkların bir belge değerinde olduklarını kabul etmiştik Oysa Austin'i yazarken şunu saptadık: Austin'in "İkinci elden bilgiler yani anlatılar belge değildir." görüşünden hareketle, Önsözde belirttiğimiz gibi felsefe Platon'la birlikte başlar; Platon öncesine ilişkin sadece "belge olmayan anlatıları ve aktarımları belge gibi göremeyiz; onların felsefe tarihine dair uylaşımsal ve kesin bilgiler verdiklerini söyleyemeyiz. Sofistler bunun dışında değildir. Onların kim olduklarına ve neyi savunduklarına dair sadece söylentiler vardır ve bunlar iddialardan ibarettir.

> İdeal olarak bu tür bir tartışmanın ilk metinlerin incelenmesiyle başlamasını isterdim. Fakat bu, bizim açımızdan imkânsızdır.[236]

Austin'e göre imkânsızlıklara rağmen bildiğimiz bir şey vardır: Duyumlama tartışmaları tümellere karşıt olarak yapılmıştır ve Platon'un idealar doktrini kadar eskidir.[237]

Felsefe tarihinde filozoflar ısrarla çok basitleştirilmiş bazı özel kelimelere yoğunlaşır. Bu kelimeler asla doğru anlaşılmamıştır ve tam olarak betimlenmemiştir:

> Sınırlı ve fakirleştirilmiş örneklerin basitleştirilmiş kullanımı, şemalaştırılması ve saplantılı biçimde tekrarı, filozofların zaaflarıdır; bu zaaflar kesinlikle giderilmelidir. Yanlış ve sağduyuya aykırı iddiaları tekrar etmekten daha can sıkıcı bir şey yoktur.[238]

Bu durum algılama ve duyumlama terimleri için de geçerlidir. Austin bunu aşağıda uzun uzun açıklayacaktır.

Algılar, benim ve duyu organlarımın birlikte oynadıkları, zihnimde sahnelenen bir tiyatro oyunu değildir; dünyanın bir olgusu gibidir. Dünyanın olgularını olduğu gibi algılarımızı da dilimizle ifade ederiz. Onları anlatmaya yarayan pek çok kelimemiz vardır. Bu kelimeler filozofların değil; sokaktaki insanın kullandığı kelimelerdir. Uygun olmayan kelimelerle ifade edilen algı açıklamalarında pek çok problem vardır. Problem, algımızı anlamada yanlış kelimeler kullanmamızdır. Filozoflar bu yanlış kullanımları fark etmezler; açıklamalarının doğru olduğuna inanırlar. Doğru bir algı açıklaması dilimizi düzeltmekle, uygun kelimeleri belirlemekle mümkündür. Algıyı doğru betimlediğimizde sahte ve akla uygun gibi gelen açıklamalar yapmayız. Algıları aydınlatmanın ek bir kazanımı daha vardır: Bazı felsefi tereddütlerin giderilmesi.[239]

Austin'e göre filozoflar algı konusunda ikiye ayrılır:

1. İzlenimciler: Bunlar Hume, Russell ve Ayer'dir. Onlara göre nesneyi değil; sadece duyu verilerini biliriz. Duyu verilerimiz

---

[236] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.22.
[237] ***Loc. cit.***
[238] ***Ibid.***, p.23.
[239] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.23.

yani nesnenin nitelikleri ise izlenimlerdir.[240]

> Biz maddi nesneleri, maddi objeleri ***doğrudan*** kavramayız; algılamayız. ***Doğrudan doğruya*** kavradığımız şeyler, sadece duyu verilerimizdir (ya da idelerimizdir, izlenimlerimizdir, duyumlamalarımızdır, duyulur algılarımızdır algı verilerimizdir).[241]

Oysa sokaktaki insan nesneyi doğrudan algıladığına inanır; sigaralar ve divitler gibi nesnelerin varlığından kuşku duymaz. O, algı fenomenolojisine karşıt davranır; duyulur algılar konusunda ihtiyatsızdır ve haksızdır; Çünkü nesnenin nesne olarak deneyimi yoktur.[242]

Sokaktaki insana ilişkin bu görüşleri ne kadar ciddiye almalıyız? Andığımız filozoflar tam olarak ne demek isterler? Austin için öncelikli problem bu değildir. Doğrusu, "duyulur algıları bilme" sorunu onların dedikleri gibi ve kolayca çözülemez. Yine de bu filozoflar önceki görüşleri savunurlar; onlarda yeni olan, sadece örneklerdir.[243] Bunlar Austin'e göre algı skolastikleridir. Onların kelimeleri belirsiz, analizleri yetersizdir; olgu betimleri yanlıştır; dayandıkları görünüşler hep aynıdır.

Bu tez "yanılsama kanıtı"ndan hareketle oluşturulmuştur. Bu kanıt, felsefe tarihinde çok iyi bildiğimiz "Suya daldırılan değnek kırık görünür." şeklindeki düşüncedir. Bu tezi modern felsefede Hume ve Berkeley, çağdaş felsefede ise Russell ve Ayer savunmuşlardır. Bunlar problemi yeni ve farklı ifadelerle ortaya koyarlar ve güçlükleri göz ardı ederler.

Fakat bu filozofların eserlerine baktığımızda şunu görürüz: Onlara göre nesnelerin varlığına inanmak pek de o kadar kolay değildir. Nesnelerin varlığıyla ilgili sözcelerin doğru olduklarını düşünebiliriz. Örneğin "Bu bir sigaradır."; "Bu, bir divittir." gibi önermelerin doğru olduklarına pek çok durumda inanabiliriz. Hatta diyebiliriz ki, maddi şeylerin var olduklarına inanmanın bir temeli vardır. Fakat onların çoğu yine de sigaralar ve divitler

---

[240] ***Ibid.***, p.22.

[241] Ayer, A.J., ***The Foundations of Empirical Knowledge***, London: Macmillan & Co Ltd. 1940, p. 88.

[242] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.31.

[243] ***Ibid.***, p.23.

gibi nesnelerin doğrudan bilinebildiklerini kabul etmezler. Onlara göre doğrudan kavradığımız şey, nesneden tümüyle farklı, duyu verileridir. Bu filozoflar görüşlerini temellendirirken doğrudan ve dolaylı duyumlamayı yeterince açıklamazlar ve betimlemezler; onların özel durumlarını göstermezler; sınırlarını çizmezler; sadece basit örneklerle yetinirler; bildiğimiz bir durumu el çabukluğuyla manipüle ederler.

Bu filozoflar da tıpkı kuşkucular gibidir; bizi duyusal algıya hapsederler; bu nedenle algı alanından dışarı çıkamayız. Onlara göre bir duyulur deneyimin doğru olduğunu yine algısal deneyimlerle biliriz; algı alanından dışarı çıkmamıza gerek olmadığı gibi bu mümkün de değildir. Sonuçta algı alanından dışarı çıkamadığımız için realiteye asla ulaşamayız.

Oysa Austin'e göre kuşkucular da izlenimci filozoflar da yanılmaktadırlar. Kuşkusuz realiteye doğrudan nüfuz edemeyiz. Ancak algılarımızın ne ifade ettiklerini geçmiş deyimlerimizle biliriz. Algılarımızı kelimelerimizle ifade ederiz. Kelimelerimizin yardımıyla algıya hapsolmaktan çıkıp olgusal bir durumla ilişki kurarız; daha doğrusu olgunun ne olduğunu betimleriz. Aynı şekilde nesneyi duyulur veriler aracılığıyla değil; doğrudan algılarız. Örneğin biz zürafadaki sarı ve kahverengi lekeleri veya domuzu değil; zürafayı algılarız.

Kuşkusuz algılarımız bazen farklı olabilir; onları kimi zaman farklı şekillerde de aktarabiliriz; yine de onları kelimelerimizle ifade ederiz; kelimelerimiz bize uylaşımsal bir bildirim içeriği verir; bildirimin içeriği de çoğunlukla gerçektir.[244]

Austin'e göre doğrudan algıyı savunan filozoflar bu iddialarıyla sokaktaki insana haksızlık ederler; çünkü sokaktaki insanın aşağıda açıklayacağımız görüşleri ne gündelik hayat açısından ne de felsefi açıdan da problemlidir. Austin demektedir ki, bu haksızlığın nedenleri üzerinde durmalıyız; ama bunu şimdi değil; aşağıdaki satırlarda yapmayı düşünüyorum.

2. Descartesçılar: Bunlara göre duyumlarımızın konusu maddi nesnelerdir; biz nitelikleri değil; maddi nesneleri algılarız. Bu maddi nesnelere ilişkin algılarımız da doğrudandır.

Austin'e göre bu görüş yanlıştır; çünkü sokaktaki insan "maddi nesne" ifadesini kullanmaz; bildik nesnelerden söz eder.

---

[244] ***Ibid.***, p. 100.

O, "maddi nesne"yi değil; algılanabilir somut nesneleri algılar. Descartesçı filozoflar nesnelerin her birinin özel algısını dikkate almazlar; sadece "maddi nesne"nin duyumundan söz ederler. Onlarda maddi nesnenin hiçbir özgün niteliği yoktur; onun tek bir özelliği vardır: "Maddi olmayan obje"ye karşıtlık.[245]

Descartes'ın ve izleyenlerinin "doğrudan algılama" kavramında üç önemli problem vardır. Bundan dolayı hem yanlıştır hem de saçmadır. Bu problemler şunlardır:

1. "Doğrudan algılama" gündelik dilde var olan ve bildiğimiz kullanım değildir.
2. Doğrudan algıya ilişkin ifadeleri hangi sınıfa koyacağım bilemem.
3. Bu algının özelliğinin ne olduğunu söyleyemem.[246]

Görüldüğü gibi hem izlenimciler hem de "maddi nesne"ciler genellikle terimleri, diğer terimlerle farklarını dikkate alınmadan kullanırlar. Açıkça söylemeseler de bazı durumları farklı bakış açılarından ve karşıt teorilere göre değerlendirirler.

Austin modern ve çağdaş filozofların algı konusundaki temel yanlışlarına böyle işaret eder; izleyen satırlarda kendi algı anlayışını açıklamaya geçer. Kuşkusuz onu algı konusunda yeniden düşünmeye yönelten şey, kabul ettiği ve tüm felsefesine uyguladığı yöntemidir yani lengüistik fenomenolojidir; diğer deyişle sokaktaki insanın kullandığı kelimelerin analizidir. Peki, Austin'in bu algı fenomenolojisi nedir? Şimdi bunu açıklayalım.

Austin'in algı doktrini yeni bir doktrindir; ***duyuların dilsizliği*** adını taşır. Bu yeni doktrin bazılarına şaşırtıcı gibi gelebilir; yine de her şeyden önce açıktır, güvenilirdir ve dikkate alınması gereken bir açıklama tarzıdır. Peki, duyuların dilsizliği bu özelliklerini neye borçludur? Kuşkusuz Austin'in yöntemine, ***lengüistik fenomenoloji*** yöntemine. Şimdi Austin'in bu yöntemini açıklayalım.

Austin hiçbir analizinde spekülasyona veya teoriye başvurmaz; lengüistik fenomenolojiyi uygular. Bu uygulamayı algılamaların ve duyumlamaların analizinde de sürdürür.

Onun hareket noktası şudur: Duyumlamalar sanıldığından

---

[245] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.29.
[246] ***Ibid.***, p. 39.

daha çeşitlidir ve karmaşıktır.[247] Bu nedenle duyumlamaları gündelik dilimizin kelimeleriyle aydınlatmalıyız; onlar için en uygun kelimeleri belirlemeliyiz; bu kelimelerle filozofların yaptıkların daha ince ayrımlar ortaya koymalıyız. Austin şunu söyler: Psikologlar yeni bir olguyu keşfettiklerinde onu betimlemek için en uygun ve en doğru kelimeyi araştırırlar; bu kelimeyi bulduklarında olgunun doğru bir betimini yaparlar. Algı betimlerinde de aynı şey geçerlidir. Doğru ve uygun kelimeyi belirlemek. Şu farkla ki, psikologlar betim için uygun kelimeyi aradıkları halde, algı betiminde kullanılacak kelimeler dilimizde hazır olarak verilmiştir; duyumlamanın kendisi uygun kelimeyi bize empoze eder. Empozeye uygun davranıldığında kelime doğru kullanılmıştır.

Kısaca söylersek algı betimi gündelik dilin yani sokaktaki insanın kelimeleriyle yapılır. Bu durumda şunu sormalıyız? Sokaktaki insan algıyı nasıl açıklamaktadır? Şimdi Austin'in soruya verdiği cevabı görelim.

Sokaktaki insanın algılar konusundaki yaklaşımı indirgeyici sayılamaz. Ona göre tekil nesnelerin özelliklerini gerçekten ve doğrudan algılarız. Austin'in sokaktaki insanı ve dilini dikkate alması bir popülizm değildir; filozofların çoğunun uyguladıkları yöntemi terk etmesidir; çünkü Austin'e göre filozofların yöntemi gündelik dilimizle yaptığımız gözlemleri bozar; belirsizleştirir; değiştirir; kelimelerin nüanslarını yok sayar. Oysa bu nüanslar yok sayılamaz. Ne kadar çok nüans varsa onları belirten o kadar çok terimimiz vardır. Algılarımızı ifade ederken bazı düzleştirici kelimeler kullanırız. Bu kelimeler hem yargıyı yumuşatır hem açıklama gücü taşır. Örneğin ***"gibi", "... göre"*** ve ***"...e benziyor"*** bu düzleştirici kelimelerdendir.

Sokaktaki insan düzleştirici kelimeleri gerekirse, kullanır; onları kullanarak nesneleri betimlemek zorunda kalırsa şöyle düşünür: Bunları ilk defa görüyorum veya duyumluyorum. Bunlar benim dünyamda var olan ve bildiğim şeyler değildir. O nedenle bunları, daha önce bildiğim şeylere benzeterek, "...gibi", "..e benziyor." vs. gibi ifadelerle betimlerim. Kısaca söylersek, sokaktaki insanın dili lengüistik fenomenolojinin dilidir.

Lengüistik fenomenolojiyle ele alınan duyu incelemesi realist

---

[247] ***Ibid.***, p. 23.

değildir ve öyle olmamak zorundadır. Realist duyu açıklaması Descartesçı'dır ve şunu savunur: Biz maddi şeyleri ya da objeleri ***gerçekten*** algılarız. Bu tez karşıtı yani sadece duyulur nitelikleri biliriz görüşü kadar sığdır ve yanlıştır.[248]

"Maddi nesneleri mi yoksa duyulur verileri mi biliriz?" sorusu Thales'in "Evrenin ana maddesi nedir?" sorusu gibidir yani çok basittir ve yanıltıcıdır.[249]

Başlangıçta belirtilmesi gereken en önemli şey şudur: "Duyulur veri" ve "maddi nesne" kavramları birbirinin tam karşıtıdır; o nedenle bunlardan birini temel alan duyu açıklaması öbürüne dayalı açıklamayı zorunlu olarak dışlar. Her iki kavram da yapay olarak oluşturulmuştur. Onların birbirinin antitezi olduğu söylenemez. Nesneleri tek bir açıdan değil; çok farklı açılardan algılayabiliriz. Algıladığımız şeylerin hepsi aynı türden şeyler değildir; onlar çok çeşitlidir. Bu çeşitliliği bilimden kaldırabiliriz; ama felsefeden kaldıramayız. Örneğin divitleri çok farklı noktalardan görebiliriz; ama gökkuşağını ve sinema projeksiyon makinesinin perdeye yansıttığı arka arkaya görünen görüntüleri farklı açılardan izleyemeyiz.[250]

Austin sözün burasında ele alınan problemin gerçek problem olup olmadığına değinir ve şu temel saptamayı yapar: Hangi tür nesneyi algılıyoruz? sorusu yanlış sorulmuştur. Bu sorunun tuzağına düşmemek için önce, "yanılsama kanıtı" denen düşünceden uzak durmalıyız. Austin'e göre duyuların yanılttığı tezi modern filozofların ve önceki filozofların hatalarındandır. Yanılsama kanıtı Hume, Berkeley, Russell ve Ayer gibi filozoflarca kullanılmıştır; ama pek çok felsefi problemin göz ardı edilmesine yol açmıştır.[251]

Bu yanılsamalardan kurtulmanın hiçbir yolu yoktur; çünkü çok karmaşık olan olguların basit bir kanıtı olamaz. Bu durumda yapılacak şey şudur: Dilin yanlış kullanımından kaynaklanan, geçersiz ya da kandırıcı akıl yürütmeler üzerindeki sis perdelerini dağıtmak, pek çok gizli gerçek durumu ortaya çıkarmak.[252]

---

[248] ***Ibid.***, p. 24.
[249] ***Loc. cit.***
[250] ***Loc. cit.***
[251] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.25.
[252] ***Loc. cit.***

Bunu yaptığımız takdirde bazı felsefi belirsizlikleri giderebilecek bir teknik uygularız; örneğin ***realite ...gibi görünmek, ...i andırmak*** gibi kelimeleri aydınlatırız.

Austin açıklamalarının bu aşamasında daha somut durumlardan hareketle sözlerine şöyle devam eder: Ayer'in Foundations adlı kitabının daha ilk sayfalarına göz attığımızda şunu görürüz: Sokaktaki insanla ilgili düşüncelerin yanlışlığı. Ayer kendi duyu görüşünü haklı çıkarmak için normal insanların maddi nesnelerin varlığına inandıklarını ileri sürmektedir. Oysa biliyoruz ki, insanlar filozofların sözünü ettikleri maddi şeyler ifadesini kullanmazlar.[253]

Örneğin sandalyeler, masa, kitaplar, tablolar ve çiçekler gibi odamdaki objeleri algıladığımdan hiç kuşku duymam. Onların varlığından kesinlikle emin olurum. İnsanlar bazen duyuları tarafından yanıltılsalar da her şeyin kuşkulu olduğu düşünmezler. Genellikle yanılmadığımızı düşünmek, hep yaptığımız bir şeydir. İnsanların çoğu gündelik hayatta John Locke'la birlikte duyuların tanıklığına güvenir; nesnelerin kesinlikle var olduklarına inanır; fiziksel varlığımızı sürdürmenin bu kesinliğe bağlı olduğunu ve onu gerektirdiğini kabul eder.

"Sokaktaki insan maddi nesneleri algılar" demek yanlıştır. O, maddi nesneleri algıladığını düşünmez; "maddi nesne" ve "algılamak" ifadelerini kullanmaz; örneğin, sandalyeler, masalar, tablolar, kitaplar, çiçekler, divitler, sigaralar gibi nesneler sınıfını bilir; ama sadece tekil şeyleri algıladığını düşünür.[254]

İnsan, algıladığı şeyin her zaman daha önce bildiği şeylere örneğin mobilyalara ya da diğer nesnelere benzediğine inanır. Aynı şekilde, sinema perdesinde görünen kişileri, seslerini, ırmakları, dağları, alevleri, gökkuşağını, gölgeleri, resimleri ve duvara asılı tabloları veya kitaplardaki resimleri; buharları, gazları; insanların gördüklerini, duyumladıklarını yani algıladıklarını kabul ettikleri her şeyi düşünebilir. Burada şu sorular sorulabilir: Bütün bunların tümü maddi nesneler midir? Hepsi değilse hangileri maddi nesnelerdir? Hangileri değildir? Austin'e göre bu sorulara cevap vermeye değmez; çünkü ***maddi nesne*** kav-

---

[253] ***Ibid.***, p. 29.

[254] ***Loc. cit.***

ramı belirsizdir. Sokaktaki insan açısından "maddi nesne" ifadesinin kullanılması can sıkıcıdır. Bu ifadenin hiçbir fonksiyonu yoktur; o, ***nesnelerin birleşik bir cinsi*** değildir; sadece ***duyulur nesne***'nin anti tezidir.[255] Algıladığımız varlıkların tümünü ifade eden "maddi nesne"yi bir cins olarak tasavvur etmek kimsenin aklına gelmez.[256]

Austin'e göre sokaktaki insanla ilgili iki çelişik ifade vardır:

a. Sokaktaki insan maddi bir nesneyi algıladığına inanmadığında duyuları tarafından yanıltıldığına inanır.
b. Sokaktaki insan duyular tarafından aldatıldığına inandığında algıladığı şeyin "maddi bir nesne" olmadığına inanır.

Fakat bu iki sonuç da yanlıştır. Austin bu yanlışlığı şöyle açıklar: Örneğin bir gökkuşağı gören ve bir gökkuşağını "maddi bir nesne" olmadığına inanan kişi, gözlerinin kendisini yanılttığı sonucunu çıkarmaz; aynı şekilde açık havada, denizde bir gemi gören insan, gemi ne kadar uzakta olursa olsun, gördüğünün "hayâlet bir gemi" ya da "maddi bir nesne" olmadığını bilir. Bu demektir ki, sokaktaki insanın duyularının kendisini yanılttığı ve yanıltmadığı durumlar karşıt değildir.

Austin sözün burasında şöyle sorar: Sokaktaki insan Price'in iddia ettiği gibi biraz naiv midir? Bu soruyu Austin dolaylı olarak şu açıklamalarla cevaplar: Kuşkusuz sokaktaki insan, filozofların aksine maddi şeyleri doğrulama ihtiyacı duymaz; çünkü onların varlığına inanmaz. O, masaları ve sandalyeleri gerçekten algıladığından emindir; fakat bazen kuşku duyduğu durumlar da olabilir; ama çoğunlukla nesnelerin varlığından kuşku duymaz;[257] onların var olduklarına inanması istisna değildir. İnsan örneğin bir sandalyeye yakından ve açık havada baktığında var olduğunu ve onu gördüğünü kesinlikle bilir. O, böyle bir durumda kuşkuyu açıkça anlamsız kabul eder ve bu konuda da tümüyle haklıdır.[258] Onun kuşku konusundaki düşüncesi şudur: "Eğer şu an gördüğüm şey bir gerçek sandalye değilse, o zaman bir sandalye görmenin ne olduğunu bilmem." Sandalyenin varlığına inanmam bir

---

[255] ***Loc. cit.***
[256] ***Loc. cit.***
[257] ***Loc. cit.***
[258] ***Ibid.***, p.31.

ihtiyatsızlık değildir. Austin şuna dikkat çeker: Sandalye örneği göstermektedir ki,

a. Kuşku sürekli ve her konuda değildir;
b. Sokaktaki insanın kuşkusuyla filozofların kuşkuları arasındaki fark sadece derece farklı değildir; daha derin farktır.

Austin izleyen satırlarda açıklamalarını saptama düzeyinden analiz düzeyine yükseltir ve "duyuların yanıltması" ifadesinin anlamını analiz eder. Ona göre

> "duyuların yanıltması" ifadesi bir metafordur ve metafordan daha fazla bir şey değildir. Ne yazık ki, filozoflar bunun metafor olduğunu unutmuşlardır; onu olgusal bir açıklama gibi görmüşlerdir ve sürekli kullanmışlardır. Gerçekte duyularımız dilsizdir.[259]

Descartes sonrası yeni bir problem ortaya çıkmıştır: "Duyulur algılar." Kuşkusuz "duyulur algılarımız" ifadesi sokaktaki insanın terminolojisi değildir; onun inançları arasında yer almaz. Onlardan söz etme nedenimiz filozoflardır. Filozoflar demektedirler ki, her ne zaman bir şeyi algılasak bu şey hakkında bilgi veren ***her zaman var olan aracı bir entite*** vardır.[260] Bu durumda şu soruyu sorarız: Bu entitenin bize öğrettiği şeye güvenebilir miyiz? Güvenemez miyiz? O, gerçek midir? Fakat filozofların aklına gelen bu soruları sokaktaki insan sormaz; bunları sormak sokaktaki insana filozofların sözde kanısını yüklemektir.[261]

Şunu da belirtelim ki, ***aldatma***'dan söz etmek, sadece genel olarak ***aldatmama*** temelinde anlamlıdır. Herkesi her zaman yanıltamayız. Aldatma tuhaf bir durumdur. Onu daha normal durumlarla karşılaştırarak bilebiliriz. "Benzin göstergesi bazen beni yanıltıyor". dersem bunun anlamı şudur: Benzin göstergesi normalde depoda benzin olduğunu gösterir; yine de bazen depo tümüyle boşalmış olabilir. Fakat "Kristal küre bizi bazen yanıl-

---

[259] Austin, ***Le Langage de la perception***, p.32.
[260] ***Loc. cit.***
[261] ***Ibid.***, p. 33

tır." dersem bu cümle bizi şaşırtır; çünkü normal durum hakkında en küçük fikrimiz yoktur.[262]

Ayrıca sokaktaki insanın duyular tarafından aldatıldığını söylediği durumların hepsi hiç de aynı değildir. Özellikle bir şeyi normal bakış açısıyla gördüğü durumda, ***aynadaki görüntüler hakkında*** ya da hayal kurduğunda yanıldığını söylemez. Düş gördüğünde ya da uzun ve düz yolun ilerisine baktığında gördüğü şeyden emindir; ama öbür yandan filozofların yanılma örneklerini de kabul eder.

Sokaktaki insanın açısından

A. Bazen algı koşulları yoktur ya da yetersizdir.

B. Bazen algılama imkânsızdır.

C. Bazen de algı konusunda geçersiz çıkarımlar yapılır.

Bu üç durumun her biri farklıdır ve farkları göz ardı edilemez.

Kuşkusuz sokaktaki insan filozoflar gibi bütün duyuların bizi yanılttığını düşünmez; ama o duyulur algıların tümünün doğru olduklarına da inanmaz. O, duyularının kendini ne zaman yanılttıklarını bilir. Eğer sokaktaki insan duyulur algıların hiçbirinden kuşku duymaz, dersek savaşı yarı yarıya kaybederiz. Sokaktaki insan bazen duyuları tarafından yanıltılmadan çok duyularının yanıltıldığını söyler.[263] Fakat şunu kabul etmek zorundayız: Yanılma durumları o kadar çeşitlidir ki, duyular tarafından yanıltıldığımıza ilişkin ifadelerin metafor olanlarını ve olmayanlarını ayırmak kolay değildir.[264]

En saf insan bile şunları ayırır:

a. Duyu organının rahatsız edildiği ya da normal olduğu veya kötü çalıştığı durumlar;

b. Algılarda aracıların ya da koşulların anormal olduğu durumlar;

c. Geçersiz çıkarımların yapıldığı, olup bitenlerin kötü yorumlandığı durumlar;

d. Hiçbir kategoriye girmeyen yanlış okuma ya da duyma gibi durumlar.[265]

---

[262] ***Loc. cit.***

[263] ***Ibid.***, p. 34.

[264] ***Loc. cit.***

[265] ***Loc. cit.***

Normal ve anormal durumların açık ve kesin bir karşıtlık olduğu her zaman söylenemez. Bir yanılsama olup olmadığını söyleyemediğimiz pek çok durum vardır. İnsan nesneleri algılamayabilir ya da nesnel olmayan ya da irrasyonel şeyleri algılayabilir. Örneğin uzunlukları eşit ama biri diğerinden daha uzun görünen Müller-Lyer diyagramını* doğru algılamayabilir ya da uzak bir köyü hava açık olsa da göremeyebilir; bir şizofreni hastası pembe fareler görebilir. İnsan bir illüzyon gösterisinde "başsız bir kadın" gördüğünde gördüğü şey (ve bu, bilsin ya da bilmesin, gerçekten gördüğü şeydir) "gerçek dışı ya da "maddi olmayan" bir şey değildir; fakat siyah bir zeminde siyah bir çantada gördüğü bir kadın başıdır. Eğer hile iyi yapılmışsa, seyirci, gördüğü şeyin farkına varmaz (gösteri yapanın amacı; bunu bilerek güçleştirmektir). Fakat seyircinin başka şey gördüğü sonucunu çıkarmak doğru değildir.[266]

Özetle söylersek, sokaktaki insanının nesnelerin özel bir kategorisini, örneğin maddi nesneleri algıladığına inandığını ve tekil nesnelerini bilmediğini söylemek yanlıştır.[267]

Austin, sokaktaki insanın ve filozofların görüşlerini karşılaştırmayı böyle tamamlar ve açıklamalarını daha teknik planda sürdürür, anahtar kelimeleri analiz eder. Ona göre algı fenomenolojisinde en kilit terimlerden biri doğrudan ifadesidir ve bunun üzerinde biraz durmak gerekir.

Austin'e göre "doğrudan" ifadesi çok problemlidir. Bu, gerçekte dilin gizlediği en belirsiz ifadelerden biridir. Filozoflar bu kelimeyi çok genel anlamda kullanırlar, anlamını açıklamazlar ve sınırlarını belirlemezler. Sonunda bu kelime metaforik anlam dışında olgusal bir anlam taşımaz ve anlamdan yoksundur. Ona dilimizin saptırılması pahasına bir anlam yükleriz.[268]

---

* Bu diyagram şöyledir.

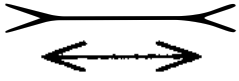

[266] ***Loc. cit.***
[267] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 35.
[268] ***Loc. cit.***

"Doğrudan algılamak" ifadesini kavramak için karşıtı "dolaylı" ifadesini dikkate almalıyız. Algılama için dolaylı ifadesi şu iki durumun dışında kullanılamaz.

a) Özel durumlarda: Televizyon, mikroskop ya da teleskop gibi araçlar söz konusu olduğunda
b) Doğrudan kelimesini kullanmanın uygun olmadığı durumlarda.

Araçsız ve aracısız algılama doğrudan algılamanın paradigmasıdır. Dolaylı algılama onun yerine geçemez. Dolaylı algılamanın anlamlı olabilmesi için algılanan şeyin doğrudan da algılanabilme imkânı olmalıdır. Bir insanı doğrudan doğruya değil; aynada dolaylı olarak algıladığımızı söyleyebiliriz. Doğrudan/dolaylı algılama sadece görsel alanda yapılabilir.

Örneğin bir insanı periskopla, gözlükle ya da dürbünle görebiliriz; kuşkusuz bunlar doğrudan görme değildir; ama onları dolaylı görme gibi de göremeyiz. Bunlar sadece çıplak gözle görmeye karşıttır. Aynı şekilde bir konseri icra edildiği salonun dışında örneğin radyodan ya da televizyonda dinlemek, dolaylı değildir; salonda dinlemeye karşıttır.[269]

"Doğrudan algılamamak"ta periskop ya da ayna örneğinde olduğu gibi, sapma yön değiştirme fikri vardır. Dolaylı olarak algılamanın olmazsa olmaz koşulu nesneye karşıdan bakmamaktır. Bu nedenle silueti perdede görme nesneye karşıdan bakma örneğine uymaz. Aynı şekilde gözlükle ya da dürbünle görmek dolaylı olarak görmek değildir. Bu tür durumlar, araç olmadan ya da gözlüksüz görmeye karşıt görme diye betimlenebilir; ama dolaylı algılama gibi görülemez.[270]

Bu ve benzeri örnekler göstermektedir ki, dolaylı algılama ifadesinin kullanıldığı durumları belirlemek çok zordur. Örneğin telefonda konuşma; televizyonda ya da radarda görme dolaylı algılama mıdır? "Evet!" dersek başlangıç metaforundan çok uzağa gitmez miyiz? Bütün bu durumlar, "dolaylı algılama"nın sınırlarını çizmeyi gerektirir. Örneğin durağan olan fotoğrafta ve dinamik olan filmde görme dolaylı görme değildir. Öte yandan bir nesnenin etkilerini, sonuçlarını gördüğümüzde onu dolaylı

[269] ***Ibid.***, p. 36.
[270] ***Ibid.***, p. 37.

olarak algılamış olmayız. Örneğin, bir topun ateşini ya da Wilson'ın odadaki sesini duyduğumuzda bu, dolaylı algılama değildir; sadece etkilerin algılanmasıdır.[271]

Kısaca söylersek algı konusunda Austin'e göre iki dikotomi vardır. Bunlar maddi nesneleri/duyulur nitelikleri, doğrudan/-dolaylı olarak algılarız şeklindeki tezlerdir. Bu dikotomilerin hangisi olursa olsun, yanıltıcıdır ve üstelik saçmadır; sokaktaki insanın kullanımları değildir. Örneğin sigaralar ve divitler ne maddi nesnelerdir ne de duyu verileridir; onlar sigaralardır ve divitlerdir; her algıladığımız şeyin sigaralar ve divitler gibi somut bir var oluşu bulunmayabilir; örneğin algıladığımız şey gölge veya gökkuşağı olabilir. Onlar reeldir. Reel bir gökkuşağı irreel gökkuşağına örneğin resimdeki gökkuşağına karşıt olarak reeldir. Gündelik dilde "dolaylı algılama" belirsiz bir metafordur. Örneğin savaş sırasında radara bakıp "Düşman gemileri bize doğru geliyor." dersem, bunu ekranda sadece siyah noktalara bakarak söylerim. Bu çıplak gözle görmeye karşıt radar ekranında işaretler olarak görmedir; dolaylı değil; sadece gemileri temsil eden şeyleri görmedir.[272] Aynı şekilde bir kişiyi periskop camında görürsem bu, doğrudan görmeye karşı dolaylı görme değil; çıplak gözle görmeye karşıt periskop camında görmedir. Filozoflar dolaylı algılamaya ilişkin hiçbir somut ve özgün durumu betimleyememişlerdir; beş duyumuzdan hangisinin ya da hangilerinin dolaylı algılamayı gerçekleştirebildiğini gösteremezmişlerdir. Asıl önemlisi de şudur: "Dolaylı algılama", "doğrudan algılama"nın bir türü değildir.[273]

Daha önce söylediğimiz gibi algıya ilişkin bu problemler Oxford'da çok yoğun biçimde tartışılmıştır. Bu tartışmalardan biri Austin ve Ayer arasında yaşanmıştır. Ayer bu tartışmalarda felsefede "yanılsama kanıtı" denen tezleri geliştirmiştir; nesneleri doğrudan değil; dolaylı olarak bildiğimizi savunmuştur. Bu nedenle onun görüşlerine dolaylı realizm denir. Biz bu satırlarda 1950'li yıllara damgasını vurmuş bu ünlü tartışmaya ana hatlarıyla değineceğiz. Önce Ayer'in "yanılsama kanıtı"nı özet olarak vereceğiz; ardından da Austin'in ***Algının Dili***'nde yönelttiği eleştirileri ifade edeceğiz.

---

271 ***Ibid.***, p. 38.
272 ***Ibid.***, p. 39.
273 ***Loc. cit.***

Şimdi Ayer'in bu kanıtını açıklayalım. Önce şunu belirtelim: "Yanılsama kanıtı"nı ilk defa Ayer keşfetmiş değildir. Bu, felsefe tarihinin en eski dönemlerinden beri bilinen iddiadır. Bu iddianın klasik örneği şudur: Suya batırılan değneğin sudaki bölümü kırık görünür. Ayer için bu klasik örnek algı konusunda çok açınlayıcıdır. O, bu örnekten hareketle başka örnekler de bulur. Ayer'in "aldatıcı görünüş"e verdiği kendi örnekleri de şunlardır:

1. Yarısı suya daldırılmış bir değneğin sudaki bölümü kırık görünür.
2. Bir metal para bazı açılardan elips, bazı açılardan daire gibi görünür.
3. Uyuşturucu kullanan biri renkleri farklı görür.
4. Çölde giden kişi olmayan vahayı görür.

Ayer'e göre, gerek klasik değnek örneği gerekse bunu destekleyen kendi örnekleri şu sonucu empoze eder: Biz nesneleri doğrudan algılayamayız; algıladığımız şeyler sadece duyulur verilerdir. Nesneler farklı gözlemcilere hatta farklı zamanlarda bir ve aynı gözlemciye farklı görünür. Bu görünüşleri bir ölçüde gözlemcinin durumları belirler. Sudaki değnek örneğinde olduğu gibi aldatıcı görünüş yine de bir görünüştür ve değneğin kırık görünmesi bir duyu verisidir. Duyulur bir veri, algıda bilincine doğrudan doğruya vardığımız obje gibi görülmelidir.

Descartes algılarımızın konusunun "maddi objeler" olduklarını söyler; oysa Ayer "maddi obje" terimini kabul etmez; ***nesneler sınıfı***'ndan söz eder ve bizim maddi objeleri değil; nesneleri algıladığımızı kabul eder. Ayer'in dolaylı realizmi şunu savunur: Algılayan süje, realiteyi yalnız zihinsel realiteler yardımıyla algılar ve onun hakkında bu realiteler yardımıyla yargıda bulunur.

Ve

> Her ne zaman bir şeyi "algılasak", hep bizi başka bir şey konusunda bilgilendiren aracı bir entite vardır.[274]

Burada şöyle sorabiliriz: Dünya ve algılayan süje arasında niçin bu aracı entitelerin varlığını kabul etmelidir? Cevap şudur:

---

[274] Ong-Van-Cung, Kim Sang, "L'argument de l'illusion" et la philosophie Cartésienne des idées", ***Revue de métaphysique et de morale*** 2004/2 nº 42 |p. 222.

Eğer algı adını verdiğimiz aracı entiteler olmasaydı bilgiyi oluşturamazdık.

Putnam'ın ***La triple corde***'da[275] dediklerinden hareketle Ayer'in dolaylı realizmini daha iyi anlayabiliriz. Putnam burada demektedir ki, bir kişinin Taç Mahal'i düşünde gördüğünü varsayalım. Bu kişi o zaman algısına uyan bir obje olmasa bile, belli bir algıyı deneyimler. Şimdi varsayalım ki, bu aynı kişi daha sonra Taç Mahal'i görmeye gitsin; o zaman Taç Mahal'i bir başka algının deneyimiyle algılar; onun bu ikinci algısı birinciye nitelik olarak benzer; her iki durumda da bu kişi Taç Mahal'in algısını deneyimler. Fakat Taç Mahal birinde vardır ve diğerinde yoktur. Sonuç olarak bir kişinin algısı, doğrudan doğruya verilmiş realite değildir; fakat "dış realite"ye bazen doğru biçimde ve bazen de illüzyonda olduğu gibi doğru olmayan biçimde gönderen bir aracıdır. O zaman bu aracının doğruluğunu garanti eden şey, aracı ve gönderdiği realite arasındaki bazı nedensel ilişkilerdir yani algının reele ilişkin doğru bir söylemin kaynağı olmasıdır. Öte yandan algı da bir nedene bağlıdır; algıyı ortaya çıkaran çevre doğal değilse; fakat uyuşturucu ve sinirsel tepkiler gibi başka faktörler ise, bu algı yanıltıcıdır. "Aracı olan algı teorisi"nin avantajı şudur: Bu teori yanlışlanamaz bir görünüşe sahiptir (eğer mavi izlenimine sahipsem, mavi izlenimine sahip olmamam imkânsızdır); aynı zamanda bu aracı empirik bilgi dediğim şeyi oluşturmama izin verir. Aracının diğer bir avantajı da şudur: O, zihinle aynı doğadadır ve algılayan süjenin doğrudan bilince sahip olma nedeni de budur. Bu aracıdan hareketle kişi, göstergeyle ifade edilen ya da etkisi gözlemlenen realiteye ilişkin yargılar ve maddi nesnelere ilişkin empirik sözceler oluşturabilir. Örneğin varsayalım ki, ortam deneyim yapmama uygundur; ben kediye ilişkin yanılsama olmayan ve gerçek bir deneyim edinebilecek bir durumdayım; "Siyah kediye ilişkin görsel bir izlenim"e sahibim; o zaman "Karşımda siyah bir kedi vardır." yargısını oluşturabilirim.

Ayer'in dolaylı realizm tezi kısaca böyledir. Bu açıklamalar Austin'in karşı görüşlerini anlamak için yeterlidir, diye düşünüyorum ve şimdi Austin'in eleştirilerine geçiyorum.

Austin' in bu görüşe ilk itirazı kanıtın adınadır; "yanılsama

[275] Putnam, Hilary, ***La triple corde***, Vrin, Paris, 2017, pp. 51-60.

kanıtı"nadır. Austin demektedir ki, duyu organlarımızın yanıltmasına ilişkin Ayer'in verdiği bu örnekler doğru değildir. Ayer "gerçek yanılsama" ile "gerçek olmayan yanılsama"yı karıştırmıştır.[276] Peki, gerçek yanılsama nedir? Bunun örnekleri var mıdır? Elbette vardır. Gerçek yanılsamanın örnekleri şunlardır:

1. Optik yanılsama: Eşit uzunlukta iki çizgiden birinin diğerinden daha uzun görünmesi. Bu yanılsamada benim duyumlarımla ilgili bir problem yoktur; o sadece bana özgü değildir; herkes bu yanılsamaya düşer. Bu yanılsamaya düşmek istemiyorsak, dikkatli olmalıyız.

2. İllüzyonistlerin gösterilerindeki yanılsama: Örneğin oyuncak bir bebeğin gösteri sırasında karnından konuşması, bir kadının başının gövdeden ayrılması.

Yanılsama filozofların bazı mesleki kötü alışkanlıklarından doğan yanıltıcı felsefi konstrüksiyonlardır. Filozoflar bu konstrüksiyonlarıyla algıları belirsizleştirmişlerdir; çünkü onlar algıları açıklarken "reel", "olgu", "görünüş", "doğrudan" ve "izlenim" gibi gündelik dilimizde kullanmadığımız kelimeleri, metafizik terimleri kullanırlar.

Austin eleştirilerini şöyle sürdürür: Serap gören, hiçbir şey deneyimlemiyor değildir. Gerçek vahada gördüğümüz aynı özellikleri taşıyan bir vahanın deneyimine sahiptir; fakat onun deneyimine sahip olduğu bu görünüşler aldatıcıdır yani bu özellikleri taşıyan nesne gerçekte yoktur.

Algıladığım şeyden örneğin kediden söz edersem, "Kediye ilişkin duyumlamalarım var." diyemem; sadece "Kediyi gördüm." derim.

Algı yanılsaması her zaman düzeltebildiğim bir kötü algılama değildir; sadece bir yanılsamadır.

Düş ya da halüsinasyon görürsem, kuşkusuz algımın konusu bir nesne değildir; yine de bir şey algılarım.

Düşte ve uyanıkken gördüğüm şeylerin deneyimi arasında nicelik farkı yoktur. Kediyi rüyamda görsem bile onu deneyimlerim. Rüyamda gördüğüm kedi deneyimi uyanıkken gördüğüm kedi deneyiminden hiç de farklı değildir. Fakat uyanıkken gördüğüm kedi gerçek bir deneyim olduğu halde, rüyamda gördü-

---

[276] ***Ibid.***, p. 43.

ğüm kedi gerçek deneyim değildir; sadece bir deneyimdir. Kısaca söylersem, rüyamda gördüğüm şey gerçek deneyim değildir. Bu, uyanıklık ve rüya arasındaki farktır ve bunun bir riski de kuşkuculuğun iddia ettiği gibi her zaman düş gördüğümüzün iddia edilmesidir.[277]

Austin'e göre filozoflar yanılsamayı çok genel ifadelerle ele alırlar; yanılsamanın karmaşıklığını göz ardı ederler; ince ayrımları yapmazlar. Birbirinden çok farklı durumları farklarını dikkate almadan, yanılsama diye nitelerler. Nesnelerin algısına ilişkin genel bir doktrin ortaya koyarlar. Austin yanılsama konusunda filozoflarda olmayan bir sınıflama yapar; gerçek yanılsamanın yanında bir de "aldatıcı yanılsama"dan söz eder. Austin açısından "yanılsama" ve "aldatıcı yanılsama" aynı şey değildir. Örneğin ışığın yanıltması bir yanıltmadır; ama aldatıcı yanıltma değildir. Ona göre "yanılsama" ve "aldatıcı yanılsama" arasındaki fark çok önemlidir; çünkü bu farkın göz ardı edilmesinden şu inanç doğar: Her tür yanılsamada farklı gördüğümüz ya da algıladığımız bir obje vardır. Oysa göreceğimiz gibi yanılsamanın bir objesi vardır; ama "aldatıcı yanılsama"nın objesi yoktur.

Şimdi yanılsamayı ve aldatıcı yanılsamayı kısaca açıklayalım. Önce yanılsama hakkında bilgi verelim.

Yanılsama bir nesnenin ya da fenomenin bize, bildiklerimize aykırı şekilde görünmesidir. Örneğin illüzyonistin sahnede bir kadını testereyle ikiye bölmesi, içi boş bir torbadan tavşanı çıkarması, hızla dönen bir tekerleğin bize ters yönde dönüyor gibi gelmesi. Yanılsama düzeltilebilir, giderilebilir; çünkü yanılsamada gerçek dışı bir şey yoktur. Örneğin illüzyon gösterisinde gövdeden ayrılan başın gerçekte ayrılmadığını, tersine dönüyor gibi görünen tekerleğin gerçekten doğru yönde döndüğünü kanıtlayabiliriz. Bunlar yanılsamalardır.

Yanılsama

I. Yanılmadan farklıdır. Bir redaktörün bir kelimeyi yanlış okumasını yanılmadır. Örneğin bir metinde "causal" diye yazılması gereken kelime "casual" diye yazılsın. Redaktör de bu kelimenin yanlış olduğunu fark etmesin "casual" şeklinde olduğu gibi bıraksın. Bu durumda yanılsamadan söz edemeyiz; sadece ***kötü okuma*** olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde düş gören kişi

---

[277] ***Ibid.***, p. 49, 50, 51.

yanılmamıştır; sadece düş görmüştür.[278]

II. Yanılsamayı hayal görmeyle aynı şey değildir. Yanılsamada yadırgasak da bize şöyle veya görünen bir şey vardır. Oysa hayal görmede görülen bir nesne ya da olgu yoktur. Hayal görmeyi en iyi anlatan fenomen seraptır. Serapta görülen bir şey yoktur. Serabın iki yorumu vardır. Serap,

A) Kişinin sinir sistemlerinin iyi çalışmamasının bir sonucudur: Çölde giden kişi aşırı susadığında ve gücü tükendiğinde sinir sistemleri düzgün çalışmaz; yanılmaya müsaittir. Bu durumda onun beyni serabı üretir ve hayal görür. Sonuçta serap-hayal olan yanılsamanın nedeni fizyolojiktir.

B) Kötü bir görüntüdür: Bu kötü görüntünün nedeni şunlardır: Gölgelerin optik yanılsama etkileri; ışık oyunlarının etkisi; atmosferdeki ışığın kırılması. Kötü görüntünün en iyi örneği seraptır. Serap fizyolojik nedenlere değil; atmosferik faktörlere bağlı bir hayal görmedir.

Değneğin suda kırık görünmesi gibi algısal yanılsamalarda, algı tümüyle gerçek dışı bir şey telkin etmez; sadece küçük bir ortam değişikliğiyle gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde illüzyon gösterisinde kadının sahnede başının gövdeden ayrılması, tekerleğin tersine dönüyor görünmesi gerçek dışı bir şeyin görünmesi değildir.

Austin'e göre her tür yanılsamayı duyu organlarımızın tanıklığıyla fark ederiz. Duyu organlarımız fiziksel varlığımızın ulaşabildiği maksimum kesinliktir; dünyadaki var olma tarzımızı bu kesinlikle sürdürürüz.

Görmek, dünyanın nesnelerini görmektir; yanılsama durumunda nesneyi gerçek haliyle belirlemek için görünüşlerinde düzeltmeler yaparız. Örneğin, değneğin sudaki bölümünü eğri gördüğümüzde tümüyle eğri olduğunu düşünmeyiz ve eğri bölümün eğri görülmesinin bir yanılsama olduğunu gösterebiliriz; bunu sopayı sudan çıkararak yapabiliriz böylece bu yanılsamaya giderebiliriz. Yanılsamanın giderilmesi, bir şeyin ne olduğunu belirlemeden farklıdır. Bir şeyin ne olduğunu belirleme, bir özdeşlik kurmadır. Örneğin duyduğumuz bir ses, saka kuşuna mı aittir ya da gördüğümüz şey bir saka kuşu mudur? Bunu çeşitli

---

[278] ***Ibid.***, p. 46.

yollarla belirleriz. Ama algı yanılgısının giderilmesiyle ortaya çıkan şey bir özdeşlik saptaması değildir; sadece var olan şeyin algısında bir düzeltmedir.

"Aldatıcı yanılsama"ya gelince; bunlar örneğin öldürülme korkusu ve büyüklük çılgınlığı gibi durumlardır. "Aldatıcı yanılsama" davranışlardaki dengesizliklerdir. "Aldatıcı yanılsama"da algıladığımız hiçbir şey yoktur; ama kişinin yanlış da olsa olguya ilişkin bilinci vardır. Bu açıdan aldatıcı görünüşten ayrılır. Örneğin pembe fare gördüğünü düşünen kişi bir şey gördüğünü sanır. Onun bu sanısı "aldatıcı görünüş"tür. Aldatıcı görünüş, bilinç durumlarıyla birlikte değildir; çünkü o gördüğünün gerçek fare olup olmadığını bilmemektedir.[279] "Aldatıcı yanılsama" düzeltilemez; çünkü tümüyle gerçek dışıdır. Onun sonuçları böyle olmayan yanılsamalardan çok daha ağırdır. Ona karşı dikkatli olmak çare değildir; tedavi olmak gerekir.[280]

Austin yanılsama ve aldatıcı yanılsama arasındaki bu ayrımın yerine "kesin algılama" ve "kesin olmayan algılama" kavramlarını koyar. Ona göre yanılsama tümüyle gerçek dışı bir şeyin göründüğü anlamına gelmez; tersine sadece düzenlenecek bir algının olduğunu belirtir.

Austin'in yanılsama ve aldatıcı yanılsama konusundaki görüşleri böyledir. Şimdi onun tarihsel ve modern felsefedeki algı görüşlerinden çok farklı görüşünü "duyuların dilsizliği" doktrinini açıklayalım. "Duyuların sessizliği" bize göre söz edimleri kadar önemlidir; epistemolojide şimdiye kadar var olan genel kabulleri değiştirecek özelliktedir. Austin'in bu tezi felsefe kamuoyunda büyük bir ilgiyle karşılanmıştır; pek çok araştırmacı bu konuda kitap ve makale olmak üzere çeşitli yayınlar yapmışlardır. Travis gibi dil filozofları bu tezi geliştirmişlerdir. Duyular bazı araştırmacılara göre Austin'in sandığından daha dilsizdir. Olivier Massin "Le Mutisme des Sens" adlı makalesinde bu görüşü ileri sürer.[281]

Austin duyu yetilerinden doğan duyu verileri kavramına kar-

---

[279] ***Ibid.***, p. 42.

[280] ***Ibid.***, p. 45.

[281] Massin, Olivier, "Mutismes du sens", dans ***L. Austin et la philosophie du langage ordinaire***; Editeurs, S. Laugier & C. Al-Saleh, Vrin, Paris, 2011, p. 321.

şıttır. O, bu tez karşısına "duyu organlarının dilsizliği" tezini koyar. Ona göre duyu organları hiçbir şey söylemez, hiçbir şey belirtmez, hiçbir şey göstermez. Bu tez radikaldir ve "duyu verileri teorisi"ni ortadan kaldırır. Austin'in önemli tezini açıklayalım.

Austin "Duyular dilsizdir." ifadesini üç yerde kullanır.

1. ***Philosophical paper***'da:

> Duyular dilsizdir ve onlar kaçınılmaz olarak duyumlamayı ve düşünmeyi karıştırmadan daha fazla bir şey değildir.[282]

2. "L'autre"'da

> Duyular dilsizdir; sadece önceki deneyimlerimiz onları belirlememize izin verir. Onların belirlendiklerini (ve "keşfetmek" bizim açımızdan çok istediğimiz bir etkinlik değildir) söylemeyi tercih edersek, o zaman Kabul etmemiz gerekir ki, konuşan kişiyle aynı doğuştan hakkı, belirsiz veya kesin olmayan biçimde konuşma hakkını paylaşır.)[283]

3. ***Le langage de la perception***'da

> Açıktır ki, duyu organları gerçekte dilsizdir. Duyumlar kuşkusuz bildirimin ön aşamasıdır. Descartes ve diğer filozoflar duyu organlarımızın tanıklığından söz etseler de duyu organlarımız bize hiç de doğru ya da yanlış olan bir şey söylemez. Diğer deyişle dünyaya ilişkin algımızın sonuçları yargı içermez; algı verileri kavram da değildir.[284]

Austin'de duyuların dilsizliği tezinin iki görünüşü vardır:

1. X'i ya da Y'yi görmeyiz; fakat bir şeyi duyumlarız; bu duyumladığımız şey hakkında konuşmak isteseydik, şunu diyebilirdik: "Bu, bir X'tir." "Bu, bir Y'dir."; "Bu, X'e aittirya da "Bu, Y'ye aittir.". vs.

2. "Duyuların dilsizliği"nden söz ederken hep belli durumları düşünürüz. Bu durumlar filozofun teorik düşünmesine karşıt olarak olgusal durumlardır. Öbür yandan duyular o kadar sessiz o kadar sessizdir ki, onlarda bildirime dair hiçbir şey bulamayız.

---

[282] Austin, "Are There ***A priori*** Concepts?" ***Philosophical paper*** Oxford at the clarendon press, 1961 p. 26.

[283] Austin, "L'autre", p.70.

[284] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 32.

Kuşkusuz bildirim bir yargıdır; bu yargı da bir ***içerimler*** koleksiyonudur; yargıyı oluşturan bu içerimler, yargıya girmeden önce algıya giren bir etkinliktir. Algı etkinliğini bazen "denetleme", bazen "ayırt etme" diye niteler.

Duyularımız dilsiz olduklarından, onların tasavvur olarak konuştukları söylenemez. Duyular bizi reele doğrudan nüfuz ettirmez. Austin duyuların bir şey söylediği yanılsamasını "Öteki" adlı makalesinde şöyle açıklar:

> Öyle görünüyor ki, objenin ***tanımadan/bilmeden*** sonra doğrudan eleştirel olmayan kullanımı, duyulur veriler yani nesneler, renkler, gürültüler ve diğer şeyler, doğaları gereği ***gördüğüm şeyi literal olarak söyleyebileceğim şekilde*** konuşuyorlar (ya da konuşuyorlardı) düşüncesine götüren şeylerden biridir. Bu da işitilir. Onu açık kitapta okurum. Sanki duyulur veriler kendi kendilerini haber veriyorlarmış ve bildiriyorlarmış gibidir; "Bunun tüm güzelliğiyle beyaz bir gergedan olduğu az önce anlaşıldı." dediğimde durum böyledir. Fakat bu, Fransızların İngilizlerden daha özgürce kabul edecekleri bir konuşma biçimi, bir ifade biçimi değildir. Duyulur veriler dilsizdir; onları bilmeye sadece geçmiş deneyimimiz izin verir.[285]

Austin'e göre bilgi olgu durumlarını uygun kelimelerle belirlemektir. Benzer durumlarda benzer kelimeleri kullanırız. Kullandığımız kelimeler az veya çok başarılıysa, o zaman olguyu biliriz. Bir durumun ne olduğunu belirlemek için kelimelerden başka aracımız yoktur. Sonuçta bilgi problemi, algıya uygun kelimelerin belirlenmesi problemidir. Bunu aşağıda algının belirginleştirilmesini açıklarken göstereceğiz.

Duyuların dilsizliği tezi mutlakçı değildir; çünkü duyunun içerimleri algılama tarafından verilmiştir. Austin "Öteki" adlı makalesinde şunu kabul etmektedir: "Biliyorum." derken hem deneyimime hem de duyularımın ince ayrımlarına dayanırım.

Bilme eyleminde duyu içerimleri deneyimin araçlarıdır; ancak bunlar bilince doğrudan verilmez; önceki duyu içerimleriyle bir karşılaştırmadan sonra ne tür bir algı oldukları anlaşılır. Duyu verilerinin eleştirisi şunu fark etmemizi sağlamıştır: Her-

---

[285] Austin, "L'autre", p. 70.

hangi bir şey duyulara verildiği anda bilince ve bilgiye de verilmiştir düşüncesi yanlıştır. Bu bakımdan duyuların dilsizliği tezi duyu verisi teorisyenlerinin tezlerine karşıttır. Austin şunu kabul etmektedir: Deneyim zihnin bir etkinliğidir; bu etkinliğin amacı, deneyimde ve deneyim yardımıyla deneyim konusunda yapabildiğimiz öne sürümlerin içerimlerini araştırmaktır.

Ona göre bir domuzu görmek, onun varlığının bir işareti ya da bir kanıtı değildir; sadece görmektir. Bu, diğer duyu organlarına da genelleştirilebilir. Bir klakson sesi ya da babamın sesini duyduğumda bir klaksonu ya da babamın sesini duyarım; hepsi budur. Kulaklarım bu konuda bana hiçbir şey söylemez, sadece benim duymama izin verir. İki kişi bir ve aynı şeyi örneğin bir domuzu farklı mesafeden farklı açılardan vs. görse de gördükleri şeyin domuz olduğunu bilirler. Bu da gösteriyor ki, algılar paylaşılabilir; özneler arası ortak bir söyleme konu olabilir; deneyimde objektif bir yan vardır; ***çünkü kelimelerle, benim değil; bizim olan kelimelerle anlatılır.***[286]

> "Siyah pantolonlu, kim olduğunu seçemediğin bir adam gördüm."; "Hitler'i gördüm." Burada görmenin iki farklı anlamına mı sahibiz? Bu, açıkça belli değildir.[287]

Bu önemli cümle görmenin doğru bir biçimi olmadığını ifade eder. Fakat onlar betimlerin, sınırlamaların ve kategorilerin algılarından hareketle gerçekleştirmişlerdir. Betimler, sınıflamalar ve kategoriler bireyden bireye değişir. Bunun nedeni bireylerin önceki deneyimlerinin, sosyalleşmelerinin ve içinde bulundukları durumların farklı olmalarıdır. Bu, önceki tezle çelişkili değildir; aynı şeyi görmeyi sürdürebiliriz; fakat iki farklı sosyal varlık olmamız, bize şundan çok bunu gösterir. Algılar hem paylaşılabilir hem de farklılaşabilir.

Duyuların dilsizliği algıyı doğrudan betimlemekten çok onu bir tasavvura dönüştürme girişimlerine karşıttır; algıdan doğan bilgi teorisini eleştirmektir; çünkü Austin'e göre bir şeyi algıladığımda doğru ya da yanlış hiçbir şey yoktur. Domuz şuradadır; karşımdadır; onu görüyorum; hepsi budur. "İşte bir domuz." ya da "Bu bir domuzdur." dersem duyumlarım beni yalanlayamaz;

---

[286] ***Ibid.***, p. 76.

[287] Austin, ***Langage de la perception***, p. 189.

çünkü görünüşler güvenilirdir; nesneler, görünüşü olan şeyin görünüşüne sahiptir. Onların görünüşü, görünüşü olan şeyin görünüşüdür. ***Sudaki değnek, sudaki bir değnek görünüşüne sahiptir. Değneği hem kırılmış hem de suda diye ayrı ayrı gördüğümü söyleyemem.***

Görünüşlere genellikle güvendiğimizden, bir olgudan kuşku duymak için neden olmalıdır. Kuşkuyu yalanlamak ya da doğrulamak için testler yapılmalıdır. Babamın sesini işitme örneğini alalım. Ondan sadece bazı durumlarda kuşku duyabilirim. Babam geçen yıl öldü. Duyduğum ses kısmen onun sesine benziyor. Bu kuşkuyu gidermek için sesin kaynağına yaklaşmam yeterlidir.

> Bir kuşku gerçekte sadece varlık nedeni varsa, örneğin olağan dışı bir durum yani bir çözüm yöntemi en azından bir mümkün yöntem varsa kuşkudur.[288]

Gündelik dilde verilen sağduyumuzu kaybetmedikçe, realiteden kuşku duyamayız ve kendimizi gündelik dilimizin kelimelerinin değiştirilmesine kurban edemeyiz. Doğrusu ortak duyunun sağladığı güveni kaybetmenin hiçbir yararı yoktur. Duyulur verilerde onları bilgiye dönüştürmek için düzeltebileceğim ***a priori*** hiçbir şey yoktur.

Austin'in Algıyla ilgili görüşleri "bağlamcı epistemoloji"dir.

Bilginin ögeleri olan kelimeler bize belli bir bağlamda ve belli amaçlar için (betimler) verilmişlerdir; bildirimde bulunmak için öne sürdüğümüz kanıtlar ve gerçek bilgimiz sadece bu bağlamla sınırlıdır. Bilginin mutlak bir temeli yoktur; sadece bu bağlamda geçerli, yani tartışılması gerekmeyen bilgi vardır.[289]

Bu satırlarda ifade edilen düşünceler, Charles Travis'in Austinci deneyim dediği şeydir. Travis'e göre bu deneyim doğru bir betimin temellerini verir. Öte yandan bağlam sadece durum betimini vermekle kalmaz, bazen amaçları da belirler. Örneğin bulutlara baktığımda "Yağmur yağacak." demekle kalmam; dışarı çıkarken şemsiye almam gerektiğini de düşünürüm.

Austin görünüşlerin ve kuşkunun sadece belli bir bağlamda

---

[288] ***Ibid.***, p. 25.
[289] ***Ibid.***, p. 44.

meşru olduğuna inanır; bu nedenle, epistemolojisinin yani geçerli ve değişmez bilginin mutlak temellerini aydınlatmaya çalışmaz. Fakat o, tersine her zaman deneyimin gerçekleştirildiği bağlama ilişkin temelleri aydınlatmaya gayret eder. ***Kuşkusuz nesneler bize bağlamda vermişlerdir. Onların deneyimini bağlamda gerçekleştiririz; kanıtlarımızı bağlama dayanarak ortaya koyarız; eleştirileri bağlam sayesinde cevaplarız. Bu nedenle bilginin mutlak bir temeline ihtiyaç yoktur; sadece bağlamda geçerli bir temel vardır. Bir betim bağlamda ortaya konur ve objektiflik kazanır.***

Algının felsefe için önemli olma nedeni, insanın dünya ile ilişkisini söz konusu etmesidir. Austinci algı anlayışının en büyük faydası şudur: O analizini gerektirmez. Austin'e göre dilin gizli anlamı olmadığı gibi algının gizli anlamı da yoktur. Nesnelerin görünüşü vardır. X, Y'yi gördüğünü söylediğinde onu ciddiye almalıdır; Çünkü o bağlamı yani algının çerçevesini ciddiye almıştır.

Austin algıdan hem kuşkuyu hem de belirsizliği algıdan arındırmak için birtakım eylemler kabul eder. Bu eylemler sayesinde algıyı daha iyi hale getirebiliriz. Algıyı iyileştiren eylemler şunlardır: Tekrar etmek, yaklaşmak, odaklanmak, benzer geçmiş deneyimleri hatırlamak vs.dir.

Ancak bu her zaman mümkün değildir; çünkü ilk defa algıladığımız bir şeye ilişkin geçmiş deneyimimiz yoktur. Bu nedenle dilimiz bu konuda bir kesinsizlik içerir. Daha önce bilmediğimiz bu şeye bir ad veremeyiz; onun algısının genel veya ayrıntılı bir betimini yapamayız; çünkü onun hakkında hiçbir kelimemiz yoktur.

Kuşkusuz renkler, biçimler ve sesler gibi doğrudan algılanan fenomenler vardır; fakat "zeki olmak", "suçlu olmak", "dürüst olmak" gibi doğrudan deneyimleyemediğimiz durumlar da vardır. O zaman şunu sorabiliriz: Austin doğrudan deneyimlenemeyen durumların algısını nasıl açıklamaktadır? Şimdi bunu ele alalım. Konuyu açıklayabilmek için şunu göz önünde bulunduralım: Yukarıda söylediğimiz gibi Austin'de algı açıklamasının temelinde güven kavramı vardır. Bu güven, hem görünüşlere güvendir hem de başkalarına güvendir. Başkalarının algıları konusunda bilgi

verici olduğuna inanma ve onların dil kurumunun temeli olduğuna inanma; sonuçta başkalarının algılarına da güvenmedir.[290]

Algı farklılıklar yaratma makinesi gibidir; çünkü algılanan şey, belli bir sınıfla uyumludur.

> Her betimsel kelime sınıflayıcıdır; bu anlamda önceden tanımayı ve hafızayı içerir. Ancak hafızamız ve önceden tanımamız genellikle kesin değildir ve onlara güvenilemez.[291]

Tereddütlü oluşumuzun iki farklı biçimi vardır:

a) Hiç deneyimleyemediğim durumlar: Örneğin ilk defa tattığım bir tadın ne olduğunu kesin olarak söyleyemem.
b) Deneyimlediğim durumların betime izin vermemesi. Örneğin ananas tadı keskin midir? ya da mide bulandırıcı mıdır? Bunu söylemek zordur. Tıpkı bunun gibi hem menekşe rengine hem de eflatuna benzeyen rengin ne olduğunu söyleyemem.[292]

Bu iki durum bazı durumlardan "emin olmama"ya ya da "onların kesildiğinden uzak durma"ya yöneltir. Kuşkusuz hissettiğimiz şeye kesin bir ad verme imkânsız olabilir. Bu durumda bir tereddüt yaşarız.

Bu göstermektedir ki, algının sınıflayıcı özelliği bizi onun doğrudan özelliğinden uzaklaştırmaz; sınıflama bir tasavvur ya da çıkarım değildir. Kısaca sadece masayı görüyorum. "Masayı görmem kognitif bir işlem değildir." derken çıkarım yapmam; ışığın dalga boyunu ya da sinirlerin etkilenmelerini masa olarak yorumlamam. Austin'in "bir domuz görmek", "siyah pantolonlu bilmediğim bir adamı görmek", "Hitler'i görmek" örneklerini hatırlayalım. Bunlar önceden bildiğim ("domuz", "Hitler" gibi) nesnelere ilişkin algılardır ya da "sudaki kırık değnek" gibi her defasında başka değneklerle gerçekleştirdiğime benzeyen deneyimlerdir.

Tek cümleyle özetlersek algı bir organizasyondur; bu organizasyon sınıflamayı kullanır ve farklılıkları üretir; Austin'in "epistemolojik bağlamcılığını" işin içine katar.

---

[290] Austin, "Autrui", p. 68.
[291] ***Ibid.***, p. 64.
[292] ***Ibid.***, p. 67.

Austin duyumlamayı, görünüşün semantik alanını aydınlatmak için analiz eder. Onun duyumlamaya ilişkin söylediklerinden hareketle bu semantik hakkında şunları diyebiliriz: Austin görünüş konusunda üç önemli kelime belirler: Bunlar "...i havası olmak", "...olarak görünmek" "... gibi gelmek"tir. Algımızın dolaylı olduğunu söyleyen Ayer bunlar arasında bir ayrım yapmaz; bunların değiş tokuş edilebileceklerini düşünür.[293]

Austin'e göre bunlar arasındaki farklar göz ardı edilemez; onlardan herhangi birini değil; sadece şunu kullanmamız, genellikle çok önemlidir. Kuşkusuz bazı istisna durumlar vardır. Bunlar göreceğimiz gibi bazı değiş tokuş edilebilecekleri bağlamlarda aynı anlama gelebilir; fakat bundan söz konusu terimler arasında hiçbir fark olmadığı sonucu çıkarılamaz.

Austin bu farkları çok çeşitli örneklerle gösterir:

Önce "... havası olmak" terimini ele alır:

1. "Onun bir centilmen (bir serseri, bir sporcu, tipik bir İngiliz) havası var."
2. "Bulutlarda yağmur havası var."
3. "Onun 60'lık havası var."
4. "Onun kaçmak üzere olduğu havası var."

Austin'in "... gibi görünmek"le ilgili örnekleri de şunlardır:

1. "O, mavi gibi görünüyor."
2. "O, centilmen gibi görünüyor."
3. " Bu bana yanlış görünüyor."
4. "İnsanlar onların hepsini yemişler gibi görünüyor."[294]

Austin, "... gibi görünmek" fiilinin "...havasında olmak" ile aynı yapıda olduğunu söyler. Kuşkusuz "... gibi görünmek"te bazı durumlarda örtük bir kuşkusuz edim bulunabilir yine de onun kullanımı yanlış değildir. "Bu, geçmişteki gibidir"; "Bu bir kâbus gibidir" kullanımları, "... gibi ve "...gibi görünüyor." kullanımlarının istisnalarıdır.[295]

Austin bu üç fiili daha ince ayrımlar yaparak şöyle analiz eder: Bunu yaparken şu üç örneği kullanır:

1. Onun suçlu havası var.

---

[293] Austin, ***Le Langage de la perception***, p. 55.
[294] ***Ibid.***, p. 57.
[295] ***Ibid.***, p. 58.

2. O suçlu görünüyor.
3. O suçlu gibi geliyor.

Sonra bu örnekleri yorumlar. Birinci örnek şu demektir: "Onun suçlu bir insan görünüşü vardır." İkinci sözce özel durumlarda belli bir ilişkiyi telkin eder. Üçüncü örnek ise, bazı tanıklıklara örtük bir referanstır.[296]

Austin bu üç fiilin kullanımlarına ilişkin temel düşüncelerini şöyle ifade eder: "... Havası olmak", "...görünmek" ve "...gibi gelmek" kullanımları aynı değildir Onları birbirinin yerine kullanamayız; "suçlu gibi olan adam" ifadesinde suçlu olmaya ilişkin görsel özellikler bulunmaz.

[296] ***Loc. cit.***

SONUÇ

Wittgenstein ve Ryle'la birlikte gündelik dil felsefesinin en önemli filozofudur. Onun felsefesi mantıkçı pozitivizme, Frege'yle başlayan mantıkçılığa, ***Tractatus***'un zihinciliğine ve metafiziğe karşıttır. Oxford'lu filozof Aristoteles'in retorik konusu kabul edip değersiz saydığı ifadelerin değerini keşfetmiştir. Bu keşif felsefe tarihinin en büyük dönüşümlerinden biridir. Dilin görevi olguları betimlemek değildir; bir şey yap(tır)maktır. Konuşmak bir eylemdir. Dilin bir etkinlik olduğunu kabul etmek, tüm felsefi gelenekten kopmaktır. Austin bu kopuşu gerçekleştirmiştir. Onun en özgün; ama en az anlaşılan yanı budur

Felsefenin dili, mantıkçıların iddia ettikleri gibi sembolik dil, değil; gündelik dildir. Dilde sembolleştirilemeyen pek çok ifade biçimleri vardır. Dil, atalarımızın bütün deneyimlerini içerir. Her kuşak kendi deneyimlerini dil aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarır.

Dil teorik olmaktan çok pratik durumlar için uygundur. Bilim öncesi bir özellik taşır. Bazen de yanlış inanışları, hataları ve fantazmaları içerir. Sahip olduğumuz her şeyi içinde barındırır. Birkaç dilbiliminin ve psikolojinin verilerine dayanarak bir dil bilim oluşturmak mümkündür. Dilimiz tüm durumları ifade etmede yeterli olmayabilir; çünkü daha önce hiç bilmediğimiz yepyeni durumlarla karşılaşabiliriz. Bu durumda dilimizi yeni durumumu ifade edebilecek hale getirmek zorunda kalırız; bunu da bilimden ve psikolojiden yardım alarak yapabiliriz.

Austin'in felsefesi dilsel ifadelerin türü bakımından iki farklı döneme ayrılır: O, önce dilde iki tür ifade kabul ediyordu: Betimsel sözceler ve performatif sözceler. Betimsel sözceler doğru veya yanlış olabilen sözcelerdi. Diğer sözce türü ise, performatif denen sözcelerdi. Bunlar doğru veya yanlış değil; başarılı veya

başarısız sözcelerdi. Austin bu ikili sözce anlayışını sonradan terk ettiği ve bütün sözcelerin performatif olduklarını kabul etti. Performatiflik dilin bir şey yaptırma özelliğidir; tek, asıl ve gerçek özelliğidir. Dil ta baştan beri bu özelliğe sahipti. Performatif sözceler örtük ve açık olmak üzere iki türlüdür. Genellikle örtük performatifler adlar ya da emirlerden oluşan tek kelimelik cümlelerdir. "Boğa!" "Yıldırım!", "Gel!", "Çık!" gibi adlar ve emirler örtük performatiftir. Açık performatifler ise birinci tekil şahıs haber kipinde performatif bir fiili içeren sözcelerdir. "Size gelmeyi vaat ediyorum."; "Sanığın beraatına hükmediyorum"; "Bu çocuğa ...adını veriyorum." gibi sözceler açık performatiftir.

Performatif sözceler söz edimi olarak üçe ayrılır: Düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi. Düz söz edimi sözcenin gramere uygun ve anlamlı olacak şekilde söylenmesidir. Etkisöz edimi düzsözün bir şey yap(tır)mak amacıyla söylenmesidir. Edimsöz edimi açık ya da örtük fiili sayesinde bir güç taşır; buna edimsözel güç denir. Söz ediminin diğer bir türü de etkisözdür. Etkisöz, konuşan amaçlasın ya da amaçlamasın, dinleyen üzerindeki etki yapmasıdır. Söz edimleri kültürlere göre değişse de temel söz edimleri her dilde vardır. Bu nedenle söz edimleri evrenseldir.

Austin sadece dil sorunlarıyla ilgilenmedi, felsefenin klasik ya da modern problemlerini de ele aldı. Epistemolojik, hukuki ve ahlâki konuları kendi yöntemiyle inceledi. Bu yönteme lengüistik fenomenoloji denir. Lengüistik fenomenoloji bir olgu durumu anlatmak için kullanılabilecek kelimelerin sayımını dökümünü yaparak bunlar içinden olguya uygun ve dilde kullanılan en uygun kelimeyi belirlemektir.

Filozofun en önemli görüşlerinden biri doğruluk konusundadır. Ona göre "doğruluk" önermenin özelliği değildir; önerme doğru olamaz. Doğruluk veya yanlışlık önermeyi onaylamaktır veya onaylamamaktır. Öte yandan bir başka tarihsel görüşü de şudur: Eylemler özgür veya özgür değildir denemez. Eylemleri nitelemek için bir dizi kelimemiz vardır: Bilerek, isteyerek, kasten, bile bile, istemeden, farkında olmadan, zorunlu olarak vs. gibi. Ona göre filozofların kullandıkları" gerçek" kelimesi de problemlidir. Nesnenin, durumun ya da olgunun nitelenmesi için hakiki, otantik, doğuştan, doğal vs. gibi kelimeleri kullanmak daha doğrudur.

Sonucumuzda son olarak şunu belirtelim Austin, epistemoloji konusunda şu temel tespiti yapar: Duyu organlarımız bizi yanıltmaz; çünkü omlar dilsizdir. Yeni bir duyusal deneyim sadece önceki deneyimlerle benzerliği ve farklılığı dikkate alınarak ona bir ad verilebilir. Bu görüşüyle Austin Antik dönemden beri kabul edilen duyu organlarının yanılttığı tezini çürütmüştür.

KAYNAKÇA

Al-Saleh, Cristophe, ***J. L. Austin et le problème du réalisme***, Thèse pour obtenir le grade de docteur de L'université de Picardie, 2003.

Ambroise, Bruno "Le statut des actes de parole dans le discours de fiction Austin, Searle, Derrida (Travis)" Séminaire des doctorants en lettres de l'Université Bordeaux 3 – le 7 mai 2003.

---, "Langage, J. L. Austin, et le langage : ce que le parole fait", ***Philopsis***, Revue numérique.

---, "Performativité et actes de parole", Intervention à la journée d'études "Situations pragmatiques", organisée par J. Arquembourg à l'IF. 2009.

---, ***De l'action du discours: le concept de speech acts au prisme de ses histoires***, Peeters, Londre, 2005.

---, ***Les pouvoirs du langage:*** la contribution de J.L. Austin, à une théorie contextualiste des actes de parole, thèse de doctorat en ligne.

Apel, ***Le logos propre au langage humain*** L'éclat, 2000.

Aristote, Organon, II. De l'interprétation. Traduction nouvelle et notes par J. Tricot, Éditions Les Échos du Maquis, Paris, 2014.

Austin, "Comment parler", dans ***Écrits philosophiques***, traduit de l'Anglais, par Lou Aubert et Anne-Lise Hacker, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.

---, "Plaidoyer pour les excuses", dans ***Écrits philosophiques.***

---, "Are There ***A priori*** Concepts?", Philosophical paper Oxford at the clarendon press, 1961.

---, "Autrui" dans ***Écrits philosophiques***, traduit de l'Anglais, par Lou Aubert et Anne-Lise Hacker, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.

---, "Comment Parler", dans ***Écrits philosophiques***, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.

---, "Edimsel-Saptayıcı", çeviren, Atakan Altınörs, ***Anlam, Doğrulama ve Nedensellik*** içinde, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.
---, "Introduction", ***Écrits philosophiques***, Seuil, Paris, 1994.
---, "La signification d'un mot" dans ***Écrits philosophiques***, traduit de l'Anglais, par Lou Aubert et Anne-Lise Hacker, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.
---, "Les énoncés performatifs" traduit par Bruno Ambroise, revue par Sandra Laugier, dans ***Philosophie du langage***, Textes réunis par B. Ambroise et S. Laugier, Vrin, Paris, 2011.
---, "Performatif-Constatif,", dans ***Cahiers de Royaumont. La Philosophie analytique,*** Minuit, Paris, 1962.
---, "Pour les excuses", ***Écrits philosophiques***,
---, "Trois manières de renverser de l'encre", dans ***Écrits philosophiques***, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.
---, ***Quand dire, c'est faire,*** traduction par Gilles Lane, Seuil, Paris, 1991.
---, ***Söylemek ve Yapmak***, çev. Levent Aysever, Metis Yayınları, İstanbul 2007.
---"La vérité", dans ***Écrits philosophiques***, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.
---"Pouvoir et Si", dans ***Écrits philosophiques***, Les Éditions du Seuil, Paris, 1994.
Austin, Searle, Derrida (Travis)" Séminaire des doctorants en lettres de l'Université Bordeaux 3 – le 7 mai 2003.
Ayer, A.J., ***the Foundations of Empirical Knowledge***, London: Macmillan & Co Ltd. 1940.
Benoist, Joselyn, "Les actes de langage", dans ***Langage ordinaire et métaphysique de Strawson***, Vrin, Paris, 2005.
Bix, Brian, ***Stanford Encyclopedia of Philosophy.***
Bovier, ***François***, "Le théâtre performatif", dans ***Décadrages***, 20/2012.
Blanchet, Philippe, ***La pragmatique***, Bertrand-Lacoste, Paris, 1995.
Boutevin-Bonnet, Aspects du sujet dans la philosophie du langage ordinaire, Thèse de doctorat, en ligne.
Bracops, ***Martine, Introduction à la pragmatique:*** les théories fondatrices: actes de langage, Duculot, Paris, 2010.
Bühler Karl, ***Théorie du langage, La fonction représentationnelle***, Paris, 2004,
C. K, Ogden; Richards, E., ***The Meaning of Meaning***. A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism. London, Routledge & Kegan Paul, 1960 [first edition

1923].
Carnap, "Metafiziği Dilin Mantıksal Analiziyle Aşma", ***Viyana Çevresi Üzerine***, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2012.
Cassin, Barbara, "La performance avant le Performatif ou la troisième dimension du langage" dans ***Genèses de l'acte de parole***, Brepols, Turnhout, Belgique, 2012.
---, ***Genèses de l'acte de parole : Dans le monde grec, romain et médiéval***, Brepols, Paris, 2012.
---, "La passion", trad. P.-E. Dauzat, dans ***Quelle philosophie pour le XXIe siècle? L'Organon du nouveau siècle***, Paris, Gallimard-Centre Pompidou, coll." Folio-Essais", 2001.
---, ***Must We Mean What We Say?*** Cambridge University Press, 20015,
Chomsky, ***New horizons in the study of language and mind*** Cambridge University Press, 2000.
Descartes, ***Réponses, Axiome***, V, AT. IX, VII, 165.
Devirieux, Claude Jean, ***Pour une communication efficace***, Presses de l'Université du Québec, 2007.
Frege, G., ***Recherches logiques***, trad. Fr. de Cl. Imbert, Seuil, Paris, 1971.
Gardiner, Alan Henderson, ***Langage & acte de langage. Aux sources de la pragmatique***, Presses universitaires de Lille 1989.
Gauchet, Paul, "Performatif et force illocutionnaire", 1967, ***Logique et analyse*** 8, 157.
Geach, Ambroise'dan naklen "Austin et la philosophie du langage ordinaire : La pertinence toujours actuelle de la critique de l'illusion descriptive".
Goethe, Jean-Wolfgang ***Faust***, tr. fr. Gérard de Nerval, Gallimard, Paris, 1964.
Gourmont, de Remy, "Préface", ***Ésthétique de la langeu française***, Mercure de France Paris, 1938.
Grice, "Retour sur la signification", ***dans Philosophie du langage*** textes réunis, par B. Ambroise et S. Laugier, Vrin, Paris, 2001.
Jacques, Francis, ***L'arbre du texte et ses possibles***, Vrin, Paris, 2008.
Kant ***La logique***, trad. Tissot, Ladrange, 1862.
Kerbrat-Orecchioni, Cartherine ***Les actes de langage dans le discours***, Armand Colin, Paris 2016.
Lane, Gilles, "Introduction" dans ***Quand dire, c'est faire, c'est faire.***

Laugier, Sandra "Actes de langage et états des choses: Austin et Reinach", ***Les études philosophiques***, 72, 1, 2005.
---, "Acte de langage ou pragmatique?" Revue de métaphysique et de morale, 2004/2 (n° 42).
---, ***Du réel à l'ordinaire. Quelle philosophie du langage aujourd'hui?,*** Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1999.
---, "Adolf Reinach ; philosophie du langage", ***Les Études philosophiques*** n° 72, 2005/1.
---, Al-Salah Christopher, OLMS ***La philosophie du langage ordinaire.***
Leclercq, Bruno, "Des actes aux règles Allé (Wittgenstein) retour (Austin,)", ***Revue de philosophie politique de ULG***, No 3, Février 2010.
Legrand, Michel, "Langage ordinaire, historicité et science", dan ***Revue philosophique de Louvain***, Tome 72, no. 15.
Longworth, Guy, "Austin", çev. Mert Ay, ***Dil Felsefesi***, editör Barry Lee, Fol Yayınları, Ankara 2019.
Malinowski, "The Problem of meaning in primitive languages", in C. K. Ogden and I. A. Richards, The Meaning of meaning, 1923, A Harvest Book.
---, ***Jardins de corail***, Mapéro, Paris, 1974,
---, ***Journal d'ethnographe***, traduit de l'anglais, Tina Jolas, Seuil, 1985.
Massin, Olivier, "Mutismes du sens", dans ***Austin et la philosophie du langage ordinaire;*** Éditeurs, S. Laugier & C. Al-Saleh, Vrin, Paris, 2011.
Moracchini, Fabrice, "Eléments pour une civilisation européenne", 110,
Nef, Frédéric, "Notes pour une pragmatique textuelle", ***Communication***, 32, 1980.
Nerlich, Brigitte; Clarke, David D. "La pragmatique avant Austin : fait ou fantasme?", ***Histoire Épistémologie, Langage***, Année 1998 Volume 20, Numéro 2.
Ong-Van-Cung, Kim Sang, "L'argument de l'illusion" et la philosophie Cartésienne des idées", ***Revue de métaphysique et de morale*** 2004/2 no 42.
Özcan Zeki, ***Dil Felsefesi II***, (Gündelik Dil Paradigması) Sentez Yayınları, Bursa, 2016.
Pavelin, Bogdanka, ***La geste à parole***, Presses Universitaires du Mirail, Toulouse, 2002.
Platon, ***Sophiste***, Flammarion, Paris, 2006.

Putnam, Hilary, ***La triple corde***, Vrin, Paris, 2017.
Quine ***Le mot et la chose***'da, Flammarion, coll. "Nouvelle bibliothèque scientifique", Paris, 1978.
Raïd, L.," Énoncés passionnés et performatifs chez Cavell", ***Revue internationale de philosophie*** 2011/2 (n° 256).
Récanati, François, ***La Transparence et l'Énonciation***, Seuil, Paris, 1979.
---, François, "Qu'est-ce qu'un acte locutionnaire?" ***Communications***, Année 1980 Volume 32 Numéro 1.
Ricœur, Paul, "Phénoménologie du vouloir et approche par le langage ordinaire", dans ***Pfänder-Studien***, Springer, 1982.
Rigal, Élisabeth " au commencement était l'action: Wittgenstein et Husserl" ***Noesis*** n°5 2006.
Roty, ***the Linguistic Turn: Essays in Philosophical Method*** University of Chicago Press, 1892.
Ryle, G., ***The Revolution in philosophy***, Macmillan, London, 1956.
Sartre J. P., ***Que est-ce que la littérature***, Droze, Genève, 1972.
Searle, ***Actes de langage***, Hermann, Paris, 1972.
Séguier, M., ***La Philosophie du langage d'après d'Aristote***, Paris, 1838.
Strawson " Intention et convention" dans ***Études de logique et de linguistique***, Éditions du Seuil, Paris, 1971.
--- "Signification et contexte", Strawson " Intention et convention" dans ***Études de logique et de linguistique***, Éditions du Seuil, Paris, 1971.
Thomas-Fogiel Isabelle, Référence et autoréférence: étude sur la mort de la philosophie dans la philosophie contemporaine, Vrin, Paris, 2006.
Travis, Charles, ***Les liaisons ordinaires***, Vrin, Paris, 2003.
Vanderveken, D., ***Les actes de discours***, Mardaga, Bruxelles, 1988.
Vendler, Zeno; Gochet, Paul "Les performatifs en perspective" in: ***Langages***, 5e année, n°17, 1970.
Vernant, Denis, ***La philosophie contemporaine du langage***, Université Pierre-Mendès-France, Grenoble II, 2009.
---, ***Du discours à l'action: Études pragmatiques***, PUF, Paris, 1997, 174.
Waismann, Friedrich, ***Wittgenstein et le Cercle de Vienne:*** Bilingue TER, Paris, 199.
Warnock, G. J., ***English philosophy since*** 1900
Wittgenstein, ***Fiches***, Gallimard, Paris, Éditions 2008.
--- ***Grammaire philosophique***, Folio essais, Gallimard, Paris, 1980.

---, ***De la certitude*** Gallimard, Paris, 2006.
---, ***Recherches philosophiques***, Gallimard, Paris, 2014.
---, ***Remarques philosophiques***, Gallimard, Paris, 1975
---, ***Tractatus logico-philosophicus***, Gallimard, Paris, 2014.

ZEKİ ÖZCAN

Dil Felsefesi IV

(Austin'de Eylemsel Paradigma)

Bu, altı kitaplık "Paradigmalarla Dil Felsefesi" serimizin dördüncüsüdür. Beşinci kitabımızda Hintikka ve altıncı kitabımızda Searle ele alınacaktır. Bu çalışmamızda Austin'in sadece dil felsefesini ele almakla yetinmedik; bütün felsefesini inceledik. Austin, "söz edimleri"yle dilin gerçek fonksiyonunu, bir şey yapma özelliğini keşfetmiştir. Söz edimleri bir teori ya da doktrin değildir; dilin doğal yapısında içkindir. Austin'e göre dil bir şeyi kanıtlamaya ya da betimleye değil; yapmaya, yaptırmaya yarar. Keşif hem dil hem de felsefe anlayışımızı kökten değiştirmiştir; mantıkçı pozitivizmin yol açtığı sorunları ortadan kaldırmıştır. Söz edimleri felsefe dışında pek çok alanı etkilemiştir. Austin, kendi dil felsefesini "lengüistik fenomenoloji" diye niteler. Bu fenomenoloji, olguları nitelemek için en uygun kelimenin ne olduğuna karar vermedir.

ISBN 978-605-9922-93-7

SENTEZYAYINCILIK
Cumhuriyet Cad. Eski Tahıl İçi Sokak No:5 BURSA
Tel: (0 224) 225 11 80 (pbx) Faks: (0 224) 225 02 00
http://www.sentezdagitim.com.tr
e-mail: bilgi@sentezdagitim.com.tr